

મુદ્રક અને પ્રકાશક:-ત્રિવુવનદાસ કં. દક્ષર
મરુ સાહિત્ય મુદ્રણાલય-રાવખડ, અમદાવાદ

નિવેદન

“વિવિધ ગ્રંથભાજી”ના ચાલુ વર્ષ સંવત ૧૯૯૮નું આ ત્રીજું પુસ્તક છે અને તે એકત્રીસમા વર્ષના સળંગ ગ્રંથાંક ૩૫૫ થી ૩૫૭ રૂપે પ્રસિદ્ધ થાય છે.

આ ગ્રંથના પ્રયોજક સ્વામીશ્રી ગણેશાનંદજીએ સંગ્રહિત કરેલાં શુભારે હજારેક દૃષ્ટાંતોમાંથી તેમણે ૭૦૦ દૃષ્ટાંત ૭૫૫૧ પ્રસિદ્ધ કરેલાં. તે ૭૫૫૧માં અને ૭૫૫૧માં રહેલાં સર્વ દૃષ્ટાંતો મુધારાવધારા સહિત પ્રસિદ્ધ કરવાની નિષ્કામલાભે પરવાનગી આપવાથી આ તેની બીજી આવૃત્તિ અત્ર તરફથી પ્રસિદ્ધ થાય છે.

તેમના તરફથી ઉપર મુજબ શુભારે હજારેક દૃષ્ટાંતોને સંગ્રહ મળેલો, તે સર્વમાંથી પસંદગી કરીને વધુ ઉપકારક અને બોધપ્રદ જથ્થામાં એવાં ૫૦૫ દૃષ્ટાંતો યથાશક્ય સંશોધન કરીને આમાં લેવાયાં છે.

દૃષ્ટાંતો કલ્પિત, ખરાં બનેલાં તેમજ મિશ્ર પ્રકારનાં હોય છે. તેમાં ખરાં દૃષ્ટાંતોની અસર ઘણી વધારે થાય છે અને એવાં દૃષ્ટાંતો યાદ પણ સહેજે રહી જાય છે. હંમેશાં નિયમિત સમયે કે અવકાશના સમયે કુટુંબોમાં બાળકો તથા સ્ત્રીઓને એકઠાં કરીને ધરના વડીલ દરરોજ આમાંનાં બે-ત્રણ દૃષ્ટાંતો વાંચીને વિવેચન સાથે સમજાવશે, તો થોડા પરિશ્રમે સર્વને ઘણું લાભ થશે એ સ્વાભાવિક છે. આ સંગ્રહમાં ધર્મ, નીતિ, સેવા, પરોપકાર, સ્વદેશ-સેવા દત્તાદિ જુદા જુદા વિષયને લગતાં દૃષ્ટાંતો આવે, એ માટે ખાસ લક્ષ આપવામાં આવ્યું છે.

શિક્ષકો, વ્યાખ્યાનકારો અને કથાકારો પણ પોતાના પરોપ-
કારી કાર્યમાં આમાંના ઘણાં દૃષ્ટાંતોની સહાય લઈ શકશે; કેમકે
દૃષ્ટાંતો સદિન અપાતા દિનોપદેશની સચોટ અને કાયમી અસર
સાંભળનારના મન પર રહી જાય છે એ વાત નિઃશંક છે.

આની પહેલી આવૃત્તિ પ્રસંગે થીયુન ગોકળદાસ કુબેરદાસ
મહેતાએ પ્રસ્તાવના લખેલી તેમાંના કેટલોક ઉપયોગી ભાગ અહીં
નીચે અવનરખ્યામાં આપ્યો છે. જેથી આ અને આવાં બોધક દૃષ્ટાંતોના
સંપ્રદની ઉપયોગિતા વાચકબધુઓને વિશેષ સમજશે.

“નાનાં બાળકોથી માટી ૭૬૦ સુધી સૌ કાંઈને વાર્તા સાંભળવી
મળે છે. બાળખાનાના વર્તમાન યુગમાં વાર્તાવચનનું કાર્ય સંદેહ
લક્ષ પડતું છે; છતાં પણ દરેક દેહકુલે બાળખા વિનાનું સાહિત્ય
પડતું રહ્યું છે. કાલિયાવાડી નાદિન્યસિકેએ કાલિયાવાડી દુદા અને
વીરનાભરેણી વાર્તાઓ મામળી, એકદા કરી મામિકો અને પુરતકો
હામ પ્રકટ કરવાનું કાર્ય ઉપાડી લીધું છે અને તે સાહિત્ય જનતા-
ને ઝમિર નીવડતું છે.

“અમારે બાળકોએ મામેજ.મ કરી વાત હાલ જનતામાં
પ્ર.જ. પૂરતા, તેમની રજાનું માનું બાળ કરાવતા, પ્રવતની મંડુલિ,
અમારે મામેજ.મ પોતે મીને બોધ આપતા. આરંભે જોવાપાંસા વર્ગ
બાળકોની વર્તે સંજોગો આગળે પામે છે. પરંતુ પદસાં તે
વાળુ ૧૨૫ રીતે દર્શાવે છે.”

“જુઓ એ અ.દરજી, મંજ પણ કે મહામાત્રા જે સુદર
ભવે. હરે છે અને તેમ. પોતે એ ઉપર અને તેમ. પણ ખામ કરીને
એવું દર્શાવે અને તેમ. મ.વ. છે, તે અજાણ છે. મહેના કેદ-
ના જેવી પૂરતે એ એ અજાણે દર્શાવે તેમ. કેદ તેમની કથા
વર્તે એ એ એ એ છે.”

“પરંતુ અરિષ્ટ ૨૦૦ વિષયક પદ્યનું કાવ્ય તથા
અ.દરજી જે તેમ. અ.દરજી અ.દરજી જે તે. ૧૨ અ.વ.
અ.દરજી જે તે એ. દરજી ૧૨ અ.દરજી જે તે અ.વ.

યેહુ હોવાથી તે આદર પામે તો તેની ના ઠઠી શકાય નહિ.

“વાર્તાની પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ રીતે જીવન પર જે અસર થાય છે, તે મહાપુરુષોના જીવનચરિત્ર ઉપરથી આપણને જણાય છે. સરવૃ સાહિત્ય તરફથી બહાર પડેલા વાર્તાઓના સ્ત્રીપુરુષો માટેના બૃહદ્ સંમંદો પ્રજામાં અત્યંત સોકપ્રિય થઈ પડ્યા છે. એટલું જ નહિ, પણ તેવાં પુસ્તકો, ધરધરમાં વાસ કરી રહ્યાં છે. રાષ્ટ્રની ઉન્નતિમાં દેશબક્તોના આત્મમોગનાં ઉમદા ઉદાહરણો પ્રજાને આદર્શ તરફ લઈ જવામાં પૂરતી સહાય આપે છે. સત્યામદ્ભમાં ખેડા અને બારડોલીના ખેડૂતોની આત્મકથનીએ પ્રજાના હૃદયમાં જોડી અસર કરી છે. એક રીતે જોતાં એ બધું વાર્તાસાહિત્ય નથી તો ખીજું શું છે ?

“આ પુસ્તકમાંથી ઘણી વાર્તાઓ બોધ લેવા સાથે ચારિત્ર્ય પડવામાં ઉપયોગી થઈ પડશે એમ મારું માનવું છે. x x x

“અંતમાં સંસારનો ત્યાગ કર્યા પછી મનુષ્યજીવનનો અભ્યાસ કરી, તે જીવનને ઉજન કરવામાં યત્નિચિત સહાય કરવાના ઉદ્દેશથી નિઃસ્વાર્થપણે આ પુસ્તક પ્રજા સમક્ષ મૂકવામાં આ મંથના પ્રયોજક સ્વામીશ્રી ગણેશાનંદજીએ જે જહેમત ઉઠાવી છે, તે ખરેખર પ્રશંસાને પાત્ર છે. x x x”

આબાલવૃદ્ધ સૌને ઉપયોગી થાય એવા આ મંથની નિષ્કામભાવે રમ્મ આપવા બદલ સ્વામીશ્રી ગણેશાનંદજીનો અન્ને આભાર માનવામાં આવે છે.

ચાલુ વર્ષમાં ‘વિવિધ મંથમાળા’માં (૧) સ્વામીશ્રી બ્રહ્માનંદજી તથા સ્વામીશ્રી શિવાનંદજી, (૨) શ્રીભજનસાગર ભાગ ૧ હો અને (૩) શ્રીસુબોધકથાસાગર (આ પુસ્તક પોતે જ) મળીને કુલ ત્રણ પુસ્તકો અપાયાં છે; અને છેલ્લું પુસ્તક ‘સંસારમાં સ્વર્ગ’ નામનું અપાશે અને તે હંમેશની જેમ નવા વરસના લવાગ્મ માટે આહુત-બધુઓને વી. પી. ચી મોકલી અપાશે. એ વિષેની મુચના આ પછીના પૃષ્ઠ ઉપર ‘વિવિધ મંથમાળાના આહુકો પ્રત્યે’ એ મથાળા નીચે અપાઈ છે. એ તરફ આહુતબધુઓનું ધ્યાન દોરવામાં આવે છે.

આ સાથે “વિવિધ મંથમાળાના આહકખંધુઓ તેમજ અન્ય સંસ્થાત્રેમી સત્ગતનો પ્રત્યે” એ નામનો એક છૂટો ડાપેલો વિનિપત્ર તથા માળાના આહક થવા છત્તનાર સત્ગતીને માટે પોસ્ટકાર્ડ મોકલ્યું છે. એ તરફ આહકખંધુઓનું ધ્યાન દોરવામાં આવે છે. અને આપ્યા છે કે, તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે અત્યારના મુશ્કેલ સંજોગોમાં આ માળાને પગભર બનાવવા સાર, આહકોની મંજૂરી વધારવામાં સંસ્થાત્રેમી સત્ગતનો સદ્કાર આપશે જ.

આ પત્રીનાં પૃષ્ઠોમાં આ મંથના પ્રયોજક સ્વામીથી અણેશાનંદનું નિવેદન અપાયું છે. ગુદિપત્ર પાન ૩૨ ઉપર અપાયું છે, તે મુજબ મંથ સુધારીને ચંચલો થયે.

અ. ૧૯૫૪ વર્ષ ૫, } સરગ આદિત્ય મુદ્રમાલ્ય દ્રશના દ્રશીઆ તરફથી
મંવન ૧૯૬૮ } ત્રિભુવનદાસ ૬૦ ૬૪૬

પ્રયોજકનું પહેલી આવૃત્તિનું નિવેદન

(થોડા ફેરફાર સહિત)

હાલના જમાનામાં દરેક ભાષાનું સાહિત્ય જોતાં જણાય છે કે, વિવિધ વિષયોમાં સર્વ ક્ષેત્રોએ પ્રગતિ કરી છે. જે ભાષાનું જોડણું શુદ્ધ, સાદસિક, ધાર્મિક, ઔદ્યોગિક સાહિત્ય વધારે છે, તે ભાષા પાંચનારી પ્રજાએ પણ સારી પ્રગતિ કરી છે. દાખલા તરીકે વિશ્વ-વ્યાપી ભાષામાં અંગ્રેજી સાહિત્ય આગળ પડતું છે, તો તેઓની ઉત્પત્તિ દેખીતી છે. આપણી દેશી ભાષાઓમાં બંગ, મહારાષ્ટ્રીય અને હિંદી સાહિત્ય આગળ પડતો લાગ લગવે છે; તો તે પ્રજા થોડે અંશે પણ વિશેષ જ્ઞાન ધરાવતી હોય એમ જણાય છે. હમણાં હમણાં “ગુજરાતી રાણી શાણી વાણીના વઢીલ છું” એ દલપતોક્તિ અને “યા હોમ કરીને પડો ફતેહ છે આગે” આ નર્મદોક્તિના સમય બાદ ગુજરાતી સાહિત્ય આગળ વધ્યું છે. હાલના માધીયુગમાં ગુર્જરભાષા ઉપરોક્ત ભાષાઓની બરાબરી કરવા લાગી છે. ઉતારા અને અનુવાદો બાદ કરીએ તો પણ મૌલિક ગ્રંથો દર વર્ષે અવનવા બહાર પડતા જ રહે છે, તે ગુર્જરભાષાની ઉત્પત્તિનું શુભ ચિહ્ન છે.

આ પ્રમાણે કહીને હું મારો આ ગ્રંથ મૌલિક ગ્રંથમાં ગણાવવા નથી માગતો; કારણ કે આ ગ્રંથ ઘણા પુસ્તકોના ઉતારા, ભાષણો, કથાઓ અને વૃદ્ધોની વાતોનું પરિણામ છે. હું તો માત્ર ‘મળું કરે દલપત મરતનું’, પારકી લેખણ પારકી શાહી’ એ કવિશ્વરના કથન મુજબ થોડુંક મળું કરી નકામું નામ રાખવા માગું છું. વાર્તાઓના અનેક ગ્રંથો મેળબૂદ છે. છતાં આ ગ્રંથ જેવો ખૂબ સંગ્રહ નહિ હોવાથી આ વાર્તાવિષયક ગ્રંથ લખવા હું પ્રેરાયો છું. આ પુસ્તકમાં હજાર વાતો લખી, ‘દર્શાતસાહસી’ એવું નામ આપવા ધાર્યું હતું. પણ કેટલીક મુશ્કેલીઓને લઈને તેમ યર્ષ શક્યું નથી. x x આથી આ ગ્રંથને ‘શ્રીમદ્બોધ કથાસાગર’ એવું નામ આપવું પડ્યું છે.

× × × સત્યાસત્યનો વિચાર કરતાં, આ ગ્રંથમાં જે સત્ય વધારે હોય તે જ આ પુસ્તક વિસ્તાર પામે અને જે અસત્યાંશ વિશેષ હોય તે એક નકલ પણ કોઈની દૃષ્ટિગોચર થઈ અંતઃકરણમાં અસત્યનો ઉમેગ ન કરે એમ હૃદયું છું. આ પુસ્તકની પ્રેસમાંથી મહાત્મજીના શ્રી. જોડાભાઈ પટેલ બી. એ. એ તૈયાર કરી આપી અને ઉપહૃત કર્યો છે. પુસ્તક છપાવવામાં એક સદૃશ આત્માએ નામનો મોદ રાખ્યા સિવાય જે કીમતી મદદ કરી છે, તેને પરમાત્મા ને ત્યાં હોય ત્યાં શાંતિ આપો, એમ હું પ્રાર્થના કરું છું. તે સિવાય આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં અને પ્રસ્તાવના લખી આપવા બદલ ઉમરેડના પણ હાથમાં અમદાવાદમાં વસના શ્રી. જોડાભાઈસ કૃષ્ણદાસ મદિતાનો હું આભારી છું. અંતમાં આ પુસ્તકમાં સરનચૂકથી કાંઈ ભૂલો જણાય તો વાચક દરમુજર કરને એમ હૃદયું છું.

જાણક સદિ ૨, મંચ ૧૯૬૦ }
 ડૉ. મગમ, મુ. કાશીરે }

સ્વામી મણિશાનંદ

“વિવિધ ગ્રંથમાળા”ના ગ્રાહકો પ્રત્યે

હવેનું પુસ્તક વી. પી. થી મોકલાશે.

૧-“વિવિધ ગ્રંથમાળા”નું સંવત ૧૯૯૮ નું છેલ્લું પુસ્તક બેએક માસમાં પ્રકટ થશે; અને તે સંવત ૧૯૯૯ના કારતક માસમાં વી. પી. થી મોકલાઈને તે વર્ષનું લવાજમ રૂ. ૫) મંગાવી લેવાશે. એટલે જેમને નીચલામાંનું કે એવું કંઈ લખવું હોય, તેમને સંવત ૧૯૯૯ના આસો વદિ ૦)) પહેલાં લખી મોકલવા વિનંતિ છે.

(ક)-જેમને ગ્રાહકમાંથી નીકળી જતું હોય;

(ઘ)-જેમને સરનામાંમાં ફેરફાર કરાવવો હોય;

(ગ)-પુસ્તકો રજિસ્ટરથી મેળવવા માટે વાર્ષિક મૂલ્યના રૂપિયા ૫) ઉપરાંત રૂ. ૦૦૦ વધુ ભરવો હોય;

૨-આમ પ્રથમથી સૂચના અપાયા છતાં, એ વિશે જે સવેળા નહિ લખે અને વી. પી. પાછું વાળશે, તે એ છેલ્લા પુસ્તક ઉપરનો હક્ક ગુમાવશે.

૩-જે ગ્રાહકો વાર્ષિકમૂલ્ય સંવત ૧૯૯૮ ના આસો વદિ ૦)) સુધીમાં પોતાના ગ્રાહક નંબર સાથે મનિઓર્ડરથી અથવા બીજી રીતે અમદાવાદ કે મુંબઈના કાર્યાલયમાં ભરીને પાવતી મેળવશે, તેમને એ છેલ્લું પુસ્તક વી. પી. થી નહિ પણ સાદી રીતે મોકલાશે.

૪-જેમણે નવા વર્ષથી ગ્રાહકમાં રહેવાની સવેળા ના લખી હશે, તેમજ જે લામગેરીઓ વગેરે વડોદરાના “પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ” દ્વારા પૈસા ભરે છે, તેમને તથા હિંદ બહાર જ્યાં જ્યાં વી. પી. જઈ શકતાં નથી, ત્યાં ત્યાં ઉપલું પુસ્તક વી. પી. થી નહિ પણ સાદી રીતે મોકલાશે; તો તે તે સંબંધિત નવા વરસનું લવાજમ પુસ્તક મળે કે તરત મોકલી આપવા વિનંતિ છે. લવાજમ મળ્યેથી નવા વર્ષના પુસ્તક મોકલવાં જારી થશે.

૫-આફ્રિકા તેમજ બીજાં પરદેશના ગ્રાહકોને દરેક પુસ્તક, તથા આનાના વધુ ખર્ચે રજિસ્ટર કરાવીને મોકલાતાં હોવાથી તથા ત્યાં મારેનું ટપાલખર્ચ પણ વધારે આવતું હોવાથી તે સંબંધિત પાકા પૂર્ણ સાધેના વાર્ષિક રૂ. ૮) અથવા અહીં સિલિંગ દીઠ દરથી સાડા દશ આના મળતા હોવાથી સિલિંગ ૧૨ મોકલવા.

શ્રીમહાભારત [સચિત્ર]

‘મહાભારત’ એ આર્યપ્રજ્ઞના સાહિત્યનો એવો ઉત્તમ રત્ના-
કર છે કે, જેઓ મનનપૂર્વક તેનો પાઠ કરે છે અને તેની હીરામાલેક
કરનાં પણ વધારે ઉપકારક શિષ્યામણો હૃદયમાં ઉતારે છે, તેમને
લૌકિક તથા પારલૌકિક જ્ઞાન તથા મુખ્યને માટે ખીન્ને પ્રંથ જ્ઞેવાની
જરૂર રહેતી નથી. દિંદુમ્નિના પ્રાચીન ધર્મપ્રયોમાં મહાભારતને
પાંચમો વેદ કહે છે, તે ઉપમા પણ યોગ્ય જ છે; કેમકે આ પ્રંથ
અનેક શિષ્યામણોનો માતર, ઉપદેશોનો આગાર અને ધર્મકર્મનો
માર્ગ મહાદ્વાર છે. તેમાં મુખ્ય વિષય તો ત્રીસ પાંડવોનું ઉત્થાન,
કૌરવપાંડવોનું યુદ્ધ, પાંડવોની રાજપ્રાપ્તિ અને રાજ્યશાસનના વર્ણન-
નો છે; પણ તેના કવિ એક વેદપારંગત મહાત્મા અને ધર્મસંરથાપક
મુનિ દેવગણે એની માથે માથે પ્રસંગોપાત્ત ધર્મ, નીતિ, રાજ્ય-
શાસન અને નરવશાનનાં પણ તેઓ એવાં મરમ અને ઉચ્ચ વર્ણન
કરી દે છે. કે વચક પેલાના હૃદયમાં કોઈ નવો જ પ્રકાર અનુ-
ભવે છે, નવું હૃદય વિસ્તારતી જાય છે અને તે શું નો શું જ
જાતી જાય છે. દિંદુમ્નિ પ્રત્યક્ષતાનુ આ મહત્ત્વપૂર્ણ ઉપદેશ
અપરંપર છે તે જ હિંદુસ્થાની ગદ્યલિપિઓ અને અક્ષરલિપિઓનાં પ્રમુખ-
નામાં અનેક કિશ્કેપ, રસ અને કથાકલ્પલિપિનાં પણ આ
મહત્ત્વ અને રસ દર્શાવે છે. આ મહત્ત્વ અને રસ પ્રમાણ
પાંડવોના નરવશાનનાં ૧૬ કુલ્ય વિનયને અનેકમણિ
વર્ણિત છે. આ પ્રમુખ પાંડવોના પ્રાચીન જીવન ૧૬૦ તેના
જીવનકાળ દરમિયાન ૧૬૦ જીવનકાળ દરમિયાન ૧૬૦ જીવનકાળ
દરમિયાન ૧૬૦ જીવનકાળ દરમિયાન ૧૬૦ જીવનકાળ

આ મહત્ત્વ અને રસ પ્રમાણ પાંડવોના નરવશાનનાં ૧૬ કુલ્ય વિનયને અનેકમણિ વર્ણિત છે. આ પ્રમુખ પાંડવોના પ્રાચીન જીવન ૧૬૦ તેના જીવનકાળ દરમિયાન ૧૬૦ જીવનકાળ દરમિયાન ૧૬૦ જીવનકાળ

થી કરીને અત્યંત પ્રાચીનકાળથી અઘાપિપર્યંતના બધા પંડિતોના મેજ મત છે કે, જે કંઈ મહાભારતમાં છે, તે જ બીજે સ્થળે મેવામાં આવે છે અને જે તેમાં નથી તે ક્યાંય પણ નથી.

મહાભારતનાં જુદા જુદા પ્રકારનાં અદ્ભુત પાત્રોનાં ચરિત્ર જોઈને આપણને આજથી હજારો વર્ષ પહેલાંના આપણા દેશ અને સમાજની અવસ્થાનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય છે. બીષ્મ પિતામહની અઘૌકિક પિતૃભક્તિ, ધીરૂષ્ણની વિજયક્ષણ રાજનીતિ, યુધિષ્ઠિરની અયંસાપાત્ર સત્યનિષ્ઠા તથા દ્રોણ, દુર્યોધન, કૃષ્ણ, અર્જુન અને બીમ વગેરે વીરોની અદ્ભુત વીરત્વપૂર્ણ કથાઓ વાંચીને કયા ભારતવાસીના મૃતઃપ્રાય પ્રાણોમાં નવજીવનનો સંચાર નહિ થાય? પોતાના પૂર્વજોના ગૌરવનું સ્મરણ કરીને ગર્વથી કોની છાતી ફૂલી નહિ જોડે? તેથી જો આપણને આપણા જૂતકાળના મહત્ત્વનું યથાર્થ ચિત્ર જોવાની અભિલાષા હોય, તો આપણે મહાભારત જરૂર વાંચવું જોઈએ. જે સંસારના એ અઘૌકિક મહાવીરોની વીરકથા વાંચીને મૃતઃપ્રાય પ્રાણોમાં નવીન સંજીવની શક્તિ ભરવાની ઇચ્છા હોય, તો મહાભારતનો પાઠ અવશ્ય કરવો જોઈએ અને સત્ય વાત એ છે કે, જેણે મહાભારત નથી વાંચ્યું તેનું ભારતવાસી હોવું જ વ્યર્થ છે.

મહાભારતનાં નીચેનાં પર્વો છપાઈને હાલ તૈયાર મળે છે.

ગ્રંથ ૧ લો—આદિ અને સમાપર્વ—તૈયાર છે

આવૃત્તિ ૩ જી, કદ ૭ા×૧૦, પૃષ્ઠ ૮૦૦, ચિત્ર ૮, મૂલ્ય રૂ. ૬

નવું ભાષાંતર, આ લીટી જેવા મોટા અક્ષરોમાં છપાયું છે.

પાંડવોના વનગમન સુધીના વૃત્તાંત હોઈ એમાંના કેટલાક વિષયો:—પરિક્ષિત રાજનું ઉપાખ્યાન, વાસુકિ અને જર-હારુ ઋષિનો સમાગમ, સંકુતલાની જન્મકથા, દુષ્યંત તથા શકું-તલાનો સંવાદ, ભરતનો રાજ્યાભિષેક, યયાતિ રાજનું આખ્યાન, શુક્રાચાર્ય અને દેવયાનીનો સંવાદ, પુનર્જન્માદિ વિચાર, આશ્રમધર્મો, શાંતનુ રાજનું ઉપાખ્યાન, બીષ્મની ઉત્પત્તિ, બીષ્મની પ્રતિજ્ઞા,

શ્રીમહાભારત [સચિત્ર]

‘મહાભારત’ એ આર્યપ્રજ્ઞના સાહિત્યનો એવો ઉત્તમ રત્ના-
કર છે કે, જેઓ મનનપૂર્વક તેનો પાઠ કરે છે અને તેની હીરામણ્ડિક
કરનાં પણ વધારે ઉપકારક શિખામણો હૃદયમાં ઉતારે છે, તેમને
લૌકિક તથા પારલૌકિક જ્ઞાન તથા સુખને માટે બીજો મંથ જોવાની
જરૂર રહેતી નથી. દિગ્દુગ્ધનિના પ્રાચીન ધર્મગ્રંથોમાં મહાભારતને
પાંચમો વેદ કહે છે, તે ઉપમા પણ યોગ્ય જ છે; કેમકે આ ગ્રંથ
અનેક શિખામણોનો સંગ્રહ, ઉપદેશોનો આગાર અને ધર્મકર્મોનો
નાર્તા મહાદત્ત છે. તેમાં મુખ્ય વિષય તો વીર પાંડવોનું ઉત્થાન,
કૌરવપંથને નુકસાન, પાંડવોની રાજપ્રાપ્તિ અને રાજ્યશાસનના વર્ણન-
નો છે; પણ તેના હિંદુ એક વેદપારંગત મહાત્મા અને ધર્મસંરચક
મુનિ મેતર્યી એની માથે માથે પ્રસંગોપાત્ત ધર્મ, નીતિ, રાજ્ય-
શાસન અને નરવિજયનાં પણ તેઓ એવાં સરમ અને ઉચ્ચ વર્ણન
કરી રહ્યાં છે, કે વચક પોતાના હૃદયમાં કાંઈ નવો જ પ્રકાશ અનુ-
ભવે છે; નહીં હૃદય વિગળ પતી જાય છે અને તે મુનિનો મુનિ જ
ભવે છે. આ ઉપરાંત પ્રત્યક્ષ અને અપ્રત્યક્ષ આ મહત્ત્વપૂર્ણ ઉપદેશ
આપે છે તે જ ઉપદેશો રાજકર્મો અને ધર્મકર્મોનાં પ્રમ-
ાણ અનેક ઉપખ્યાન, રટન અને કથાકલ્પોમાં પણ આ-
વડે છે. આ ઉપરાંત તે ૧૮ મહાપરવા: હરન ૧૭ મહા પ્રમાણ
૧૮ મહાપરવા: અનેકલ્પ. ૧૭ ઉપદેશિનને અનેકમહા-
પરવા: કલ્પો. ૧૭ મહાપરવા: પ્રાચીન હરન ૧૭૫ તેના
મહાપરવા: કલ્પો. ૧૭ મહાપરવા: હરન ૧૭૫ તેના મહાપરવા: કલ્પો.

આ મહાપરવા: કલ્પો. ૧૭ મહાપરવા: હરન ૧૭૫ તેના મહાપરવા: કલ્પો.
૧૭ મહાપરવા: હરન ૧૭૫ તેના મહાપરવા: કલ્પો. ૧૭ મહાપરવા: હરન ૧૭૫ તેના
મહાપરવા: કલ્પો. ૧૭ મહાપરવા: હરન ૧૭૫ તેના મહાપરવા: કલ્પો. ૧૭ મહાપરવા: હરન ૧૭૫ તેના
મહાપરવા: કલ્પો. ૧૭ મહાપરવા: હરન ૧૭૫ તેના મહાપરવા: કલ્પો. ૧૭ મહાપરવા: હરન ૧૭૫ તેના

તેથી કરીને અત્યંત પ્રાચીનકાળથી અઘાપિપર્યંતના બધા પાંડિતોનો એ જ મત છે કે, જે કંઈ મહાભારતમાં છે, તે જ બીજે રથજે જોવામાં આવે છે અને જે તેમાં નથી તે ક્યાંય પણ નથી.

મહાભારતનાં જુદા જુદા પ્રકારનાં અદ્ભુત પાત્રોનાં ચરિત્ર જોધને આપણને આજથી હજારો વર્ષ પહેલાંના આપણા દેશ અને સમાજની અવસ્થાનું ચચાર્થ જ્ઞાન થાય છે. બીષ્મ પિતામહની અત્યૌકિક પિતૃભક્તિ, ધીરૂષ્ણની વિવક્ષણ રાજનીતિ, યુધિષ્ઠિરની પ્રદંસાપાત્ર સત્યનિષ્ઠા તથા દ્રોણ, દુર્યોધન, કૃષ્ણ, અર્જુન અને બીમ વગેરે વીરોની અદ્ભુત વીરત્વપૂર્ણ કથાઓ વાંચીને ક્યા ભારતવાસીના મૃતઃપ્રાય પ્રાણોમાં નવજીવનનો સંચાર નહિ થાય? પોતાના પૂર્વજોના ગૌરવનું રમરણ કરીને ગર્વથી કોની છાતી ફૂલી નહિ જોડે? તેથી જો આપણને આપણા જૂતકાળના મહત્વનું ચચાર્થ ચિત્ર જોવાની અભિલાષા હોય, તો આપણે મહાભારત જરૂર વાંચવું જોઈએ. જો સંસારના એ અત્યૌકિક મહાવીરોની વીરકથા વાંચીને મૃતઃપ્રાય પ્રાણોમાં નવીન સંજીવની શક્તિ ભરવાની ઇચ્છા હોય, તો મહાભારતનો પાઠ અવશ્ય કરવો જોઈએ અને સાત વાત એ છે કે, જેણે મહાભારત નથી વાંચ્યું તેણે ભારતવાસી હોવાનું જ વ્યર્થ છે.

મહાભારતનાં નીચેનાં પર્વો છપાઈને હાલ તૈયાર મળે છે.

ગ્રંથ ૧ લો-આદિ અને સમાપર્વ-તૈયાર છે

આવૃત્તિ ૩ જી, કદ ૭ામ્ ૧૦, પૃષ્ઠ ૮૦૦, ચિત્ર ૮, મૂલ્ય રૂ. ૬

નવું લાપાંતર, આ લીટી જવા મોટા અક્ષરોમાં છપાયું છે.

પાંડવોના વનગમન સુધીના વૃત્તાંત હોઈ એમાંના દેટલાક વિષયો:—પરિક્ષિત રાજનું ઉપાખ્યાન, વાસુકિ અને જર-તારુ ઋષિનો સમાગમ, ચક્રતલાની જન્મકથા, દુષ્યંત તથા શકું-તલાનો સંવાદ, ભરતનો રાજ્યાભિષેક, યયાતિ રાજનું આખ્યાન, શુક્રાચાર્ય અને દેવયાનીનો સંવાદ, પુનર્જન્મ-માદિ વિચાર, આશ્રમધર્મો, શાંતનુ રાજનું ઉપાખ્યાન, બીષ્મની ઉત્પત્તિ, બીષ્મની પ્રતિજ્ઞા,

સત્યવતી તથા બીજાનો સંવાદ, લાક્ષાગૃહનો દાહ અને પાંડવોનું નાસી છૂટકું, દિડિંગ રાક્ષસ સાથે બીમસેનનું યુદ્ધ, કાત્રિયજલથી અશ્વમેધને શ્રેષ્ઠ લેઈ વિશ્વામિત્રનું આહુત્ય થતું, અર્જુનનો મત્સ્ય-વેધ, પાંડવો અને દ્રૌપદીની પૂર્વકથા, સુભદ્રાદરશ્ય, જરાસંધનો વધ, રાજસૂયયજ્ઞની દીક્ષા, શ્રીકૃષ્ણનું અર્ધ્યપૂજન, શિશુપાલનો વધ, મુષિ-શિર અને યકુતિનો સંવાદ, દૌરવ અને પાંડવોનું ઘૂન, દ્રૌપદીવત્સા-દરબ. પાંડવોની પ્રતિજ્ઞા અને વનમમન ઇત્યાદિ.

ગ્રંથ ૨ જો-વન અને વિરાટપર્વ તૈયાર છે

આવૃત્તિ ૨ ૭, કદ ૭૫૧૦ નાં પૃષ્ઠ ૭૨૦, ચિત્ર ૬, મૂલ્ય રૂ. ૫૦ નવું ભાષાંગર, આ સીટી જેવા મોટા અક્ષરોમાં છપાયું છે.

અંશમાંના કેટલાક વિષયોઃ—પાંડવોનું વનમમન, વ્યાસનો ઉપદેશ, સિંહાન અને અર્જુનનું યુદ્ધ, માર્કંડેય મુનિનો ઉપદેશ, કંઈ અને રમણંદીનો સંવાદ, તીર્થવર્ણન, અમરતપનું આખ્યાન, આશ્વ-પૂનમ અને અનન, પરશુરામચરિત્ર, નયનમુનિનું આખ્યાન, વર-હોનનું આખ્યાન, આદ્યતમ પાંચ, ઇત્યાદિ કવ્ય વિ અનેક આખ્યાનો અને ૧૨૫ ચંદોમાં ભરપૂર.

ગ્રંથ ૬ દ્રો-શ્રીદાન્તિપર્વ-તૈયાર છે

ગાંધર્ભ, આપદર્ધ અને મોક્ષધર્મ

આ ગ્રંથ ૧૫, કદ ૭૫૧૦ નાં પૃષ્ઠ ૭૨૦, ચિત્ર ૬, મૂલ્ય રૂ. ૫૦ નવું ભાષાંગર, આ સીટી જેવા મોટા અક્ષરોમાં છપાયું છે. ગાંધર્ભ, આપદર્ધ અને મોક્ષધર્મ. આ ગ્રંથ ૧૫, કદ ૭૫૧૦ નાં પૃષ્ઠ ૭૨૦, ચિત્ર ૬, મૂલ્ય રૂ. ૫૦ નવું ભાષાંગર, આ સીટી જેવા મોટા અક્ષરોમાં છપાયું છે. ગાંધર્ભ, આપદર્ધ અને મોક્ષધર્મ. આ ગ્રંથ ૧૫, કદ ૭૫૧૦ નાં પૃષ્ઠ ૭૨૦, ચિત્ર ૬, મૂલ્ય રૂ. ૫૦ નવું ભાષાંગર, આ સીટી જેવા મોટા અક્ષરોમાં છપાયું છે.

આ ગિરણ વાલી મંદિરમાં રાજાનાં પંચો છપાય છે.

છપાય છે !   છપાય છે !   છપાય છે !

શ્રીયોગવાસિષ્ઠ-મહારામાયણ

ચાર મોટા ભાગમાં ચોથી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થશે

વેદધર્મસભાવાળું સુધારેલું નવું ભાષાંતર, મજબૂત કાગળ

અને પાકાં પૃથ્થાં સાથે મોટા અક્ષરોમાં છપાય છે.

કદ ૬૬ જા. ૧૦નાં પૃષ્ઠ ૨૦૦૦ થશે. મૂલ્ય સુમારે રૂ. ૧૦ રહેશે.

વેદાંતપ્રેમીઓ માટે આ ગ્રંથની ઉપકારકતા અનુપમ છે. સ્વામી રામતીર્થ તો આ ગ્રંથ માટે ખાસ ભાર દઈને લક્ષ્યમણ કથા કરતા.. મહર્ષિ વસિષ્ઠજીએ ખુદ આ ગ્રંથમાં જ તેની ઉપકારકતા વર્ણવી છે કે:—

“આ સંહિતા પોતાની મેળે જ અભ્યાસ કરીને જાણી હોય અથવા ખીજા કોઈના સુખથી સાંભળી હોય, તો ગંગાજીની પેઠે તુરત જ સઘળા તાપોની શાંતિ કરીને પરમ સુખ આપે છે. જેમ રજ્જુ(ઢોરડી)નું અવલોકન કરવાથી તેમાં થયેલી સર્પની ભ્રાંતિ ટળી જાય છે, તેમ આ સંહિતાના અવલોકનથી સંસારનાં દુઃખો ટળી જાય છે.

“જેમ શરદ્ઋતુ પ્રાપ્ત થતાં દિશાઓનું મલિનપણું ધીરે ધીરે સારી પેઠે ઓછું થવા લાગે છે, તેમ આ ગ્રંથનો વિચાર પ્રાપ્ત થતાં બુદ્ધિના લોભ તથા મોહ આદિ દોષો ધીરે ધીરે સારી પેઠે ઓછા થવા લાગે છે. સઘળી કલ્પનાઓ શાંત થતાં ધીરે ધીરે પરિપાકને પામેલું, આ ગ્રંથને વિચારનારનું જીવન-મુક્તપણું એવું થાય છે કે, જેનું વર્ણન કરી શકાતું નથી. સઘળી રીતે શીતળતાવાળી, શુદ્ધ અને ઉત્તમ પ્રકાશ આપનારી એ પુરુષની બુદ્ધિ શરદ્ઋતુની ચાંદનીની પેઠે અત્યંત ખીલી નીકળે છે.”

આવો આ અનુપમ ગ્રંથ સત્વર પ્રસિદ્ધ થશે.

અનુક્રમણિકા

માંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
૧	શ્રીરામમહા દત્તમાનજી	૧
૨	વિધાંબર	૨
૩	મોડા પુરણો મદિમા	૪
૪	જેવાં કમ તેવાં ફળ	૫
૫	મદાવાન ખેડન	૬
૬	એક એરોડા લઈ મળા !	૮
૭	મહેશ્વર માફ કમુ !	૯
૮	દરિનો મારમ છે મરનો	૧૦
૯	આંખનો મોડ ખોડો છે	૧૧
૧૦	નિયમનું પાલન	૧૨
૧૧	કન્યાવિકલ	૧૩
૧૨	દુઃખગમર પુ કો ?	૧૪
૧૩	કેમને જાણ થાય મહાદેવ !	૧૫
૧૪	મોડે કમ ન લેજો	૧૬
૧૫	કેમને જાણ થાય મહા	૧૭
૧૬	જેવાં કમ તેવાં ફળ	૧૮
૧૭	કેમને જાણ થાય મહા	૧૯
૧૮	કેમને જાણ થાય મહા	૨૦
૧૯	કેમને જાણ થાય મહા	૨૧
૨૦	કેમને જાણ થાય મહા	૨૨
૨૧	કેમને જાણ થાય મહા	૨૩
૨૨	કેમને જાણ થાય મહા	૨૪
૨૩	કેમને જાણ થાય મહા	૨૫
૨૪	કેમને જાણ થાય મહા	૨૬
૨૫	કેમને જાણ થાય મહા	૨૭
૨૬	કેમને જાણ થાય મહા	૨૮
૨૭	કેમને જાણ થાય મહા	૨૯
૨૮	કેમને જાણ થાય મહા	૩૦
૨૯	કેમને જાણ થાય મહા	૩૧
૩૦	કેમને જાણ થાય મહા	૩૨

૨૬	સૌથી ગરીબ કોણ ?	...	...	...	૨૬
૨૭	ધમિર ક્યાં છે ?	...	...	...	૨૭
૨૮	મને બે સ્ત્રીનો ધણી ન કરો	...	...	...	૨૮
૨૯	પતિના દોષ જોવા નહિ	...	...	...	૨૯
૩૦	પિતાને પાવન કર્યો	...	...	...	૨૯
૩૧	સ્વામી રામતીર્થ	...	...	...	૩૦
૩૨	ભૂતનો બ્રમ ટળ્યો	...	...	...	૩૧
૩૩	શું કરીએ ? વખત નથી !	...	...	...	૩૨
૩૪	અવાજ બંધ કરો	...	...	...	૩૩
૩૫	કદ સદન કરવામાં જ ખરી કસોટી છે	...	...	...	૩૪
૩૬	ભટકતું મન	...	...	...	૩૫
૩૭	શુદ્ધ હૃદયની પ્રાર્થના રૂબે છે	...	...	...	૩૬
૩૮	ખરો ત્યાગી કોણ ?	...	...	...	૩૭
૩૯	પોતાને ગજો ન માયો	...	...	...	૩૮
૪૦	ત્યારે તો હું ચંડીપાઠ જ કરીશ	...	...	...	૩૮
૪૧	વખત વિચારી વર્તણું	...	...	...	૩૯
૪૨	ધર્મ કર્યાંથી ધનની વૃદ્ધિ થાય છે	...	...	...	૪૦
૪૩	તર્કવિતર્ક	...	...	...	૪૧
૪૪	મતક્ષણિયા શું કરે ?	...	...	...	૪૨
૪૫	ઘોડો મનુષ્યનો દાસ બન્યો !	...	...	...	૪૩
૪૬	ધમિર તમારામાં જ છે	...	...	...	૪૩
૪૭	આંખ વિનાં અંધારું	...	...	...	૪૪
૪૮	સારી વસ્તુ પ્રભુને આપો	...	...	...	૪૫
૪૯	કુહાડી અને લાકડી	...	...	...	૪૬
૫૦	આ સર્વ તારું જ છે	...	...	...	૪૭
૫૧	ખિસ્સાં ન ભરો, પેટ ભરો !	...	...	...	૪૮
૫૨	અમીરી કે દિલગીરી ?	...	...	...	૪૮
૫૩	લીટીને કાપો નહિ, પણ ખીજ મોટી ખેંચો	...	...	...	૪૯
૫૪	જીમ પર પગ ન મુકાય	...	...	...	૫૦

૫૫	માનાપિતાની સેવા ...	...	...	૫૦
૫૬	હું કંઈ પેલી જમણી નથી ! ...	...	...	૫૧
૫૭	હાનુ આપો... ..	...	...	૫૨
૫૮	રામદાસે શુરુ કર્યો ...	...	...	૫૩
૫૯	ખેડુને અને રાજા ...	...	...	૫૪
૬૦	મદિરાનો પ્રતાપ ...	...	...	૫૫
૬૧	અન્યાયથી સિંદામન પશુ ડોલે છે ...	...	...	૫૬
૬૨	દેવને પશુ દમનારા પડ્યા છે... ..	...	...	૫૭
૬૩	પ્રભુને જ માન આપો ...	...	...	૫૮
૬૪	આપ મૂઝા વિના રવરો ન જવા ...	...	...	૫૯
૬૫	જોગાના બચવાન છે ...	...	...	૬૦
૬૬	દુશ્મનનીને કન્યા અપાય છે ...	...	...	૬૧
૬૭	મહેનત કરી મન મેળવતો ...	...	...	૬૨
૬૮	પેનાનુ કપડ પેનાને જ ફાંખ દે છે ...	...	...	૬૩
૬૯	મિત્રો મેં પ્રતાપથી છે ..	...	...	૬૪
૭૦	સમજાવો ...	...	...	૬૫
૭૧	સમજાવો પ્રભુને ન બનવો ..	...	...	૬૬
૭૨	અન્યાયી કે અ. ન અન્યાયી છે .	...	...	૬૭
૭૩	અન્યાય દેશ ન બેઠે ..	...	...	૬૮
૭૪	દેશને નુકસાન ..	...	...	૬૯
૭૫	અન્યાયી જવા ..	...	...	૭૦
૭૬	દેશને નુકસાન ..	...	...	૭૧
૭૭	દેશને નુકસાન ..	...	...	૭૨
૭૮	દેશને નુકસાન ..	...	...	૭૩
૭૯	દેશને નુકસાન ..	...	...	૭૪
૮૦	દેશને નુકસાન ..	...	...	૭૫
૮૧	દેશને નુકસાન ..	...	...	૭૬
૮૨	દેશને નુકસાન ..	...	...	૭૭
૮૩	દેશને નુકસાન ..	...	...	૭૮
૮૪	દેશને નુકસાન ..	...	...	૭૯
૮૫	દેશને નુકસાન ..	...	...	૮૦

૮૧	કમળ જેવા દાસ થયા !	...	...	...	૭૭
૮૬	મનુષ્યો માંડા બને છે.	...	...	...	૭૮
૮૭	મને અનુસરશે...	...	...	...	૭૮
૮૮	સાચું ધન વીસરી ગયો !	...	...	...	૭૯
૮૯	પૃથ્વીપટે હું કોણ ?...	...	...	...	૮૦
૯૦	ધર્મની થાપણ મશ આપે છે...	...	...	...	૮૧
૯૧	પેટવરામાં પુણ્યવરો...	...	...	...	૮૨
૯૨	તુંબડી તીર્થે ચાલી ...	...	...	...	૮૩
૯૩	નિરભિમાની બનો ...	...	...	...	૮૪
૯૪	હૃદયનો પરતાવો બસ છે	...	...	...	૮૫
૯૫	પિતાની લાગણી પારખનાર પુત્ર	...	...	...	૮૬
૯૬	દુઃખ કોને નથી ? ...	...	...	...	૮૭
૯૭	પ્રભુની પરીક્ષા ન કરો	...	...	...	૮૮
૯૮	સાચો મિત્ર કોણ ? ...	...	...	...	૮૯
૯૯	સ્વેચ્છાચારી ન બનો...	...	...	...	૯૦
૧૦૦	ધૈર્યને દોષ ન દેશો...	...	...	...	૯૦
૧૦૧	આપણે સુરદાસ જેવા છીએ ...	...	...	...	૯૧
૧૦૨	ખોડું નાથું	...	...	...	૯૨
૧૦૩	નોકર બન્યા !	...	...	...	૯૩
૧૦૪	શું ઠરશે ?	...	...	...	૯૪
૧૦૫	ફેર કેટલો ?...	...	...	...	૯૫
૧૦૬	હું સ્વતંત્ર કરીશ	...	...	...	૯૬
૧૦૭	લોભે લક્ષણ બન્યા ...	...	...	...	૯૬
૧૦૮	જે જન્મે છે, તે મરે છે	...	...	...	૯૭
૧૦૯	ઉપદેશ ક્યારે અપાય ?	...	...	...	૯૮
૧૧૦	આવતી કાલે આપીશ	...	...	...	૯૯
૧૧૧	ટોપલા માટીથી મરીશ	...	...	...	૧૦૦
૧૧૨	પ્રભુ રક્ષણ કરે છે ...	...	...	...	૧૦૧
૧૧૩	કોધને જીત્યો	...	...	...	૧૦૨

૧૧૪	આયુષ્યનાં વર્ષો વીતે છે	...	...	...	૧૦૩
૧૧૫	સંશયાત્મા ચિન્ત્યમાનિ	...	...	...	૧૦૩
૧૧૬	રમનરમનમાં મુખ્ય કામ ન જુલો	...	...	...	૧૦૪
૧૧૭	કામ કે છરી?	...	...	...	૧૦૪
૧૧૮	સર્વ નારાયણરૂપ જ છે	...	...	...	૧૦૫
૧૧૯	દોષારોપણ...	...	...	...	૧૦૭
૧૨૦	વનિસ્તમાવ	...	...	...	૧૦૭
૧૨૧	નારનો મરં કન્યો	...	...	...	૧૦૮
૧૨૨	જીવનના અવગુણ ના જોડો	...	...	...	૧૦૮
૧૨૩	માટે કે. જ ?	...	...	...	૧૧૦
૧૨૪	મનોનિમ્બ...	...	...	...	૧૧૧
૧૨૫	દાવની મુદિ જોડે	...	...	...	૧૧૨
૧૨૬	અટ્ટમિદિ...	...	...	...	૧૧૩
૧૨૭	પેદા કે મળા ?	...	...	...	૧૧૩
૧૨૮	મનુર્ન સ્વરૂપ	...	...	...	૧૧૪
૧૨૯	કૌટુંબીચરણ કળો...	...	...	...	૧૧૫
૧૩૦	માન: મા. રે છે	...	...	...	૧૧૬
૧૩૧	અદ્યક્ષને પ્રત્યાજ ..	...	...	...	૧૧૭
૧૩૨	ક. પ્રત્યક્ષ દેવ.	...	...	...	૧૧૮
૧૩૩	દ. ઉચ્ચ કાંતે નથી	..	..	...	૧૧૮
૧૩૪	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૨૦
૧૩૫	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૨૧
૧૩૬	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૨૨
૧૩૭	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૨૩
૧૩૮	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૨૪
૧૩૯	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૨૫
૧૪૦	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૨૬
૧૪૧	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૨૭
૧૪૨	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૨૮
૧૪૩	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૨૯
૧૪૪	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૩૦
૧૪૫	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૩૧
૧૪૬	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૩૨
૧૪૭	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૩૩
૧૪૮	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૩૪
૧૪૯	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૩૫
૧૫૦	અભ્યક્ષને પ્રત્યાજ કે નિમ્બ, પ્રત્યાજ	...	...	...	૧૩૬

૧૪૩	ચેતનમૂર્તિની પૂજા કરો	...	...	...	૧૩૦
૧૪૪	સાધુની પરીક્ષા	...	...	...	૧૩૦
૧૪૫	ખીઝને દુઃખ દેશો નહિ	...	...	...	૧૩૧
૧૪૬	ભર્તૃદરિ અને હીરો...	...	...	...	૧૩૨
૧૪૭	નમાજ પઢો	...	...	...	૧૩૩
૧૪૮	ગુરુ નાનક અને મક્કા	...	...	...	૧૩૪
૧૪૯	વાણી વેર કરાવે છે...	...	...	...	૧૩૫
૧૫૦	પુરોહિત કેવો જોઈએ ?	...	...	...	૧૩૫
૧૫૧	કનિષ્ઠ નોકરી	...	...	...	૧૩૭
૧૫૨	અતિથિનો આશીર્વાદ કળ્યો	...	...	...	૧૩૮
૧૫૩	ઈશ્વરનો પગાર એક લક્ષ	...	...	...	૧૩૯
૧૫૪	દુઃખ દૂર કરો	...	...	...	૧૪૦
૧૫૫	નિઃસ્પૃહી ફકીર	...	...	...	૧૪૧
૧૫૬	માતૃભાષા પરનો પ્રેમ	...	...	...	૧૪૨
૧૫૭	ન જોશ્યામાં નવ ગુણ	...	...	...	૧૪૩
૧૫૮	માન તો ઈશ્વરનાં જ ગવાય	...	...	...	૧૪૩
૧૫૯	વધુ શિક્ષા કરત !	...	...	...	૧૪૪
૧૬૦	સખકુ દે ખુદાતાલા	...	...	...	૧૪૫
૧૬૧	આખર પદવીમાં છે કે માણસાઈમાં ?	...	...	...	૧૪૬
૧૬૨	હૂતરાનો વૈષ્ણ	...	...	...	૧૪૭
૧૬૩	પ્રાર્થના પ્રયત્નથી ફળે છે	...	...	...	૧૪૮
૧૬૪	બાપને ખાસકું માયું !	...	...	...	૧૪૮
૧૬૫	શ્રેષ્ઠ કેણુ ?...	...	...	...	૧૪૯
૧૬૬	જિંદગીની કિંમત આંકો	...	...	...	૧૫૦
૧૬૭	રાત્રિએ પ્રભુનું પાવન કરવું જોઈએ	...	...	...	૧૫૧
૧૬૮	પુત્ર પ્રભુની ચાપણુ છે	...	...	...	૧૫૨
૧૬૯	સાત પૈસા આપ્યા !...	...	...	...	૧૫૩
૧૭૦	પ્રભુનું કામ પહેલું કરો	...	...	...	૧૫૪
૧૭૧	બે ભાગ નહિ, પણ ચાર પાડો	...	...	...	૧૫૪

૧૭૨	પેટ ધડથું તે પોપણ કરશે ...	...	...	૧૫૫
૧૭૩	હું કાલે તેને આપું ...	...	...	૧૫૬
૧૭૪	તગીર પાછી ન ખપે ...	...	...	૧૫૭
૧૭૫	હું કાગિયો નથી ...	...	...	૧૫૮
૧૭૬	હું સંત નથી, તેમ કપટી પણ નથી ...	...	...	૧૫૯
૧૭૭	જેવા મવાલ તેવા જવાળ ...	...	...	૧૬૦
૧૭૮	ખેડતને યાગ મળ્યો... ...	...	...	૧૬૧
૧૭૯	ધારો ઉઘમળી ધનવાન થયો ...	...	...	૧૬૨
૧૮૦	વિદ્યાનું અભિમાન ન કરો ...	...	...	૧૬૩
૧૮૧	પત્નીએ પતિને સિદ્ધા કરી ! ...	...	...	૧૬૪
૧૮૨	ખરો પ્રેમી પ્રમુને જોઈ શકે છે ! ...	...	...	૧૬૫
૧૮૩	પ્રેમી પ્રમુખાં આંધો બને છે... ...	...	...	૧૬૬
૧૮૪	સુદરો મનર કરો... ...	...	...	૧૬૭
૧૮૫	પ્રજ્ઞામંત્રી સ્વામીજીનો મંત્રાર થયો ...	...	...	૧૬૮
૧૮૬	ખા પુત્રું મંત્રારો... ...	...	...	૧૬૯
૧૮૭	મન અને કષ્ટ કમોડીમાંથી પ્રમાર થયા ...	...	...	૧૭૦
૧૮૮	કેળિય. બદલાય. બગડી મરે ! ...	...	...	૧૭૧
૧૮૯	બન જ બનને કે મેડાન કરેખ મેં ...	...	...	૧૭૨
૧૯૦	બન બનને મનનિત કરું છે... ...	...	...	૧૭૩
૧૯૧	મર્યાદા નહીં ...	...	...	૧૭૪
૧૯૨	પ્રજાના પ્રમુખ મુ ન કરી શકે ! ...	...	...	૧૭૫
૧૯૩	... ..	...	...	૧૭૬
૧૯૪	... ..	...	...	૧૭૭
૧૯૫	... ..	...	...	૧૭૮
૧૯૬	... ..	...	...	૧૭૯
૧૯૭	... ..	...	...	૧૮૦
૧૯૮	... ..	...	...	૧૮૧
૧૯૯	... ..	...	...	૧૮૨
૨૦૦	... ..	...	...	૧૮૩

૨૦૧	મારી પ્રાન્ને મુખી કરો ...	...	...	૧૮૧
૨૦૨	ગુરુ કહે તે કરીએ ...	...	...	૧૮૨
૨૦૩	ખંડણી અને હાજરી માફ થઈ ...	...	...	૧૮૩
૨૦૪	તું પાપક અને શું આપીશ ! ...	...	...	૧૮૪
૨૦૫	હૃદયથી દરિયું નામ ભો ! ...	...	...	૧૮૫
૨૦૬	હું તો ગુનેગાર છું ...	...	...	૧૮૫
૨૦૭	સાચો ઉપદેશક ...	...	...	૧૮૭
૨૦૮	દયાળુ દિલ શું ન કરે ! ...	...	...	૧૮૭
૨૦૯	દીકરાનો ભોગ ન લે ...	...	...	૧૮૮
૨૧૦	ગોરક્ષા ...	...	...	૧૮૯
૨૧૧	સપ્તદંશ ...	...	...	૧૯૦
૨૧૨	વાણિયાએ વરસાદ વરસાવ્યો ...	...	...	૧૯૧
૨૧૩	મકાઈની રોટી ઉત્તમ છે ...	...	...	૧૯૨
૨૧૪	ધાંભલાએ ઉપદેશ આપ્યો ! ...	...	...	૧૯૨
૨૧૫	ફળનું નજરાણું ફળ્યું ! ...	...	...	૧૯૩
૨૧૬	અજ તેવો ઓડકાર ...	...	...	૧૯૪
૨૧૭	સો શ્વેત સવાશેર ડેફ ...	...	...	૧૯૫
૨૧૮	જાત તેવી જાત ...	...	...	૧૯૬
૨૧૯	મને અંદરના સત્તુનો ભય છે ...	...	...	૧૯૭
૨૨૦	નાયિકાએ ઉપદેશ આપ્યો ...	...	...	૧૯૭
૨૨૧	રાજ્યમાં સુખ નથી ...	...	...	૧૯૯
૨૨૨	મારું કોપીન લાવો ...	...	...	૧૯૯
૨૨૩	શ્રવણ તેવું વર્તન ...	...	...	૨૦૦
૨૨૪	વેપધારી વાણિયો ...	...	...	૨૦૧
૨૨૫	પત્નીએ પતિને સદુપદેશ આપ્યો ...	...	...	૨૦૩
૨૨૬	અમીરીમાં ફકીરી ! ...	...	...	૨૦૩
૨૨૭	હું લાકુલક નથી ...	...	...	૨૦૪
૨૨૮	કાચગાઓ કાઈ છોડતું હશે ? ...	...	...	૨૦૫
૨૨૯	તે ઈશ્વરની જ જાંખના કરતો હનો ...	...	...	૨૦૬

૨૩૦	માનાની આગા પાળા	...	...	...	૨૦૭
૨૩૧	હું તો તમારો ચોર છું	...	...	...	૨૦૬
૨૩૨	દેવને પડછાયો ન હોય	...	...	...	૨૦૬
૨૩૩	સાચો મણિ મોક્ષ આપે છે	...	...	...	૨૧૧
૨૩૪	હંદર અને ગજપતિને લઈ લે	...	...	...	૨૧૨
૨૩૫	એક જ્ઞાનજી અને તેના છાતરા	...	...	...	૨૧૨
૨૩૬	પ્રભુએ દૂધ પીધું !	...	...	...	૨૧૩
૨૩૭	હું ચોર છું	...	...	...	૨૧૪
૨૩૮	જોશ આપા તે નકામાં	...	...	...	૨૧૧
૨૩૯	વિવચનોન દેશન કરે છે	...	...	...	૨૧૭
૨૪૦	ગાનીને પણ ધમકાવું પડે છે	...	...	...	૨૧૧
૨૪૧	ભેટાઈ વડાજી ન આવે	...	...	...	૨૧૮
૨૪૨	પુત્રાચં કરવાથી પુત્ર થવા ન દે	...	...	...	૨૧૬
૨૪૩	અજ પુત્રને ઉપદેશ...	...	...	...	૨૧૬
૨૪૪	ન પે કન્યા માટે મળ્યા	...	...	...	૨૨૦
૨૪૫	એક જીવન	...	...	...	૨૨૧
૨૪૬	મેં જોયું નિર્દોષ અપાડે છે	...	...	...	૨૨૩
૨૪૭	જનની જનમ કહા જા	...	...	...	૨૨૩
૨૪૮	જેમ જિવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૨૪
૨૪૯	અહીં રાજાઓ અને દુરો	...	...	...	૨૨૫
૨૫૦	જેમ જીવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૨૬
૨૫૧	જિવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૨૭
૨૫૨	જેમ જીવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૨૮
૨૫૩	જેમ જીવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૨૯
૨૫૪	જેમ જીવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૩૦
૨૫૫	જેમ જીવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૩૧
૨૫૬	જેમ જીવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૩૨
૨૫૭	જેમ જીવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૩૩
૨૫૮	જેમ જીવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૩૪
૨૫૯	જેમ જીવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૩૫
૨૬૦	જેમ જીવે તેમ જીવે	...	...	...	૨૩૬

૨૫૯	ફુનિયા દોરંગી છે ...	...	...	૨૩૪
૨૬૦	જગતને કોણે જીત્યું ? ...	...	...	૨૩૫
૨૬૧	રનેહને ખાતર ચિકાર છોડ્યો ...	...	...	૨૩૬
૨૬૨	શત્રુ ઉપર દયા રાખો ...	...	...	૨૩૭
૨૬૩	પ્રભુનું સાચું સ્મરણ શું ન કરે ? ...	...	...	૨૩૮
૨૬૪	ધૈર્ય જે કરે છે તે સારું જ કરે છે ...	...	...	૨૩૯
૨૬૫	પ્રભુ સર્વનું રક્ષણ કરે છે ...	...	...	૨૪૦
૨૬૬	આત્માભંગની શિક્ષા... ...	...	...	૨૪૧
૨૬૭	મનુષ્યરેહ પારસમણિ સમાન છે ...	...	...	૨૪૧
૨૬૮	લક્ષ ચોરાથી ફેરા ફેરે છે. ...	...	...	૨૪૨
૨૬૯	હું વિદેહી કેમ ? ...	...	...	૨૪૩
૨૭૦	હું રાજ્ય કરવાને લાયક નથી... ...	...	...	૨૪૪
૨૭૧	મૂર્ખાએ શું કરે ? ...	...	...	૨૪૬
૨૭૨	માયાને કોણ છોડવું નથી ? ...	...	...	૨૪૭
૨૭૩	ક્રોધથી વાણિયાનું કુટુંબ નાશ પામ્યું... ...	...	...	૨૪૭
૨૭૪	કોણ ચડે-ખેરાક કે કસરત ? ...	...	...	૨૪૮
૨૭૫	પુત્રે પિતાને ન ઓળખ્યો ? ...	...	...	૨૪૯
૨૭૬	કાચની બંગડી નાશવંત છે ...	...	...	૨૫૦
૨૭૭	સમદહિને સર્વ સમાન ...	...	...	૨૫૧
૨૭૮	હું અને તમે સમાન છીએ ...	...	...	૨૫૧
૨૭૯	પંડિતની ચાતુરી ...	...	...	૨૫૨
૨૮૦	આ માછીમાર છે ...	...	...	૨૫૩
૨૮૧	રાક્ષસ કોણ હતું ? ...	...	...	૨૫૪
૨૮૨	મારો ધર્મ હું સમજું છું ...	...	...	૨૫૪
૨૮૩	વસ્ત્રને વાપરનાર ન હતા ...	...	...	૨૫૬
૨૮૪	અમે તો પિતા પાસેથી સુકિત મેળવીશું ...	...	...	૨૫૬
૨૮૫	દમન, દાન અને દયા ...	...	...	૨૫૭
૨૮૬	નિંદાનું ફળ ...	...	...	૨૫૮
૨૮૭	અભિમાન શા માટે ? ...	...	...	૨૫૯

૩૧૭	બાદશાહે મંદિર બંધાવ્યું !	...	...	...	૨૮૪
૩૧૮	પરીક્ષા તો હતી !	...	...	...	૨૮૫
૩૧૯	બાળકને ઈશ્વર મળ્યા	...	...	...	૨૮૬
૩૨૦	ડાળી નીચી નમી !	...	...	...	૨૮૭
૩૨૧	ગાયો ચારવા જાઓ	...	...	...	૨૮૮
૩૨૨	સદનો ઠસાઈ	...	...	...	૨૮૯
૩૨૩	સોનાનો વરસાદ વરસ્યો	...	...	...	૨૯૦
૩૨૪	કર્મોનંદની લાકડી	...	...	...	૨૯૦
૩૨૫	અક્ષયવટ	...	...	...	૨૯૧
૩૨૬	આ લે, મારો દેહ !	...	...	...	૨૯૨
૩૨૭	પિતાએ કરવત મૂક્યું	...	...	...	૨૯૩
૩૨૮	પ્રભુએ બચાવ્યા !	...	...	...	૨૯૪
૩૨૯	લાકડીનો માર પડ્યો !	...	...	...	૨૯૫
૩૩૦	રાંકા-બાંકાનો વૈરાગ્ય	...	...	...	૨૯૫
૩૩૧	શ્રીમદ્ભાગવતની ટીકા	...	...	...	૨૯૬
૩૩૨	દ્વારકાનાં દર્શન થયાં !	...	...	...	૨૯૭
૩૩૩	ભક્ત રાહિદાસ	...	...	...	૨૯૭
૩૩૪	કર્મોબાધનો ખીચડો	...	...	...	૨૯૮
૩૩૫	ખિંવમંગળ...	...	...	...	૨૯૮
૩૩૬	ભક્તથી જૂત નાસે છે !	...	...	...	૩૦૦
૩૩૭	પ્રારબ્ધ પ્રમાણે મળશે	...	...	...	૩૦૧
૩૩૮	ખીજનું ખૂરું તાકીશ નહિ	...	...	...	૩૦૨
૩૩૯	મારનાર કરતાં જિવાડનાર મોટો છે	...	...	...	૩૦૨
૩૪૦	મારે વિયોગ ન જોઈએ	...	...	...	૩૦૩
૩૪૧	સંતસમાગમ કીજિયે...	...	...	...	૩૦૪
૩૪૨	વદાસો કોણ ?	...	...	...	૩૦૫
૩૪૩	રાજની રાખા મુખ આપનારી છે ?	...	...	...	૩૦૬
૩૪૪	કેમ વર્તવું ?	...	...	...	૩૦૬
૩૪૫	ધણી છતાં વિધવા છું !	...	...	...	૩૦૭

૩૪૬	બુદ્ધિની જડતા	...	...	...	...	૩૦૮
૩૪૭	પશુપંખાની બાથા કયાંથી શીખ્યા ?	...	...	...	...	૩૦૮
૩૪૮	લેખ લેનાર	...	...	...	...	૩૦૯
૩૪૯	મરજિયા મોક્ષ મેળવે છે	...	...	...	...	૩૧૦
૩૫૦	કુનિયા શ્રેષ્ઠી બરેલી છે	...	...	...	...	૩૧૧
૩૫૧	નું છત્ર લેનાર છે...	...	...	...	...	૩૧૨
૩૫૨	આંધ્રગી મુરમહિ	...	...	...	...	૩૧૪
૩૫૩	ફૂલપંખા કો	...	...	...	...	૩૧૪
૩૫૪	તરી વળવ જુની છે !	...	...	...	...	૩૧૫
૩૫૫	તૈલિ જલમયનું મુખ	...	...	...	...	૩૧૬
૩૫૬	કરોડા થતી તે કુઃખ છે	...	...	...	...	૩૧૭
૩૫૭	મગે દામ મર્વે હાલે છે...	...	...	...	...	૩૧૮
૩૫૮	મે તે નિઃશ્વરી દત્તા	...	...	...	...	૩૧૯
૩૫૯	જીમતી વાતુ કા છે !	...	...	...	...	૩૧૯
૩૬૦	ભાઈ આ મંત્રમાં ન લેવો	...	...	...	...	૩૨૦
૩૬૧	ભવ મનમ કાગર...	...	...	...	...	૩૨૧
૩૬૨	ભવ વાતુને પિઠનના નથી	...	...	...	...	૩૨૩
૩૬૩	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૨૪
૩૬૪	લિંગ ભવનુ ભવનુ કા છે	...	...	...	...	૩૨૪
૩૬૫	ભવ કાગર	...	...	...	...	૩૨૫
૩૬૬	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૨૬
૩૬૭	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૨૭
૩૬૮	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૨૮
૩૬૯	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૨૯
૩૭૦	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૩૦
૩૭૧	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૩૧
૩૭૨	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૩૨
૩૭૩	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૩૩
૩૭૪	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૩૪
૩૭૫	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૩૫
૩૭૬	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૩૬
૩૭૭	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૩૭
૩૭૮	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૩૮
૩૭૯	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૩૯
૩૮૦	ભવ ન ભવ ભવે	...	...	...	...	૩૪૦

૩૭૫	છોકરાં કંઈ જાનાં રહે !	...	...	...	૩૩૫
૩૭૬	તમે રૂપ પર મોલા !...	...	...	...	૩૩૬
૩૭૭	દરનિશ્ચયી બન્યો !...	...	...	...	૩૩૭
૩૭૮	આખરે વડ સુકાયો !	...	...	...	૩૩૮
૩૭૯	આ તો વો દે, વોહ દે પર વો નહિ દે !	...	...	...	૩૩૯
૩૮૦	ઝીસે હી કરતે રહો ...	...	...	...	૩૪૦
૩૮૧	દિયામાં બોધ છે ...	...	...	...	૩૪૧
૩૮૨	'ચંદા' પાસે જાઓ !	...	...	...	૩૪૧
૩૮૩	મને તો જૂત વગમે છે !	...	૬	...	૩૪૨
૩૮૪	તમે ત્યાગી બન્યા છો !	...	...	...	૩૪૩
૩૮૫	ચાર પ્રશ્નો ...	...	...	...	૩૪૪
૩૮૬	તમારે ખાણું પડશે ...	...	...	...	૩૪૫
૩૮૭	શાહ બકા કે બાદશાહ ?	...	...	...	૩૪૬
૩૮૮	તમારી તો આખી જિન્દગી મધ !	...	...	...	૩૪૭
૩૮૯	જાતઅનુભવ ...	...	...	...	૩૪૮
૩૯૦	આદર્શ પુત્ર શ્રવણ ...	...	...	...	૩૪૯
૩૯૧	નાતપટ્ટણ બનાવો ...	...	...	...	૩૫૦
૩૯૨	કિંમત કાણુ કરશે ?	...	...	...	૩૫૦
૩૯૩	લક્ષ્ય ન ચૂકશો ...	...	...	...	૩૫૧
૩૯૪	પત્નીએ શું માગ્યું ?	...	...	...	૩૫૨
૩૯૫	મેં નાહું પકડી રાખ્યું છે !	...	...	...	૩૫૩
૩૯૬	રાખડે રામજીને વશ કર્યા !	...	...	...	૩૫૪
૩૯૭	હવે શોક શા કામનો ?	...	...	...	૩૫૬
૩૯૮	કીર્તિને કલંક લાગે છે	...	...	...	૩૫૭
૩૯૯	એક લાખ રૂપિયા લાવ !	...	...	...	૩૫૮
૪૦૦	હું તો આપને તાલે છું	...	...	...	૩૫૯
૪૦૧	પ્રેમવશ પ્રભુ ...	...	...	...	૩૬૦
૪૦૨	કુહાડાનો હાથો ન બનતા	...	...	...	૩૬૧
૪૦૩	એ તો પૂર્વજન્મનાં ફળ છે !...	...	...	...	૩૬૨

૪૦૪	માયા રાજનું ચરણ ગોળા ...	...	...	૩૧૩
૪૦૫	મૂર્ખો કેળુ ? ...	...	...	૩૧૪
૪૦૬	આંખ મીંચારો ...	...	...	૩૧૫
૪૦૭	ધીમદ્ધકંઠાચાર્યે તો સદ્ગતિ જ આપી ...	...	...	૩૧૬
૪૦૮	પમસે પમસે પમ ! ...	...	...	૩૧૭
૪૦૯	તું કેળુ છે ? ...	...	...	૩૧૮
૪૧૦	જૂની કોઈની ઘડ નથી ...	...	...	૩૧૯
૪૧૧	શબ્દ ક્યારે આવશે છે ? ...	...	...	૩૨૦
૪૧૨	કપાના માયા અધિકારી કેળુ ? ...	...	...	૩૨૧
૪૧૩	ભાગ્યવંતી મુદાદર ...	...	...	૩૨૨
૪૧૪	સાક્ષાર્થમાં અને મદાય કરજો ...	...	...	૩૨૩
૪૧૫	ધનનો મંથન કરજો નહિ ...	...	...	૩૨૪
૪૧૬	જનનિભાવ ...	...	...	૩૨૫
૪૧૭	મનિષ્ય મન કેળી ? ...	...	...	૩૨૬
૪૧૮	જાડા દેહ કેળી રહે ? ...	...	...	૩૨૭
૪૧૯	કેળીને જાણ નથી ...	...	...	૩૨૮
૪૨૦	જાણ કેળી છે ? ...	...	...	૩૨૯
૪૨૧	જાણ કેળીને જાણ ...	...	...	૩૩૦
૪૨૨	જાણ કેળીને જાણ છે ? ...	...	...	૩૩૧
૪૨૩	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૩૨
૪૨૪	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૩૩
૪૨૫	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૩૪
૪૨૬	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૩૫
૪૨૭	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૩૬
૪૨૮	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૩૭
૪૨૯	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૩૮
૪૩૦	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૩૯
૪૩૧	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૪૦
૪૩૨	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૪૧
૪૩૩	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૪૨
૪૩૪	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૪૩
૪૩૫	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૪૪
૪૩૬	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૪૫
૪૩૭	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૪૬
૪૩૮	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૪૭
૪૩૯	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૪૮
૪૪૦	જાણ કેળીને જાણ કેળી ...	...	...	૩૪૯

૪૩૩	રાજની દાનત બમડી છે	...	...	...	૩૯૨
૪૩૪	આવતે જનમે શું થશે ?	...	...	...	૩૯૩
૪૩૫	સાચી દયા...	...	...	...	૩૯૩
૪૩૬	અમારો દિલ એક છે	...	...	...	૩૯૪
૪૩૭	દેશ માટે તત્પર રહીશ	...	...	...	૩૯૫
૪૩૮	માલિકે ઈશ્વર જ હતો	...	...	...	૩૯૬
૪૩૯	જવાબ મળી ગયા છે !	...	...	...	૩૯૮
૪૪૦	ત્રેમુપાઠ શીખો !	...	...	...	૪૦૦
૪૪૧	જનક વિદેહી હતા...	...	...	...	૪૦૧
૪૪૨	ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા	...	...	...	૪૦૨
૪૪૩	રાવણનો ઉપદેશ	...	...	...	૪૦૩
૪૪૪	કૃતારી સિંહ	...	...	...	૪૦૪
૪૪૫	સાચા શાહને સાધ્યા !	...	...	...	૪૦૫
૪૪૬	ગુલસીદાસે શું માગ્યું ?	...	...	...	૪૦૬
૪૪૭	ખુદાનો બહેન કેણું ?	...	...	...	૪૦૬
૪૪૮	બસની સાથે લમ કયું !	...	...	...	૪૦૭
૪૪૯	ચાર સાધકો	...	...	...	૪૦૮
૪૫૦	અંતઃકરણ અને જીભ	...	...	...	૪૦૯
૪૫૧	તું પૂર્વજન્મમાં કાગડો હતો...	...	...	...	૪૦૯
૪૫૨	તોફાન રામી ગયું	...	...	...	૪૧૦
૪૫૩	લાલચથી લપટાય	...	...	...	૪૧૧
૪૫૪	રાજની નમરવચ્ચા	...	...	...	૪૧૨
૪૫૫	હવે હું જઈ નહિ ચાકું	...	...	...	૪૧૩
૪૫૬	એ જ ખરો છે	...	...	...	૪૧૪
૪૫૭	ઈશ્વરને આધીન હતો	...	...	...	૪૧૫
૪૫૮	પોથીમાંનાં રીંગણાં...	...	...	...	૪૧૫
૪૫૯	સાચી શાંતિને માહનારા હતા...	...	...	...	૪૧૬
૪૬૦	આ તો મારો ધણી !	...	...	...	૪૧૭
૪૬૧	રાજના સલાહકારો...	...	...	...	૪૧૮

૪૬૨	પુત્રવંશુએ સ્વર્ગ સ્વર્ગ	...	...	...	૪૧૬
૪૬૩	ગેહનું માની કુટુંબ...	...	...	...	૪૨૦
૪૬૪	સૌ ઈશ્વરને સોંપી વાણીનર બનો	...	...	...	૪૨૨
૪૬૫	મુનો કષ્ટે તેને નોકર રાખવો	...	...	...	૪૨૨
૪૬૬	ઉદાર તે લોભી, ને લોભી તે સતોષી	...	...	...	૪૨૩
૪૬૭	સત્યો ન્યાય	...	...	...	૪૨૪
૪૬૮	દિગ્વિનિમદ	...	...	...	૪૨૫
૪૬૯	સુખદુઃખ તો મનની માન્યના છે	...	...	...	૪૨૬
૪૭૦	મનમુક્તેનો જય	...	...	...	૪૨૭
૪૭૧	તમને નાક પડેલેથી કપાયું છે !	...	...	...	૪૨૮
૪૭૨	દેવેનો પુત્રને ઉપદેશ	...	...	...	૪૨૯
૪૭૩	જાણી કેવી કમી ?...	...	...	...	૪૩૦
૪૭૪	જનમેજય અને બા.બ.	...	...	...	૪૩૧
૪૭૫	જાણી પા.મ. માની ..	...	...	...	૪૩૨
૪૭૬	જાણી પા.મ. નથી જાણીને	...	...	...	૪૩૩
૪૭૭	જાણી ને વિચારિને કો	...	...	...	૪૩૪
૪૭૮	જાણી જાણીને કો દેવ છે ?	...	...	...	૪૩૫
૪૭૯	દિગ્વિનિમદ અને બા.બ.	...	...	...	૪૩૬
૪૮૦	જાણીને જાણીને માન્યના	...	...	...	૪૩૭
૪૮૧	જાણીને જાણીને	...	...	...	૪૩૮
૪૮૨	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૩૯
૪૮૩	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૪૦
૪૮૪	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૪૧
૪૮૫	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૪૨
૪૮૬	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૪૩
૪૮૭	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૪૪
૪૮૮	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૪૫
૪૮૯	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૪૬
૪૯૦	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૪૭
૪૯૧	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૪૮
૪૯૨	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૪૯
૪૯૩	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૫૦
૪૯૪	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૫૧
૪૯૫	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૫૨
૪૯૬	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૫૩
૪૯૭	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૫૪
૪૯૮	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૫૫
૪૯૯	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૫૬
૫૦૦	જાણીને જાણીને, જાણીને...	...	...	...	૪૫૭

૪૯૧	પત્રધિયે ચડવું	...	...	...	...	૪૪૯
૪૯૨	મનુષ્ય દેવો કરતાં પણ અધિક છે	...	...	...	...	૪૪૯
૪૯૩	રાત્રી દાને અને પ્રભુ સ્નાને	...	...	...	...	૪૫૧
૪૯૪	અપુષ્પનો વિભાગ	...	...	...	...	૪૫૨
૪૯૫	સુખનું સ્થાન આત્મા છે	...	...	...	...	૪૫૩
૪૯૬	લાહોરના હજુરામ ભક્ત	...	...	...	...	૪૫૪
૪૯૭	એક કન્યાની સાચી યાત્રા	...	...	...	...	૪૫૫
૪૯૮	સખરીનાં ખોર	...	...	...	...	૪૫૬
૪૯૯	માયું તો હિન્દુસ્તાની જ રાખીશ	...	...	...	...	૪૫૭
૫૦૦	ભંગી કાણ ?	...	...	...	...	૪૫૮
૫૦૧	શ્રીગૌરાંગદેવ મહાપ્રભુજી	...	...	...	...	૪૫૯
૫૦૨	ચારે ગુણો સ્ત્રીમાં છે.	...	...	...	...	૪૬૦
૫૦૩	શ્રીતોટકાચાર્ય	...	...	...	...	૪૬૧
૫૦૪	સાચી યાત્રા	...	...	...	...	૪૬૨
૫૦૫	શ્રીવલ્લભાચાર્ય	...	...	...	...	૪૬૩

૪૬૨	પુત્રવંશુએ સ્વર્ગ રચ્યું	...	...	...	૪૧૬
૪૬૩	શેઠનું માની કુટુંબ...	...	...	...	૪૨૦
૪૬૪	સૌ ધર્મને સોંપી વાણીનાર બનો	...	...	...	૪૨૨
૪૬૫	ગુનો કબૂલે તેને નોકર રાખવો	...	...	...	૪૨૨
૪૬૬	ફિદાર તે ભોખી, ને ભોખી તે સતોષી	...	...	...	૪૨૩
૪૬૭	સાચો ન્યાય	...	...	...	૪૨૪
૪૬૮	હન્ડિયનિમ્મલ	...	...	...	૪૨૪
૪૬૯	સુખદુઃખ તો મનની ખાન્યના છે	...	...	...	૪૨૫
૪૭૦	મનમનેનો જાણ	...	...	...	૪૨૬
૪૭૧	નમસ્તે નાક પડેલેથી કપાઈ છે!	...	...	...	૪૨૮
૪૭૨	સ્નેહનો પુત્રને ઉપદેશ	...	...	...	૪૨૯
૪૭૩	ભાગ્ય કેવી કરી?...	...	...	...	૪૩૦
૪૭૪	જનમેજય અને આત્મ	...	...	...	૪૩૧
૪૭૫	જગતની ૪ મેં માની...	...	...	...	૪૩૨
૪૭૬	જાણું પુત્ર પદ નહીં જાણુનો!	...	...	...	૪૩૩
૪૭૭	જે કોને વિચારીને કોને	...	...	...	૪૩૪
૪૭૮	જુએ ભવન, કેમ દોષ છે!	...	...	...	૪૩૫
૪૭૯	કવિના જગતને ખદિખી	...	...	...	૪૩૬
૪૮૦	જાણું, જાણું મનમને મનમને...	...	...	...	૪૩૭
૪૮૧	જિજ્ઞાસુ, જિજ્ઞાસુ...	...	...	...	૪૩૮
૪૮૨	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૩૯
૪૮૩	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૪૦
૪૮૪	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૪૧
૪૮૫	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૪૨
૪૮૬	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૪૩
૪૮૭	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૪૪
૪૮૮	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૪૫
૪૮૯	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૪૬
૪૯૦	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૪૭
૪૯૧	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૪૮
૪૯૨	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૪૯
૪૯૩	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૫૦
૪૯૪	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૫૧
૪૯૫	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૫૨
૪૯૬	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૫૩
૪૯૭	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૫૪
૪૯૮	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૫૫
૪૯૯	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૫૬
૫૦૦	જાણું, જાણું, જાણું...	...	...	...	૪૫૭

૪૬૧	પ્રમથિયે ચલવું	...	...	...	...	૪૪૬
૪૬૨	મનુષ્ય દેવો કરતાં પણ અધિક છે	...	...	...	...	૪૪૬
૪૬૩	રાજા દાને અને પ્રજા જ્ઞાને..	...	...	...	...	૪૪૧
૪૬૪	અધુધનો વિભાગ	...	...	...	...	૪૪૨
૪૬૫	સુખનું સ્થાન આત્મા છે	...	...	...	...	૪૪૩
૪૬૬	લાહોરના હજીરુરામ ભક્ત	...	...	...	...	૪૪૪
૪૬૭	એક કન્યાની સાચી યાત્રા	...	...	...	...	૪૪૫
૪૬૮	શમરીનાં ખેત	...	...	...	...	૪૪૬
૪૬૯	માયું તો હિન્દુસ્તાની જ રાખીશ	...	...	...	...	૪૪૭
૫૦૦	ભંખી કોણ ?	...	...	...	...	૪૪૮
૫૦૧	શ્રીગૌરંગદેવ મહાપ્રભુજી	...	...	...	...	૪૪૯
૫૦૨	ચારે શરો આંખાં છે.	...	...	...	...	૪૫૦
૫૦૩	શ્રીતોટકાચાર્ય	...	...	...	...	૪૫૧
૫૦૪	સાચી યાત્રા	...	...	...	...	૪૫૨
૫૦૫	શ્રીવલ્લભાચાર્ય	...	...	...	...	૪૫૩

~~~~~ ७ शुद्धि पत्र ७ ~~~~~

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१	१२	उसे।	उसे।
६	२३	परोक्षारना	परोक्षारना
२१	३	गजारुढो	गजारुढो
३१	१२	राभनिधं	राभतीर्थं
५२	१८	पनिवनना	पानिवनना
५७	१६	आवसा	आवसा
७२	२१	आशयं	आशयं
८८	२५	दानदो	दानो
११७	१५	परोक्षगु	परोक्षगु
१५३	३	भुज	भुज
१५५	३	धर्मभजनमभं	धर्मभजनमभं
१११	११	अने	अने
११०	१७	भदेन	भदेन
११०	११	अने	अने
१११	१	दोषगानुतापन	दोषगानुतापन
११	६	जिज्ञासया	जिज्ञासया
		११०	११०
		अने	अने
		मन्त्रिनिर्दिष्ट	मन्त्रिनिर्दिष्ट
		११०	११०
		११०	११०
		वर्द्धमान	वर्द्धमान
		वर्द्ध	वर्द्ध
		११०	११०
		विद्वत्	विद्वत्
		११०	११०

શ્રીસુવોધ કથાસાગર

૧-શ્રીરામભક્ત હનુમાનજી

ત્યારે શ્રીરામ લંકામાં જવા માટે પુલ બાંધતા હતા, ત્યારે એક વખત હનુમાનજીની પરીક્ષા કરવા તેમણે પથ્થરનો એક કડકો પાણીમાં ફેંક્યો. ફેંકતાની સાથેજ તે ડૂબી ગયો. શ્રીરામે હનુમાનજીને પૂછ્યું: “મારા નામથી મોટા પહાડો તરે છે ને મારા હાથથી આ નાનો પથ્થર પણ ન તરે તો તું શું કારણ?” હનુમાનજીએ કહ્યું: “ભગવન્! તે પથ્થરને તમે હાથથી તરછોડી નાખ્યો, તેથી તે ડૂબી ગયો. આ સંસારમાં આપ જેનો હાથ મૂકી દો અર્થાત્ આપના શરણને જે છોડી દે છે, તે અવશ્ય આ પથ્થર પેઠે ડૂબી જાય છે.” ત્યારપછી શવણને મારી શ્રીરામ અયોધ્યા આવી ગાદી ઉપર બેઠા. યુદ્ધમાં વિજય મળવાથી શ્રીરામે મંત્રીઓ તથા નગરજનો વગેરેને બોલાવી રાજમહેલમાં મોટો દરબાર ભરી બધાને શિરપાવ આપ્યો, પણ ભક્ત-શિરોમણી હનુમાનજીને કંઈ આપ્યું નહિ. આથી હનુમાનજીને ખોટું લાગ્યું, એમ ધારી સીતાજીએ પોતાનો અમૂલ્ય હાર હનુમાનજીને પહેરાવી દીધો. હનુમાનજીએ હાર સાચું બેઠું

તેમાંનું એકેક મોલી તોડી તોડીને દૂર ફેંકવા માંડ્યું. એટલે સીતાજીએ કહ્યું: “અરે મૂખ વાનર! આ અમૂલ્ય હાથ ટાકમાં પહેરવાનો છે, તેને આ તું તું કરે છે?” દનુમાનજીએ કહ્યું: “આ હાર તો પથ્થરનો છે, તેને તો મૂખ માવસોજ ટાકમાં રાખે. હું તો અમૂલ્ય શ્રીરામનેજ નિરંતર દૃશ્યમાં ધારણ કરી રાખું છું.” એમ કહી ચોતાનું દૃશ્ય ચંદ્રી દૃશ્યમાં અને રૂંચે રૂંચે શ્રીરામનામનો સાક્ષાત્કાર બધાને બતાવ્યો! આથી શ્રીરામચંદ્રજી પણ પ્રસન્ન થયા. પત્ની શ્રીરામચંદ્રજીએ દનુમાનજીની વધુ પરીક્ષા કરવા પૂછ્યું: “દનુમાન, તું કોણ છે?” તેના ઉત્તરમાં દનુમાનજી કહે છે—

देहवृद्ध्या तु दामोदं जीवपुद्गया त्वदंगराः ।

पशुनस्तु ग्यमेराऽह मित्रि मे निशिना मतिः ॥

[illegible]

२-विश्वं भूत

2. 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626 2627 2628 2629 2630 2631 2632 2633 2634 2635 2636 2637 2638 2639 2640 2641 2642 2643 2644 2645 2646 2647 2648 2649 2650 2651 2652 2653 2654 2655 2656 2657 2658 2659 2660 2661 2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671 2672 2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681 2682 2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691 2692 2693 2694 2695 2696 2697 2698 2699 2700 2701 2702 2703 2704 2705 2706 2707 2708 2709 2710 2711 2712 2713 2714 2715 2716 2717 2718 2719 2720 2721 2722 2723 2724 2725 2726 2727 2728 2729 2730 2731 2732 2733 2734 2735 2736 2737 2738 2739 2740 2741 2742 2743 2744 2745 2746 2747 2748 2749 2750 2751 2752 2753 2754 2755 2756 2757 2758 2759 2760 2761 2762 2763 2764 2765 2766 2767 2768 2769 2770 2771 2772 2773 2774 2775 2776 2777 2778 2779 2780 2781 2782 2783 2784 2785 2786 2787 2788 2789 2790 2791 2792 2793 2794 2795 2796 2797 2798 2799 2800 2801 2802 2803 2804 2805 2806 2807 2808 2809 2810 2811 2

અને બધાનું પાલનપોષણ હુંજ કરું છું. મનુ વગેરે શાસ્ત્ર-
કારોએ લાંચ લઈ વિપ્લુનું પાલકપણું નકાર્યું શાસ્ત્રોમાં ઘુસાડી
દીધું છે. તેના આ મતને રાજાના નોકરોનો મજબૂત ટેકો હતો.
તેઓ રાજાની હાજી હા ભણુતા, પણ સાચા માણસો તો રાજાની
આ મૂર્ખતા પર હસતા હતા. એક મહાત્માએ વિચાર્યું કે, નોકરો
રાજાની પાસે કૂતરાની પેઠે પૂછડી હલાવે છે. પ્રભાવનો પણ
રાજાના હુકમ પ્રમાણે ન ચાલે તો હંડ પામે. માટે આ મૂર્ખ-
મંડળને મારે સાચો બોધ આપવો જોઈએ. એમ વિચારી તેઓ
શહેરની બહાર એક વૃક્ષ તળે જઈને બેઠા. તેમની શાંતિદાતા
મધુર વાણીથી આકર્ષાઈને ઘણા લોકો ત્યાં આવવા લાગ્યા. તેઓ-
ની સાથે રાજા પણ આવ્યો અને ‘હુંજ બધાનું પાલન કરું છું’
એમ કહેવા લાગ્યો. ત્યારે સંત બોલ્યા: “અરે અવિચારી
રાજા, તને મૂર્ખાઓએ અવળે રસ્તે ચડાવી મૂક્યો છે. હું તને
પૂછું છું કે, તારા દેશમાં કાગડા, કૂતરા અને કીડીઓ કેટલાં
છે?” રાજા બોલ્યો: “તે હું જાણતો નથી.” સંતે કહ્યું:
“ન્યારે તું તેઓની સંખ્યા પણ જાણતો નથી, તો કેવા હિસા-
બથી તું એ બધાને સીધુંસામાન પહોંચાડતો હોઈશ!” રાજા
શરમિંદો થઈ બોલ્યો: “શું કીડીને પણ ખાવાનું ભગવાન
આપે છે? એ એમ હોય તો આ દાળડીમાં હું આ કીડીને પૂરું
છું અને પછી જોઈ કે ભગવાન તેને કેવી રીતે ખાવાનું આપે
છે.” મહાત્માએ કહ્યું: “જહુ સારું, તું સવારે અહીં આવીને
આ દાળડી ઉઘાડજે.” બીજે દિવસે મહાત્મા પાસે આવી
તેણી દાળડી ઉઘાડી તો તે કીડી ચોખાનો એક દાણો ખાતી
હતી. તે દાળડી બંધ કરતી વખતે રાજાના કપાળેથી એ ચોખા-
નો દાણો દાળડીમાં પડ્યો હતો. આ જોઈ તે અભિમાની
રાજાએ કબૂદ્યું કે, પરમાત્માજ બધાનું પોષણ કરે છે.

કહ્યું: "અરે, હું મરી જાઉં છું. કોઈ ઝોસડ આપો." નારદ-
 છ કહે: "ઝોસડનું નામ આપો એટલે હું લાવી આપું." વિષ્ણુએ કહ્યું: "લક્ષ્મણનું માથું કાપીને તેનું લોહી ચોપડવા-
 થી મને મટશે." પછી નારદ છ માથું માગવા નીકળી પડ્યા.
 પ્રદ્ધા, ઇન્દ્રાદિ કોઈએ આપ્યું નહિ અને કહ્યું કે, "તમારું
 માથું આપોને, જીજ્ઞાસુ શા માટે માગો છો?" અંતે પેલા
 મહાત્મા મળ્યા. નારદે તેમને વાત કરી એટલે તે મહાત્મા
 અને નારદ સાથે વિષ્ણુ ભગવાન પાસે આવ્યા. મહાત્માએ
 ભગવાનને કહ્યું: "હે ભગવાન, આપને માટે મારું માથું કામ
 આવે તો જલદી કાપી લો." આ જોઈ શ્રીવિષ્ણુ બોલ્યા: "ભુલો
 નારદ છ, આવા પુરુષોજ પુત્રો આપી શકે છે. તમારા કે મારા
 જેવા નહિ. તમારું માથું હોવા છતાં તમે બીજે બોળવા
 ગયા હતા." આ સાંભળી નારદ છ શરમાઈ ગયા.

૪-જેવાં કર્મ તેવાં ફલ

કરણી તેથી પાર ઉતરણી, શા માટે સૌ ફેલો;
 રાઈરાઈનાં લેખાં લેશે, વાત કદી ના બૂલો.

એક ગૃહસ્થની સ્ત્રીને થોડાં વર્ષ સુધી કંઈ બાળક ન થયું.
 માથી તે પુત્ર માટે મૂખ, ધૂત, માણસો પાસે દોરા-તાવીજ,
 અને મંત્રજંત્ર કરાવતી. એક વખત કોઈ પાખંડીએ એ મૂખ
 બ્રીને કહ્યું: "અમુક રાત્રે કલાણાના ઘરમાં અગ્નિ મૂકે, તો શુરુનું
 વચન છે કે, તને પુત્ર થશે." "બહેન મુખ તો ખૂલે કૂખ" મૂખ
 સ્ત્રીએ તે પ્રમાણે કર્યું. તે ભયંકર આગમાં ઘણો માલ તેમજ
 ગાય, ભેંસો અને વાછરડાંઓ મળીને આઠ છત્ર ગરાડા પાડતાં
 પાડતાં બળી ગયા. પછી થોડા દિવસમાં બાળને પુત્ર જન્મ્યો.
 વખત જતાં તે આઠ છોકરાની મા થઈ. તે સ્ત્રીનો વૃદ્ધ સસરા

હોય તો આવો, આને આપણે પરીક્ષા કરીએ.” શિવજીએ વૃદ્ધ
 પ્રાણલુપ્ત રૂપ લીધું અને રસ્તા ઉમર એક કાઢવરાળા ખાડા-
 માં પડી ગયા. પાવંતીએ યુવાન સીનું રૂપ ધારણ કર્યું અને
 રુદન કરવા લાગ્યાં. તે દિવસે ગંગાજીનો ઉત્સવ હોવાથી હજી-
 રા કોશથી સેંકડો મનુષ્યો સ્નાન કરવા ત્યાં આવ્યા હતા.
 પાવંતીને રુદન કરતાં જોઈ સર્વ કોઈએ પૂછ્યું: “તું શા
 માટે રુદન કરે છે?” પાવંતીએ કહ્યું: “આ મારો વૃદ્ધ પતિ
 દુઃખી થાય છે, તેને કોઈ બહાર કાઢશે તેનું ઈશ્વર ભલું
 કરશે; પણ એટલો ખ્યાલ રાખજો કે જે મનુષ્ય પવિત્ર હોય
 તેજ અડકજો, બીજો અડકશે તો બળીને બરમ થશે.” તે સાં-
 બળી સર્વ કોઈને સંશય થયો કે, આપણે થોડા પણ અપ-
 વિત્ર હોઈએ તો બળી જઈએ. આ પ્રમાણે અસંખ્ય મનુષ્યો
 ત્યાં આવ્યા અને આવ્યા ગયા. કોઈ યુવતીને જોઈને હસે,
 તો કોઈ બુદ્ધને દેખીને હસે; કોઈ તો કહે કે, ‘આ બુદ્ધને
 મૂકી દે અને અમારી સાથે ચાલ,’ ત્યારે કોઈ તો ‘હર ગંગે,
 પાવંતી પતિયે નમઃ’ આદિ વિવિધ ઉચ્ચારો કરતા જાય છે.
 પણ પરોપકારની કોને પડી છે? સાંજ પડી ગઈ, એવામાં રાત-
 દિવસ કામ કરનાર કોઈ ખેડૂત ગંગાજી ઉપર બહુ શ્રદ્ધા
 હોવાથી ખેતીનું કામ પરવારી નાહવા આવેલો, તે ત્યાંથી
 નીકળ્યો. તેણે પાવંતીને પૂછ્યું: “આ કોણ છે?” પાવંતીએ
 ઉપર પ્રમાણે જણાવ્યું, એટલે ખેડૂતે રાજી થઈ કહ્યું કે,
 “ગંગાજી પાપનો નાશ કરનારાં છે. હું તેમાં સ્નાન કરી
 નિર્બાપ થયો છું તો લાવો હું એને બહાર કાઢું.” “એમ
 કહી મહાદેવજીને ખાડામાંથી બહાર કાઢવા ગયો, ત્યાં મહા-
 દેવજીએ વૃદ્ધ પ્રાણલુપ્ત રૂપ બદલી ખેડૂતને પ્રત્યક્ષ દર્શન દીધાં.

૬-૬ક ઓરડો લઈ ગયા !

એક ગામમાંથી વરને પરણાવા જાન બહારગામ ગઈ હતી. પરણાવીને આવતાં રસ્તામાં રાત રહેવું પડ્યું. આથી એક જમીનદારનું પાંચ ઓરડાવાળું મકાન હતું તે માગી લીધું. રાત રહીને સવારે વહેલા જાનવાળા આવ્યા ગયા. જમીનદારે જોઈને કહ્યું કે, “એ તો ખરો, જાનવાળા આપણી કંઈ વસ્તુ તે નાથી લઈ ગયા ?” સરચામાન બધા તપાસ્યો, તે બરાબર હતા. પછી નોકર મકાનના વચ્ચેના ઓરડામાં ગયો. રહી ઓરડા ગળ્યા ત્યાંથી. જેને જોયો છે તે ઓરડો ગળ્યો નહિ, તેથી સવારે ઓરડા ગયા. તે દોડ્યો જમીનદાર પામે ગયો અને કહ્યું : “લીધું બધું તો બરાબર છે, પણ જાનવાળા એક ઓરડો તઈ ગયા તારા છે.” કહે વિચાર કરી જગર પોતાના. માવજતને તૈયાર કરી. જમીનદારે કહ્યો : “કેટલો સારો, વિચાર થાઓ, બંદી. રાતે, જગર પાડો, કેને ગય ?” પછી કહેવનય દી

જમીનદાર બોલ્યો: “હમણા તેઓએ પાંચમે ઓરડા મૂકી દીધો હશે.” લોકો હસવા લાગ્યા કે કેવી મૂર્ખાઈ!

૭-મહેસૂલ માફ કર્યું!

એક મુમુક્ષુ રાજા હતો. તેને કોઈ જ્ઞાની મહાત્માએ ઉપદેશ આપ્યો. બધી પ્રજાએ પણ તે ઉપદેશ લીધો. બધા એક શુરુના શિબ્યો હોવાથી એ સત્સંગીમંડળ ગણાય. રાજા જાતે સાચો પ્રેમી હતો. બીજા વિશેષે કરીને બાહ્ય દેખાવ કરનારાં હતા. રાજા તરફથી જમીનમહેસૂલ લેવામાં આવ્યું, ત્યારે પ્રજા-જનો બોલ્યા: “રાજા તો અમારો શુરુભાઈ થાય, શું અમારી પાસેથી તે મહેસૂલ લેશે?” રાજાએ મહેસૂલ છોડી દીધું. આથી લોકો એક શુરુપણાના ઓઠા હેઠળ આળસુ બન્યા. સર્વ કોઈ જ્ઞાની બનીને ગમે તેમ વર્તવા લાગ્યા. રાજા કંઈ ન બોલે. રાજ્ય દરજ્જામાં પડ્યું, તેવામાં શુરુજી આવ્યા. રાજાને પૂછ્યું: “આ શું થયું?” રાજાએ સર્વ હકીકત કહી. શુરુએ વિચાર્યું કે, આ સર્વ જ્ઞાનનો દુરુપયોગ કરે છે, માટે કેટલા સાચા છે તે જોવું જોઈએ. આમ વિચારી ઢંઢેરા પિટાવ્યો. બધા એકઠા થયા ત્યારે શુરુએ કહ્યું કે, “રાજાને લયંકર રોગ લાગુ પડ્યો છે અને તે રોગ દૂર કરવા માટે એકજ શુરુના શિબ્યોમાંથી તેલ કાઢવું છે.” આ સાંભળી બધા નાસી ગયા. માત્ર એક સાચો નીકળ્યો. તે મહાત્મા પાસે આવીને બિલો રહ્યો. “જે પ્રમાણે તેલ કાઢવું હોય તે પ્રમાણે કાઢો. આ શરીર પરો-કારના કાર્યમાં વપરાતું હોય તો એનાથી વધારે રૂડું શું?” મહા-ત્માએ પ્રસન્ન થઈને આ એકલાનુંજ મહેસૂલ માફ કરવા કહ્યું.

૧-આંસનો મોહ સોટો છે

પ્રાચીન કાળમાં સાધુ પુરુષો જંગલમાં રહેતા અને વન-
ફળ ખાતા. કેાઈ દિવસ અત્રની રુચિ યાય ત્યારેજ વસ્તીમાં
આવતા. આધુનિક જમાનામાં તો રાજ્યોએ ઘણાંખરાં વનવૃક્ષ
વેચીને કપાવી નાંખાવ્યાં છે અને જે થોડાં બાકી છે તેના પર
કર હોવાથી અને પૂરતી સગવડ નહિ રહેવાથી, સાધુઓની
પ્રાચીન સ્થિતિમાં પરિવર્તન થયું છે. પ્રાચીન સમયમાં કેાઈ
વિરક્ત સાધુ એક દિવસ અત્રની રુચિ થવાથી વસ્તીમાં આવી
ચઢ્યો. એક બાઈએ બહુજ પ્રેમથી તેને ભિક્ષા આપી અને
કહ્યું કે, “તમારે અહીં રોજ ભિક્ષા લેવા આવી અમને
કૃતાઈ કરવાં.” સાધુ તો મસ્ત હતો, તે બોલ્યા વિના ચાલ્યો
ગયો. બીજે દિવસે તે આવ્યો, એટલે બાઈ ભિક્ષા લઈને તૈયાર
ભીમી હતી. આજે બાઈનો શુદ્ધ પ્રેમ મલિન દિશા તરફ
વહેતો હતો. આજુ ઘણે સ્થળે બને છે. મહાત્મા આવ્યા
એટલે ભિક્ષા આપીને કહ્યું કે, “હું તો તમારી રાહ બેઠો ભીમી
હતી. તમારી આંખોએ મારું ચિત્ત હરણ કરી લીધું છે.”
મહાત્મા બોલ્યાચાલ્યા વિના ચાલ્યા ગયા. બીજે દિવસે
મહાત્માએ આંખોના ડાળા કાઢીને હાથમાં રાખ્યા અને
ભિક્ષા લેવા ગયા. બાઈ ભિક્ષા લાવી ત્યારે મહાત્માએ કહ્યું કે,
“જેણે તારું ચિત્ત હર્યું છે તે આંખોના ડાળા તું લે.
એને તું તારી પાસે રાખજે અને સુખી થજે.” આ સાંભળી
તે બાઈ ઘણી પસ્તાઈ. શરીર પરનો મોહ ખોટો છે એમ
સમજી તે ત્યારથી વૈરાગ્યપરાયણ થઈ ઈશ્વરભક્તિ કરવા લાગી.

१०-नियमनुं पालन

[illegible]

તો ધનાદય થયો, પણ કમ કરવાને આવેલો છાત્રપી ખેડૂત
આખી આલમને ઘડનાર ઈશ્વર સંબંધી યોગ્ય નિયમ નો
રાખે, તો જન્મજન્માંતરની તેની ભૂખ બાગે તેમાં કહેવું શું ?

૧૧-ક ન્યા વિ ક્ર ય

શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, અપુત્રસ્ય ગતિર્નાસ્તિ। અર્થાત્ પુત્રરહિત-
ની ગતિ નથી. એક પ્રાદાણુ અપુત્ર હોવાથી પુત્ર મેળવવા જ્યાં
ત્યાં ફાંફાં મારતો હતો. તે માટે દેવોની ખાધા રાખી તે તીર્થોમાં
ફર્યો, તેમ બધા સિદ્ધોને પણ ખોળી વળ્યો. છેવટે જ્યોતિષીઓ
પાસે આવળા કરી પોતાના બેડા અને તેઓનાં પંચાંગો ફાડી
નાખ્યાં; છતાં કંઈ વળ્યું નહિ. અંતે એક અઘોરી પાસેથી
મલિન મંત્ર લઈ તેણે ભૈરવને પ્રસન્ન કર્યા. ભૈરવે પુત્ર આપવા
હા કહી, પણ બદલામાં પાંચ શેર ગાયની માટી માગી. ગરજ
ને અછલ ન હોય તે પ્રમાણે પ્રાદાણુ તે માગણી કબૂલ રાખી.
તેને પુત્ર થયો કે તરત ભૈરવે ઉધરાણી શરૂ કરી. “પુત્ર મોટો
થશે ત્યારે આપીશ” એમ કહી પ્રાદાણુ ઠેલવા માંડ્યું. ભૈરવે
ઘણા ધક્કા ખાધા પછી, કોપે બરાધ. કહ્યું: “ગાયની માટી
આપી દે નહિ તો તારા પુત્રને હું મારી નાખીશ.” પ્રાદાણુ
અકળાઈને બોલ્યો: “પાંચ શેરને બદલે દશ શેર આપું, પણ
પ્રાદાણુથી ગાય કેમ મરાય? લોકો જાણે તો જોડત્યારે કહી
મને જાતિ બહાર મૂકે.” ભૈરવે કહ્યું: “હું તને રસ્તો બતાવું
છું; તારી પોળમાં પેલા વાણિયાને ત્યાં લગ્ન છે, તેણે છાડી
વેચીને પૈસા આણ્યા છે, ત્યાંથી પાંચ શેર અન્ન લાવ, તે અન્ન
ગાયની માટી જરાબર છે.” પ્રાદાણુ એક વાળાંથી અન્ન
લાવ્યો અને જેવું ઉઘાડે છે તરત અન્ન માંસના

૧૩-પ્રભુનેજ વાઘ વંગાડવા દો !

એક મંદિરમાં સુંદર વાળું હતું. તે કીમતી તથા ઉત્તમ હતું, તેથી તેની દેખરેખ રાખનાર મનુષ્ય કોઈ પણ અજાણ્યા મનુષ્યને વાળને અડકવા દેતો નહિ. એક વખતે આરતીના સમયે તદ્દન સાઠાં વચ્ચે પહેરીને સૌમ્ય આકૃતિવાળો એક મનુષ્ય ત્યાં આવી પડ્યો. તેણે વાળું વગાડવા પોતાની ઇચ્છા જણાવી, પણ પેલા માણસે તેમ કરવાની સ્પષ્ટ મના કરી; કારણ કે અજાણ્યાના હાથ અડકવાથી વાળું બગડી જાય એવો તેને ભય હતો. જ્યારે આરતી પૂરી થઈ ત્યારે સૌ લોકો આજ્ઞા ગયા, પરંતુ પેલા સાઠા પોષાકવાળો પુરુષ શુપ્તશુપ્ત વાળની પાસે બેસી રહ્યો અને પછી વાળું વગાડવા લાગ્યો. આ મનુષ્ય વાળનો મૂળ શોધક હતો. કોઈ દિવસ નહિ સાંભળેલો એવો સુંદર સ્વર સાંભળીને બહાર જતા લોકો પણ થંભી ગયા અને વાળું સાંભળવા લાગ્યા. વાળનો માલિક તો ભાનજ ભૂલી ગયો અને વાળું કોણ વગાડે છે તથા તેને સાચવવું એઈએ, તેનું પણ તેને ભાનજ રહ્યું નહિ. બધા વાઘરસમાં તહીન થઈ ગયાં. જ્યારે વાળનો માલિક પોતે વગાડતો હતો ત્યારે લોકોને જે આનંદ થતો, તેથી આજે જ્યારે આનંદ આવતાં હતો. કારણ કે અમુક માણસ વગાડે છે અને અમે સાંભળીએ છીએ એવું તેમને અભિમાન રહેતું. આ ઉપરથી સમજવાનું એ છે કે, આપણે આ શરીરની સંભાળ રાખીએ છીએ અને તેનો અહંકાર રાખીએ છીએ, તેથી જ શરીર દુઃખરૂપજ થઈ પડે છે; પણ શરીરરૂપી વાઘ પ્રભુનેજ વગાડવા આપીએ તો પરમાનંદ પ્રાપ્ત થાય.

બને અને દુઃખી સુખી બને. જ્યારે બીજા લોકોને આ વાંતની ખબર પડી, ત્યારે બીમાર તથા દુઃખી માણસ તેની પાછળ પડતાં અને તે બધાનાં દુઃખો દૂર થતાં અને સૌ સુખી થતાં.

૧૫—ઈશ્વરમાં અડગ શ્રદ્ધા

એક વખત મહારાષ્ટ્રમાં વરસાદ નહિ થવાથી પાણીની તંગીને લીધે પશુ તથા માણસો દુઃખી થતાં હતાં. સૌ આગેવાનોએ મળીને વિચાર કર્યો કે, હવે ઈશ્વરની સ્તુતિ કરવી જોઈએ, એવો ઠરાવ કરીને સર્વ ઠાઈ નક્કી કરેલે સ્થળે એકઠાં થયાં અને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યાં. એવામાં એક બાળક જોડા પડેયો વિના છત્રી સાથે આવીને સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. માણસોએ કહ્યું: “છત્રી શા માટે લાવ્યો છે, વરસાદ તો છે નહિ?” છોકરાએ જવાબ આપ્યો: “તમે સૌ ઈશ્વર પાસે વરસાદ માગવા આવ્યા, એટલે હું પણ તે માટે આવ્યો. સામાન્ય માણસ પણ કંઈ વસ્તુ માગતાં આપણને નિરાશ ન કરે તો પરમેશ્વર તો કરેજ કેમ? તમે સાધન ન લાવ્યા તે ભૂલ કરી.” આથી ડેટલાક લોક મરકરી કરવા લાગ્યા અને શું બને છે તે જોવા લાગ્યા. છોકરાની શ્રદ્ધાથી પ્રભુ પ્રસન્ન થયા અને વરસાદ વરસ્યો! સઘળા ભીંજાયા અને બાળક આનંદ કરતો છત્રી ઓઢી ઘેર આવ્યો.

૧૬—જેવા ગુરુ તેવા ચેલા

એક વણિકપુત્ર લણેલો છતાં દ્રવ્યહીન હોવાથી તેને કન્યા મળતી નહોતી. એક ધર્મોદ્ધ માણસે પોતાનો ધર્મ સ્વીકારવાની અને તિલક કરવાની શરતે તેને કન્યા આપવાનું કહ્યું.

પેલાએ સમસાની ચરતો કબૂલ કરી. પ્રથમ તો ગુરુ પાસે
 મંત્ર લેવો જોઈએ તેમ કરવા જીવાન તૈયાર થયો, પણ કો
 જદારગામ ગયેલા જોડે લાચાર. લગ્નને દિવસે ગુરુ પાસે
 લગ્નનું કામ ચાલુ થયું હતું. હસ્તમેળાપ ગુરુને હાથે કરાવે.
 સમસા કહેવા લાગ્યો: "મદારાજ! જમાઈને કંઠી બાંધી ગુરુ
 મંત્ર આપો." ગુરુએ આવવી કાઢનો વાવડો કયો. જરૂર
 દિવસે ઉપવાસ કરી, નાદીપોષ જમાઈ ગુરુ પાસે ગયો. ગુરુને
 કાનમાં કંઈક કહ્યું. જમાઈ જલોલો દોવાધી તે કંઈ કામ તે
 ન દેતો. તેણે પૂછ્યું: "આ મંત્રથી ચો લાભ?" ગુરુ કહે.
 "તને રાત્રી મળશે." જુરુને કહ્યું: "જરૂર મળશે!"
 ગુરુએ કહ્યું: "જા, જાણ્યા, તને વેકુંડ અને કૈલાસ મળે
 મળશે!" જમાઈ આ મહન ન કરી ચક્રાં, તેથી ગુરુ
 કાનમાં કંઈક મારી લેવા: "મદારાજ, તમને જમાઈના
 મુખમાં નિહાડી આપો!" ગુરુને થઈ ગુરુ લેવા: "દાખ
 જે રી મુખમાં, ચિંટી મુ નામ જાણતાં છે!" જમાઈ મેલે
 "મદારાજ! જરૂર કંઈ વેકુંડ અને કૈલાસ તમારા મળે
 છે!" જા. હમ હમ થઈ ગઈ અને ગુરુજી દરમિયાં રહ્યો.

તાનાં રોદનં ચલં । એ કહેવત પ્રમાણે તેણે રડવું શરૂ કર્યું. તે ટણેર આલતાં પડી જતું; તો છાયા પણ પડી જતી. આ બધું તેની માતા જોઈ રહી હતી. તે દોડી આવી અને બાળકનો હાથ પકડી બાળકના માથા ઉપર મૂક્યો, એટલે બાળકે માથું પકડવા મથતો હતો. તે સહેજ વારમાં હાથમાં પકડાયું. બાળક બહુ રાજ થઈ હસવાખેલવા લાગ્યો. આમ અશાની મનુષ્યો બાળકની માફક છાયાને પકડવા દોડે છે; પણ હાથમાં કંઈ ન આવતાં પડે છે, રડે છે અને અતિ દુઃખી થાય છે.

૧૮-સોય શોધે છે !

એક સ્ત્રીના સંબંધમાં ઘણીજ વિચિત્ર વાત છે. એક સ્ત્રીએ પોતાની સોય પોતાના ઘરમાં જોઈ નાખી અને પછી ઘરની બહાર જઈને જોળવા લાગી. કોઈએ પૂછ્યું કે, “તમે શું જોજો છે ?” ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે, “હું મારી જોવાયેલી સોય જોઈ છું.” પેલાએ ફરીથી પૂછ્યું: “તમે તે ક્યાં જોઈ છે ?” તે જોલી: “ઘરમાં.” તે ગૃહસ્થ જોલ્યો: “ઘરમાં જોવાયેલી સ્ત્રીને ઘરની બહાર પોળમાં જોળવી તે કેટલી બધી મૂખાંધ છે !” ત્યારે તે જોલી: “ઘરમાં હીવો કરવા તેલ નથી અને પોળમાં તો ફાનસનું અજવાળું છે, આથી ઘરમાં નહિ શોધતાં ઘરની બહાર શોધું છું.” આ બાઈની માફક પામર મનુષ્યો પોતાનામાંજ રહેલી ભક્તિને જોળવા બહાર ફાંફાં મારે છે. આનું પરિણામ અંતે એ આવે છે કે, પછી ભક્તિ પ્રાપ્ત થતી નથી અને આ મનુષ્યજન્મનો ફેરો તદ્દન અફળ જાય છે.

૧૧-લે તારી કંઠી અને લાવ મારો અર્ધો!

એક સમાનાને આપેલ માણસ ગુરુ બની બોલ્યા ત્રિશ
તોડેમાં જઈ તેમને ચેલા બનાવવા લાગ્યો. તે પોતાની વચ
તાથી આખા ગામને ગુરુ થઈ બેઠો. એ ગામની એક
બીજે ગામ પાતાના પિયરમાં ગયેલી, ત્યાં ક્યા સંભળતાં તેને
કંઈ શરૂ થોતી, તે આ ગુરુને કાગળ લેવી પૂછવા લાગી: "હવે
કેમ ક્યા કરતાં મુજબ કેમ થઈ શકે?" ગુરુજી બલુત થઈ
કોણની આજ્ઞાજન્યા મુજબ મારી બાંધેને કહેવા લાગ્યા
"અરે ક્યા ક્યા થી લાવે છે? બીજાઓની ક્યા સંભળેને
નહિ, તેમ જાણ લાવે કારણ કે; શ્રીમદ્ બાલમુનિ
જીના કહે છે કે, 'મનમન વિનયયિ' 'સંકલ્પને
વિષય કિંઈ રહે નથી.' 'જગદ્ગો મનમન' 'પરી, પ
ગામને જાણે ક્યા લાવે છે? આમ કરી તે બાંધેને
ક્યાં જાણે ક્યા મનમન બીજા પાતાને પ્રથમ મનમન
જાણે ક્યાં જાણે ક્યા મનમન ગમ પાતે તે જાણે
જાણે ક્યાં જાણે ક્યા મનમન નહિ પાતે" જાણે
જાણે ક્યાં જાણે ક્યા મનમન જાણે ક્યાં જાણે
જાણે ક્યાં જાણે ક્યા મનમન જાણે ક્યાં જાણે
જાણે ક્યાં જાણે ક્યા મનમન જાણે ક્યાં જાણે
જાણે ક્યાં જાણે ક્યા મનમન જાણે ક્યાં જાણે

અકબર શાહ ગાયેના ‘ટોળામાં ઘેરાઈ ગયા. આથી કેટલીક માયે નાહી અને કેટલીક મોઢામાં તણખલાં સાથે બાદશાહ સામું ભેઈ જિલી રહી. આ ભેઈ અકબરે ગિરજલને પૂછયું: “આ ગાયો મારી સામું કેમ જુએ છે?” સમય અને વાણી-ને સદુપયોગ કરનાર ગિરજલ જોદ્યો: “નામદાર! આ ગાયો મોઢામાં તણખલાં લઈને આપ નામદારને અરજ જુનારે છે કે, ‘અમારાં ચરવાનાં જંગલો ઉપર આપે કર નાખી અમને બેઠાલ સ્થિતિમાં મૂકી છે. વળી તમારા મુસ્લિમ અમલમાં કસાઈએ નિર્જય થઈ અમારાં ગળાં કાપે છે, તેતું કારણ શું? અમે કોઈનું બગાડયું નથી. અમે ઘાસ ખાઈ નિર્વોહ કરીએ છીએ. અમારામાં હિંદુમુસ્લિમનો ભેદ નથી. વધારામાં હિંદુઓને ગળ્યું અને મુસલમાનોને ખારું દૂધ આપી કોઈ દિવસ અમે પક્ષપાત કયો નથી. બેડને સરખું અમૃત જેવું દૂધ આપીએ છીએ. મૂઆ પછી અમારું આમડું પણ સર્વના પગમાં સરખી કુમાર આપે છે. અમે કાનડૂપી હાથ નેડી, મોઢામાં તણખલું લઈ, અરજ કરીએ છીએ કે, કયા અપરાધથી ઈંદના તહેવારોમાં અમારી કતલ કરો છો?” આ વાકયો સાંભળી બાદશાહે અમાત્યોને હુકમ કયો કે, “મારા રાજ્યમાં ગાયોનાં કતલખાનાં ન ભેઈએ એવો કાયદો કરો. તહેવારોને દિવસે જે ગાયોને મારશે તેનો સખત દંડ કરવામાં આવશે.”

૨૧-આધુનિક સંઘ્યા

એક ન્યાયાધીશે પોતાની પુત્રીને સારી રીતે બણાવી હોશિયાર બનાવી હતી. ન્યાતમાંથી એક સારો બી. એ. થયેલો સુવાન જોગી તેની સાથે તેનાં લગ્ન કર્યાં થોડા

સમય વીત્યા બાદ જમાઈ પોતાનાં સાસરે આવ્યો. સં-
 પત્તાં સાથેસાથેનો સમય થયો. સસરાએ નોકરને કહ્યું
 “મારા આસન સાથે જમાઈ માટે પણ સંધ્યા કરવા આસ-
 નાખજો.” નોકરે આસનો બિછાવી દીધાં અને તરભાગાં સ-
 પંચપાત્રમાં પાણી ભરી મૂકી દીધું. બંને જણ સંધ્યા કર-
 લેતા. મમરાએ સંધ્યા શરૂ કરી. જમાઈનામાં પમનો છી-
 મે ન દેતો. તેણે તો માથ અંદોળ નોવેડો વાંચી દીધો
 નાટકો જોવેતાં, આવી તેને સંધ્યા થાની આવડે? પેતા
 પેતા ન કૂટે તે માટે તેણે મૂંઝે મોઢે દોડ દુશ્મની થય-
 રાનું કનુકાનુ કરવા માંડ્યું. ન્યાયાધીશ સમજી ગયા કે
 જમાઈ પેતાનું અગત્ય મુજબના પ્રયત્ન કરે છે. મમાએ
 માથ ને અને જમાઈની પરીણા કરવા મુતાંની પોતાના
 દે આપા? કદને કિંમતો બચ પેતારી. માથ ને અને
 કદને જ નિષ્કલ દે, એમ થઈ જમાઈએ પણ નિષ્કલ રાંધે
 પોતાના કનુકાનુ કરું મમનનેદી અવજ અવજ
 રોડ મમને કનુકા દે.દી અવજ તેમ. દોડને કરે
 દોડ દે. કનુકા કરે તે પાંચ દોડ નાટક વિશેષ કરે
 કનુકાને અવજ મમને કિંમતે જમાઈ કરે અવજ
 દોડને અવજ કરે તે પાંચ દોડ મમને તે અવજ કનુકા
 કનુકા કરે તે પાંચ દોડ મમને તે અવજ કનુકા

પ્રિય છે, તેઓનાં નામ હું લખું છું.” શેખ નિરાશ થઈ જોડ્યો: “બીજા લોકોની માફક હું ઈશ્વરભક્ત બનું એવી ઇચ્છા છે, પરંતુ માનવગ્રંથોની સેવા કરતાં કરતાં અવકાશ નહિ મળવાથી મેં કદી ઈશ્વરની ભક્તિ કરી નથી, તેમજ ઉપવાસ પણ કર્યા નથી, તેથી મારું નામ તેમાં દાખલ કયાંથી થાય?” દેવતા જોડ્યા: “એમજ છે.” શેખે બીજા પ્રશ્ન પૂછ્યો કે, “ઈશ્વરને નહિ પણ ઈશ્વરની સહિને પૂજે તેની યાદી કરો, તો મારું નામ લખશે.” આ સાંભળતાં દેવતા અદશ્ય થઈ ગયા. વળી શેખને બીજું સ્વપ્ન આવ્યું. તે વખતે દેવતાના હાથમાં પુસ્તક હતું. દેવતા પુસ્તકનાં પાનાં ફેરવતા હતા. શેખે પૂછ્યું: “શું કરો છો?” દેવતાએ કહ્યું: “ફરીથી આ વાંચી જાઉં ઈશ્વરભક્તોનાં નામો પંક્તિબદ્ધ ગોઠવું છું.” શેખે કહ્યું: “મને જરા જોવા દેશો?” દેવતાએ પુસ્તક જોવા આપ્યું. શેખે તેમાં જોયું તો પોતાનું નામ પહેલું દેખ્યું. તે બહુજ વિસ્મય પામ્યો અને સમજ્યો કે લોકસેવા તેજ ઉત્તમ ઈશ્વરસેવા છે.

૨૩-લોભિયા વસે ત્યાં ધુતારા ભૂસે ન મરે

એક શેઠ અતિશય લોભી અને સ્વાર્થી હોવાથી કોઈ શુભ કાર્યમાં પણ પાછાં આપતો નહિ. તેમજ ઘરનાં માણસોને સુખથી ખાવા પણ દેતો નહિ. તેના જેવો બ્યાજખાઉ પણ કોઈ ભાગ્યેજ હશે. એક પ્રસંગે એક ઠગે આવી થોડાં વાસણો શેઠ પાસે માગ્યાં. શેઠે તેને તે આપ્યાં. કામ પત્યા પછી પાંચસાત વધુ વાસણો લાવી પેલો ધૂત શેઠને આપવા આવ્યો. શેઠે પૂછ્યું: “આ નાનાં વાસણો કયાંથી લાવ્યા? તે અમારાં નથી.” ધૂત જોડ્યો: “શેઠજી! આપનાં વાસણોને છોકરાં

મરવું એ સ્વાભાવિક નિયમ છે અને તે ઘટમાળ ચાલે તેમાં ગભરાવાનું શું છે ? પવન વાય છે, સૂર્ય તપે છે, જળ વહે છે, એવું દેખીને કે શબ્દો સાંભળીને આપણે આશ્ચર્ય પામતા નથી, તો પછી મનુષ્ય જન્મે કે મરે તે દેખીને કે સાંભળીને આશ્ચર્ય શા માટે પામવું ? ” આ પ્રમાણે મરી ગયેલા છોકરાના બાપે સંદેશેા લાવનારને કહ્યું. તેના પોતાના મુખ ઉપર કોઈ પણ જાતનો વિકાર દેખાયો નહિ; આથી તેનું સત્સંગ-મંડળ બહુ પ્રસન્ન થયું અને તે દિવસથી તેનેજ પોતાના મંડળનો શુરુ બનાવી તેઓ તેને સાચો બહુત સમજવા લાગ્યા.

૨૫-હાથી ક્યાંથી લાવ્યા ?

એક વખતે વૈશાખ માસમાં દિવસના બાર વાગે કવિ કાળિદાસ જંગલમાં ગયા હતા. તાપ સખત હતો. પાછા આવતાં રસ્તામાં તેમને એક ગરીબ, ખીમાર અને દુઃખી માણસ મળ્યો. તે તાવથી પીડાતો હતો અને રેતીમાં તેના પગ બળવાથી ફૂટતાં ફૂટતાં ખૂંસે પાડતો હતો. કાળિદાસ તેની પાસે ગયા અને દયાભાવથી પોતાના પગમાંના જૂના જોડા અને વસ્ત્રો કાઢીને તે દુઃખી માણસને આપ્યાં અને છાયામાં લઈ જઈ તેને બેસાડ્યો. તેને કહ્યું કે, “ હું શહેરમાં જઈને તમારે માટે ખાવાપીવાનું મોકલાવું છું. ” એમ કહી તેઓ સતત તાપમાં બગતા પગે ગામ તરફ ચાલ્યા. કાળિદાસ આ ઠેામળ શરીરે કેટલું દુઃખ સહન કરે છે, એમ વિચારી ઈશ્વરે તેના રસ્તામાં હાથી મોકલ્યો. તે કાળિદાસ હાથી ઉપર બેસી શહેરમાં ગયા. સોજરાબએ કહ્યું: “ કાળિદાસ, આ હાથી તમે ક્યાંથી લાવ્યા ? તમારાં વસ્ત્ર, જોડા ઇત્યાદિ ક્યાં ગયાં ? ” ત્યારે નીચેના શ્લોક-થી કાળિદાસે રાબતે જવાબ આપ્યો—

૨૭-ઈશ્વર ક્યાં છે ?

એક બાદશાહે કાળને પશ્ત પૂછ્યા કે, “ઈશ્વર ક્યાં બેસે છે, કઈ દિશામાં મુખ રાખે છે અને તે શું કરે છે ?” કાળ અકળાયો. “હું કાલે જવાબ આપીશ” એમ કહી તે ઘેર ગયો. ઘેર પછુ ચેન નહિ પડવાથી તે દુઃખી થયો. એવામાં તેના શાણો નોકર આવ્યો. તેણે કાળને તેના દુઃખનું કારણ પૂછ્યું. કાળએ તે કહી સંભળાવ્યું, ત્યારે નોકરે કહ્યું: “તમે ચિંતા કર્યો નહિ. એનો જવાબ હુંજ બાદશાહને આપીશ.” બીજે દિવસે નોકર કચેરીમાં ગયો અને કહ્યું કે, “આવા મામૂલી જવાબ તો અમે કાળના નોકરો બાણીએ છીએ, તેથી હું આપના પ્રશ્નોનો જવાબ આપીશ, પણ તે પહેલાં મને યોગ્ય સ્થાન મળવું જોઈએ.” વક્તાથી નીચે શ્રોતાએ બેસવું, આ એક નીતિ છે. રાજાએ તેમ કહ્યું. તેને ગાદી ઉપર બેસાડ્યો અને પોતે નીચે બેઠો. પછી ઈશ્વર ક્યાં રહે છે ? એ પ્રશ્નનો ખુલાસો માંગ્યો. નોકરે દ્વધ મંગાવ્યું અને પૂછ્યું કે, “આમાં માખણ કઈ જગાએ છે ?” ત્યારે રાજાએ કહ્યું, “સર્વત્ર છે.” નોકર બોલ્યો: “તેજ પ્રમાણે ઈશ્વર સર્વત્ર છે. હહીનું મંથન કરી જેમ માખણ કાઢે છે, તેમ બક્તો હૃદયમાં મંથન કરી પ્રભુને પ્રકટ કરે છે.” ઈશ્વર કઈ બાજુ મુખ રાખે છે ? એ બીજો પ્રશ્ન પુછાયો, ત્યારે તેણે દીવો મંગાવ્યો. અને પૂછ્યું, “આ દીવાનું મુખ કઈ બાજુએ છે ?” રાજા બોલ્યો: “બધી બાજુએ છે.” નોકર બોલ્યો: “તેમજ ઈશ્વર બધી બાજુ પ્રકાશ આપી રહ્યો છે.” ઈશ્વર શું કરે છે ? એ ત્રીજો પ્રશ્ન પુછાયો. નોકરે કહ્યું: “તમે વજીરની જગાએ બેસો અને વજીર તમારી જગાએ બેસે.” રાજાએ તેમ કહ્યું, એટલે નોકર બોલ્યો કે, “જેમ તમારી મેં બહલી

૨૯-પતિના દોષ જોવા નહિ

એક નવવધૂ પોતાની સાસરીમાં જ્યાં સાથે હળીમળીને. હેતી હતી અને સપળાંની સાથે આનંદથી વાતચીત કરતી. તેનો પતિ દૂર દેશમાં ગયો હતો. એક વખતે તેની નણંદ વગેરેએ પોતાનાં બાઈની વાત કાઢી અને તેમાં બાઈ-નું થોડુંક ઘસાતું તે બોલી, એટલે પેલી વહુ બોલી: “તમે એમના દોષ મારી પાસે ન કાઢો, કારણ કે મારે તો તે પૂજ્ય છે.” આથી નણંદ બોલી: “મારા બાઈના દુર્ગુણ કહું તેમાં તમારે શું? અમે સાથે જીંદગી મોટા થયેલાં છીએ. એક માતાપિતાનાં બાળક છીએ, ગમે તેમ કહીશું, તું તો કાલે આવીને ધણીઆણી થઈ.” ત્યારે વહુ બોલી: “બહેન, તમે ચિંતાઈ ન જાવ અને મરજીમાં આવે તેમ ન બોલો. કંઈક તમારાં સમાઈ શકે એવું બોલો તો ઠીક. હવે તમારે તમારા નાઈ સાથે બહુજ થોડા દિવસ કાઢવાના છે, અને મારે તો પ્રેમની સાથે આખી જિંદગી કાઢવાની છે અત્યારથી તેમની નિંદા અને દુર્ગુણ સાંભળું, તો અમારે બંનેને જે પ્રેમ બાંધવો બેઠાં, તે બંધાય નહિ અને અમારો ગૃહસંસાર દુઃખી નીવડે, માટે કૃપા કરીને મને મારા પતિની નિંદા સંભળાવશો નહિ.”

૩૦-પિતાને પાવન કર્યા

જગવાન પુત્ર એક રાજના પુત્ર હતા. તે રાજ્ય છોડી જંગલમાં રહેતા. તે જૂળ લાગે ત્યારે વસ્તીમાં જઈ ખાઈ આવે. મળે ન મળે, સારું મળે અથવા ખરાબ મળે તેનો તે ઉદ્દેશ

ધરાતના નદિ. આમ ફરતા ફરતા તેઓ એક વખત પેટ
 પિનાના રાજ્યમાં આવી પહોંચ્યા. પિનાને તેની ખજાને
 એટલે તે જુદની પાસે આવ્યા અને લોહ્યા: "હે પુત્ર! આ
 જટકાની જરૂર નથી, તું આપણા કુળને લાંબન ન લાગા. આ
 ફરતાથી તો આપણને નાનમ લાગે." જુદ દસીને મેલ
 "હું જે કુટુંબનો છું, તે કુટુંબ જુદજ છે અને દરેક કુટુંબ
 અને મનુષ્ય છે. તમને તો હું રસ્તામાં મળ્યો હતો, તમે
 મુખી કાંઈ મંજૂર દનો, ત્યાં મુખી રહો. મું જિલ્લામાં
 મુખીશ્રી મળે રહેતા હશે? હું મારા મૂળ કુટુંબમાં મળી
 પાં. તમે નકામે શોક કરો છો. તમે તમારે રહે જાવો
 હું મરે અને જાવું" પિના લેવા: "તું મારો પુત્ર છે."
 પુત્ર મળે દર છે, રાજ્ય કે મંજૂર તને પે.પો છે." જુદ
 વન જાવું અને જઈને મેલ્યા: "વાદા, આ રહી મમજી તમે
 મમજીને જુદ, મંજૂર, લાગ, વિદ્ય. મૂળ મંજૂર વિદ્ય
 રહ છે, તેના ઉપર તમને દર લાગે, તો પછી તેને કો
 જાણ નહીં અને મરે મેલ રહ્યો છે." રાજ્ય રહ્યો
 અને રાજ્ય પાં. જુદ જાવન પાં. રહ્યો રહ્યો.

૩૧-આર્મી ગમર્ગી

પણ ખરાબર નથી. મારી સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરતાં પહેલાં તે કોને આધારે લુપ્તી હશે? છોકરાઓનું ગર્ભમાં રક્ષણ કોણે કર્યું હશે? કતાંકતાં તો શીદરિ છે. વળી સંન્યાસાશ્રમનો સમય ઘણો બાકી છે, તે કોણ જાણે છે?

કાલ કરે સો આજ કર, આજ કરે સો અખ; અવસર બીતી જાય ગા, ફિર કરેગા કમ?

“વધુમાં હું પૂછું છું કે, તમો પ્રોફેસર છો, તો જે ઉપદેશ નિશાળમાં છોકરાઓને આપો છો, તે તમારા ઘરમાં છોકરાં, સ્ત્રી, મા અને અન્ય સગાંને કેમ આપતા નથી?”

પ્રોફેસર બોલ્યા: “મારા ઉપદેશને હજી તે લાયક નથી.” ત્યારે સ્વામી રામતિથિ બોલ્યા: “મારા વાતાવરણને યોગ્ય હવે મારો ગૃહસંસાર રહ્યો નથી.”

૩૨-ભૂતનો ભ્રમ દબ્યો

કોઈ એક માતાએ પોતાના બાળકને બીક બતાવી એકું ઠસાવ્યું કે, આ ઝોરડામાં બચકર જૂત રહે છે. સાંજે તેનો બાપ ઘેર આવ્યો અને છોકરાને તે ઝોરડામાંથી વસ્તુ લાવવા કહ્યું, એટલે છોકરો બોલ્યો: “ના, ના, હું ત્યાં નહિ જઈ”, ત્યાં તો બચકર જૂત છે.” પિતા સમજી ગયા કે, આ બાળકને કોઈ મૂખાંએ ભીતિ લગાડી છે, તે મારે કાઢવી જોઈએ. પછી બાપે નોકરને બોલાવી તે ઝોરડામાં એક જૂતના આકારનું ઊંચું ગોઠવાવ્યું. પછી છોકરાને બોલાવી કહ્યું: “ચાલ, હું તારી સાથે આવું છું. તારા હાથમાં એક સોટી લે અને જૂતને મારીને કાઢી મૂક.” છોકરાને બાપનો સાથ મળવાથી હિંમત આવી. તે બાપની સાથે ઝોરડામાં ગયો. પિતાએ કહ્યું:

“જે, આ લાંબું સૂતું છે, તે જૂન છે. આ તેના પત્ર છે, આ તેના કાન છે.” ઠોકરો બોલ્યો: “હા, બાપાજી, હું કહેતો હતો તેવું તે છે ને?” બાપે કહ્યું: “તું બહુ બગવાન છે. તારા બેઠું કપાળી દોઢાંજે ખાધું નથી. તેં તે દિવસે પેટા ઠોકરોને જમ્યું પાડ્યો હતો ને? માટે તું જા અને જૂનને પણ મારી નાખ.” પેટો ઠોકરો ફરી ફરીને મોટી ઉચ્છ્વાસ પર પછાડવા લાગ્યો. બાબુએ પેટો નોકર જૂનો પાડ્યો હતો. મોટીવારે બાપે બોલ્યો: “દરે બગ કર, તે બિચારું મરી નવું દે. જો તેં તેં મારીને ઉચ્છ્વાસ બનાવી લીધું. જોમ ફરી ઉચ્છ્વાસ દાવમ. બાપું. ઠોકરો ઉચ્છ્વાસ બેઠું ખુટી થયો. તેની જૂની બોલ બોલ મળી. ત્યાર પછી તે દાંધેલાં પાનમાં નીચાં કરી. આ પ્રમદું મનુષ્યો, જે પિતાનાં આવરણને વાળે છે તે જૂન જૂન પ્રવચન કરે ત્યારે મુખી થયો.

૨૨-નું કર્મણ, વચન નથી !

‘શું’ કરું? મારે ખાવાભેદને, તેટલું અનાજ પાવવા વળ
મારી પાંસે જમીન ક્યાં છે? હું બૂજીથી મરી જઈ છું. ૧૧-
માત્રાના એક અંશમાં માયા છે, માયાના અંશમાં ત્રણ કુણ
છે, ગુણોના કોઈ પૂણામાં આકાશ છે. તેના કરતાં અદ્ય વાધુ
છે, તેમાં બદુજ યોટો અગ્નિ છે. અગ્નિના એક ભાગમાં પાણી
છે. પાણીના સોમા દિશ્ત્રામાં પૃથ્વી છે; તેમાં અગ્નિ ભાગ
પરતોએ રોક્યો છે. વળી નદીઓ, ઝાટો એ તો જ્યાં જુઓ
ત્યાં ભિન્નભાગ છે. મારે માટે નાનો દુકટો પણ રહેવા રીપો નથી.
ચોટી ઘણી પૃથ્વી રહી, તેમાં અખજો મનુષ્યો છે. બીજાં પ્રાણી-
ઓના તો પાર નથી. બોલ, હું બૂજે નહિ મરી જઈ? “પેસો
બોલ્યો: “એમ છે, છતાં તમે છવો છો તો ખરા? તો યા
માટે રહો છો?” મહાત્મા બોલ્યા: “તને વખત મળ્યો ત્યારે તું
અહીં આવ્યો છું, તો પછી વખત નથી, વખત નથી, એમ
કહી યા માટે જૂમરાણ કરી મૂકે છે? લા, અખધરી કામે લાગ,
નકામું વખતનું બહાનું કાઢીશ નહિ.”

૩૪-અવાજ વંધ કરો

એ તો ગતિ હૈ અરપટી, અરપટ લખે ન કોય;
એ મનકી અરપટ મિટે; તો અરપટ દર્શન હોય.
એક મનુષ્ય ઘોડા ઉપર બેસીને દૂર દેશ જતો હતો.
રસ્તામાં ઘોડાને પાણી પાવા માટે કૂવા ઉપર રેંટ ચાલતો
હતો ત્યાં તે ગયો. પાણીની પાસે જતાંજ કોઈ દિવસ નહિ
સાંભળેલો એવો રેંટનો અવાજ સાંભળી ઘોડો નાસવા લાગ્યો.
ઘોડાવાળાએ કહ્યું: “ભાઈ, જરા અવાજ બંધ કરો તો સારું.”
પેલાએ રેંટ બંધ રાખ્યો. ઘોડો પાણીના ચાળા પાસે આવ્યો,
સુ. ક. ૨

પણ ત્યાં તો પાણી હતું નહિ. એટલે ઘોડાવાલો બોલ્યો: "જો
 જણ માણસ! મેં તો અજાજ જાંબ કરવાનું કહ્યું હતું, કો
 પાણી જાંબ કરવાનું કહ્યું ન હતું." એણે બોલ્યો: "તમારો
 માટે મને લાગણી છે, તમારી સેવા કરતા હું તૈયાર છું.
 પણ તમારી માગણી મારી શક્તિ જદારની છે. જો તમારો
 તમારો ઘોડાને પાણી પાવું હોય, તો તેને મજબૂત પાં
 મપો અને જંપાલો, એટલે તે ઊભો રહેશે. પાણી અપે
 તેની માથે માથે અજાજ પણ થશે." એણે તે પ્રમથે કો
 કોને, કોને પાણી પાવું આ પ્રમાણે નિવૃત્ત ઉપવિદ્યા
 કરી, કોને જાણ મારીએ છીએ, તો આ ઘોડાવાલો જે
 ૬૪ છે, કોને કે મન ઘોડાના જેવું છે. સુષ્ટ કોને
 કોને, તે પાણી મુશ્કેલ વસ્તુ છે. માટે ઉપવિદ્યા ૧૦
 ન અર્થ, મનને કે કોને તમામ પાણીને મુક્તિ-પ્રકાશ
 ને વા, કોને કોણજાણતી અમન પાવું એકલે.

૧૦ રજ મન કથામાંજ મગી કંઠાદી છે

શકાયે નહિ. જે કાળી વસ્તુ ભેગી કરવાથી એક પાળી વસ્તુ બિલી થતી નથી. બીજાએ ગુનો કર્યો હોય, તેની સામે ગુનો કરવાથી વસ્તુસ્થિતિ સુધરતી નથી. જેમ બીજાએ નિંદા કરતા હોય તેમ આપણે કરીએ, તો તેથી અસત્યનો ઉગેદાજ કરીએ છે, તેથી કંઈ સત્યની સિદ્ધિ થતી નથી. સત્યની સિદ્ધિ ઇશુ આદિએ કદ સહન કરીને પાર પાડી છે; નહિ કે બીજા લોકોને સાચું કદ આપીને. કદ સહેવામાં જે મિદ ફળ રહ્યું છે, તે બીજાને કદ આપવામાં નથી.”

૩૬-મટકતું મન

કોઈ એક ગામમાં જે મિત્રો હતા. તેઓ સાથે હરતા-ફરતા અને ખેસતાબિઠતા તથા શુભ વિચારણા પણ કરતા. એક દિવસ તેમાંના એકે કહ્યું કે, “ચાલો આપણે મંદિરમાં કયા સાંભળવા જઈએ.” ત્યારે બીજો બોલ્યો: “કયામાં શું સાંભળવું છે? તે તો વૃદ્ધાવસ્થાનું કામ છે. ચાલ, આપણે રમવા જઈએ, તેમાં મજા પડશે.” આમ બન્ને એકમત થઈ શક્યા નહિ. એક કયા સાંભળવા ગયો અને બીજો રમવા ગયો. હવે એવું બન્યું કે, જે કયા સાંભળવા ગયો, તે કયાકારની સામે જઈને બેઠો ખરો, પણ ઉપદેશને સમજી શક્યો નહિ, તેથી તેનું મન કયામાં ચોંટ્યું નહિ. તેને પોતાનો મિત્ર યાદ આવ્યો, સાથે રમત પણ યાદ આવી. ‘હું રમવા ગયો હોત તો સારું થાત, અહીં કયાં આવી ચઢ્યો?’ એમ વિચાર કરી તે ખેડ પામ્યો. જો કે તે બેઠો હતો કયામાં તો પણ તેનું ચિત્ત રમતમાં હતું. પેલો રમવા ગયો, ત્યાં પણ એવું બન્યું કે, તેની સાથે કોઈ રમનારજ ન મળ્યો, બીજાની સાથે બોલતાં બોલતાં તકરાર થઈ. એટલે તે વિચાર્યો કે, ‘હું સાં

માટે અહીં આજ્યો ! મારા મિત્રની જોડે કયામાં ગયો છે ?
 તો હીક યાત્રા કરું બે સારા ચણે તો સાંભળી જાવું.
 તેનું મન રમનમાં ન રહ્યું, પણ કયામાં ગયું. આ જીવે જ
 શરીર અને મનની ક્રિયામાં બેઠ પડી જાય છે, ત્યાં તેમને
 જોયેયમ પાડેલી સફળતા મળતી નથી.

૩૭-શુદ્ધ હૃદયની પ્રાર્થના ફલે છે

હાર કાઢ.' પ્રભુએ જાણે તેની પ્રાર્થના સાંભળી હોય, તેમ
મેકાએક બધો ઘોંઘાટ ણંધ થયો. ચોર ચોરીનો 'માલ લીધા
રેના ઘરની બહાર નીકળી ગયો. તેનું દિલ શુદ્ધ હતું, તેથી
તેની પ્રાર્થના કળી અને અંતે તે પ્રભુભક્ત બન્યો.

૩૮-સરો ત્યાગી કોણ ?

એક મહાત્મા પાસે કેઈ રાત્રી એક વખત દર્શનાર્થે
આવ્યો અને તેમને હંડવત્ પ્રણામ કરી બિલો રહ્યો. તે
મહાત્માએ આવી રીતે પૂજ્યભાવ બતાવવાનું કારણ પૂછ્યું.
રાત્રીએ તેના કારણમાં જણાવ્યું કે, "હે પ્રવિત્ર પુરુષ, આપ
સંત છો, તેમજ એક વખત રાત્રી હોઈને રાત્રીનો ત્યાગ કરી
આ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી છે. આપ પરમ ત્યાગી પુરુષ છો.
હંમેશાં ત્યાગીજ માનને પાત્ર છે. રાત્રીને તો તિરસ્કાર સિવાય
બીજું શું હોઈ શકે ? માટે હું તમને નમસ્કાર કરું છું."
મહાત્મા બોલ્યા: "આજ કારણ હોય તો મારે તમારા પગ
ધોઈ પીવા જોઈએ, કારણ કે દુનિયાના બધા ત્યાગી કરતાં તમે
વધેા છો." રાત્રી બોલ્યા: "આ તો આશ્ચર્ય ! એમ કેમ બને ?"
સંત બોલ્યા: "એક મોટો મહેલ હોય, તેમાંના કચરાને ત્યાગી
દે તે ત્યાગી કે મહેલ ત્યાગી દે તે ત્યાગી ?" રાત્રી બોલ્યા:
"કચરો ફેંકી દેનાર ત્યાગી ન કહેવાય." સંત બોલ્યા: "ત્યારે
માયારૂપી અલ્પ કચરાનોજ મેં ત્યાગ કર્યો છે અને તમે
તો સર્વના આશ્રયરૂપ પરમાત્મારૂપી મહેલનો ત્યાગ કર્યો છે;
બોલો, ખરો ત્યાગી કોણ તમે કે હું ?" રાત્રી ચૂપ થઈ ગયો
અને પછી ઉદ્ધતાઈ છોડી ઈશ્વરપરાયણ થઈ રહેવા લાગ્યો.

૩૯-પોતાને ગજે ન માપો

એક ધાંન્ડી હતો. તેણે પોપટ પાંચ્યો હતો. આ ધાંન્ડીને
 કાનગર દુકાન ઊઠીને બહાર ગયો, એવામાં ત્રિશૂળી જોઈ
 તેને ભેટને પોપટ ગણાયો અને પાંચરામાં તરફથી ત્રણ
 માંપો; એટલે પાંચરાં નીચે પડ્યું. તે તેની બેઠે ત્રણ
 ઉપર પડવાથી તે કૂટી જઈ. એવામાં ધાંન્ડી આગ્યો. તેને જોઈ
 હાથે તેનો મિજાજ ગયો અને પોપટને પાંચી તેના મથક
 ના પાંચી નાખ્યા. તેણી પોપટના માથે દાઢ પડી. પોપટ
 દાંડુ દાંડુ ત્રણ અને તે પાંચીથી ગિલાયો. એવામાં તે
 જોઈ. ત્રણ પોપટના ને કોઈની માથે હરને. હાથે તે
 માથે તે કૂટીને આગ્યો તેના મથકમાં દાંડુ હાથે તે
 પાંચ દાંડુ જેને દાંડુ નુ કાનગર પાંચ પોપટને કાનગર
 કાનગર દાંડુ જે. દાંડુ જેને જ કાનગર પાંચ. તે કાનગર
 કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર
 કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર
 કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર
 કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર કાનગર

છે, છતાં નીચેથી વસ્ત્ર લાવવાની તારામાં શક્તિ ન આવી ?
 બે હું તારી ધોતી જલદી લાવી આપું છું.” એમ કહી તેણે
 વસ્ત્રને પોતાની મલિન વિદ્યા વડે જોલાવ્યું. એટલે વસ્ત્ર જલદી
 ઉપર આવીને પડ્યું. ગ્રાહણ આશ્ચર્ય પામ્યો અને કહેવા
 લાગ્યો: “તમે સિદ્ધ કેળાવો છો. તમે મને આ વિદ્યા ન
 શીખવો ?” બીજે પ્રથમ તો ના કહી, પરંતુ ગ્રાહણના
 અતિ આશ્ચર્યથી છેવટે તે વિદ્યા બતાવતાં કહ્યું કે, “સ્મશાનમાં
 જઈ આ પ્રમાણે જપ કરવો.” તેણે તે પ્રમાણે કયું. સ્મશા-
 નમાં ભૂત પ્રસન્ન થયાં અને તેઓ અદૃશ્ય રહી કહેવા લાગ્યાં
 કે, “તારે જોઈએ તે માગ.” ગ્રાહણ જોડ્યો: “પ્રત્યક્ષ થઈને
 વરદાન આપો તો માગું.” ભૂત જોડ્યાં: “અમે તારાથી બળીએ
 છીએ, કારણ કે તું ગ્રાહણ છે અને ચંડીપાઠ કરે છે. વળી
 મતનિયમવાળો છે. તારી આગળ અમે પ્રત્યક્ષ આવી શકીશું
 નહિ.” આ વચનો સાંભળતાંજ ગ્રાહણ જોડ્યો કે, “ત્યારે તો
 હું મારું મત સાચવીને ચંડીપાઠજ કરીશ.”

૪૧-વસ્ત્ર વિચારી વર્તવું

એક ભટ્ટ મહાભારતની કથા કરતા હતા. એક દિવસ
 એક લૂંટારો કથામાં આવ્યો. તે વખતે ભટ્ટએ કથામાં કહ્યું કે,
 “અહિંસા, ક્ષમા અને દયા કેાઈ દિવસ જૂલવાં નહિ, કેાઈ મારે
 તો પણ સહન કરવું.” તે દિવસે કથા સમાપ્ત થવાની હતી એટલે
 મહારાજ માટે લખણી થઈ. કથાકારને લોકોએ પાંચસો રૂપિયા
 કરી આપ્યા. લૂંટારાએ આ બધું ધ્યાનમાં રાખ્યું. ભટ્ટ બધું
 લઈને પોતાને ગામ આવ્યા. અર્ધ રસ્તે પેલો લૂંટારો ભટ્ટ-
 ણને લૂંટવા આવ્યો અને ભટ્ટને કહ્યું કે, “રૂપિયા આપી

દે, નદિ તે દાહકા બાંગી નાખીય." બટજી જમનાદ
 ખાપેલા દના. સામે બાંગોએ લગઈ જોય અને આ બટજી
 મુજબ લાગે તેવા બીકતુ તે ન દના. તેમની પામે મજબૂત
 લાકડી હતી. વધારામાં નીચા નગીને લેવાર ૫૫૫૨ ૬૩૫
 લીધા. ખટી લેવાર: "હવે આવ, તને પેમા આપું." ક્રી
 બટજીની દુરંગા જલિ જેડી મુખાદુનિ લેઈને ટરી મરે. અને
 દાહ જેડી મોંયે: "બટજી મદગાજ, તમે કામમાં ક્રીડી
 દના કે, કેઈને માર્યે. નદિ અને આ મું ક્રીડી પોઈ" બટજી
 મેં કવ: "મેં અદિંગાની જાન જરી હતી તેની મારે ખા
 બટજી મુદ, કીમર્ન, મદા અને અભુનન મન ક્રીડી
 મારું કીમ અનન દના, તે ૫૫૫૨ ૬૩૫ તે " આ બટજી
 જાનને લેવાર કે, વજન રિમ દીને વડીલુ લેઈને

૫૨-જર્મ વચાંગી પનર્ના દહિ થાય તે

સઘળી મિલકત ગુમાવી. માત્ર એક ગાયન તેને ઘેર રહી. તેના ઉપર તે દહાડા કાઢવા લાગ્યો. પેલો પટોશી વૃદ્ધ ડોસો ગ્રેકના પુત્ર પાસે આવ્યો અને બોલ્યો: “તું આ ગાયનું દાન ભૂખે મરતાં આ છોકરાવાળા પ્રાદાણને કર.” તેણે ગાયને આપી દીધી; બીજે દિવસે કોઈ બીજી ગાય લાવી તેને ત્યાં બાંધી ગયું. પેલા ડોસાએ ગાય વેચી અન્નક્ષેત્રમાં તેના પૈસા આપવા કહ્યું. છોકરાએ તેમ કયું. ત્રીજે દિવસે પણ તેના નક્ષીને યુદ્ધર ગાય કોઈ બાંધી ગયું. આ પ્રમાણે પ્રતિદિન સારી સારી ગાયો તેને મળતી ગઈ અને પેલા વૃદ્ધની અનુમતિ પ્રમાણે હંમેશાં તેણે ગાયને વેચી તેના પૈસા ધર્માર્થે વાપરવા માંડ્યા. છેવટે ઘડપણમાં તે પરોપકારી મનુષ્ય તરીકે પંકાયો અને તેનું કુટુંબ સારી રીતે સુખી થયું. સારાનો જલ્લો હંમેશાં સારો મળે છે.

૪૩-તર્ક વિ તર્ક

એક વહેતી નદીના કિનારા ઉપર કેટલાક મનુષ્યો ઊભા હતા અને નદીના મૂળ સંબંધી તર્કવિતર્ક કરતા હતા. એક વૃદ્ધ અનુભવી બોલ્યો: “આ જળ કુંડરના પથ્થરમાંથી આવે છે, એ મેં નજરે જોયું છે.” બીજો બોલ્યો: “નહિ, નહિ, એ ખનપું અસંભવિત છે. પથ્થરમાંથી તે વળી પાણી નીકળતું હશે? જો નીકળતું હોય તો આ પથ્થર પડ્યો, તેને નિચોવીને પાણી કાઢો.” બીજાએ કહ્યું: “આ પાણી તો ખરેખર એક દૈત્યના પરસેવામાંથી નીકળે છે, કારણ કે આપણા નાના શરીરમાંથી પરસેવાના રેલા ચાલે છે, તો રાક્ષસના શરીરમાંથી નદી કેમ ન ચાલે?” ત્રીજો બોલ્યો: “તમારી વાત ગલત છે. ઠંડી ઋતુમાં પરસેવો નથી વળતો, ત્યારે નદીનું પાણી બંધ

યવુ ભેડીએ, છતાં નહીં તેા વધારા કરે છે." આ પ્રમાણે નહીં
 મૂળ સંબંધી અનેક તર્કચિન્તક કરી તેમણે ગુદના અનુભવે
 જોડા પાડ્યો. તેજ પ્રમાણે ઈશ્વર અને તેની અપ્રાપ્ત રહિત
 સંબંધમાં પણ અનુભવે જોડા તર્કચિન્તક કરી, અનુભવે
 મન્ય કથનને જોડાં પાડવાના મૂળાઈમણી પ્રચલ કરે છે

૪૪-મતલ્લવિયા શું કરે ?

૪૫-ઘોડો મનુષ્યનો દાસ વન્યો

એક સમય એવો હતો કે, મનુષ્યો પણ અરણ્યમાં વસતા હતાં અને ઘોડા આદિ જનાવરો પણ જંગલોમાં રહેતા હતાં. એક વખતે એક ઘોડા સાબરની સાથે લડતા સાબરનું શિંગડું તેને વાગવાથી તે જખમી થયો. ઘોડા મનુષ્ય પાસે મદદ માગવા ગયો. મનુષ્યે કહ્યું: “ઠીક છે, હું તને મદદ કરી તારા દુઃખનનો નાશ કરીશ.” પછી મનુષ્ય ઘોડાની પીઠ ઉપર બેઠો અને હાથમાં તીરકામકું લઈ સાબરને મારીને પાછો આવ્યો. હવે ઘોડા બોલ્યો: “ભાઈ સાહેબ, તમે મારા પર મહેરબાની કરી છે. મારા લાચક સેવા બતાવજો, હવે હું બહુ છું.” મનુષ્યે કહ્યું: “હવે તું ક્યાં જઈશ ? મને હવેજ ખબર પડી કે તું બેસવામાં ઉપયોગી પ્રાણી છે.” ઘોડા વિવશ બન્યો અને મનુષ્યે તેને બંધનમાં નાખી પોતાનું બેસવાનું સાધન બનાવી દીધું. આ સંસારમાં સ્ત્રીપુરુષો લગ્નસંબંધથી બંધાયેલા પછી ચેલા ઘોડાની માફક એકબીજાના બંધનમાંથી છૂટાં પડી શકતાં નથી.

૪૬-ઈશ્વર તમારામાંજ છે

એક ગામ વચ્ચે યઈ કેઈ વિતરાગી મહાત્મા આદ્યા જતા હતા, તે વખતે રસ્તામાં એક ઘરમાં સ્ત્રીપુરુષ વચ્ચે ટંટો ચાલતો તેમણે જોયો. તે જોઈ તેઓ ઊભા રહ્યા. પુરુષ બોલ્યો: “હું તો જઈશ અને કાશી જઈ ગંગાજીમાં સ્નાન કરી કાશી-વિશ્વનાથનું જ પૂજન કરીશ અને ઈશ્વર મેળવીશ. તારી સાથે રહેવામાં મારું આટલું આયુષ્ય નકામું ગયું. મારા વિના તારા જે હાલ યશે તે જોજે.” સ્ત્રી બોલી: “હું પણ અહીં રહેવાની

નાથી. તમારા પહેલાં ચાલી જઈશ અને ગુંદાવનમાં મીસે
 ધનરથામને જલ્યા દેના, ત્યાં જઈ દુઃ પલુ ચમુનામાં રત્ન
 દરી, શ્રીકૃષ્ણને સાક્ષાત્કાર દરીશ. મારા વિના તમને ૧૩
 અઃચલ પડે તે જોશે." જોતો અંદર સાત સંસાર દે
 તેથી કાચી અને ગુંદાવન જઈઈધર મેઝરવાનું રૂપું. તે
 મંસાર દેવ તે પસંદ લીધે પુરુષ અન્ધ શી તર. મ
 અન્ધ પુરુષ મે.લીને પે.તાના જીવને ખાસમાં પોતા તે
 વિને પે.તા મદાન્ધને જદાર લે ત.લી પુણ્યું "તમે કેમ લો
 રી" તમે જદાર મદાન્ધને પે.તાની દરિયાની મદ
 તમે જદાર તદા. પસંદામ' જાત દેના અને મર્યા મ

રની ખ્યાતિ સાંભળી મોતિયા કદાવરા તેઓ આબ્યા હતા. તેમાંનો એક કાચને કાચ લગાડી બોલ્યો કે, “આ કાચ લાલ છે, એમ મારા કાકા કહેતા હતા.” બીજો બોલ્યો: “કાચ લાલ નથી, પણ લીલો છે, એમ મારા મામાએ કહ્યું છે. વળી તે અહીંના દરખાઉર છે, તેનું કહેવું જુડું હોયજ નહિ.” ત્યારે ત્રીજો બોલ્યો: “કાચ લીલો નહિ પણ વાદળી છે, એમ મારા મોટાભાઈએ કહ્યું છે. મારા ભાઈ જેવી બીજને રંગની માહિતી નથી, દારણ કે રંગની પરીક્ષામાં તે પાસ થયો છે.” ત્યારે ચોથો બોલ્યો: “આ કાચ વાદળી નહિ, પણ કાળો છે એમ મારો પુત્ર કહે છે. પરદેશમાં તે વિજ્ઞાનવિદ્યાનો પ્રોફેસર થયેલો છે, એટલે તેનું કહેવું આપણે સઘળાએ માન્ય રાખવું જોઈએ.” અરસપરસ અધડો વધ્યો. હરેક પોતાના કથનને વળગી રહ્યો. એવામાં એક આંખવાળો મનુષ્ય વચ્ચે પડ્યો. તેણે કહ્યું: “નકામા શા માટે લડી મરો છો? તમે કહો છો, તે બધા રંગના કાચ અહીં છે. તમે જેઓ નહિ ને નકામો અધડો કરો છો. કહ્યું છે કે:—

હાથી-જોવા અંધ ગયા, જોઈ એક એક અંગ,
અંગ જેવડો ગજ ગણી, ક્યો પરસ્પર જંગ.

૪૮-સારી વસ્તુ પ્રમુને આપો

. ઈશ્વરની સહુ સૃષ્ટિ છે, ઈશ્વરનાં સૌ જન;

ઈશ્વર રૂપ સૌને ગણી, આપો ઉત્તમ અન્ન.

એક સાધુ ઉપદેશ આપવા કાંઈ ગામમાં ગયો. સોનીની દુકાને જઈ તે બોલ્યો: “સૌથી સારી વીંટી લાવીને પ્રભુની આંગળીએ પહેરાવો.” મોચીને ત્યાં જઈ તેને સારામાં સારા

તેણે પ્રભુને યજ્ઞે પહેરાવવા કહ્યું. હરજીને ત્યાં જઈને કહે
 જિયો પોપાક પ્રભુના શરીર ઉપર પહેરાવવા કહ્યું. તે
 સમજ્યા કે, આ કોઈ ટોંગી સાધુવેરે લૂંટવા આન્યો છે. તે
 જ્યાં જોઈયા થયા અને સિપાઈને લોભાવી તેને જોડવાને
 મોકલવાનો વિચાર કર્યો. ત્યારે સાધુને કહ્યું: “જાતે, હું જે
 જાત્રાએ જઈ નિવાર મું, પણ હું પૂજા તેનો ઉત્તર જાત્રે
 સાધુને પૂજા આ જગત કોણે બનાવ્યું? ટોંગી કે
 ઈશ્વરે. સાધુ કહે, જાત્રેમાં મુખ, ચંદ્ર, તારા કોણે માર્યા
 ઈશ્વરે. આ જાત્રે નિવાર તથા પાન્ય કોણે કર્યું? ઈશ્વરે
 આ તમે જાત્રા કરો છો? તો કોણે દા કરી. ત્યારે જ
 જાત્રે જે જાત્રે ઈશ્વરે મારે. આ દેહ કેને? ઈશ્વરે
 ત્યારે આ દેહ કેને? ઈશ્વરે ત્યારે હું જાત્રે મારે
 જાત્રે, જાત્રે પહેરાવવા કહ્યું. તમે જાત્રે જાત્રે
 કે જે જાત્રે જાત્રે જાત્રે જાત્રે જાત્રે જાત્રે જાત્રે જાત્રે
 જાત્રે જાત્રે જાત્રે જાત્રે જાત્રે જાત્રે જાત્રે જાત્રે જાત્રે

તથા દુહાડીરામ જેવા છે. બંનેએ હજીગજીને આલવું ભેળવે. લાહડીરામરૂપી શ્રી પાછળ હોય, તો સર્વ કાર્યમાં પૂર્ણ સુદાય મળે છે, નહિ તો એકલો પુરુષ દુહાડીરામની પેઠે શું કરી શકે ? દુહાડીરામ વિના લાહડીરામથી વ્યવહાર સચવાય નહિ. જો બંને પરસ્પર સંપીને રહે તોજ તેમાં કોઈ ભતની ખામી આવે નહિ.

૫૦-આ સર્વ તારુંજ છે

રામની ચીડિયાં ને રામનું ખેત,
ખાઈ લે ચીડિયાં ભરી ભરી પેટ.

પંભજમાં શીખશુર નાનક થઈ ગયા છે. તેઓ બાક્યા-વરયાથીજ ઈશ્વરમય બની ગયા હતા. તેઓ નાના હતા ત્યારે તેમના માબાપે ખેતર સાચવવા મોકલ્યા. ત્યાં જઈને તે ઈશ્વરસ્મરણ કરતા. એક વખત ખેતરમાં ચારે બાજુ ફરવા લાગ્યા. જ્યારે ફરતા હતા, ત્યારે તેમને ડેખીને જાનવરો ઊડી જતાં હતાં. એ જાનવરોને ઊડતાં જોઈને તેમને દુઃખ થયું અને મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે, એ જાનવરો પણ પરમાત્માનાંજ છે અને ખેતર પણ રામનુંજ છે, પછી તેમના મુખમાંથી ઉપરનું કવિત નીકળી પડ્યું. હે જાનવરો, મારાથી ક્યાં વિના તમે પેટ ભરીને ખાઈ લો. જ્યારે તે મોટા થયા ત્યારે તેમના પિતાએ અનાજની દુકાને બેસાડ્યા. એવામાં ઠેકલાક સાધુઓ દુકાન ઉપર કંઈ લેવા આવ્યા. નાનકજી તેઓને આપવા લાગ્યા. એક, દો એમ અનુક્રમે બારા અને તેરા, એમ બોલ્યા. બસ 'તેરા' આવતાંજ 'તેરા તેરા' કરવા લાગ્યા. તેઓ શરીરનું જાન પણ ભૂલી ગયા. હિંદીમાં તારાને તેરા કહે છે. તેરા કહેતાંજ તેમણે વિચાર્યું કે, 'હે ઈશ્વર ! આ સર્વ તારુંજ છે.'

છે, તેથી તે બારીએથી નાસી ગયો. નવાળ આદેશથી કેમ નસાય? જોડા પહેરે ત્યારેને? બીજા નોકરને જોવાવ્યો: “ઓ દલિયા, અહીં આવ.” તે આવ્યો, એટલે અર્ધો દરવાજો તૂટ્યો તેથી તે પણ સાવધાનીથી બારીમાંથી નાસી છૂટ્યો; તો પણ મહાન એટલી નવાળ એત્યો નહિ. ત્રીજા નોકરને જોવાવ્યો: “અરે સલિમ, જલદી આવ અને મને જોડા પહેરાવ.” તે આવ્યો, તરત તેણે ઘણવાખોરોને અંદર આવતા દેખ્યા, એટલે નવાળને નાસવાનું કહી તે પણ નાઠો; પણ આ અમીરીરૂપી કંગાલિયતમાં ફસેલા નવાળને પોતાને હાથે જોડા પહેરીને નાસવાનું ન સૂઝ્યું. અંજોળેએ તેને પકડી કેદ કર્યો અને તેનો મુઠક કાઢ્યો. અત્યંત અમીરી ભોગવનારાના અંતે આવા હાલ થાય છે.

૫૩-લીટીને કાપો નહિ, પણ વીજી મોટી સેંચો

એક વખતે અકબરે પોતાના દરબારમાં બધાની પરીક્ષા લેવા માટે લીંત ઉપર એક લીટી ખેંચી અને કહ્યું કે, “આને અડક્યા વિના ટૂંકી કરો.” કોઈ ઉપરથી તો કોઈ નીચેની બાજુએથી લીટીને કાપી કાપીને ટૂંકી કરવા લાગ્યા. અકબરે કહ્યું: “એમ નહિ, કાપ્યા વિનાજ ટૂંકી કરો.” સભાજનો ગમરાયા અને કહેવા લાગ્યા કે, “આ વાત અસંભવિત છે.” એટલે બિરખલ ઊઠ્યો અને તે લીટી પાસે એક બીજી લાંબી લીટી તાણી અને કહ્યું: “જુઓ, લીટી ટૂંકી થઈ ગઈ” બાદ-શાહ અને સભાજનો સૌ વાહ વાહ જોલવા લાગ્યા. આવીજ રીતે કોઈ મનુષ્યને અથવા સંપ્રદાયને નાનો દેખાડવો હોય, તો તેની કાપાકાપી કરવાથી કંઈ નહિ વળે; પણ તેના કરતાં વધારે શુષ્કવાન બનશે, તો પેલાને મુકાબલે આપોઆપ તેની

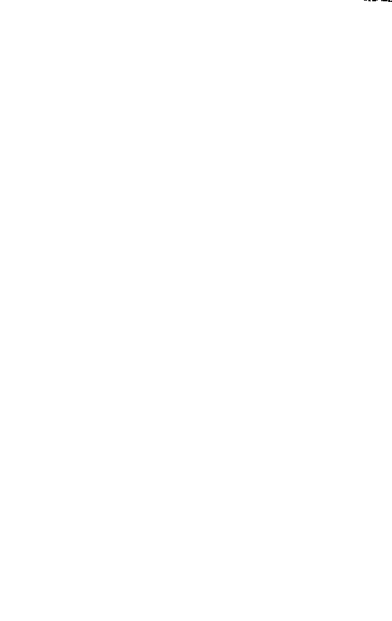

ઋષિને સંભળાવ્યું. કૌશિક ઋષિ પ્રસન્ન થયા અને આશ્ચર્ય પામ્યા કે, આવા મહાપાપી વ્યાધે આવું જ્ઞાન કેવી રીતે મેળવ્યું હશે? વ્યાધ, ઋષિના સંકલ્પને સમજી ગયા અને જોડ્યા: “મેં તમને જે જ્ઞાન કહ્યું, તે તો કહેણીનું છે; રહેણીનું જોવા મારે ઘેર ચાલો.” તે તેમને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. તેના માળાપે ઋષિને જિજ્ઞાસા થઈ સારો આવકાર આપ્યો. પછી વ્યાધે પોતાના માળાપને નવડાવ્યા, પાટલે બેસાડી પૂજા કરી અને પંખો નાખતાં લોજન કરાવ્યું. પછી પોતે આસન બિછાવી તેના ઉપર માળાપને બેસાડ્યા. આ બધું જોઈ કૌશિક ચક્રિત થયા. સવારમાં જાગીને માતાપિતાના ચરણમાં વ્યાધે નમસ્કાર કર્યો. પોતાના કામ પર જતી વેળા તેમણે માતાપિતાની આજ્ઞા માગી. તેમણે કહ્યું: “હે પુત્ર, તું ધર્મોચરણી થા. ધર્મ તારું રક્ષણ કરે, તું દીર્ઘાયુ લોગવ.” રજા મળતાં તે ચાલ્યો. ઋષિ જોડ્યા કે, “સંધ્યાવંદન, દેવદર્શન આદિ શુભ કાર્ય કર્યો વિના તું કેમ ચાલ્યો?” વ્યાધ જોડ્યો: “હે મૂને! દેવ કહો, યજ્ઞ કહો, વેદ કહો અથવા કોઈ સારાં કર્મ કહો, એ સર્વ મારે માતાપિતા છે. મારી સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્રાદિને તેમની સેવામાંજ રાખ્યાં છે. હે ઋષિ! મારું એવું માનવું છે કે, જેને કલ્યાણની ઇચ્છા હોય તેણે માતાપિતાની સેવા કરવી. ધર્મવ્યાધની ભક્તિ જોઈ ઋષિ આનંદ પામ્યા અને પોતાના મુકામે પાછા ફર્યો.

૫૬-હું કંઈ પેલી વગલી નથી!

જજ્જલિ નામના મુનિ ઝાડ તળે તપ કરતા હતા. એમ કહેવાય છે કે, તે એવા એકચિત્તે ધ્યાન ધરતા કે તેમની જટામાં માળો જાંધી ઈંડાં મૂક્યાં, તેની

આખી રાત રખડીને તે સવાર પડતાં પાછો તેજ દરવાજે આવ્યો અને ત્યાં દાણ ચૂકવ્યું ત્યારેજ તેને અંદર જવા દીધો. જો પ્રથમથી દાણના પૈસા આપ્યા હોત તો તરત ચહેરમાં જઈ શકત. આખી રાત બટકી ચિયાણાની ટાઢમાં દુઃખી થયો તે થવું પડત નહિ. આ ઉપરથી સમજવાનું કે આ જીવાત્મા મોક્ષરૂપી નગરમાં ત્યારેજ જઈ શકશે કે, જ્યારે તે પરમાત્માને જાણશે. તે આ જન્મમાંજ પરમાત્માને જાણે કે હજારો જન્મ પછી જાણે, પણ ત્યાં મુખી અજ્ઞાનરૂપી અંધારામાં બટકવાનું છે. માટે સમજી લોકોએ આ જન્મમાંજ ભક્તિ દ્વારા પ્રભુને પામવાની મહેનત કરવી જોઈએ.

૫૮-રાજાએ ગુરુ કર્યો

એક રાજાનો સુંદર બગીચો હતો. તેમાં ભતભતનાં વૃક્ષો તેમજ વિવિધ આંગાઓ હતા. એક દિવસ એક ભંગિયણે સુંદર આંગાની ફેરીઓ દેખી અને ઘેર જઈ પોતાના પતિને કહ્યું કે, “ફેરીઓ લાવી આપો.” તે ઢંડની પાસે મંત્રવિદ્યા હતી, તેથી મંત્રના બળે ડાળી નીચે આવે અને ફેરીઓ આપી પાછી ડાળી ચાલી જાય. આમ ઘણી ફેરીઓ તે લાવ્યો. સવારે ફેરીઓ ચોરાઈ ગઈ છે, એમ રાજાએ જાણ્યું. પોતાના પુત્રને ચોર ઓળવાનું કામ સોંપ્યું. કુમારે બહાદુરીથી ઢંડને ઓળી કાઢ્યો. તેને પકડીને રાજા આગળ હાજર કર્યો. “તે આ ફેરીઓ કેવી રીતે લીધી ?” એમ પૂછતાં ઢંડે કહ્યું: “મારી મંત્રવિદ્યાથી.” એટલે રાજાએ કહ્યું: “આ તો ચોટો ચોર છે. તેને મોટી શિક્ષા કરવી જોઈએ.” એટલે કુમાર બોલ્યો: “પિતાજી, તમારી વાત ઠીક છે, પણ તેની પાસેથી તે વિદ્યા તો શીખી

લેા, પછી તેને જો કરવું હોય તે કરજો." રાજા ઉપચારને મે.
 અને રૂઝ નીચે લેશી બળાવરા લાગ્યો, પણ રિવાજ નહીં
 નહિ. એટલે પુત્રે કહ્યું: "રિવાજ આમ ન બળાવ. તમે નંદ
 લેમો." રાજાએ તે પ્રભાવે કહ્યું. રાજાને રિવાજ અજાણી ભે.
 રૂઝિયા મુજબ થયો, તેને યિશા કેમ કરાય, એમ મ. નંદે ઉદી.

૬૦-મદિરાનો પ્રતાપ

એક રાજા પોતાના દુષ્ટ મિત્રો સાથે મદિરા પીને ગાડો થઈ જતો અને દુષ્ટ ચેષ્ટાઓ કરતો હતો. યથા રાજા તથા પ્રજા । રાજા પ્રમાણેજ પ્રજા થાય છે. જેમ અત્યારે વિદેશી રાજા વ્યાપારી છે તેથી પ્રજા પણ વ્યાપારી અને હિસાબી છે. આ પ્રમાણે તે રાજાની પ્રજા પણ વ્યસની થઈ ગઈ હતી. પ્રજાની આ સ્થિતિ જોઈને એક મહાત્મા શીશીમાં લાલ પાણી ભરી હાથમાં લઈને બજારમાં નીકળ્યા. રાજાએ તેમને જોઈને બોલાવ્યા અને પૂછ્યું: “આમાં શું છે?” તે બોલ્યા: “આમાં ગંગાજળ નથી, દૂધ કે માખણ પણ નથી; આમાં એવો પદાર્થ છે કે જે દાણવારમાં માણસને પશુ બનાવી દે છે. એક બાળુ અપાર દુઃખ અને એક બાળુ આનું પાન એ બન્ને સમાન છે. તે દુઃખ સહન કરવાનું જે કળૂંદ્રે તેને હું આ શરણત વેચું છું. આ પીવાથી શરીરનો કબજો છૂટી જાય છે, રસ્તા-માં ગમે તેમ બોલી ગમે તેવી જગામાં પડાય છે. આને પીને છત્યા જિતાય નહિ તેવા ચાહવો પણ નાથ પામી ગયા છે. મોટા કુટુંબો પણ આના પ્રતાપથી તારાજ થઈ ગયાં છે.”

૬૧-અન્યાયથી સિંહાસન પળ ઢોલે છે

પૂર્વે વસુરામ, પર્વત અને નારદ એ ત્રણ વિદ્યાર્થીઓ એક ગુરુ પાસે ભણ્યા હતા. પર્વત મુનિ વસુના કુળપરંપરાના પુરોહિત હતા. એક વખતે પર્વત મુનિ શિષ્યોને ભણાવી રહ્યા હતા, એવા-માં ‘અજ’ શબ્દ આવ્યો, તેનો અર્થ પર્વતે બકરો એટલે યજમાન

તેણે ત્રીજો રસ્તો કાઢ્યો. બદામનાં છોડાં, નાળિયેરની ચોટલી, અને ખારેકનાં દળિયાં ઇત્યાદિ નિઃસાર અર્ધો ભાગ દેવને માટે કાઢ્યો અને તે દેવને ચઢાવ્યો. લોકો તેની ચાલાકીની નારાજ થાય તો પછી દેવ નારાજ થાય તેમાં નવાઈ શી ? “મિયાં ચોરે મૂઠે, ત્યારે અણા ચોરે જીંટે” એ કહેવત પ્રમાણે બદામ તથા નાળિયેરનાં ઠાપરા જે દેવને ઠગી, બચાવ્યાં હતાં, તે આખરે સડી ગયાં અને ગંધાઈ જઈયાં.

૬૩-પ્રમુનેજ માન આપો

પૂર્વે એક સત્યવાદી રાજાના નોકરો ખુશામતિયા હતા, પણ રાજાને તે ગમતું નહિ. એક દિવસે રાજાએ તેઓને સમ-જાવવા ધામું, તેથી સમુદ્રકિનારે ફેરવા ગયા. સમુદ્રના પાણીની પાસે ખુરશી ઢાળીને રાજા બેઠો, એટલે પેલાઓએ ખુશામત શરૂ કરી કે, “હે રાજા ! આ પૃથ્વીના માલીક છે. આ સમુદ્ર તમારી આજ્ઞા માને છે. તમે દેવ જેવા છો.” એવામાં દરિ-આમાં ભરતી આવવા લાગી, એટલે રાજાએ કહ્યું : “હે સમુદ્ર, પાછો હટી જા.” તો પણ તે ન હટ્યો. રાજાએ કહ્યું : “કેમ નથી હટતો ? હટી જા, નહિ તો શિક્ષા કરીશ.” પણ ભરતી તો વધવાજ લાગી, એટલે રાજાએ ખુશામતિયા સામું જોડું અને બોલ્યો : “હે ખુશામતિયાઓ, આ તમારી ખોટી ખુશા-મતથી હું ઠગાઈ તેમ નથી. આ પૃથ્વી, પાણી, સમુદ્ર, સૂર્ય, ચંદ્ર એ બધું પ્રભુએ બનાવ્યું છે અને પ્રભુને આધીન છે, માટે તેની સ્તુતિ કરો, તેની જય બોલાવો. મારી ખુશામતથી તમને શું મળશે ? જુઓ આ મોનાં સરખાં મારાથી ન શકાયાં, માટે પ્રભુનેજ માન આપો અને તેનેજ સેવો.”

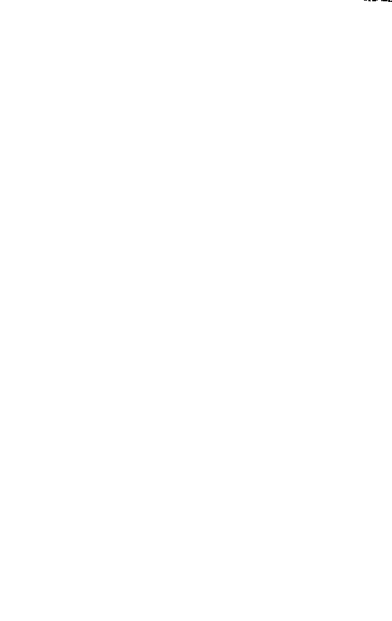
૬૪-આપ મૃગા વિના સ્વર્ગે ન જવાય

એક પેટ્ટો પેતરમાં થકં વાલ્યા દના. બપોરે ૧૧ થયો, ત્યારે બાપટીકરો મવારે પેતર પાસે લેસ્ટી વડે. ૧૨૫ તામ્યા. બાપે કહ્યું: "હે પુત્ર, થકં થ ધી મયા છે. તેને ૧૨૫ માટે બાપે બધા કુટિયાના માન્યમને કહી મવજે જોઈ જતી આ કામ પાર પડે." પુત્રે કહ્યું: "જાતે તેમ કરીશ." તે પેતરમાં તાજનીનો મારો દનો. તાજનીનાં બપોરે ૧૨૫ પુત્રની આ વાત મંજૂરી બને મમમ, મમ મારે પેત્રની મને મારે મારેતી વત કનો કે, "પેતર પાળી કનોને દરે બાપે બાપે." મ. પેત્રની. "મમ વડાતાં જ નીક, તમને મને પૂછીને ૧૨૫ છે, તમે બપોરે ૧૨૫. જો પેટ્ટો ૧૨૫ મ મમ ૧૨૫ બપોરે ૧૨૫ છે તેમ બ. પેતર ૧૨૫

૬૫-મૌઝનાં ભગવાન છે

મનુ ભગવાનના વંશમાં નભગ રાજા થયો. તેનો ચોથી નાનો પુત્ર નાભાગ હતો. તેને વિદ્યાનો ચોખ વધારે હોવાથી તે શુરને ઘેર રહી સર્વ વેદ, શાસ્ત્ર વગેરેમાં પારંગત થયો. તેને બહુ દિવસ થવાથી તેના મોટા ભાઈઓએ રાજ્ય વહેંચી લીધું. એટલામાં નાભાગ આવ્યો. તેણે ભાઈઓ પાસે પોતાનો ભાગ માગ્યો. તેઓએ જણાવ્યું કે, “ભાગ વહેંચે ધણી દિવસો થયા. તારા ભાગમાં પિતા આવ્યા છે.” આ કપટવાણું વચન સાંભળી સંતોષી વિદ્વાન નાભાગ પિતાની પાસે જઈ પિતાની સેવા કરવા લાગ્યો. પિતાએ કહ્યું: “હે પુત્ર, તને તેઓએ ઠગ્યો છે, છતાં તું વિદ્વાન છે અને તેઓ મૂખ છે, માટે કલેશ કરવો સારો નહિ. હું તને જીવિકાનો રસ્તો બતાવું છું. અમુક સ્થળે યજ્ઞ થાય છે, ત્યાં તું જા અને ત્યાં શુદ્ધ વેદોનો ઉચ્ચાર, કરીશ એટલે બાકીનું ધન તને મળશે.” પિતાના કહેવા પ્રમાણે તે ગયો અને કેટલાંક અપરિચિત વેદોનાં સૂક્તો તે બોલ્યો અને બ્રાહ્મણોને તે બતાવ્યાં. આથી બ્રાહ્મણોએ પ્રસન્ન થઈ અવશિષ્ટ દ્રવ્ય તેને આપ્યું. તે જોયો હોવા ગયો, એટલે રુદ્ર ભગવાન આવ્યા અને કહ્યું: “તું કેમ હો છે, તે તો મારું છે.” નાભાગે કહ્યું: “બ્રાહ્મણોએ મને આપ્યું છે.” રુદ્ર બોલ્યા: “આ દ્રવ્ય કેનું છે, તે જ તારા બાપને જઈ પૂછ.” નાભાગ પિતા પાસે ગયો. પિતાએ જવાબ આપ્યો: “દ્રવ્ય યજ્ઞપુરુષ-રુદ્ર ભગવાનનું છે.” પિતાએ જો કહ્યું, તે બધું રુદ્રે સાંભળ્યું. રુદ્ર પ્રસન્ન થયા અને દ્રવ્ય નાભાગને આપ્યું. વળી નાભાગની વિદ્વત્તા, સરળતા અસત્ય ઉપર પ્રસન્ન થઈ શંકરે તેને આત્મજ્ઞાન પણ આપ્યું.

દાટેલા પૈસા ખાઈને જિંદગી ગાળીશું. બાપ બધું સંગ્રહીતો હતો અને તે છોકરાઓ કંઈ પણ ઉદ્યમ કરતા નહિ તેથી તે દુઃખી પણ થતો હતો. જ્યારે તે મરવા પડ્યો, ત્યારે છોકરાઓ આનુભાવ આવીને બેઠા. બાપે વિચાર્યું કે દાટેલું ધન ક્યાં છે તે પૂછવા તેઓ આવ્યા છે, તેથી બાપ બોલ્યો: "વહાલા પુત્રો, મારે તમારાથી છાનું ક્યાં મુધી રાખવું? હવે હું તમને બતાવું છું. આપણા ભાગ્યજના ખેતરમાં ધન દાટ્યું છે, તે તમે ખોદી લેજો. તેમાં આળસ કર્યો નહિ, સંપત્તિ રહેશે તો સુખી થશે." બાપનો અભિપ્રાય જો હતો કે હું જે પૈસા કમાયો છું, તેની જમીન લીધી છે, તેથી તેમાંજ દાટ્યા છે એમ કહ્યું. તે જમીનને ખોદ્યો જોટલે સારો પાક થશે. પણ પેલા બુદ્ધિહીન છોકરાઓને બાપનું વચન પૂરેપૂરું ન સમજ્યું. ડાસાના મરણ પછી મોટા કોદાળા લઈને ચારે ભાઈઓએ ખેતર ખોદવા માંડ્યું. બધું ખેતર ખોદી નાખ્યું, પણ પૈસા નીકળ્યા નહિ, જોટલે નિરાશ. તો થયા પણ એવામાં વરસાદ વરસ્યો તેથી ખેતરમાં અનાજ વાળ્યું. ખીલના ખેતર કરતાં પોતાના ખેતરમાં ઘણુંજ અનાજ થયું, તેથી છોકરા પ્રસન્ન થયા અને બાપનો ભાવાર્થ સમજ્યા. આ રીતે તેમણે ખીલ ખેતર ઉપર પણ અજમાવી. પરિણામે ખેતરમાં સારો પાક ઊતરવા લાગ્યો અને તેમની સંપત્તિ વધી. અરસપરસના સંપ અને ઉદ્યમથી બધા ભાઈઓ સુખી થયા.

૬૮-પોતાનું કપટ પોતાનેજ દુઃખ દે છે

એક જેઠતની પાસે ઘણીજ થોડી જમીન હતી. તે પૈસેટકે દુઃખી હતો. એક દિવસ ખેતરમાં જતાં ખેતરની પાસેના રસ્તા

૬૧-ચિંતા એ મહાન્યાયિ છે

એક મોટા પૈસાદાર શેઠના ઘરની સામે એક મોચી રહેતો હતો. તે જોડા સીવતાં સીવતાં ભજન ગાતો અને આનંદમાં દિવસ ગાળતો. પેલો શેઠ દુકાન તથા લેવડદેવડના વિચારમાં ચિંતાતુર રહેતો. પેલા મોચીનાં વૈરાગ્યવાળાં ભજન સાંભળીને શેઠને શાંતિ વળતી. એક દિવસ શેઠ મોચીને પૂછ્યું: “તું શું કમાય છે?” મોચીએ કહ્યું: “રાજના આઠ આના. જોટલું કમાઉં તે પ્રમાણે મારે ખર્ચ છે.” શેઠે કહ્યું: “તારાં ભજનથી મને બહુ આનંદ થાય છે, માટે હું તને પચાસ રૂપિયા આપું છું. મેં જો દવા કરાવી હોત તો, પણ જોટલું ખર્ચ તો થાત અને આટલો આનંદ મળત નહિ.” મોચીને રૂપિયા મળ્યા, જોટલે તેને સાચવવાની ચિંતામાં તે પડ્યો. દિવસમાં બે ત્રણ વખત પેલા રૂપિયા ગણી જુએ. રાતદિવસ તેનું ચિત્ત તેમાં જ રહે. રાત્રે તે ગણી ઉશીકે મૂકે. રાત્રે જાંઘ પણ ન આવે, જોટલે દિવસે જોડા સીવતાં ઝોકાં આવે, તે ભજન ગાવાનું પણ બૂકી ગયો. તે પૂર્વજન્મનો સંસ્કારી હોવાથી સમજી ગયો કે, આ બધાનું કારણ પચાસ રૂપિયા છે. તે શેઠને ત્યાં જઈ તે રૂપિયા આપી આવ્યો અને શેઠને કહ્યું: “તમે તે ખીજે વાપરજો.” પછી મોચી પાછો પોતાને ધંધે વળગ્યો અને પહેલાંની માફક ભજન લલકારવા લાગ્યો. શેઠ પણ ફરીથી તેનાં વૈરાગી ભજન સાંભળવાથી ચિંતામુક્ત થયા.

૭૦-રમકડાંવાળો

જુદા ભગવાન પૂર્વજન્મમાં રમકડાં વેચવાનો ધંધો કરતા હતા. તે એક ફેરિયા સાથે એક ગામમાં ગયા. ગામના નગર-

ચેતના ધરનાં સપનાં માણમે મરી ગયાં દનાં, માથ હો ૧૨
 અને નાની ઇચી રયાં દનાં. તેમની સપની ખિત્ત દર
 ગઈ હતી. ટોચી બાકી રજું રાગરનીજું વેચીને છડી. મર
 વની હતી. જુદ બમવાન "રમકડાં લો રમકડાં!" બેધ ને ૧૩
 પેલા દેવિયા સામે ત્યાંની નીકળ્યા. પેલી નાની ઇચી બધી
 ભેટ લેતી. "માણ, આરે દાગી લેવો ઇ." ટોચી રમે ૧૪
 દના નહિ, બાકી પડેર ધરમાંની દોર રત્નજીવ દેવ ૧૫
 જાની મળી આપીને દાગી લેવાનું કય. બા ૧૬ ને ૧૭
 પેલા મહેતા તુઝા દેવિયાનું મન બમવાન અને ૧૮ "મ
 ના લે દની ઇ" બાકી જાણી દેવને પેલી બાકી ૧૯
 બાકી. મા.મ કડી ને મળે મળે." બાકી જુદ બમવાન ૨૦
 વેચવા ૨૧ બાકી, ૨૨ ને દોડીને જુદા કિલે ૨૩. ૨૪
 ૨૫ ને ૨૬. ૨૭ ને ૨૮. ૨૯ ને ૩૦. ૩૧ ને ૩૨. ૩૩ ને ૩૪. ૩૫ ને ૩૬. ૩૭ ને ૩૮. ૩૯ ને ૪૦. ૪૧ ને ૪૨. ૪૩ ને ૪૪. ૪૫ ને ૪૬. ૪૭ ને ૪૮. ૪૯ ને ૫૦. ૫૧ ને ૫૨. ૫૩ ને ૫૪. ૫૫ ને ૫૬. ૫૭ ને ૫૮. ૫૯ ને ૬૦. ૬૧ ને ૬૨. ૬૩ ને ૬૪. ૬૫ ને ૬૬. ૬૭ ને ૬૮. ૬૯ ને ૭૦. ૭૧ ને ૭૨. ૭૩ ને ૭૪. ૭૫ ને ૭૬. ૭૭ ને ૭૮. ૭૯ ને ૮૦. ૮૧ ને ૮૨. ૮૩ ને ૮૪. ૮૫ ને ૮૬. ૮૭ ને ૮૮. ૮૯ ને ૯૦. ૯૧ ને ૯૨. ૯૩ ને ૯૪. ૯૫ ને ૯૬. ૯૭ ને ૯૮. ૯૯ ને ૧૦૦.

૭૧-વાસનાઓથી પ્રફુલ્લ ન વનશો

એક ભૂખે સુકાયેલો ઉંદર મહા મહેનતે નાના કાણાવાળી દાણાની ઠોડીમાં પેડો. તે અંદર જઈને મગાથી દાણા ખાવા લાગ્યો અને મસ્ત બની ગયો. તે નાચવા કૂદવા લાગ્યો અને મારા જેવો ભાગ્યશાળી બીજો ઉંદર નથી એમ તે માનવા લાગ્યો. એમ કરતાં ઠોડીમાં દાણા ખૂટ્યા, એટલે ઉંદરભાઈ બહાર નીકળવાં ગયા; પણ તે ખાઈને બહો યઈ જવાથી કાણા મારફતે બહાર નીકળી શક્યો નહિ. દાંતથી ઠોડી કાંપવા માંડી, પણ તે લોહાની હોવાથી તેનું કંઈ વળ્યું નહિ. ઊલટા તેના દાંત પડી ગયા. હવે શું કરે? બહાર નીકળાય નહિ અને અંદર ભૂખું રહેવાય નહિ. એવામાં છિદ્ર પાસે યઈ જતી ધિલોડી તે ઉંદરને જોઈ બોલી: "ઉંદરભાઈ, તમે અંદર પેડા ત્યારે જેવા દુખળા હતા તેવા થયો, ત્યારે બહાર નીકળી શક્યો." ઉંદર બિચારો લાચાર યઈ સાંભળી રહ્યો. આ પ્રમાણે આ જીવાત્મા પણ તે માયારૂપી ઠોડીમાં પેસી અનેક વિષયો લોગવી તેની વાસનાથી બહો જઈ ગયો છે, તે જ્યારે વિષયોને છોડશે, તેની વાસનાઓ ચાલી જશે, ત્યારે માયારૂપી ઠોડીમાંથી બહાર નીકળી તે સુખી થશે.

૭૨-મનુષ્યની શોભા તેના સદ્ગુણ છે

એક પુરુષને બે છોકરાં હતાં. એક પુત્ર અને બીજી પુત્રી. પુત્રી રૂપાળી અને પુત્ર કુરૂપ હતો. તે હંમેશાં સાથે ખેલતાં અને રમતાં. એક દિવસ તેઓ દીવાનખાનામાં ગયાં; ત્યાં દર્પણ પડ્યું હતું. છોકરીએ તે હાથમાં લીધું અને ભાઈને કહ્યું: સુ. કા. ૩

“તો, આ દર્પણમાં તારું મુખ કેવું લેણું છે. જો
 ઊંચેના સમજ્યો કે, જલેન મારી મશરી કરે છે, તે
 રીમ ચડી અને તેને પાતાના પિતાની પામે તો જો
 જ્યાં તારું “પિતાજી, જલેન મારા મુખને દમે છે
 મારું જો, નહિ તો હું તેને મારીશ.” પિતા તો
 જલેન પાડે, કપ કે કુરુપ એ તો વિધિના છે
 જ્યાં મહાગુણ સંપાદન કરવા તે આપણા પાસે
 “જો અને ઊંચી રૂપાળાં રો, જો મારા
 “જો નહિ તો મારી કરે, તો જો કપ કે કુરુપ
 “જો કપ કે કુરુપ જો જલેન મારી મુખને દમે
 “જો કપ કે કુરુપ, તે મારા જો, જો મારા

યધને એક હોડી જતી હતી; તે વાવાઝોડાથી ઊધી વળી ગઇ. તેમાં સાત મનુષ્યો બેઠાં હતાં. તરતજ પેલો મનુષ્ય ફૂટી પડ્યો અને ત્વરાથી એક પછી એકને બહાર કાઢ્યાં. સાતમાને જ્યારે કાઢતો હતો, ત્યારે જવાબની સામું બેઠે તે બોલ્યો: "આવો સાહેબ, પરોપકારી હો તો આ સાતમાની મદદે આવો. તમે બહો છે કે દુનિયામાં બધા માણસ બદમાશ છે; હુંજ એક સારો છું. તે અભિમાન તમને ડુળાડશે. વળી તમારા મનની શંકા હું ફર કરું છું. આ બાઈ મારી બહેન છે અને પેલી બાટલી પાણીની છે. આ રેતીના રણમાં યધને જવાનું છે, માટે પાણીથી તે ભરી લીધી છે." જવાબ શરમાઈ ગયા. ત્યારથી કોઈ ના ઢોપ બેવા તેમણે છોડી દીધા અને તેમનું અભિમાન ગળી ગયું.

૭૪-મોટા માર્દનું હેતુ

એક કારીગરને ધંધામાં મોટી જોડી ગઇ. તેને નાના બે છોકરા અને એક સ્ત્રી હતી. હવે શું કરવું? મૂંઝાઈને સીને વનિતાવિશ્રામમાં મૂકી અને છોકરાઓને પોતાની પાસે રાખી શુજરાન ચલાવવા લાગ્યો. થોડા સમય પછી તે પણ મરી ગયો. અનાથ છોકરાઓએ માની પાસે જવા વિચાર કર્યો. રસ્તામાં એક ગાડું મળ્યું. ગાડાવાળાએ એક છોકરાને-બેસવા કહ્યું. મોટાભાઈએ નાનો બાઈ નહિ ચાલી શકે એમ ધારી તેને ગાડામાં બેસાડ્યો અને પોતે ચાલવા લાગ્યો. તે પણ બાર વર્ષનોજ હતો. પાસે પૈસા નહિ હોવાથી બૂખ્યોતરસ્યો ગાડાં સાથે તે ચાલતો હતો. "બા અમને બેઠને ખુશી યશે અને અમે જાને લેટીશું" એવા વિચારમાં તે આનંદથી રસ્તો કાપતો હતો. રસ્તામાં ગાડું રહે ત્યારે તે પાછળ રહી ગયો હોય, તો ઢોડીને

જતો અને પોતાના બાઈની ખજર કાઢતો. 'મારો જીવો
 હશે, તરસ્યો હશે.' દોઢાની લગ્નારી કરી મારીને
 બાઈને ખવડાવે અને પોતે બૂખ્યો રહે. હરજીવ ના
 બૂખ્યા માલવું ક્યાં મુખી નહે? ડંડીના દિવસે સોડે કે
 પુણ્ય જાણે. નાનાએ કહ્યું: "આર, તું માલખાં પેપ જ
 હશે હું માલખું." ત્યારે મોટો પોકળો "માલખે ખે
 માલખ દેવા કહું છે. હું મારી હરજીવ ન જાણું કે
 આગળ અને અને હજાર આગળ મારું કંઈ મેં
 દીને જાણુ?" મોટો છે કહાની આરો ટો મેં પ્રાણ
 હવા આરો તેરું કોટખાઈને જગ મારખ મેં પેપ
 રોપે તેરું માની જ મેં પોતે પેપ મારો પેપ મેં
 ૧૭૭ ૧૮ અને જાનેને ૧૮૮૧ ૧૮૮૨

૩૧-૨૭ ત્યાં ૩૭

બીજાની શિખામણ પ્રમાણે ચાલીને કુસંપથી રહેશે, તો તમે નાશ પામશે. અને મારી શિખામણ માની આ લોકડાના ભારાની પેઠે સંપીને રહેશે, તો તમને કોઈ પજવી શકશે નહિ અને ક્ષુધી થશે.” છોકરાઓ સમજી ગયા અને બોલ્યા: “પિતાજી, આજથી તમારું વચન અમે માથે ચઢાવીએ છીએ.”

૭૬-કાકો-મત્રીજો

એક ગામમાં કાકો અને ભત્રીજો સાથે રહેતા હતા. તેમની પાસે ગાય, ભેંસ, બકરાં વગેરે ઘણી મિલકત હતી. ધંધામાં તેઓ દિવસે દિવસે આગળ વધ્યા. જ્યારે સંપત્તિ વધે છે, ત્યારે મદ, મત્સર આદિ દુર્ગુણો પણ વધે છે. એ પ્રમાણે ભત્રીજાના દુર્ગુણો વધ્યા. કાકો સમજી ગયો કે, આ કોઈની શિખવ-ણીએ ચઢે છે, માટે ટૂંટો થતાં પહેલાં જુદું કરી નાખીએ તો ઠીક. ભત્રીજાને બોલાવી તેણે કહ્યું: “તારે કયા ભાગમાં રહેવું છે?” તેણે સારો અને ક્ષણદ્રુપ પ્રદેશ સ્વીકાર્યો. કાકાએ ઉદારતાથી તે તેને આપી દીધો. હવે એવું બન્યું કે, જે રસાળ પ્રદેશમાં ભત્રીજો રહેતો, તે પ્રદેશના લોકો આજસુ હતા, તેથી તે પણ આજસુ થયો અને મોજશોખમાં પડ્યો. કાકાને ભાગે સૂકો પ્રદેશ આવ્યો, પરંતુ તે અને તેનાં માણસો ઉધમી હતાં, તેથી તે પોતાની મિલકત ઘણી વધારી શક્યો. એક સમયે એવું બન્યું કે, બીજો રાજા ભત્રીજાના રસાળ પ્રદેશ પર ચઢી આવ્યો અને બધું લૂંટી ગયો તથા કેટલાક લોકોને ઠેઠ કર્યો, છતાં આજસુ લોકો સામા ન થયા. તેમાં પેલો ભત્રીજો પણ પકડાઈ ગયો. આ વાત કાકાના જાણવામાં આવી. કાકાએ માણસો એકઠાં કરી શત્રુ પર હુલો કરી તેને છૂટી દીધો અને ભત્રીજાને છોડાવ્યો, એટલે ત્યાંનો રાજા

દાકાને દંતામ આપવા ગયો. પણ તેણે તે કંઈ જ નહીં
 દાનું કે, “મારે તો માથે બગીચાને છુટ્ટો નેટો લેવો પડે
 વળી એક વાર ત્યાં દુકાન પડ્યો તેથી રાત્રી કોઈક દે
 ગયો; ત્યારે પણ કાકો બગીચાને પાંદડાને લઈ દાનું
 પાંદડાને બગીચાને મૂકીને અને ત્યારથી કાકાને વાત કરી
 પાંદડાને ત્યાં મૂકીને તેમજ મરાયાર દેખીને બેઠો
 પછી તે મેઘાં મેઘાંને મૂકીને ગયો.”

૭૭-શ્રીમા ન. વીરનું મન તે

૭૮-સ હ ન શી લ તા

પુદ્ધ ભગવાનના પૂર્વજન્મની આ વાત છે. તેઓને એક જંગલી પાડાનું શરીર મળેલું હતું. ત્યારે પણ તેઓ અલૌકિક શુભયુક્ત હતા. એક વખતે તે જંગલમાં ચરતા હતા, ત્યારે તેમની ભક્ષાધનો લાભ લઈ એક વાનર હંમેશાં તેમની પર ચઢે, શિંગડા પર બેસે, આંખોમાં ચાંચ મારે વગેરે અનેક દુઃખ દે, પણ શાંત સ્વભાવવાળા પુદ્ધ ભગવાન મસ્ત થઈ ઘાસ ચરતા ફરે. એક વખતે દેવોએ આવી કહ્યું: “ઓ શાંતમૂર્તિ! આ વાનરને યોગ્ય શિક્ષા આપવી જોઈએ. વાનરોએ શું તમને વેચાણ લીધા છે, અથવા તમે શું એનાથી ખીઓ છો? તમારામાં એટલી તાકાત છે કે, એક શિંગડું મારો તો તે ચિરાઈ જાય, તો પણ તમે અપમાન સહન કરો છો, એ શું? ક્ષમા અને શાંતિથી દુષ્ટ મુઘર્યો તમે કદી જોયો છે?” આ સાંભળી, પોતાના નિશ્ચય પર દૃઢ રહી પુદ્ધ ભગવાન બોલ્યા: “હું દેવો, હું વાનરના બધા દોષો જાણું છું અને તેને ચીરી નાખું એટલી તાકાત પણ ધરાવું છું, છતાં અપરાધ સહન કરું છું. આપણાથી વધારે બળવાળાનું કદ તો સહન કરવું પડે, એ સ્વાભાવિક છે, પણ નિર્બળનું સહન કરે તેનું જ નામ સહનશીલતા! પરમાત્માએ આપણને શક્તિ આપી છે, તેથી શું આપણે ખીજને ત્રાસ આપવો? વખત આવે વાનર પણ મારી પાસેથી શાંતિ શોધશે.” દેવો આશ્ચર્ય પામી આલ્યા ગયા.

૭૯-દ્રૌપદીની દયા

મહાભારતના યુદ્ધના છેલ્લા દિવસે કૌરવોનો પરાજય થયો. પાંડવોની ઘણી સેના અને યોદ્ધાઓ બચી ગયા હતા.

લે." એમ બોલતાં બોલતાં જાને સારથિ લડી પડ્યા. એક કહે:
 "મારા રથમાં કાશીરાજ છે," ત્યારે બીજો કહે, "મારા
 રથમાં દોશલરાજ છે." છેવટે એવો નિર્ણય થયો કે, જે મોટો
 હોય તેનો રથ સીધો જવા દેવો અને બીજાનો જાત્રુ પર લઈ
 લેવો. હવે પ્રશ્ન એ થયો કે, બેમાં મોટો કોને કહેવો?
 વયમાં તો એક પચાસ વર્ષના હતા. રાજ્ય પણ સરખુંજ
 ગણાતું. જીવજ પણ જાનેની સરખી હતી. આમ જાને સર્વ
 સામગ્રીમાં સરખા હતા. હવે કરવું શું? ટંટાનો નિવેડો ન
 આવ્યો. પછી એવો ઠરાવ કર્યો કે, જે સદાચારી હોય તે
 મોટો. કાશલ રાજાનો સારથિ બોલ્યો: "ત્યારે તો મારો
 રાજા મહાન શુણી છે, કારણ કે ભલાની જોડે ભલો, કામગની
 જોડે કામગ, પૂજ્યોની પાસે નમ્ર અને દુષ્ટોની જોડે દુષ્ટ છે."
 આ સંભળી કાશીરાજનો સારથિ બોલ્યો: "મારા રાજા તો
 ભૂંડાને પણ ભલામંથી છોડે છે. બોલ, કોનો રાજા
 સદાચરણી?" કાશલરાજના સારથિએ રથ પાછો ખસેડી રાજાને
 વંદના કરી, કાશીરાજને જવા માટે તરતજ માર્ગ કરી આપ્યો.

૮૧-પોતાની સ્થિતિ વિચારો

એક રાજાને ત્યાં ઘણા નોકરો હતા. નોકરો સાથે રાજા
 કુટુંબના જેવો સંબંધ રાખતો; તેથી પૈસાની જરૂર પડે, તો
 તેમને તે ગળા પ્રમાણે આપતો. એક વખતે સર્વનાં ખાતાં
 તપાસતાં એક નોકર પાસે એક હજાર રૂપિયા રાજાના લહેણા
 નીકળ્યા. કારભારીએ તે નોકરને રાજા પાસે હાજર કર્યો.
 તેની પાસે પૈસા આપવાને કંઈ પણ સાધન હતું નહિ. તે રાજા
 પાસે શરમથી બોલ્યાવ્યાલ્યા સિવાય નીચું મોં કરીને બેસ્યો.

પકડી રાત્ર સમક્ષ ખડા કયો. રાત્રએ પેલા વટેમાર્ગીઓને પૂછ્યું: “તમે પથ્થર શા માટે ફેંક્યો?” તેઓએ કહ્યું: “અમે ગરીબ માણસો છીએ, અમારું ગામ અહીંથી દૂર છે. ભૂખ લાગી છે, એટલે આ ફેરીઓ ભેઠ પથ્થર ફેંક્યો. અમે શત્રુતાથી કંઈ કયું નથી.” રાત્ર બહુ લલો હતો તેથી બોલ્યો: “તમને ફેટલી ફેરીઓ મળી?” વટેમાર્ગીઓએ કહ્યું: “બે ફેરી.” એટલે રાત્ર બોલ્યો: “અરે, એક પથ્થર મારવાથી જડ વૃક્ષે તમને બે ફેરીઓ આપી, તો હું ચૈતન્યવાળો તમને શું આપું?” એમ કહી પેલા મુસાફરોને લોજન કરાવ્યું અને વાટખર્ચના પૈસા આપી વિદાય કર્યા!

૮૩-મોટાની લડાઈ.

એક દિવસ હજરતઅલી કુદ્દા શહેરની મસ્જિદમાં સવારની નમાજ પઢી રહ્યા હતા. મુસ્લિમ નામનો માણસ તેમનો પહેલાનો નોકર હતો, ટંટોફિસાદ કરીને તે નામી ગયેલો હતો. તે અલીને નમાજ પઢતા ભેઠ છૂપી રીતે મસ્જિદમાં પેસી ગયો અને જ્યારે તમામ લોકો હજરતઅલી સાથે નમાજ પઢવામાં રોકાયા હતા, ત્યારે તેણે એકદમ હજરત પર હુમલો કર્યો અને ઝેરતું પાણી ચઢાવેલી તલવાર વડે ત્રણથાર ધા અલી ઉપર કરીને તે નાઠો. લોકોએ જલદીથી નમાજ પૂરી કરી, ફેટલાક હજરતની સારવારમાં રોકાયા અને ફેટલાક પેલા ઘાતકોને પકડવા દોડ્યા. તેને પકડી હજરત અલીની સમક્ષ હાજર કર્યો. એક મુસલમાને શરબતનો પ્યાલો તૈયાર કરી, હજરત સામે મર્યો. હજરતે કહ્યું: “આ શરબત પહેલાં મારા ખૂનીને આપો. કારણ કે તે દોડવાથી થાકી ગયો હશે, વળી

લીધેલા પેસા હતા તેટલાજ ગયા હતા. આમ દગ્ગથી ગેળવે-
લું ધન એક યા બીજી રીતે નાશ પામે છે.

૮૫-કમલ જેવા હાથ યયા !

શંખ અને લિખિત નામના બે લાઈઓ એક નદીતીરે
થોડે છેટે આગ્રમો બાંધી રહેતા હતા. એક દિવસ લિખિત
શંખ ઋષિના સ્થાનમાં ગયા. ત્યાં મનોહર ક્ષણવાળા વૃક્ષો
નોંધ્યાં, તેથી ક્ષણ પાડી તે ખાવા લાગ્યા. એવામાં શંખ આવ્યા
અને બોલ્યા: “આ ક્ષણ ઠચાંથી લાંબો અને કેમ ખાય
છે?” ત્યારે લિખિતે કહ્યું: “તમારા જ વૃક્ષનાં તે છે અને
મને ભૂખ લાગવાથી હું તેને ખાઉં છું.” ત્યારે શંખ ગુસ્સે
ચઢી બોલ્યા: “શું હું પરદેશ ગયો હતો કે તે પૂછ્યા વિના
ક્ષણ લઈ ખાધાં. આ તે ખોટું કયું છે, માટે રાત્રી પાસે જા
અને પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કર.” તેણે રાત્રી પાસે જઈ ઠંડ
માગ્યો. રાત્રી બોલ્યા: “મુનિજી ! જો હું આપને ઠંડ દેવાને
ચોગ્ય હોઉં, તો માફી આપવાને પણ ચોગ્ય છું.” છતાં
લિખિતે હઠ લીધી કે, “જસ મને પૂરેપૂરો ઠંડ જ આપો કે
જેથી આ શરીર વડે એવું કમં ફરીથી ન બને.” પછી રાત્રીએ
લાચાર થઈ તેમનાં ઠાંઠાં કપાવ્યાં. ઠૂંઠા હાથ લઈ તે પોતાના
ભાઈ પાસે હસતે મોઢે આવીને જિભા રહ્યા. આ જોઈ શંખ
રાજી થયા અને દોડીને તેને ભેટી પડ્યા. પછી શંખે કહ્યું
કે, “આ પાસેની નદીમાં જા અને સૂર્યનું તપનું કર. બધા
દેવોનું ધ્યાન ધર, એટલે તું નિર્દોષ થઈશ.” તે પ્રમાણે
લિખિતે કયું અને સૂર્યને અર્ધ આપવા જળમાં હાથ
બોળ્યા, કે તેના હાથ મુંઢર કમળ જેવા ચોલવા લાગ્યા !

તા નથી, તો ક્યામાં શા માટે જાઓ છો ? તમને તેથી શો લાભ ?” ત્યારે તે બહેરો બોલ્યો:” હું કયાકારની નજીકમાં જાયું છું, તેથી ભાંગ્યું તટ્યું સંભળાય છે. વળી એટલો વખત લોકની કૃપાથી જીવે છીએ. વળી સજ્જનોની સભામાં તેઓની ચેષ્ટા દ્વારા ઘણું જાણવાનું મળે છે. મુખ્ય લાભ તો પીત્તે એ થાય છે કે, હું સારા માણસોમાં જાયું છું, સારાં આચરણથી વર્તું છું, તે મારા છોકરાઓ પણ જાણે છે. તેઓ મને અનુસરશે. ઘરના મનુષ્યો હુક્કો પીએ, ચા પીએ, તમાકુ ખાય કે સૂંધે, તો છોકરાઓ પણ તે પ્રમાણે કરવા લાગે છે. આથી આખું ઘર અને કુટુંબ વ્યસની થઈ જાય છે. એવું કરવામાં તેઓને શક્તિએ તો તે શક્તાતા નથી, કારણ કે તે ઘરના આગેવાનનો દાખલો સઘળાં લે છે. કદાચ કોઈ છોકરું કહી પણ હે કે, ‘તમે ખાઓપીઓ છો અને અમને શા માટે શોકો છો ?’ તો આપણે મોન સેવવું પડે. માટે ક્યામાં આવવાથી ભલે બહેરાશ હોવાથી જોણું સંભળાય, પણ સત્સંગ તો થશે જ ને ? ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં પણ કહ્યું છે કે, યદ્યદાષરતિશ્રેષ્ઠસ્તત્તદેવેતરોજનઃ !” માટે જ સદ્વર્તન અને સત્સંગનો મહિમા અપાર છે.

૮૮-સાચું ધન વીસરી ગયો

એક વખત એક શ્રીમંતના ઘરમાં આગ લાગી, ત્યારે તેણે પોતાના કુટુંબી તથા નોકરોને બોલાવી ઘણી સાવચેતીથી પોતાનો સામાન ઘરની બહાર કઢાવ્યો. ખુરશીઓ, કબાટો, પહેરવાનાં વસ્ત્રની પેટીઓ, પુસ્તકો, ખતના ચોપડાઓ, તિજોરી વગેરે સામગ્રી બહાર કાઢી. એવામાં અગ્નિ ચોમેર ફેલાઈ

એને લઈને વિલાયત જવું છે. કારણ કે તે સુધરેલા દેશની કેટલીક રીતભાત. શિખાય તો સારું, માટે તે પ્રથમ કરવા વિચાર છે. કદાચ અત્તરેત્ર ન ખોલીએ તો પણ ચાલે એમ છે. કારણ કે તમારા જેવા રખડતા આવી જાય છે, તેમને અંદરે ખીચડી આપીએ છીએ, તે અત્તરેત્ર જ છે ને? " સંન્યાસીએ ધાયું કે, આનું અભિમાન ઓડાવવું જોઈએ, તેથી ભીંત પરનો નકશો બતાવી પૂછ્યું: "શેઠ, આ પૃથ્વીના નકશામાં હિન્દુસ્તાન કયાં આવ્યું? " શેઠે તે બતાવ્યું. "તેમાં સુંબઈ કયાં છે? " શેઠે એક મીંડા ઉપર આંગળી મૂકી બતાવ્યું. "બસ! આવડું જ સુંબઈ? ઠીક, ત્યારે તમારા માળા-ઓ બંગલા અને તેમાં રહેનારા તમારા ઓકરાઓ બતાવશો?" શેઠ કહે: "તે કાંઈ પૃથ્વીના નકશામાં હોય?" સંન્યાસીએ કહ્યું: "જ્યારે પૃથ્વીના નકશામાં તમારી સમૃદ્ધિનું નામ-નિશાન નથી, તો તેનું અભિમાન શા માટે?" શેઠ સંન્યાસીનું કહેવું સમજી ગયો અને ત્યારથી ગંવં છોડી પુણ્યપથે વળ્યો.

૯૦-ધર્મની થાપણ યશ આપે છે

એક શહેરમાં બે ભાઈઓ હતા. એકને સત્પુરુષોનો સંગ, હતો, ત્યારે બીજાને સામાન્ય મનુષ્યોનો સંગ હતો. બન્ને ભાઈઓ પૈસેટકે સમાન હતા. હાલમાં લોકો વધારાનાં નાણાંને ઘરમાં નહિ રાખતાં બીજાને વ્યાજે આપે છે; તેમાં પણ બેંકોમાં વધારે મૂકે છે. નાના ભાઈએ પોતાનાં નાણાં સરકારી બેંકમાં મૂક્યાં અને વ્યાજમાં પોતાનો નિર્વાહ સુખેથી કરવા માંડ્યો. મોટા ભાઈએ નાણાં ઘરમાં રાખ્યાં. તે પૈસામાંથી શેઠે પ્રથમ અત્તરેત્ર ખોલ્યું, દવાખાનું કાઢ્યું, વિદ્યા લણાવવા માટે શ્રદ્ધ-

માલી: “ થોડાં ઘરેણાંથી હું દદરૂપી નહિ દેખાઉં. હું પણ
પુણ્ય વિના કાળે મોટે ઈશ્વરને ત્યાં જતાં દદરૂપી થઈ જાઉં,
મોટે તમારી મરજીમાં આવે ત્યાં તે વાપરો.” છોકરાએ
મોજશોખ છોડી બચેલાં નાણાં બાપને ધમોદા કરવા આપ્યાં.
થેઠે ઘરનો ધણો ખચ્ ખોછો કયો. તેનું આખું કુટુંબ સાદા-
ધથી રહેવા લાગ્યું. લોકો ઉપર તેમની સાદાઈની અસર થઈ,
શોખ જતાં છોકરાં સાદાં, સાસ્ત્રિક અને નિરજિમાની બન્યાં.
ખીજ ગૃહસ્થને કંઈ અસર થઈ નહિ. તેના છોકરા ઉડાઉ થઈ
ગયા, દુબ્ધસની થઈ દારૂ વગેરે પીવા લાગ્યા અને અતે
નાણાંની પાયમાલી થઈ. આનું જ નામ પેટવરામાં પુણ્યવરો.

૧૨-તૂંબડી તીર્થે ચાલી

બે ભાઈઓ હતા. નાનો ભાઈ વ્યવહારમાં મશહૂર, ખટપ-
ટિયો અને લૌકિક આતુરીવાળો હતો. મોટાભાઈ લોળો, આસ્તિક
અને નીતિવાળો હતો. નાનાભાઈએ લાંચોથી તથા અનીતિથી
ધન ભેગું કર્યું. તેણે તીર્થમાં જવાનો વિચાર કર્યો. મોટા-
ભાઈ નીતિ સાથે જાતમહેનતથી કમાતો હતો, તેથી તીર્થ-
માં જઈ ખરચે એટલા દામ તેની પાસે હતા નહિ. નાનો
ભાઈ જત્રાએ જવા નીકળ્યો. મોટાભાઈએ એક કડવી તૂંબડી
આપી તેને કહ્યું: “આને તીર્થમાં સ્નાન કરાવજે અને પાછો
આવે, ત્યારે જળ ભરીને લેતો આવજે.” નાનો ભાઈ જત્રાએ
ગયો. જ્યાં તીર્થોમાં ફર્યો. જ્યાં ગયો ત્યાં પેલી તૂંબડીને સ્નાન
કરાવ્યું. છેવટે ગંગાજીનું જળ ભરીને તે પાછો આવ્યો. બેડ
ભાઈ મળ્યા. મોટાએ નાનાને કહ્યું: “તું તૂંબડીનું જળ પી
અને કહે કે તે મીઠું થયું છે કે નહિ?” નાનાએ જળ પીધું,

૧૪-હૃદયનો પસ્તાવો વસ છે

એક સત્સંગમંડળ પ્રતિદિન નિયમસર એકઠું થાય અને ઈશ્વર સંબંધી વાતો કરે તથા આનંદાચુ સાથે ધ્યાનભજન કરે. આ બધું પાસે રહેનારો એક શેડનો મુનીમ રોજ જુએ. જેવો સંગ તેવો રંગ. હંમેશાં જેવા વાતાવરણમાં રહીએ તેવા થઈએ. એ નિયમ અનુસાર તે મુનીમ પણ સત્સંગમાં ભળ્યો. તે બધાની જોડે ભજન કરવા બેસે, પણ ચિત્ત એકાગ્ર થાય નહિ. તે સાચાબોલો હતો. સાચાબોલાને જ સાચી વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે. બીજા કાંકાં મારે છે, તેથી મુનીમે મંડળીને કહ્યું: “મારું ચિત્ત ભજનમાં લાગતું નથી.” ત્યારે મંડળીનો અગ્રેસર બોલ્યો: “તમારા હૃદયમાં પાપ હશે, નહિ તો એવું ન બને.” ત્યારે મુનીમ બોલ્યો: “હા, મેં મારા શેડના બે હજાર રૂપિયા ચોરી લીધા છે. તે કોઈ બધતું નથી, પરંતુ આજે હું તે પાછા મૂકી દઈશ.” થોડા દિવસ પછી તે બોલ્યો: “હવે ભજનમાં થોડું થોડું ચિત્ત લાગે છે, પણ ખંડેખર નહિ.” ત્યારે અગ્રેસરે કહ્યું: “તમે તે પાપની માફી માગી નહિ હોય.” તે બોલ્યો: “હું માફી કેવી રીતે માગું? હું તો શેડને ત્યાં શાહુકાર ગણાઉં છું, માટે મેં તો રૂપિયા છાનામાના મૂકી દીધા છે. મારું નામ બધે તો મારી કિંમત દેડીની થાય.” ત્યારે અગ્રેસર બોલ્યો: “મારા વહાલા, લોકિક આખરે માટે હૃદયમાં પાપરૂપી સાય સંઘરી રાખીશ નહિ. ચાલ, હું તારી સાથે આવું.” તે બંને શેડ પાસે ગયા. પેલાએ માફી માગી. શેડ તો આ હકીકત સાંભળી આશ્ચર્ય પામી ગયો, પણ મુનીમની સત્યાઈથી પ્રસન્ન થઈ તેને ભેટી પડ્યો અને તેને ખરા દિલથી માફી આપી.

પિતાને સુખ આપી જગતને સુખ આપ્યું અને કંસ, દુર્યોધન તથા મારા જેવા કુપુત્રોએ મૌને દુઃખ આપ્યું. ધન્ય છે તેઓને અને પિત્તાર છે અમને ! ” ત્યાર પછી તેનો હૃદયપલટો થયો અને તે સુધરી ગયો. પિતાએ રાજ્ય થઈ તેને આશીર્વાદ આપ્યા.

૧૬-દુઃખ કોને નથી ?

એક ટૂંકી બુદ્ધિવાળો પુરખ વારંવાર પોતાની સ્ત્રીને અને ન્યા ત્યાં કહેતો કરતો કે, “શું કરીએ, ઘરનો ખર્ચ ભારે છે, છોકરાઓને પરણાવવાં પડશે, વહુઓને ઘરેણાં વિના કેમ ચાલશે ? વળી બહેનનો ભાણેા પરણશે ત્યારે મામેરું કરવું પડશે. છોકરાના છોકરાઓને પણ કંઈ પરણાવ્યા વિના ચાલશે ? વળી બધાને રહેવા ઘર ભેગું છે, શું કરું ? હવે વર્ષો બહુ ખરાબ આવે છે, વ્યાપાર પરદેશીઓના હાથમાં એટલે દેશીઓ શું રહે ? નોકરીના દર પણ ઓછા થયા, માટે આ બધાં કામો પાર પડવાનાં નથી.” આ પ્રમાણે બોલી તે હંમેશાં દુઃખી થાય. તેની સ્ત્રી ઘણી શાણી હતી. પોતાના પતિનું હિત ધ્યાને તેજ સ્ત્રી. એક દિવસ પોતાના પતિને સમજાવવા તેણે પોતાનાં દુઃખ રડવા માંડ્યાં. તે બોલી : “તમારે શું દુઃખ છે ? દુઃખ તો મારા પર છે. મારું સાઠ વર્ષનું આયુષ્ય છે એમ જોશીએ કહ્યું છે. તેમાં દશ હજાર મણ તો પાણી લાવવું પડશે, કેટલોય કચરો વાળવો પડશે, પાંચસો મણ અનાજ દળવાનું છે, વીસ હજાર વાસણ માંજવાનાં છે. અરેરે ! આ બધું મારાથી કેમ બનશે ? હું તો મરવા જ મારું છું, કારણ કે આટલું બધું દુઃખ સહન કરવું તે કરતાં તો મરવું સારું.” ત્યારે પુરખ બોલ્યો : “પણ તારે તે બધું ક્યાં એક દિવસમાં કરવું

૧૮-સાચો મિત્ર કોણ?

એક મનુષ્યને ત્રણ મિત્રો હતા. ધન, કુટુંબ અને ધર્મ. તેમાં પહેલા મિત્ર ઉપર તેને પરમ પ્રીતિ હતી. તેના વિના તેને ધરી ન ચાહે. તે તેની પાછળ પાછળ ભગે. બીજા મિત્ર ઉપર સામાન્ય પ્રીતિ હતી. બેચાર દિવસે ખપ પડે ત્યારે તેને બોલાવે. ત્રીજા મિત્ર ઉપર ઘણીજ થોડી પ્રીતિ હતી, કારણ કે પોતાને મેજ કરવા ભેટએ તેમાં પહેલા બે મિત્રો હાજર હા કરે, તેથી તે ઠીક લાગે, પણ ત્રીજા મિત્ર તેમ કરતાં તરત રોકે અને સમજાવે કે, “પરદારાગમન ન કરો, દારૂ ન પીઓ, ચોરી ન કરો, તને આવું ન છાજે, તું કોણ છે? તારે તારા હિતને સમજવું ભેટએ. ભોગ ભોગવવાથી જ ક્ષત્રી ગયા તેમ ન સમજવું.” આથી ત્રીજા મિત્રને મહિનામાં એકાદ વખત તે બોલાવતો. હવે એવું બન્યું કે, પહેલા મિત્રને માટે બીજા મિત્રના કહેવાથી ટૂંટી થયો અને તેમાંથી મારામારી થઈ; પરિણામે ક્ષત્રી દારૂ થઈ. પોલીસો તેને પકડી ગયા, ત્યારે તેણે પહેલા મિત્રને કહ્યું: “ભાઈ, મારી સાથે ચાલ. તારે માટે જ મેં ટૂંટી કર્યો છે.” ત્યારે તે બોલ્યો: “છૂ! હું કયે દિવસે તારી પાછળ ફર્યો છું? હું જ મારી પાછળ ફરતો હતો.” તેણે બીજા મિત્રને કહ્યું: “જા” ચાલ.” તે બોલ્યો: “કોર્ટના દરવાજા સુધી હું આવું, આગળ નહિ.” આથી તે નારાજ થયો. એવામાં ત્રીજા મિત્ર વગર બોલાવ્યે હસતે ચહેરે આવી બિલો રહ્યો. તે બોલ્યો: “તું શા માટે કરે છે? હું તારી સાથે બિલો છું.” ‘ધર્મસ્તિષ્ઠતિ કેવલં’ ત્રીજા મિત્રે વકીલ, માજિસ્ટ્રેટ વગેરેને સત્ય હકીકત કહી તેને છોડાવ્યો. આ પ્રમાણે અંત સમયે મનુષ્યના પહેલા બે મિત્રો ખસી જાય છે, પણ ધર્મરૂપી ત્રીજા મિત્ર જ સાથે રહે છે.

ગંગાજીનું પૂજન થયું, ઘણી વખત પ્રદાનોજન કરાવ્યાં, વળી હંમેશાં માળા ફેરવું છું, છતાં ઈશ્વરની મારા ઉપર કૃપા નથી; કારણ કે મારા પુત્રની મોટી ઉંમર થઈ પરંતુ તેને પુત્ર નથી. હું ઘરડી થઈ છું, મરતાં મરતાં છોકરાના છોકરાનું મુળ જોઈએ તો ઠીક, પણ એટલી ચે કૃપા ઈશ્વર કરતો નથી.” આ વાત સાંભળી એક ભક્ત જોડ્યો: “ડાશીમા તમે અવશું કેમ જોલો છો? શું ઈશ્વરની કૃપા વિના આ મનુષ્યજન્મ તમને મળ્યો હશે? તેમાં વંજી હાથપગથી અળાંડ શરીર અને આટલું ગધું આયુષ્ય ઈશ્વરે તમને આપ્યું, તમને પુત્ર આપ્યો, તમારું કુટુંબ સુખી રાખ્યું, સમગ્ર પ્રમાણે તે વર્ષા, શરદી, ગરમી આપ્યાં કરે છે; તમે કાશી આદિ યાત્રાઓ કરી, પછી તમારે શું જોઈએ? માત્ર છોકરાને ત્યાં છોકરો ન આપ્યો, તેથી પ્રભુની આ ગાંધી કૃપાઓ દખાઈ ગઈ?” ડાશી ચૂપ થઈ અને તે દિવસથી ઈશ્વરને અપયશ આપવો ભૂલી ગઈ.

१०१-आपणे सुरदास जेवा छीए.

કેઈ એક તીર્થક્ષેત્રમાં એક સુરદાસ ભજન ગાતો અને
ભીખ માગતો ફરતો હતો. તેને કેઈ કેઈ લોકો ચણા, મમરા,
કેળાં તથા પાઇપૈસો આપતાં હતાં. આથી સુરદાસ બહું
પુરી થતો. જીવામાં એક ગૃહસ્થ ત્યાંથી નીકળ્યો. તે સુર-
દાસના ભજનથી રાજી થયો. તેણે પાંચ રૂપિયાની નોટ સુર-
દાસના હાથમાં મૂકી. સુરદાસ બિચારો નોટથી અનવડ્યો હતો.
તેણે ગામડામાં કેઈ દિવસ નોટ ફેળી નહોતી, તેમજ નોટમાં
શું લખ્યું છે, તે પણ જાણતો નહિ. શેઠે પોતાના હાથમાં
ધાગળનો ઠડકો મૂક્યો છે,

!ની તે દિલગીર થવા લાગ્યો.

આશુભાળુ જોવા લાગ્યો પણ શું કરે? ગિરિસામાં પડેલી દશ હજાર રૂપિયાની નોટો શું કામ આવે? તે વીલે મોટે પાછો આવ્યો અને બધી વાત શેઠને કરી. શેઠ પણ ગભરાયો. હૂંડી પણ અહીં ચાલે તેમ ન હતી. તાર દ્વારા નાણાં મંગાવવાની સગવડ ન હતી. જે કાગળને સાચા રૂપિયા માન્યા હતા, તે અહીં કામ ન લાગ્યા. આ પ્રમાણે જીવંતમાં મનરૂપી મુનીમ દ્વારા આ સંસારમાં દુનિયાના પદાર્થ એકઠા કર્યા છે અને તેને જ પર-લોકનું સાધન માની બેઠો છે. પણ ત્યાં તે ચાલે તેમ નથી. ત્યાં તો પુણ્ય, ધાન, તપ, ધર્મચરણન, સત્ય વગેરે જ ચાલે છે. મોટે ચેતો અને એ સાચું ધન મેળવવા પ્રયત્ન કરો.

૧૦૩-નોકર વન્યા !

ચાર દોસ્તો હતા. તેઓ સ્વેચ્છાચારી થઈ ન્યાંત્યાં ફરતા. માળાપના કબજામાં તેઓ રહેતા નહિ. માળાપને તેઓ કહેતા કે, “જસ કરો, તમે બુદ્ધાં માણસો મોજશોખમાં શું સમજો? જમાનો પલટાયો છે એની પણ તમને ખબર નથી?” તેઓ ઘરમાંથી લેવાય તેટલો પૈસો લઈ મુસાફરીમાં ગયા. ત્યાં મુસાફરીમાં બધું નાણું થઈ રહ્યું. એવામાં એક મોટું શહેર આવ્યું. તે જોયા વિના કેમ ચાલે? તેઓ શહેરની વીરીમાં જિતયાં અને રોજ જુદી જુદી વાનીઓની મળા ઉડાવે. આ પ્રમાણે આ લબ્ધ શહેરને જોતાં અને ખાતાંખીતાં પંદર દિવસ થઈ ગયા. પછી ઘર તરફ આવવા નીકળ્યા, ત્યારે વીરીવાળા-એ સો રૂપિયાનું નિલ મૂક્યું. નિલ જોઈને તેઓ અકિત થઈ ગયા. અહા! આટલું બધું નિલ? ત્યારે વીરીવાળાએ કહ્યું: “હુકમ બજાવતાં અને ખાતાં બહુ સારું લાગતું હતું અને

અને તે રડતા હોય, તેવા સમયે છપ્પનલોગ પણ તમને ભાવે? આટલું કહી ભગવાન અદ્વૈત થઈ ગયા." બાઈ સમજી અને બધાંની સાથે સારી રીતે વર્તવા લાગી.

૧૦૫-ફેર કેટલો ?

એક વિરક્ત મહાત્મા ફરતા ફરતા કોઈ ગામમાં ગયા, ત્યાં તેમના પ્રભાવથી લોકો ઘણાજ ધાર્મિક બની ગયા. ધીરે ધીરે રાજા પાસે આ મહાત્માનો વાત ગઈ. રાજાને થયું બેઠી, તેથી રાજા પણ તેમનો સંગ કરવા લાગ્યો. જતે દિવસે રાજાએ મહાત્મા માટે પોતાના જેવો બગીચો બનાવી આપ્યો અને તેમાં પોતાના મહેલ જેવો મહેલ બંધાવ્યો. પોતાની પાસે જેટલી મોજશોખની સામગ્રી હતી, તેટલી મહાત્મા પાસે તેમાં જોડવી આપી. એક દિવસે મહાત્મા સાથે રાજા માટે તેમાં જોડવી આપી. એક દિવસે મહાત્મા સાથે રાજા ફરવા ગયો અને રસ્તામાં પૂછ્યું: "મારી પાસે જેટલી સામગ્રી છે તેટલી તમારી પાસે છે, હવે તમારામાં શું મારામાં શો ફેર છે?" મહાત્માએ કહ્યું: "જદા આજાદ થાલો, પછી કહીશ." આગળ જઈ મહાત્મા બેઠ્યા: "કાલે આલો, આપણે બીજા દેશમાં જઈએ, ઘેર નહીં જઈએ, ફરે શું કામ છે?" રાજા બેઠ્યો: "મારાથી નહીં, ફરે શ્રીપુત્રાદિ રાહ જુએ. હું આપું તો રાજ્યનું શું ફરે ફરે?" ત્યારે મહાત્માએ કહ્યું: "જસ આટલો જ મહાત્મા નહીં, નહીં માં ફેર છે." રાજા સમજી ગયો અને મહાત્માના વિદાય આપી વિચાર કરતો મહેલ નડક ફરે.

અને મેલું જળ રોગ ઉત્પન્ન કરી મૃત્યુ કરે છે, તેમજ વપરાશ વિનાનું એકદુરં ચયેલું ધન ગર્વ આદિ ઉત્પન્ન કરી, મનુષ્યને અધોગતિએ પહોંચાડે છે. લોભિયો પોતાનાં બધાં નાણાં અઠવાડિયાની અંદર એક વખત ગણી જોતો. તે જ્યારે ગણતો ત્યારે તિજોરીમાં બેઠે બેઠે એકલો ગણે. કોઈને જોવા દે નહિ. એક દિવસ તેણે તિજોરીમાં નોટનો થોડકો ગણીને બાનુએ મૂક્યો અને મહોરોની કોથળીએ ગણવા બધ છે, તેવો જ તેનો મુનીમ કોઈ કામ માટે તે ઓરડામાં આવ્યો, એટલે લોભિયાએ તિજોરીમાં બેઠાં બેઠાં બારણું બંધ કર્યું. આથી બહારથી ચાવી વસાઈ ગઈ. અંદરથી તેણે ઘણી યત્ન કરી પાડી, પણ તિજોરી બંધ હોવાને લીધે તેનો અવાજ કોઈથી સંભળાયો નહિ. ઘરનાં માણસોએ લોભિયાની ઓળ કરી, પણ તેનો પત્તો લાગ્યો નહિ. લોભિયો તિજોરીમાં છે એવી શંકા તો કોઈને આવે જ શાની? બૂમો મારી મારીને આખરે લોભિયો તિજોરીમાં ગૂંગળાઈ મરી ગયો. જ્યારે અઠવાડિયા સુધી ઓળ કરતાં પત્તો લાગ્યો નહિ, ત્યારે આપણી પાસે નાણાં કેટલાં છે, તે જાણવા તેના છોકરાએ તિજોરી ઉઘાડી, તો ત્યાં તિજોરીમાંથી તેની ગંધાતી લાશ હાથ આવી!

૧૦૮-જે જન્મે છે, તે મરે છે

એક ડોશીનો એકનો એક છોકરો દેવેચ્છાથી ગુજરી ગયો. આથી ડોશી માથાં ફૂટી રડવા લાગી. લોકો સમજાવે પણ અતિ રોકને લીધે તે શાંત પડે નહિ. ડોશી મુડદાને વળગી પડી. લોકોએ તેને પરાણે છોડાવી. હૈયાફાટ રડતી ડોશી મુડદું લઈ જતા માણસો પાછળ દોડી. રસ્તામાં એક મહાત્મા મળ્યા. મુ. પ. ૪

કહેવું માનતો ન હતો, તેનું આ કૃળ ચાળ. હજી તને ભાન નહિ આવે. કાલે નિશાળે આવીશ ત્યારે હું તારી ખબર ખરાબર લઈશ. હવે કહ્યું માનીશ કે નહિ ? જોલ, હજી ઝાઝા ખાસડાં ખાવાં છે ? ” પેલો છોકરો તો નીચે પાણીમાં ડૂબતો હતો, તેના મોંમાં પાણી ભરવા લાગ્યું, છતાં મહેતાજીએ પોતાનું ઉપદેશરૂપી લાપણુ જ ભરી રાખ્યું અને છોકરા સામે ક્રોધ કરીને જોઈ રહ્યો. એવામાં એક માછી ત્યાં આવી ચઢ્યો. છોકરાને ડૂબતો જોઈ તે જળમાં કૂદી પડ્યો અને ક્રોધમાં આવી જઈ માસ્તરને કટાક્ષમાં કહ્યું : “શું તમે એટલું ય નથી સમજતા કે ઉપદેશ ક્યારે અપાય ? ” આમ કહી તેને જલહી ખહાર કાઢ્યો. છોકરાનાં માળાપે પેલા માછીનો ઉપકાર માન્યો.

૧૧૦-આવતી કાલે આપીશ

મહારાજા યુધિષ્ઠિરની પાસે એક યાચકે આવી ઠેઠ વસ્તુ માટે યાચના કરી. યુધિષ્ઠિરને તે માણસ સારો લાગ્યો, તેથી પાત્ર સમજી તેને કહ્યું કે, “આવતી કાલે આપીશ.” જ્યારે દાનને માટે યુધિષ્ઠિરે વાચદો કર્યો, ત્યારે ભીમે વિચાર કર્યો કે, ‘મોટાભાઈ દાનનો મહિમા ચૂકી ગયા છે. પણ જો હું તેમને એ વિષે કહીશ તો તેમને જોડું લાગશે. પણ મારે અવશ્ય મોટાભાઈનું હિત કરવું જ જોઈએ. ત્યારે હવે કરવું શું ? ’ એમ વિચારી ચોકમાં નગારું પડ્યું હતું, તેને ઠોકવા માંડ્યું. એટલે ધર્મરાજાએ પુછાવ્યું કે, “આ નગારું શાનું વાગે છે ? ” ત્યારે ભીમ જોલ્યો કે, “મોટાભાઈ કાળને જીતી ગયા છે, તેની ખુશાલીમાં હું નગારું વગાડું છું. કારણ કે તેમણે પ્રાક્ષણને આવતી નાનું વાચદો કર્યો છે, એટલે આવતી કાલ

તે કેવી રીતે પચાવી શકશે ?” આ વાક્ય સાંભળી જમીન-
દાર પોતાની બૂલ સમજ્યો અને તેના પગ દીલા પડી ગયા.
તેણે બાઇની માફી માગી અને જેતર તેને પાછું આપ્યું.

૧૧૨-પ્રમુ રક્ષણ કરે છે

એક ડાશી હતી. તેને ભગવાન ઉપર અટલ શ્રદ્ધા હતી.
વાતવાતમાં તે પ્રભુને યાદ કરતી. જેવી સ્થિતિમાં ઈશ્વર રાખે
તે સ્થિતિમાં તે રાજી રહેતી. પ્રભુ જે કરે છે, તે સારું જ કરે છે,
એવો તેનો દૃઢ નિશ્ચય હતો. તે ડાશીની પાડોશમાં એક નાસ્તિક
રહેતો હતો. તે હંમેશાં ડાશી ઉપર બહુ ચિડાયા કરતો. ડાશી
વખતસર જાગે, નહાય, મંદિરમાં જાય, પરમાત્માતું નામ લે,
કેાઈ અતિથિ આવે તેને યથાશક્તિ આપે, સૌની ઉપર પ્રેમ
રાખે તથા પ્રભુના ભક્તના ચમત્કારની વાતો કરે. આ બધું
પેલા નાસ્તિકને બિલકુલ ગમતું નહિ. એક દિવસ પાસેના ખાલી
ધરમાં ડાશી લાકડાં લેવા ગઈ, ત્યારે પેલા નાસ્તિકે બહારથી
સાંકળ બંધ કરી દીધી. ડાશીએ ખૂબો પાડી, છતાં કેાઈ બાધ્યું
નહિ. ત્યારે ડાશી મન વાળવા લાગી કે, ‘ભગવાનની મરજી હશે
તેમ થશે.’ તે તેમાં આનંદથી ઈશ્વરતું નામસ્મરણ કરતી એક-
વીસ દિવસ સુધી પુરાઈ રહી. પેલા નાસ્તિકે ડાશીની દશાં
જોઈ ધર ઉઘાડ્યું, તો તેને આનંદથી માળા ફેરવતી જોઈ. આ
જોઈ તેને ભારે આશ્ચર્ય થયું અને પોતાની બૂલ માટે પસ્તાવો
કરવા લાગ્યો. પછી તે નાસ્તિક ઈશ્વરને માનતો થઈ ગયો.

ત્યાર પછી તેણે ગાંજી, ભાંગ, તમાકુ વગેરે છોડી દીધાં; એટલું જ નહિ, પણ હજારો મનુષ્યો પાસે તે છોડાવી દીધાં. ત્યારથી તે માહાત્માનો અનન્ય ભક્ત બની ગયો.

૧૧૪-આયુષ્યનાં વર્ષો વીતે છે

એક શેઠની પાસે સાઠ વહાણ હતાં. તે સઘળાં વહાણમાં માલ ભરી શેઠ સમુદ્રની મુસાફરીએ જાવડા. વહાણ એક પછી એક ફૂળવા લાગ્યાં, પણ શેઠને તેની કંઈ અસર થઈ નહિ. તે લોકોને કહેવા લાગ્યા કે, “સાઠ વહાણમાંથી થોડાં પણ બચી જશે, તો પણ વ્યાપાર કરી પાછો આવીશ.” આ પ્રમાણે એક પછી એક એમ તેમનાં ઓગણસાઠ વહાણ ફૂળી ગયાં; ત્યારે શેઠ પસ્તાયા અને પોતાની સમૃદ્ધિમાંથી કેટલીક રકમ ધર્મોદ્ધાનાં કાર્યોમાં વાપરવાનો નિશ્ચય કર્યો. તેમણે પ્રભુ-પ્રાર્થના કરીને બાકી રહેલા એક વહાણમાં બહુ સારો ખારવો બેસાડ્યો અને તેને કાળજીથી વહાણ હંકારવાની સૂચના આપી. આમ કરવાથી તે વહાણ પોતાના દેશમાં સહીસલામત પહોંચી ગયું. દુનિયામાં ઘણાં વર્ષો વીત્યા છતાં મનુષ્યો સમજે છે કે, હજુ બહુ વર્ષ બાકી છે, મોટા થઈશું ત્યારે ભજન કરીશું; પણ સંસારસમુદ્રની યાત્રા કરતાં સર્વ વર્ષો પાણીમાં ચાલ્યાં જાય છે. આવે સમયે માયામાંથી મન ખેંચીને મનુષ્ય પ્રભુપરાયણ થાય, તો તે પણ પેલા શેઠની માફક સંસારસાગર તરી જઈ તે ઇચ્છિત સ્થાને જઈ પહોંચે.

૧૧૫-સંસારાત્મા વિનશ્યતિ

એક મનુષ્યે પોતાના ખેતરમાં બે હાથ દૂરો ખોદ્યો એવામાં બીજો મનુષ્ય ત્યાં આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો: “

પડ્યો.” ત્યારે તેની સાસુએ કહ્યું: “એમ નહિ બને, તમે બાળ્યો, ફરી પાછા આવજો. આજ હું મારી દીકરીને વળાવી ન શકું, કારણ કે કપડાં, ઘરેણાં વગેરે સામગ્રી તૈયાર નથી.” ભરવાડ એકલો ઘેર આવ્યો, ત્યારે ઘરનાંએ પૂછ્યું: “વહુ ક્યાં?” ત્યારે તે શરમાઈ ગયો અને બનેલી વાત કહી. આ પ્રમાણે છવાતમા પણ આત્મવિધાને લેવા મનુષ્યજન્મમાં આવ્યો છે, પણ વિષયલોગરૂપી રમતગમતમાં પડી જવાથી સત્યને તે બૂલી જાય છે અને એકાએક જમડાઓનું તેડું આવે છે, એટલે ભરવાડની માફક વીલે મોઢ તેને આખરે પાછું જવું પડે છે.

૧૧૭-કલમ કે છરી ?

કલમ છરીની હોડમાં, ઠરે કલમ બહુ ફેર;

છરી છે રુઝાય છે, કલમ વધારે વેર.

એક વકીલ કોર્ટમાંથી સાંજે ઘેર જતા હતા. રસ્તા પરની દુકાનમાંથી બેઠેલા ચેઠે એક હાવો કરવાની સલાહ લેવા વકીલને અંદર બોલાવ્યા. દુકાન ઉપર ચઢતાં વકીલની કલમ નીચે પડી ગઈ, તેની તેને ખબર ન રહી. એવામાં એક મનુષ્ય ત્યાંથી નીકળ્યો. તે આ વકીલને તેમ ચેઠને સારી રીતે બોળખતો હતો. બૂઠાં ખાતાં પાડી પાંચ પાંચ વખત નાણાં લેવામાં ચેઠ જેટલો કુશળ હતો, તેટલો જ આ વકીલ અવળા પક્ષમાં બિલો રહી સાચાને બૂઠા પાડવામાં પ્રવીણ હતો. વકીલની પડી ગયેલી લેખણ ઉપાડી તે બોલ્યો: “વકીલ સાહેબ, હો આ તમારી છરી.” વકીલ ચકિત થઈ બોલ્યો: “બસા માણસ! તમે પ્રમિત બન્યા હો એમ લાગે છે. કલમને તે કોઈ છરી કહેતું હશે?” તે બોલ્યો: “સાહેબ, તમે રીસ ચઢા-

૧૧૯-દો પારોપણ

એક મહાત્મા કોઈ રસ્તા ઉપર સમાધિ લગાવી બેઠા હતા. તેવામાં સવાર પડતાં એક ચોર ત્યાંથી જ નીકળ્યો. તેણે તેમને બોધ વિચાર્યું કે, 'આ કોઈ ચોર છે. આખી રાત ચોરી કરી થાકીને બેઠો છે, એટલે તેને બાંધ આવી હોય એમ લાગે છે. હમણાં પોલીસ આવશે અને તેને પકડી, જશે. ત્યાં, હું જલદી નાસી જઈશ.' એમ વિચારી તે નાસી ગયો. પછી દારૂડિયો આવ્યો. તેણે વિચાર્યું કે, 'આ કોઈ દારૂ પીને ચાલતા દારૂ વધારે ચઢવાથી બેસી ગયો છે. સારું થયું કે, મેં થોડો પીધો, નહિ તો મારા પશુ આવા હાલ થાત.' એમ ધારી તે ચાલતો થયો. એવામાં એક ઢોંગી માણસ ત્યાંથી નીકળ્યો. તેણે વિચાર્યું કે, 'વાહ ! કેવો કપટી સમાધિ ચઢાવીને બેઠો છે ? લોકોને ઠગવા માટે કેવા ચાળા કરે છે ? આવા ઢોંગીએ જ જગત ઘેરી લીધું છે, આથી મારા જેવા સમજનને કોણ પૂછે ?' તેના ગયા પછી કોઈ સાત્ત્વિક માણસ સાધુને બોધ ત્યાં ઉભો રહ્યો. તેણે વિચાર કર્યો કે, 'ધન્ય છે, આવા પુરુષોને કે જેઓ માયાને લાત મારી, પ્રપંચનો ત્યાગ કરી, કેવા એકાંતસુખનો લાભ લે છે ?' આપણે પણ આવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરીશું ત્યારે જ સાચું સુખ થવાનું છે.' આમ વિચારી તે મહાત્માની પાસે બેઠો અને તેમની સેવા કરવા લાગ્યો. મહાત્માની સેવાથી તેનું ચિત્ત એકાગ્ર થયું અને અંતે તે પ્રભુના પરમધામને પામ્યો.

૧૨૦-જાતિસ્વભાવ

એક વખત શિયાળાની ઋતુમાં કેટલાંક હંસ આકાશમાં બેસતા હતાં. એવામાં નીચે જમીન પર ટાઢથી ફરી ગયેલા

પ્રેમી બીજો કોઈ નથી.' ભગવાન આ વાત જાણી ગયા, તેથી નારદજીને સાથમાં લઈ એક દિવસ જંગલમાં ફરવા ગયા. ત્યાં એક દુર્ગંજ બ્રાહ્મણ કેડમાં તલવાર બાંધી. સૂકાં પાન ખાઈ રહ્યો હતો. નારદજીએ વિચાર્યું: 'આ શું? સૂકાં પાન ખાય છે, પણ કીકાં પાન તો તોડતો નથી.' આટલો બધો આ અહિંસક છે? વળી બીજી બાજુ હિંસાનું સાધન તલવાર તેણે બાંધી છે. તેને જોઈ નારદે પૂછ્યું: "તે તલવાર શા માટે રાખી છે?" તે બોલ્યો: "આ તલવાર ભગવાનના ત્રણ દુશ્મનને મને મળે તો તેમને મારવા રાખી છે." નારદજીએ કહ્યું: "તે કોણ કોણ છે?" બ્રાહ્મણ બોલ્યો: "એક અર્જુન કે જેણે મારા ભગવાન પાસે રથ હંકાવ્યો, બીજી દ્રૌપદી કે જેણે એકી પતરાળી મારા ભગવાન પાસે ઉપડાવી અને ત્રીજો નારદજી કે જે રાતદિવસ મારા ભગવાનને જખવા જ દેતો નથી." નારદજી તો બ્રાહ્મણનાં આ વચનો સાંભળી ચૂપ જ થઈ ગયા. ભગવાને પેલાને દર્શન આપ્યાં અને નારદજીને ઉપલો દોહરો સંભળાવ્યો.

૧૨૨-વીજાના અવગુણ ના જોશો

એક સાધુ શિવાલયમાં રહેતો હતો. તેની સામે વેશ્યાનું ઘર હતું. વેશ્યાને ઘેર રાતદિવસ અનેક સ્વચ્છંદી લોકો આવતા. તે જોઈ સાધુને બહુ ગુસ્સો થતો. એક દિવસ વેશ્યાને બોલાવી સાધુએ ઘણો તિરસ્કાર કરી કહ્યું: "અરે પાપિણી, તું બહુ પાપ કરે છે, તારી શી ગતિ થશે?" આ સાંભળી વેશ્યાને ઘણું લાગી આવ્યું, તેથી તે પોતાને ધિક્કારતી પ્રભુની પ્રાર્થના કરવા લાગી. ધીરે ધીરે તેણે કુકર્મ છોડી દીધાં, છતાં તે નામાંકિત હોવાથી મનુષ્યો તો તેને ત્યાં આવ્યા જ કરતા. પેલો સાધુ બધાની

યુરોપમાં પણ એમની પેઠે એક જ વસ્તુનો વિચાર કરતા કરતા ઘણા પાગલ થઈ જાય છે.” પરમહંસજીને આ વાતની ખબર પડી, ત્યારે તે પંડિતને બોલાવવા માણસ મોકલ્યું. પેલા પંડિતે બે વાગે આવવાનો વખત આપ્યો, પણ તે સમયે તે આવી શક્યો નહિ. બીજો દિવસ મુકરર કર્યો. તે દિવસે પણ તે આંચો નહિ. પછી એક દિવસે અગાઉથી ખબર આપ્યા વિના તે પોતાના માણસો સાથે લઈ પરમહંસની પાસે આંચો. પરમહંસ તે બધાને બેઠું હસ્થા અને બોલ્યા: “વાહ, કાળી ! તારી માયા અજબ છે !” હસતાં હસતાં તેમણે પંડિતને કહ્યું: “હું ગાંડો તો છું, પણ તમારી પેઠે બે દિવસ મુખી બીજાને વખત આપીને ભૂલી જતો નથી. યુરોપમાં જે ગાંડાઓ થાય છે, તે તો જડનું ચિંતન કરતાં કરતાં થાય છે, પણ સર્વાધાર ચેતન્યનું ચિંતન કરનારો કદી ગાંડો થતો સાબળ્યો છે ?” પેલા પંડિત સ્તબ્ધ થઈ ગયો અને તે દિવસથી પરમહંસને પોતાના શુરુ માનવા લાગ્યો.

૧૨૪-મનોનિગ્રહ

असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम् ।

अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते ॥

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનને કહે છે: “હિ મોટા હાથવાળા કુન્તીના પુત્ર અર્જુન ! મન અચ્ચલ છે, તેનો નિગ્રહ જલદી થાય તેમ નથી, પણ અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય થી મન વશ થાય છે. (અં ૬-૩૧)

એક શિષ્યે શુરુ પાસે જઈ પૂછ્યું કે, “હું ઘણાં ધર્મશાસ્ત્રો વાંચું છું, છતાં મનમાં જોડા વિચારો કેમ ઉત્પન્ન થતા હોય ?” શુરુ બોલ્યા: “એક માણસે કૂતરો પાળ્યો હતો. તે રાતદિવસ તેને સાથે લઈને ફરતો. તે કૂતરાને પોતાની પથારીમાં મુકાડે,

૧૨૬-અષ્ટસિદ્ધિ

એક દિવસ રામકૃષ્ણ પરમહંસને હૃદયનાથ મુખોપાધ્યાયે કહ્યું: “આપને તો કાલીનો સાક્ષાત્કાર છે અને તે આપના પર અતિ પ્રસન્ન છે, તો તેમની પાસેથી સિદ્ધિઓ કેમ મેળવતા નથી? ત્યારે દેવનો સાક્ષાત્કાર કરીએ અને સિદ્ધિઓ ન મેળવીએ ત્યારે સાક્ષાત્કાર કામનો શું?” બાળકસ્વભાવના પરમહંસ એક સમય માતાની પાસે જઈને કહેવા લાગ્યા: “માતા, મને સિદ્ધિઓ આપ, મારે તે જોઈએ છે.” માગણી થતાં જ વિદ્યા આદિ મલિન ચીજોના આઠ ઢગલાઓ તેમણે જોયા; તેની ઉપર અપાર માંજો ઊડતી હતી અને કીડીઓનો તો કંઈ પાર ન હતો. સજ્જન અને સંલય પુરુષો નાક આગળ વચ્ચે રાખી જપાટાબંધ ત્યાંથી સામું જોયા વિના આલ્સા જાય છે અને મલિન લગીઓ તે વિદ્યાને ઊઠાવી રહ્યા છે, તથા તે ઢગલાઓ ફેંદી તેમાંથી કંઈ વસ્તુઓ ચોધી રહ્યા છે છતાં કંઈ જડતું નથી. ઘડીલર આ બધું પરમહંસ જોઈ રહ્યા, ત્યારે માતા બોલી: “પુત્ર, હો, આ અષ્ટસિદ્ધિ.” પરમહંસ બોલ્યા, “ના, માતા! મારે તે ન જોઈએ, મારે તો હું જ બસ છે!”

૧૨૭-સ્વેદૂત કે મક્ત?

એક વખતે નારદજી ફરતા ફરતા શ્રીવિષ્ણુની પાસે ગયા, ત્યારે શ્રીવિષ્ણુએ તેમને સારો આવકાર આપ્યો. આથી નારદજીને લાગ્યું કે, “હું” ભગવાનનો ખરેખરો માનીતો છું તેથી મને આટલું માન આપે છે. વળી તે કંઈ મક્ત માન આપતા નથી. હું નિરંતર તેમનું ભજન કર્યું કરું છું. મારા

સ્વયંવરમાંથી જ રાવણ શ્રીરામનો ચત્રુ થયો; કારણ કે તેને સીતાજી ઉપર મોહ હતો. જ્યારે શ્રીરામ પિતાનું વચન પાળવા વનમાં ગયા, ત્યારે તે સાધુના વેશમાં આવી છળકપટ કરી, સીતાજીને લઈ ગયો અને લંકા શહેરની પાસેના બગીચામાં સીતાજીને રાખ્યાં. સીતાજીને ઠગવા માટે રાવણે અનેક વેશ ધારણ કર્યા, પણ સતીશિરોમણી સીતાજી ઠગાયાં નહિ. એક દિવસ તેના મંત્રીએ રાવણને કહ્યું કે, “તમે રામનો વેશ ધારણ કરો, એટલે સીતાજી ઠગાશે. કારણ કે ઇંદ્રે ગૌતમનું સ્વરૂપ ધારણ કરી અહલ્યાને ઠગી હતી.” રાવણે જોડ્યો: “તમારી વાત સાચી છે, પણ જ્યારે હું રામચંદ્રનું રૂપ ધારણ કરવાનું સ્મરણ કરું છું” ત્યારે બ્રહ્મલોક અને બ્રહ્મલોકના ઉપલોગ મને તુરંત ભાસે છે, તો પછી પરસ્ત્રીના સંગની તો વાત જ શી કરવી?” રાવણે જેવા કામાંધને પણ રામનું સ્વરૂપ નિર્વિપથી બનાવે છે, તો સજ્જનની તો વાત જ શી?

૧૨૯-શ્રીમદ્ ભાગવત મળો

એક બ્રાહ્મણ ઘણાં વર્ષ કાશીમાં રહી વેદ આદિ ભણી ધર્મગ્રંથો તથા શ્રીમદ્ ભાગવત તેણે કંઈ કર્યાં. વિદ્યાવતાં ભાગવતે પરીક્ષા। ભાગવત કેાઈ સામાન્ય બનાવટી ગ્રંથ નથી, પણ જ્ઞાન, ભક્તિ અને વૈરાગ્યથી ભરપૂર ગ્રંથ છે. તે બ્રાહ્મણ ભાગવત ભણીને એક રાત્રી પાસે ગયો અને જોડ્યો: “રાત્રીજી, આપની ઇચ્છા હોય તો હું ભાગવત સમ્પાદ કરું અને આપ ધરણ કરો.” તે રાત્રી જનક જેવો જ્ઞાની હતો. તે જોડ્યો: “હજી ભાગવતનું વધારે અધ્યયન કરી આવો.” બ્રાહ્મણને રીસ થઈ તેથી જોડ્યો ગયો. રસ્તામાં બળકોતો ગયો કે, ‘હવે મારે શું

શ્રીવિષ્ણુ તે વળતે કંઈ બોલ્યા નહિ. એક વખત નારદજીને લઈ શ્રીવિષ્ણુ ભગવાન ફરવા ગયા. રસ્તામાં શ્રીવિષ્ણુએ નારદજીને કહ્યું : “ મને તૃષા લાગી છે માટે જળ લાવો.” નારદજી જળ લેવા ગયા. ત્યાં સામે એક નાની નદી ભેઈ. તે નદીને કિનારે સોળ વર્ષની એક સુંદરી બેઠી હતી. નારદજી તેનું રૂપ જોતાં જ ભગવાન અને ભગવાનને માટે પાણી લઈ જવાનું એ બધું તે વીસરી ગયા અને તે સીનું દાસત્વ સ્વીકારી તેની સાથે લગ્ન કર્યાં. લગ્ન થયા બાદ બેત્રણ છોકરાં પણ થયાં. ભાગ્યવશાત્ દેશમાં દુકાળ પડ્યો. તેથી તેઓ સહકુટુંબ વિદેશ જવા નીકળ્યાં. રસ્તામાં એક પુલ ઉપરથી પસાર થતાં પુલ તૂટી પડ્યો. નારદજી સિવાય સૌ કોઈ નદીમાં પડી તણાઈ ગયાં. સ્ત્રી અને છોકરાંના વિયોગથી નારદજી રડવા લાગ્યા. તેટલામાં ભગવાન ત્યાં ફરતા ફરતા આવ્યા. તેમણે નારદજીનો હાથ પકડી કહ્યું : “ મેં પાણી પી લીધું; ચાલો, હવે ઘેર જઈએ.” નારદજી ગભરાઈ ગયા અને બોલ્યા : “ પ્રભુ તમારી માયા ખરેખર ગહન છે.”

૧૩૧-બ્રહ્મચર્યનો પ્રતાપ

જયપુરમાં ગોવિન્દજીનું મંદિર છે. તેના પૂજારીઓ પૂર્વે લગ્ન કરતા ન હતા. તેઓ અળાંક બ્રહ્મચારી જ રહેતા. તે સમયે તેઓ અતિશય તેજસ્વી જણાતા અને કોઈની પરવા પણ ન રાખતા. એક વખતે રાજાએ તેમને તેડું મોકલ્યું. ત્યારે સિપાઈઓને તેમણે કહ્યું : “ રાજા કેા કામ હોગા તબ આવેગા, હમારે કોઈ જરૂરત નહિ હે.” રાજાએ આ વાત માંબળી, ત્યારે તેણે તથા દીવાને મસલત કરી તેઓને પીંમે

સાચાના સો પક્ષ એ કહેવત પ્રમાણે આખું ગામ કહેવા લાગ્યું કે, “આ વણકર બહુ જ પવિત્ર છે.” ન્યાયાધીશે પૂછ્યું: “મહેતર! જે બન્યું હોય તે કહો. શું બન્યું?” વણકર જોડ્યો: રામની ઇચ્છાથી હું બહાર જોડલે બેઠો હતો. રામની ઇચ્છાથી ચોરનું ટોળું આવ્યું. રામની ઇચ્છાથી મને સાથે લીધો. પછી રામની ઇચ્છાથી ચોરીનો માલ મારા માથા ઉપર મૂક્યો. રામની ઇચ્છાથી પોલીસ આવ્યા અને રામની ઇચ્છાથી પકડી કોર્ટમાં હાજર કયો.” વણકરની સ્પષ્ટ નિર્દોષ વાતથી ન્યાયાધીશ પ્રસન્ન થયા અને તેને છોડી મૂક્યો. રસ્તે આવતાં કોઈએ પૂછ્યું: “કેમ મહેતર! ક્યાંથી આવો છો?” ત્યારે તે જોડ્યો: “રામની ઇચ્છાથી કોર્ટમાં પકડાયો હતો અને રામની ઇચ્છાથી હવે છૂટીને ઘેર જઈ છું.”

૧૩૩-હું ઉપકાર કરતો નથી

એક સફળદસ્થ ભૂખ્યાને અન્ન આપતો હતો અને તે પણ પોતાને હાથે. કારણ કે યોગ્ય-અયોગ્ય ભેદ, પાત્ર-સુ-પાત્ર તપાસી તે પ્રમાણે અપાય. તે દાંન આપતી વખતે ગંભીર ચહેરો રાખતો અને નીચે ભેદ રહેતો હતો. એક વાર કોઈ મહાત્મા આવ્યા. તેમણે પૂછ્યું: “પાપીનું મુખ નીચું અને ગ્દાનિવાળું રહે, તમે તો પુણ્ય કરો છો, તો શા માટે નીચું મુખ રાખો છો?” ત્યારે તે જોડ્યો: “આ બધો મહિમા ઇશ્વરનો છે, અન્નાદિ પણ ઇશ્વરનાં છે, આપણે પણ ઇશ્વરનાં છીએ. તો પછી ચાચકો મારી સ્તુતિ કરે છે, તેથી હું શર-માઈ જઈ છું. હું તો વાણેતર જેવો છું. જો હું શામળિયા ચેકનો યશ ખાટી જઈ તો મને પાપ લાગે. વળી પરમાત્માની

ધી. રાત્રને તે કન્યા પરણવાની ઇચ્છા થઈ, તેથી તે પશ્ચિમ
શા તરફ ચાલ્યો. સ્વયંવરમાં ઘણા રાત્રજો એકઠા થયા
તા. કન્યાના પિતાની શરત એ હતી કે, જે ગરમ તેલની કઢા-
માં સ્નાન કરે, તે મારી કન્યાને વરે. કઠાઈનાથી તે બની
પ્રકથું નહિ. એવામાં રાત્રને મળેલા પેલા યોગીમહાત્મા ત્યાં
આવ્યા અને કઠાઈના તેલમાં સ્નાન કરી જિભા રદ્યા. કન્યા
વરમાળ લઈ સામી આવી. યોગીએ કહ્યું: "તું મારી થઈ ચૂકી
છે, તો હું કહું છું કે તું હવે આ રાત્રને વરમાળ આરોપ." કન્યાએ
તે પ્રમાણે કયું. રાત્ર રાજી થયો અને પેલા પ્રશ્નનો
ઉત્તર યોગી પાસે માગ્યો. ત્યારે યોગી બોલ્યા: "હજી તું ન
સમજ્યો? જે ગૃહસ્થ હોલાહોલીની માફક આંગણે આવેલા
અતિથિનો કાઈ પણ ભોગે આદરસત્કાર કરે છે, તે ગૃહસ્થા-
શ્રમીઓમાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે અને જે સંન્યાસી કશામાં આસ-
ક્તિ ન રાખતાં માત્ર બીજાનું જ કલ્યાણ કરે છે, તે સંન્યાસી-
ઓમાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે." આથી રાત્રના મનનું સમાધાન થયું.

૧૩૫-જીમનો સ્વાદ છોડો

મહારાજ યુધિષ્ઠિરે રાજસૂય યજ્ઞ આરંભ્યો, ત્યારે શ્રીકૃષ્ણને
તેમણે પૂછ્યું કે, "મારો યજ્ઞ પૂરો થયો એમ ક્યારે હું
જાણું?" શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું: આ પાંચજન્ય નામનો મારો શંખ સ્વયં
વાગે ત્યારે યજ્ઞ પૂરો જાણવો." યજ્ઞ પૂરો થયો છતાં શંખ ન
વાગ્યો; ત્યારે યુધિષ્ઠિરે પૂછ્યું કે, "શંખ કેમ ન વાગ્યો?"
શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા: "નગરમાં જુઓ, કાઈ લક્ષ્મી બૂખ્યો હશે." નગરમાં
તપાસ કરી તો એક મહેતર (ભગી) આત્મારાગી, પોતા-
ને ઘર બેસે હતો, તે યુધિષ્ઠિરને ત્યાં આવ્યો નહોતો. જેણે ચોંદ

પાણી માગ્યું. કઠિયારે ઘણા પ્રેમથી ઠંડું પાણી પાડ્યું. રાજા પ્રસન્ન થયો. કઠિયારાનું નાગઠામ પૂછી લઈને તે રાજ્યમાં પાઠો કર્યો. ત્યાં જઈ તેણે દીવાનને હુકમ કર્યો કે, “અમુક સ્થળે કઠિયારો જંગલનો ઇંદરો રાખી કોલસા પાડી બહુ દુઃખી થાય છે, તેથી તેને આપણા ચંદનનો બગીચો વિના ઇંદરો ઇનામ આપી દો, કે તેથી તે બિચારા ગરીબને કોલસા પાડવાની માથાકૂટ મટી જાય.” દીવાને તે પ્રમાણે કર્યું. કઠિયારો બહુ રાજી થયો, પણ તેને એ ખબર ન હતી કે ચંદનનાં લાકડાં વેચવાથી પુષ્કળ પૈસા આવશે. આથી તેણે પહેલાંની માફક ચંદન કાપી તેનાં પણ કોલસા પાડ્યા. લગભગ ચંદન કાપીને બાળી રહ્યો, ત્યારે તે રાજા ત્યાં ફરવા આવ્યો. તેણે આ બધું જોયું. રાજા ગુસ્સે થઈ બોલ્યો: “મૂખ! આ તે શું કર્યું? આ બગીચો તને શા માટે આપ્યો હતો? આ ચંદનનું એક એક વૃક્ષ હજાર હજાર રૂપિયાની કિંમતનું હતું, તેને તે બાળી ને કોલસા કરી નાખ્યા! જા, તું તો ઇંદરોને જ ચોગ્ય છે.” એમ કહી બગીચો તેની પાસેથી લઈ લીધો અને તેને કાઢી મૂક્યો. આ જીવરૂપી કઠિયારાને ઇશ્વરરૂપી રાજાએ મનુષ્યદેહરૂપી ચંદનનો બગીચો આપેલો હોવા છતાં, પેલા કઠિયારાની માફક તેને વિષયો વગેરેમાં વેડફી દઈ બ્યથા ગુમાવે છે.

૧૩૭-સાચો યજ્ઞ શું ન કરે?

જ્યારે યુધિષ્ઠિરનો યજ્ઞ પૂરો થયો, ત્યારે ત્યાં પધારેલા ઋષિઓ અને રાજાઓની સલામ મળી. ત્યાં યજ્ઞની પ્રશંસા થવા લાગી. સૌ કોઈ કહેવા લાગ્યું કે, “આવી ઉદારતાથી યજ્ઞ થયો હોય એમ અમે સાંભળ્યું નથી. જેમાં નરનારાયણ-અર્જુન

સ્વર્ગમાં લઈ ચાલ્યું.” તે વખતે એ જગામાં હું આજોડ્યો, તે અર્ધો સોનાનો થયો; બાકીનો અર્ધો સોનાનો થવા અહીં આવ્યો, છતાં થયો નહિ; માટે તેનો યજ્ઞ આપના યજ્ઞ કરતાં અધિયાતો છે.” આ સાંલજી બધા રૂપ થઈ ગયા.

૧૩૮-સર્વમાં ईશ્વર છે

એક ડોશી કથા સાંલજતી હતી. કથામાં વારંવાર એવું આવતું કે, સર્વમાં ईશ્વર છે અને ईશ્વરની મરજી વિના પાંદડું પણ હાલી શકતું નથી. ડોશીના હૃદયમાં આ માન્યતા સુદૃઢ થઈ હતી. હંમેશાં જે સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય તે ईશ્વરપ્રેરિત છે, માટે ईશ્વરની મરજીમાં પોતાની મરજી મેળવી તે રાજી રહેતી. દિવસે દિવસે ડોશીનાં આચરણ ઘણાં શુદ્ધ થયાં. એક વખતે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશને તેની પરીક્ષા કરવાનું મન થયું. રુદ્ર સર્પ થયા અને વિષ્ણુ સિપાઈ થયા. બ્રહ્મા શાસ્ત્રી થઈ ડોશીની પરીક્ષા કરવા આવ્યા. ડોશીને એક છોકરો હતો, તેને સાપ કરવાથી છોકરો મરી ગયો. એટલે પેલો સિપાઈ (વિષ્ણુ) તે ડોશીને બોલાવી કહેવા લાગ્યો: “ડોશીમા આ લાકડામાં તમારો શત્રુ છોકરાને કરડી બસાઈ બેઠો છે, તમે કહો તો હું તેને મારી નાખું.” ત્યારે ડોશી બોલી: “જે થવાનું હતું તે થયું, તેને શા માટે મારવો?” ત્યારે પેલા શાસ્ત્રીજી (બ્રહ્મા) આવ્યા અને બોલ્યા: “ડોશી, શંક પ્રતિ શાસ્ત્રં કુર્યાત્। હવે તેને હણીએ, તેનો દોષ નવ ગણીએ.” ત્યારે ડોશી બોલી: “તમે તો વિદ્વાન કહેવાઓ. હું તો અજ્ઞા એટલે બહુ ન સમજું. સર્વમાં ईશ્વર રહેલો છે અને ईશ્વર જેમ રાખે તેમ રહેવું એ યોગ્ય છે. સૂર્ય, ચંદ્ર પણ તેના કબજામાં

છે, તો આપણે કેાણ માત્ર? વળી મારો ને છોકરાનો સંબંધ પૂરો થયો હશે, તો હું સર્પ સાથે શા માટે નવું વેર બાંધું? માટે સર્પને મારવાનું મને કહેયો નહિ.” પછી ડાશીએ છોકરાના મુખમાં ગંગાજળ મૂક્યું. છોકરો જિલો થયો. કેવ- તાએ રાજ થઈ જાનેને દર્શન દીધાં. ડાશી કૃતાર્થ થઈ.

૧૩૯-વ્યસન મરણને નોતરે છે

એક રાજકુંવર ઘણા લોકમાં જિહરેલો તેથી તેનમાં ઘણું દુઃખસનો પેસી ગયા હતાં. હુકો, તમાકુ તો જાણે તેનાં માતપિતા, અશ્રીણ, બાંગ તો જાણે કે તેનું કુટુંબ. જતે દિવસે કુંવર વ્યાધિથી ઘેરાયો. રાજાએ ઘણી દવાઓ કરી, છતાં તેના વ્યાધિ મટયો નહિ. ગમે તેટલી દવાઓ ખાય પણ સંવમ વિના રોગ શી રીતે મટે? એવામાં મનુષ્યની પ્રકૃતિને અનુસરીને કામ લેનારા એક સંત આવ્યા. તેમણે કુંવરને ભેઈ કહ્યું કે, “આવા તો હજારો કેસ મેં સુધાયા છે. કાલથી મારી દવા શરૂ કરો.” કુંવરે પૂછ્યું: “પથ્ય શું પાળવાનું?” મહાત્મા- ને કહ્યું: “તમારે બાંગ, અશ્રીણ અને દારૂ એ બધું કાલથી બંધનું લેવાનું.” વ્યસની કુંવર જાદુ રાજ થયો અને મનમાં વિચાર્યું કે, ‘આ વેદ જાદુ સારા કહેવાય.’ મહાત્મા જોડે તેની પ્રીતિ થઈ. પોતે જતે મહાત્માના ઉતારે દવા લેવા ગયો અને પૂછ્યું: “નમે અને વ્યસન જામવું કરવાનું કેમ કહ્યું? કેટલાક મૂખોએ તો મને વ્યસન ઇલાવના હતા.” ત્યારે મહાત્મા જોડવા: “આ વ્યસનોમાં ચાર ગુણ છે. પ્રથમ તો માર ન આવે, શરીર નાશ ન્હે, બેમવા વાદન મળે અને ધાપજ આવે નહિ.” કુંવર જોડવા: “એ કેવી રીતે?” મહાત્મા

બોલ્યા: “તમાકુના વ્યસનીને પુ’ પુ’ ઉધરસ આંબ્યા કરે એટલે ઊંઘ ન આવે, આથી ચોર રાત્રે આંબ્યા હોય તો પણ નાસી જાય. શરીર પર સોજા ચડે, ગોટલા ઘાલે, એટલે તે તાંબે દેખાય. પગમાં શક્તિ ન રહે, તેથી કચાંચ જવું હોય ત્યારે વાહન નોંધે. વળી જીવાનીમાં જ મરી જાય, એટલે ધરડો તો ક્યાંથી જ થાય?” મહાત્માનાં વચન સાંભળી કુંવર ચમકીને બોલ્યા: “તે તો દુશું જ કહેવાય! હું આજથી જ તે છોડી દઉંશ.” કુંવરે વ્યસનો છોડી દીધાં અને અંતે તે સુખી થયો.

૧૪૦-અભ્યાસ

એક સ્ત્રી હતી. તે લેંસ રાખતી અને તેનાથી પોતાની આ-
ભુષિકા ચલાવતી. જતે દિવસે લેંસ વિચાઈ, તેને પાડી આવી.
ખાઈ પાડી પરના પ્રેમને લીધે તેને જાંચકીને ઘણી ઊંચી
જગ્યામાં લઈ જતી. હંમેશાં તેની દૃષ્ટિમાં પાડી નાની માલૂમ
પડતી; કારણ કે પ્રથમથી તેને જાંચકવાનો અભ્યાસ પડી ગયો
હતો. જેમ જેમ દિવસ ગયા તેમ તેમ પાડીનું વજન વધવા
લાગ્યું. ખાઈનો જાંચકવાનો અભ્યાસ પણ વધતો ગયો, તેથી
પાડીનો વધતો વાર તેને જણાયો નહિ. લોકો નોંધને છક
થઈ જતા કે; આ સ્ત્રીમાં કેટલું બળ છે, કે તે વર્ષ દોઢ
વર્ષની પાડી જાંચકી ઉપર ચઢી શકે છે! એક દિવસ પાડો-
શીએ પાડીના વજનથી ઘણા જ ઝોછા વજનવાળું પોટલું લઈ
ઉપર ચઢવાનું તેને કહ્યું. ત્યારે તે સ્ત્રી બોલી: “આટલું વજન
મારાથી જાંચકી શકાય નહિ.” લોકોએ કહ્યું: “આ
પાડીને તું કેમ જાંચકે છે?” ત્યારે તે બોલી: “પાડી તો
આજે જ જન્મી હોય એમ મને લાગે છે.” આ વાતથી સ
તું એ છે કે, અજ્ઞાની અધરું કામ પણ સહેલું થઈ શકે.

૧૪૧-ચિંતનમાં ફેર હતો

એક મહાન વૈરાગી મહાત્મા ફરતા ફરતા એક રાજાના નગર પાસે આવી ચઢ્યા. તેમણે વિચાર કર્યો કે, 'એ હું ધર્મશાળામાં બિતરીય તો બીજા લોકો મારા કાર્યમાં વિરોધ કરશે અને એ હું કંઈ ગૃહસ્થને ત્યાં બિતરીય તો ત્યાં ઉપાધિ નહીં.' આવો વિચાર કરી, તેઓ એક કુંભારને નિમ્ત્રણ કરી ત્યાં સૂઈ ગયા. ઠંડી ઘણી હતી. સવાર થયું એટલે રાજા ત્યાંથી જંગલ જવા નીકળ્યો. તેણે તે મહાત્માને જોયા. રાજા આદૃતિ જોઈને સમજ્યો કે, આ કંઈ પવિત્ર મહાત્મા છે. પણ અત્યારે અપવિત્ર અવસ્થામાં તેમની જોડે વાર્તાવાપ કરવો ઠીક નહિ, એમ વિચાર કરી ઠંડેરીમાં જઈ માનપાન સાથે મહાત્માને ત્યાં બોલાવ્યા. રાજા સામે ગયો અને તેમને લાચર બિંધા આસન પર બેસાડ્યા. પછી રાજાએ પૂછ્યું: "મહારાજ, રાત કેવી ગઈ?" મહાત્મા બોલ્યા: "કંઈ તારા જેવી અને કંઈક તારા કરતાં ચારી." રાજાએ કહ્યું: "એમ કેમ?" મહાત્મા બોલ્યા: "બિંધ આવી ત્યારે મને અને તને કંઈ જ્ઞાન ન હતું, જ્યાં મુખી જંગલ હતો, ત્યાં મુખી હું ઈશ્વરનું ચિંતન કરતો હતો અને તું રાજ્યની ચિંતા કરતો હતો." મહાત્માના જવાબ સાંભળી રાજા અત્યંત રાજી થયો.

૧૪૨-વેરનો વઢલો પ્રેમ

એક રાજા પાસે નીચિમાન હતો. એક વખત એનું બન્ડું ફે, એક નીચે રાજા નીચે મુકે તેના ઉપર ચડી આવ્યો.

આ રાજાનું બધું સૈન્ય કપાઈ ગયું. છેવટે મરણિયો થઈ તે
 પોતે રણમાં જિતયો. રણમાં જતાં પહેલાં પોતાનો નાનો પુત્ર
 હતો, તેને માટે બચવાનો રસ્તો તે કરી ગયો. તેણે વિચાર્યું
 કે, ક્ષત્રિય પુત્ર વેર વાળ્યા વિના કદી રહેશે નહિ, માટે તેના
 હાથમાં એક માદગિયું બાંધ્યું. તેમાં લખેલું હતું કે, વેરનો
 બદલો વેરથી નહિ પણ પ્રેમથી વાળવો. રાજા તે
 મુદ્દમાં મરાયો. રાજપુત્ર અન્ય સ્થળે જીછરીને મોટો થયો,
 પણ પિતાનું વેર લેવાનો ડાંખ તેના હૃદયમાંથી નીકળ્યો નહિ,
 તેથી તે રાજપુત્ર પોતાના પિતાના દુશ્મન રાજાના નગરમાં
 ગયો અને રાજાનો રથ હાંકવા રહ્યો. બહુ હોશિયાર હોવાથી
 રાજાએ તેને પોતાનો સારથિ બનાવ્યો. એક દિવસ રાજપુત્ર
 રાજાને રથમાં બેસાડી બહુ દૂર નીકળી ગયો. હવા સારી
 હતી તેથી રાજા રથમાં જીંધી ગયો. રાજપુત્રે વિચાર્યું કે,
 પિતાનું વેર લેવાનો આ સમય ઠીક છે. તેણે પોતાની તલવાર
 તાણી, તે જેવો મારવા બચ છે ત્યાં તલવારનાં તેજથી માદ-
 ગિયાના અક્ષર દેખાયા. તેણે તલવારની અણીથી માદગિયું
 ઉઘાડી જોયું, તો તેમાં પિતાના ઉપલા શબ્દો વંચાયા. તે
 ધડીભર થંભી ગયો. તલવાર પાછી મ્યાનમાં મૂકી. એવામાં
 ઘોડાઓએ ધગ ધગાડ્યા એટલે રાજાની આંખ જીધડી ગઈ.
 પેલા રાજપુત્રે બધી હકીકત રાજાને કહી સંભળાવી. રાજા
 તેના પર બહુ પ્રસન્ન થયો અને તેના પિતાને ધન્યવાદ આપી,
 પોતાની પુત્રી આ રાજકુમારની સાથે પરણાવી અને તેને
 પોતાની ગાદી પર બેસાડ્યો !

૧૪૩-ચેતનમૂર્તિની પૂજા કરો

કોઈ એક મનુષ્ય પરમાત્માની મૂર્તિને જ ઈશ્વર માની પૂજતો. એક દિવસ ગંગાજીમાં સ્નાન કરીને તે આવતો હતો, ત્યારે રસ્તામાં એક મહાત્મા તાવ આવવાથી દુઃખથી પીડાતા હતા. તેમણે કહ્યું: “ભગતજી ! જરા જળ પાત્રા જાવ, ઈશ્વર તમારું બહુ કરશે. મને આખી રાત તાવ આવ્યો છે.” ત્યારે તે બોલ્યો: “આ જળ તો ઠાંકેરજી માટે લઈ જાઉં છું, તે એકું થઈ જાય; તારા જેવા તો રસ્તામાં હજારો ભેગે છે.” આમ કહી તેણે ચાલવા માંડ્યું અને ઘેર આવી ઠાંકેરજીનું પૂજન કરી રાત્રે સૂઈ ગયો. બીજા આવતાં તેને એક સ્વપ્ન આવ્યું. તેમાં તેના ઠાંકેરજી તેને કહેવા લાગ્યા કે, “મને તાવ આવ્યો છે.” ભગતે પૂછ્યું: “તમને વળી તાવ કેવો ?” ઠાંકેરજી બોલ્યા: “રસ્તામાં જે સાધુ સૂતો હતો તે મારું જ સ્વરૂપ છે. તેને તે જળ પાત્રું નહિ અને મને આવીને જળ ચઢાવે છે, પણ તે જળ મને પહોંચતું નથી; માટે મારી ઘેનન મૂર્તિઓની તું સેવા કર. આમ કરવાથી દુઃખધારે પ્રસન્ન થઈશ.” એવામાં તેની આંખ બંધ થઈ ગઈ. તે બહુ જ પસ્તાયો અને દોડતો દોડતો પેલા બીમાર મહાત્મા પાસે ગયો અને તેમની સાજા થતાં મુખી આદી રીતે નેવાચાકરી કરી. પછી તો તે આખી જિંદગી પરમાત્માની ઘેનનમૂર્તિઓની જ સેવામાં રોકાયેલો રહેતો અને અતે ઉત્તમ ગતિને પામ્યો.

૧૪૪-સાધુની પરીક્ષા

એક જાને એક મહાત્માને પોતાને ત્યાં બોજાવ લેવાનું હતું. તે બોજાવને: નમસ્કર્યો, ત્યારે તેમને બોજાવી લાવ્યો.

રસ્તામાં આવતાં પેલા મનુષ્યે કહ્યું: “બાપજી, પેલું આપણું ઘર છે, ત્યાં આપ પધારો, હું કંઈ કામ છે તે કરીને આવું છું.” મહાત્મા ઘેર ગયા, ત્યાં તેની સ્ત્રી બોલી: “તમારા જેવા તો ઘણા ભટકતા આવે છે, જાઓ, થોડી વાર છે.” મહાત્મા પ્રસન્ન સુખે પાછા ફર્યા. ત્યાં ભક્ત તેમને સામે મળ્યો. તેણે કહ્યું: “ચાલો બાપજી, તેણે આપને ઓળખ્યા નહિ હોય, હું સાથે છું.” મહાત્મા પાછા ગયા. ભક્ત આગળ જઈ મેડા ઉપર ચઢી ગયો એટલે સ્ત્રીએ મહાત્માને ધમકાવ્યા. “તમને લાજ શરમ છે કે નહિ? સાધુ યયા એટલે નાક-કાન વિનાના છે? ગૃહસ્થીઓના શું હાલ થાય છે તેની કંઈ તમને ખબર છે?” મહાત્મા હસતે મોઢે પાછા ફર્યા, એટલે પાછલી બારીએથી ભક્તે તેમને ઉપર બોલાવ્યા અને કહ્યું: “માફ કરો, તે તો એવી જ છે. તેના બોલવા સાચું જોયો નહિ.” મહાત્માને મેઢ ચઢતા જોઈ સ્ત્રી બોલી: “હવે ખાધા વિના છોડ્યો નહિ, પેટ ન ભરાતું હોય તો ફોડી નાખો ને!” આમ બોલતાં બોલતાં તેણે બાણું પીરસ્યું. મહાત્માએ પ્રસન્ન ચહેરે લોજન કર્યું. પછી સ્ત્રી તેમને પગે પડીને બોલી: “બાપજી, માફ કરજો. આપ સાક્ષાત્ ઈશ્વર છે અને શાંતિના સાગર છે, તે મેં જોઈ લીધું. માનઅપમાન તો આપ ગળી જ ગયા છે.” ત્યારે મહાત્મા બોલ્યા: “અમારાથી તો કૂતરાં સારાં છે, કારણ કે તેને મારો છે છતાં પણ તે પાછાં આવે છે. તમે તો મને ગાળો જ આપી છે ક્યાં માર માર્યો છે?”

૧૪૫—વીજાને દુઃખ દેશો નહિ

એક શિયાળ જંગલમાં ફરતું હતું. તેને ઘણી તરસ લાગી હતી. તે પાણીને માટે ઘણું ભટક્યું, પણ પાણી કંઈ મળ્યું

નહિ. આખરે તે ધાકી ગયું. એવામાં તેણે એક ખાડો ભેળે. તેમાં થોડું પાણી હતું. તેમાં ઊતરીને પાણી પી શકાય તેમ હતું, પણ પાણું બહાર નીકળાય તેમ ન હતું. હવે શું કરું? તે વિચાર કરે છે એવામાં એક બકરો ત્યાં આવી ચડ્યો. તે પણ પાણી ખેળતો હતો. શિયાળે કહ્યું: “મિત્ર! આ ખાડામાં પાણી છે, તેમાં ઊતરી શકાય તેમ છે, પણ બહાર નીકળી શકાય તેમ નથી. જો તમે તમારા બે પગ ઊંચા ધરાવશો, તો હું તમારા ઉપર થઈ નીકળી શકીશ અને પછી હું તમારાં ચિંત્તાં પકડી તમને બહાર ખેંચી કાઢીશ.” ગરમવાનને અકબર ન હોય. બકરાએ શિયાળની માગણી કબૂલ રાખી. બેડ પાણી પીવા ઊતર્યાં. શિયાળ બકરાની પીઠ ઉપર ચઢીને બહાર નીકળી ગયું. પછી બકરે કહ્યું: “હવે મને બહાર ખેંચી લે.” ત્યારે શિયાળ બોલ્યું: “અરે મૂખ! હું આટલું નાનું તને કેવી રીતે બહાર કાઢી શકું? હું તને કાઢતાં પાણું અંદર પડી જઈ. માટે રામ, રામ! હું જઈ છું.” એમ કહીને તે આવડું થયું. બીજાને દુઃખ આપી કોઈ મુખી થતું નથી. જો ન્યાયે તે શિયાળ થોડે દૂર ગયું, ત્યાં તે વાંચે તેને કાઢી ખાડામાં પડેલો પેલો બકરો બે બે કરેલો હતો. એવામાં કોઈ ભલા માણસે તેનો અવાજ સાંભળ્યો. તે ખાડા પાસે આવ્યો અને બકરાનાં ચિંત્તાં ઝાલી તેને બહાર ખેંચી કાઢ્યો.

૧૪૬-મર્તુદ્ધરિ અને હીંગે

એક વખતે રાજાશિં જનૂંદરિ જગતમા વૃક્ષ નાંબે બે દના. એવામાં પાંચેના રક્ષામાં એક હીંગે પડેલો તેમણે એવ પૂર્વના અવ્યવસ્થાને દેવની નેમની મરજી થઈ, પણ પડે.

વિચારું કે, “ અગણિત હીરાઓ છોડી પરમાત્માનું શરણ લીધું, તો પછી એક હીરાને લોભે પાછું તલચાવું તે ઠીક નથી. વળી અત્યારે મારે તેનો ઉપયોગ પણ શું છે ? વસ્તુ આવે ત્યારે તેના કરતાં તે દશગણી ચિંતાને સાથે લાવે છે, તો પછી આ શાન્તિ શી રીતે ભોગવાય ? ” આવો ગંભીર વિચાર કરી તેઓ અંતર્મુગ્ધ થયા. એવામાં બે બાળુથી બે રાજપૂતો હાથમાં તલવાર લઈને ત્યાં આવી ચઢ્યા. બેઉની દૃષ્ટિ એકી સાથે તે હીરા ઉપર પડી. તેઓ સાથે દોડ્યા અને સાથે હીરા ઉપર હાથ પણ નાખ્યા. મમત કરી બેઉ આશ્ચર્યમાં આવી ગયા. બેમાંથી એક પણ નમ્યો નહિ. હીરાને બેઉ સ્વયં પચાવી પાડવા ધારતા હતા, તેથી બેઉએ સાથે તલવારો ખેંચી અને બેઉ કપાઈને મરણ પામ્યાં. હીરા ત્યાંનો ત્યાં જ પડ્યો રહ્યો ! ભતૃહરિએ તેમને વાળવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ તેમનું સાંભળે જ કેણું ? દુનિયામાં પણ લોકો મમતના માર્ગો આર્ષા કેટલાંયે અવિચારી કાર્યો કરે છે અને આખરે ખુવાર થઈ પાછળથી પસ્તાય છે.

૧૪૭-નમાજ પઢો

શુરુ નાનકે પંબળમાં મહાન તરવેતા થઈ ગયા. તેઓ હિંદુમુસ્લિમની એકતાના સાધક હતા. એક વખત સુલતાન નુરુના નવાબે શુરુ નાનકને કહ્યું: “ મુસ્લિમ અને હિંદુધર્મના રહસ્યમાં કંઈ ભેદ નથી એમ તમે કહો છો, તો આજે મારી અને કાણની સાથે તમે નમાજ પઢો.” નાનકેણે કહ્યું: “ બહુ સારું.” પછી સૌ મસ્જિદમાં ગયા. શુરુ નાનકે એક બાળુ બિલા રહ્યા અને રાજ તથા કાણ નમાજ પઢવા લાગ્યા, પણ તેમનું મન તો બીજે ભટકતું હતું. પછી નવાબે શુરુ નાનકને કહ્યું: “ કેમ

જિલા છે? તમે પણ નમાજ પઢાને!" નાનકજી બોલ્યા: "તમે નમાજ ક્યાં પઢા છે? તમે તો કાળૂલમાં ઘોડા લેવા ફરતા હતા અને કાજી સાહેબ કૂવો ખોદાવતા હતા. ખરી નમાજ તો હું જ પઢ્યો છું, કે જેનો સ્વીકાર ખુદાએ કરી લીધો છે." આમ ગુરુ નાનક તેમના મનની વાત જાણી ગયેલા જાણી નવાબ અને કાજી તો હંગ થઈ ગયા અને નાનકને પગે પડી તેમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

૧૪૮-ગુરુ નાનક અને મક્કા

ગુરુ નાનક ભારતવર્ષનાં જ્યાં તીથોમાં ફર્યા. એક વખતે તેઓ મક્કા યરીફની હજ કરવા ગયા. અગાઉ ગાદીઓ કે મોટરો હતી નહિ કે, એક દિવસમાં પહોંચી જવાય. તેઓ પાંચ દિવસે મક્કા પહોંચ્યા. ચાલવાના પરિશ્રમથી તેઓ થાકી ગયા હતા. રાત્રે કાળા તરફ પગ કરીને તેઓ સૂઈ ગયા. કાજીએ શુસ્સે થઈને તેમને ઘણો ઠપકો લીધો, કારણ કે મુસ્લિમધર્મ પ્રમાણે તે અપરાધ ગણાય છે. નાનકે કહ્યું: "સાહેબ! આટલા શુસ્સે ચા માટે ચાઓ છે? હું થાકી ગયો છું, તો જે બાજુએ ખુદાનું ઘર ન હોય તે તરફ મારા પગ ખસેડી મૂકો." આથી કાજીને બહુ રીઝ ચડી અને જોરથી તેમના પગ પકડી બીજી દિશા તરફ ફેંક્યા. કાજીને કાજાનું દેરજ પણ તેજ દિશાએ દેખાયું. બીજી દિશા તરફ પગ ફર્યા તો ત્યાં પણ તેમજ થયું. કાજી બોલ્યા: "આમ કેમ થાય છે?" ત્યારે નાનકે કહ્યું: "કાજી સાહેબ! મું ખુદાનું ઘર ચારે બાજુ નથી? મું ખુદા ચરી જ રહે છું? કાજી યરમાઈ ગયો અને તેમને પગે પડી તેમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

૧૪૯-વાણી વેર કરાવે છે

પાંડવપુત્ર ધર્મરાજાએ જ્યારે રાજસૂય યજ્ઞ કર્યો, ત્યારે મય દાનવ દ્વારા એક ઘણી જ સુશોભિત સભા રચી હતી. આ સભા રચવામાં મય દાનવે એવી કુશળતા વાપરી હતી કે, જ્યાં સ્થળ હોય ત્યાં જળ જણાય અને જળ હોય ત્યાં સ્થળ જણાય. એક દિવસ દુર્યોધન તે સભામાં આવ્યો અને આવી યુક્તિવાળી રચનાથી ભ્રમિત થઇ તે ફાંફા મારવા લાગ્યો. તેને સભામાં અક્ષણાતો જોઇ, સતી દ્રૌપદીએ તેના તરફ જોઈ કહ્યું કે, “આંધળાના પુત્ર દેખતા ક્યાંથી હોય?” આ કઠોર વાણી દુર્યોધનના હૃદયમાં સાલવા લાગી અને તેને ખદલો તેણે યુધિષ્ઠિરને ઘૂતમાં હરાવી દ્રૌપદીને છતી લઈ, બરી સભામાં વડીલોના દેખતાં, તેનાં ચીર ખેંચી વળ્યો. કઠોર વાણી બોલવાથી દ્રૌપદીને આવું મહાન સંકટ આવી પડ્યું. ચીર ખેંચતાં દુર્યોધન ભીમ તરફ જોઈ તેને કહેવા લાગ્યો કે, “ઠીઆ! તારાથી બને તે કરી લે અને તારામાં તાકાત હોય તો આ વખતે તેને મદદ કર.” વળી તેણે ભીમના સાંભળતાં દ્રૌપદીને પણ ઘણાં કડુ વચન કહ્યાં. ભીમથી આ અપમાન સહન થઈ શક્યું નહિ, તેથી તેણે દુર્યોધનના સુધિરથી દ્રૌપદીને ચોટલો પાંધરાની અને તેને મારી નાખવાની પ્રતિજ્ઞા કરી. મહાભારતનું યુદ્ધ તે આ પ્રતિજ્ઞાનું પરિણામ હતું. કઠોર વાણી ઉચ્ચારવાથી આવા અનિષ્ટ પરિણામ આવે છે.

૧૫૦-પુરોહિત કેવો જોઈએ ?

‘પુરોહિત’ શબ્દનો અર્થ યજ્ઞયાગાદિ કરાવનાર આચાર્ય એવો થાય છે, પરંતુ જે હિત કરે તે પુરોહિત એવો અર્થ

આપણે અહીં લઈશું. જો કે આ અર્થ વ્યાકરણથી વિરુદ્ધ છે, છતાં ભાવ ધણો જ સારો છે. એક વખત મેવાડનો પરા-કર્મી રાણા પ્રતાપ યુવાવસ્થામાં પોતાના ભાઈ શાક્તસિંહની સાથે ચિકાર કરવા ગયો હતો. ત્યાં નિધાનની બાળતમાં તે બંધુઓ વચ્ચે કનિયો થયો. રાણા પ્રતાપે કહ્યું કે, “મેં નિધાન લેધું છે.” ત્યારે શાક્તસિંહ કહેવા લાગ્યો કે, “મેં પાક્યું છે.” તેઓ બંને વાદે ચઢ્યા અને ક્રોધિત થઈ ગયા. કેળે લેધું તેનો નિશ્ચય થયો નહિ, ત્યારે ભવાં ચઢાવી હાથમાં ભાડો લઈ પ્રતાપ બોલ્યો: “આવી જા મેદાનમાં. કેળે નિધાન તાક્યું છે તેનો નિર્ણય કરીએ.” ત્યારે શાક્તસિંહ પણ ત્રિરૂપ્ત રૂપો વિના હાથમાં ભાડો લઈ સામે હાજર થઈ ગયો. આ બંનેની ઝપાઝપી સાંભળી લોકો ભેગા થઈ ગયા. તેઓએ બંને વાંચી છતાં કેળેનું તેઓએ માન્યું નહિ. લોકો ગમરાઈ ગયા અને અવશ્ય રાજ્યનું નિકંદન જવા જોડું એમ માનવા લાગ્યા. એવામાં રાજ્યપુરોહિત આ બંને સાંભળી હોડેને ત્યાં આગ્યો અને બંનેને સમજાવવા કહ્યો, પણ તેઓ નમસ્કે શાના પછી પુરોહિત કૂદીને એકની મધ્યમ ઝડને ક્રમો રંગો અને કહ્યું: “મારા વીર પુત્રો! તમારી વીરતા ન તો શરીર પર અજ માલો, મારાથી આ દેશ જોવ તો નથી આ દેશ દે મીને ગાનુમે રાજ્ય થાય છે, દુશ્મનોએ દેશ મેને લઈ છે. ન તો પ્રતાપ ઉપર દેહી લોકોની આશ્રિયા નહ થાય છે.” અર દેશ વચ્ચેના મંત્રાની બંને બંધુઓને. હવે તારી નયે અને ન તો નીચે મૂકી દઈ તેઓએ શરમઈ નવા. પુરોહિતે તમારા નીચે

૧૫૧-કનિષ્ઠ નોકરી

બંગાળામાં રૂપગોસ્વામી કરીને પંદરમા સૈકામાં શ્રીચૈતન્ય મહાપ્રભુજીના શિષ્ય થઈ ગયા. તે ઘણા બુદ્ધિશાળી અને સંસ્કૃતના અગાધ પંડિત હતા. તેમણે અલાઉદ્દીન બાદશાહના વજીર તરીકે ઘણાં વર્ષો કામ કર્યું. બાદશાહ તેમના પર ઘણો પ્રસન્ન રહેતો અને તેમનો માનમરતબો સાચવતો. એક દિવસ એવું બન્યું કે, રૂપગોસ્વામી વહેલા પરાદિયે ઊઠી નવાળના હુકમ પ્રમાણે તેમના દરબારમાં જતા હતા. તે વખતે વરસાદ મુસળધાર પડી રહ્યો હતો. રસ્તામાં ઠેાંઠની અવરજવર બિલકુલ દેખાતી નહિ. રસ્તે ચાલતાં એક પતિપત્ની વચ્ચે થતી વાત તેમણે સાંભળી.

બ્રાહ્મણી બોલી: “તમને ઘરની કંઈ ખબર જ નથી. જાઓ, જલદી કાંઈક મજૂરી કરી અથવા લિફ્ટા માગી અનાજ લાવો. ઘરમાં ખાવાનું કંઈ નથી.” ત્યારે બ્રાહ્મણ બોલ્યો: “હજી સવાર થવાને વાર છે, વરસાદ બહુ વરસી રહ્યો છે, આવા સમયે ગુલામ કે પારકાની નોકરી કરનાર માણસ સિવાય બીજું કોણ બહાર જાય? ફૂતરાં અને શિયાળાં પણ બહાર નીકળે નહિ, તો હું શા લોગે બહાર જઈ? મેં એવાં શાં કાળાં કર્મો કર્યાં છે?” આ વચ્ચેના સાંભળતાં રૂપગોસ્વામીને પોતાના ઉપર ધિક્કાર છૂટ્યો અને ત્યાંથી જ તેઓ પાછા વળ્યા. ઘેર જઈ નોકરીનું રાજીનામું મોકલી આપ્યું. ‘ઉત્તમ જેતી, મધ્યમ વેપાર અને કનિષ્ઠ નોકરી’ એ કહેવત તદ્દન સાચી છે.

૧૫૨-અતિથિનો આંશીર્વાદ ફળ્યો

એક ગામમાં મારુત ભક્ત રહેતા હતા. તેમને કંઈ સંતાન નહોતું. તેઓ ઈશ્વરભક્તિમાં પોતાના દિવસો નિર્ગમન કરતા હતા. એક દિવસ સંધ્યાકાળે એમના ઘરમાં એક અમણ્યા અતિથિએ આશ્રય લીધો. તે જ રાત્રિએ તે અતિથિ બેડામાં રો ધઈ ગયો. મારુતે જે રાત સુધી જાંઘ્યા વિના ખડે પગે તેની વાકરી કરી. ત્રીજી રાત્રિએ અતિથિની વળતી ફાલ ડોવાથી મારુત સૂનો. એવામાં અતિથિ ઠારમી ચીસ પાડી બોલ્યો: "હે ઈશ્વર! આવા નાહાનના ઘરમાં મને ક્યાં રાખ્યો? અહીં તો ઠાંઈ ભાવ જ પૂછતું નથી." આ સાંભળી મારુતની પત્ની બોલી: "આવા નયુજાની સેવા ન કરવી ભેદભરે; સાંભળો, તે કેવું બોલે છે? આની સેવા કરવાથી મું ફળ મળવાનું છે? તમારું કહેલું તે પૂજા મેળવે છે." ત્યારે મારુત બોલ્યો: "એમ ન બોલ." તે બિચારો બીમારીની પીડાથી બોલે છે તેથી તેની રીઝ આપણે શા માટે કરી? વળી આપણે તેને પ્રયત્ન કરવા સેવા કરવા નથી, આપણે તો ઈશ્વરને પ્રયત્ન કર્યો છે. ઈશ્વર તો આપણા ઉપર પ્રસન્ન જ છે, નહિ તો આપણે પણ બીમાર હોઈએ. જો આપણાં શરીર કેવું તાબડું છે? તે ઈશ્વરની કૃપા વિના વીળું મું હોઈ શકે?" મારુતે આ પ્રમાણે કહ્યું, એટલે તે શ્રી ગ્રમજી મર્જ અને જન. સદાસીધે પેટાની સેવા કરતા લાગી. જ્યારે તે ચાલે મળે તે જવા નીકળ્યો, ત્યારે હાંપનીને આંશીર્વાદ આપનો મયો અને તેમને ત્યાં પાછળથી પુરસ્કન માંપડપું!

૧૫૩-ईश्वरनो पगार एक लक्ष!

પંદરપુરમાં દામોદરપંત નામનો સાચો ભક્ત રહેતો હતો. તે મામલતદારની નોકરી કરતો હતો. એક વખત દેશમાં બયંકર દુકાળ પડ્યો, તેથી ખેડૂતો મહેસૂલ ભરી શક્યા શકિ. રાજ્યએ મહેસૂલ વસૂલ કરવા દળાણ કરવા માંડ્યું. દામોદર-પંતથી આ સહન થઈ શક્યું નહિ. “વૈષ્ણવ જન તો તેને કહીએ જે પીડ પરાઈ જાણે રે” આવાં લક્ષણથી યુક્ત તે દામોદરપંત ખેડૂતને દુઃખ આપી શક્યા નહિ અને ઊલટું પોતાનું ઘર વેચી જે કંઈ રૂપિયા આવ્યા તે મહેસૂલ ખાતે રાજ્યમાં એક સિપાઈ સાથે મોકલ્યા. તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કે, જો પૂરેપૂરું મહેસૂલ ભરાય એટલા પૈસા મારી પાસે હોત તો હું ગરીબ ખેડૂતોના સઘળા પૈસા ભરી દેત. સાચા ભક્તના અંતઃકરણનો અવાજ અંતર્યામી પરમાત્મા સાંભળે છે, તેથી પરમાત્માએ સિપાઈનું રૂપ લઈ પૂરું મહે-સૂલ રાજ્યને આપી દીધું. રાજા બહુ પ્રસન્ન થયો અને સિપા-ઈને પૂછ્યું: “તારો પગાર કેટલો છે?” ત્યારે પરમાત્મા બોલ્યા: ‘એક લક્ષ’ રાજ્યએ વિચાર્યું કે, ‘લાખ હોકડા હશે.’ તે કંઈ વધારે કહેવાય નહિ. આવાં વર્ષમાં પણ મહેસૂલ વસૂલ કરી માટે જે લક્ષ આપીએ તો પણ ઓછા છે. રાજ્યએ જણાવ્યું કે તને આજથી જે લક્ષ મળશે. વેશ-ધારી સિપાઈ ભગવાન બોલ્યા: “મારે તો એક લક્ષ જ ખસ થશે.” રાજા હસ્યો કે આ મૂખ સમજતો નથી. પછી ભગ-વાન ચાલ્યા ગયા. હવે દામોદરપંતે મોકલેલો પેલો સિપાઈ થોડા પૈસા લઈને રાજા પાસે આવ્યો. રાજ્યએ પૂછપરછ કરી તપાસ કરી તો માલૂમ પડ્યું કે, પહેલાંનો સિપાઈ એ તો

સાક્ષાત્ ઈશ્વર હતા ! રાત્ર સમજ્યો કે, પ્રભુ પોતાના ભક્તોના અંતરના આત્માને કેવું માન આપે છે !

૧૫૪-દુઃખ દૂર કરો

હજરતઅલી જ્યારે મુસલમાનોના ખલીફા હતા, ત્યારે એક દિવસ તેઓ નમાજ પઢીને ધર્મોપદેશ આપતા હતા. તે વખતે એક આરબે આવી તેમને બહુ ગાળો દીધી અને કહ્યું : “અરે દુહ, ટાંગી ! લોકોને આમ શા માટે કહે છે ? તારો દોષખર્મા નિવાસ થયો. આ ખલીફાનું પદ તું ઊઠી દે.” હજરતઅલી મહમ્મદ સાહેબના પ્રિય જમાઈ થતા હતા, એટલે એમનું આ પ્રમાણે અપમાન થયેલું જોઈ લોકો બહુ ગુસ્સે થયા અને આરબને મારવા તૈયાર થયા. ઉપદેશ પૂરો થયા પછી હજરતઅલી પ્રસન્ન વદને અને ગજમળા સ્વરે બોલ્યા : “તમે તેને માર્યો નહિ. એ માણસને પૂછી જુઓ, કે એને કોઈ પ્રિય સંબંધીનો વિયોગ થયો છે ? માથે દેવું થયું છે ? પેટ ભરીને ખાવાનું મળે છે કે કેમ ?” લોકોના પૂછી જોતાથી જણાયું કે, તેને માથે કરજ થયું છે. શાદુકાર તેને ઠેક પાડવા નૈયાર થયો છે, તેથી તે ગમરાયેલો રહે છે. પછી હજરતઅલીએ પેતાને ધૈન્યી પેચા મંગાવી તેને કરજમાંથી મુક્ત કર્યો ! ત્યારથી તે આરબ તેમનો પ્રિય શિષ્ય થઈને રહ્યો. આપણે મનુષ્ય જ્યારે પેતાનો ખ્યાલ જુની માટા માણસ માં. અપરિત વર્તન કરે, ત્યારે મમજવું કે તેને કંઈ પેટા છે તે વખતે તેનું દુખ દૂર કરવું તે માતાનો ધર્મ છે, નહિ કે તેને વિનંતી કરે.

૧૫૫-નિઃસ્પૃહી ફકીર

વાયવ્ય પ્રાંતમાં ગંજમુરાદાબાદ નામના ગામમાં એક ફકીર રહેતો હતો. તે હંમેશાં નાની ઝૂંપડી ખાંધી તેમાં એક તૂટેલી ખાટ પર પડ્યો રહેતો હતો. ગોદડાં કે બિછાનાની તેને જરૂર ન હતી. ખાટની સામે એક સાફડી પડી રહેતી. બહારથી આવનાર તેના પર બેસતું. એક દિવસ હાથનો તકિયો બનાવી ફકીર સૂઈ રહ્યો હતો, તેવામાં એ પ્રાંતનો ગવર્નર પોતાના દુભાષિયાને સાથે લઈ ત્યાં આવ્યો. ફકીર બોલ્યો: “કેન હે?” દુભાષિયાએ કહ્યું: “પ્રાંતના લાટ સાહેબ છે.” ફકીરે સૂતાં સૂતાં કહ્યું: “બેઠતા કયું નહિ? બેઠ જાઓ, બેટા!” અંગ્રેજી પોષાકમાં જમીન પર બેસવું સગવડભર્યું નથી, છતાં ફકીરને માન આપવા ટોપી ઉતારીને ગવર્નર બેઠો. ફકીર લાટ સાહેબના મુખ સામું ભેળ, મહારાણી વિક્ટોરિયાને ઉદ્દેશીને કહેવા લાગ્યો કે, “જે આ રાજ્યના માલિક છે તે દુનિયાના માલિકની મહેરબાનીને પાત્ર છે! તે સાધુ અને ફકીરોના આશીર્વાદને પણ પાત્ર છે. તે જેવી ઉદાર છે, તેવા તમે અમલદારો ઉદાર નથી; તેથી પ્રજા પીડાય છે! તમે લોકો તેના જેવું ઉદાર મન રાખી, પ્રજાનું પાલન કરશો તો પ્રભુ તમારા રાજ્યનું સર્વદા સારું કરશે. ન્યાયાધીશ આદિની ગાદી પર બેસો ત્યારે હૃદયમાંથી રાગદ્વેષ કાઢી નાખજો. મારા કહ્યા પ્રમાણે ચાલશો, તો પછી આ રાજ્ય સંઘંધી મારે કહેવાનું બાકી નહિ રહે. જાઓ, બચ્યા!” ગવર્નર હાથમાં ટોપી લઈને શાન્ત ફકીરના મુખ સામું નિહાળી ચાલ્યો ગયો! ગામમાં લાટ સાહેબની પધરામણી થયેલી સાંભળી ઘણા લોકો તેમને લેવા અને માન આપવા આવ્યા, ત્યારે સાહેબે દુભાષિયાને કહ્યું: “હું આ

લોકોનું માન મેળવવા નથી આવ્યો; આ લોકો જેવા હબરો રાજ્યો અને નવાબો મારી આસપાસ વીંટળાઈ રહે છે. હું તો આવા રાજ્યોના રાજા જેવા નિઃસ્પૃહી ક્રૂરીને મળવા જ અહીં આવ્યો હતો. " એમ કહી પોતાને સ્થાને જવા નીકળી ગયા.

૧૫૬-માતૃભાષા પરનો પ્રેમ

બંગાળના કેવેન્ડ્રનાથ બાબુ પછા મુધારકવાળા તથા નવા વિચારના હતા. તેઓ ફારસી તથા અંગ્રેજી ભાષાના પંડિત હોવા છતાં પોતાની હિન્દી માતૃભાષા પર તેમને અત્યંત પ્રેમ હતો. મિત્રો સાથેના પરસ્પર વાર્તાલાપમાં અને પત્રવ્યવહારમાં પણ તેઓ માતૃભાષા જ વાપરતા અને બીજાને તેમ કરવાનું કહેતા. એક વખત ઠાંઈ નિકટના સગાને તેમની ઉપર પત્ર આવ્યો. તે અંગ્રેજીમાં લખેલો હતો, તેથી તેમણે પત્ર વાંચ્યા વિના પાછો મોકલી દીધો. વર્તમાનયુગમાં થોડુંક અંગ્રેજી જાણનાર પોતાને પત્રવ્યવહાર અને વાર્તાલાપ અંગ્રેજીમાં જ કરવામાં ગૌરવ માને છે, એ ચરમાવનારું છે. કેવેન્ડ્રનાથ કહેતા હતા કે, " એક ભારતવાસી વિદ્વાન અમેરિકામાં વિદ્યાભ્યાસ કરતા હતા. તે ત્યાં જે કુટુંબમાં રહેતા હતા, તે કુટુંબના એક અમેરિકન વાજકને ભારતવાસીની ભાષા કેવી હશે, તે જાણવી હતી. એક દિવસ ભારતવાસીની દયાથી આવી, ત્યારે તે વાજક આવીને તેમને કહેવા લાગ્યો કે, " એ આપને આપના ન દેવ તો મહેરબાની કરીને જાણો. પણ મને એવા આપના મારે જમવી હિન્દી ભાષા એવી છે. " પરંતુ અફમોમની વત્તા હતી કે, તે જરૂર અંગ્રેજી જ. જ. માં જ હતો. વાજકે પણ જણાવ્યું અને નિર્ણય થયું જુલુસુઃ " શું જાણો ત્યાં

માતૃભાષા જ નથી ?" હાથ । ભારતવાસી શું ઉત્તર આપે ? પેલો વિદ્વાન આ બાળક પાસેથી માતૃભાષાના ગૌરવનો મર્મ સમજ્યો."

૧૫૭-ન વોલ્યામાં નવ ગુણ

એક વિદુષી સ્ત્રીની આગળ તેની પાટોશણે આવી કહ્યું : "બહેન, મારા પતિનો મિત્રજ ઘણો ખરાબ છે, તે જોઈને મારો મિત્રજ પણ-જાય છે; તેથી ઘણી વખત રાંધ્યાં ધાન પણ પડ્યાં રહે છે અને અમે બેડ બધા કરીએ છીએ. દિવસે દિવસે અમારો દેવાગ્રિ વધતો જ જાય છે." પેલી વિદુષી બાઈ જોલી : "અહો ! એમાં શી મોટી વાત છે ? મારી પાસે એવી દવા છે કે, તારો જીભરો નહિ રહે. માત્ર તારો પતિ જોલવા માટે ત્યારે આ દવાવાળા પાણીનો ધૂંટડો મુખમાં રાખજે ।" એમ કહી તેણે દવાની શીશી આપી. તે બાઈએ ઘેર જઈ તે પ્રમાણે કર્યું, એટલે તેનો પતિ થોડી વાર જોલી ચૂપ થઈ ગયો । પછી વિદુષી પાસે જઈને તેણે કહ્યું : "બહેન, તમારી દવા બહુ સારી છે, મને તે વધારે આપો." ત્યારે વિદુષી જોલી : "એમાં કંઈ દવા નથી । માત્ર તમને પાણી જ આપ્યું હતું અને મુખમાં પાણી રહે એટલે જોલાય જ નહિ । આપણે ન જોલીએ એટલે સાગો માણસ થોડી વાર જોલી બંધ રહી જાય. એ જ એમાં રહસ્ય છે." પેલી બાઈ સમજી ગઈ અને પછી પતિપત્ની પ્રેમથી રહેવા લાગ્યાં. ઠહેવત છે કે, "ન જોલ્યામાં નવ ગુણ."

૧૫૮-ગાન તો ર્ધ્વરનાં જ ગવાય ।

એક દિવસ
જે તેને પૂ

ગવેવાના ગાયનથી ખૂશ
સુંદર સંગીત ત

તેમને ખૂબ માર મારતા. માધવસિંહ રાજ થયા, પછી એક દિવસ કચેરીમાં વિનોદ કરતાં તેઓ બોલ્યા: “જાણુ સંસારચંદ્ર કંઈ કાયા નથી, તેઓ મને લણાવતા ત્યારે જાહુ જ મારતા અને હાથ ધરવાનું કહેતા, પણ ખંદા જલદી હાથ ધરે એવા કયાં હતા? તેઓ મને મારવા આવે ત્યારે હું ટેન્કલની ચારે જાણુ દોડતો, છતાં તેઓ મને પકડીને મારતા. કોઈ કોઈ વાર મને વિચાર થતો કે, ‘લાગ આવે તો તેમને સીધા કરી નાખું!’ આજે તેઓ મારી પાસે બેઠા રહે છે. હવે હું કહું કે, ‘હાથ ધરો’ તો?” બીજો હોત તો ગજારાઈ જાત અને કાલાવાલા કરત, પણ નીંડર સંસારચંદ્ર જાણુ હસીને બોલ્યા: “મહારાજ! મને જો એ વખતે જરાબર જણર હોત કે આપ જ્ય-પુરના મહારાજ થનાર છો, તો એથી પણ વધારે માર મારીને વધારે લણાવત! અત્યારે તે વિદ્યા વધુ સુશોભિત દેખાત!” આ જવાબથી રાજ જાહુ પ્રસન્ન થયો અને તેમને અંત સુધી પોતાની પાસે રાખી તેમની પ્રત્યે માનથી વર્તવા લાગ્યો.

૧૬૦-સવકુ દે સુદાતાલા

લખનૌના નવાબ અસફ-ઉદ્-દૌલા પુણ્યદાન માટે પ્રખ્યાત હોતો. એક દિવસે તેણે રાજમાર્ગ ઉપર એક ફકીરને નીચે પ્રમાણે સાદ પાડતો સાંભળ્યો. ‘જિસકો ન હે ખુદાતાલા ઉસકો હે અસફ-ઉદ્-દૌલા.’ નવાબે ફકીરને પોતાના મહેલમાં બોલાવી એક તડખૂચ આપ્યું. ફકીર ઉદાસ થયો કે નવાબે નજીવી ચીજ આપી મારો તિરસ્કાર કર્યો. તેણે ખિન્ન થઈ એ તડખૂચ બે પૈસામાં વેચી દીધું અને તે બે પૈસાના ચણા લઈને ખાધા. જે માણસે ફકીર પાસેથી તડખૂચ લીધું,

તેણે ઘેર જઈને તે કાપ્યું તો તેમાંથી હીરામોતી અને રત્નો
નીકળ્યાં । પુનઃ જ્યારે ફકીરનો મેળાપ થયો, ત્યારે નવાબે
પૂછ્યું: “સાંઈબાવા! પેલું તડખૂય કેવું હતું?” ફકીરે જવાબ
આપ્યો કે, “એ તડખૂય તો મેં એ પૈસા લઈ વેચી નાખ્યું.”
નવાબે કહ્યું: “એની અંદર હીરામોતી ભર્યાં હતાં તેવું શું
થયું?” નવાબનાં વચન સાંભળી ફકીરે ઊંડો નિઃશ્વાસ મૂક્યો.
પછી નવાબે કહ્યું: “હવે લોકોને ખોટી સલાહ નહિ આપતા,
પણ સાચી વાત જણાવજો કે, “જિમ્મકો ન હે ખુદાનાલા
ઉમ્મકો ન હે અમ્મક-ઉદ્-દાલા; જિમ્મકો ન હે અમ્મક-
ઉદ્-દાલા ઉમ્મકો હે ખુદાનાલા.”

૧૬૧-આવરૂ પદવીમાં શ્રેક માણસાઈમાં ?

એક વખત સિકંદરે પોતાના એક સમજન મેનાપતિને
મેનાકારને નારાજ થઈ મુજેદારના હોદ્દા પરથી ઉતારી પાછો
રોકા દિવસ પછી કામગીરીને તેને સિકંદરે આજ્ઞાઓ. એ
જાણ્યા વિના પ્રસન્ન મુખે તે આજ્ઞાઓ. સિકંદરે પૂછ્યું: “હું
જામને પહેલાંના જેવા જ ખુશમિજાજ ભેડ મું તેવું શું કારણ?”
મુજેદારે ઉત્તર આપ્યો: “મને દહે ધનું માફ તાને છે આખી
જાજના સુજેદારો મને દહે ધનું માન આપે છે, જ્યાં વિનવણી
કારી સલાહ પૂછે છે. માધારણ મિપાઈ જે પહેલા મરી પ.મે
જાજનાં ચક્રાચારો તે દહે ખુશીથી મારી પાને અ પે છે અને
જેમને દહે માર્દ સલાહ આપી શકુ મું. તેમને પણ દ
દારને: મ.વમ થઈ જાયો મું. ધણા માગુરો ચારે એજ
સા અંમારમાં મોટું મુખ અને તાજાવા છે.” નિઃશ્વા
સ: “દે મોટું દાર મું જામને દારો ત મનું?” મને

રે કહ્યું કે, " આખર પદવીમાં છે કે માણસાઈમાં ? જે માણસ પોતાને સોંપાયેલું કામ ખરાબર કરે અને બીજાને મદદ કરે છે, તેને જ લોકો ભલો માણસ કહે છે. મોટો માણસ ધને હાંચરુશવત લે, તો નાના સિપાઈઓ કરતાં પણ તે હલકો માણસ છે. " આ વાક્યો સાંભળી સિકંદર બહુ રાજ થયો અને બધા સિપાઈઓનો તેને ફરીથી ઉપરી નીમ્યો !

૧૬૨-કૂતરાનો વૈદ

એક રાજાએ એક દિવસ પોતાના રાજ્યવૈદને કહ્યું: " આ મારો પાળેલો પોપટ બોલે છે અને આ પાળેલો કૂતરો કેમ બોલતો નથી ? તેની જીભમાં રોગ હોવો જોઈએ અને તે તમારે મટાડવો જોઈએ. જો નહિ મટાડો તો તમને ફાંસીએ ચઢાવવામાં આવશે. " રાજવૈદ સમજી ગયો કે, ' રાજા, વાળાં અને વાંદરાં કોઈનાં નહિ, માટે કંઈ યુક્તિ કરવી જોઈએ. ' એમ વિચારી તે બોલ્યો: " રાજાજી ! આ પરંપરાનો રોગ છે, તે જલદી નહિ મટે, તેને માટે ચૌદ વર્ષ જોઈએ. રાજવૈદે પ્રતિદિન તે કૂતરાને મંદિરમાં બાંધી તેના માથામાં અમુક દવા ચોપડવા માંડી અને પોતે આઠ આઠ કલાક શ્રીરામનો જપ કરવા લાગ્યો. આમ કરતાં કરતાં ઘણા દિવસો વીતી ગયા. એક દિવસ તેના મિત્રે કહ્યું: " આવો ઢાંગ શા માટે કરે છે ? આમ કરવાથી શું કૂતરો બોલશે ખરો ? " રાજવૈદ બોલ્યો: " મારે તો ખરું ફાળું છે. ભલે કૂતરો બોલતો ન થાય, પણ એકચિત્તથી ભજન તો થાય છે ! હું તો આખો વખત મનોહર રામની મૂર્તિ હૃદયમાં રાખું છું. ચૌદ વર્ષની અવધિ છે, એટલામાં હું, રાજા, કે કૂતરો ત્રણમાંનો એક અવશ્ય

મરણ પામશે, એટલે કામ પૂરું થયું.” મિત્ર તેને આ જવાબ સાંભળી રાહ થયો અને તેને ધન્યવાદ આપી લાગ્યો કે, “ખરું તો તું જ સમજ્યો છે!”

૧૬૩-પ્રાર્થના પ્રયત્નથી ફળે છે

કાશીપુરીની સંસ્કૃત પાઠશાળામાં ઘણા વિદ્યાર્થીઓ ભણતા હતા. તેઓમાંનો એક વિદ્યાર્થી જ્યાં સવાત જવાન કરી લાવતો. ત્યારે બીજા વિદ્યાર્થીઓએ તેને પૂછ્યું કે, “તને બધું યાદ રહે છે તેનું કારણ શું?” ત્યારે તે વિદ્યાર્થી બોલ્યો: “હું પ્રાતઃકાળમાં બધું છું અને સરસ્વતીનું સ્નોત્ર બોલી પૂજન કરું છું. પછી એકાગ્ર ચિત્તે મારો પાઠ વાંચું છું અને દેવીની પ્રાર્થના કરું છું કે, આગત્તાપાછતા મારા કોઈ પણ ભુતાય નહિ. આમ કરવાથી મને યાદ રહે છે.” બીજા વિદ્યાર્થીઓએ પણ બીજો દિવસે સરસ્વતીનું પૂજન કર્યું અને પ્રાર્થના પણ કરી, પરંતુ પોતાનો પાઠ ન વાંચ્યો, તેથી પાઠશાળામાં પાઠ ન આવડ્યો. પોતા વિદ્યાર્થી બોલ્યો: “દેવીની પ્રાર્થના માથે પાઠ વાંચ્યો જોઈએ મનુષ્ય પ્રયત્ન ન કરે તો દેવો કંઈ કરવા નથી; મનુષ્યનો પુરુષાર્થ દોષ તો દેવ તેના માથે કરે છે. હું પૂજન વાંચું છું, તેથી દેવી મને મદદ કરે તે તમને તો મદદન કરતી નથી અને સરસ્વતીને પણ મદદ નથી, તે કેમ જાણે? મને પ્રાર્થના વાંચે તમારા પાઠ મને આવડે.”

૧૬૪-વાપને મ્યામનું માર્યું

એક વર્ણ પાંચ વર્ષના હતો, તેને મ્યામનું નામ હતું. તેને પાંચ વર્ષના થઈ આવેલા અને તેને મ્યામનું નામ હતું.

પુત્ર સામું બોલતો, ગાળો દેતો, કોઈ દિવસ હાથ પણ ઉપાડતો. શેઠ હંમેશાં તેના પર નારાજ રહેતા. પુત્રના આવા વર્તનથી શેઠનો વિચાર તેને પોતાની મિલકતમાંથી ભાગ આપવાનો હતો નહિ. જ્યે શેઠ પોતાનાં મુખથી ના કહે, તો પેલો પુત્ર શેઠને મારી નાખે. આથી મરતી વખતે શેઠ ચોપડામાં લખ્યું કે, “ત્રણ પુત્ર મારા વારસદાર છે, એક નહિ.” પુત્રોએ ચોપડા તપાસ્યા તો આ લખાણ માલૂમ પડ્યું. બધા મૂંઝાવા લાગ્યાં. આ વાત લોજ રાજા પાસે ગઈ. રાજા પણ મૂંઝાયો. તે વખતે કવિ કાળિદાસ રિસાઈ ગયા હતા. આ કૈયટો ઉકેલવા લોજે કાળિદાસને પૂરા માન સાથે મનાવી આવ્યા અને આ કેસનો ફેંસલો આપવા કહ્યું. કાળિદાસે એક કોટડીમાં શેઠની છબી મૂકી અને એક એક પુત્રને વારાફરતી અંદર બોલાવીને કહ્યું: “આ તમારા બાપને જે ખાસડું મારશે, તેને ભાગ મળશે.” શેઠના ત્રણ ડહા પુત્ર હતા તે બોલ્યા: “અમે અમારા બાપને ખાસડું કદી પણ નહિ મારીએ, અમારે અમારો ભાગ ભેળતો નથી.” ચોથો પુત્ર જે વર્ણસંકર હતો, તે તો કહેતાંની સાથે ખાસડું ઉઠાવી મારવા લાગ્યો. આ ઉપરથી કાળિદાસે ઇન્સાફ આપ્યો કે, “આ છોકરો વર્ણસંકર છે, તેથી એને ભાગ આપવો નહિ.” ચો કાળિદાસની યુક્તિનાં વખાણ કરવા લાગ્યા. રાજ્યના હુકમની સામે પેલા છોકરાથી કંઈ પણ બોલી શકાયું નહિ.

૧૬૫—શ્રેષ્ઠ કોણ ?

એક વખતે એક સભામાં ચર્ચા ચાલી, કે મનુષ્ય બધાં પ્રાણી કરતાં મોટો છે, કારણ કે બધાં પ્રાણીને વશ કરે છે. ત્યારે

શ્રીજી પક્ષ લીધો થયો, કે મનુષ્ય તો કૃતરાથી પણ નીચ છે, કારણ કે કૃતરાઓનો સંયમ મનુષ્યો કરતાં હજારગણો ઉત્તમ છે ! આ જેડ પ્રશ્નોનો વાદવિદ ચાલતો હતો, એવામાં પુરાના દોસ્ત દુસેન જે સત્યવક્ત્રઓમાં એક ગણાતા હતા, તે ત્યાં આવી પહોંચ્યા. બંને પક્ષવાળાઓએ તેમને પૂછ્યું કે, "તમે બંનેમાં સંમાધાન કરો. મનુષ્ય એક કે કૃતરા ?" ત્યારે દુસેન બોલ્યા : "હું भारी વાત કહું છું, તેમાંથી તમે તોલ લેજો. જ્યાં સુધી હું મારા જીવનને પુણ્યના કામમાં ગાળી દઉં છું, ત્યાં સુધી તો હું કૃતરાના કરતાં બિંદુ પણ ઊંચો છું, પરંતુ જ્યારે જીવન પાપમય બને, ત્યારે કૃતરા મારા જેવા સો દુસેન કરતાં પણ ચઢિયાતો છે !"

૧૬૬-જિંદગીની કિંમત આંકો

રાજકુમાર સિદ્ધાર્થ નાનપણથી યજ્ઞ જ દયાળુ હતા. તેને એક દિવસ બગીચામાં ફરતા હતા, એવામાં બિડનાં પક્ષી દાળા ઉપર તેમના કાકાના પુત્ર દેવદત્ત બાળ ફેંક્યું. બાળ સિદ્ધાર્થ તે પક્ષી નિદાર્થની પામે પડ્યું. એકદમ નિદાર્થ પામે જઈ પહોંચ્યા અને વાગેલું બાળ કાકી તેને પંજરમાં લાવ્યા. દેવદત્તે આવી કહ્યું કે, "તેને કાં માયું છે, મને તે મંપી દો." નિદાર્થ બોલ્યા : "જે પક્ષી મરી જાય તો તારો દહ દતો, પણ જીવે છે એટલે હું તેને ને નહીં માયું." જેડ રાજકુમારે. રાજકુમારે કરવા લાગ્યા. તેને જ્યારે જ્યારે કમરિ.મ. નજીક જાય ત્યારે જ્યારે જાય ત્યારે એ વાગે તેને તે જાય. મુશ્કેલ જાય. એવામાં એક જુદા નિદાર્થ પામે જાય તેમને વિનિદ કરીને કહ્યું કે, "જે."

ત્યારે ને અત્યારે જલદી આપી દે." ત્યારે બાઈએ છોકરા-
નાં શબ બતાવ્યાં ! રખી દેખીને દંગ થઈ ગયા ! બાઈ
માલી: " ખુદાએ આપ્યાં અને ખુદાએ લીધાં તેમાં આપણે
શું ? " રખી પોતાની સ્ત્રીનું જ્ઞાન જોઈ પ્રસન્ન થયા. આવી
સ્ત્રીઓ જ ગૃહની લક્ષ્મીઓ છે અને તે ઘરને શોભાવે છે.

૧૬૯-સાત પૈસા આપ્યા !

ઉદયન મંત્રીના પુત્ર બાહડે પિતાની અધૂરી રહેલી ઇચ્છા
પૂરી કરવા જૈનોના શેત્રુંજય તીર્થનો પુનરુદ્ધાર કરાવ્યો હતો.
તીર્થોદ્ધારનો આરંભ થયો, તે વખતે આ પુણ્યકાર્યમાં ભાગ
લેવા ઘણા ગૃહસ્થો આવ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે, " મંત્રીજી !
અમને પણ પુણ્યકાર્યમાં યથાશક્તિ ભાગ લેવા દો. જો કે
તમે એકલા તે કાર્ય કરવાને સમર્થ છો, છતાં અમને પણ
'પુણ્યકાર્ય' કરવામાં ભાગ આપો. " ગૃહસ્થીઓએ યથાશક્તિ
પૈસા આપ્યા. મંત્રીએ તે બધાનાં ટીપમાં નામ લખ્યો. એવા-
માં ભીમ નામનો એક ગરીબ મજૂર સાત પૈસા લઈને આવ્યો
અને જોડ્યો: " મંત્રીજી ! હું આ સાત પૈસા મહામહેનતે
બચાવી શક્યો છું. મારી અલ્પ રકમ સ્ત્રીકારી મને આભારી
કરો. " મંત્રીએ રાજ થઈ તેના સાત પૈસા લીધા અને ટીપ-
માં તેનું નામ સૌથી પહેલું રાખ્યું ! શેઠિયાઓએ ટીપ જોઈ
પૂછ્યું: " મંત્રીજી ! આમ કેમ કર્યું ? " મંત્રી જોડ્યો કે, " ભીમ
જે કમાયો તે બધું લાવ્યો છે અને તમે કમાઈનો અમુક જ
ભાગ લાવ્યા છો, માટે તેનું દાન સર્વસ્વ કહેવાય; અને તેથી જ
તેનું નામ પહેલું લખ્યું છે ! "

ત્યારે શંકરમિત્રે સહસ્રશીર્ષા નામનું સુક્રત બોલી તેનો મન
કરતાં કહ્યું કે, “હે રાજા, તમે ઈશ્વરાંધ છો, માટે તમને
ઈશ્વરની પેઠે પ્રણામ કરવું જોઈએ. રાજા પ્રસન્ન થયો અને
પોતાનો અમૂલ્ય હાર તેમને પહેરાવી દીધો. તે વડને તે
ઘેર ગયા. તેમની માતાએ તે હાર લેયો. માતાએ પુત્રને
હિલો રાખી દાઢને બોલાવી કહ્યું: “આ ઊકરાના જન્મ
વખતે તેની પહેલી કમાઈ તને આપવી કહી હતી તે તું લે.”
દાઈ બોલી: “પણ આટલી જામીને હું શું કરું?” માતાએ
ધણી આપ્યું કયો તેણી દાઈએ તે હાર લઈને પોતે નવાપરતાં
તેની કિંમતમાંથી એક તળાવ બોધાવ્યું. અત્યારે પણ તે
તળાવ દરબંગામાં દાઈનું તળાવ કહેવાય છે.

૧૬૮-પુત્ર પ્રમુની ઘાપણ છે

ગિરવતિયા નામની એક ઉચ્ચ વિચારની જાઈ હતી. તેના
પતિનું નામ મહાત્મા રજ્જી હતું. તેનો પતિ પણ વિદ્વાન અને
જ્ઞાની હતો. તેમને તેઓના જેવા જ બુદ્ધિશાળી બે પુત્રો હતા.
દુર્ભાગ્યવશાત્ એક પુત્રો એક સાથે બિનચી પડ્યા અને માત્ર
પાંચમા તે વખતે મહાત્મા રજ્જી ઘેર ન હતા. જાઈને તમને જાણ
હજી થયું, પણ પછી વિચાર કયો કે, જન્મભરણનો પ્રયત્ન
રાહી યજ્ઞાવ તેઓ જાણી. પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કરી જ છે. જે
દેવ ન રોવાથી ઇશ્વરના અગત્યને પામેના આરણ્યક: ૧.૧.૧
મુક્તિ આપે છે તેના પતિ રજ્જી ઘેર આવે. જાણે છે
જેવું જ નહીં એમ દમને મુખે તે
તેમને પાંચમા પુત્રો દેવતા પુત્રા

કુંવરો લડે છે તેનો ન્યાય કરો.” મહાત્મા જોડ્યા: “જે જિંદગીની કંઈ પણ કિંમત હોય, તો જેણે મારવાનો પ્રયત્ન કર્યો તેના કરતાં બચાવવાના પ્રયત્ન કરનારનો તે જીવતા પ્રાણી ઉપર વધારે હક ગણાવો જોઈએ.” આ વૃદ્ધનાં ન્યાયયુક્ત વચનો સાંભળી જાનેને સંતોષ થયો.

૧૬૭-રાજાએ પ્રજાનું પાલન કરવું જોઈએ

बालोऽहं जगदानंद न मे बाला सरस्वती ।
अपूर्णे पञ्चमे वर्षे वर्णयामि जगद्व्रतम् ॥

અર્થાત્ હે જગતને આનંદ આપનાર રાજા! હું બાળક છું, પણ મારી વાણી બાળક નથી. હજુ મને પાંચ વર્ષ પૂરાં થયાં નથી, છતાં હું ત્રણ જગતનું વર્ણન કરું છું.

શંકરમિશ્ર નાનપણથી પ્રતિભાશાળી હતા. એક વખતે એવું બન્યું કે, તે દેશનો રાજા ફરતો ફરતો શંકરમિશ્રના ગામમાં આવ્યો. એક અમલદાર આવે તો પણ છોકરાંનાં ટોળાં લેગાં મળે છે, તો રાજા આવ્યો એટલે કહેવાનું જ શું? છોકરાં-એ સાથે શંકરમિશ્ર પણ હતા. તેમને પૂરાં પાંચ વર્ષ પણ થયાં ન હતાં. તેમના હસતા મુખનાં સૌંદર્ય ઉપર રાજાની દૃષ્ટિ પડી. રાજાએ તેમને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું: “વત્સ! કંઈ કવિતા સંભળાવીશ?” શંકરમિશ્ર જોડ્યા: “કવિતા મારી બનાવેલી કે બીજાની બનાવેલી સંભળાવું?” રાજાએ કહ્યું: “શું તું કવિતા બનાવી પણ જાણે છે?” જવાબમાં શંકરમિશ્રે ઉપલેખ ત્રલોક બોલી સંભળાવ્યો. રાજાએ તેમને શાખાશી આપી. પછી બીજાની બનાવેલી કવિતા સંભળાવવા કહ્યું,

કુંવરો લડે છે તેનો ન્યાય કરો.” મહાત્મા બોલ્યા: “જો જિંદગીની કંઈ પણ કિંમત હોય, તો જોણે મારવાનો પ્રયત્ન કર્યો તેના કરતાં બચાવવાના પ્રયત્ન કરનારનો તે જીવતા પ્રાણી ઉપર વધારે હક ગણાવો જોઈએ.” આ વૃદ્ધનાં ન્યાયયુક્ત વચનો સાંભળી બંનેને સંતોષ થયો.

૧૬૭-રાજાએ પ્રજાનું પાલન કરવું જોઈએ

बालोऽहं जगदानंद न मे बाला सरस्वती ।

अपूर्णे पञ्चमे वर्षे वर्णयामि जगद्व्रयम् ॥

અર્થાત્ હે જગતને આનંદ આપનાર રાજા! હું બાળક છું, પણ મારી વાણી બાળક નથી. હજુ મને પાંચ વર્ષ પૂરાં થયાં નથી, છતાં હું ત્રણ જગતનું વર્ણન કરું છું.

શંકરમિશ્ર નાનપણથી પ્રતિભાશાળી હતા. એક વખતે એવું બન્યું કે, તે દેશનો રાજા ફરતો ફરતો શંકરમિશ્રના ગામમાં આવ્યો. એક અમલદાર આવે તો પણ છોકરાંનાં ટોળાં લેગાં મળે છે, તો રાજા આવ્યો એટલે કહેવાતું જ શું? છોકરાંઓ સાથે શંકરમિશ્ર પણ હતા. તેમને પૂરાં પાંચ વર્ષ પણ થયાં ન હતાં. તેમના હસતા મુખનાં સૌંદર્ય ઉપર રાજાની દૃષ્ટિ પડી. રાજાએ તેમને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું: “વત્સ! કંઈ કવિતા સંભળાવીશ?” શંકરમિશ્ર બોલ્યા: “કવિતા મારી બનાવેલી કે બીજાની બનાવેલી સંભળાવું?” રાજાએ કહ્યું: “શું તું કવિતા બનાવી પણ જાણે છે?” જવાબમાં શંકરમિશ્રે ઉપલેખ કરીને બોલી સંભળાવ્યો. રાજાએ તેમને શાખાશી આપી. પછી બીજાની બનાવેલી કવિતા સંભળાવવા કહ્યું,

અત્યારે ને અત્યારે જલદી આપી દે." ત્યારે બાઈએ છોકરા-
નાં શબ બતાવ્યાં ! રખી દેખીને દંગ થઈ ગયા ! બાઈ
બોલી : " ખુદાએ આપ્યાં અને ખુદાએ લીધાં તેમાં આપણે
શું ? " રખી પોતાની સ્ત્રીનું જ્ઞાન જોઈ પ્રસન્ન થયા. આવી
સ્ત્રીઓ જ ગૃહની લક્ષ્મીઓ છે અને તે ધરને શોભાવે છે.

૧૬૧-સાત પૈસા આપ્યા !

ઉદયન મંત્રીના પુત્ર બાહડે પિતાની અધૂરી રહેલી ઇચ્છા
પૂરી કરવા જૈનોના શત્રુજય તીર્થનો પુનરુદ્ધાર કરાવ્યો હતો.
તીર્થોદ્ધારનો આરંભ થયો, તે વખતે આ પુણ્યકાર્યમાં ભાગ
લેવા ઘણા ગૃહસ્થો આવ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે, " મંત્રીજી !
અમને પણ પુણ્યકાર્યમાં યથાશક્તિ ભાગ લેવા દો. જો કે
તમે જોકલા તે કાર્ય કરવાને સમર્થ છો, છતાં અમને પણ
પુણ્યકાર્ય કરવામાં ભાગ આપો. " ગૃહસ્થીઓએ યથાશક્તિ
પૈસા આપ્યા. મંત્રીએ તે બધાનાં ટીપમાં નામ લખ્યાં. એવા-
માં ભીમ નાગનો જોક ગરીબ મજૂર સાત પૈસા લઈને આવ્યો
અને બોલ્યો : " મંત્રીજી ! હું આ સાત પૈસા મહામહેનતે
ખચાવી શક્યો છું. મારી અદ્ય રકમ સ્ત્રીકારી મને આભારી
કરો. " મંત્રીએ રાજ થઈ તેના સાત પૈસા લીધા અને ટીપ-
માં તેનું નામ સોથી પહેલું રાખ્યું ! શેઠિયાઓએ ટીપ જોઈ
પૂછ્યું : " મંત્રીજી ! આમ કેમ કર્યું ? " મંત્રી બોલ્યો કે, " ભીમ
જે કમાયો તે બધું લાવ્યો છે અને તમે કમાઈને અમુક જ
ભાગ લાવ્યા છો, મારે તેનું દાન સર્વસ્વ કહેવાય; અને તેથી જ
તેનું નામ પહેલું લખ્યું છે. "

૧૭૦-પ્રમુનું કામ પહેલું કરો

એક દિવસ મહા શહેરમાં એક હજમ ઠોઠ ગૃહસ્થની હજમત કરતો હતો. એવામાં ફકીર જવનીક ત્યાં આવ્યા અને કહ્યું: "પ્રદાની ખાતર મારી હજમત કર." પ્રદાનું નામ સાંભળી તેની આંખોમાં પાણી ઘરાઈ આવ્યું. તેણે પેતાના ગૃહસ્થ ઘરાકને કહ્યું: "હમણાં હું આપની હજમત નહીં કરી શકું. થોડી વાર આપ ઊઠી જાઓ. હમણાં તો પ્રદાની ખાતર આ ફકીરની હજમત કરવાની છે. પ્રદાનું કામ સીધું પહેલું કરવું જોઈએ; કારણ કે તેની કૃપાથી જ આપણો જીવ દાર ચાલે છે." આમ કહી તે ગૃહસ્થને ઊઠાડી ફકીરને બેસાડ્યો અને ઘડુ ખંતથી હજમત કરી અને પછી નમન કરી રજા આપી. પછી પેતા ગૃહસ્થની હજમત કરી. થોડા દિવસ બાદ ફકીરને જગરા નગરના ગૃહસ્થે કૃપિયાની કોમળી આપી. કોમળી તરફ ફકીર પ્રદાના પ્યારા બહાનુ હજમ પામે આજીવ આગ્યો, પણ હજમો તે લીધી નહિ અને બેઠાણે: "આજે પ્રદાની મરમ નથી આવતી? આપે પ્રદાની ખાતર હજમત કરવા કહ્યું હતું. આ લડમીની ખાતર નહિ." પાનાની મંદ લીમાં જવનીક ફકીર હમણાં કહેનો કનો કે, "નિજામ મંદિરમજિ હું એક હજમ પામેથી શીખ્યો છું!"

૧૭૧-ચે માગ નહિ પણ ચાર પાટો

નવકોષ... એક દિવસ વિદ્ય ન... અને તેના...
... અને તેના...
... અને તેના...

વૃદ્ધ થયા, ઘણું કમાયા, છતાં અંત સુધી મિલકત વહેંચી નહિ. મોટાભાઈને ત્રણ અને નાનાને એક પુત્ર હતો. એક દિવસ રામે રઘુમણિને કહ્યું: "હવે આપણે મિલકત વહેંચી લઈએ." રઘુમણિએ કહ્યું: "મોટાભાઈ! તમે આ શું બોલ્યાં? મૂખાંઓ જુદા થાય તેમ આપણે પડિતો પણ શું જુદા થઈશું? લોકો શું કહેશે?" રામ બોલ્યા: "આપણે જુદા નથી થવું, પણ આ છોકરાઓને વહેંચી આપીએ તો સારું, કારણ કે ભવિષ્યમાં આપણી માફક તેઓ સંપ સાચવી શકે." રઘુમણિએ કહ્યું: "આપની મરજી." પછી રામશિરોમણિ મિલકતના બે ભાગ પાડ્યા. એક ભાગમાં પોતાના ત્રણ પુત્ર અને એક ભાગમાં નાનાભાઈનો એક પુત્ર. આ વહેંચણી જોઈ રઘુમણિ બોલ્યા: "ભાઈ! તમે આ શું કહ્યું? આપણે જુદા થયા હોત તો બે ભાગ ઠીક હતા, પણ જુદા તો પુત્રો થાય છે; માટે આર સરખા ભાગ કરી આરે પુત્રોને આપવા અને એમાં જ મારું મન બહુ પ્રસન્ન રહેશે!"

૧૭૨-પેટ ઘડવું તે પોષણ કરશે

કાશીધામમાં શિવરામ કિંકર નામના બ્રાહ્મણ રહેતા હતા. તે મહાયોગી અને જ્ઞાની પુરુષ હતા. તેમણે મોટી વયે અભ્યાસ શરૂ કર્યો. તેમની સ્મરણશક્તિ અજબ હતી. તેઓ અત્યંત ગરીબ અવસ્થામાં હતા, તેથી તેઓ પુસ્તકો માગીને ભણતા અને વાંચીને પુસ્તક પાછું આપી દેતા. વ્યાકરણ વગેરેના સંપૂર્ણ ગ્રંથો તેઓ લખી ચૂક્યા. એવટે વ્યાકરણભાષ્ય વાંચવાની તેમની ઇચ્છા થઈ. તે દેખીને તેમના માગ્યે આપ્યો નહિ. તેમની પાસે થોડા

તે દેખીને માગ્યે
તેમનાથી ગ્રંથ

લાવે તો બૂખ્યું રહેવું પડે અને અંથ લાવે નહિ તો જાણ
 લણ્યા વિના રહી જાય છે। ‘ પેટ ઘડ્યું’ તે પોપણ ખરો
 એવો નિશ્ચય કરી તેમણે પુસ્તક ખરીદ્યું. પછી ધીરે ધીરે
 પૈસા ન હોવાથી ઉપવાસ કર્યો. ત્રીજે દિવસે તેમના પર ને
 ઠવર આવ્યું. તેમાં ભાવ્યની કિંમત કરતાં ચારગ્રાનું ન
 હતું. વળી તેમાં લખ્યું હતું કે, “ મારા હૃદયે શ્રમ
 આવી તમારું ચિરનામું આપ્યું છે અને પૈસા મોકલ્યાં ૧૩
 છે. તમારા નામનો માણસ છે કે નહિ, તેની મને ખબર
 નથી, ” આ પ્રસંગ ઉપરથી ચિવરામ પ્રમુખજી બન્ધા અને
 ઈશ્વરની અગાધ શક્તિનાં વખાણ કરવા લાગ્યા.

૧૭૩-હું ફાવે તને આપું

શમથરણ બાપુ પોતાની ઇસી અવસ્થામાં પોતાના પુત્ર
 બાલાનંદ સ્વામી સાથે વૈજનાથ મદાદેવમાં રહેતા હતા. એ
 દિવસ ચિલાંગામાં તેમણે સ્વામીજીને યાત્ર આપી. સ્વામીજી
 ને યાત્ર બોલીને એક દિવસ બદાર ગયા અને માર્ગમાં જો
 માણસને ટાકળી મૂકતો બેઠો તેને એ યાત્ર બોલી દીધી. એ
 પાછા આવતાં બાપુએ સ્વામીજીના અંગ ઉપર યાત્ર એ
 નહિ, તેથી તેમણે જડુજ નમનાપૂર્વક મુરજીને પૂછ્યું. “ મારા
 સ્વામી! યાત્ર ક્યાં મળે? ” ત્યારે મુરજીએ જવાબે કહ્યું કે, “ તારા
 બાપુ, તેને એ યાત્ર અને અર્જન કરી દઈ કે મજાદાર
 યાત્રા. બાપુ દઈ? ” બાપુએ કહ્યું. “ મારા બાપુને તે
 અર્જન કરી દઈ ” મુરજી કહ્યું. “ તે. વળી તેનું હું
 તેથી જાણુ છું. મારે જરૂર છે? મારા બાપુ મને મેં
 તેને જાણુ છું. ”

પુરુષો કેઈ પણ વસ્તુમાં મોહ રાખતા નથી. વડાલામાં વડાલી વસ્તુનો સંજ્ઞતાથી ત્યાગ કરવો એ જ ત્યાગીનું લક્ષણ છે.

૧૭૪-જાગીર પાછી ન સ્વેપ

શુભરાતના સુલતાન ખીજા મુજદરના વખતમાં એક ખોજા અમલદારે એક મરી ગયેલા જાગીરદારની જાગીર જત્ન કરી, પુખ્ત પૈસા લાવી, બાદશાહ આગળ રજૂ કર્યા. સુલતાને પૂછ્યું: “આ કેના પૈસા છે અને દયાંથી લાવ્યા છે?” અમલદારે ઉત્તર આપ્યો: “બાદશાહના છે, કારણ કે પહેલા મુજદરના વખતથી આ જાગીરો ધાર્મિક પુરુષોને બક્ષિસ આપવામાં આવી હતી અને ત્યારથી આજ સુધી તે જાગીરોની આવક વધતી ગઈ છે. મેં તપાસ કરી ત્યારે માફૂમ પડ્યું કે, અસલ જાગીરદારોમાંના ઘણા મરી ગયા છે; તેથી તેમની જાગીરોની આવક લેગી કરી આપની પાસે રજૂ કરી છે.” બાદશાહે કંપકો આપ્યો અને સખ્તાઈથી કહ્યું: “અરે જોરૂદ, બેશરમ માણસ! તને હું શું કહું? તું મરદ હોત તો તને ખાયલો કહેત, જોરત હોત તો ખરાબ વર્તણૂકવાળી જોરત કહેત, પરંતુ તું નથી આદમીમાં કે નથી જોરતમાં! જાનેના ખરાબ શુદ્ધો તારામાં છે. જે જાગીરદારો મરી ગયા તેના છોકરાઓ હશે, છોકરા નહિ હોય તો છોકરીઓ હશે અને તે નહિ હોય તો તેનું કુટુંબ તો હશે જ ને? એક વખત આપેલી વસ્તુ પાછી લેવાય જ કેમ? તે તારી આપજૂદીથી આ ઘણું જ ખરાબ કામ કર્યું છે. જેમની પાસેથી આ પૈસા લીધા હોય તેમને તે પૈસા પાછા આપી દે અને ગરીબાયલ

મારી માગ.” પછી બાદશાહે હુકમ કાઢ્યો કે, ‘તે ૧૬ આવું કામ કરશે તેને હું સખત ચિંતા કરીશ.’

૧૭૫-હું દારુડિયો નથી

કલકત્તામાં સ્વરૂપચંદ નામનો એક ધનાઢી માણસ રહેલો હતો. તેણે કેળવણી પણ સારી લીધી હતી. અંગ્રેજી રિવાજો લીધે ત્યાંના યુવકોમાં દારૂની કુટેવ જાદુ વધી પડી હતી. સ્વરૂપચંદમાં તો એ દોષ વધારે પડતો હતો. તે મુખ્ય એટલે ઠાણું માને નહિ, એક દિવસ તેમના ઘરને પાતાળ. એક મજૂરને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે, “મારા ઘરની મરમત કરાવવી છે, તો તું આજે જ કામ શરૂ કરી દે.” મજૂર બોલ્યો: “સાહેબ! આજે નહિ જાને. પરમ દિવસે હું જ શરૂ કરીશ. બે દિવસનો મેં બીજો વાવડો કર્યો છે.” ત્યારે સ્વરૂપચંદ બોલ્યો: “પરમ દિવસનો વાવડો તો શી છે ને?” મજૂરે કહ્યું: “સાહેબ, હું કંઈ દારૂડિયો નહીં. મારા આપણા વાવડો ન પાડું.” આથી સ્વરૂપચંદને ધન તો આપ્યું અને કહ્યું કે, “તું દારૂ પીનારા માણસોની સેવા કરે?” મજૂરે બોલ્યો: “બેશક, દારૂ પીવાથી મને કાંઈ જાતી રહે છે. તેને પેનાની બાવડું પણ જાત રહે નહીં.” મજૂરને આ વાતથી અમર એટલી ઘડ થઈ કે, ત્યાં જાણીને દારૂની બાવડો: કેટલી નાની અને તે જ વખતે તેણે ૧૬ દિવસ માત્ર ૧૫.૦૦

૧૭૬-હું સંત નથી, તેમ કપટી પણ નથી

બાળુ બંકિમચંદ્ર, બુઝો નિરભિમાન;
ગણી દોષ પોતા તણો, આશુ અન્ય ને માન.

બંગાળના સુપ્રસિદ્ધ નવલકથાકાર અને વંદેમાતરમ્
ગીતના પ્રણેતા બંકિમચંદ્ર બાળુથી કોઈ ભાગ્યે જ અલગ થઈ
હશે. તેમણે એક વિષય ઉપર પહેલાં જે મત પ્રકટ કરેલો
તેમાં પાછળથી ફેરફાર કર્યો. આ અભિપ્રાય બદલવા માટે
તેમના ઉપર ઘણા લોકોએ ચંચળ, અસ્થિર મનવાળા, ઇત્યાદિ
આક્ષેપો કર્યા. તેના ખુલાસામાં બાળુએ જણાવ્યું કે, "જેને
કદી પણ પોતાનો મત બદલવાની જરૂર પડતી નથી તે મહા-
પુરુષ છે અને જે પોતાનો પહેલો મત બદલેલો છે એમ
જણે છતાં તે જ મતને વળગી રહે તે કપટી છે. આ બેમાંથી
મહાપુરુષ તો હું છું જ નહિ અને કપટી બનવાની મારી
વૃત્તિ નથી, માટે મેં મારો મત બદલ્યો છે." બંકિમબાળુના
આ જવાબથી લોકો નિંદા અને આક્ષેપ કરતા બંધ થયા.

૧૭૭-જેવા સવાલ તેવા જવાબ

એક નાસ્તિકે એક સાચા ફકીરને ત્રણ પ્રશ્નો પૂછ્યા:
"ઈશ્વર સર્વત્ર છે એમ સૌ કોઈ કહે છે, તો ઈશ્વર દેખાતો
કેમ નથી? તે ક્યાં છે? મને તે બતાવો. મનુષ્યો ઈશ્વરની
પ્રેરણાથી સર્વ કર્મો કરે છે, તો કોઈ કોઈ વખત તેને સખત
હંડ ઈશ્વર શા માટે દે છે? ઈશ્વર સેતાનને શિક્ષા કરે છે તે
કેમ બને? કારણ કે સેતાન અગ્નિરૂપ છે અને ઈશ્વર પણ
અગ્નિરૂપ છે, તો અગ્નિ ઉપર અગ્નિનું જોર કેલે?" આ

તલે પ્રશ્નો કહીને ગમીના પૂર્વક -- ન તો એ પછી નીકળી
 ગમીના પંચી એક માર્ગે નીકળીને પ્રશ્ન પૂછવાનું
 માથામા મથું ! તેને ને નમણી પાછા પાછાને કિન્નર
 કરી કહ્યુંએ કહીને આવતો અને પૂછતો તને મારે
 કેકું માથું ?" કહીને કનક આવીને નીકળી ગયો
 પ્રશ્ને નો એ કનક છે " કહ્યુંએ પૂછતો કેકું મને ?"
 કહીને કનક. " આ મનુષ્ય કહે છે કે મને વન્ય ને વન્ય
 વાળી જે કુળ મથું ને મને આ વન્ય જેમના વન્ય પછી
 હું ઉશર ખાઉં છું. આમ મને કેકું મથું ને ઉશર
 પ્રેરણાથી કથું, તેને તેને આપના મારે મને છે તે
 કારણથી ઉશર પાડે છે આ પે જે વળી તેનું ઘરી પ્રતિ
 જનેતું છે અને મેં મારેવું જે વન્ય મારે છે તે પ્રતિ
 માથી ઉપર જોર દેમ નથી " આવીને અમિતુ અમિતુ
 કાહે છે. " આ પ્રશ્નોના ઉત્તર મળીને માતુલ તથા કુ
 રાજ કથા અને કહીને નિર્દોષ મળી ઉઠી મૂકી. પો
 ન સિદ્ધ તે વિગતો આસ્તિક બન્યો.

૧૭૮-ગેહતનં ચાલ મળ્યો !

૧૭૮ ગેહતનં ચાલ મળ્યો !
 આ ગાથા છે કે મને મળ્યો ગેહતનં ! તેમ. તેમ કનક
 ને મને મળ્યો મળ્યો મળ્યો મળ્યો મળ્યો મળ્યો
 ૧૭૮ ગેહતનં ચાલ મળ્યો ! તેમ. તેમ કનક
 ને મને મળ્યો મળ્યો મળ્યો મળ્યો મળ્યો મળ્યો
 આ ગાથા છે કે મને મળ્યો ગેહતનં ! તેમ. તેમ કનક
 ને મને મળ્યો મળ્યો મળ્યો મળ્યો મળ્યો મળ્યો

યાજ આપો. ” યાજ હાથમાં આપતાં જ પિત્તળનો ઘર્ષ ગયો ।
 પાત્રીજી શરમાઈ ગયા. પછી રાજા પોતે આવ્યો અને
 બોલ્યો કે, “ મેં સોનાનો ઠળશ સાચા બાવથી ચઢાવ્યો છે
 અને શિવરાત્રિએ સાચા બાવથી દર્શને આવ્યો છું. ” રાજાના
 હાથમાં યાજ મૂકતાં લોહાનો ઢેખાયો, તેથી તે પણ શરમાઈ
 ગયો. પછી એક મોટો શેઠ આવ્યો અને તેણે કહ્યું: “ જળા-
 ધારી મેં બંધાવી છે, નીચે આરસ અને રૂપિયા મેં જડાવ્યા
 છે અને હું હજારો ગાઉથી પ્રેમથી આવ્યો છું; માટે યાજનો
 અધિકારી હુંજ છું. ” તેને યાજ આપતાં પણ તેવા જ હાલ
 થઈ ગયા. એવામાં પાસેના ગામડાનો જેડૂત ઘણા દિવસથી
 દર્શન કરવા ઇચ્છતો હતો, પણ પૈસાને અભાવે અને જેતીના
 કામને લીધે આવી શકતો નહિ; પણ આજે મહા મહેનતે
 ઘોડા દામ બચાવી ખાવા માટે ભાથું બાંધી ચાલ્યો આવતો
 હતો. રસ્તામાં આવતાં જૂજેતરસે પીડાતો એક ગરીબ માણસ
 પડેલો હતો, કોઈ તેનો ભાવ પૂછતું નહોતું. કારણ કે બધાને
 સોનાનો યાજ લેવો હતો; તેથી હરિદ્રનારાયણને કોણ પૂછે ?
 આ જેડૂતે પેલા દુઃખી ગરીબ માણસને લોટામાંથી પાણી
 પાઈ, પોતાની પાસેનું ભાથું તેને ખાવા આપ્યું અને પાસેની
 ધમશાળામાં તે તેને મૂકી આવ્યો. પછી તે જેડૂત કાશી-
 વિશ્વનાથના હરેરામાં ગયો. મહાદેવજીની પૂજા કરી તે બહાર
 નીકળ્યો, ત્યારે કોઈએ મશ્કરીમાં કહ્યું કે, “ આ મહાદેવનો
 ખરો ભક્ત છે માટે આને યાજ આપો. ” એમ કહેતાં જ પૂજા-
 રીના હાથમાંથી યાજ સરકી ગયો અને પેલા જેડૂતના હાથમાં
 તે સુવર્ણરંગે ચળકવા લાગ્યો । શાસ્ત્રી, રાજા અને પૂજારીને
 આશ્ચર્ય થયું અને સર્વ કોઈ જેડૂતને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા ।

૧૮૦-વિદ્યાનું અભિમાન ન કરો

કાશ્મીરમાં કેશવ ભટ્ટ નામના મહાન વિદ્વાન રહેતા હતા. તેમને વિદ્યાનું ખુબ જ અભિમાન હતું, તેથી તે દેશાટન કરી દિગ્વિજય કરવા નીકળ્યા. ફરતા ફરતા તે બંગાળામાં આવ્યા. તેમનું નામ સાંભળી નદિયાના પંડિતો અકિત થઈ ગયા. હજારો પંડિતો તેમના અનુયાયી હતા, તેથી તેમના ગર્વને પાર જ ન હતો. આ વખતે ગૌરાંગ પ્રભુની ઉંમર સાત વર્ષની હતી. તેઓ પંડિતોની સભામાં આવ્યા. આ અલૌકિક બાળકને જોઈ કેશવ ભટ્ટની નજર તેમના ઉપર ગઈ. ગૌરાંગ પ્રભુ બોલ્યા: “હું બાળક છું, આપ સમથ વિદ્વાન છો, માટે કંઈ સંભળાવો.” ભટ્ટ બોલ્યા: “તું મારી વાતોમાં શું સમજે?” ગૌરાંગ પ્રભુએ કહ્યું: “મને ગંગાજીની સ્તુતિ સંભળાવો, હું તે સાંભળી પ્રસન્ન થઈશ.” પંડિતે કુલાઈને પોતાના રથેલા શ્લોક સંભળાવ્યા. ત્યારે ગૌરાંગ પ્રભુએ કહ્યું: “હવે આ કવિતાના શુદ્ધરૂપ સંભળાવો.” ભટ્ટે કહ્યું: “મારી કવિતામાં રૂપ તો હોતો જ નથી.” ગૌરાંગ પ્રભુ બોલ્યા: “મને આજ્ઞા આપો તો હું તે બતાવી આપું.” આમ કહી કાવ્યદષ્ટિએ તેમણે પ્રથમ રૂપ બતાવ્યા. કેશવ ભટ્ટ તો દંગ જ થઈ ગયા. પછી તેઓ પોતાનું પાંડિત્ય પૂર્ણમાં મળ્યું એમ માની બીજે દિવસે ગૌરાંગ પ્રભુને ઘેર જઈ કહેવા લાગ્યા કે, “આપ ખરેખર વિદ્યાનિધિ છો.” ત્યારે ગૌરાંગ પ્રભુએ કહ્યું: “પંડિતજી, બે જ વાતો, ધ્યાનમાં રાખજો. પહેલી વાત એ છે કે, ભગવાનની ભક્તિ કરવાથી જન્મ સફળ થશે અને બધા શુદ્ધો આપો-આપ પ્રકટી નીકળશે. બીજી વાત એ છે કે, કોઈની જોડે

૧૮૨-સ્વરો પ્રેમી પ્રભુને જોઈ શકે છે

તુકારામ હંમેશાં ઈશ્વરભજનમમાં મસ્ત રહેતા. એ વાત નક્કી છે કે, જેને પરમાત્માનો પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ અનુભવ થયો હોય, તે જ વિશેષ અંતર્મુગ્ધ રહી શકે છે. એક દિવસ લોકોએ તેમને કહ્યું કે, “અમને પ્રભુનાં દર્શન કરાવો તો ઘણું સારું.” તુકાજી જોડ્યા: “હું ઈશ્વરને પૂછીશ.” પછી પરમાત્માની સંમતિ લઈ તુકારામે કહ્યું: “આજ રાત્રે તમને ઈશ્વરનાં દર્શન થશે, માટે કાળજીપૂર્વક બેસી રહેજો.” ભગવાને તુકારામને કહ્યું કે, “જ્યાં સુધી હું તને ન જોવાઈ, ત્યાં સુધી તારે આખા ઉઘાડવી નહિ અને ભજન જ કર્યું જવું!” તુકારામની વાત ગામમાં વાયુવેગે ફેલાઈ ગઈ. વિનામહેનતે પરમાત્માને જોવાની કોની ઇચ્છા ન હોય? રાત્રે પુષ્કળ મનુષ્યો ભેગાં થયાં. તુકારામે તો વિકૃત, વિકૃતની પૂન મચાવી. જેમ જેમ સમય જતો ગયો, તેમ તેમ મનુષ્યો નિરાશ થઈ વિખેરાવા લાગ્યાં. કોઈ કહે, ‘આ તો ઢાંગ કરે છે.’ કોઈ કહે, ‘એમ ઈશ્વર રસ્તામાં નથી પડ્યો.’ ત્યારે કોઈએ કહ્યું: ‘આલો નકામી ભેંધ ભગડે છે.’ આમ અર્ધી રાત થતાં સભા ખાલી થઈ ગઈ! માત્ર બે મનુષ્યો જ બેસી રહ્યા. ત્યારે એકને ઘેરથી ચોરીના અને બીજાને ઘેરથી અગ્નિ લાગ્યાના સમાચાર આવ્યા, એટલે તેઓ પણ ગયા. પછી ભગવાન જોડ્યા: “તુકા, આખા ઉઘાડી જો!” તુકાજી જુએ છે તો કોઈ મનુષ્ય દેખ્યું નહિ! ભગવાને કહ્યું: “તુકાજી, ખેદ ન કરીશ. જે ખરો પ્રેમી હોય તેજ મને જોઈ શકે છે!”

૧૮૩-પ્રેમી પ્રભુમાં આંધળો વને છે

ઠેાડી એક સ્ત્રીને એક પુરુષ સાથે આવેા પ્રેમ જાણે
હતો. તે તેના વિના સંસારમાં ઠેાડીને ચડાતી ન હતી. તે
વખતે એ પ્રિયતમને તેને વિયોગ થતાં, તેણે ખાવું પીવું ઠે
દીધું. આગી તેની મુકોમજ કાયા મુકવા લાગી. ત્રિસા ત્રિસા
પછી તેને તેના પ્રિયતમના સમાચાર મળ્યા, ત્યારે પ્રેમરસ
થઈને તે તેને મળવા ચાહી. રસ્તામાં અકસ્માત જાણ્યાં બાજુ
પાયરી નમાજ પડી રહ્યા હતા. આ દરમિયાન સ્ત્રી તે બાજુ
પર થઈને ચાલી ગઈ. આ બધું નમાજ પડતા જાણે
જેવું. તેના ગુરુદાસે પાર ન રહ્યું, પણ નમાજ વખતે કે
ને અનુચિત ગઈ તે તે પે નહિ પેતે. આ પ્રિયતમને મ
ને પછી પછી આ બધું જાણ્યું તેને તેને તેને
પાણિની, તેને નમન ન રહી, કે આ નમાજ પાર ન
પી" આ પ્રેમભક્તે જોયું તેને તેને તેને તેને
પ્રેમરસી રો રહ્યા અને બાજુ ન મળ્યું. પણ મ
પુત્ર પુત્રની જાણે. રહી અને તેને તેને તેને તેને
જાણ્યું તેને તેને તેને તેને તેને તેને તેને તેને તેને

૧૮૪-નગરો નગર કરો

મિત્રે આવી તેને ઘણો સમજાવ્યો, ત્યારે તે બોલ્યો: " હવે આજે તમારા કહેવાથી હું સમજ્યો કે દારૂ આદિ દુર્વ્યસનો શરીર, પૈસા તથા મનને બગાડે છે, એટલું જ નહિ પણ પાર-લૌકિક ગતિને પણ રોકે છે; માટે હવે હું ધીરે ધીરે તે મૂકી દઈશ." ત્યારે તે સદ્ગુણી ગૃહસ્થ બોલ્યો: " મારા વહાલા મિત્ર ! ધીમે ધીમે છોડીશ, એનો અર્થ કંઈ નથી. કેાઈ માણસ અગ્નિકુંડમાં પડ્યો હોય, તે શું ધીમે ધીમે બહાર નીકળી શકે? તે તો એકદમ બહાર નીકળવા કૂદકો મારે તો જ બચી શકે; નહિ તો તે બળીને ભસ્મ થઈ જાય. તું પણ આ દુરાચારરૂપી અગ્નિકુંડમાંથી બહાર નીકળવા માગતો હોય, તો જલદી પ્રતિજ્ઞા કર કે, ' આજથી મધ્યાહ્નને સ્પર્શ' પણ નહિ કરું.' " વ્યસનીને આ વચન સત્ય લાગ્યું, તેથી તેણે તે દિવસથી દારૂનું વ્યસન છોડી દીધું. આથી તે સુખી થયો.

૧૮૫-પ્રણવમંત્રથી સ્વામીજીનો સત્કાર થયો !

ચીનદેશ સાથે પરદેશીઓની સંધિ થયેલી હોવા છતાં કેટલાંક નક્કી કરી રાખેલાં શહેરોમાં જ પરદેશીઓ દાખલ થઈ શકે છે. એ શહેરોની સીમા ઓળંગી ગામડાંઓમાં જવાનો અધિકાર પણ પરદેશીઓને હોતો નથી. તેથી કેાઈ પરદેશી નક્કી કરેલી સીમાનો પાર જાય તો ચીનાઓ તેમને મારે છે. સ્વામી વિવેકાનંદ એક ચીના દુભાષિયાને સાથે લઈ કેન્ટ શહેર જોવા ગયા હતા. તેમની સાથે જો જર્મન મુસાફરો હતા. શહેરની બહાર ગામડામાં થોડે દૂર એક મોટું દેવળ દેખાતું હતું. સ્વામી વિવેકાનંદે દુભાષિયાને તે બાજુ લઈ જવા કહ્યું. બધા તે ગામડા તરફ જવા નીકળ્યા. જ્યારે

તેઓ ગામડાની પાસે આવ્યા, ત્યારે ગામડાના લોકો દા-
 ડીઓ લઈને તેમને મારવા આવ્યા। જમને તે ના-
 સ્વામીજીએ દુઆપિયાને કહ્યું: “હું આ ગામ તૂટવા જા-
 નથી, તેમજ વ્યાપારની પણ મને ઇચ્છા નથી, તે તમે તેમને
 સમજાવો. અમે સંન્યાસીઓ બને તો બીજાનું કિંમત
 હીએ.” તે પ્રમાણે દુઆપિયાએ લોકોને કહ્યું: વિદ્યેશમાં તેને
 જણાવ્યું કે, આ તો હિંદુસ્તાની ધર્મગુરુ છે, એટલે સૌ-
 ઓએ તાકડીઓ મૂકી હાથ સ્વામીજીને પ્રણામ કર્યો. પછી તે
 કોઈ કહે કે મારો છોકરો મરે છે, કોઈ કહે કે, મારા પાપ
 ભૂત છે, મારે આપ કવન લખીને આપો. સ્વામીજીને
 તરતને ચહેરે શુદ્ધ ભાવનાથી આશ્વસન પ્રાપ્ત થઈને
 બધાને આપ્યો. સ્વામીજીની ખાતરી હતી કે, મમજ
 દુઃખનો નાશકર્તા કુદાર છે પછી જાન આપે સ્વામીજીને
 મારો કુદાર કર્યો અને તેમનું ઉપરલાલનું નામ લીધું.

૧૮૬—અપ પૂરતું મંચરો, વનુનો મદુપયોગ વગ

કંઈ ઉપજ થતી નથી, એ તો આશ્ચર્યની વાત છે. આપ જેવા સમજી રાજાઓએ તો આની સુવ્યવસ્થા કરવી જોઈએ. મારા ઘરની પાસે એક ગરીબ વિધવા રહે છે. તેણે જે પથરા ઘંટી માટે ખરીદ્યા છે. તેને તે વાપરીને પોતાનું શુશ્રાવન ચલાવે છે, એટલું જ નહિ પણ પોતાના પુત્રને તેમાંથી આવક કરી ડેળવણી આપે છે. તો આ ગંધી પ્રજા આપની છે, તો વિધવાની માફક આ પથરાઓને વાપરીને પ્રજાને ડેળવણી વગેરે આપવામાં તેનો ઉપયોગ કરો તો કેવું સારું ? ” રાજા સમજી અને વિદ્વાન હતા, તેથી તેને મુસાફરનાં વચન ગળે ઊતર્યાં અને ત્યાર પછી ખપ પૂરતું જવેરાત રાખી, ખાકીનું વેચી દઈ તે પૈસા પ્રજાકલ્યાણમાં વાપરવા માંડ્યા. હાલના રાજાઓ અને શ્રીમંતો મુસાફરનું કથન ધ્યાનમાં લે, તો દેશની હુર્દશા નાબૂદ થવા વગર રહે જ નહિ.

૧૮૭-રાજા અને કાજી કસોટીમાંથી પસાર થયા

દિલ્હીનો બાદશાહ ગ્યાસુદ્દીન એક સમયે ધનુર્વિદ્યાનો અભ્યાસ કરતો હતો. એવામાં અકસ્માત્ તેનું એક તીર છુટી એક છોકરાને વાગ્યું. તીર વાગવાથી તે છોકરો મરી ગયો. છોકરાની માતાએ કાજી પાસે બાદશાહ સામે દરિયાઈ કરી. કાજીએ બાદશાહ ઉપર અદાલતમાં હાજર રહેવા હુકમ કાઢ્યો. બાદશાહ મુદત પ્રમાણે કચેરીમાં હાજર થયો. કાજીએ આ વખતે રાજાને જિલકુલ માન આપ્યું નહિ અને સાધારણ શુને-ગારની માફક અદાલતમાં ઊભો રાખ્યો. રાજાએ અનલુતા યથેલો અપરાધ પોતે સ્વીકારી લીધો અને તે છોકરાની વિધવા માતાની દાગા માગી અને પુષ્કળ ધન આપી તેનું મન મનાવ્યું.

વીશ પણ નહિ, એટલે તમને આ જનાવ વધારે યાદ રહેશે.” રમાબાઈને બહુ જ ખેદ થયો. સાંજે વિનોદ કરતાં રાતડે બોલ્યા: “આજ સવારનું પોણાસો રૂપિયાનું અથાણું તો લાવો ! ખંગડી બોવાઈ તેમાં આટલો શોક શાનાં કરો છો ? મેં પણ આજે ચરપુ શુભાભ્યં છે. તમારા પાપના છાંટા મને પણ લાગ્યા છે.”

૧૮૯-મન જ વંધન કે મોક્ષનું કારણ છે

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને કહ્યું છે કે, “હે તાત ! જો તું મુક્તિની ઇચ્છા કરતો હોય તો ઝેરની પેઠે વિપયોનો ત્યાગ કર અને ક્ષમા, સરળતા, દયા, સંતોષ અને સત્યને અમૃતની પેઠે સેવ !”

એક વખત રાજા જનકે સભા ભરીને ળધા વિદ્વાનોને બોલાવ્યા અને પ્રશ્ન કર્યો કે, “તમારામાંથી કોઈ એવો ઉપાય બતાવો કે, જે કલાકમાં જ ઇશ્વરપ્રાપ્તિ થાય !” તે સભામાં ઘણા પ્રખ્યાત પંડિતો હાજર હતા, પણ રાજાના આ પ્રશ્નનો કોઈ જવાબ આપી શક્યા નહિ. અષ્ટાવક બહાર ગયા હતા. તે ઘેર આવી માતાને પૂછરા લાવ્યા કે, “પિતાજી કયાં ગયા છે ?” માતાએ કહ્યું કે, “જનકરાજને ત્યાં વિદ્વાનોની મોટી સભા ભરાઈ છે ત્યાં તે ગયા છે.” અષ્ટાવક પણ ત્યાં ગયા. તેમના શરીરના આઠ વાંક જોઈને સભાના મનુષ્યો હસ્યા. સભા-જનોના હસવાથી અષ્ટાવકને કંઈ ગ્લાનિ થઈ નહિ, પરંતુ પોતે પણ જધાની સાથે ખડખડાટ હસી પડ્યા. સભાસદોએ પૂછ્યું: “તમે શા માટે હસ્યા ?” અષ્ટાવકે સામું પૂછ્યું: “ત્યારે તમે શા માટે હસ્યા ?” સભાસદો બોલ્યા: “તમારું આઠ વાંકવાળું શરીર જોઈને.” અષ્ટાવકે કહ્યું: “આ હાડ, ચમ-

વાળા ચમારોની સલા ભેટને હું પણ હસ્યો, કારણ કે તે
 મારું જ્ઞાન ન ભેળું પણ શરીર ભેળું." જનકરાજે કહ્યું
 આશ્ચર્ય પામ્યા અને અષ્ટાવકની નિઃસ્પૃહતા ભેટને તે.
 ચરણમાં પડ્યા અને તેમને વંદન કરવા લાગ્યા. અષ્ટાવકે
 કૈ, " તારી વસ્તુ મને અર્પણ કર. " રાજા ભોલ્યો: " જ
 રાજ્ય આપું ? " શુરુ અષ્ટાવકે ભોલ્યા: " તું રાજ્ય આપ
 નો જેનાથી સંકટપ કરે છે તે મન મને આપ. " ત્યારે જ
 સંકટપાત્મક મન શુરુને અર્પણ કર્યું. મન આપ્યા પ
 બાદી શું કર્યું ? ત્યારથી જનકે વિદેહી કહેવાયા. મનું
 કર્યું છે કે: મન: એવ મનુષ્યાનાં વાગ્દેવ વંદ્યમોહક: ।

૧૯૦-મન માતાને સ્વાધીન કર્યું છે

કહ્યું: “ ઠીક, હું માતાને પૂછી જોઈશ. ” પછી ધ્યાનમાં માને પૂછીને પરમહંસે વિવેકાનંદને જણાવ્યું કે, “ મેં માને પૂછ્યું કે હંવાળા ગળામાંથી ખાતાં તને હું ખ થતું નથી? ત્યારે માએ તારા ગળા તરફ આંગળી બતાવી કહ્યું કે, ‘ આના મુખથી ખાઈશ! ’ તારા મુખથી હું થોડા દિવસ નહિ ખાઉં? ” વિવેકાનંદ પરમહંસના અનન્ય શિષ્ય હતા. માતાની આ આશા સાંભળી તે ગળગળા થઈ ગયા!

૧૯૧-ગરીવ કોળ ?

ખેડૂત ખેતરનો પાક લણી જાય, પછી જે કણ પડ્યા હોય તે વીણી લાવી મહાપિં કણાદ પોતાનું ગુજરાન ચલાવતા, તેથી તેમનું નામ કણાદ પડ્યું હતું. તપ તથા સાદા ખોરાકના પ્રભાવથી તેમણે વૈશેષિક દર્શન રચ્યું હતું. એક દિવસ તે દેશના રાજાને ખબર પડી કે, દેશમાં આવા તપ-સ્વીઓ હુંખી થાય છે, તેથી રાજાએ ઘણી સમૃદ્ધિ આપવા પ્રધાનને કણાદ પાસે મોકલ્યો. પ્રધાન કણાદ પાસે આવ્યો, ત્યારે કણાદ બોલ્યા: “ મારે તે ન જોઈએ. ગરીબ પ્રજાને વહેંચી આપો. ” પ્રધાન પાછો ગયો. રાજાએ થોડું જાણી ખમણું ધૂન મોકલ્યું; ત્યારે કણાદે કહ્યું: “ ગરીબ મનુષ્યોને વહેંચી દો. ” પ્રધાન પાછો આવ્યો. આખરે રાજા જાતે ગયો, ત્યારે કણાદ બોલ્યા: “ જેને જરૂર હોય એવા કંગાલોને તે દ્રવ્યથી પોપો. ” રાજા અકિત થઈ ગયો કે, જેની પાસે માત્ર ઠોપિન છે તે પણ ખીજાને કંગાલ કહે છે! તે ઘેર આવ્યો. રાણી ઘણી વિદુષી હતી, તેને રાજાએ વાત કરી. તે બોલી: “ મહાપિં કણાદ તો હુનિયાનો રાજા છે. તેમને ધૈર્ય સિવાય

ચલણી સિદ્ધા ઉપર પણ 'ગંગુ પ્રાદણ' એવા શબ્દો કોત-
રાવ્યા ! હિંદુ-મુસ્લિમની એકતાનો કેવો સુંદર આદર્શ છે !

૧૯૩-રાણી જાતમહેનત કરતી

મહારાજ સાતમા એડવર્ડનાં પત્ની એલેક્ઝાંડ્રા કુંવારા
હતાં, ત્યારથી જાતે ઉદ્યમ કરતાં હતાં. મહારાણીપદે આવ્યા
પછી તેઓ વર્ષમાં આશરે સાઠ પહેરણુ ભરીને ગરીબોને વહેં-
ચતાં. "તમને આટલો સમય ક્યાંથી મળે છે ?" એમ કોઈએ
પૂછ્યું, ત્યારે તેમણે કહ્યું કે, "મારા ઓરડામાં હું પહેરણુ ગૂંથ-
વાનો સામાન રાખું છું. જ્યારે નવરાશ મળે છે ત્યારે હું
જલદી ઓરડામાં જઈ પહેરણુનું જ કામ કરું છું. રાત્રે પણ
જ્યારે મારા પતિ વાંચવા બેસે છે, ત્યારે હું સાંભળતી જાઉં
છું, વાતો કહેતી જાઉં છું અને પહેરણુ ભરતી જાઉં છું."
આપણા દેશની મોટા ઘરની સ્ત્રીઓએ આ વાત ખ્યાલમાં
રાખવા જેવી છે; કારણ કે તેઓ પોતાનો નવરાશનો વખત
આજસમાં અતે નકામાં ગ્રામ્ય મારવામાં ગાળે છે.

૧૯૪-પ્રમાણિકતાનો વદલો

સને ૧૯૧૦માં સહરાનપુર જિલ્લાની નહેરના એક ગોરા-
અમલદારનો સોનાની ગીનીથી ભરેલો વાટવો રસ્તામાં પડી
ગયો હતો. ત્યાં કોઈ હિંદુ મુસાફર ફરતો હતો તેને તે જડયો.
રસ્તામાં જતાં સાહેબને વાટવો તપાસતાં મળ્યો નહિ. થોડો
દોડાવતો તે પાછા આવ્યો, તે વખતે પેલો મુસાફર એક વૃક્ષ
નીચે બેઠો હતો. તેણે ગીનીથી ભરેલો તે વાટવો ગોરા અમ-
લદારને આપ્યો. પછી સાહેબ ગીનીઓ ગણીને બોલ્યો: "ત્રણ

ગીની ઓછી દેમ ?” મુસાફરે કહ્યું: “તેની મને ખબર નથી.” મુસાફરને પકડાવી સહરાનપુરની અદાલતમાં ધરો દયો. ન્યાયાધીશે મુસાફરની જુગાની લીધી. તેના લેણા ઉપરથી ન્યાયાધીશ સમજી ગયો કે, આ માણસ પ્રમતિ છે. ન્યાયાધીશે ત્રણ ગીનીઓ મંગાવીને ગોરા અમલદારને કહ્યું કે, “હો, આ ત્રણ ગીનીઓ આ વાટવામાં નાખો.” વાટવે ગીનીથી બરેલો હોવાથી અંદર ત્રણ ગીનીઓ આવી નહિ. એટલે ન્યાયાધીશે ત્યારે ફેંસલો આપ્યો કે, “તમારો વાટવો તો આના કરતાં ત્રણ ગીની વધારે મળ્યો તેવો હતો, મેં જાણ્યો, તેને બીજો ખોલ્યો. આ વાટવો તમારો નથી.” એમ કહી તે વાટવો મુસાફરના હાથમાં આપ્યો. મુસાફરે ના કહી, છતાં ન્યાયાધીશે તે પરાગે આપ્યો. પેલો ગોરા અમલદાર તો આ સાંગતી આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો !

૧૧.૫-પ્રમુ કેવો છે?

કેંક મનુષ્ય હતો. હંપર પ્રભે તેને વિધવા ન હતી. હંપરના અગ્નિતપની હતીલો તેના અંતરમાં ધરતી નહિ. આ વખત તે જહાર જતો હતો. માર્ગમાં તેને સડો. અને તે પે હાથનો કેંક માનવિયો મર્યો. પેલા મનુષ્યે તેને પૂછ્યું: “કેવું, તું ક્યાં જાય છે?” માનવિય તે જવાબ આપે: “માનવિય, કેવું. મનુષ્યે પૂછ્યું: “ત્યાં જઈ શું કરીશ ?” તે કહે: “હંપરની મર્યો. કહ્યું:” “હા, જ્યારે તું મેં તે જવાબ દે નહિ. હંપર નહિ છે કે નહિ ?” માનવિયે કહ્યું: “કેવું, મેં મર્યો છે નહિ. હું જાઉં છું કે નહિ ?” કેંક મનુષ્યે કહે: “કેવું, કેવું જાઉં છું ?” નહિ જાઉં છું ? કેંક

રીતે હોઈ શકે ?” તે બોલ્યોઃ “પ્રભુ એવડો મોટો છે કે, સ્વર્ગ વગેરે કરતાં પણ વધી જાય ! જ્યાં પ્રજાડાનો તેની અંદર સમાવેશ થઈ જાય છે ! તે એટલો જ ઘો નાનો છે કે, નાનામાં નાના મારા હૃદયમાં તેમ તમારા હૃદયમાં પણ તે રહેલો છે !” ગામડિયાનો આ સરળ ઉત્તર સાંભળી, પેલો નાસ્તિક માણસ અજાણ થયો. તે ઉત્તર ન આપી શક્યો. તે દિવસથી તેણે ઈશ્વરનું અસ્તિત્વ સ્વીકાર્યું અને શ્રદ્ધાળુ બન્યો.

૧૯૬-માતૃ મક્તિ

સ્વર્ગસ્થ આશુતોષ બાળુ કલકત્તા હોઈકોટના સર ન્યાયાધીશ તથા વિશ્વવિદ્યાલયના વાઈસ ચેન્સેલર હતા. પોતાનાં માતૃપિતા પ્રત્યે તેમની અત્યંત શ્રદ્ધા હતી. ઘણા મિત્રો તેમને વિલાયત જવાનું કહેતા; પરંતુ તેમનાં માતૃશ્રી તેનાથી વિકલ્પ હતા. તે વખતે લૉર્ડ કર્ઝન વાઈસરૉય હતા. તેમણે આશુતોષને બોલાવીને વિલાયત જવા આમ્રક કયો. આશુતોષે જવાબ આપ્યો કે, “મારાં માતૃશ્રી વિલાયત જવા ના કહે છે, તેથી હું જઈ શકીશ નહિ.” મોટા મોટા રાજાઓ જેની સામે બોલી શકે નહિ એવા સત્તાધીશ લૉર્ડ કર્ઝનની સામે તેમણે પોતાનો નિશ્ચય જણાવ્યો. લૉર્ડ કર્ઝને કહ્યું: “જાઓ, તમારાં માતૃશ્રીને કહી દો કે, ગવર્નર મને વિલાયત જવાનો હુકમ કરે છે.” આશુતોષ પ્રસન્ન મુખે બોલ્યા કે, “હું માતાની સામે નહિ બોલી શકું. હું આપને જણાવવાની રજા લઉં છું કે, હું ગવર્નર જનરલની આજ્ઞાને માતાની આજ્ઞાથી અધિયાતી માનતો જ નથી !” લૉર્ડ કર્ઝન આશુતોષની આવી ૧૬ માતૃમક્તિ બોઈ અતિ આશ્ચર્ય પામ્યા !

१९७-शुद्ध प्रेमनी परीक्षा

શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ એક દિવસ શ્રીચિવેકાનંદ વરે
શિષ્યોની સમક્ષ બેઠા હતા. તેવામાં એક દૂબળો ગામડિયો માનવ
ધૂળવાળા બેઠા અને એવાં વસ્ત્ર પહેરી ત્યાં આંખો મને
બોલ્યો કે, “કેમ રામકૃષ્ણ, મળા છે ને?” એમ કહી તે રામકૃષ્ણ
ની ગાદી ઉપર જઈ બેઠો અને સ્વામીજીનો બરડો માથા
લાંબ્યો. તે પછી બોલ્યો: “દોસ્ત, એક ચત્રમ તો બરી તારા!”
રામકૃષ્ણ જલદી ઝિભા યયા અને ચત્રમ બરવા ગયા. શિષ્યોને
દોડી દાયમાંથી ચત્રમ લઈ લીધી અને પેતા ગામડિયાને
ચત્રમ બરીને આપી. તે ગામડિયો પરમહંસનાં વાતને
હનો અને તેમનો વાળતંગોટિયો મિત્ર હનો. તે દોડી વા
તમાકુ પીને ચાલતો યયો. જની વખતે તે બોલ્યો કે, “તમે
તો તેવા ને તેવા જ સ્વભાવના છો હો! મેં તો માંમકુ દ
કે, તમે જમડી ગયા છો. કીક, બાઈ, નવે દં જઈ
આવજો, વ મ વ મ.” આમ કહીને બેઠો ગામડિયા યા
નવો! આ દોડીને શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસે ગામડિયા પ્રત્યેન. શ્રી
પ્રમને. શિષ્યોને પાનું. ગુરુઓ!

११.८-अहिमरु वनगज

[illegible]

ત્યાં આવે છે. તે યોગીરાજની પાસે આવ્યો અને તેમના ચરણ ચાટવા લાગ્યો. યોગીએ આંખ ઉઘાડી કહ્યું કે, “તું આવ્યો બેટા? સારું, હવે ચાંદ્યો બા.” તરતજ વનરાજે જંગલની વાટ લીધી. ત્યાર પછી મહાત્મા મુનશીરામ તે યોગીની પાસે ગયા અને આશ્ચર્ય પામી કહ્યું કે, “આ મોટો ચમત્કાર ગણાય.” ત્યારે યોગી બોલ્યા: “આમાં ચમત્કાર શાનો? હું એક દિવસ ચાંદ્યો આવતો હતો ત્યારે કોઈ શિકારીની ગોળી આ સિંહને વાગી હતી, તેથી તે દુઃખી થતો હતો. મેં તેના પગમાંથી ગોળી કાઢી અને વનસ્પતિ ચોપડી પાટો બાંધ્યો હતો, ત્યારથી તે મારી પાસે આવી આ રીતે વતે છે. તમે નક્કી સમજાવો કે, અહિંસા અને સેવા કદી પણ નિષ્ફળ જતાં નથી.” મહાત્મા મુનશીરામના જીવનમાં આ દૃશ્ય અજબ ફેરફાર કર્યો.

૧૯૯-જાતે મહેનત કરો

બ્યાકરણ મહાબાપ્ય ઉપર ટીકા લખનાર કૈયટ અસાધારણ શક્તિવાળા હતા. શાસ્ત્રો તથા પરમાત્માના ચિંતનમાં તે પોતાના ચિત્તને હમેશાં પરોવી રાખતા. ઘર ચલાવવાનું પણ તેમને બાન હતું નહિ. તેમની પતિવ્રતા સ્ત્રી જંગલમાંથી મુંજ કાપી લાવી તેનાં દોરકાં બનાવી ઘરનું મુંજરાન ચલાવતી. બહુ જ કष्ट તથા સંયમથી આ દંપતી રહેતાં. આ વાત દેશના રાજાએ જાણી. રાજા પોતે તેમને ઘેર આવ્યો અને બોલ્યો કે, “આપ જેવા તપસ્વી પુરુષો મારા રાજ્યમાં દુઃખી થાઓ તે સારું નહિ; કારણ કે મને તેથી તો પાપ લાગે.” ત્યારે કૈયટ પોતાની પત્નીને કહ્યું: “દેવી! ચાલો, સાદડી લો. આપણાથી રાજાને પાપ લાગે છે. આપણે ખીજે સ્થળે જઈ રહીશું.” રાજા

જેડૂતોને વહેંચી આપો કે જેથી તેમની આશિષથી આપણું રાજ્ય ટકે. રાજ્યનો આધાર જેડૂતો પર જ છે; માટે જેડૂત આખાદ હશે, તો આપણું રાજ્ય પણ આખાદ રહેશે.”

૨૦૧-મારી પ્રજાને સુખી કરો

સમ્રાટ અશોકે પોતાના જન્મદિવસે રાજ્યના બધા સૂબાઓને બોલાવી હુકમ કયો કે, “આજે મારે વર્ષ દરમિયાન સૌથી સારું કામ કરી બતાવનાર સૂબાને ઇનામ આપવું છે. દરેક પોતાની હકીકત મને કહી સંભળાવો.” ઉત્તરનો સૂબો બોલ્યો: “નામદાર, મેં મારા પ્રદેશની આવક ત્રણગણી વધારી દીધી છે.” દક્ષિણનો સૂબો આગળ આવીને બોલ્યો: “રાજ્યની તિબેરીમાં દર સાલ મોકલાતું સોનું મેં આ વર્ષે બમણું મોકલાવ્યું છે.” પૂર્વનો સૂબો બોલ્યો: “રાજાજી! પૂર્વની બંડખોર પ્રજાને મેં કચડી નાખી છે. હવે તે કોઈ દિવસ આપણી સામે આંખ પણ જિંચી કરી શકે તેમ નથી.” પશ્ચિમનો સૂબો બોલ્યો: “મેં પ્રજા પાસેથી લેવાતો કર વધાર્યો છે અને રાજ્યના નોકરોનો ખર્ચ કમી કરીને ઊપજમાં સારો વધારો કયો છે અને તે વાત ખાનગી બાંધે છે.” અંતે મધ્યપ્રાંતનો સૂબો બોલ્યો: “મહારાજા, ક્ષમા કરજો. હું રાજ્યની ઊપજમાં આ વર્ષે વધારો કરી શક્યો નથી; ઊલટું રાજ્યની તિબેરીમાં દર વર્ષે કરતાં બોધું ધન મેં મોકલ્યું છે. કારણ કે મારા પ્રદેશની આપની પ્રજાને શિશુ આપવા નવી શાળાઓ ખોલી છે, જેડૂતો માટે વાવ-ફાળા બંધાવી સગવડો કરી છે, સાર્વજનિક ધર્મશાળાઓ, દવાખાનાં વગેરે કામોમાં આ વર્ષે ખર્ચ વધારે થયું છે.” મધ્યપ્રાંતના સૂબાની પોતાની પ્રજા પ્રત્યે લાગણી બેઠીને રાજાને જે

ઈનામ આપવાનું હતું તે તેને આપ્યું; અને પછી રાજા જોડે
બધા સૂબાઓને સંબોધી બોલ્યો કે, “મારે ત્રણ પ્રજાની ડિપજ લે
જોઈએ, તેમ જમણું લેવાનું પણ ન જોઈએ. મારી પ્રજાની રાજ-
તતા મારે છીનવી લેવી નથી. વળી પ્રજા પર કર વધારી
નોકરોનું ખર્ચ જોડું કરીને તથા ડિપજ વધારી મારે રાજા
પોટકાં બાંધવાં નથી. પરમાત્માએ આપણને રાજ્યવત્તા આપી
સ્થાપક નીચ્યા છે. જેથી પ્રજાનું ધન પ્રજાકલ્યાણ માટે
વાપરી તેને ગુખી કરવી જોઈએ. મહાપ્રાપ્તના મૂળાએ તે આપ
દ્યું છે, હવે તમે પણ તે પ્રમાણે વર્તન રાખો.”

२०२-गुरु कहे तं करीण

આજ જમડુનું શીશકરાચાર્યના મંબખમ. જેડું ૧૨
વાય ઉઠે, તેમના ઠેટાકા ગિયો તેમનું પોટું બનુ ૧૧
અને જમડું મળના કારણે પ્રવેશી મળીયો તેડું ૧૦
કાચની વાન ઉઠાડી ઉઠાડીને શીશકરાચાર્ય પ મે મળી
શીશકરાચાર્ય આ વાન જમડું મળા નેક રિખ ને
ગિયો, દિન બાદર વચોટી જાના દતા, જરે તેમની ને
વાની દુકાની ને પી. આનમન ગિયો ૧૨
મુનું બનુ ૧૩ અને મે મળી ૧૪ મળી ૧૫ મળી ૧૬
૧૭ મળી ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦
૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦
૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦
૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦
૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

છો, કે જે તમારે માટે નરકનું સાધન છે; અને સ્વર્ગનું પદ અપાવનાર સફળુણે તો તમે તિલાંજલિ આપો છો ! ગુરુ કહે તે કરીએ, કરે તે ન કરીએ.” એ સાંભળી સો ચિત્તે શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યને યજે યડીને માફી માગવા લાગ્યા !

૨૦૩-લંડણી અને હાજરી માફ થઈ

ગુજરાતમાં સિદ્ધરાજ જયસિંહ ઘણો જ પ્રખ્યાત રાજા થઈ ગયો છે. તેણે પોતાના નામ પરથી સિદ્ધપુર વસાવ્યું હતું. સિદ્ધરાજનો બાપ કરણસિંહ તેને ત્રણ વર્ષનો મૂડી મરી ગયો હતો, તેથી રાજ્ય તેની માતા મીનજીદેવી ચલાવતી હતી. સિદ્ધરાજે પાટણમાં સહસ્રલિંગ તળાવ બંધાવ્યું હતું. એક વખત દિલ્હીના સમ્રાટે મીનજીદેવીને કહેવડાવ્યું કે, “તમારો પુત્ર મોટો થયો છે; માટે તેને દિલ્હી દરબારમાં હાજરી આપવા મોકલવો.” મીનજીદેવીએ સિદ્ધરાજને દિલ્હી મોકલવા તૈયાર કયો અને ત્યાં કેમ જોતવું, શી રીતે વર્તવું, તે સમજાવવા લાગી. ત્યારે સિદ્ધરાજ બોલ્યો : “તું શીખવે છે તેનાથી બીજું પૂછ્યે તો ?” તેની માતા સમજી ગઈ અને બોલી કે, “જા, બેટા ! હવે તને શીખવવું નહિ પડે.” સિદ્ધરાજ દિલ્હી ગયો. સમ્રાટે તેને ધમકી આપી અને એકદમ તેના બે હાથ પકડી પૂછ્યું કે, ‘તું બાળક શું કરી શકે એમ છે ?’ ત્યારે સિદ્ધરાજ ખડખડાટ હસ્યો ! રાજાએ તેને હસવાનું કારણ પૂછ્યું. સિદ્ધરાજે જવાબ આપ્યો કે, “અમારા પ્રદેશમાં એવો રિવાજ છે, કે સીનેા એક હાથ પુરુષ પકડે છે, તો તેને જિંદગીભર પાળે છે, અહીં તો દિલ્હીના સમ્રાટે મારા બે હાથ પકડ્યા છે, તેથી હવે મારે ચિંતા શી હોય ?” સિદ્ધરાજનો જવાબ

૨૦૫-હૃદયથી હરિનું નામ લો !

એક પાપી માણસને એક વખત પોતાના પાપને માટે પશ્ચાત્તાપ થયો. તેને જોઈને ઠાઠજો કહ્યું કે, “ તું કળીર પાસે જા, તે તારા ચિત્તનું સાંત્વન કરશે. ” તે મનુષ્ય જેમ રોગી ઔષધાલયમાં જલદી જાય તેમ કળીરને ત્યાં ગયો. કળીર ઘેર હતા નહિ તેથી તેમનાં પત્નીએ તેને દહતાપૂર્વક ત્રણ વખત હરિના નામનું ઉચ્ચારણ કરવા કહ્યું. તેણે સાચાં લાવથી તે પ્રમાણે કયું. પછી તેના મનનું સાંત્વન થવાથી તે નાચતોફૂતો ઈશ્વરસ્મરણમાં મસ્ત બન્યો. એવામાં કળીર ઘેર આવ્યા. આવા પ્રેમી મનુષ્યને જોઈ તે પ્રસન્ન થયા. પત્નીએ પેલા બકલની સર્વ વાત કહી. કળીર ખેદયુક્ત થઈ પોતાની પત્નીને કહેવા લાગ્યા કે, “ હરિનું નામ એક વખત લેવાથી સંપૂર્ણ સિદ્ધિ થાય છે, તો તે તેને ત્રણ વખત લેવાનું કેમ કહ્યું ? ખરેખર, તને ઈશ્વર ઉપર વિશ્વાસ નથી. ” સ્ત્રી જોલી: “ ત્રણ વખત નામ લેવાનું કહેવામાં મારો આશય કાવિક, વાચિક અને માનસિક મેલને ફર કરવાનો છે. અર્થાત્ પહેલું નામ શરીરથી, બીજું જિહ્વાથી અને ત્રીજું મનથી હરિનું નામ લેવાથી તે કષ્ટાણુકારી નીવડે છે; માટે મેં તેને ત્રણ વખત નામ લેવાનું કહ્યું. ” કળીર પત્નીની આવી સાચી સમજણ જોઈને અતિ પ્રસન્ન થયા.

૨૦૬-હું તો ગુનેગાર છું

કળીરના ઘરની નજીકમાં એક વેશ્યા રહેતી હતી. તેની કુટિલતાથી ગામ લોકો યાદી ગયા અને એક દિવસ ગામના બધા લોકો મળીને વેશ્યાને શિક્ષા આપવા સારુ તેના ઘરને ઘેરો ઘાલી

૨૦૭-સાચો ઉપદેશક

લગવાન બુદ્ધનો પૂર્ણ નામનો એક શિષ્ય હતો. તે ઘણો લાયક હોવાથી બુદ્ધદેવે તેને કહ્યું: “હવે તારે ધર્મપ્રચાર કરવા જવું જોઈએ. બોલ, ક્યાં જઈશ?” પૂર્ણ બોલ્યો: “હું સરહદ પ્રાંતમાં જઈશ.” બુદ્ધે કહ્યું: “પણ ત્યાંના લોકો અતિ કઠોર છે. તે તારી નિંદા કરશે, ગાળો દેશે, ત્યારે તને કેવું લાગશે?” પૂર્ણ બોલ્યો: “ત્યારે મને બહુ સારું લાગશે, કારણ કે તેઓએ મારા પર હાથ તો નથી ઉઠાવ્યો ને?” બુદ્ધે કહ્યું: “કદાચ પચ્ચરથી માર્યો તો?” પૂર્ણે કહ્યું: “મારા પર ઢંડ-પ્રહાર તો કરશે નહિ ને? તેથી તો તેઓ લાયક છે, એમ હું સમજીશ.” પછી બુદ્ધ બોલ્યા: “કદાચ ઢંડ માર્યો તો?” પૂર્ણ બોલ્યો: “તલવાર આદિ શસ્ત્રપ્રહાર ન કર્યો એ માટે તેઓ ભલ્લા છે એમ માનીશ.” પછી લગવાન બુદ્ધે કહ્યું: “કદી ઠાર કર્યો તો?” પૂર્ણે બોલ્યો: “ઘણા મનુષ્યોને વિના વાંકે મરણ પડે છે, તો મારે તેમ ન કરવું પડ્યું અને લોકોએ મારો રસ્તો સાફ કર્યો, તે માટે હું તેઓનો આભારી થઈશ.” આ વાક્ય સાંભળી લગવાન બુદ્ધ તેને ભેટી પડ્યા અને કહ્યું કે, “ખરેખર તું ઉપદેશ આપવાને લાયક જ છે.”

૨૦૮-દયાલુ દિલ શું ન કરે?

એક મોતવી બાદશાહના છેકરાને લણાવવા જતા હતા. રસ્તામાં બે ચોર મળ્યા. ચોરોએ આવીને કહ્યું: “તમારી પાસે હોય તે આપી દો.” મોતવી સમજ્યો કે, આ ગરીબ માણસો

છે, તેથી પોતાનો દુષ્ટો અને અંગરથુ તેમને આપ્યાં. મેં
 લઈને આપ્યા, એટલે મોતવીને હયા આવી. આ ત્રિમાસ
 ન ગરીબ લાગે છે, નહિ તો રાત્રીએ શા માટે માગરા નીકરે!
 તેમને પાછા બોલાવી, ખિસ્સામાંથી ચાર રૂપિયા આપ્યા અને
 હજું કે, “ઠાકે-તમે મારી સાથે આવજો. હું તમને રાત્રીએ
 લઈ જઈને વિશેષ અપાવીશ.” રાત્રીનું નામ ચંદ્રાનીને મેં
 કરી ગયા અને બોલ્યા: “ભાઈ સાહેબ, ક્ષમા કરો. રાત્રીને મેં
 પાત ન હોયો. તેઓ અમને મારી નાખશે. અમે તો મેં
 છીએ.” એમ કહીને મોતવીને રૂપિયા પાછા આપીને મેં
 યયા. મોતવીએ તેમને બોલાવ્યા ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે, “તમે
 અમે મારી નહિ કરીએ અને મદનન કરી ગુજરાન મેં
 નીચું.” હયાનું દિલ મું ન કરે!

માંથી બકરાની આકૃતિ બનાવી સોના પહેલાં દેવીને ચઢાવી દીધો. લોકો આ જોઈને બોલ્યા: “નિજીવ માટીના બકરાથી શું દેવી પ્રસન્ન થશે?” મહાત્માએ કહ્યું: “દેવી પથ્થરની જડ છે અને બકરો પણ માટીનો જડ છે. ‘છાણના દેવને કપાસિયાની આંખો’ એ કહેવત પ્રમાણે મારી પૂજા બરાબર છે. દેવી તો જગતજનની છે. બકરા પણ તેના છોકરા થાય; તેથી તે કોઈ દિવસ પોતાના છોકરાનો લોગ લે નહિ. માતા તો હંમેશાં છોકરાને પ્રેમથી પાળે છે. તમે શા માટે દેવીનું નામં દઈ પાપનાં પોટલાં બાંધો છો?” મહાત્માનાં વચન સાંભળી લોકો પોતાની ભૂલ સમજ્યા અને તમામ બકરાને છોડી મૂક્યાં. ત્યાર પછી ત્યાં હિંસા વિનાની સાર્વિક પૂજા થવા લાગી અને લોકો પહેલાંના કરતાં વધારે સુખી થયા.

૨૧૦-ગોરક્ષા

એક ગાય નદીકિનારે પાણી પીવા ગઈ. ત્યાં ચીકણો કાદવ હોવાથી તે તેમાં ખૂંચી ગઈ. તે બરાડા પાડવા લાગી. કોઈ એક ચોર ખૂન તથા ચોરી કરીને ત્યાંથી ચાલ્યો જતો હતો. ગાયના બરાડા સાંભળી તેણે હૃદય પીગળ્યું અને તે ત્યાં જલદી દોડી ગયો. તેણે મહામહેનતે ગાયને બહાર કાઢી, તેને સુરક્ષિત રચણે પહેંચાડી દીધી અને તેને આસપાસથી ઘાસ લાવી નાખ્યું. પછી તે ચાલ્યો ગયો. રાત્રે સૂતાં સૂતાં તેને વિચાર આવ્યો. આજે બે કામો કર્યાં છે. એક ચોર પાપ અને બીજું અતિ પુણ્ય. એ પાપપુણ્યે ચોરના હૃદયમાં લડવા માંડ્યું. ચોરે પ્રતિજ્ઞા કરી કે, ‘આ પાપથી જો હું બચીશ તો પુનઃ આવું પાપ નહિ કરું’ અને જિંદગીબર ગાયોની

ગયો ! તાત્પર્ય એ છે કે, જીવાત્મા અજ્ઞાનમાં સૂતો છે. સંસારરૂપી સપ્ત તેનું લોહી પીવા મથી રહ્યો છે. જો સત્યનિષ્ઠ ગુરુ મળે તો સંસારરૂપી સપ્તને જીવાત્માથી શરીર અલગ છે, તે તેને સોંપી દે અને સત્યના પ્રેરણાવધી તે જન્મમરણના ફેરાથી બચે !

૨૧૨-વાણિયાણ વરસાદ વરસાવ્યો

વિક્રમ સંવત ૧૭૪૦ માં હિંદુસ્તાનના પશ્ચિમ ભાગમાં બારે દુકાળ પડ્યો. અન્નવસ્ત્ર વિના લોકો હેરાન થઈ ગયા. બીજું વર્ષ પણ તેવું જ નીવડ્યું. અષાઠ માસ વીતવા આવ્યો છતાં વરસાદ થયો નહિ. હવે શું કરવું ? રાજાએ બહુ તજવોજ કરી. સિદ્ધો, ઓલિયા, ફકીરો વગેરેને તેણે બોલાવ્યા, પણ કંઈ વળ્યું નહિ. એક સમજને આવી રાજાને કહ્યું કે, “રાજાજી, આપણા શહેરના દરવાજા બહાર એક વાણિયો રહે છે, તે વરસાદને વરસાવવાની તાકાત ધરાવે છે.” રાજા ત્યાં ગયો અને હઠ પકડી બેઠો કે, “શેઠ, મારી ખાતર નહિ તો મારી પ્રજાની ખાતર પણ તમારે વરસાદ વરસાવવો જ પડશે.” ગરીબ વાણિયાએ કહ્યું : “હું તો ઘણો પુશ્ક માણસ છું, મારા કહેવાથી વરસાદ શી રીતે વરસે ? આપ કોઈ સિદ્ધની પાસે જાઓ.” આમ વાતો કરતાં કરતાં રાતના બાર વાગી ગયા. ઉપાટે માથે, ઉપાટે પગે, રાજા દુકાનની બહાર બેઠો છે. પ્રજાના દુઃખથી તે બ્યાકુળ બની ગયો હતો અને વાણિયાને તે સવારને કાલાવાલા કરી રહ્યો હતો. વાણિયો સમજ્યો કે, હવે રાજા ઇાડશે નહિ. તેણે પોતાનાં ત્રાજવાં હાથમાં લીધાં. પછી ઈશ્વરનું ધ્યાન ધરી તે બોલ્યો : “હે પરમાત્મન ! જો આ ત્રાજવાંથી કરી પણ ન્યૂનાધિક લીધું-દીધું ન હોય, તો વરસાદ

વરસાવો । ” આ શબ્દો નીકળતાં વરસાદ પડ્યો ! રામ પ્રસન્ન થયો અને તે પ્રમાણિક વાણિયાને નમસ્કાર કરી ઘેર ગયો.

૨૧૩-મકાઈની રોટી ઉત્તમ છે

એક સમયે શુરુ નાનક ફરતા ફરતા પડાણની તરફ આવ્યા. ત્યાં એક ગામના જગીયામાં તે ઊભા. તેમને ખાંડાટે એક ખેડૂત મકાઈની રોટી અને સરસવળી બાજુ દેખાડે. એવામાં એક શીમંત અનેક પ્રકારની રાશિદેખી જનાવીને તથા શુરુ નાનક પામે આવ્યો. શુરુ નાનકે મકાઈ ખેડૂતનું ખાણું ખાઈ લીધું અને શીમંતના બોલનને કારણે અડકાડી પાળું આપી લીધું. આ બેઈ પેલા શીમંતે પાળાની ન ખાવાનું કારણ પૂછ્યું. શુરુ નાનક બોલ્યા : “ આ પેદાશ મહેનત કરી, જલને અત્ત પડાણી, માગી જિંદગી તારવે છે, અને તે અમુત મમાન છે અને તમે તે બાજુ પડાણ કરી, તારા તરી, તેને કુચી, ધન એકત્ર કરી કાઢી દેવા તારવે છે, માટે તે તોટી બરબર છે. ” એમ કહી તે ઉપર લોકો કહ્યું : હા હા, તે મ.લી.મ. રસિદેખા છે. આ બેઈ શીમંત મુજબ નાનકને ખાંડ પડાણ અને તેના કારણે તે પડેલો, તે વરસાદી વળે છે.

૨૧૪-નાનકાનું કાંઈક આપો !

ભલો મળ્યો. માણસો તેને લઈને આવ્યા. રાજાને સંદેશો
હેવડાવ્યો. એટલે રાજા અને આખું ગામ તે યાંભલાને
નેવા ભેગું મળ્યું. એક મહાત્મા પણ ત્યાં ગયા અને યાંભલા-
ની પાસે જઈ, કાન ધરી વાતો કરતા હોય એમ દેખાવ કરવા
લાગ્યા. રાજાએ પૂછ્યું: “આપ શું કહો છો?” મહાત્મા
જવાબ: “હું આ યાંભલાને પૂછું છું કે, તારામાં એવો શું ગુણ
છે કે આટલા મનુષ્યો તને નેવા તલપાપડ થઈ રહ્યા છે?”
ત્યારે યાંભલે જવાબ આપ્યો કે, ‘હું સીધો છું, વચ્ચે પોલો
નથી, ખવાયલો નથી અને સુંવાળો છું, માટે મને લોકો નેવા
આવે છે.’ હે રાજા! ખરેખર સીધો, સરળ, સત્યવાદી અને
નિઃપ્રપંચી મનુષ્ય હોય તેનાં સર્વ કોઈ દર્યાન કરે છે! હંભી
અને કપટી મનુષ્યથી સર્વ કોઈ દૂર રહે છે.” રાજા પ્રસન્ન
થયો અને પોતાના વર્તનમાં ફેરફાર કર્યો!

૨૧૫-ફલનું નજરાણું ફળ્યું!

એક દેશ એવો હતો કે ત્યાંનો રાજા પ્રજાથી વિરુદ્ધ કામ
કરી શકે જ નહિ. જામી પ્રજા સંપીલી, સત્યવાદી અને વફા-
દાર હતી. રાજા કોઈને બેરજુલમ કરી શકતો નહિ. કોઈ
અધકામણનો પ્રમંગ બિલો યાચ, તો પ્રજા રાજાનો અસહકાર
કરીને તેને સીધો કરી દેતી. ઘણાં વર્ષો આ પ્રમાણે ચાલ્યું. એક
સમયે કોઈ વિદેશી રાજા ત્યાં આવ્યો અને પ્રજાને ગોલાવી
કહ્યું કે, “હું તમારો રાજા થાઉં. તમારી કેળવણી વગેરેની હું
સુવ્યવસ્થા કરીશ, તમારી પાસેથી કર લઈશ નહિ, ફક્ત
તમારે મને બાર મહિને એક એક ફળ નજરાણામાં મૂકી જવું.”
લોખી પ્રજાએ તેને પોતાનો રા . અને તેની માગણી

મુજબ ફળનું નજરાણું કર્યું. પછી રાત્રીએ કહ્યું: “દેવે દેવે
તમારાં પોતપોતાનાં ફળ પાછાં લઈ જાઓ.” ફળ સેવકો
થઈ ગયેલાં હોવાથી સર્વનાં ફળ બદલાઈ ગયાં. મુસફી રાત્રીએ
પ્રજાના માણસોમાં ફાટફૂટ પડાવી અને તે કહેવા લાગ્યે.
“અમુક માણસ તમારું ફળ લઈ ગયો અને અમુક તમારું
લઈ ગયો.” પ્રજા ફળ માટે અરરપરસ ગપડાવા લાગી, ત્ય
તેમાંના કેટલાક માણસોને પક્ષમાં લઈ તેલે પોતાનું ફળ
જમાવી લીધું ! દેવે પ્રજામાં સત્ય ન રહ્યું. પ્રજા બહુ દુઃખ
થઈ. દિનપ્રતિદિન તેમની પડની ઘણી થવા લાગી. ત્યારે
મહાપુરુષે તેમને તેમની જાની સિધ્ધિની યાદી આપી. જો
લોકો સમજી ગયા અને પડેલાનાં જેવો માંપ કરી પો
શાન્તને ઉડાવી મૂકી સ્વાતંત્ર્યને અમલ કરવા લાગ્યા.

૨૧૬-અન્ન નેના ઓટકાર

“એક સોની સીધું આપી ગયો હતો.” પડિતે સોનીને ઘેર જઈ પૂછ્યું કે, “તારી કમાણી કેવી છે?” સોની સાચું જોડ્યો અને કહ્યું કે, “એક ઘરાકનું સોનું મેં ચોરી લીધું હતું અને તેમાંથી એક સીધું તમને મોકલ્યું હતું.” પડિતે વિચાર્યું કે, ‘ચોરીનું અન્ન ખાવાનું જ આ કૃણ છે!’ તેણે પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે એક અપવાસ કરી લીધો અને ત્યારથી સોનીને હુકમ થયો કે, “ઢાઢ ગમે તે વસ્તુ આપવા આવે તો પણ ઠઠી તે લેવી નહિ.”

૨૧૭-સો રૂપિયે સવાશેર કેફ!

એક નગરની બહાર ઢાઢ તપસ્વી તપ કરતા હતા. રાત્રીએ એક દિવસ મહોરોની કોથળી ભરી તે તપસ્વીની સામે ધરી રાખી. તપસ્વીએ આંખ ઉઘાડી કહ્યું: “ઉઠાવી લે, કારણ કે મને તેની દુર્ગંધ આવે છે. મારા મગજ પર તેની ખરાબ અસર થશે.” રાત્રી જોડ્યો: “સોનું તો પવિત્ર ગણાય છે. તેમાં દુર્ગંધ હોય જ નહિ.” તપસ્વી જિભા યઈ રાત્રીને સાથે લઈ વાતો કરતા કરતા આમડાંના કુંડ પાસે ગયા. રાત્રીએ દુર્ગંધથી નાક આડું વસાવ્યું. તપસ્વીએ કહ્યું: “રાત્રી, અહીં દુર્ગંધ ક્યાં છે? આ ચમારો ક્યાં નાક આડું વસાવે છે?” રાત્રી જોડ્યો: “તેમને હંમેશાં અભ્યાસ હોવાથી તેઓને દુર્ગંધ ન લાગે.” તપસ્વી જોડ્યો: “તેવી જ રીતે આ મહોરોની દુર્ગંધ તમને ન લાગે. કારણ કે તમે હંમેશાં તેને પાસે રાખો છો; પરંતુ મને તો તેની દુર્ગંધ આવે છે. ‘સો રૂપિયે સવાશેર કેફ થડે છે’ તે કહેવત તમને યાદ નથી?” રાત્રી સમજી ગયો અને તે તપસ્વીને નમસ્કાર કરી ચાલતો થયો.

રાજાએ ખુશી થઇને બીજા સવાલ પૂછ્યો: “હું કેવો દાતા છું?”
અધ્યાત્મીએ કહ્યું: “તું રાજા નહિ પણ વાણિયો છે. તારા બાપ
પણ વાણિયો હતો, કારણ કે મારા જેવા પરીક્ષકને બીજા હોય
તો ગામ આપી દે! તે તો અર્ધો ચેર સીધું જ આપ્યું.”

૨૧૯-મને અંદરના શત્રુનો ભય છે

એક નગરની બહાર એક દેવમંદિરમાં પરમ વૈરાગ્યવાન
મહાત્મા રહેતા હતા. તે આખી રાત બિભા બિભા ઇશ્વરસ્મરણ
કરતા. એક દિવસ રાજા ત્યાંથી નીકળ્યો. રાજાને ખબર
હતી કે, આ મહાત્મા આવી રીતે ઇશ્વરને ભજે છે, છતાં
રાજાએ તેમને પૂછ્યું: “આપ આખી રાત શા માટે જાગો છો?
ચોરનો ડર હોય તો હું પોલીસને બોલું.” તમારી પાસે
ચોર લઈ જાય એવી શી વસ્તુઓ છે કે જેથી આપને આખી
રાત બિભા રહેવું પડે છે?” મહાત્મા બોલ્યા: “રાજન! મને
બહારના ચોરનો તો ડર જ નથી, ચોરને લૂંટવા યોગ્ય મારી
પાસે કંઈ વસ્તુ નથી. ચોર આવે એટલે હું જાગી પણ જાઉં;
પરંતુ મને તો કામકોમળાદિ અંદરના શત્રુઓનો ડર છે. તે
ચોર એવા તો વિલક્ષણ છે કે, આપણને કૂંકતા જાય અને
કરડતા જાય, જેની ખબર પણ ન પડે. તે માટે હું આખી
રાત બિભા રહી ઇશ્વરસ્મરણ કરું છું.”

૨૨૦-નાયિકાંણ ઉપદેશ આપ્યો

બહુત ગર્હ ધોડી રહી, ધોડી ભી અણ જાય;
નર કહે મુન નાયિકા, તાલમે ભંગ ન પાય.
એક રાજા અતિ કૃપણ હતો. તેને સંતોનમાં એક પુત્ર અને

૨૨૧-રાજ્યમાં સુખ નથી

એક રાજાએ ણીલા રાજા પર ચઢાઈ કરી, ત્યાંના રાજાને મારીને રાજગાદીનો કબજો લીધો. પછી ચોડા દિવસ ત્યાં રહી રાજાએ ત્યાંના અમલદારને પૂછ્યું કે, “આ રાજાના વંશને કોઈ માણસ હોય તો તેને બોલાવો, આપણે તેને ગાદીએ બેસાડીએ.” અમલદારે કહ્યું: “તેના વંશમાં તો કોઈ નથી, પણ તેનો સગોત્રી એક મનુષ્ય છે, તે વિરક્ત દશામાં પાસેના સ્થાનમાં રહે છે.” રાજાએ તેને બોલાવ્યો, પણ તે આવ્યો નહિ. રાજા જાતે ત્યાં ગયો અને કહ્યું કે, “તમને હું ગાદી આપવા ધારું છું માટે આવો.” તેણે ચોકખી ના પાડી. રાજાએ બહુ આગ્રહ કર્યો, છતાં તેણે માન્યું નહિ; ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, “મારી પાસેથી કંઈ પણ વસ્તુ માગો.” તે બોલ્યો: “મારે તો કંઈ ન લેઈએ.” રાજાએ બહુ આગ્રહ કર્યો, ત્યારે તે બોલ્યો: “મારે એવું જીવન લેઈએ કે પુનઃ મૃત્યુ ન પામે, મારે એવો આનંદ લેઈએ કે જેથી કોઈ દિવસ દિલગીર ન થવાય, ત્રીજી વાત એ લેઈએ કે, મને ઘડપણ ન આવે.” રાજા બોલ્યો: “એ તો હું ન આપી શકું, એ બધું તો ઈશ્વરના જ હાથમાં છે.” તે બોલ્યો: હે રાજા ! મેં ઈશ્વરનો આશ્રય તેથી જ લીધો છે. હવે હું રાજ્યને લઈ શું કરું ?”

૨૨૨-મારું કોપીન લાવો

એક મહાત્મા ફરતાં ફરતાં થાકી ગયા હતા અને બૂખ પણ લાગી હતી. આથી તે એક નગરના દરવાજા આગળ આવીને બેસા. તે જ દિવસે તે નગરનો રાજા મરી ગયો હતો. રાજાને

પુત્ર ન હોવાથી ઉમરાવોએ એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે, "૪૫
 રમાં શહેરનો દરવાજો ઉઘાડતા જે પ્રથમ સાસો ગમે તેને રાજ
 બનાવવો." એ નિયમ પ્રમાણે ચવારે દરવાજો ઉઘાડતાં, જે
 મહાત્મા સામે મળ્યા. મહાત્માને લઈ જઈને ગાંધી પર લેખક
 પછી અમલદારો બોલ્યા: "આપ હવે અમારા રાજા થાઓ, મને
 હુકમ કરાવો." મહાત્મા બોલ્યા: "આ મારી કોપીન પેટી
 એક પેટીમાં રાખી મૂકો. તમે જાણ તમારી મરજી પ્રમાણે
 રાજ્ય ચલાવો, મને કંઈ પુછ્યો જ નહિ. તથાપિ તેના કાંઈ
 તમે છો." પોતાની જાત પર જરૂર પડતી આવી પડવાથી
 આ મહાત્માના પ્રભાવથી રાજ્ય પાત્ર આગાહ થયું મહાત્મા
 રાજેમાં એક આમન ઉપર બેઠી ઈશ્વરનું પ્યાન બજાવવા લાગ્યાં
 એવામાં એક રાજા આ રાજ્ય પર ચડી આવ્યો. મહાત્મા
 સમાચાર આપ્યા ત્યારે તે બોલ્યા: "આ રાજા છે." એ
 રાજા મહાત્મા પાસે આવ્યો. "મહાત્મા, હવે
 પેટી કોપીન
 બોલવડે.
 તે.
 પડે.
 આ

સામાન લેવો છે.” એટલે છોકરો કથામાં ખાપને બોલાવવા ગયો. વાણિયો કથા સાંભળીને કંટાળી તો ગયો હતો, એવામાં છોકરો બોલાવવા આવ્યો, એટલે કહેવું જ શું? છોકરો બોલાવવા આવ્યો ત્યારે કથામાં આ પ્રસંગ ચાલતો હતો કે:-ભગવાન બોલ્યા: ‘હે ઉદ્ધવ, સર્વ પ્રાણીઓની અંદર હું રહેલો છું. કોઈને ખોટી રીતે ફલવવું નહિ. ફલવવાથી હું જ પીડા પામું છું.’ છોકરાએ આ વચન સાંભળ્યાં. પછી તે દુકાને જઈ બેઠો. એવામાં એક ગાય આવીને દાણા ખાવા લાગી. છોકરો કથામાં સાંભળેલાં વચનનું મનમાં ચિંતન કરતો હતો. થોડા દુકાને આવ્યા ત્યારે ગાયને દાણા ખાતી જોઈ એકદમ છોકરા ઉપર ગુસ્સે થયા અને ગાયને મારવા લાગ્યા. આ જોઈ છોકરો ખૂબ પાડી રડવા લાગ્યો. વાણિયો બોલ્યો: “તું શા માટે રડે છે?” છોકરો બોલ્યો: “કથામાં આવ્યું હતું કે સર્વમાં એક જ આત્મા છે, તેથી ગાયને મારેલું મને વાગે છે.” થોડા કહ્યું: “કથાની વાત કથામાં રહેવા દઈએ.” છોકરો બોલ્યો: “એમ ન ચાલે. હવે તમારો માર્ગ અને મારો માર્ગ જુદો છે.” એમ કહી તે ચાલતો થયો, પછી તે સર્વ જ એક જ આત્માને જોવા લાગ્યો.

૨૨૪-વેશધારી વાણિયો

એક ધનાઢ્ય વાણિયો હતો. તેને પોતાના ધનનું અતિ-શય અભિમાન હતું. તે કોઈને ગણતો ન હતો. એક વખત તે દુકાનમાં બેઠો હતો, તેવામાં એક સાધુ ત્યાં થઈને જતા હતા. સાધુએ થોડાં જોઈને જોઈ ‘રામ રામ’ કયો, પણ થોડાં કંઈ બોલ્યા નહિ. સાધુએ વિચાર્યું કે, ‘થોડાં ટીકું તો કયું છે, પણ ગર્વનો બદલો છે. માટે તેનો ગર્વ ઉતારવો જોઈએ.’ એમ

૨૨૫-પત્નીએ પતિને સદુપદેશ આપ્યો

એક વાણિયો ઘણો ધનાઢ્ય હતો. તેની સ્ત્રી ઘણી જ શાણ્ણી અને ચતુર હતી. તે વિવેક અને વૈરાગ્યવાળી હોવાથી હંમેશાં કહેતી કે, “આ જન્મ પરોપકાર અને ઈશ્વરભજન કરવા માટે મળ્યો છે.” સ્ત્રીનાં આ વચન સાંભળી શેઠ કહેતો કે, “હજી ઘણા દિવસો બાકી છે.” સ્ત્રીએ વિચાર કર્યો કે, સુક્તિ વિના શેઠ માનશે નહિ. વિષયોમાં જ મસ્ત રહેવું એ સ્ત્રી તથા પુરુષોનો ધર્મ નથી, પણ સાથે રહી એકબીજાને સમય પર ચેતાવી, સંસારસાગરની યાત્રા પાર પાડવાનો છે. એક દિવસ શેઠને ખીમારી આવી. વેધ બોલાવ્યો. વેધે તેને ઓસડ આપ્યું. સ્ત્રીએ તે ઓસડ મૂકી રાખ્યું. પછી શેઠ બોલ્યો: “વેધ આપી ગયા છે, તે હવા જલદી લાવ. હું હુંખી થાઉં છું.” સ્ત્રી બોલી: “હજી ઘણા દિવસ છે. હવા ખવાશે. શી ઉતાવળ છે?” એટલે શેઠ બોલ્યો: “શું હવા મયાં પછી ખાવાની છે?” સ્ત્રીએ કહ્યું: “ત્યારે શું પરોપકાર અને ઈશ્વર-ભજન મયાં પછી કરવાનાં છે?” શેઠ પત્નીનો આ કટાક્ષ સમજી ગયો અને ત્યારથી તે ઈશ્વરસ્મરણ અને પરોપકારમાં લાગી ગયો. ધન્ય છે આવી સ્ત્રીઓને!

૨૨૬-અમીરીમાં ફકીરી!

એક રાજા વૈરાગ્યવૃત્તિવાળો હતો. તેનો પુત્ર ત્યારે યોગ્ય ઉંમરનો થયો, ત્યારે તેને ગાદી આપીને તે જંગલમાં તપ કરવા બોલ્યો ગયો. રાજાના ત્યાગની બહુ પ્રશંસા થવા લાગી. તેના રાજ્યની પાસે એક બીજો રાજા હતો, તે પણ વૈરાગી

હતો. તેણે ક્યારેય કાળજી નાખી નહીં, તેને મનમાં તે જાણતો હતો. કાળજી નાખતો હતો તે શ્રીકૃષ્ણની વડે કહેવા લાગ્યો: “આપ મારા આગળથી છો. મારા પાછળથી નહીં. આપે પાછળ જઈ રહ્યા છો. કામ કરી રહ્યા છો. મારી આજ્ઞાને કોઈ વિનયિ છે કે, આપ કાલે મારે ત્યાં આવીને જોજન તો. કેટલીક આજ્ઞાઓ ક્યાં પડી તેમજ જોજનનું આજ્ઞાન સ્વીકારું. રાજા પાછો ગયો. બીજે દિવસે તપસ્વી રાજા તેના મહેરમા ગયો. રાજાએ તેને આખા નગરમાં ફેરવ્યો. અનેક પ્રકરના જંગલ, દારૂ, ઘોડા વગેરે સાધન તેમને જગ્યામાં. રાજમહેરમાં આવી રાત્રીએ બનાવેલી રમણ બાંધ જાણી જાણી. રમણની વાનીઓ પછી સાંધી હતી, તે જોઈ તપસ્વી દરેકો. ત્યારે રાજાએ પૂછ્યું: “મારું બધું જોઈ આપ ન દરેક અને રમણ જોઈને કેમ દરેક?” તપસ્વી જોડ્યો: “આટલો કાલ છતાં, તારું સાત્ત્વ જોજન જોઈ મને આનંદ થયો છે.” રાજાએ કહ્યું: “હું રાજ્યનું અજ્ઞા જાતો નથી, પણ મારી પાછો બેઠાં વીધાં જમીન છે. તેમાં હું અને મારી સ્ત્રી લતે મજૂરી કરીએ છીએ અને જે આવે તેમાંથી ખાઈએ છીએ.” તપસ્વીએ કહ્યું: “તમારાં ધન્યભાગ્ય છે કે આવા રાજ્યમાં રહીને પણ તમે ત્યાગવૃત્તિવાળા રહી શકો છો! આનું નામ જ અમીરીમાં ફકીરી!”

૨૨૭-હું લાહુમટ્ટ નથી

એક રાજા હતો, તેણે બ્રાહ્મણોની ચોરાશી કરી. ધણી બ્રાહ્મણો લોજનને માટે આવ્યા હતા. રાજા જમણ વખતે જાતે બેઠો રહી સોને પિરસાવતો હતો. જ્યારે સો જમી રહ્યો

અને આચમન થઈ ગયું ત્યારે રાજા બોલ્યો કે, “હવે જે પ્રાદાણ એક લાડુ ખાશે તેને એક રૂપિયો અને જે ખાશે તેને જે રૂપિયા એ પ્રમાણે વધુ દક્ષિણા મળશે !” ઘણા પ્રાદાણો-એ ફરીથી ખાવા માંડ્યું. એક પ્રાદાણને હાથ ભેડી બેસી રહેલો. તેણે રાજા બોલ્યા: “આપ કેમ ખાતા નથી?” પ્રાદાણ બોલ્યો: “હું આચમન થઈ ગયા પછી કોઈ દિવસ ગમે તેમ થાય તો પણ ખાતો નથી.” રાજાએ કહ્યું: “આપ જો એક લાડુ ખાઓ તો પાંચ રૂપિયા આપું.” પ્રાદાણે કહ્યું: “હું મારો નિયમ નહિ તોડું.” રાજા વધતાં વધતાં હજાર રૂપિયા સુધી ગયો. છેવટે કહ્યું: “એક લાડુ ખાવાના હું તમને દશ હજાર રૂપિયા આપું છું ! મહારાજ, પછી પસ્તાવો થશે. મારા જેવો તમને ઠાતા નહિ મળે !” પ્રાદાણ બોલ્યો: “આપના જેવા ઉદાર રાજાઓ લાડુ ખવડાવવા માટે લાખો રૂપિયા આપનાર મળશે; પરંતુ તેનો ત્યાગ કરનાર મારા જેવો પ્રાદાણ નહિ મળે !” રાજાએ વિચાર્યું કે, ‘કળિયુગમાં પણ હજી સાચા પ્રાદાણો વસે છે ખરા !’

૨૨૮-કોયલીઓ કોઈ છોડતું હશે ?

પૂર્વ લોકોના એક ટોળાએ પોતાનામાંના એકને ગુરુ બનાવ્યો, બાકીના તેના શિષ્યો બન્યા. તેઓ એક શહેરની બહાર બિતયાં, જતા આવતા લોકો ત્યાં જવા આવવા લાગ્યા. શિષ્યોએ ગુરુની સિદ્ધિઓ કહેવા માંડી. ગુરુ પાસે દોઢ પૈસો, પાંચ, રૂપિયો કે રૂબરૂ, ત્યારે તેને ગુરુ લાલ મારીને ફેંકી દે. આખો મીઠી સમાધિઅવસ્થા બોગવતા હોય તેમ દેખાડે. પછી તો લોકોનું કહેવું જ શું ? ટોળેટોળાં ત્યાં બિજરાવા લાગ્યાં. સર્વ

કે.પં જુડી જુડી વાનુજી. જે. માટે તારે, પણ રોંચી મુઠે દે
 સ્વીકારે નહિ. તે.કે. ગજુ વાનુ જે પ.છી તમં બધ. વજુ પ.છી
 આરે અને બદાર વાદ વાદ કરે.વ.વ. જોડે આપું દહેર
 ખજભજુ. સો કે.પં કરે.વા ત.વુ કે, "અ.વા મદા:મા દો કી
 જોયા નામી!" તે પૂનોંની આગરું જોડલી દે.વાઈ કે, બીજ
 સારિયક પુરોવાને કે.પં પૂં પત્ત નહિ. ગામમ. જે આગરું
 થેક હતા. તેજો:જો કરાંજુ" કે, "વા.વો. અ.પજે પણ હજર
 કપિયાની બેટ કરીએ અને ગામમ. વાદ વાદ જોડાવીએ."
 પેસા પણ હતા, છતા તેજો લોબી હતા 'કપિયા કયાં જ
 વાના છે? નકામાં આપણી કીતિ' વધયે. 'એવો વિચાર કરીને
 પેતા ગુરુની પાસે હજારની બે કૈયળીએ મૂકી ગુરુએ હંસારા
 થી પોતાના ચિપ્થોની પાસે તે ઉપડાવી લીધી! પેલા થેક સમજ્યા
 કે યોડી વાર પછી તે આપણને પાછી આપયે. પણ હવે પાછી
 આપવાની વાત શી? લોબિયાએ યોડી રાહ જોઈ જોડ્યા કે,
 "આપ તો વિરહ છો, પેસાને તો આપ અડકતા પણ નથી,
 એમ અમે સાંભળ્યું હતું, તેથી અમે તે લાંબા હતા, માટે
 થેલીએ પાછી આપી દો." પૂત સાધુ જોડ્યો: "બચ્ચા! પાંચ
 પચીસ તો અમે લેતાજ નથી, પણ કૈયળીએ કોઈ છોડતું
 હશે? ગુરુ ગોરખની તમારા પર કૃપા થઈ એમ માનજો." આ
 સાંભળી લોબિયા વીલેમોઢે પાછા ગયા. ગામમાં વાત ફેલાઈ ગઈ
 અને પેલું ઢાંગીનું ટોળું મધરાત ચતાં પલાયન કરી કપું.

૨૨૯-તે ईश्वरની ज झंखना करतो હતો

બેઠે હે તેરે દરખ, તો કુછ કરકે ઉઠેગે,
 યા વસ્ત જી હો બાચગા, યા મરકે હઠેગે.
 એક મનુષ્યે કયામાં એવું સાંભળ્યું કે, આ દુનિયામાં બધી

વસ્તુઓ મળવી સહેલી છે, પણ પરમાત્મા મળવા મુશ્કેલ છે; તેથી તે ઈશ્વરની શોધ કરવા સાચા પ્રેમથી ચારે બાજુ ફરવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે ફરતાં ફરતાં ઘણા દિવસો વીતી ગયા. પણ ઈશ્વર મળ્યા નહિ. પછી તેણે ખાવુંપીવું છોડી દીધું. જો હૃદયની શાંતિ ન થાય તો જીવીને શું કરવું છે? એમ ધારી તે જંગલમાં ચાલ્યો ગયો અને ભૂખ્યાતરસ્યો એક ઝાડ નીચે ઈશ્વરની ઝંખના કરતો બેઠો. બીજી બાજુ એવું બન્યું કે, જુનેદ નામનો એક ભક્ત પોતાના ઘોડા ઉપર બેસી પાણી પાવા જતો હતો. ઘોડો જળાશય તરફ ન જતાં આ વન તરફ દોડવા લાગ્યો. જુનેદે ઘોડાનું ચોકડું ઢીલું મૂકી દીધું. ઘોડો પૂરપાટ દોડતો પેલા અનશનવ્રતધારી જિજ્ઞાસુ પાસે જઈ જિલો રહ્યો. જુનેદે પેલાની દશા જોઈ તેને ઈશ્વરીજ્ઞાન આપ્યું. જ્ઞાન મળતાં તેને હૃદયમાં શાંતિ થઈ. ઘોડા ઉપર બેસી પાછા જતી વખતે જુનેદે કહ્યું કે, “હું પાસેના શહેરમાં રહું છું. જો ફરી જરૂર હોય તો ત્યાં આવી જાઓ.” સુમુક્ષુએ કહ્યું: “હવે મને ઈશ્વર ઉપર પાકો વિશ્વાસ બેઠો છે, તેથી મારે કોઈની જરૂર જ પડવાની નથી અને કદાચ જરૂર પડશે તો તમારે અથવા તમારા જેવા બીજાને તણાઈને અહીં આવવું પડશે.” ખરું કહ્યું છે કે:—

અસર જળ ઉદ્ધૃત મેં હૈ, તો ખીંચકર આ જાયે'ગ.
હમેં પરવા નહિ ઉસસે, સુગર વહ રસ બેઠે હૈ.

૨૩૦—માતાની આજ્ઞા પાઠી

એક બ્રાહ્મણીને એક પુત્ર હતો. તેને તેણે બહુ લાલન-પાલનથી ઉછેર્યો હતો. પુત્ર અગ્રણી હતો. તે મોટો થયો,

ત્યારે એક દિવસ મનુષ્યને કહેવા લાગ્યો કે, “મારે કાઠીએ વિદ્યા
 અધ્યયન કરવા જવું છે.” મનુષ્ય બે.તો- “બેટા! વિદ્યાધ્યયન
 અવરૂપ કરવું જોઈએ. તું સુખેથી કાઠી જ, પણ માત્ર એક વચન
 પાળજો. કેવું દિવસ જુદું બે.તોય નહિ.” તેણે કહ્યું: “હું
 પ્રાણ જતાં પણ તમારું વચન પાળીશ.” માનુષ્યે તેને વૈદ્ય
 મહોદેવે હમતામાં સ્વીકૃતિ આપી અને કહ્યું કે, “જ્યારે જરૂર
 પડે ત્યારે તેને વાપરજો.” ઇકદેશ કાઠીએ જરા નીકળ્યો.
 રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં એક સંઘ મળી ગયો. ઇકદેશ તેની
 સાથે ચાલ્યો. સંઘે જંગલમાં રતનાસો કપો. અચાનક
 લૂંટારાઓએ આવી તે સંઘને ઘેરી લીધા. પેલો ઇકદેશ પાસે
 સૂતો સૂતો જાયું જોઈ રહ્યો હતો. લૂંટારાઓએ લૂંટી લીધા
 પછી ઇકદેશ પાસે આવી પૂછ્યું: “બેટા, તારી પાસે શું છે?”
 તે બોલ્યો: “આ મારા હમતામાં મારી માતાએ આપેલી વૈદ્ય
 મહોદેવે છે. તે તમારે જોઈએ તો લઈ લઓ.” ચોરનો સરહાર
 જાળકેનાં આવાં વચન સાંભળી બોલ્યો કે, “તે તે શા માટે
 કહી દીધું, ના કહ્યું હોત તો અમે શું લલુવાના હતા?”
 ઇકદેશ બોલ્યો: “મારી માએ જૂઠું બોલવાની ના કહી છે.
 માતાની આજ્ઞા ઈશ્વરની આજ્ઞા બરાબર છે. જેમ ઈશ્વરની
 આજ્ઞા નહિ પાળનારને નરક મળે છે, તેમ માતાપિતાની આજ્ઞા
 નહિ પાળનારને પણ નરક પ્રાપ્ત થાય છે.” ચોરાએ આ ઇકદેશ
 રાની સમયાઈ જોઈ વિચાર્યું કે, ‘આ જાળકે પણ જૂઠું બોલતાં
 ઈશ્વરથી ડરે છે અને આપણે ડરતા નથી. આપણને ધિક્કાર
 છે!’ એમ વિચારી તેમણે સંઘનું લૂંટણું ધન પાછું આપ્યું
 અને ચોરીનો ધંધો છોડી, બીજા પ્રમાણિક ધંધે વળ્યા.

૨૩૧-હું તો તમારો ચોર છું

સ્વદેશ સંગ પણ સંતનો, આપે સુખ હંમેશ,
ચોરે પણ ચોરી તણ, લીધો તપસ્વી વેશ.

એક નગરની બહાર બે મહાત્મા રહેતા હતા. તેમની પાસે રાત્રી પણ અવારનવાર આવતો હતો. નગરની પાસે એક પ્રખ્યાત ચોર રહેતો હતો, તે પણ જતાંઆવતાં તે મહાત્માને ભેટો. દિવસ જતાં ચોરનું અંતઃકરણ કંઈક શુદ્ધ થવા લાગ્યું. તેણે પણ મહાત્માઓની વચ્ચે બેસી ધ્યાન-ભજન કરવા માંડ્યું. એક દિવસ રાત્રીએ ધ્યાનમાં બેઠેલા ચોરને મહાત્મા સમજી નમસ્કાર કર્યાં; એટલું જ નહિ પણ એને નવા આવેલા મહાત્મા સમજી રૂપિયાની ભેટ ધરી. ચોર બોલ્યો: “રાજન, આ રૂપિયા ઉઠાવી લો, હું તો તમારા ગામનો ચોર છું. મેં બહુ ચોરીઓ કરી છે; પરંતુ હવે આ મહાત્માઓના સંસર્ગથી મારી વૃત્તિઓમાં ફેર પડ્યો છે; એટલે હવે હું અહીં બેસી પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરું છું. હું તો તમારા દંડને પાત્ર છું; તમારા સત્કારને પાત્ર નથી.” રાત્રીએ કહ્યું: “બહે, ભૂતકાળમાં એમ હોય પણ હવે હું રાજપુત્રીથી આપું છું તેને શકણ કરો.” ચોર બોલ્યો: “હું તપ કરી જૂનો ભાર ઉતારવા માગું છું, તેમાં તમારો નવો ભાર વધારે ક્યાં થકાવું? હવે હું હાથીની સવારી કરીને ગધેડા પર બેસવા નથી માગતો.”

૨૩૨-દેવને પડછાયો ન હોય

એક ચોર મરવા પડ્યો ત્યારે પોતાના પુત્રોને કહેવા લાગ્યો: “પુત્રો, તમે ઠાંધ દિવસ સારા મનુષ્યોનો સંગ કર્યો
૨૦૬

નદિ. જાતી કથા તો કરી ગામતરો જ નદિ." પુત્રોએ કહ્યું:
 "જલ્દી ચાલું." તેના મરણ પછી એક દિવસ તેનો છોકરો
 ગામમાં કથા મની હતી, ત્ય મળેને જતો હતો. કથા સાંભળ-
 જાની પિતાની મનાઈ છે અને રત્ને જતાં સંભળાય તે પત્ર
 નીક નદિ; તેથી તે કાનમાં આગળીઓ ધાતો ત્યાંથી નીકર્યો.
 એવામાં તેના પગમાં કાટો વા-યો. હાથ વટે કાટો કાઢવા જતાં
 કાન ખુલ્લો થયા. ત્યારે તેના સાંભળવામાં આવ્યું કે, 'હેરને
 પકડાયો ન હોય અને હેરના પગ જમીન પર ચડકે નહિ.' આ
 બે વાક્યો સંભળાઈ ગયાં. પછી એક વખત રાત્રને ત્યાં ચોરી
 થઈ. છેવટે ઘોર ન પકડાયા ત્યારે રાત્રએ ઇનામ કાઢ્યું. ઇનામ
 તેવા માટે જાસૂસોએ અનેક તરફીઓ રચવા માંડી. એક દિવસ
 રાત્રે દેવીને વેશ લઈ, એક માણસના હાથમાં સગમતી
 સઘડી આપી, તેઓ પેલા ચોરને ત્યાં ગયા અને પેલા સઘડી-
 વાળો બોલ્યો: "હું માતા છું. તમારા પર પ્રસન્ન છું. તમે
 રાત્રની ચોરી કરી છે, તે મારી મદદથી કરી છે. હવે મારો
 ભોગ ધરી ચોરીનું ધન વાપરો. હવે કોઈ તમારું નામ નહિ
 લે. તે જ્યાં મૂક્યું હોય ત્યાંથી બને બતાવો. જલ્દી કરો,
 નહિ તો હું અંતર્ધાન થઈ જઈશ." ચોરો માતાને ભેઈ
 રાજ થઈ ગયા. જ્યાં ધન હાટ્યું હતું, ત્યાં ખાડો ખોદી તે
 દેવીને બતાવ્યું. જે ચોરે કથામાંથી સાંભળ્યું હતું કે, હેરને
 છાયા ન હોય તેને તે યાદ આવ્યું. તપાસ કરતાં જણાયું કે
 આ દેવીને તો પકડાયો છે! આથી ચોરને વહેમ પડ્યો કે,
 આ દેવી નથી પણ કંઈક દગો લાગે છે. જો આ વાત બહાર
 પડશે તો આપણે મરી જઈશું, એમ વિચારી તેણે તલવારથી
 પેલા દેવી બનેલા જાસૂસને કાપી નાખ્યો. ચોર પકડાતાં બચી
 ગયા. પેલાએ બીજા ચોરોને સમજાવ્યું કે, "આપણે કયાના

પ્રતાપથીજ ખચ્યા હીએ, માટે હવેથી આપણે ચોરીને! ધંધો છોડી કથાકીર્તન સાંભળી સત્સંગ કરવો જોઈએ.”

૨૩૩-સાચો મણિ મોક્ષ આપે છે

કોઈ એક શહેરમાં એક શાહુકાર રહેતો હતો. તેની પાસે એક અમૂલ્ય મણિ હતો. તે જ્યારે વૃદ્ધ થયો, ત્યારે તેણે તે મણિ પોતાના પુત્રોને આપીને કહ્યું: “આ મણિ અમૂલ્ય છે તેને તમે સાચવજો. રાત્રે પણ તેનું રક્ષણ કરજો.” પુત્રોએ તે વાત સ્વીકારી. તેઓ રાતે જાગીને મણિનું રક્ષણ કરતા. પ્રથમ નાનો છોકરો જાગ્યો. તેણે મણિને ખડાર કાઢ્યો, એટલે પ્રકાશ થયો. તે થોડી વાર મણિને જોતો જોતો રહ્યો. પછી સમય નહિ જવાથી મણિને તે ધૂળમાં દાટવા અને કાઢવા લાગ્યો. ત્યાર પછી બીજાનો વારો આવ્યો. તેણે પણ તે મણિના પ્રકાશથી જ્યાં ત્યાં કોઈની વસ્તુઓ પડી હતી તે એકઠી કરવા માંડી. પછી ત્રીજાનો વારો આવ્યો. તેણે ખારણું ઉઘાડી મણિને ખડાર મૂક્યો. અંદ્રનાં કિરણ મણિ ઉપર પડ્યાં, એટલે મણિ માંથી અમૃત ઝરવા લાગ્યું. તેણે તે પીધું અને અમરપણું મેળવ્યું. સારાંશ એ છે કે, ભક્તિ પ્રાપ્ત કરીને તમે શુદ્ધિ મનુષ્ય ભોગ ભોગવે છે. ‘અમે તો શુદ્ધ હીએ, અમને શું ભોગવાનું છે?’ એમ કહી પોતાના ઉપર અને શાસ્ત્ર ઉપર તે પૂજ નાખે છે. બીજો રજોશુદ્ધિ છે તે શાસ્ત્ર સમજાવી, યુક્તિઓ કરી, પૈસા લૂંટે છે અને રજોશુદ્ધિમાં પડ્યો રહે છે. ત્રીજો સત્વશુદ્ધિ મનુષ્ય ભક્તિથી મોક્ષ મેળવે છે.

૨૩૪-ઉંદર અને ગણપતિને લઈ લે

એક બ્રાહ્મણે પાંચ તોણા મેનાની મણપતિની મૂર્તિ જતાની હતી અને મણપતિના વાદન ઉંદરની પણ તેણે જ વજનની આકૃતિ જતાની હતી. તે કહેતા તેની પૂજા કરશે. એક વખત એવો આવ્યો કે, બ્રાહ્મણને પૈસાની જરૂર પડી. બીજો કંઈ અમાર રહ્યો નહિ, ત્યારે તે મણપતિ તથા તેમના વાદનની મૂર્તિઓ તથા મેનાનીને ત્યાં વેચવા ગયો. સોનીએ બેઠેને તોણીને જાણના મરખા પેચા આપવા માંડ્યા. ત્યારે વિષ્ણુ બોલ્યો: “અરે મેના, તું કેવો મૂખ છે? બેઠેની કિંમત સરખી કેમ કહી શકાય? મણપતિ દેવ છે અને ઉંદર તો એક પ્રાણી છે.” સોની બોલ્યો: “બૂરેવ, તારા મણપતિ તથા ઉંદરને તથા લે. હું તો માત્ર સોનું રાખવાનો છું. મણપતિપણું અને ઉંદરપણું તારી દૃષ્ટિમા છે, મારી દૃષ્ટિએ તો તે સોનું જ છે.” આમાં સમજવાનું એ છે કે, જગત પરમાત્માને આધારે છે. જ્યાં શરીર પરમાત્માથી યુગ્મિત છે. તે પરમાત્મા શરીરને છોડી દે તો તુરંત મડ્ડું પડી રહે છે. અજ્ઞાની મનુષ્યો શરીરની કિંમત કરે છે, તેથી તે શરીરને અને શરીરના લોભને પ્રાપ્ત કરવા હોડે છે. પ્રભુના ભક્તો તો શરીરની અંદર રહેતા આત્માને જાણી પરમેશ્વરને જ સર્વભાવે ભજે છે.

૨૩૫-એક વ્રાહ્મણ અને તેના છોકરા

એક નગરમાં એક બ્રાહ્મણ હતો. તેને ત્રણ છોકરા હતા. એક પંદર વર્ષનો, બીજો છ વર્ષનો અને ત્રીજો બે વર્ષનો.
૨૩૨

હતો. તે નગરની બહાર એક શિવાલય હતું ત્યાં મેળો ભરાયો. પ્રાદ્યુષ પોતાના છોકરાઓને સાથે લઈને ત્યાં ગયો. મોટો છોકરો પાછળ ચાલ્યો આવતો હતો. વચ્ચેનો બાપની આંગળી પકડીને ચાલતો હતો અને નાના છોકરાને બાપે પોતાના ખભા ઉપર બેસાડ્યો હતો. મોટો છોકરો મેળામાં છૂટો પડી ગયો. તેણે ઘણા ધક્કા ખાધા અને તે બહુ જ દુઃખી થયો. સાંજે રખડતો રખડતો તે ઘેર આવ્યો. જેણે આંગળી પકડી હતી તેણે પણ ધક્કા ખૂબ ખાધા, પણ પિતાની સાથે રહી શક્યો. જે ખભા ઉપર બેઠો હતો તેને તો કોઈ પ્રકારની અડચણ પડી નહિ. તે સુખેથી મેળો જોઈ શક્યો. આ દુનિયામાં ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યો છે. તેઓ અનુક્રમે કર્મ, ઉપાસના અને શક્તિ સહિત જ્ઞાનમાં ગમ્યા રહે છે. તેઓ આ જગતરૂપી મેળાને દેખે છે. કર્મકાંડી સ્વતઃ કર્મ દ્વારા જગતને મેળો જોવા ધારે છે અને તેથી સ્વર્ગનરકાદિમાં ફર્યા કરે છે. ઉપાસનાકાંડી પરમાત્માને વળગ્યો રહે છે તેથી વૈકુંઠ વગેરેમાં ધક્કા ખાય છે અને જ્ઞાનીભક્ત તો આવાગમનરહિત થઈને અક્ષય સુખ ભોગવે છે.

૨૩૬-પ્રમુખ દૂધ પીધું!

દક્ષિણમાં નામદેવ નામના ભક્ત થઈ ગયા છે. તેમના પિતા ભગવાન વિઠોબાની રાજ પૂજા કરતા. બચપણમાં નામદેવ તેમની પાસે જઈ બેસતો. પિતાની સાથે 'વિઠ્ઠલ વિઠ્ઠલ' બોલતાં તે નાચતો કૂદતો હતો. દિવસે દિવસે તેના સંસ્કાર દૃઢ થતા ગયા. 'પૂજા કરવાનું' કામ પિતા અને ક્યારે સોંપશે? તેને આવો હંમેશાં વિચાર આવતો. એક વખત તેના પિતા બહારગામ

મયા, ત્યારે નામદેવને પૂજા કરવાનું કહ્યું. આ વખતે તેને
 યજ્ઞોત્તર દર્શન થયો. તેણે આખી રાત્રી પૂજાના વિચારમાં જ કાઢી.
 સવારમાં જાગતાં જિજ્ઞાસુ થઈને તેણે પૂજા શરૂ કરી. આ
 વખતે તેનાં તન, મન, અને વાણી એક તાર દત્તા. પિતાની
 માફક કેમવાર પૂજા કરી. ઉંચટે ઠાકોરજીને દૂધનો ભોગ ધર્યો.
 ઠાકોરજીની મુનિએ તે દૂધ ન પીધું, ત્યારે તે થોડી વાર આંખ
 બંધ કરી રાહ ભોગ લાગ્યો. આંખ ઉપાડીને ભ્રમ્ય તે દૂધ
 વાસણમાં પડ્યું છે. પછી તે દેવતા લાગ્યો કે, “આપ દૂધ કેમ
 પીતા નથી? શું દૂધમાં કંઈક છે? તે મોતું છે કે હું પાણી
 છું?” આમ આજીજી કરવા છતાં દૂધ એમનું એમ જ રહ્યું,
 હવે તે રડી પડ્યો અને પોતે નાલાયક છે તેથી ભગવાન
 દૂધ પીતા નથી એમ સમજી હાથમાં છરી લઈ પોતાનું મોતું
 કાપવા તૈયાર થયો. ભગવાને જાણ્યું કે, આ બાળકનો મારા
 પ્રત્યે સાચો પ્રેમ છે. બીજાની પેઠે ઘન્ટડી વગાડી, હાથ બ-
 તાવી પોતે આરોગી જવા માગતો નથી; તેથી ભગવાન પ્રમદ
 થયા અને દૂધ પી ગયા. ત્યારે નામદેવનો શાપ પાછો આવ્યો,
 ત્યારે કૂદતો કૂદતો તે કહેવા લાગ્યો કે, “બાપા, પહેલે દિવસે
 ભગવાને મને બહુ પચાવ્યો; પણ પછી તો હું આપું છું તેટલું
 દૂધ મળુ પીજાય છે અને મારી જોડે આનંદથી વાતો કરે છે.”
 મળુ પ્રત્યે પોતાના પુત્રની સાચી ભક્તિ જોઈ તે પ્રસન્ન થયો.

૨૩૭-હું ચોર છું

એક માણસે જિંદગીનો ઘણો ભાગ પાપમાં ગાળ્યો હતો.
 પછી તેને પરતાવો થવા લાગ્યો. તે એક વખત કોઈ મહાત્મા
 પાસે જઈ ચઢ્યો. મહાત્માએ કહ્યું કે, “તે ઘણાં પાપ કરેલાં છે,

તેનું ક્ષણ તારે લોગવનું પડશે અને હવે શુદ્ધ જીવન ગાળવા તારે ઠઠિન મતો કરવાં પડશે.” તે પાપી મનુષ્ય ચોરીનું કામ કરતો હતો. તે બોલ્યો: “મારાથી મત કે નિયમ પાળી શકાય તેમ નથી, છતાં કંઈ મત પાળવાનું જતાવો. જે પળાશે તો તે માટે બનતી મહેનતે પાળીશ.” મહાત્મા બોલ્યા: “તારાથી બીજું ન પળાય તો કંઈ ફિકર નહિ. આજથી સાચું બોલવાનું મત લે.” ચોરે વિચાર કરી કહ્યું: “હું આજથી સાચું જ બોલીશ.” પછી તે ચોર એક રાત્રે સ્વભાવ પ્રમાણે ચોરી કરવા નીકળ્યો. નગરચર્ચા જોવા નીકળેલા રાત્રીએ તેને રસ્તામાં પૂછ્યું: “તું કોણ છે?” તે બોલ્યો: “હું ચોર છું.” રાત્રી નવાઈ પામ્યો! ચોર કહી ‘હું ચોર છું’ એમ ન કહે. આ મનુષ્ય આમ કેમ બોલે છે? પરીક્ષા કરવા રાત્રીએ કહ્યું કે, “હું પણ ચોર છું. આપણે બંને સાથે જઈએ.” એમ કહી તે તેની સાથે ગયો. પછી ચોર આગળ અને રાત્રી પાછળ એમ બંને રાત્રીચર્ચામાં પેલા ભરજીંઘમાં પડેલાં દરવાને પૂછ્યું કોણ જાય છે? ચોરે કહ્યું: ‘હું ચોર છું.’ કોઈ મશ્કરી કરે છે એમ સમજી દરવાન સૂઈ રહ્યો. ચોરે બે તિલ્લેરીઓ કાઢી. સવાર થતાં વહેંચી લઈશું એવો ઠરાવ કરી તેને એક જગાએ સંતાડી, બંને છૂંટા પડ્યા. સવારે રાત્રીમાં દોડાદોડ થઈ રહી. દીવાને બે તિલ્લેરી-ને બદલે ત્રણ ચૂમ થઈ છે, એમ વાત બહાર પાડી અને એક તિલ્લેરી પોતે ખચાવી ગયો. પછી ઘણી શોધ કરી પણ કંઈ પત્તો લાગ્યો નહિ. રાત્રીએ ઢંઢેરા બહાર પાડ્યો કે, “જેણે ચોરી કરી હશે તે આવીને સાચું કહી દેશે તેને ઈનામ આપવામાં આવશે.” પેલા ચોરે આવીને કહી દીધું કે, “બે તિલ્લેરીઓ અમે ચોરી છે. અમે બે જણ હતા.” રાત્રીને જોઈ તે બોલ્યો કે, “બીજો કદમાં તમારા જેવો હતો. તે તમારા જેવું જ બોલતો હતો, પણ આપ

નામદારને મારાળી કેમ કહેવાય કે તમે દના ?” રાજાને
ધારની ચમચાઈ માટે તેને શાગડી આપી. પછી પેલા ચેરે
ત્રિભેરીએ પાછી આપી અને રાજાએ તેને મોઢું ઇનામ આપ્યું.

૨૩૮-જોડા મ્વાધા તે નફામાં !

એક મનુષ્ય જીભ મનુષ્ય પાસે ચો રૂપિયા માગતો
હતો. દેવાદાર મનુષ્ય કંબૂચ હતો, તેથી ઘરમાં રૂપિયા પડ્યા
હતા છતાં તે આપતો નહિ. પેલો લેણદાર આવ્યો અને
કહેવા લાગ્યો કે, “મારા પૈસા આપી દે, નહિ તો આ સો
ડુંગળીના ગાડિયા ખાઈ જા.” કંબૂસે ડુંગળી ખાવી કબૂલ કરી.
પછી તે ખાવા લાગ્યો. સાતઆઠ ગાડિયા ખાધા, પછી તે
વધારે ખાઈ શક્યો નહિ. ત્યારે લેણદારે કહ્યું : “સો મરચાં
ખાય તો છોડી દઉં.” તેણે મરચાં ખાવાં શરૂ કર્યાં, પણ તે
પૂરેપૂરાં ખાઈ શક્યો નહિ. છેવટે શાહુકારે કહ્યું : “પૈસા આપી
દે, નહિ તો સો જોડા માથામાં મારવા દે.” કંબૂસે જોડા
ખાવા કબૂલ કર્યાં. પાંચદશ જોડા માથામાં પડ્યા કે, તેણે છુમ-
રાણ કરી મૂક્યું, ત્યારે ધનિક જોડ્યો : “તારે પૈસા આપવા
નથી, તેમ જોડા પણ ખાવા નથી. તે જોડ વાત નહિ બની
શકે, માટે રૂપિયા આપી દે. તું રૂપિયા નહિ આપે તો અઢા-
લતમાં દાવો કરીને લઈશ.” કંબૂસે પૈસા આપી દીધા અને
જોડા ખાધા તે નફામાં. કહેવાનો જાવાયઁ એ છે કે, મનુષ્ય
અનેક પ્રકારના ત્રિવિધ તાપ લોગવીને પણ અંતે ઇશ્વરનો
આશરો લે છે, ત્યારે જ તે મોક્ષ પામે છે. તો પછી પ્રથમથી જ
ઇશ્વરનો આશ્રય લઈ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કેમ ન કરવો ?

૨૩૯-વિષયભોગ હેરાન કરે છે

જે મિત્રો બહારગામ જતા હતા, તેમાં એક આંધળો અને બીજો દેખતો હતો. તેઓ ઘોડેક દ્વર ગયા એટલે આકાશમાં એકદમ આંધી ચઢી આવી. કોઈ દિશા સૂઝે જ નહિ ! આંખમાં પુષ્કળ ધૂળ ભરાઈ ગઈ અને આંખ પણ ન ઊઘડે, પેલા બિચારા હેરાન થઈ ગયા. જ્યારે પવનનું તોફાન શમી ગયું, ત્યારે બન્નેએ શરીરે લાગેલી ધૂળ તથા આંખે લાગેલી ધૂળ પાણીથી ઘોઈ સાફ કરી. દેખતાને દેખાવા લાગ્યું, પણ જે આંધળો હતો, તેને તો આંધી ઊતરી જવા છતાં કંઈ દેખાયું નહિ. સમજવાનું એ છે કે, ભક્ત અને અભક્ત આ સંસારમાં આત્મા જાય છે, તેમાં વિષયભોગોની આંધી આવે છે, તે ખેડના પર સરખો હુમલો કરે છે; પરંતુ વિચારવંત મનુષ્યને પુનઃ આત્મભાન થાય છે, પણ અભક્તને વિષયો હઠી જવા છતાં આત્મભાન થતું નથી. પરિણામે અજ્ઞાન મનુષ્ય વિષય-ભોગમાં જ હેરાન થયા કરે છે.

૨૪૦-જ્ઞાનીને પણ ઘસડાવું પડે છે

એક રાજા મંત્રીને સાથે લઈ શિકાર કરવા ગયો. ત્યાં રાજાને ખૂબ તરસ લાગી. તેણે વજીર પાસે પાણી માગ્યું. વજીરે આનુબાનુ બોલ્યું તો તેને દૂરના ગામ તરફથી એક માણસ આવતો જણાયો. ઘણે દૂર નજર કરતાં પાણી જેવું દેખાયું. વજીરે તે માણસને કહ્યું કે, “ જા, સામી નદીમાંથી જળ ભરી લાવ.” તે માણસ બોલ્યો: “ તે નદી નથી, પણ ઝાંઝવાના

જળનો દેખાવ માત્ર છે. આપ બેસો, હું ગામમાંથી જલદી પાછી તર્ક આવું છું.” વજ્રે તેને બે ચાર ઘોડો લગાવી કહ્યું: “તું અગારી વાત માનતો નથી. જા, સામી નદીમાંથી પાછી તાર. જલદી જા.” તેની મરજી ન હતી, છતાં તે પાછી દોવા ગયો. પાછી ક્યાં મળવાનું હતું? આમાં સમજવાનું એ છે કે, પ્રભુના ભક્તોએ સંસારભોગો ત્યજી દીધા છે અને પોતે સમજે છે કે, તે મુગજળ જેવા છે; પણ પ્રારબ્ધરૂપી વજ્ર તેને સજ્જતાઈ કરીને ભોગો તરફ પ્રેરે છે. આથી કોઈ વખતે ભક્તને પણ ધસડાવું પડે છે, પણ સાચો ભક્ત તો તરત જ સવળી અસારતા સમજી જઈ પાછો વળે છે.

૨૪૧-લોટામાં વહાણ ન ચાલે

એક ગામની બહાર મહાત્મા રહેતા હતા. તેની પાસે જઈ કોઈએ પૂછ્યું કે, “તમે કહો છો કે જીવ અને ઈશ્વરમાં એક ચિત્તન્ય છે, તો ઈશ્વરની પેઠે જીવ સર્વજ્ઞ કેમ નથી?” મહાત્માએ કહ્યું: “એ વાત ઠીક છે, પણ પ્રથમ મને તૃપ્તા લાગી છે, માટે ગંગામાંથી પાછીનો લોટો ભરી લાવ, ત્યાર પછી તારા પ્રશ્નનો જવાબ આપીશ.” પેલો મનુષ્ય ગંગાજીમાંથી જળનો લોટો ભરી લાવ્યો અને તે મહાત્માને આપ્યો. મહાત્માએ કહ્યું: “ગંગાજીમાં જે જળ છે તે જળ આ લોટામાં છે, છતાં ગંગાજીમાં વહાણ ચાલે છે અને આ લોટામાં વહાણ કેમ નથી ચાલતું?” પેલો મનુષ્ય બોલ્યો: “ગંગાજીમાં વધારે જળ છે, લોટામાં થોડું છે.” ત્યારે મહાત્માએ કહ્યું: “તે જ પ્રમાણે જીવાત્માની અંદર થોડું ચિત્તન્ય

છે અને ઈશ્વરની અંદર અનંત છે, તેથી તે સર્વજ્ઞ છે અને
જીવ અદ્વૈત છે.” પેલો મનુષ્ય જીવ અને ઈશ્વરનો ભેદ સમજી
ગયો અને પ્રસન્ન થઈ ઘેર ગયો.

૨૪૨-પુરુષાર્થ કરવાથી પુરુષ થવાય છે

એક જંગલમાં મહાત્મા રહેતા હતા. તે હંમેશાં ગામમાં
લોજન કરવા જતા. રસ્તામાં વેશ્યાનું ઘર આવતું. તે વેશ્યા
નિત્ય મહાત્માને પૂછ્યા કરતી કે, “તમે મરદ છો કે સ્ત્રી?”
મહાત્મા કહેતા કે, “એક દિવસ જવાબ આપીશ.” આમ
કરતાં ઘણાં વર્ષો વીતી ગયાં. એવામાં મહાત્મા મરણપથારીએ
પડ્યા, ત્યારે વેશ્યાએ આવીને પૂછ્યું: “મહાત્માજી, હવે
જવાબ આપો.” ત્યારે મહાત્મા બોલ્યા: “હું પુરુષ છું. હવે આ
લોકમાંથી અખંડ શુદ્ધ આચરણ કરીને જાઉં છું.” ત્યારે
વેશ્યા બોલી: “તમે પુરુષ તો પ્રથમથી જ હતા. તો કેમ
કહેતા ન હતા અને આજે કહો છો કે હું પુરુષ છું?” ત્યારે
મહાત્માએ કહ્યું કે, “પુરુષજાતિમાં જન્મ લેવાથી પુરુષ થવાનું
નથી, પણ પુરુષોનાં કામો કરવાથી પુરુષપણું પ્રાપ્ત થાય છે.
મેં મારા પુરુષાર્થથી પુરુષજાતિ સાથે કંઈ કરી છે એમ હવે
મને લાગે છે.” એમ કહી તેમણે છેલ્લો શ્વાસ જોડ્યો.

૨૪૩-અંધ પુત્રનો ઉપદેશ

એક દેવશર્મા નામનો ગ્રાહણ હતો. તેની સ્ત્રીનું નામ
સુખમી હતું. તેમને પુત્ર નહિ હોવાથી તેઓ હંમેશાં દુઃખી
થતાં. તે પતિપત્નીએ તપ કરવાનો વિચાર કરી સાથે જ કઠિન

તપશ્ચર્યા આદરી. પછી મહાદેવજીને પ્રયત્ન કરી એક પુત્ર તેમની પાસે ગાળ્યો. તેમને પુત્ર તો થયો, પણ તે આંધળો હતો. માતા-પિતાની ઉંમર સાઠ વર્ષની થઈ ત્યારે તે છોકરો પાંચ વર્ષનો થયો. પુત્રને યજ્ઞોપવીત વગેરે સંસ્કાર કરીને આશ્રમમાં ભણવા મોકલ્યો. છોકરો ભણીને જાર વર્ષ પાછો આવ્યો. એક દિવસ આંધળો પિતા પુત્ર પાસે બેઠો હતો, તે વખતે પુત્ર પૂછ્યું કે, “કયા પાપથી મનુષ્ય આંધળો થતો હશે ?” પિતાએ કહ્યું : “જે મનુષ્ય પૂર્વજન્મમાં રત્નની ચોરી કરે, તે ઉત્તરજન્મમાં આંધળો થાય છે.” ત્યારે પુત્ર બોલ્યો : “એ વાત કદાચ ઠીક હશે, પણ હું તો માનું છું કે, જાપના ગુણ છોકરામાં બિતરે છે. મને તો લાગે કે તમે આંધળા છો માટે હું આંધળો થયો છું.” “જાપ બોલ્યો :” હું તો આંધળો નથી. ત્યારે પુત્રે કહ્યું : “તમે સુક્તિ આપવાવાળા મહાદેવને આરાધીને મોહ નહિ મેળવતાં માત્ર પુત્ર મેળવવાની ઇચ્છામાં એ તપશ્ચર્યા ખોઈ નાખી ! તેમ કરવામાં તમે શું આંધળા બન્યા નથી ?” પિતાજી, તમે તો બ્રહ્માજી જેવું મહાન અસ્ત્ર ધારણ કરીને મૃગને માથું છે; માટે જ તમે આંધળા જેવા છો.” અંધ પુત્રનાં આવાં વચન સાંભળી માતાપિતા પ્રભુબક્ત બન્યાં.

૨૪૪-સાથે ફરતાં સાકર મઠી

બે કીડીઓ હતી. એક કીડી ગીઝાના ગાંગડા પર રહેતી અને બીજી સાકરના ગાંગડા પર રહેતી. દૈવસંયોગે એક દિવસ બેઉ એક સ્થળે ભેગી મળીને વાર્તાલાપ કરવા લાગી. સાકરના ગાંગડાવાળી કીડીએ જણાવ્યું કે, “જહન, તમે કેમ દુર્બળ દેખાઓ છો ?” તે બોલી : “હું જ્યાં રહું છું, ત્યાંનો ખોરાક જ એવો છે. હું ઘણું ખાઉં છું છતાં શરીર પુષ્ટ થવાને બદલે

સુકાય છે. ” સાકરવાળી કીડી બોલી: ” એવું હોય તો મારી સાથે ચાલ, ત્યાં તો બહુ આનંદ છે. જેટલો વધારે ખોરાક લેવામાં આવશે, તેટલું શરીર વધારે પુષ્ટ થશે. ” તે કીડી સાકરવાળી કીડીની સાથે ગઈ અને પોતાના ગાંગડાની મમતા છોડી ત્યાં જ રહેવા લાગી. જતે દિવસે તે ઘણી મુખી થઈ. સંસારમાં વિષયરૂપી ખારમાં રહેનારો મનુષ્ય અને ઈશ્વરરૂપી સાકર ઉપર રહેનારાં ભક્ત મનુષ્ય ઠાંઈ દિવસ સાથે મળે છે; ત્યારે ભક્ત તેને ઉપદેશ આપીને ઈશ્વરી આનંદરૂપી સાકરનો સ્વાદ ચખાડે છે. કહેવત છે કે:—

વિષય વળૂંધ્યો વલખાં મારે, દુખ્યો દુઃખને દરિયે;
દીઠાવાળું કૂતરું દોડે, જંચે નહિ તે જરીંગો.

૨૪૫—એકતા અનુભવો

એક રાજા પરદેશ મુસાફરી કરવા ગયો. ત્યાં ઘણા દિવસ રહી દેશાટન કર્યું. ન્યારે તેને ઘેર આવવાની મરજી થઈ, ત્યારે પોતાને ઘેર કાગળ લખી રાણીઓને પૂછાવ્યું કે, ” અહીં ઘણી જાતની ચીજો મળે છે. તમારી મરજીમાં આવે તે ચીજ મંગાવશો. હું તે લેતો આવીશ. ” રાણીઓએ પોતાને મનગમતી ચીજો મંગાવી. એક રાણીએ રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે કાગળ તો લખ્યો, પણ અંદર માત્ર કોરા કાગળમાં એકટો જ લખી મોકલ્યો. રાજાએ બધા કાગળો વાંચી, તેમાં લખેલી ચીજો બનરમાંથી મંગાવી લીધી. ન્યારે પેલી રાણીની ચિઠ્ઠી ઉઘાડી ત્યારે દીવાનને બોલાવી રાજાએ પૂછ્યું: ” આ એકટો લખવાનું શું તાત્પર્ય હશે ? ” દીવાને કહ્યું: ” રાજાજી, રાણીનો એકટો લખવાનો ભાવાર્થ એ છે કે, મારે કોઈ પદાર્થ નોઈતો નથી, મારે

સર્વેશ્વર તમે જ છો, મારે તમને એકલાને જ ચાહું છું.” રામ બહુ પુશી થયો. થોડા વખતમાં તે ઘણી ચીજો ખરીદી દેશમાં આવ્યો. જે રાત્રીઓએ જે જે ચીજ મંગાવી હતી, તે તેમને પહોંચાડી. જાડીની બધી ચીજો ત્રણ તે પેટી પતિપરાવડ પત્ની પાસે ગયો. તેણે ચીજોની સામે પણ ભ્રમું નહિ અને પતિને મળવાથી પ્રસન્ન થઈ ! જે મનુષ્યોએ પ્રભુનો આશરો લીધો છે, તેમને દુનિયાની અન્ય ચીજોની દરકાર હોતી નથી.

૨૪૬-મોહનો મહિમા અપાર છે !

એક વાણિયો ઘરડો થયો. એક દિવસ તેના પૌત્રે કંઈ કારણસર ડોસાને બે ચાર લાતો મારીને ઘરની બહાર કાઢી મૂક્યો. ડોસો નિઃશ્વાસ નાખતો અને પૌત્રને ગાળો દેતો ઘરની બહાર ચોટલે બેઠો બેઠો રડતો હતો. એવામાં એક મહાત્મા ત્યાં થઈને જતા હતા. તેમણે ડોસાને પૂછ્યું કે, “તમારા શા હાલ છે ? આટલી ઉંમરે રડવું કેમ પડે છે ? ગાળો કેને દો છે ?” ડોસાએ અથથી ઇતિ મુધી બનેલી વાત મહાત્માને કહી સંભળાવી કે, “હું આખી જિંદગી કમાયો. હવે કમાવાની શક્તિ નથી; તેથી છોકરાઓ અપમાન કરીને મને માર મારે છે. આ બધાં ઘરો મહા મહેનતે મેં બંધાવ્યાં છે, છોકરાઓને મેં પરણાવ્યા છે, તેમનાં છોકરાં થયાં તેમને પણ લણાવીગણાવી મેં જોતો કર્યો છે. એ સઘળો મારો જ પ્રતાપ છે. મેં કંઈ ન કર્યું હોત તો તેમની આ દશા ન હોત, પરંતુ છોકરાઓ તે શુષ્ક બૂલી ગયા છે. હું હવે દુઃખના દરિયામાં ડૂબ્યો છું.” મહાત્માએ કહ્યું : “ડોસા, એમ હોય તો મારી આજે જાણો. આ દુનિયાનો મોહ હવે છોડી દો.

બાકીનું આયુષ્ય હવે ઈશ્વરભક્તનમાં ગાળે." મુઢી બોલ્યોઃ
 "તમને કહેલું વકીલ બનાવ્યો છે? શું તમે મને છોકરાઓથી
 જુદો પાડવા આહો છો? અપમાન કરે, મને મારે, તો પણ
 છોકરા તો મારા જ છે ને? જેને ન હોય તેને કાણ મારતું
 હશે?" મહાત્મા બોલ્યા: "જોહનો મહિમા અપાર છે!"

૨૪૭-મનની મનમાં રહી ગઈ

એક ધનાઢ્ય વાણિયાને ચાર છોકરા હતા. તે છોકરાઓ
 બ્યારે ઉંમરલાયક થયા ત્યારે તેઓને મિલકતમાંથી અમુક
 ભાગ સરખે ભાગે વહેંચી આપ્યો. મિલકતનો બાકીનો ભાગ
 પોતાની પાસે પુણ્યદાન કરવા રાખ્યો. તેણે વિચાર કર્યો કે,
 આવતા વર્ષમાં અમુક સંસ્થા જોડીશું, અમુક રૂપિયા ગાયો-
 માં આપીશું, પાઠશાળા સ્થાપીશું, દવાખાનાં બાંધીશું, એમ
 તે પોતાના મિત્રોને હંમેશાં કહેતો. એવામાં અચાનક તે
 બીમાર પડ્યો, ત્યારે તેના મિત્રોએ કહ્યું: "શેઠ, હવે અંતનો
 સમય છે, બહુ કમાયા છો તો પુણ્યદાન કરી થોડી કમાણી
 સાથે લઈ જાઓ. આ વખતે શેઠથી જોડી શકાતું ન હતું,
 તેથી જે બીંતમાં પૈસા દાટ્યા હતા તે તરફ આંખો કરી
 તેને કાઢવાનો ઇસારો કર્યો. છોકરાઓ સમજ્યા તો ખરા,
 પણ પોતાના સ્વાર્થને લઈને લોકોને કહેવા લાગ્યા: "બાપ કહે
 છે કે પૈસા તો હતા, પણ તેની આ દીવાલો બધાવી. શેઠને
 જ્ઞાન હોવાથી છોકરાઓનું કહેવું તેણે સાંભળ્યું, તેથી શેઠ
 લખીને પોતાનો અભિપ્રાય પ્રગટ કરવા ઇસારાથી લખવાનું
 સાધન માગ્યું, ત્યારે બુઝ્યા છોકરાઓ બોલ્યા: "શેઠને હવે
 વિદોષના ચાળા દેખાય છે." શેઠને બહુ આચાર લાગ્યો અને

તેજ આપાતમાં તેજે પોતાનો રૂઢ મૂક્યો. મનની ઈચ્છા મન-
માંજ રહી ગઈ! હાથે કર્યું આવે તે સાથે, લોક વદંતા
હાથે તે સાથે.

૨૪૮-પૈસા દેહી સેવા કરી

એક શેઠ ધણો પૈસાદાર હતો. તેજે પોતાના છોકરાઓને
સઘળી મિલકત વહેંચી આપી. છોકરાઓએ બાપને રાખવા
તથા ખવડાવવાના વારા ગાંધ્યા. જેનો વારો આવે તેને ત્યાં
બાપ જાય. છોકરાઓની વહુઓ શેઠને અપશબ્દો કહે, ટાકું-
ઊનું ખાવાનું આપે. કેાઈ તેમની હરકાર કરે નહિ. શેઠ તો
પૈસા આપી પસ્તાવા લાગ્યો. એવામાં શેઠનો એક મિત્ર મળ્યો
અને તેને પોતાના દુઃખની વાત કહી. “સૌ કેાઈ સ્વાર્થનું સચું
છે, છોકરાઓ સ્ત્રીઓના ગુલામ થઈ ગયા છે, સ્ત્રીઓ મારા
ખાવાની કાળજી રાખતી નથી, હું ઢાંત વિનાનો અને મિલકત
વિનાનો થઈ ગયો છું, હવે મને કંઈ રસ્તો સૂઝતો નથી.
'આપદિ મિત્રપરીક્ષા' દુઃખમાં મિત્રની પરીક્ષા થાય છે, માટે
મારે શું કરવું તે તમે કહો.” મિત્ર બોલ્યો: “હું એક પેટી
પથ્થરથી ભરી તમારા ઓરડામાં મૂકી જઈશ. અને સાથે
સાથે સો રૂપિયા આપીશ. પેટીની કૂંચીઓ તમે તમારી પાસે-
જ રાખજો અને સાંજસવાર રૂપિયા ખખડાવજો.” મિત્રે તે
પ્રમાણે ગોઠવણ કરી. શેઠે તે પ્રમાણે કરવા માંડ્યું. છોકરા-
ઓની વહુઓએ વિચાર્યું કે, ટોસા પાસે હજી પેટી લેલી
છે. રોજ રૂપિયા ગણતા સંભળાય છે, માટે જો હું સેવા
કરીશ તો મને તે જરૂર આપશે, એમ વિચારી બધી વહુ-
ઓએ ટોસાની સારી રીતે સારવાર કરવા માંડી. શેઠે પણ

કહી દીધું કે, “અંત સુધી જે મારી સેવા કરશે તેને હું મારા આ પૈસા આપીશ.” પછી તે ડાસો બહુ જ સુખી થયો. ખરું કહ્યું છે કે-‘કામ કરે કામ ને લૂંટી કરે સલામ.’*

૨૪૯-વકરો પૂર્વજન્મનો વાપ હતો

એક સમયે નારદ પોતાના શિષ્ય તુંબુરુ સાથે ફરતા ફરતા એક શેઠેશમાં આવ્યા. રસ્તામાં એક બકરાનું ટોણું જતું તેમણે દેખ્યું. તેમાંથી એક બકરો ફૂટીને રસ્તાની દુકાન ઉપર ચઢ્યો અને કંઈક ખાવા લાગ્યો. તેને દુકાનદારે જોતાં દોડીને તેનું મોઢું પકડી મારવા માંડ્યો. બકરાના મોઢામાંથી ખાધેલા દાણા કઢાવી નાખ્યા અને તેના શરીર પરના વાળ પણ તોડી નાખ્યા. પછી પકડીને તે બકરાને કસાઈને હવાલે કર્યો. આ બધા તમાસો દેખીને નારદજી હસ્યા. તુંબુરુએ તેમને હસવાનું કારણ પૂછ્યું. નારદ બોલ્યા: “આ બકરો દુકાનદારનો પૂર્વજન્મમાં ખાપ હતો. તે પહેલાં આ જ દુકાને બેસતો અને આ છોકરાને માટે લોળા માણસોનાં ગળાં રહેંસતો. તેના પાપથી જ તે આ બકરો થયો છે. દુકાને ચઢવાનો અભ્યાસ હોવાથી તથા વાસનાના વેગથી આ જન્મમાં તે દુકાન ઉપર ચઢ્યો. તેના છોકરાએ તેનો કેવો સુંદર સત્કાર કર્યો! જેને માટે તેણે સદ્રવતન, ઈશ્વરલજ્જન વગેરે છોટી પાપથી ધન લેતું કર્યું, તેના આ હાલ થયા! તે પોતાના મુખમાંથી કાઢી

* સાધારણ સાંસારિક મનુષ્યો માટે આ દાખલો બોધક દોષ અહીં તે રહેલા દાખો છે. બાકી તો એ રોમાંચક કંઈ પણ ઈશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા હોત તો તેને આવી યુક્તિપ્રયુક્તિનો આશ્રય લેવાની જરૂર જ ન રહેતી.

—સંપાદક

છોકરાને ખવડાવતો, તેના જલ્લામાં આજે ખાધેલા કાણા પણ તેના છોકરાએ પાછા દેવાવ્યા! છોકરાને જો કોઈ મારતું લે પોતે મરવા તૈયાર થતો, તેજ છોકરો આજે તેને કસાકસે ગુપરત દરતો જોઈ મને હસવું આવે છે!”

૨૫૦-રાજમહેલ કે ધર્મશાળા ?

તપિયા તપ ક્યું છાડિયા, યહાં પણ નહિ શોક!
વાસા સર્ખી સરાખકા, સખી મુસાફિર લોક !

એક મહાન વિરક્ત સાધુ હતા. તે દરતા દરતા કોઈ એક શહેરમાં આવી ચઢ્યા. એક મોટા મકાનને ધર્મશાળા જાણી તેમાં તે આવી બેઠા. એટલામાં સિપાઈએ આવી અસહ્યતાથી તેમને ધમકાવ્યા કે, “આ રાજમહેલમાં તું કેમ પેઠો છે ?” સાધુએ કહ્યું: “હું આ મકાનને ધર્મશાળા સમજી બેઠો છું.” સિપાઈ વધારે ચિડાયો અને વધારે બડબડાટ કરવા લાગ્યો: “આ વાત જગજાહેર છે કે, મનુષ્યને સત્તા મળતાં તે વધારે અભિમાની બને છે. સૂર્ય પોતાનાં કિરણોથી જેટલો નથી બાળતો તેટલી સૂર્યથી તપેલી રેતી બાળે છે !” આ પ્રમાણે સિપાઈ પેલા સાધુનો તિરસ્કાર કરવા લાગ્યો. એવામાં ત્યાં રાજા આવ્યો. તે સાધુને જોઈ બોલ્યો કે, “મહારાજ, આપ બૂલા પડ્યા લાગે છે કે શું ? ધર્મશાળા બાંધ્યું છે, આ તો રાજમહેલ છે.” સાધુ બોલ્યા: “હે રાજન, આ બધાં મકાનો ધર્મશાળાઓ જ છે અને બધા મનુષ્યો મુસાફરો છે. કોઈ અત્રે સ્થાયી નથી! હું તો આ મહેલને પણ ધર્મશાળા માનું છું; કારણ કે તમારા બાપદાદા આ મહેલમાં મુસાફરની માફક રહી ચાલ્યા ગયા! હવે તમે રહો છો, પછીથી તમારાં

છોકરાઓ રહેશે.” સાધુનાં આ વાક્યો સાંભળી રાજા ધણે પ્રસન્ન થયો અને મહાત્માની માફી માગવા લાગ્યો.

૨૫૧-શરીર આત્માની ધર્મશાળા છે

એક સંન્યાસી મહાન વિરક્ત દશામાં ફરતા હતા. યોગ-વાસિષ્ઠમાં કહેલી છઠી-સાતમી બૂમિકાએ તે પહોંચેલા હતા. તેમને ચોતાના શરીરનું જ્ઞાન ન રહેતું, તે પછી શરીરનું અભિમાન તેા હોય જ ક્યાંથી? તેઓ એક દિવસ એક ગામની ભાગોળે ભેઠા હતા, એવામાં બેચાર મસ્તીખોર છોકરાઓ આવ્યા. એક છોકરો બોલ્યો: “આ બાવાની જાંઘ કેવી જાડી છે! તેના પર આપણે ચોપાટ રમીએ.” જીજ્ઞાસુ થઈ કાઠી જાંઘ પર ચોપાટના લીટા કરવા શરૂ કર્યા, એટલે જાંઘમાંથી લોહીની ધારા વહેવા લાગી. છોકરાઓ ગલરાયા અને નાસી ગયા. મહાત્મા આ જાંઘ જોઈ હસતા હતા. લોકો ભેગા મળ્યા. પાટો બાંધવા કોઈ વેદને બોલાવી લાવ્યા, પણ મહાત્માએ પાટો બાંધવા દીધો નહિ. લોકોએ તેમને સમજાવવા જીજ્ઞાસુને બોલાવ્યા. તે સાધુએ કહ્યું કે, “મહાત્માજી, જ્યાં સુધી શરીરરૂપી ઘરમાં આપણે રહીએ છીએ, ત્યાં સુધી તેને સાફસૂફ રાખવું જોઈએ.” મહાત્મા બોલ્યા: “આપણું શરીર તેા ધર્મશાળાએ જેવાં છે. આપણે જાંઘી ધર્મશાળાઓની ક્યાં ખજાર લેતા ફરીએ? તમે યાત્રાએ ગયા હશે, ત્યાં રસ્તામાં કેટલીય ધર્મશાળાઓ આવી હશે, તેમાંની તમે કેટલી સમરાવી?” આમ કહી મહાત્મા ત્યાંથી ચાલતા થયા. લોકો મહાત્માની વાણીથી મુગ્ધ થયા!

૨૫૨-મોઢું કાઢું છે, હૃદય કાઢું નથી !

એક સંન્યાસી નદીકિનારા ઉપર પર્ણકુટી બાંધીને રહેતા હતા. તેમની દીનિ' ચારે બાજુ ઘણી ફેલાઈ હતી. રાત્રે તેમને પોતાને ત્યાં બોલાવવા વજીરને મોકલ્યો. વજીર આવીને કહ્યું: “મહારાજ, આપને રાત્રીએ દરબારમાં પધારવા વિનંતિ કરી છે.” મહાત્માએ વિચાર કર્યો કે, ‘જો હું નહિ જાઉં, તો રાત્રી, વાજાં અને વાંદરાં એ કોઈનાં નહિ. તે પોતાનું અપમાન થયેલું માનશે. મારું તો શું બગડવાનું છે, પણ તે બીજા સંતપુરુષ સામે દ્વેષ કરશે. બગવાનનું વચન છે કે, ‘સર્વ કોઈને ધર્મમાં જોડવા.’ જો હું રાત્રીને ત્યાં જાઉં છું તો વિરક્ત લોકો કહેશે કે, આ મહાત્માને લાલચ થઈ. તેને રાત્રીને ત્યાં શું કામ હતું? પરમાત્મા પણ ધારી લેશે કે, આને મારામાં શ્રદ્ધા ન રહી, એટલે રાત્રીને આશ્રય લીધો. આમ સઘળાની પાસે મારું કાળું મોઢું થશે.’ આ સઘળાનો વિચાર કરી, તેમણે પોતાને હાથે પોતાનું મોઢું કાળું રંગી વજીર સાથે દરબારમાં ગયા. રાત્રીએ તેમને સારું માન આપ્યું. તેમની પાસેથી બોધ લીધો અને જતી વખતે કાળું મોઢું કરવાનું કારણ પૂછ્યું. મહાત્માએ જોડું હતું તેવું કહી દીધું. રાત્રી બહુ રાજી થયો. પછી તે દર-રોજ મહાત્માનાં દર્શન કરવા પર્ણકુટીમાં જવા લાગ્યો.

૨૫૩-મનનો કાટ કાઢો

“બોધકમાં નહિ બોધ, પાત્રમાં પાપ રહ્યું છે.”

એક ધનાઢ્ય શેઠની પુત્રીને ગરીબની પુત્રી જોઈ બહુનપણાં હતાં. દરરોજ જોડું મળે અને સુખદુઃખની વાતો કરે. ગરી-

બની પુત્રી પોતાની ગરીબાઈ જણાવે. એક દિવસ ધનાઢ્યની પુત્રીએ કહ્યું કે, “મારે ત્યાં પારસમણિ છે માટે તું લોડું લેતી આવે તો સોનું કરી આપું.” પેલી ગરીબની પુત્રીએ લોડું આણી પોતાની બહેનપણીને આપ્યું. આખી રાત પારસમણિ જોડે તે લોડું મૂક્યું પણ તે સુવર્ણ થયું નહિ. આથી ધનાઢ્યની પુત્રી રડવા લાગી, એટલે તેના બાપે પૂછ્યું: “તું શા માટે રડે છે? તને શું દુઃખ છે?” પુત્રી બોલી: “આપણા રૂપિયા પાણીમાં ગયા, આપણે પારસમણિ એક ઠાઠીને પણ રહ્યો નથી.” થોડે પૂછ્યું: “શાથી?” પુત્રી બોલી: “મારી સખીને માટે સોનું બનાવવા હું મણિ લઈ ગઈ હતી, પણ તેનાથી સોનું બન્યું નહિ.” થોડે લોડું જોયું તો તે કાટવાળું હતું. હુકાર પાસે કાટ ઉતારાવ્યો અને ફરીથી તેનો પારસમણિ સાથે સ્પર્શ કર્યો કે તત્કાળ તેનું સોનું થયું! પુત્રી રાજી થઈ. તેની સખી આનંદમાં આવી ગઈ અને તે તથા તેનું કુટુંબ સુખી થયું. આ પ્રમાણે મનુષ્યના હૃદયમાંથી જ્યાં સુધી પાપરૂપી કાટ જાય નહિ, ત્યાં સુધી ઈશ્વરરૂપી મણિ તેને શુદ્ધ કરી શકતો નથી.

૨૫૪-ચાર પહોર વીતી ગયા

એક રાજા એક ગરીબ ઉપર પ્રસન્ન થયો અને તેને કહ્યું કે, “આજ હું તને રત્ન આપું છું કે, મારા રત્નભંડારમાંથી સૂય અસ્ત યતાં સુધીમાં જેટલું ધન લઈ જવાય તેટલું તું લઈ જા.” તે ગરીબ બહુ રાજી થયો અને સવારથી રાજાના મહેલમાં ગયો. ત્યાં જઈ લુગે તો એક ઠાટડીમાં ઇંકરાઓ ખેલે છે, કસરત કરે છે. ગરીબ આ જોવા બેસી રહ્યો. એક પહોર થયો એટલે ઇંકરાં રમત બંધ કરી આદ્યાં ગયાં. ગરીબ બીજા ભોરમાં ગયો. ત્યાં સ્ત્રીઓ

અનેક પ્રકારના શબ્દગાર સજી રહી છે, કોઈ રસોઈ બનાવે છે તો કોઈ ગાય છે; પેલો તે ભેવા બિભો રહ્યો. ત્યાં તો બીજો પહોર પૂરો થઈ ગયો. શ્રીજીએ પોતાનો ઝોરડો બંધ કર્યો. ગરીબ આગળ ચાલ્યો અને ત્રીજા ઝોરડા આગળ આવ્યો. ત્યાં કોઈ મનુષ્યો પેસા ગણી રહ્યા છે, તો કોઈ હિસાબ કરે છે. ત્યાં પણ તે બેઠો. એટલામાં ત્રીજો પહોર વીતી ગયો. 'હજી એક પહોર દિવસ છે. મારે કાવશે તેટલાં રત્ન હું લઈશ.' તે આવો વિચાર કરતો હતો, એવામાં તે ઝોરડો પણ બંધ થયો. પછી તે આગળ ગયો, તો ત્યાં છત્રપલંગ, ગિછાવેલાં ગાદલાં તથા અનેક પ્રકારનું કૌતુહલ જોઈને એક બેઠો અને ત્યાં કેટલાક મનુષ્યો આરામ લઈ રહ્યા હતા. આ મનુષ્ય પણ ત્યાં સૂતો અને બાંધી ગયો. ચોથો પહોર થઈ ગયો, એટલે તે ઝાંચિંતો એકદમ રત્નભંડારમાં પેઠો, ત્યાં તો દિવસ અસ્ત થઈ ગયો, તેથી તેને પહેરાવાળાઓએ ધક્કા મારી બહાર કાઢ્યો. તે એક પણ રત્ન લઈ શક્યો નહિ. આ પ્રમાણે આ જીવાત્મા ધૈર્ય ભક્તિરૂપી રત્ન લેવા મનુષ્યજન્મમાં આવ્યો છે. અનુક્રમે બાળક, યુવાન, આદેશ અને વૃદ્ધ ચારે અવસ્થાઓ તેની વીતી ગઈ છે, છતાં ધૈર્યને તે જોળખવા પ્રયત્ન કરતો નથી અને વૃદ્ધા જન્મ શુભાવી આ ભવાટવીમાં ભમ્યા કરે છે. સાચું જ કહ્યું છે કે:-

બાલાપન ખેલમેં જોયા, જોબનમેં કામચર હોયા,
યુદ્ધપે ખાટમેં સોયા, આશા મનકે સતાતી હે!

૨૫૫-નિશ્ચયી મનુષ્ય શું ન કરે ?

એક રાજાને પુત્ર નહિ હોવાથી તેણે એક ઢંઢેરા બહાર પાડ્યો કે, "દિવાળીને દિવસે જે મને જરાજર બાર વાગે મારા

બગીચામાં મળશે, તેને હું મારું રાજ્ય આપીશ. તે સમાચાર દેશદેશાવર પહોંચી ગયા. ઘણા લોકો તે રાજ્ય તરફ જવા નીકળ્યા. રાજ્ય કેને લેવું ન ગમે? પેલા રાજાએ પોતાના રાજ્યની ચારેબેર રસ્તામાં ખાવાપીવાનો જાંદોબસ્ત કરાવ્યો હતો. લોકોને માટે રસોડાં, દુકાનો, બગીચા, મીઠાઈઓ વગેરેનો ઠાઠ રાખ્યો હતો. જે કોઈ રસ્તેથી આવતું તે રસ્તામાં જ ભાજ ઉડાવતું ત્યાં રહી જતું. તેઓ કહેતા કે, “હજી ઘણા દિવસો છે. આપણે તે દિવસે પહોંચી જઈશું અને રાજ્ય લઈશું.” એક મનુષ્ય લગભગ સો કોસથી ચાલીને આવ્યો. તેને રસ્તામાં લોકોએ બહુ બોલાવ્યો પણ કોઈનું તેણે માન્યું નહિ. તે તો સ્ત્રીધો રાજાને મળવા શહેર તરફ ચાલ્યો. દિવાળીને દિવસે બરાબર ખાર વાગે તે રાજાને બગીચામાં મળ્યો. રાજાએ તેને પોતાનું રાજ્ય આપી દીધું. બીજાઓએ એકચ્છાસમ કરવા રસ્તામાં રોકાયા હતા, તે પાછળથી હોડતા હોડતા આવવા લાગ્યા; પણ તેમને પોલીસોએ મારીને પાછા ટાઢી મૂક્યા. આ પ્રમાણે જે મનુષ્ય પરમાત્મારૂપી રાજાને મળવા બધું છોડીને એક જ નિશ્ચયથી ચાલ્યો જાય છે, તેને ઈશ્વર જરૂર મળે છે. જે વચમાં વિષયોમાં ફસાઈ રોકાઈ રહે છે, તેને જમડાઓ મારીને અંતે લઈ જાય છે.

૨૫૬-ત્રણ પૂતળીઓ

માળવાની ગાદી ઉપર રાજા લોજ રાજ્ય કરતો હતો. તે સમયે એક કારીગર સરખા આકારની તથા સરખા રૂપની ત્રણ પૂતળીઓ બનાવી દરબારમાં ગયો. લોજ રાજાએ તેની કિંમત પૂછી ત્યારે કારીગર બોલ્યો: “આ ત્રણે પૂતળીઓ

એકસરખી દેખાય છે, પણ તેમાં આકાશપાતાળનો ફેર છે । એક પૂતળી લાખ રૂપિયાની છે, બીજી લાખ દોઢડાની છે અને ત્રીજી એક ઠોડીની પણ નથી. તમે કોઈ એવો પરીક્ષક બોલાવો, કે જે તેની પરીક્ષા કરી લે.” લોજ રાજાએ કવિ કાગિદાસને બોલાવ્યા. તેમણે પૂતળીઓ હાથમાં લઈ એક સળી પૂતળીના કાનમાં નાખી, તે આરપાર ચાલી ગઈ. કાગિદાસે તેની કિંમત એક ઠોડીની પણ ન કરી. બીજી પૂતળીના કાનમાં સળી નાખી, તો તેના સુખમાં થઈ બહાર નીકળી ગઈ. તે જૂજ કિંમતની છે, એમ તેમણે કહ્યું. ત્રીજી પૂતળીના પેટમાં સળી સીધી ચાલી ગઈ. “આ પુતળી અમૂલ્ય છે” એમ કાગિદાસ બોલ્યા. લોજ રાજાએ તેનો સાર પૂછ્યો, ત્યારે કાગિદાસે કહ્યું કે, “જે માણસ આ કાનેથી સાંભળી બીજે કાને વાત કાઢી નાખે છે તે ઠોડીનો છે, જે વાત સાંભળી સુખથી બીજાને કહે છે, તે જૂજ કિંમતનો છે અને જે વાતને પેટમાં પચાવી દે અથવા તે પ્રમાણે ચાલે તે ખરો મનુષ્ય છે !”

૨૫૭-લોભે લક્ષણ જાય

એક થોડ પાસે ધન હતું, છતાં તેના લોભની સ્ત્રીમા ન હતી. તેને હંમેશાં એવી ઇચ્છા થતી કે, ‘આ દુનિયામાં મારા જેવો બીજો કોઈ ધનાઢ્ય ન હોવો જોઈએ. એક દિવસ કોઈ યોગી આવી ચડ્યા. થોડે તેમની સેવા કરી પ્રસન્ન થયો. યોગીએ વરદાન માગવાનું કહ્યું. ત્યારે થોડે કહ્યું કે, “હું જેને અડકું તે સોનું બની જાય ।” યોગીએ કહ્યું: “જાઓ, તેમ થયે.” એક દિવસ થોડે જંગલમાં ગયો અને દાતણને અડક્યો કે દાતણનું ઝોનું બની ગયું. તેનો દુઃખ થયો નહિ, તેથી તે

ઠાતણ કયો વિના રહ્યો. નદીમાં નાહવા પડ્યો. ત્યારે જળને અડકવાથી જળ સોનું થઈ ગયું, એટલે તે નાહી શક્યો નહિ. પછી ઘેર આવી લોજન કરવા બેઠો; ત્યારે લોજન પણ અડકવાથી સોનું થઈ ગયું! એટલે તે જૂપ્યો રહ્યો. છોકરાઓને રમાડતાં છોકરા પણ સોનાના થઈ ગયા. હવે તે પોક મૂડી રેવા લાગ્યો. એટલે પેલા મહાત્માએ આવી પૂછ્યું કે, “તું શા માટે રડે છે?” શેઠ બોલ્યો: “મારે આ વરદાન ભેળતું નથી.” મારા પર આપ કૃપા કરો. મહાત્માએ વરદાન પાછું લઈ લીધું. તેથી તે સુખી થયો. અતિ લોભ તે પાપનું મૂળ.

૨૫૮-સંચિત પ્રમાણે જન્મ મળે છે

એક કઠિયારો, તેની સ્ત્રી તથા છોકરો લાકડાં કાપી પોતાનું જીવન ચલાવતા હતાં. એક વખતે નારદજી તે જંગલમાંથી જતા હતા. તેમને આ લોકોને મહેનત કરતા ભેળ દયા આવી, તેથી તેમને સુખી કરવા ભગવાન પાસે જઈ વિનંતિ કરી. ભગવાને કહ્યું કે, “મનુષ્યને પૂર્વના સંસ્કાર પ્રમાણે જન્મ મળે છે, છતાં જો તમારે તેમને કંઈ આપવું હોય, તો બલે એક એક વરદાન આપો.” નારદજીએ પ્રથમ કઠિયારાની સ્ત્રીને વરદાન માગવા કહ્યું. તેણે કહ્યું કે, “હું રાત્રની રાણી બનું એવું વરદાન આપો.” નારદજીએ ‘તયાસ્તુ’ કહ્યું. તે સ્વર્ગપવાન બનતાં એક રાત્રની રાણી થઈ. રાત્ર તેને લઈ જંગલમાં ફરવા નીકળ્યો. પછી પેલા કઠિયારો જાહુ દુઃખી થયો અને તેણે ક્રોધમાં માગ્યું કે, “મારી સ્ત્રી મને જંગલમાં મૂડી ચાલી જઈ રાણી બની છે, તે હવે જંગલમાં ભટકનાર જૂંડણી બની જાય!” તે સ્ત્રી જૂંડણી બની ભટકતી ભટકતી ત્યાં આવી.

પોતાની માતાને દુઃખી થતી જોઇ ઓકરાએ માગ્યું કે, “મારી મા પહેલાં હતી તેવી થાય.” તે સ્ત્રી પાછી કઠિયારણ બની ગઈ. પછી ત્રણેએ લાકડાંના ભારા ઉઠાવ્યા અને તે વેચીને પહેલાંની માફક પોતાનું ગુજરાન ચલાવવા લાગ્યાં. પુનઃ નારદજીએ આવીને જોયું, તો આ લોકોને જોઈને તેઓ આશ્ચર્ય બની ગયાં! તેઓએ વિચાર્યું કે, ‘મેં વરદાન આપ્યાં તે ફાટી ગયાં અને ભગવાનના કથન સુજળ જ થયું.’

૨૫૯-દુનિયા દોરંગી છે

એક મહાત્મા તીર્થયાત્રા કરવા ગયા હતા. તેઓ એક રાત્રે પૂર્વ તરફ ઓશીકું કરીને સૂઈ ગયા. આ વખતે કોઈ માણસે આવીને કહ્યું કે, “તમારા પગ પશ્ચિમ તરફ છે તે બહુ ખોટું છે, કારણ કે તે તરફ દ્વારકા છે અને ત્યાં સાક્ષાત્ શ્રી-કૃષ્ણચંદ્ર બિરાજે છે.” આ સાંભળી પેલા મહાત્માએ ટુરત જ પશ્ચિમ તરફ ઓશીકું કયું, એટલે પગ પૂર્વ તરફ થયા. તે વખતે બીજો માણસ આવ્યો અને બોલ્યો: “મહારાજ, પૂર્વ તરફ સાક્ષાત્ જગન્નાથ બિરાજે છે, માટે તે તરફ પગ ન કરાવ.” ત્યારે તેણે પગ ઉત્તર તરફ કર્યા, ત્યારે ત્રીજાએ આવીને કહ્યું: “ઉત્તર દિશામાં બદરીનારાયણ છે, તે તરફ તમે પગ કર્યા તે ઠીક ન કયું.” તેણે દક્ષિણ દિશામાં પગ કર્યા. હવે ચોથાએ આવીને કહ્યું: “દક્ષિણમાં તો રામેશ્વર બિરાજે છે, તેમનું તમે અપમાન કયું.” મહાત્માએ અકળાઈને નીચે માથું અને હિંચે પગ રાખ્યા. ત્યારે પાંચમો આવ્યો અને બોલ્યો: “મહાત્માજી, આકાશમાં સૂર્યચંદ્ર તથા વૈકુંઠ આદિ લોકો તેની આગે પગ કરવા તે અધમ કાય ગણાય.” તેણે

છેવટે જિભું રહેલું પસંદ કયું. ત્યારે છઠ્ઠા માણસે કહ્યું: “તમે ઘણું જ ખરાબ કામ કયું. કારણ કે પાતાળમાં ચેષનાગ રહે છે, તેની ઉપર વિષ્ણુ શયન કરે છે, તે બાજુ પગ રખાય જ નહિ.” હવે મહાત્મા ચાક્યા અને બોલ્યા: “મેં તમારી બધાની શરમ રાખી, પણ તમે કોઈએ મારી ન રાખી; માટે જાઓ, હું મારી મરણ પ્રમાણે સૂઈશ.” આ દુનિયા દોરંગી છે, વિચાર-શીલ મનુષ્ય તેમાં ન ધસડાતાં મરણ સુજળ વતે છે.

૨૬૦-જગતને કોણે જીત્યું છે ?

એક વખત પાર્વતીએ મહાદેવજીને કહ્યું કે, “આ દુનિયામાં મનુષ્યો એવાં કામ શા માટે કરતા હશે કે, તેઓ લોકમાં નિંદાય ?” ત્યારે શિવજીએ કહ્યું કે, “લોકોનો પ્રવાહ જ એવો છે કે, ગમે તેવા સિદ્ધને પણ સર્વ કોઈ નિંદે.” પાર્વતીએ કહ્યું: “એમ ન બને. સાચવીને લોક કહે તેમ ચાલે તો કોઈ વિરુદ્ધ ન બોલે.” મહાદેવે કહ્યું: “ચાલો, આપણે જોઈએ.” એમ કહી નંદી ઉપર બેસી શિવ, પાર્વતી અને ગણપતિ ત્રણે એક શહેરમાં ગયાં. તેમને જોઈને લોકોએ કહ્યું કે, “આ ત્રણે કેટલાં નિંદ્ય છે? એક અવાચક પ્રાણી ઉપર ત્રણે બેસાં છે.” મહાદેવજી બિતરી પડ્યા. ફરી લોકો બોલ્યા: “આ સ્ત્રી કેટલી બધી કૂર છે! આ વૃદ્ધ ટોસાને ચલાવે છે અને પોતે ઉપર બેસી છે. તેને જરા પણ શરમ આવતી નથી!” પાર્વતી પણ બિતરી ગયાં. ત્યારે લોકોએ કહ્યું: “આ સુવાન છોકરો બહુમાસ લાગે છે, નહિ તો તેનાં માળાપ પગે ચાલે અને પોતે ઉપર બેસે! ખરેખર, હવે કળિયુગ આવ્યો!” આ સાંભળી ગણપતિ પણ બિતરી ગયા. ત્રણે પગે ચાલવા માંડ્યું. લોકો

જોડ્યા: “આ વાહન શા માટે રાખ્યું હતું? કેટલાં મૂર્ખ છે કે હવે વાહને પગે ચાલે છે?” મહાદેવજી ફરીથી નંદી ઉપર બેઠા ત્યારે લોકો કહેવા લાગ્યા કે, “આ મુઠ્ઠાને કેટલાં વર્ષ જીવ્યું હતું? આ ગિયારી સ્ત્રી તથા છોકરો ચાલે છે અને ટોસો ઉપર મહાલે છે!” મહાદેવજી પાર્વતી સામું ભેટી જઈ કહ્યા, તેથી પાર્વતી જોડ્યા: “તમે કહો છો તેમજ છે.” આ દુનિયા જિતાય તેમ નથી. ભાવ્યકારે સાચું જ કહ્યું છે કે—

દુનિયા પવિત્રને પિશાચ, વિલક્ષણ બુદ્ધિવાળાને અંધાર, ક્ષમાવાળાને અશક્ત, બળવાનને દુષ્ટ, નિશ્ચય-વાળાને ચોર અને રૂપાળાને કામી કહે છે. જો આમ છે, તો પછી લોકને વશ કરવા કોણ સમર્થ છે?

૨૬૧—સ્નેહને સ્વાતર શિકાર છોડ્યો

વીરસિંહ નામના વાઘેલા રાજાનો રામચંદ્ર નામનો મિત્ર હતો. તેઓ બંને હંમેશાં સાથે રહેતા હતા. એકબીજા વિના થકી પણ ચાલે નહિ, એવા તે સાચા સ્નેહીઓ હતા. એક વખત તેઓ શિકાર કરવા ગયા, ત્યારે રામચંદ્રે મૃગનું ચામડું પહેર્યું અને મૃગના ટોળામાં પેસી આગળ દોડવા લાગ્યો. મૃગના ટોળાને લઈ તે જ્યાં વીરસિંહ જીલો હતો ત્યાં આવ્યો. આ વાત પ્રસિદ્ધ છે કે, ‘વાવે તેવું લણે અને કરે તેવું પામે.’ વીરસિંહનું બાણ મૃગચર્મધારી પોતાના મિત્ર રામચંદ્રને જ લાગ્યું. વીરસિંહ તેની પાસે જતાં બહુ પરતાયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે, ‘શિકાર કરવો તે અધર્મ છે, તેનું કૃત્ત આજે મને મળી ચૂક્યું.’ તે પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો કે, “હે પરમાત્મા! હું આજથી પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે, હવે હું કદી પણ

શિકાર કરીશ નહિ, તેમ ક્રોધને મારા રાજ્યમાં શિકાર કરવા
પણ દઈશ નહિ. મારા મિત્ર વિના હું કેવી રીતે જીવી શકીશ ?
હે ઈશ, કૃપા કરી તેને જીવતો કરો.” તેના અંતઃકરણની શુદ્ધ
ભાવના ઈશ્વરે સાંભળી અને આકાશવાણી થઈ કે, “તારું
અધું” આયુષ્ય આપીશ, તો તારો મિત્ર જીવતો થશે. પછી
જ્યારે મૃત્યુ આવશે ત્યારે તમે સાથે મરશો.” પેલાએ રાજ
થઈ તે પ્રમાણે કયું. મિત્ર જીવતો થયો. તે દિવસથી રાજ્ય
શિકાર કરવો છોડી દીધો અને આખા રાજ્યમાં શિકાર
નહિ કરવાનો ઠંઠેરો પિટાવ્યો.

૨૬૨-શત્રુ ઉપર દયા રાखો

દાન આપવું સહેલ છે, સહેલો પરોપકાર;
પણ શત્રુને પાળવો, તે મુશ્કેલ અપાર.

એક રાજાને ત્રણ પુત્રો હતા. રાજા વૃદ્ધ થયો ત્યારે
પુત્રોને પાસે બેસાવીને કહેવા લાગ્યો કે, “મારી પાસે એક
અંગૂઠી છે, જે એક અઠવાડિયાની અંદર નેકીનું કામ કરી
બતાવશે તેને હું તે આપીશ.” વાત સાંભળી ત્રણ પુત્રો
પોતાની સાચી નીતિ સિદ્ધ કરવા માટે ઘરની બહાર નીકળી
પડ્યા. સાત દિવસ પછી તેઓ પાછા આવ્યા અને પોતા-
પોતાની નેકી સંબળાવવા લાગ્યા. પહેલો બોલ્યો: “પિતાજી,
હું અહીંથી નીકળી ગામડામાં ગયો, ત્યાં એક માણસ સામે
આવતો હતો. તેને સો રૂપિયા ભેગતા હતા, તે વિના તે
આપઘાત કરવા તૈયાર થયો હતો. મેં તેને રૂપિયા આપી
બચાવ્યો.” પિતા બોલ્યો: “એ તારો ધર્મ હતો.” બીજો
બોલ્યો: “પિતાજી, હું અહીંથી જંગલમાં ગયો, ત્યાં એક

માણસ તળાવમાં ડૂબવાની તૈયારીમાં હતો. મેં જઈ તેને ઉગાથો. જો હું થોડો વિલંબ કરત તો તે અવશ્ય મરી જતો.” પિતાએ કહ્યું: “આ પણ મનુષ્યનો ધર્મ છે. તેમાં જે કંઈ વધુ કંઈ નથી.” ત્રીજો નાનો છોકરો બોલ્યો: “પિતાજી, હું અહીંથી પહાડ તરફ ગયો. ત્યાં એક મારો કદો શત્રુ ભર નિદ્રામાં સૂતો હતો. તે એવી જગાએ સૂતો હતો કે, જો ત્યાંથી તે નીચે પડે તો એક પણ હાડકું સાજું ન રહે. વળી તે પડવાની તૈયારીમાં હતો. હું ઘણા દિવસથી તેને મારવા ફરતો હતો, તે આજ અચાનક મળી ગયો. મેં હસ્તમાવટ છોડી એકદમ દોડી જઈ તેને સચેત કરી સારી જગ્યાએ બેસાડ્યો અને કહ્યું કે, “તું કરીશ નહિ.” પિતાએ આ છોકરાને અંગૂઠી આપી અને કહ્યું: “સાચી નીતિ તે જતાવી છે, કારણ કે તે શત્રુ ઉપર દયા કરી છે.”

૨૬૩-પ્રમુનું સાચું સ્મરણ શું ન કરે?

એક ગરીબ વિધવા સ્ત્રીને બે નાના પુત્ર હતા. તે પોતાના પુત્રના પોષણ માટે બીજા મનુષ્યોનું કામ કરી મહા મુશ્કેલીથી આજીવિકા ચલાવતી હતી. પોતે બૂખી રહી છોકરાઓને દૂધ અને પતાસા આપતી. એક દિવસ તેની પાસે કંઈ ન હતું અને પુત્રોએ દૂધ તથા પતાસા માટે હડકરી. માતા બોલી: “પુત્ર, દૂધપતાસાં પરમેશ્વર પાસે માગો.” છોકરાઓ બોલ્યા: “તે ક્યાં રહે છે?” માતા જિંચો હાથ કરી બોલી: “વૈકુંઠમાં.” બૂખ્યા છોકરાઓ પ્રભુને યાદ દરતા નિથાએ ગયા. ત્યાં જઈ બેડેએ મળીને એક ચિટ્ટી લખી કે, “હે દયાળુ પિતા! આ બાળકોને દૂધપતાસાં માંગતી આપ્યો.” કામજ

ઉપર વૈકુંઠ ગામ લખ્યું! પછી તેઓ ટપાલમાં કાગળ નાખવા ગયા પણ તે નાના હોવાથી પેટી સુધી પહોંચ્યા નહિ. એટલે તેમણે એક મનુષ્યને તે ચિઠ્ઠી પેટીમાં નાખવા આપી. સરનામું વાંચી પેલા મનુષ્યને અભયળી થઈ કે આ નિદોષ બાળકોનો પ્રભુ પ્રત્યે કેટલો વિશ્વાસ છે! પછી તે બોલ્યો: “બાળકો! મને પરમ પિતા પરમેશ્વરે હુકમ કર્યો છે, માટે તમે મારે ત્યાંથી ચેર દૂધ અને જા ચેર પતાસાં હંમેશાં લઈ જાઓ.” છોકરાઓ રાજ થઈ ઘેર ગયા. તેમણે માતાને બધી બનેલી વાત કરી. છોકરાઓનો ઈશ્વર ઉપર આવો સાચો પ્રેમ જોઈ માતાએ તેમને છાતીસરસા આંખ્યા!

૨૬૪-ઈશ્વર જે કરે છે, તે સારુંજ કરે છે

એક રાજાનો વજીર હતો. તેને ઈશ્વર પર પૂર્ણ વિશ્વાસ હતો. તે હંમેશાં એમ માનતો કે, ઈશ્વર જે કરે છે તે સારું જ કરે છે. એક વખતે તે અને તેનો રાજા શિકાર ખેલવા ગયા. ત્યાં સિંહ ઉપર પ્રહાર કરતાં રાજાની આંગળી કપાઈ ગઈ, ત્યારે વજીરે કહ્યું: “ઈશ્વર જે કરે છે તે સારું જ કરે છે.” રાજાને વીસ ચઢી અને બોલ્યો: “મારી આંગળી કપાઈ ત્યારે તું સારું થયું કહે છે, માટે હું, અહીંથી તું ચાલ્યો જા. મારે તારી જરૂર નથી.” “ઈશ્વર જે કરે છે તે સારું જ કરે છે.” એમ કહી વજીર ઘેર ગયો. રાજા આગળ વધ્યો, ત્યાં ચારના ટોળાએ તેને પકડ્યો. ચાર લોકો પોતાની દેવીને લોગ આપવા રાજાને ઉઠાવી દેવીની પાસે લઈ ગયા. મારાએ તલવાર ખેંચી, એટલામાં તેની આંગળી કપાયેલી દેખી. બોલ્યો: મનુષ્ય દેવીને ન ચઢાવાય એમ સમજી રાજાને છોડી

માણસ તળાવમાં ડૂબવાની તૈયારીમાં હતો. મેં જઈ તેને ઉગાર્યો. જો હું ચોટા વિલંબ કરત તો તે અવશ્ય મરી જાત.” પિતાએ કહ્યું: “આ પણ મનુષ્યનો ધર્મ છે. તેમાં તે કંઈ વધુ કંચું નથી.” ત્રીજો નાનો છોકરો બોલ્યો: “પિતાજી, હું અહીંથી પહાડ તરફ ગયો. ત્યાં એક મારો કદો શત્રુ ભર-નિદ્રામાં સૂતો હતો. તે એવી જગ્યાએ સૂતો હતો કે, જો ત્યાંથી તે નીચે પડે તો એક પણ હાડકું સાબું ન રહે. વળી તે પડવાની તૈયારીમાં હતો. હું ઘણા દિવસથી તેને મારવા ફરતો હતો, તે આજ અચાનક મળી ગયો. મેં હૃમનાવટ છોડી એકદમ દોડી જઈ તેને સચેત કરી સારી જગ્યાએ બેસાડ્યો અને કહ્યું કે, “તું ડરીશ નહિ.” પિતાએ આ છોકરાને અંબૂડી આપી અને કહ્યું: “સાચી નીતિ તેં બતાવી છે, કારણ કે તેં શત્રુ ઉપર દયા કરી છે.”

૨૬૩-પ્રભુનું સાચું સ્મરણ શું ન કરે?

એક ગરીબ વિધવા સ્ત્રીને બે નાના પુત્ર હતા. તે પોતાના પુત્રના પોષણ માટે ઘીજા મનુષ્યોનું કામ કરી મહા મુશ્કેલીથી આજીવિકા ચલાવતી હતી. પોતે બૂખી રહી છોકરાઓને દૂધ અને પતાસા આપતી. એક દિવસ તેની પાસે કંઈ ન હતું અને પુત્રોએ દૂધ તથા પતાસા માટે હક કરી. માતા બોલી: “પુત્ર, દૂધપતાસાં પરમેશ્વર પાસે માગો.” છોકરાએ બોલ્યા: “તે ક્યાં રહે છે?” માતા જિંચો હાથ કરી બોલી: “વૈકુંઠમાં.” બૂખ્યા છોકરાએ પ્રભુને યાદ કરતા નિયામે ગયા. ત્યાં જઈ બેઠે એ મળીને એક ચિઠ્ઠી લખી કે, “હુ દયાળુ પિતા ! આ બાળકોને દૂધપતાસાં માંગતો આપ્યો.” કાગળ

ઉપર વૈકુંઠ ગામ લખ્યું! પછી તેઓ ટપાલમાં કાગળ નાખવા ગયા પણ તે નાના હોવાથી પેટી સુધી પહોંચ્યા નહિ. એટલે તેમણે એક મનુષ્યને તે ચિઠ્ઠી પેટીમાં નાખવા આપી. સરનામું વાંચી પેલા મનુષ્યને અજ્ઞાયણી થઈ કે આ નિર્દોષ બાળકોનો પ્રભુ પ્રત્યે કેટલો વિશ્વાસ છે? પછી તે બોલ્યો: "બાળકો! મને પરમ પિતા પરમેશ્વરે હુકમ કર્યો છે, માટે તમે મારે ત્યાંથી ચેર ફૂધ અને ૦ ચેર પતાસાં હંમેશાં લઈ જાઓ." છોકરાઓ રાજી થઈ ઘેર ગયા. તેમણે માતાને બધી બનેલી વાત કરી. છોકરાઓનો ઈશ્વર ઉપર આવો સાચો પ્રેમ જોઈ માતાએ તેમને છાતીસરસા ચાખ્યા!

૨૬૪-ઈશ્વર જે કરે છે, તે સારુંજ કરે છે

એક રાજાનો વજીર હતો. તેને ઈશ્વર પર પૂર્ણ વિશ્વાસ હતો. તે હંમેશાં એમ માનતો કે, ઈશ્વર જે કરે છે તે સારું જ કરે છે. એક વખતે તે અને તેનો રાજા શિકાર ખેલવા ગયા. ત્યાં સિંહ ઉપર પ્રહાર કરતાં રાજાની આંગળી કપાઈ ગઈ, ત્યારે વજીરે ઠણું: "ઈશ્વર જે કરે છે તે સારું જ કરે છે." રાજાને રીસ ચઢી અને બોલ્યો: "મારી આંગળી કપાઈ ત્યારે તું સારું થયું કહે છે, માટે હું, અહીંથી તું ચાલ્યો જા. મારે તારી જરૂર નથી." "ઈશ્વર જે કરે છે તે સારું જ કરે છે." એમ કહી વજીર ઘેર ગયો. રાજા આગળ વધ્યો, ત્યાં ચોરના ટોળાએ તેને પકડ્યો. ચોર લોકો પોતાની દેવીને લોગ આપવા રાજાને દહાવી દેવીની પાસે લઈ ગયા. મારાએ તલવાર ખેંચી, એટલામાં તેની આંગળી કપાયેલી દેખી. ખોટીલો મનુષ્ય દેવીને ન ચઢાવાય એમ સમજી રાજાને ઓડી

ધન લૂંટાઇ જાત અને હું મરી જાત. હવે હું સામેતાએ
ઘેર જઈ શ્રીપુત્રાદિને મળીશ એ પ્રભુની જ કૃપા છે. પ્રભુ
સર્વનું રક્ષણ કરે છે તે વાત ખરી છે.”

૨૬૬-આજ્ઞામંગની શિક્ષા

એક માળીએ ઘણો સુંદર બગીચો બનાવ્યો હતો. તેમાં
હવા ખાવા તથા ફરવા માટે સર્વ કોઈને આવવાની છૂટ હતી,
પણ બગીચાનાં પુષ્પ ચૂંટવાની કે તેને અડકવાની સખત મનાઈ
હતી. એક મનુષ્ય તે બગીચામાં ફરવા ગયો. ફરવાજતામાં
પેસતાં પાટિયું વાંચી તે અંદર ગયો. ત્યાં ગયા પછી તેનું
મન બગડ્યું. તેણે થોડાંક ફૂલ ચૂંટી અંદરના ખિસ્સામાં
ભરી લીધાં. અંદર કોણ જોનાર છે, એમ તે વિચારવા લાગ્યો.
જ્યારે તે બગીચામાં ફરી ફરવાજતામાંથી બહાર નીકળવાને
આવ્યો ત્યારે માળીના હુકમ મુજબ તેના છોકરાએ તેની અડતી
લીધી. પુષ્પની ચોરી પકડાઈ ગઈ. માળીએ તેને યોગ્ય શિક્ષા
માટે પોલીસને સ્વાધીન કરી દીધો. સમજવાનું એ છે કે,
પરમાત્મારૂપી માળીએ આ જગતરૂપી બગીચો બનાવ્યો છે.
તેમાં જીવાત્મા ફરવા આવ્યો છે; તે બગીચામાં કેમ વર્તવું
તે મનુષ્ય શાસ્ત્રો વાંચીને જાણી શકે છે, છતાં તે પ્રમાણે તે
વર્તતો નથી. પરિણામે દુઃખી થાય છે.

૨૬૭-મનુષ્યદેહ પારસમણિ સમાન છે

એક વાણિયો અતિથય લોણી હતો. એક મહાત્માએ તેને
પારસમણિ આપી કહ્યું: “આ મણિ તને હું સાત દિવસ માટે

આપું છું. સાતમે દિવસે હું તે પાછો લઈ લઈશ. તારે જે-
ટલું સોનું કરવું હોય તેટલું કરી લેજે.” વાણિયે વિચાર
કર્યો કે, ‘સાત દિવસની અવધિ છે એટલામાં બહારગામથી
લોહું મંગાવી લીધું હોય તો જિંદગીનું દળદરં નય.’ એમ
વિચારી જુદા જુદા શહેરોમાં તેણે લોહું ખરીદવા માણસો
મોકલી દીધા. માણસોને બે દિવસ જતાં લાગ્યા, એક દિવસ
માલ લેતાં લાગ્યો, એક દિવસ ગાડીએ ચઢાવતાં અને બે
દિવસ પાછા આવતાં એમ છ દિવસ વીતી ગયા. વાણિયાએ
વિચાર્યું કે, ‘હજી એક દિવસ બાકી છે. ઘેર જઈ શાંતિથી
સોનું બનાવીશું.’ સાતમો દિવસ ચવાથી તે બધા લોહાને ઘેર
લઈ ગયો. એવામાં તરત જ પારસમણિવાળા મહાત્મા આવ્યા.
તેમણે કહ્યું કે, “મારો મણિ લાવ. સાત દિવસ પૂરા થઈ
ગઈ ગયા છે.” વાણિયાએ કહ્યું: “થોડી વાર પછી આપીશ.”
મહાત્મા બોલ્યા: “સાત દિવસ વીત્યા છતાં તને નવશય ન
મળી, તો પછી એક ઘડીમાં શું કરીશ? ઠરાવ પ્રમાણે મણિ
પાછો આપી દે, નહિ તો શાપને પાત્ર થઈશ.” વાણિયાએ
મણિ પાછો આપી દીધો. તે ઘણું પસ્તાયો, પણ શું કરે!
અમજવાનું એ જ કે, આ જીવાત્માને મનુષ્યદેહરૂપી પારસમણિ
ઈશ્વરે આપ્યો છે, તેનો વેળાસર ઉપયોગ કરવો જોઈએ.
કાલ કરે સો આજ કર, આજ કરે સો અખ,
અવસર વીતી જાયગો, ફીર કરેગા કબ?

૨૬૮—લક્ષ્મીચોરાશી ફેરા ફરે છે

આપદાં પ્રથિતઃ પંચા દંદ્રિયાણામસંયમઃ ।

તસ્ય સંપદાં માર્ગો યેનેષ્ટં તેન ગમ્યતામ્ ॥

અર્થાત્ ઉદ્રિયોને સંયમમાં ન રાખવી, તેજ દુઃખને

વિખ્યાત માર્ગ છે. તેનો જય કરવો તે મુખનો માર્ગ છે, તમારી મરજીમાં આવે તેમ ચાલો.

એક આંધળો હતો. તે એક નગરમાં આવ્યો. ત્યાં ઘણી અડચણો પડવાથી તે મૂંઝાયો. તેણે નગર બહાર જવાનો વિચાર કર્યો. સૌ કોઈ તેને ધક્કા મારે પણ કોઈ રસ્તો બતાવે નહિ. એક દયાળુ મનુષ્ય મળ્યો. તેણે કિલ્લો બતાવીને કહ્યું કે, “આ નગરની બહાર નીકળવાનો એક જ દરવાજો છે, માટે આ કિલ્લાને હાથ લગાડી ચાલ્યા જાઓ, એટલે દરવાજો આવશે.” આંધળાએ તે પ્રમાણે ચાલવા માંડ્યું. રસ્તામાં ગંદાં નાળાં આવે, ખાડાટેકરા આવે, ત્યાં તે પડી જાય, પણ પાછો જલદી ઊઠી દીવાલે હાથ લગાડી ચાલવા માંડે. એમ ચાલતાં ચાલતાં દરવાજો સમીપ આવ્યો, કમંસંયોગે માથામાં પૂજલી થયેલી હોવાથી ચળ આવી તેથી તે બે હાથે ખંજવાળવા લાગ્યો. એટલામાં દરવાજો જતો રહ્યો. પછી દીવાલે હાથ મૂક્યો. આમ આખું નગર ફર્યો પણ તે દરવાજો થઈ બહાર નીકળી શક્યો નહિ. આંધળાને દુઃખથી પીડાતો જોઈ એક સજ્જનને તેને દરવાજા બહાર લાવી મૂક્યો. આ પ્રમાણે અજ્ઞાની જીવાત્મા સંસારરૂપી નગરમાં આંધળો થઈને આવ્યો છે. તેને જન્મમરણના ફેરામાંથી બચવાનો માત્ર એક મનુષ્ય-દેહ છે. જ્યારે લક્ષ્યોચ્ચારીમાંથી ફરતો ફરતો તે મનુષ્યશરીરમાં આવે છે, ત્યારે વિષયલોભરૂપી પૂજલી તેને આવે છે, આથી મનુષ્ય જન્મ ચાલ્યો જાય છે, પરિણામે તેને હેરાન થવું પડે છે.

૨૬૧—હું વિદેહી કેમ ?

જનક રાજા વિદેહી કહેવાતા. એક વાં મંત્રીએ પૂછ્યું કે, “તમે દેહ છતાં”

કહ્યું કે, “આનો ઉત્તર હું તમને આવતી કાલે આપીશ. આવતી કાલે તમારે અહીં જમવાનું છે.” એવું આમંત્રણ જનકે મંત્રીને આપ્યું. મંત્રી ઘેર ગયો. બીજે દિવસે લોજના સમય પહેલાં જનકે રાજ્યમાં એવો ઢંઢોરો પિટાવ્યો કે, “મંત્રીનો એક એવો સચંકર ગુનો સાબિત થયો છે કે, વિના પૂછયે આજે ચાર વાગે તેમને ફાંસી આપવાની છે!” માણસોએ મંત્રીના ઘર આગળ બહુ જોસથી બેચાર વખત સંભળાવ્યું. મંત્રીના હોશકોસ ઊડી ગયા. રાજાએ રસોઈ મીઠા-મરચા વિનાની બનાવી હતી. મંત્રી જમવા આવ્યો. તેણે ચિત્ત ફેાઈ વસ્તુમાં ચોંટાયું નહિ. જમ્યા પછી જનકે કહ્યું: “કેમ મંત્રીજી, રસોઈ કેવી બની છે?” મંત્રી કહે: “મને તેની કંઈ ખબર નથી, કારણ કે આજે ચાર વાગે આપ મને ફાંસી આપવાના છો તેથી મારા હૃદયમાં તે જ વાત ઘોળાયા કરે છે. મને આજે બીજી કોઈ વસ્તુમાં પ્રેમ થતો નથી. ચાર તરફ જવાળા સળગી રહી હોય તેમ લાગે છે.” જનકે કહ્યું: “તમારે તો હવે ચાર કલાક ફાંસીના બાકી છે, છતાં ચરીરનું તથા ખાવાનું જ્ઞાન તમને ન રહ્યું, તો પછી રાજ્યનો અને વ્યવહારનો ભાર ઉપાડવા છતાં, મારું ચિત્ત આસક્તિરહિત રહે છે એટલે જ લોકો મને વિદેહી કહે છે.”

૨૭૦-હું રાજ્ય કરવાને લાયક નથી

એક મુસલમાન બાદશાહે એક હિંદુ રાજા ઉપર ચડાઈ કરી. તેણે પાટનગરની પાસે પડાવ નાખ્યો અને દૂત મોકલી કહેવડાવ્યું કે, “અમારી સાથે લડાઈ કરો, નહિ તો રાજ્ય આપી દો.” હિંદુ રાજાએ પ્રેમપૂર્વક કહેવડાવ્યું કે, “મે

મારી પ્રજાના સુખ માટે રાજ્ય કરવાની તમારી પ્રતિજ્ઞા હોય, તો હું અત્યારથી તમને રાજ્ય આપી ચૂક્યો છું.” બાદશાહ તે વાત સાંભળી દંગ થઈ ગયો અને પોતાના ઉમરાવોને સાથે લઈ તે પેલા રાજાને મળવા ગયો. બાદશાહની મુલાકાત વખતે જો ખેડૂતોનો કેસ ચાલતો હતો. એકે જમીન વેચી નાખેલી તે બીજાએ વેચ્યાણુ રાખેલી હતી. તે જમીનમાંથી ધન નીકળ્યું હતું. પહેલો પટેલ કહે કે, “તે ધન તારું કહેવાય,” ત્યારે બીજો કહે કે “મારું નહિ પણ તારું જ છે.” રાજાએ કહ્યું: “એકનો પુત્ર અને બીજાની પુત્રીનાં લગ્ન કરો અને બધું ધન પુત્રીને પહેરામણીમાં આપી દો.” આવા ન્યાયથી બાદશાહ તથા સભાના બીજા મનુષ્યો અકિત થઈ ગયા. ખેડૂતો રાજી થતા થતા ઘેર ગયા. રાજાએ બાદશાહને પૂછ્યું: “આવા પ્રસંગે તમે કેવો ન્યાય કરો?” બાદશાહ જોલ્યો: “અમે તો જોડને મારીને કાઢી મૂકીએ અને ધન રાજ્યમાં લઈ લઈએ.” રાજાએ પૂછ્યું: “તમારા દેશમાં તાપ, ઠંડી, વરસાદ કેવાં પડે છે?” ત્યારે બાદશાહ જોલ્યો: “બધી ઋતુઓ આવે છે, પણ તમારા જેવી નહિ.” બાદશાહે વિચાર કર્યો કે, ‘જે રાજ્યમાં ખેડૂતો પણ સત્ય અને પ્રમાણિકપણાને વળગી રહેનારા છે, તે રાજ્યમાં આપણા જેવા-એ માથું મારવું નકામું છે.’ તે હિંદુ રાજા સાથે મિત્રતા બાંધી પોતાને દેશ પાછો ગયો. એક સંસ્કૃત શ્લોકમાં કહ્યું છે કે—

“હે રાજન ! જો તું પૃથ્વીરૂપી ગાયને દોડવાને ઇચ્છતો હોય, તો પ્રથમ પ્રજારૂપી વાછરડાને પોપ; તે પ્રજાને સારી રીતે પોપીશ એટલે કદપવૃક્ષની પેડે અનેક ફળ આપનારી આ ભૂમિ થશે.”

૨૭૧-મૂર્ખાઓ શું કરે?

એક વખત એક ગામમાં પશુની બીમારી ચાલી. તે બીમારીમાં ઘણાં પશુઓ ભોં ભોં બરાડા પાડી મરી ગયાં. ગામના આહીર લોકોએ તે રોગની દવા ખોળી કાઢી. તે દવા એવી હતી કે, છાણામાં લોઢાનો સળિયો ભરે અને પશુના બે ઠેકના ભાગ ઉપર અને બે ગરદન ઉપર ડામ દેવા, એટલે પશુ સારું થઈ જાય! હવે એવું બન્યું કે, કોઈ એક સામવેદી બ્રાહ્મણ તે ગામમાં આવી ચડ્યો. પ્રાતઃકાળમાં ખટકમંદી પરવારી તે સામવેદનું ગાન કરવા લાગ્યો. એક આહીર ત્યાં થઈને જતો હતો, તેણે વિચાર્યું કે, ‘આ બીમારી મનુષ્યને પણ લાગુ પડી માટે તેને જલદી રોકવી જોઈએ, નહિ તો આ બ્રાહ્મણ મરી જશે.’ આવેા વિચાર કરી તેણે બીજા આહીરને બોલાવ્યા. તેમણે છાણામાં લોઢાનો સળિયો ગરમ કર્યો અને પંડિતને બાંધી ડામ દેવા લાગ્યા. પંડિતે કહ્યું: “હું તો વેદનું ગાન કરું છું છું છું કંઈ રોગી નથી.” ત્યારે મૂર્ખ આહીરે બોલ્યા: “આ તો બેમાન અવસ્થામાં બેઠે છે, એમ કહી બ્રાહ્મણને બે ઠેક ઉપર અને બે ગરદન ઉપર ડામ ચાંપી દીધા. પંડિતે પ્રારબ્ધને યાદ કરી કપાળે આગળી મૂકી, ત્યારે આહીરે સમજ્યા કે, કપાળે ડામ દેવાનું કહે છે પછી તેમણે કપાળે પણ એક ડામ દીધો. પંડિતે પંડિતને સૂચન કર્યું ત્યારે વિશેષતઃ મૂર્ખમમાત્રમધ્યે મૌનં વિચય મદુ પાદિનાનામ મૂર્ખના સમાજમાં પંડિતે સૂચન કર્યું એજ શાસ્ત્રપ્રમાણ છે.”

૨૭૨-માયાને કોણ છોડતું નથી ?

એક ગ્રાહણ પ્રસિદ્ધ જ્ઞાની જનક રાજ પાસે જઈ બોલ્યોઃ “શું કરીએ, આ પાપી મન એટલું બધું ચંચળ છે કે હું ઘણા જ પ્રયત્ન કરું છું પણ હજી મન માયા છોડતું નથી. તેનો કંઈ આપ રસ્તો બતાવો.” જનક રાજએ જિભા ધઈ એક થાંભલાને પકડી રાખ્યો અને બોલ્યા કે, “આ થાંભલો મને છોડે ત્યાર પછી તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપું.” ગ્રાહણ બોલ્યોઃ “આપ કેવી ગાંડી વાત કરો છો? શું એ થાંભલાએ તમને પકડ્યા છે કે તમે થાંભલાને પકડ્યો છો? એ જડ થાંભલો તે કંઈ પકડી રાખતો હશે? તમે મૂંઝી દો એટલે છૂટા જ છો; જ્યાં સુધી તમે તે પકડી રાખો, ત્યાં સુધી બંધાયેલા જ રહો ને?” જનકે હસતાં હસતાં કહ્યું કે, “આ થાંભલા પ્રમાણે મન પણ જડ છે. એ ‘નિયારું’ આત્માને કેવી રીતે પકડી શકે? મેં જેવી રીતે થાંભલાને પકડ્યો છે, તેવી રીતે તમે મનને પકડ્યું છે. જો તેને છોડી દેવામાં આવે તો તમે છૂટા જ છો અને પકડી રાખો તો બંધાયેલા જ છો. અર્થાત્ જડ મનને ચાહે તો કુમાર્ગમાં ચલાવો અથવા સુમાર્ગમાં ચલાવો, તે વાત તમારે આધીન છે. લોકો નકામું કહે છે કે, માયા છોડતી નથી. સત્ય વાત તો એ છે કે મનુષ્યોનો તેમાં પ્રભાવ જ છે.”

૨૭૩-ક્રોધથી વાણિયાનું કુટુંબ નાશ પામ્યું

એક વાણિયો, તેની સ્ત્રી અને એક નાનો પુત્ર એમ ત્રણનું સુખી કુટુંબ હતું. એક દિવસ એવું બન્યું કે, વાણિયો નામું લખતો હતો અને હિસાબ કરતો હતો. એરામાં નાનો

છોકરો આવી લાડ કરવા લાગ્યો. તેણે વાણિયાના હાથમાંથી
 ઠલમ લઈ લીધી, ઠલમ પાછી આપીને ચોપડો લીધો. બાળ-
 કના આવા નિર્દોષ આચરણથી વાણિયો ખુશી થતો હતો.
 એવામાં પાસે સો રૂપિયાની નોટ પડી હતી, તે છોકરાએ ઠાપી
 અને થોડી વારમાં તેના ફાડીને કકડા કરી નાખ્યા. બ્યારે
 નોટના કકડા થયેલા વાણિયાએ જોયા, ત્યારે તે ક્રોધને રોષી
 શક્યો નહિ. અતિ ક્રોધમાં આવી તેણે બાળકને લાતે લાતે
 માર્યો. બાળક થોડી વાર તરફડી મરી ગયો. આ દૃશ્ય મેડા
 ઉપર બેઠેલી સ્ત્રીએ જોયું; તેથી બાળકના દુઃખે દુઃખી થઈ તે
 ઉપરથી નીચે પડી, બાળકની સાથે મરણ પામી. વાણિયાએ
 વિચાર્યું કે, 'હવે મારે પણ જીવીને શું કરવું છે? સરકાર
 મને જપવા નહિ દે.' તેથી તે પણ આપઘાત કરી મરી ગયો.
 આ પ્રમાણે ક્રોધને આધીન થવાથી વાણિયાનું આપુષ
 કુટુંબ નાશ પામ્યું, માટે ક્રોધને અધીન થવું નહિ. તેમ છતાં
 કેઈ વાર ક્રોધ ચઢી જાય તો ખામોશી રાખવી.

૨૭૪-કોણ ચઢે, સ્વોરાક કે કસરત?

એક રજારીના બે દૂતરા દોડવામાં બહુ હોશિયાર હતા.
 તેમનો ખોરાક જીવારખાજરીના રોટલા અને છાંયનો હતો.
 એક સાહેબની પાસે બે દૂતરા હતા. તેને સાહેબ રૂઢ વગેરે
 ઉત્તમ પદાર્થ ખવડાવતો. રજારીના દૂતરાની પ્રશંસા સાંભળી
 તે સાહેબને તેના દૂતરાની જોડે દોડવાની સરન કરવાનું મન
 થયું. પશ્ચિમમાં આવ્યા પણ દૂતરાઓને બહુ ચોખથી પાતે
 છે. પ્રાચીન સમયમાં બારનવજમાં ગાય પગાતી, આજે દૂતરા
 પગાતે છે! જગતમાં તે સાહેબના દૂતરા દોડવામાં બરવાડના

કૂતરાની પાછળ રહી ગયા. આથી સાહેબ શરમાયો અને બરવાડને પૂછ્યું કે, “તું શું જોરાક આપે છે?” બરવાડે જુવાર વગેરે તેને બતાવ્યાં. પછી સાહેબે પણ ચોતાના કૂતરાઓને તે જોરાક આપવો શરૂ કર્યો; તેથી તેા ઊલટા તેના કૂતરા દૂબળા પડ્યા, ત્યારે તેણે બરવાડના કૂતરા ભેડે બદલો કર્યો. બરવાડ કૂતરાઓને સાહેબ જોરાક આપતો. પણ હંમેશાં તેમને નિયમસર દોડાવતો. સાહેબ દૂધ વગેરે પાચ પણ દોડાવતો અભ્યાસ કરાવે નહિ. આ ઉપરથી સમજવાનું કે જોરાક સાહેબ હોવા છતાં નિયમિત કસરત કરવાથી બળવાન થવાય છે.

૨૭૫-પુત્રે પિતાને ન ઓઠ્ઠ્યો !

એક વખત એક બ્રાહ્મણને પચીસ વર્ષની ઉંમરે એક છોકરો થયો. બીજે દિવસે તે બ્રાહ્મણ વિદેશમાં ગયા. તે ત્યાં ઘણો વખત રહ્યો. તે છોકરો કાગળ દ્વારા પિતાને ભણતો હતો પણ ઝાળખતો નહિ. માતા કહેતી કે, “તારા પિતા વિદેશમાં છે તે આપણી આજીવિકા ચલાવે છે.” એક દિવસ એણે બન્યું કે, તે છોકરો કંઈ કામ માટે બીજે ગામ ગયો હતો, ઘેર આવવા નીકળેલા તેના પિતા તે જ ગામમાં તેને મળ્યા. એક જણા એક ધર્મશાળાની એક જ કોટડીમાં રાત રહ્યા, છતાં એકબીજાને ઝાળખતા નહિ. જગ્યાને માટે છોકરો બાપ સાથે લડવા લાગ્યો. છોકરો બોલ્યો: “આ કોટડી કંઈ તારા બાપની નથી. બધી રાકીને કેમ પડ્યો છું?” બીજે દિવસે બ્રાહ્મણ ચોતાને ઘેર આવી પહોંચ્યો. પાછળથી છોકરો પણ ઘેર જઈને જુએ છે તેા રાતવાળો માણસ દેખ્યો! માતાએ કહ્યું: “આ તારા પિતાજી” છોકરો પિતાની માફી માગવા લાગ્યો. છોકરો માને કહેવા લાગ્યો કે, “અમે રાત્રે એક જ

ઠાટડીમાં હતા, પણ મેં તેમને ઝોળખ્યા નહિ.” આ પ્રમાણે
 હવરૂપી છોકરો તે ઈશ્વરને ઝોળખતો નથી, ત્યાં મુધી ઈશ્વર
 સાથે વિરોધ કરે છે. જ્યારે બ્રહ્મવિદ્યારૂપી માતા તેને સમ-
 ભવે છે, ત્યારે તે વિરોધ છોડી દઇ પ્રભુભક્ત બને છે.

૨૭૬-કાચની વંગડી નાશવંત છે

સને ૧૮૫૭ ના બળવામાં અજબ પરાક્રમ બતાવનાર
 બાંસીની રાણી લક્ષ્મીબાઇથી કેણુ અજબયુ' હશે ? લક્ષ્મીબાઈ
 વિધવા હતી. તે પોતાની હોશિયારીથી રાજ્ય ચલાવતી હતી.
 એક સમયે રાજધાનીમાં એક પંડિત કથા વાંચતો હતો.
 રાણીને તેની ખબર પડી. તે સરળ સ્વભાવની અને ધાર્મિક-
 વૃત્તિની હોવાથી એક દિવસ પંડિતની કથા સાંભળવા ગઈ.
 રાણીને સોનાનાં કડાં પહેરેલાં જોઈ ટીકા કરી તે બોલ્યો કે,
 “આજકાલ ધર્મની મર્યાદા તૂટી ગઈ છે. જે સ્ત્રીઓ પતિ
 હવતાં કાચ વગેરેની બંગડીઓ પહેરતી તે વિધવા થયા પછી
 સોનાનાં કડાં પહેરે છે.” રાણી જેટલી આસ્તિક હતી તેટલી જ
 બુદ્ધિશાળી તથા હાજર-જવાબી હતી. તે તરત બિબી થઈ
 બોલી: “પંડિતજી, પતિ હવતાં અમે કાચની બંગડીઓ જો
 માટે પહેરીએ છીએ કે, પતિનું શરીર કાચ સમાન નાશવંત
 છે. જ્યારે તેમનું શરીર છૂટી વ્યય છે ત્યારે તે અવિનાશી અખંડ
 પરમાત્મા સમિચ્છદાનંદસ્વરૂપ થઈ જાય છે; તેથી અમે વિધ-
 વાઓ જે નાશવંત નથી તેવાં સોનાનાં કડાં પહેરીએ છીએ !
 અર્થાત મોનારૂપી પ્રભુનો આશરો લઈએ છીએ. ખરું સૌના-
 ન્ય જ તેનું નામ છે.” આ સાંભળી પંડિત શૂંપ થઈ ગયો.

૨૭૭-સમદૃષ્ટિ ને સર્વ સમાન

એક ગામની લાગોળે સાધુઓએ મુકામ કર્યો. તેમાં ગાંડા જેવા દેખાતા એક મહાત્મા હતા. તેઓ પ્રસન્નચિત્તે સમૂહમાં ફરતા હતા. તેમને જોઈ કેટલાક કહેવા લાગ્યા કે, આ તો અધોરી છે, કોઈએ કહ્યું આ પાખંડી છે, કોઈ કહે, આ ગાંડો માણસ છે. લોકોની વાતો સાંભળી તે મહાત્મા હસતા હતાં. આ બધી વાતો સાંભળી એક સજ્જન માણસે કહ્યું કે, “તે ઉપરથી ગમે તેવા દેખાય છે, પણ આપણા બધા કરતાં તે સારા છે; જો તમે ન માને તો એક માણસ તેમની પાછળ જઈ જુઓ અને જ્ઞાન સંબંધી પ્રશ્નો પૂછો.” પેલા માણસના કહેવાથી એક માણસ તેમની પાછળ જઈ જુએ છે તો તેઓ કૂતરાને ખાવાની ચાટમાં કૂતરા જોડે ખાય છે અને કૂતરાને કહે છે કે, “ખાઉધરા ! તું એકલો ખાય છે ? મને બોલાવતો પણ નથી !” આ બનાવ જોઈ પેલાએ મહાત્માને નમસ્કાર કર્યા અને તે બોલ્યો કે, “આપ અલૌકિક પુરુષ છો. મને જ્ઞાનનો ઉપદેશ આપો.” મહાત્મા બોલ્યા : “જ્યારે ગંદી ખાળતું જળ અને ગંગાજળમાં કયો ભેદ નહિ જણાય અને શ્રીઓનાં સુંદર ગીતો અને સિંહની ગર્જના તમને સમાન લાગશે, ત્યારે સાચા જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થશે.” એમ કહી મહાત્મા ચાલ્યા ગયા અને લોકો આશ્ચર્યથી તાકી જોઈ રહ્યા.

૨૭૮-હું અને તમે સમાન છીએ

એક પ્રાક્ષણની ઘણી દરિદ્રાવસ્થા હતી. તે એક વખત રાજા પાસે ચાચના કરવા ગયો. તે રાજા લોજ રાજા જેવો ન હતો

પણ સુધરેલા જમાનાનો હતો, તેથી તે બ્રાહ્મણની હાંસી કરી બોલ્યો: “જુદેવ, તમે આવ્યા તે ઘણું સારું થયું! પૂર્વે દાન લેનારા બ્રાહ્મણોમાં તમારા પૂર્વજ અગત્ય હતા. તે આખા સમુદ્રનું પાન કરી ગયા હતા. તમે તેમના વંશના હોવાથી આ ઘડો લારી જળ પી જાઓ તો દાન આપું.” બ્રાહ્મણ સમજી હતો તેથી બોલ્યો: “હે રાજન, તમારા પૂર્વજ શ્રીરામચંદ્રજી હતા, જેમણે સમુદ્રમાં પર્વત તરતો કયો હતો. જો તમે આ ઠા શેરનો પથરો પાણીમાં તારો તો હું તમને ધન્યવાદ આપું!” રાજા આ ઉત્તર સાંભળી પ્રસન્ન થયો અને બ્રાહ્મણને યથાશક્તિ દાન આપી વિદાય કયો.

૨૭૯-પંડિતની ચાતુરી

દિલ્હીના બાદશાહ વિષે એક વાત છે. એક બ્રાહ્મણ બાદશાહના શાહજહાને ભણાવવા જતો. બાદશાહે એક દિવસ પંડિતને કહ્યું: “પંડિતજી, મને સંઘ્યા શિખવાડો.” બ્રાહ્મણે વિચાર્યું, ‘જો હું આને સંઘ્યા શીખવીશ તો શાસ્ત્રોનો વિરોધ લાવી બ્રાહ્મણો મારો બહિષ્કાર કરશે અને જો ના કહીશ તો બાદશાહ ક્રોધ કરી મારો ઠંડ કરશે.’ આમ વિચાર કરી બાદશાહને પૂર્વ દિશા તરફ સુખ રાખી બેસાડ્યો. પછી પંડિતે કહ્યું: “આપ આપની શિખાને બાંધો. બાદશાહે માથે હાથ મૂક્યો, તો શિખા મળે નહિ, શું બાંધે? ત્યારે પંડિત બોલ્યો: “ચોટી રાખશે ત્યારે આગળ સંઘ્યાવિધિ ચાલશે, નહિ તો ગાયત્રી મારા ઉપર ક્રોધ કરે.” બાદશાહ શું બોલે? ચોટલી રાખે તો કાજુ દટ અને ન રાખે તો સંઘ્યા ન શિખાય. પંડિતની ચાતુરી એજ સી પ્રસન્ન થયા.

રેલંગ-આં માછીમાર છે

એક દિવસ એક મહાત્મા પોતાના શિષ્ય સાથે જતા હતા. રસ્તામાં એક માછીમાર જાળ વડે માછલી પકડતો હતો. શુરુ નીચું જોઈ આત્મચિંતનમાં આવી જતા હતા. શિષ્યે આ દૃશ્ય જોઈ માછીને ‘અહિંસા પરમો ધર્મ’નો ઉપદેશ દેવા માંડ્યો. માછી બોલ્યો: “બાવાજી, તારે રસ્તે આવ્યો જા. તને ડહાપણ કરવા કોણે બોલાવ્યો છે?” શિષ્યે સોટી સંભાળી. બોલાચાલી થઈ. શુરુ આગળ નીકળી ગયા હતા, તે પાછા આવ્યા અને શિષ્યને કહ્યું: “આપણો ધર્મ ઉપદેશ આપવાનો છે, હંડ આપવાનો નહિ. હંડ તો ક્ષત્રિય આપે.” શિષ્ય બોલ્યો: “ક્ષત્રિય બચ્ચો અત્યારે કોઈ નથી; નહિ તો આટલી ગાયો જ શાની કપાય? આવા હુણેને હંડ કોણ આપશે? રજા આપે તો એ મામાનું તૂંબડું તોડી નાખું.” શુરુ બોલ્યા: “એમ ન બને. કર્મની ગતિ ન્યારી છે. સર્વને હંડ દેનાર પરમાત્મા છે. આપણે કોણ?” આ સંસારમાં સારાંખોટાં કર્મોનો બદલો અવશ્ય લોગવવાનો છે. થોડા સમય પછી તે જ તળાવ પાસે થઈ શુરુશિષ્ય જતા હતા, ત્યારે એક સાપને હજારો કીડીઓ વળગી પડેલી જોઈ. શિષ્યે આ જોઈ અકસોસ કરવા લાગ્યો. શુરુએ કહ્યું: “આ સાપ તે પેલો માછી છે, કીડીઓ તે પેલી માછલીઓ છે; જે બધી લેગી મળી પૂર્વજન્મનું વેર લે છે. ઈશ્વરના ન્યાયને કોઈ ઉલ્લંઘન કરી શકે તેમ નથી; માટે શુદ્ધાચરણથી ચાલવું જોઈએ.”

૨૮૧-રાક્ષસ કોણ હતું ?

એક પંડિત એક ગામમાં રામાયણની કથા કરતો હતો. ઘણા માણસો તે સાંભળતા હતા. સૌ કોઈ હાથ હા કરતા, પણ સમજવાની કાળજી કોઈને ન હતી. રામાયણની કથા પૂરી થઈ, ત્યારે છેલ્લે દિવસે એક શ્રોતા જિલો થઈ બોલ્યો: “પંડિતજી, આપની આજ્ઞા હોય તો પૂછું.” એમ કહી તે બોલ્યો: “કથામાં આપણને તો કંઈ લાંબી સમજણ પડતી નથી. રામ અને રાવણ લડ્યા એટલું હું સમજ્યો છું. વળી વચ્ચે દેવોની અને રાક્ષસોની વાત આવતી હતી. હું પૂછું છું કે, આ રામ અને રાવણમાં રાક્ષસ કોણ અને દેવ કોણ હતો? પંડિત કપાળે હાથ દઈ બોલ્યો: “અરે મૂળ, રામ રાક્ષસ ન હતા. તે તો સાક્ષાત્ અખિલ જીવનના અધિપતિ હતા. રાવણ પણ રાક્ષસ નહોતો; કારણ કે તે પૂર્વજન્મમાં વિજય નામનો દારપાળ હતો, અર્થાત્ તે એક દેવ હતા. ખરેખર રાક્ષસ તો હું છું, કારણ કે તારા જેવાની પાસે રામાયણ વાંચી, અને બીજો રાક્ષસ તું કે આટલા દિવસ કંઈ સાંભળી છતાં કશુંય ન સમજ્યો.”

૨૮૨-મારો ધર્મ હું સમજું છું

એક દિન દત્તી એ દેવીઓ, મુરલીદાસેય સત્તરતી: બ્રહ્મિયરે મુખ દેવધી, યજ્ઞ દેવગમાં ય ગતવતી !
એક દક્ષિણ રાજકુમાર પરત્વીને ઘેર આવ્યો. પોતાના રાજ્ય ઉપર મનુ ચડી આવ્યો છે, એવી વાત તેણે સાંભળી

આ વખતે તેના હૃદયમાં શત્રુનું નામ સાંભળી ક્ષાત્રતેજ
 ઊછળી આવ્યું અને બીજી બાજુ નવોઢા પત્નીનું સ્મરણ થયું.
 લગ્ન પછીની આ પહેલી જ રાત્રી હતી. તે યુદ્ધ અને યુવતી-
 ના વિચારે ચઢ્યો. એકાએક તેણે યુદ્ધમાં જવાનો નિશ્ચય કયો.
 શરવીરને શોભે તેવાં હથિયારો સજીને તે તૈયાર થયો. તેનું
 મન તો માનિનીમાં મહાલતું હતું. પત્ની પાસે જઈને તે
 બોલ્યો: "પ્રિયા, ક્ષત્રિયોનો ધર્મ જ એવો છે કે સમરાંગણમાં
 મરવું. ક્ષત્રિયાણીનો ધર્મ તમારે સાચવવાનો છે." સ્ત્રી બોલી:
 "તમારે બેઠ્ઠિફર રહેવું. હું મારા ધર્મથી એક તમુ પણ ડગ-
 નાર નથી." પછી તે થોડો આગળ ચાલી, તલવાર ઉપર
 હાથ ફેરવતાં પાછો ફરી બોલ્યો: "મારી વહાલી, તને મારા
 શત્રુઓ ન પકડી જાય, કારણ કે હું પાછો આવ્યો કે મરી
 ગયો, તેની કેને ખબર છે?" ક્ષત્રિયાણી બોલી: "જો છતીને
 આવશે તો મળીશું, નહિ તો સ્વર્ગમાં સાથે સંચરીશું. હું
 નાદાન માળાપની પુત્રી નથી. તમે નિશ્ચિંત રહેજો અને બહા-
 દુરીથી લડી જય મેળવજો." રાજકુમાર બારણા સુધી જઈ
 પાછો આવ્યો ને બોલ્યો: "મારા કુળને કલંક ન લાગે." તે
 સાચી ક્ષત્રિયાણી હતી. તે સમજી ગઈ કે, 'રાજકુમારનું મન
 મારામાં જ ગૂંથાયેલું છે, તે રણમાં જઈ કંઈ ધોગવાના નથી.'
 તેથી તેણે એકદમ સિંહણની પેઠે ફૂદીને ખૂંટીએથી તલવાર
 લઈ પોતાનું માથું કાપી પતિની ડોકમાં બાંધી દીધું! રાજપૂ-
 તની આંખ ફાટી, ને તે રણમાં ગયો અને ત્યાં જય મેળવ્યો!
 ધન્ય છે આવી વીર રમણીઓને!

૨૮૩-વસ્તુને વાપરનાર ન હતા

એક વૈશ્ય ઘણો ધનાઢય હતો. તેણે ધનના તથા પોતાના રક્ષણ માટે મોટાં હથિયાર વસાવ્યાં હતાં. હથિયારો હતાં, પણ ધનના લોભે તેને વાપરનાર નોકરો રાખ્યા નહોતા. એક વખત એણે બન્યું કે, ચોર લોકો લૂંટવા આવ્યા, ત્યારે શેઠાણીએ કહ્યું: “જાગો છો કે? ચોર લૂંટી જાય છે.” શેઠ બોલ્યા: “આવવા કે, કંઈ પરવા નથી. આપણે ત્યાં જાત-જાતનાં શસ્ત્રો છે. હમણાં ચોરોની ખગર લઈ છું.” ત્યારે ચોરોએ લૂંટવા માંડ્યું, ત્યારે શેઠ બોલ્યા: “ચારસો-પાંચસો વાળી તલવાર ચાલ, હજારવાળી ખંદ્રક આવ,” તે એ પ્રમાણે બોલવા માંડ્યો, પણ કોઈ આવ્યું નહિ; તેમ તલવારનો શેઠ ગોળીનો ખાર પણ થયો નહિ! ચોર લૂંટીને ચાલ્યા ગયા, ત્યારે શેઠને ક્રોધ થઈ્યો અને તલવાર વગેરે આયુધો પડ્યાં હતાં તેને લાત મારી અને કહ્યું: “તમારે માટે ખર્ચેલા મારા પૈસા પાણીમાં ગયા.” આમ છતાં હથિયારો તે હિંમતના અભાવે લૂંટાઈ ગયા. આવી રીતે આપણને મળેલા આ મનુષ્યદેહરૂપી અમોઘ શસ્ત્રને આપણે યથાર્થ રીતે વાપરી ન જાણીએ, તો આપણે પણ પરિપુષ્ટોથી લૂંટાઈ અંતે પરના વાનુજ રહેશે.

૨૮૪-અમે તો પિતા પામ્યાં મુક્તિ મેઝવીશું!

અંતરે પ્રથમ આ દેશમાં વેપાર કરના આવ્યા હતા. પીર પીર તેમનો વેપાર વધ્યો. સાથે સાથે નવા પત્ર જામી ઉતરે ઇ. સ. ૧૮૫૭ ના બગલા પટ્ટી તેમની નવા કાયમ થયું.

અંગ્રેજ સત્તાની સાથે તેમની કેળવણી, રીતભાત, ધર્મ વગેરે દાખલા થયાં. એક વખત એક પાદરી ઉપદેશ આપતો હતો. તે લોકોને કહેતો કે, “ઈશુનો આશ્રય લીધા વિના મુક્તિ મળતી નથી.” લોકોએ પૂછ્યું કે, “ઈશુ કોણ છે?” પાદરી બોલ્યો: “તે ખુદાનો માનીતો પુત્ર છે.” લોકોએ પૂછ્યું: “ખુદા જીવે છે કે નહિ?” પાદરી બોલ્યો: “તેનો કોઈ દિવસ નાશ થતો જ નથી, તે તો અમર છે.” લોકોએ પૂછ્યું: “ઈશુ અત્યારે છે કે નહિ?” પાદરી બોલ્યો: “સ્થૂળરૂપે નહિ પણ સૂક્ષ્મરૂપે છે.” લોકોએ હસતાં હસતાં કહ્યું: “પાદરી સાહેબ, તમે શું બોલો છો? પ્રભુરૂપી બાપ બેઠો છે, ત્યાં સુધી છોકરા પાસેથી મુક્તિ શા માટે લઈએ? વળી તે છોકરો પણ હયાત નથી. માટે અમને તો જીવતો બાપ જ મુક્તિ આપશે. શું તમે પિતાપુત્રને લડાવવા આહો છો?” પાદરી આ બધું સાંભળીને રૂપ થઈ ગયો. તે સમજ્યો કે અહીં આપણે ગજ નહિ વાગે, માટે તે ઢંઢાકામાં પેઠો. ત્યાં લોખા લોકોને પક્ષમાં લીધા અને પોતાનો ધર્મ ચલાવ્યો.

૨૮૫-દમન, દાન અને દયા

એક વખત પ્રજ્ઞાલુની પાસે દેવો, રાક્ષસો અને મનુષ્યો એમ ત્રણે સાથે ઉપદેશ લેવા ગયા. પ્રજ્ઞાલુ સમજ્યા કે, ‘જો હું અલગ અંગત ઉપદેશ આપીશ તો અંદરઅંદર રાગદ્રેષ થશે, તેથી તેમણે ત્રણેને સાથે જ એક અક્ષરમાં ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કે, ‘દં શતિ’ દેવો સમજી ગયા કે, આપણે ત્યાં રંભાદિ અપ્સરાઓ છે તેથી આપણે ઇન્દ્રિયલોભુપ થઈ ગયા હીએ, તેથી પિતામહ આપણને દ કહીને દમન-ઇન્દ્રિયનિગ્રહ

કરવાનું કહે છે. મનુષ્યો સમજ્યા કે, આપણામાં સામાન્ય રીતે લોભ વધારે હોય છે, તેથી સંચય ઉપર વધારે દષ્ટિ આપીએ છીએ અને તેમાં જિંદગીને ઝરખાદ કરીએ છીએ. માટે પ્રજાજી આપણને દ દ્વારા દાન કરવાનું કહે છે. પત્રી રાક્ષસોએ વિચાર્યું કે, આપણે બહુ ક્રોધી છીએ અને ક્રોધાવેશમાં આપણે બહુ જ હિંસા કરી બેસીએ છીએ; માટે પિતાજી કહે છે કે, દ એટલે દયા કરો, એટલે ક્રોધ મટકી જશે. આ પ્રમાણે ત્રણેને પિતાએ સદ્વર્તનનો ઉપદેશ આપ્યો. અર્થાત્ કામ, ક્રોધ અને લોભ એ ત્રણ નરકનાં દ્વારને રાખવાનો આ ઉત્તમોત્તમ રસ્તો છે.

૨૮૬-નિંદાનું ફલ

જે પંડિતો ફરતા ફરતા એક ગામની ધર્મશાળામાં જિતયાં. એ ધર્મશાળામાં જિતરેલા સામાન્ય લોકો તો પાસે બેસી કુખડુખની વાતો કરી આનંદ કરતા હતા; ત્યારે પંડિતો પોતપોતાના અભિમાનમાં મસ્ત થઈ એકબીજાની સામું પવ જોતા નહિ. ક્યારેક જોતા તો બહુ જ વાંકી અને તિરસ્કાર યુક્ત દિશી જોતા. એક આ ખૂણે તો બીજે સામે ખૂણે બેઠો. એવામાં કેઈ સજ્જન શેઠ ત્યાં આવી ચડ્યો અને બેડ પંડિતોને જોજન માટે નિમંત્રણ આપ્યું. શેઠ જરા વિવેકી અને સાથે સાથે વિનોદી પણ હતો. તેથી એક પંડિતને શેઠે કહ્યું: “દષ્ટ વાગે આપણે ત્યાં જોજન થઈ જશે, માટે તમે બેડ સાથે જમવા આવજો.” શેઠે પરીક્ષા કરવા પહેલાં પંડિતને પૂછ્યું: “પેલા દેવડું બવવા દગે ?” પહેલો પંડિત બોલ્યો: “ક્યાં દું અને ક્યાં એ ? એ તો બગદ જેવો છે. એને એકટા પણ

ક્યા આવડે છે ? એ તો નકામો પંડિત થઈને ફરે છે.” બીજા પંડિત પાસે જઈ શેઠે પૂછ્યું : “પેલા પંડિત કંઈ ભણ્યા હશે કે નહિ ? તમે પંડિત પંડિતને જાણો, અમે શું જાણીએ, માટે પૂછું છું.” ત્યારે પંડિત બોલ્યો : “એ તો નિરક્ષર ભટ્ટાચાર્ય ગંધા જેવો છે. હમણાં શાસ્ત્રાર્થ થાય તો તેનું પોલ ખૂલી જાય.” શેઠે વિચાર્યું કે, ‘તમારું પોતાનું પોલ ખૂલી ગયું.’ શેઠ ઘેર ગયા. બ્યારે પેલા બે પંડિતો લોજન કરવા આવ્યા, ત્યારે એકની આગળ ઘાસ અને બીજાની આગળ ભૂસું મૂક્યું. બન્ને પંડિતો ઠેાખ્યા અને બોલ્યા : “શું તમે અમારી મરફતી કરો છો ?” શેઠે કહ્યું : “ના, પંડિતજી, તમે કહ્યું હતું કે, એ ગંધો છે, તેથી ગંધાનો ખોરાક ભૂસું તે તેને મૂક્યું અને તેણે કહ્યું હતું કે, તમે બળદ છો માટે તમને ઘાસ મૂક્યું છે.” બન્ને પંડિતો નીચું જોઈ જમીન ખોતરવા લાગ્યા. પછી ઘાસ તથા ભૂસું લઈ લીધું અને રસોઈ આપી. ત્યાર પછી બન્ને પંડિતો એકબીજાની નિંદા કરતા અટકી ગયા.

૨૮૭-અભિમાન શા માટે ?

એક વખતે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને અર્જુને કહ્યું : “જો હું ગાંડીવ-ધારી અર્જુન ન હોત તો અગણિત સેનાનો સંહાર કેાણ કરત ? હજી હું એક પરાક્રમ કરવા ધારું છું કે, સ્વર્ગની સીટી જાણીથી બનાવવી.” ગરૂડે આવીને કહ્યું : “જો હું ન હોત તો હજારો ગાંડી વિધ્યુને કેાણ લઈ જાત ? ગતિ કરવામાં મારા સમાન કેાણ છે ?” સત્યભામાદિ સ્ત્રીઓ બોલી : “અમે તમારા પર જોઈ પ્રેમવાળી નંથી. એકલી રુકિમણી આપની મરજી શું સાચવવાની હતી ?” શ્રીકૃષ્ણે હસી ગરૂડને કહ્યું : “તમે

ગંધમાદનમાં જાઓ, ત્યાં હનુમાનને કહેજો કે, દારિકામાં રામ આવી છે.” ગરુડે જઈ હનુમાનને કહ્યું. એટલે હનુમાનજી રામનું નામ સાંભળી બહુ પ્રસન્ન થયા અને આંખો બંધ કરી ભેડા રડવા લાગ્યા ! તેમણે ગરુડને કહ્યું : “તમે જાઓ, હું તમારું પહેલાં ત્યાં પહોંચીશ. ગરુડ બહુ જોરથી ઊડ્યો ખરો, પણ સમુદ્ર ઉદ્ધાંધન કરનાર હનુમાન તો એક કૂદકે દારિકામાં પહોંચી ગયા. અહીં શ્રીકૃષ્ણે સીંચોને કહ્યું : “તમારામાંથી કોઈ સીતાનું સ્વરૂપ ધારણ કરી મારી પાસે બેસો.” કોઈ સીતાનું સ્વરૂપ ધારણ કરી શકી નહિ, ત્યારે રત્નિમણિએ સીતાનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. પછી હનુમાનને શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું : “અર્જુન બાણથી સ્વર્ગની સીડી બનાવે છે, તે તમે જુઓ.” અર્જુને વજ્રાક્ષનો પ્રયોગ કરી જે સીડી બનાવી હતી, તે હનુમાને એક ક્ષણમાં ભાંગી નાખી ! આ જોઈ, અર્જુન, ગરુડ અને સત્યજામાદિ સીંચોનું અભિમાન ગળી ગયું.

૨૮૮-માતાનું ધાવણ દીપાવ્યું !

વીર દુર્ગને ધમરા ઘણી, નિજ દેરામુખિ કારણે;
ચાલ્યો ગયો સમરાંગણે, હિસો રહ્યો નહિ બારણે !

મોગલ સત્તાનાં મૂળ કાપનાર મહારાષ્ટ્રમાં ઉત્પત્તિ શિવાજી અને ઉત્તરે પંજાબમાં શુરુ ગોવિંદચંદ તેમજ રજપૂતાનામાં રાણા પ્રતાપ પછી વીર દુર્ગોદાસ હતા. વીર દુર્ગોદાસે અનેક યુદ્ધો જીત્યા હતા. તે કોઈ વખત પોતાના મરદાર સાથે તો, કોઈ વખત એકલા પછી યત્ન સામે લડતા જતા. યત્નભરેલા અનિદ્રા દર રહેતા, છતાં પણ તે નીકર યત્નને કરતા. તેમને પોતાની જુદા માતા, શ્રી અને નાના બાપ

સિવાય કાંઈ હતું નહિ. તે ઘડીએ ઘડીએ સૈનિકોને કહેતા કે, “આપણા દેશ બીજાને તાણે ન હોવો જોઈએ. આપણા દેશમાં બીજાને રાજ્ય કરવાનો શો હક છે? શું આપણે મરી પરવાયાં છીએ?” તે સાચી ક્ષત્રિયવટ બાણનારા હતા. એક દિવસ પોતાનું ગામ પડ્યું એવી તેમને રસ્તામાં ખબર પડી, તેથી તેમણે ચઢે ઘોડે ઘેર આવી માતાની ખબર પૂછી. માતા પુત્રને જોઈ રાજી તો થઈ, પણ તેને લાગ્યું કે, પુત્ર રણમાંથી ચઢે ઘોડે નાસીને આવ્યો છે. દુર્ગાદાસે ઘોડા ઉપર બેઠાં બેઠાં પાણી માગ્યું. તેની સ્ત્રી અને બાળક બહાર આવ્યાં. માતાએ વહુને કહ્યું: “જલદીથી ખાવાનું કરી નાખ. સ્ત્રીએ ઘરમાં જઈ શીરો ચેકવો શરૂ કર્યો. પેણી સાથે તાવેલો ઘસાવાથી બહાર અવાજ આવ્યો. ત્યારે માતા બોલી: “વહુ, તું આ શું કરવા બેઠી? મારો પુત્ર યુદ્ધમાં ભાલા, ખરછી અને તલવારના લોહાનો ખખડાટ સંભળી ઘેર આવ્યો, ત્યારે તું પણ ઘરમાં લોહું ખખડાવવા લાગી? હવે મારા પુત્ર ક્યાં જશે?” માતાનાં આવાં વચનથી દુર્ગાદાસ પાણી પીવા પણ રહ્યો નહિ. ન્યારે તેણે માતાનો મનમાન્યો પ્રદેશ શત્રુથી મુક્ત કર્યો, ત્યારેજ તે જઈયો. પછી આવીને માતાને પગે પડ્યો. ત્યારે માતા બોલી: “હવે તે મારું ધાવણ હીપાંચું છે!”

૨૮૯-અર્જુન માયાને નમસ્કાર કરે છે

અર્જુન હંમેશાં ભગવાનને કહેતા કે, ‘મારી માયા ઉદ્ધ-
ધન ન કરાય તેવી છે.’ એમ તમે કહો છો, તો મને તમારી
માયા બતાવો.” ભગવાને કહ્યું: “તેમાં શું જોવું છે? તારા
હિતની વસ્તુ હતી, તે મેં તને આપી છે.” અર્જુને હઠ પકડી

ત્યારે લગવાને કહ્યું: “હા, સ્નાન કરીને આવ. અર્જુન સ્નાન કરવા ગયો. સ્નાન કરતાં તે પાતાળમાં પહોંચી ગયો અને તે ત્યાંનો રાજા થયો. તે એક સુંદર રાણીને પરણ્યો. તેને છોકરાં થયાં. તે સ્ત્રી પ્રત્યે અર્જુનનો ખૂબ પ્રેમ હતો. ઘણાં વર્ષો વીત્યા બાદ તે સ્ત્રી મરી ગઈ, ત્યારે અર્જુનને ખૂબ દુઃખ થયો, એટલું જ નહિ પણ સ્ત્રી વિના જીવવું તેને અસહ્ય લાગ્યું. તે પોતાની સ્ત્રી સાથે બળવા તૈયાર થયો. લોકોએ તેને અટકાવ્યો, પણ તેણે માન્યું નહિ. તે સમયે લગવાન બ્રાહ્મણ સ્વરૂપમાં આવ્યા અને કહ્યું: “કંઈ હરકત નહિ. તારા પ્રેમીની જોડે તું બળજ, પણ પ્રથમ સ્નાન કરવું જોઈએ.” ત્યાં અર્જુન સ્નાન કરવા ગયો, ત્યાં તો તે લગવાનની પાસે આવી બેસી રહ્યો! અર્જુનને લાન આપ્યું, તે લગવાનને હાથ ભેડી કહેવા લાગ્યો કે, “તમને અને તમારી માયાને નમસ્કાર! ન બને તે વસ્તુને બનાવે તે. માયા. આપની એ માયાને ઠેકી રીતે જીતવી તે કૃપા કરીને કહો.”

૨૯૦-સંતોષી નર સદા મુગ્ધી

ગાંધન ગન્ધન વાન્ધન આરે રતનન ખાન;
જમ આવન સંતોષન શુભ ધન પૂલ સમાન.

કોઈ એક રાજકન્યાએ પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે, “જો મને કુંડ દુષિયાથી બરી થશે, તેની સાથે હું પરણીશ.” આ પ્રતિજ્ઞા માંભળી પણ રાજકુમારોએ ગાંઠાં બરી બરી ધન લઈ કુંડમાં નાખ્યું, પણ કુંડ બરાબ જ નહિ! આખરે બધા કુમારો યાકયા. તેમાંના એક કુમારે જંગલમાં જઈ તપ કર્યું. તેને સિદ્ધપુરુષનાં કંઈક થયાં. તે પુરુષે કહ્યું: “તું બ.ક.વિ.

ખ, તું બાણાવળી બની કન્યાને માટે જા. તે કુંડમાં એક
યુ છે, તેની ઉપર એક જામરો ફરે છે. તે માયાને બહાર
વધવા દેતો નથી. તે જામરને તાકીને મારીશ એટલે કુંડ
માં જશે અને કન્યા તને પરણશે.” કુમારે તે પ્રમાણે કયું.
મરને તેણે બાણથી વીંધી નાખ્યો. કાણામાંથી ધન ઊભ-
વા લાગ્યું. જોતજોતામાં કુંડ ભરાઈ ગયો. કન્યાની પ્રતિજ્ઞા
રી થવાથી તે તેની સાથે પરણી. સમજવાતું એ છે કે, સર્વ
જોડે શાન્તિ મેળવવા મળે છે. આખી જિંદગીની કમાણી
શાન્તિ માટે આપે છે, પણ શાન્તિ મળતી નથી. જે જીવાત્મા
પ કરી સિદ્ધશુરનો ઉપદેશ ગ્રહણ કરે છે, તે એકલક્ષી બની
માત્રમાને મેળવે છે. અર્થાત્ સંસારરૂપી કુંડમાં અસંતોષ-
રૂપી જામરો જામે તેટલી મનુષ્યસંપત્તિ મેળવે તો પણ સંતુષ્ટ
વધવા દેતો નથી. મનની એકાગ્રતા ધારણ કરી અભ્યાસ અને
વિરાગ્યથી અસંતોષને મારવામાં આવે, તો શાન્તિરૂપી રાજ-
કન્યાને સુખેથી મેળવી શકાય.

૨૯૧-વિદુરની માજી

શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને દૌરવપાંડવોના સંપને માટે વિદિ કરી
દુયોધનને સભામાં સમજાવ્યું, પણ અભિમાની દુયોધને માન્યું
નહિ. ઊલટો પોતાના પરાક્રમનું તે વર્ણન કરવા લાગ્યો અને
ધામિક પાંડવોની નિંદા કરવા લાગ્યો. છેવટે તે શ્રીકૃષ્ણચંદ્રને
ઠેક કરવા તૈયાર થયો. તે મૂર્ખને જામર ન હતી કે, જે શ્રીકૃષ્ણે
જન્મ્યા તે દિવસે જ કંસના ઠેકાણાને તોડી નાખ્યું હતું; તે
તેના જંધનમાં કેમ આવશે? શ્રીકૃષ્ણે ભયંકર સ્વરૂપ જતાવી
દુષ્ટોને ડરાવી દીધા. દુયોધનના મહેલમાં અનેક પ્રકારની રસોઈ

શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન અને તેમના સાથીઓ માટે તૈયાર થઈ હતી, છતાં એક ગરીબ સિખારી પણ જ્યારે અભિમાની મનુષ્ય અન્ન લેતો નથી, તો અખિલ બ્રહ્માંડનો નાથ ખાય ખરો કે? તેમણે દુયોધનની હપ્તન પ્રકારની રસોઈનો અનાદર કરી વિદુરની ભાજી ખાધી. વિદુરજીને ત્યાં ભાજી જમી રહ્યા પછી તે બોલ્યા: “બહુ વખત રુકિમણી આદિનાં લોભન હું જાણું, પણ આજના જેવી તૃપ્તિ કોઈ દિવસ થઈ નથી.” ખરેખર પ્રેમ એ અલૌકિક ચીજ છે.

૨૯૨-વેશ્યાણ પ્રતિજ્ઞા લીધી

આશા ખરેખર મોડું દુઃખ છે અને આશા રહિતપણું મહા સુખ છે. એક પિંગળા નામની વેશ્યા હતી. તે હંમેશાં પોતાના દુહા ધંધાથી ભરણ-પોષણ કરતી. આ પ્રમાણે તેના ધણાં વર્ષો વીત્યાં. એક રાત્રીએ તે બારણે શહ જોઈ રહી હતી કે, હમણાં કોઈ આવશે; પણ કોઈ આવ્યું નહિ. તે અંદર જઈને સતી પણ જાંઘ આવી નહિ તે પુનઃ બારણે આવી જોઈ રહી. જિભા જિભાં તેના પગ દુખવા આવ્યા. જો કોઈ પુરુષ દરશી આવતો જણાતો નો તે સમજતી કે તે અડી આવે છે. ત્યાં તે તે લીમત નાચવા લાગ્યો. જાણ. આ પ્રમાણે તે ગદ્ગદ જોઈને ગત. ત્ય પછી જાંઘ આવે નહિ અને બારણે જિભા નહો તેના ધંધા ભર. આમ કરતા અડધી રાત્ર વીતી ગઈ અને તે ચાલે નહો તેને પોતાના દુકાન ઉપર તેને ગતિ ઉપર થઈ તેણે કહ્યું હતી કે, “હું આજથી આ ધંધા છોડું છું. હું નાચવા, દા. એ ચાલે છું.” આમ તે નિવૃત્ત થઈને તે નવી અવસ્થામાં ગઈ.

ધી જિંધ આવી. આ બધું શુરુ દત્તાત્રેય જોઈ રહ્યા હતા. તે વેશ્યાનાં વચનો સાંભળી પિંગળાને પોતાના શુરુ તરીકે માની પોતાને રસતે આલતા થયા.

૨૧૩-દ્રૌપદી અને દુર્વાસા

જે વખતે પાંડવો વનમાં દુઃખી અવસ્થા ભોગવતા હતા, તે વખતે દુષ્ટ દુર્યોધને મુનિ દુર્વાસાને તેમના શિષ્યો સહિત આતુ-
માંસ કરાવ્યો. તેણે તેમની બહુ જ સારી સેવા બળવી. દુર્વાસા
પ્રસન્ન થયા, તેથી જતી વખતે કંઈક માગવાનું દુર્યોધનને કહ્યું.
દુર્યોધન કપટથી બોલ્યો: “જેવી રીતે આપે અહીં આતુમાંસ
કરી મને કૃતાયં કર્યો છે, તેવી જ રીતે પાંડવોને ત્યાં જઈ
તેમને કૃતાયં કરો; કારણ કે તમારે તો બેઠે આંખો સરખી
કહેવાય.” દુર્વાસા વનમાં પાંડવોને ત્યાં ગયા અને તેમની પાસે
ભોજન માગ્યું. પાંડવો દુર્વાસાના ક્રોધી સ્વભાવને લીધે ગભ-
રાઈ ગયા. તેમણે જમી પરવારી અક્ષયપાત્ર ઘોષને મૂકી દીધું
હતું. દ્રૌપદીએ દુર્વાસાને કહ્યું કે, “આપ પાસેની નદીમાં સ્નાન
કરી આવો. હું ત્યાં મુખીમાં રસોઈ તૈયાર કરું છું.” તે સ્નાન
કરવા ગયા એટલે દ્રૌપદીએ શ્રીકૃષ્ણને યાદ કર્યો. જય જાવો
દ્વારિકાનાથ શરણમેં સેરી । દ્રૌપદીનો આત્મનાદ સાંભળી બ્રહ્મ-
વત્સલ પ્રભુ પધાર્યો. અક્ષયપાત્રમાંથી ચોટેલું શાછતું પાતું
ખાઈને ત્રિલોકને તૃપ્ત કર્યો, એટલું જ નહિ, પણ દુર્વાસામુનિ
શિષ્યો સહિત તૃપ્ત થયા ! નિર્દોષ પાંડવોને સતાવવાની દુર્યો-
ધનની બાજી ઈશ્વરકૃપાથી આ રીતે ધૂળમાં મળી.

૨૧૪-ભક્તવત્સલ પ્રભુ

અંબરીષ રાજા જનકની ઝરોઝરી કરે તેવા હતા. તે
 મત, ઉપવાસ આદિ નિયમસર કરતા. એક વખત તેમણે
 એકાદશીનું મત કયું અને દ્વાદશીને રોજ પારણા કરા
 બેસતા હતા, તેવામાં દુર્વાસામુનિ આવ્યા અને બોલ્યા: "હું
 તારો અતિથિ છું." અંબરીષે કહ્યું: "મારાં ધન્યભાગ્ય પધારો."
 દુર્વાસા બોલ્યા: "હું સ્નાન કરી આવું છું." તેમને સ્નાન
 કરતાં વાર લાગી. અહીં દ્વાદશી થોડી બાકી હતી. તે સ્નાન
 થિને મૂંઝી પારણા કરે, તો અતિથિસત્કારનો અનાદર થાય
 અને ન કરે તો એકાદશીનત જાય. અંબરીષે વિચાર કરી
 જળનું આચમન કરી લીધું, કે જેથી બેડ સચવાય. જોવામાં
 દુર્વાસા આવ્યા અને ક્રોધિત થઈ બોલ્યા: "મને મૂંઝી તેં જા
 પાન કયું તેનું ક્ષણ તારે લોગવવું પડશે." દુર્વાસાએ પોતાના
 તપના પ્રભાવથી જટા છૂટી કરી મંત્રોચ્ચાર કર્યો, એટલે તે
 એક કૃત્યા ઉત્પન્ન થઈ. આ વખતે ભક્તવત્સલ ભગવાને પોતાનું
 મુદ્રાંશનચક્ર મોકલ્યું કે જે કૃત્યાને મારી દુર્વાસા તરફ વળ્યું
 દુર્વાસા મુદ્રાંશનને જોઈ નાસવા લાગ્યા. તેઓ ઇંદ્ર, બ્રહ્મા અને
 મહાદેવ વગેરેની પાસે ગયા, પણ કોઈએ તેમનું રક્ષણ ન
 કર્યું. અંતે તેઓ વિષ્ણુ પાસે ગયા, ત્યારે વિષ્ણુએ
 "મારા ભક્ત પામે જાઓ, તે તમને મુક્ત કરશે." કહ્યું
 અંબરીષ પામે ગયા. અંબરીષને તો અભિમાન હતું જ
 તેમણે દુર્વાસાની માફી માગી, તેમનો ક્ષમા કરીને સન્માન કર્યો
 દુર્વાસા શરમાઈ ગયા અને ત્યારપછી ક્રોધ કર્યો ઇંદ્રી દેવે

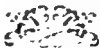
૨૧૫-હું તો કરી વતાવું છું

હલતા હૈ કરતા નહિ, મુખકા બડા લખાડ;
કાલા મુખ લે જાયગા, સાહેબ કે દરબાર.

એક સ્ત્રી પોતાના પિયેરથી સાસરે આવી. તેના પતિએ ત્યાંના સમાચાર પૂછ્યા: “સૌ કુશળ તો છે ને? નવા કંઈ સમાચાર છે?” પત્ની બોલી: “સૌ આનંદમાં છે, પણ મારો બાઈ આવતી દિવાળીએ દીક્ષા લેવાનો છે. તે અત્યારથી તૈયારી કરી રહ્યો છે. મારો બાઈ બહુ સમજુ અને જ્ઞાની હોવાથી પોતાની મિલકતના ભાગ પાડે છે.” તેનો પતિ જરા દ્વિત કરી બોલ્યો: “હજુ દિવાળીએ કહે છે, માટે શંકા જેવું ખરું. ઘણી વાર કહેવાવાળા કરતા નથી.” સ્ત્રી બોલી: “તમારા કરતાં તે વૈરાગ્યવાળો છે. તેને ઘણી સ્ત્રીઓ છે, આજથી તે એકેક સ્ત્રીનો ત્યાગ કરવાનો છે. તમારાથી ઘડી પણ ઘર બહાર નીકળાય તેમ છે? વળી મારો બાઈ વાતો કરે છે, તમારાથી વાતો પણ ક્યાં થાય છે?” પતિ બોલ્યો: “હું કહી બતાવું કે કરી બતાવું?” સ્ત્રીએ કહ્યું: “એવા ગોટા સત્યવાદી હો, ત્યારે કરી બતાવો. ખગર પડ્યો કે કેટલી વીસે સો થાય છે.” તેનો પતિ બધાં વસ્ત્રો ઉતારી એક વસ્ત્રે ઘર બહાર ચાલી નીકળ્યો. સ્ત્રી તેને ભાગેળ મુખી વળાવવા ગઈ. તે પાછો ન વળ્યો, ત્યારે સ્ત્રીએ કહ્યું: “હું તો હસતી હતી, પાછા વળો.” ત્યારે તે બોલ્યો: “હું કંઈ તારા બાઈ જેવો બોલી બતાવું તેવો નથી, પણ કરી બતાવવા જઈ છું. પાછા વળવાનું હવે ન હોય. સાધુપુર્યો બોલતા નથી પણ કરી બતાવે છે.”

૨૯૬-હરિસ સ્વારો છે !

એક સ્થળે કથા થતી હતી. શ્રોતામાંથી સૌ ઠાણ કહેવું છે, “કથાની શી ખૂબી છે ! તેમાં તો અમૃતરસ જ રેડાય છે. જેનાં બાળ્ય હોય તે અમૃત પીને અમર થાય.” ગામની સીસો પોતપોતાનાં કાર્યો પરવારી કથા સાંભળવા જતી. ઘરડાઓ હુલ્લા ભરવામાં અને ગામગપાટા મારવામાં ઝોટલે બેસી રહેતા. એક ઘરડી બાઈએ પોતાના વૃદ્ધ પતિને કહ્યું : “હવે તો તમે મરવાના થયા. મરતાં મરતાં તો હરિસ આપી દો.” બહુ દિવસ ગપાટા માર્યા અને હુલ્લા પીધા. કાગડા-કૂતરા અવતરશે ત્યાં કયાં હુલ્લા પીશે ? આજે તો કથા સાંભળવા આવેા અને પરમાત્માનો મહિમા જુઓ.” હરિસ મીઠો બની તે ટાસેા કથા સાંભળવા ગયો. મનમાં ચરમ લાગવાથી તે દૂર એક બાડ તળે બેઠો. તેને ગામની ચૂમણી જેવો સ્વાદ કથામાં ન આવ્યો, તેથી તે કંટાળીને ઊંઘી ગયો. ઊંઘમાં મોડું ઉપાડું રટી ગયું હતું; એવામાં એક કૂતરો આવ્યો. કૂતરાના સ્વાદ પ્રમાણે ટાસાના મોંમાં તેણે પેચાળ કયો. કૂતરો ચાટ્યો ગયો. થોડી વારે ટાસો જાન્યો. કથા પૂરી થઈ. હોઠેા કથાની વાદ બોલવા લાગ્યા, ત્યારે ટાસો બોલ્યો : “તમે કથાને ઊં વખાણો છો ! કથા સાંભળી મોઝું મોડું તો બગડી ગયું છે. બધા કહે છે કે, ‘હરિસ મીઠો છે’ તે મોડું છે, મને તો હરિસ ખારો લાગ્યો.” હોઠેા દસવા લાગ્યાં.

૨૧૭-ના હું તો આપીશ

બલિરાજ મહાન દાની હતો. એક વખત તેણે ચોતાના શુરુ શુક્રાચાર્યના કહેવાથી યજ્ઞનો આરંભ કર્યો. શુક્રાચાર્યની તેને આજ્ઞા હતી કે, “આ યજ્ઞમાં માણસ આવી જે કંઈ માગે તે તેને આપવું.” એવામાં ઈંદ્ર વજેરેના કહેવાથી ભગવાન પોતે વામનસ્વરૂપ ધારણ કરી, તેની પાસે ચાચના કરવા આવ્યા. શુક્રાચાર્યે બલિને પહેલેથી કહ્યું હતું કે, “તારા શત્રુઓના કહેવાથી ભગવાન તારી પાસે માગવા આવે છે, તેમને તું કંઈ આપીશ નહિ.” બલિરાજ બોલ્યો: “તમે મને પ્રથમ કહ્યું છે કે, જે માગે તેને તે વસ્તુ આપી સંતોષવો અને હવે ના કહો છો! આથી હું તો પ્રથમનું જ વચન પાળીશ. અખિલ પ્રજાકોના નાથ મારે ત્યાં માગવા આવે અને હું તેને કંઈ પણ આપું નહિ તે કેમ અને? હું તો તેમને જે જોઈએ તે અવશ્ય આપીશ.” ભગવાને આવી ત્રણ પગલાં જમીનની માગણી કરી. બલિરાજને એ તે આપી. પ્રભુએ બે પગલાંમાં આભ ને ધરતી માપી લીધાં, ત્રીજું પગલું મૂકવા બલિરાજને ચોતાનું શરીર અર્પણ કર્યું! આ પછી શ્રીભગવાને બલિરાજને પાતાળમાં મોકલ્યો.

૨૧૮-કર્ણ દાનેશ્વરી.

કર્ણ રાજા જન્મ્યો ત્યારથી અલેખ કવચ તથા કુંડળ સહિત જન્મ્યો હતો. અર્જુન હંમેશાં કર્ણને મારવા તત્પર રહેતો. કર્ણના પિતા સૂર્ય અને અર્જુનના પિતા ત્રિલોકપતિ ઈંદ્ર હતા. ઈંદ્રે અર્જુનની છાત્રને મારે કર્ણ પાસે કુંડલ અને

કવચની માગણી કરવાનો વિચાર કર્યો. સૂર્ય આ બધું જાણી ગયા અને કણને કહ્યું, “પુત્ર, તું બ્રાહ્મણરૂપધારી ઇંદ્રને કંઈ આપીશ નહિ.” કણ બોલ્યો: “પિતાજી, આપની બીજી આજ્ઞા હું પાળીશ, પણ દાન આપતાં કણ કદી અચકાશે નહિ !” એ સાંભળી સૂર્ય ચૂપ થઈ ગયા. ઇંદ્ર બ્રાહ્મણરૂપ લઈને આવ્યા અને અલેઘ કુંડળ તથા કવચ લઈને આજ્ઞા ગયા. રણમાં કવચને અભાવે કણ મરણ પામ્યો. કણ ભલે મરણ પામ્યો, પણ દાનેશ્વરી તરીકે અમર છાપ મૂકતો ગયો છે.

૨૯૯-સાઠ મહોરો ગુમાવી

એક સાધુએ લીખ માગી નાણું એકડું કણું હતું. તેને તે નાણું વટાવી સાઠ મહોરો એકઠી કરી હતી. તે સંતોષા મહોરો પોતાની જટામાં બાંધી રાખતો. સ્નાન કરતાં, ખાતાં અને પીતાં તે તેની બહુ સંભાળ રાખતો. મહોરોની ક્રિકરમાં તે ઈશ્વરશ્રમણ બૂલી ગયો હતો. એક દિવસ એક પૂને બાબા હતી જટામાં મહોરો ભેંધ લીધી. તેને સાધુની પામે આવી નમસ્કાર કર્યા, બાવસદિન તે તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો અને તેને બોજન કરાવ્યું. રાત પડતાં બાબો રૂંધ ગયો. પેતાએ બધી વાત પોતાની શ્રીને કરી. સવાર થતા તેને શ્રીને પૂછ્યું: “મેં માઠ મહોર અડી મૂકી હતી તે ક્યાં ગઈ ?” તે શ્રીને ધમકાવવા લાગ્યો. શ્રીનાં ત્રણાં ઉત્તરોમાં આખા પરમાં લપાચ કરી. બાવજી મજરાવા લાગ્યા અને આજ્ઞા આપી બોલ્યા: “મ.નં વર્તા ભેંધે તો.” પૂનં બોલ્યું: “નમ રી તો જટા ભેંધી પડે.” બ.વાની જટા ભેંતાં માઠ મહોરો નીકળી. પેતા પૂને તે પડાની લીધી. સાધુ રૂંધે

મોઢે ઘર બહાર નીકળ્યો. ધૂતે કહ્યું: “આવજો!” સાધુ બોલ્યો: “હવે સાઠ મહોરો થાય નહિ અને જાવાજી આવે નહિ.”

૩૦૦-વુદ્ધિ કોઈના વાંપની છે ?

એક વખત એક વખારમાંથી ૩ ચોરાઈ ગયું. ચોરનો પત્તો લાગ્યો નહિ. એટલે શક ઉપરથી કચેરીમાં ઘણાને એકઠા કર્યા અને હારજાંધ બેસાડયા, છતાં કોઈએ માન્યું નહિ. છેવટે એ બધામાંના એક ચાલાક મનુષ્યે કહ્યું કે, “૩ ચોરાયેલું છાતું રહેવાનું નથી. જેણે ચોરું છે તેની દાઢીમાં તે ચોટયું છે અને કાગડો પોતાના માળામાં તે ૩ લઈ જવા અહીં આવ્યો છે.” આ વચન સાંભળી જે ચોર હતો તેણે પોતાનો હાથ દાઢીમાં નાખ્યો અને બીજો હાથ કાગડાને ઉડાડવા જોડો કરવા લાગ્યો. આમ કરવાથી તે જાળખાઈ ગયો ! તેને પકડવામાં આવ્યો. આમ પેલા માણસની બુદ્ધિનાં સમજા વખાણ કરવા લાગ્યા.

૩૦૧-વમણું ઘી અપાવ્યું

કોઈ ગામમાં બે સ્ત્રીઓ હતી. એકને ત્યાં બકરી અને બીજીને ત્યાં ભેંસ હતી. બન્ને પાસે પાસે રહેતી હતી. બકરીવાળી બાઈ કરકસર બણતી હતી, ત્યારે ભેંસવાળી કરકસર વિનાની ઉડાઉ હતી. ભેંસ ટંકે દશ ચોર દૂધ આપે તેમાંથી તેનું કુટુંબ કેટલુંક ખાય અને બાકીનું ગમે તેમ વપરાય. વખતે વાસી રહે તે દોળી દે. આજનું કાલ અને કાલનું પરમ દિવસે એમ બધે બેસાંડી દે. હવે બકરી બે વખત મળીને ત્રણ ચોર જ દૂધ આપતી. તેમાંથી પેલીબાઈ ઉપયોગ પૂરતું વાપરી, યોડું મેળવી,

બેચાર દિવસે તેનું ધી બનાવે. એક દિવસ લેંસવાળીને ત્યાં મહેમાન આવ્યા તેથી ધીની જરૂર પડી. તે બકરીવાળીને ત્યાંથી ઉછીનું ધી લઈ આવી. બેચાર દિવસ થયા છતાં પેત્રી બાઈ ધી પાછું ન આપી ગઈ, ત્યારે બકરીવાળી તેને ત્યાં મામત ગઈ. લેંસવાળી તેની સાથે લડવા લાગી અને તેને કહ્યું કે, "હું તારે ત્યાંથી ધી શા માટે લાવું? મારે ત્યાં તો લેંસ છે." તેમાંથી તકરાર વધી ગઈ. કેસ ફાટી ચડ્યો. ફાટના ચતુર ન્યાયાધીશે બકરીવાળીને એક ચેર પાણી વાપરવા આપ્યું અને લેંસવાળીને પાંચ ચેર આપ્યું. બકરીવાળીએ પાણીમાંથી ઢોગળા કર્યાં. મોં ધોયું, હાથપગ ધોયા ને બીજેર પાણી વધાયું. લેંસવાળીએ હાતણ અને મોં ધોવામાં પાંચ ચેર પાણી વાપરી દીધું. પછી પગ ધોવા બીજું પાણી માગ્યું. આ બંને જોઈ ન્યાયાધીશે ફેંસલો આપ્યો કે, "લેંસવાળી ઉડાડ છે એટલે તે બકરીવાળીને ત્યાંથી ધી લાવેત્રી હોવી જોઈએ." પછી તેને તેની પાસેથી બમણું ધી અપાવ્યું.

૩૦૨-વેડયાને અધિક આપ્યું

એક ચેડાને ત્યાં લગ્ન હતાં. લગ્નને દિવસે ગુમિયા નામના નૃત્ય કરનારીને ચેડે બોલાવી. અનેક મનુષ્યો નાચી જોઈ આવ્યા હતા. નાચનારીએ પોતાના હાથમાવથી અને મોંથી જોનારને સુખ કર્યો. ચેડ પછી નાચ જોઈ અને પ્રમત થઈ ચેડે કેટલાંક વસ્ત્ર માથે ફેરવેલા દુધિયા નાચનારીને આપી દિધાં. ત્યાર પછી તે જ મંડપમાં ગંગાપર નામના કથાકારે ગુરુ દરશનની રૂથા કરી. ચેડને 'જો. ગંગિ.' હાથાદિ વસ્ત્ર આપી આશીર્વાદ આપ્યા. ચેડે કથાકારને કેટલા પાંચ રૂપિયા

આપ્યા ! ગંગાધર પોતાની જીવિકા ઉપર તિરસ્કાર કરતો જોડ્યો;

સારી કરી કારણ ગતિ, રાખી કુળની ટેક;

જીભિયાને આપ્યા દોઢસો, ગંગાધરને નેક.

આ દુહો સાંભળી શેઠ શરમાઈ ગયા અને તેને પણ સંતોષ્યો.

૩૦૩-પતિવ્રતાનું રક્ષણ કયું

એક બ્રાહ્મણ હતો. તેની સ્ત્રી અત્યંત પતિવ્રતા હતી. તે બેડ તીર્થાટન કરવા નીકળ્યાં. રસ્તામાં એક સ્થળે એક રાજા પોતાના સૈન્ય સાથે ઊતર્યો હતો. તે બ્રાહ્મણનું આ જોડું જોઈ તે રૂપવતી બ્રાહ્મણી ઉપર મોહિત થયો. તેણે બ્રાહ્મણને પોતાની પાસે જોડાવ્યો અને કહ્યું: “તમે સુખાત્ર બ્રાહ્મણ દેખાઓ છો. તમે મારા રાજ્યમાં આવો અને મારા રાજ્યની અભિવૃદ્ધિ કરો. હું હંમેશાં તમારું માતપિતા પેઠે રક્ષણ કરીશ.” ચતુર સ્ત્રી રાજાના મનની ઇચ્છા સમજી ગઈ હતી. તેણે પોતાના પતિને રાજા સાથે નહિ જવા સમજાવ્યું, પણ લોળો બ્રાહ્મણ સંપ્રગ્રહ ગયો. પતિવ્રતા સ્ત્રીને પણ જોડે જવું પડ્યું. સ્ત્રીએ રાજાને કહ્યું: “આપ ઉપદેશ વચનનું પાલન ન કરો તો સાક્ષી કોણ?” રાજા જોડ્યો: “સૌનાં હૃદયમાં રહેલો રામ.” પછી સૈન્યની સાથે તે બેડ ચાલ્યાં. રાજાએ રસ્તામાં બ્રાહ્મણનું કાસળ દાઢી નાખ્યું. પછી તેણે પતિવ્રતા સ્ત્રી ઉપર દણી બગાડી, ત્યારે પતિવ્રતા સ્ત્રી જોલી: “અરે મૂખ! રામજી વચ્ચે સાક્ષી છે, તે કેમ જૂલો ગયો? તારું જૂડું યવા જોડું છે કે શું?” પણ કામાસક્ત રાજાએ માન્યું નહિ. જેવામાં સાક્ષાત્ રામચંદ્રજીએ પ્રગટ થઈ તે રાજાને સૈન્યસહિત મારી નાખ્યો અને પતિવ્રતા સ્ત્રીનું રક્ષણ કર્યું!

૩૦૪-અગ્નિપ્રવેશ

મુતં પતંતં પ્રસમીક્ષ્ય પાવકે ન વોઘયામાસ પતિં પતિવ્રતા ।
વશુવ તસ્યાઃ વ્રતમંગશંકયાહુતાશનશ્વંદનપંકુશીવલઃ ॥

પોતાના પુત્રને અગ્નિમાં પડતો દેખીને પણ પોતાના
ખોળામાં સૂતેલા પતિને પતિવ્રતાએ જગાડ્યો નહિ, તે વખતે
પતિવ્રતાના પ્રભાવથી અગ્નિ પણ અંદન જેવો શીતલ થઈ ગયો.

એક પતિવ્રતા ત્રી પોતાના પતિનું માથું આંપતી હતી
એવામાં તેનો પતિ ઊંઘી ગયો. તે વખતે તેના પતિનું માથું
તેના ખોળામાં હતું. બીજી બાજુ તેનો નાનો છોકરો રમતો
રમતો અગ્નિકુંડ પાસે ગયો અને થોડી જ વારમાં તે છોકરો
અગ્નિકુંડમાં પડ્યો. આ બધું પતિવ્રતા જોઈ રહી. પોતાને
પતિ ભરનિદ્રામાંથી જાગી જાય તેથી તે ત્રી થઈ નહીં.
કારણ કે તેમ કરવાથી નિદ્રાનો ભંગ કરાવે તો પતિવ્રતાને
શોભે નહિ. છોકરો કુંડમાં પડ્યો તેની સાથે કુંડનો અગ્નિ
પોતાનો બાળવાનો સ્વભાવ છોડી દઈ એકદમ શીતલ થઈ ગયો.

૩૦૫-ए तो पुत्र हंतो

એક પતિનું લગ્ન કર્યા પછી થોડા દિવસ પેર રહી બાકી
અવધાન પૂરો કરવા દાગીએ ગયો. દાગીમાં તેને રિધ ના
કરતાં મોઝા વર્ષ પીતી ગયા. બ્યારે તેણે ઘર છોડ્યું ત્યારે તે
ત્રી સુત્રની હતી. તેને પછગથી પુત્ર જન્મ્યો. પતિનું મોઝા વર્ષ
પેર આગ્યો. બ્યારે પુત્ર બાળવાનીમાં હતો. પતિનું કારણ
પેર આગ્યો. બ્યારે મોઝા હતી. ઘરના આંગણમાં એણે

જીવન મનુષ્યના જોડા પડેલા હતા. ઘરમાં પોતાની પત્નીને ઠાઈ પુરુષની સાથે વાત કરતાં હોઈ. પંડિત આ દૃશ્ય જોઈ ગુસ્સે થયો. તેણે વિચાર્યું કે, ‘આ સ્ત્રી બ્રહ્મ યજ્ઞ લાગે છે, હવે આજે તો તેને મારી નાખું.’ તેણે ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો. સ્ત્રી એકદમ નમ્ર ભાવથી સામે ઢોડી આવી અને પાસે બિલેલા પુત્રને કહ્યું કે, “આ તારા પૂજ્ય પિતા આવ્યા. એને પ્રણામ કર.” બ્રાહ્મણનો ક્રોધ ઊતરી ગયો. પછી બાપદીકરે ભેટલા અને ઘરમાં આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો.”

૩૦૬-હું તો એને જ પરણીશ

એક શેઠનો છોકરો લૂલો હતો. શેઠ તેના લગ્ન લીધાં. કન્યાપક્ષને તેની ખબર ન હતી. લગ્નમાં તેણે પોતા ખૂલી જાય તેથી તે લૂલા છોકરાને સંતાડી રાખી, એક ભાડૂતી ગરીબનો છોકરો લગ્ન વખતે જોલો કર્યો. તે છોકરો ઘણો સુંદર અને વિદ્વાન હતો. લગ્ન થઈ રહ્યા પછી વહુ વરને મળી, પણ તેણે વરને શોકગ્રસ્ત દેખ્યો. સ્ત્રીએ પૂછ્યું: “તમે આટલા ઉદાસ કેમ છો?” તેણે આદિથી અંત સુધી બધી વાત કહી. એ સ્ત્રી બધી બાજુ સમજી ગઈ. “આ વર રૂપાળો છે, તેમ વિદ્વાન પણ છે. વળી તે લોકોએ મારી સાથે ઠગાઈ કરી છે અને મારું લગ્ન તો આની જ સાથે થયું છે, તો પછી હવે હું બીજાનો સ્વીકાર નહિ જ કરું!” એમ વિચાર કરી લોજન લાવી તેણે પોતાના પતિને જમાવ્યો અને અનેક પ્રકારે તેને પ્રસન્ન કર્યો. વિશેષમાં કહ્યું કે, “કાલે અસુક વખતે તમારે હાજર થવું.” રાત્રી પીત્યા પછી બીજે દિવસે ભાડૂતી વરને

થેઠે રત્ન આપી. લૂકાને કન્યા પાસે મોકલ્યો. કન્યા ભોલી:
 "આ મારો પતિ નથી. મેં તેની સાથે લગ્ન કર્યું નથી. હું
 જેની જોડે પરણી હતી, તે જ મારા તો પતિ છે." પેલા
 વખતસર હાજર થયો અને તે સી તેની સાથે ચાલી નીકળી.
 પછી બીજે ગામ જઈ જાને મજૂરી કરી ગુજરાન ચલાવવા લાગ્યાં.

૩૦૭-શા લિ ગ્રા મ

प्रत्यहं गंडकी वेदया द्यौकं पूर्यमामजेत् ।

तस्या जिज्ञासया विष्णुर्गत्वा तस्यै वरं ददा ॥

અર્થાત્ ગંડકી નામની વેદયા અંતે એક જ પુરુષની
 હંમેશાં પતિમતા સીના જેવી સેવા કરતી હતી. તેની તે
 જિજ્ઞાસા પૂરી કરવા વિષ્ણુએ તેને જઈને વરદાન આપ્યું.

એક ગંડકી નામની વેદયા હતી. તે પરપુરુષની કંઠાળી
 હતી. એક દિવસ તે દોઢ મદાત્માની કથા સાંભળવા મર્ધ-
 ત્યાં પતિમતાનો પ્રસંગ નીકળ્યો. કથા સાંભળી તે બહુ
 પસ્તાવા લાગી. કથા થઈ રહ્યા પછી તેણે પોતાના અપરાધનો
 અફમોસ કરતાં કહ્યું કે, "હું જેની રીને પતિમતા મર્ધ થયું
 મારે તો પતિ નથી." ત્યારે પશ્ચિતે કહ્યું કે, "તારે ત્યાં જે પુરુષ
 પ્રથમ આવે તેની તારે આચા બાવળી આજ્ઞા પાળવી અને
 તેને વચ્ચે રહી તેની મેચા કરવી." કેટલાક દિવસ પછી
 પરમાત્માએ તેની પરીણ કરવા એક વૃદ્ધ વીમાર માણસને
 ૧૧૩૪ પાઠવ્યું કહ્યું અને ને વેળવાને ત્યાં મથા. વેશવ મેં
 મનાર માથે નેમને પાટલે પેગાડી રનાન કરાવ્યું. યોગી વા
 પછી તેમણે જાંઘ જાંઘ ૧૧૩૫. વેળવાએ નેમને ને મથે ૪

જંગલ જવાનું કહ્યું, ત્યારે બીમાર મનુષ્યે આખું ઘર બગાડી મૂક્યું. ગંડકી સાફ કરે અને બીમાર ફરીથી બગાડે. આમ આખી રાત્રી થયું. સવારે તે મરી ગયો. નોકરે કહ્યું: “લાવો, તેને ફેંકી દઈએ, નહિ તો સરકાર સજા કરશે.” ગંડકી બોલી: “શાસ્ત્રની દૃષ્ટિથી આ તો માંદો પતિ છે, તેથી તેની સાથે મારે સતી થવું પડશે.” એમ કહી ચિતા ખડકી અને તે તેની સાથે બળવા તૈયાર થઈ. ચિતામાં અગ્નિ મૂક્યો, એટલે બગવાન પ્રગટ થયા અને કહ્યું કે, “તારો ઉદ્ધાર થઈ ચૂક્યો છે. હું ગંડકી નામની નદી થઈશ અને હું ત્યાંથી શાલિગ્રામરૂપે પ્રગટ થયા કરીશ.”

૩૦૮-જે કરશે તે ભોગવશે.

ચંદ્રહાસ એક રાજાનો છોકરો હતો. તેનો પિતા યુદ્ધમાં માર્યો ગયો. તેની માતા પોતાના પતિ પાછળ સતી થઈ. રાજ્યની દાસી ચંદ્રહાસને ઉછેરવા કુંતલપુરમાં લઈ ગઈ. ત્યાં દાસી પણ મરી ગઈ. ‘બહું થયું ભાંગી બાંજળ સુખે બજીયું શ્રીગોપાળ’ નારદજીના કહેવા પ્રમાણે ચંદ્રહાસ જે મળે તે ખાય અને છોકરાઓ બોલે હરિગુણ ગાય. એક સમયે કુદ છુદિવાળા પ્રધાને જોયો અને પૂછ્યું કે, “મારી પુત્રીનાં લગ્ન ક્યાં અને કેવી જગાએ થશે?” જોયો કહ્યું: “અહીં ચંદ્રહાસ નામના છોકરા સાથે થશે.” પ્રધાને મારાઓ બોલાવી ચંદ્રહાસને મારી નાખવા કહ્યું. મારાઓ તેને જંગલમાં મારવા લઈ ગયા પણ તેમને દયા આવી તેથી તેની માત્ર છઠ્ઠી આંગળી કાપી તેઓ ચાલ્યા ગયા. પછી ચંદ્રહાસને પાસેનો રાજા જંગલમાંથી લઈ ગયો અને તેને પુત્ર કરી રાખ્યો. પ્રધાનને આ વાતની ખબર

પડી, તેથી તેણે ચંદ્રહાસને પોતાને ત્યાં બોલાવ્યો. તેને વિચાર ચંદ્રહાસને વિષ આપી મારી નાખવાનો હતો. તેના પુત્રે વિષને બદલે ત્રિપથા નામની પુત્રી ચંદ્રહાસને પરણાવી. પ્રધાનને ખબર પડતાં તે અતિશય ક્રોધ્યો. અને કાલિકાના મંદિરે મારાઓ મોકલ્યા. ચંદ્રહાસને કાલિકાનાં દર્શન કરવા જવા હજી. ચંદ્રહાસ દર્શનને જતો હતો, એવામાં રસ્તામાં પ્રધાનનો પુત્ર બોલ્યો: “તમે આ હાથી પર બેસી સવારીમાં ફરો અને હું માતાને પગે લાગવા જઈ છું.” પુત્ર માતાના મંદિરે ગયો અને મારાઓએ તેને મારી નાખ્યો! પ્રધાનને આ વાતની ખબર પડી, તે પછી શોકાતુર થઈને મંત્ર પાઠ્યો. પાછળથી ચંદ્રહાસે દેવી પાને વર્ષ પ્રાર્થના કરી; એટલે પ્રધાન અને તેનો પુત્ર સજીવન થયા! પિતાપુત્ર ચંદ્રહાસને પગે પડ્યા અને તેની માફી માગવા લાગ્યા અને જગજગની કાલિકા માતાને ઉપકાર માનવા લાગ્યા.

૩૦૯-ત્રણ રાજકુમારો

એક રાજાને ત્રણ પુત્રો હતા. રાજાએ ત્રણે પુત્રોને યજ્ઞ યોગ્ય દેવગણી આપી હતી. દંમેઈમાં મોટો પુત્ર ગદીનો વરસ મળાય છે, પછી વાટે તે કુકર્મી કે મૂખ જેવો આ રાજા નહીન વિચારેનો હતો, તેથી તે કહેનો હતો કે, “જે દા.વડ હશે તે મારી જાવશે. નાતાલકને રાજ્યમારી આપો પ્રજાની પાલખાની કરવા હું માગનો નથી.” એક વખત રાજાએ ત્રણે પુત્રોને પેનપેનની રાક્ષા પ્રસન્ન મારામાં મારાં કામો કરી આજીવિની અંદર પેનપેનની સ્ત્રીના જન્મ થયા હતાં પુત્રે અંદર રિવા પછી ૩ વર્ષને અંદર કંઈનીમાં અંદરને રિવા મારી મેં મેં પુત્ર મેં રિવા “જન્મરત્ન” દેવદીક નીચે કર વિના પેનની

હતી, તેના પર મેં કર નાખવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. વળી ખારીકાઈથી તપાસીએ તો કેટલાક કરો વધારી શકાય તેમ છે. મેં આઠ દિવસમાં આ કામ કર્યું છે.” બીજો કુંવર બોલ્યોઃ “આપણી ફેજને બીજો રાજા દુષાવી ન જાય માટે મેં ઘોડા, બંદૂકો અને પશ્તનમાં વધારો કર્યો છે.” પાછળથી નાનો કુંવર બોલ્યોઃ “હું નાના ગામડામાં ફરવા ગયો, ત્યાં લોકોની સ્થિતિ મને બહુ જ ગરીબ લાગી. તે ગરીબ પાસેથી પણ આપણા લાંચિયા અમલદારોને જળરજ્જીથી લાંચ લેતાં મેં દેખ્યા, તેથી કેટલાક અમલદારોને મેં રજા આપી છે. પ્રજાની દાદ સાંભળી તેમને પહેરવાને વસ્ત્ર અને ખાવાને અન્ન આપી પાણી માટે કૂવા બોલાવવાનું નક્કી કર્યું છે. આપણી પ્રજા સુખી હશે તો આપણે સુખી રહેશું નહિ તો ઈશ્વરને ત્યાં શુનેગાર ગણાઈએ.” તાના કુમારનાં વચન સાંભળી રાજા થઈ રાજાના પુત્રને યોગ્ય બાણી તેને રાજ્યગાદી આપી!

૩૧૦-અંતિમ ઇચ્છા

એક પુરુષને ઘણા જિંદા કુટુંબની સ્ત્રી મળી હતી. કમ-સંલેગે તે પુરુષ મરી ગયો અને સ્ત્રી વિધવા થઈ. તે હંમેશાં મતઉપવાસ કરી શાસ્ત્રની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલતી. કોઈ પરપુરુષનો તે સ્પર્શ પણ કરતી ન હતી. એક વખતે તે અતિશય બીમાર થઈ અને તેનો મરણસમય આવી પહોંચ્યો. ત્યારે વેદને બોલાવ્યો. વેદે આવી નાડીપરીક્ષા કરવા તેનો હાથ પકડ્યો. તે વખતે પરપુરુષના હાથમાં તેનો હાથ જવાબી તેને સ્પર્શગુણ ઉત્પન્ન થયું. તેનાં પૂર્વજન્મનાં પાપ ફરી વળ્યાં! તે એકદમ પરપુરુષના સ્પર્શથી થતા સુખનું ચિંતન કરવા

લાગી. એવામાં તેનો પ્રાણ છૂટી ગયો. તે વેશ્યાએ મન્ની અને તેને પરપુરુષો સાથે લોગ લોગવવા પડ્યા. અંતે તેને પૂર્વજન્મનું સ્મરણ થતાં તે પ્રભુલક્ષ્મી બની.

૩૧૧-સાધુએ શું કર્યું ?

એક વલિક લક્ષ્મી હતો. તેણે બહુ ભક્તિ કરી, ત્યારે ઉવટે તેની પરીક્ષા કરવા ભગવાન સાધુનો વેશ લઈ આવ્યા. વાણિયાએ તેમનું સન્માન કર્યું. એક દિવસ વાણિયાના ઇંચારાને સાથે લઈ સાધુ ફરવા ગયા. ત્યાં છેકરારને મારી નાખ્યો અને તેનું ઘરેણું ઉતારી લઈ લીધું. ઠાણે આવીને શેઠને વાત કરી કે, “આ સાધુએ તમારા ઇંચારાને મારી નાખ્યો છે.” શ્રીસ્વભાવ પ્રમાણે શેઠની શ્રી આ જાણર સામગ્રી દુઃખી થઈ, પણ શેઠ બોલ્યા: ‘જેણે ઇંચારો આપ્યો તેણે લીધો, તેમાં શેઠ શા માટે કરવો ?’ શેઠે પાતાની શ્રીને કહ્યું કે, “આપની સુવાન પુત્રી આ સાધુ સાથે પરણાવીએ તો જ આ પટ્ટી ખરી ભક્તિ કહેવાય.” એમ કહી સાધુ સાથે પુત્રી પરણાવવાનું નક્કી કર્યું. તે વખતે એક બીજા ચોગી આવ્યા અને બોલ્યા: “કન્યાના બાઈ વિના લગ્ન થઈ શકે નહિ તે ચોગી પુત્રને પરમાશ્રી નામ લઈ બે લાખો પુત્ર દમનો દમને બદલે આપે! સર્વજ્ઞ આનંદ પ્રસાદી રક્ષા અને ચોગી આપણે તો જાણે.”

૩૧૨-તત્ત્વાગ શાર્દૂલી શર્દૂલી ?

આ ૩૧૨-૩૧૩ વાંચવાનું જુદાં જુદાં જાણે છે. ૩૧૨-૩૧૩ વાંચવાનું જુદાં જુદાં જાણે છે. ૩૧૨-૩૧૩ વાંચવાનું જુદાં જુદાં જાણે છે.

નહિ, છતાં 'ચેટ કરાવે વેઠ.' ચેટને માટે ધંધોરોજગાર કરવો જોઈએ, તેથી તે રાણાની ફેજમાં રહ્યો હતો. એક વખતે યુદ્ધમાં તેની તલવાર ઠેાંધને વાગી. ત્યારથી તેણે લાકડાની તલવાર રાખવાનો નિયમ લીધો. મનુષ્યસ્વભાવ પ્રમાણે ઠેાંધે રાણા પાસે લાકડાની તલવારની વાત કરી. રાણાએ ભુવનસિંહની તપાસ કરવાં એક ઝાડને તલવારના ઝટકે કાપી નાખવા કહ્યું. ભુવનસિંહ આવ્યો. તેણે એકાગ્રતાથી હથિરની સ્તુતિ કરી. 'હે' પ્રભુ લાજ રાખજે.' જેવી તે તલવાર ખેંચે છે, તેવી જ તે લોહાની થઈ ગઈ. એક જ ઝટકે ઝાડ કપાઈ ગયું. રાણો પ્રસન્ન થયો અને આડિયાઓને શિક્ષા કરી.

૩૧૩-રામરક્ષા

શ્રીધર સ્વામી એક વખત પોતાને ગામથી બીજે ગામ જતા હતા. રસ્તામાં લૂંટારાઓનો ડર હતો. તેમની પાસે જોખમ હતું. શ્રીધર સ્વામીએ રક્ષણ કરવા શ્રીરામરક્ષાનો પાઠ શરૂ કર્યો. આગળ જતાં ચોર લોકો તેમને લૂંટવા આવ્યા. ચોર લોકોને શ્રીધર સ્વામીની આદેશાનુધારી શ્રીરામને ત્રણ બાઈઓ સહિત ચોકી કરતા દેખાયા. લૂંટારા તેમને લૂંટી શક્યા નહિ. તેઓ ગામ સુધી તેમની સાથે ગયા. શ્રીધર સ્વામી જેવા સાત્ત્વિક પુરુષનાં અને સાક્ષાત્ રામચંદ્રનાં દર્શન થતાં ચોરોનો પિયાર પલટાઈ ગયો. તેઓએ પોતાનાં હથિયાર શ્રીધર સ્વામીના પગમાં મૂકી દીધાં અને એક એક માળા ગ્રહણ કરી રામનામનો જપ કરવા લાગ્યા.

૩૧૪-પિતા પાસે ભાગવત મળ્યા

શુકદેવજીને ગર્ભમાં આત્મજ્ઞાન થયું હતું. તે જન્મીને તરત જ જંગલમાં ચાલ્યા ગયા હતા. તેમને જન્મ કરતાં જ નજીક ઓર-સંગમ પાસે થયો હતો. આ દુનિયામાં પુત્રને મોઢું અધિક હોય છે. શુકદેવ જન્મીને ચાલતા થયા, ત્યારે તેમના પિતા વ્યાસ ભગવાન 'હે પુત્ર! હે પુત્ર!' એમ પોકારતા પાછળ દોડ્યા. આગળ જતાં નર્મદાજીમાં કેટલીક સ્ત્રીઓ નમ્રાવસ્થામાં સ્નાન કરતી હતી. યુવાવસ્થાવાળા શુકદેવને જોઈ ચરમ રાખ્યા વિના તેઓએ સ્નાન ચાલુ રાખ્યું. ત્યારે શુકદેવની પાછળ વ્યાસને જોયા, ત્યારે સ્ત્રીઓએ જતરી પોત-પોતાનાં વસ્ત્રો પહેરી લીધાં. વ્યાસે કહ્યું: "હું છું! હું તમને મારી પુત્રીઓ કહેવાઓ, આ મારો પુત્ર પુત્રાન તથા સ્વરૂપવાન છે, છતાં તેને જોઈ તમે વસ્ત્ર ન પહેરી લીધાં અને મને જોતાં વસ્ત્ર દેશ પહેલો? ૧-સ્ત્રીઓ જોડી: "તમે તો વ્યવહાર તથા ગૃહસંસ્કાર લોગ્યો છો! આ પ્રદાસપુત્ર શુકદેવજી પ્રદા સિરાય બીજું જલજા નથી, મારે અમે તમને દેખી વસ્ત્ર પહેલો." એમાં શુકદેવ દેખાતા જંધ થયા. ક્રિષ્ણ પોકારીને બેઠાવવા લાગ્યા. ત્યારે શુકદેવનાં પ્રતિનિધિ બની પૂર્ણ જ્ઞાન આપવા લાગ્યાં: "શુકદેવ તો આગળ ગયા." કેટલાક ભગવાનની કથા કરવા દેનો. 'પૂનઃ ભગવાનને પ્રત્યક્ષ કર્યું. છતાં તેને પણ પ્રભુને મહામતિ આપી. આપો કૃપા કરીને મેં, હું? આ વચન માંજથી શુકદેવ પ્રકટ થઈ ગયા. "હા! હું કે નો પાત્રે રહ્યો?" તેણે બેઠા નમ્ર દેવ. શુકદેવજીને પણ ભગવાન રૂપવાની મંજી હતી, તેણે

તાના પિતા વ્યાસ ભગવાન પાસે આવી તેઓ ભાગવત
પુરાણ અને તે ભાગવત દ્વારા દુનિયામાં ભક્તિનો ફેલાવો
રી પરીક્ષિત વગેરેનો ઉદ્ધાર કર્યો !

૩૧૫-ભેંસ ક્યાં ગઈ ?

એક ગોવાળ વનમાં ગાયો ચારતો હતો. તે શ્રીકૃષ્ણના
ચરિત્રમાં નિમગ્ન રહેતો. પોતાના અંતઃકરણ પ્રમાણે ગોવાળને
સૌ કંઈ ભક્ત જ દેખાતું હતું. ગાયોનાં ટોળામાં એક સુંદર
ભેંસ હતી. એક વખતે એક ચોર તે ભેંસ લેવા આવ્યો.
ગોવાળે તેને દીઠો ખરો, પણ તેણે તેને રોક્યો નહિ. તે ભેંસ
ચોરીને લઈ ગયો. ગોવાળે વિચાર્યું કે, “સામગ્રી સૌ હરિ-
તણી, તો હરિનો ભક્ત ભેંસ લઈ જાય તેમાં કંઈ હરકત
નહિ. પણ ઘેર માતાને દુઃખ લાગશે ખરું.” તે સાંજે ઘેર
આવ્યો ત્યારે માતાએ પૂછ્યું: “ભેંસ ક્યાં ગઈ ?” ગોવાળ
બોલ્યો: “ભેંસ એક ભક્ત લઈ ગયો છે. તે દૂધ, દહીં, ઘી
વગેરે ખાઈ આપણે ઘેર પહોંચતી કરશે.” એક વખત એવું
ખરું કે, તે ચોરે દિવાળીને દિવસે તે ભેંસને સોનાચાંદીનાં
ધરણીથી શણગારી. તે ભેંસ ખીલેથી દોરકું તોડીને નાદી.
ભગવાન પોતે જ તે ભેંસ ગોવાળને ત્યાં લઈ ગયા ! તે વખતે
ગોવાળ બોલ્યો: “માતા ! જો, આ તારાં દૂધ વગેરેનું અનેક-
ગણું મૂલ્ય પણ સાથે આવ્યું.”

૩૧૬-જયદેવ પંડિત

કવિ જયદેવ મહાન પંડિત તેમજ પ્રભુભક્ત હતા. એક વખત
કંઈ રાત્રીએ તેમનું ધનથી સન્માન કર્યું. જયદેવ પંડિત ધન

લઈ પોતાને ગામ જતા હતા. રસ્તામાં ચોર લોકો મન-
માગતાં પહેલાં તેમણે બધું ધન ચોરાને આપી દીધું, છતાં
હુણે જયદેવ પંડિતના હાથ કાપી એક ખાડામાં નાખી
દીધા. કેાઈ રાજા ત્યાં યઈને જતો હતો. રાજા પંડિતને
ખાડામાંથી બહાર કઢાવીને તેમને પોતાના રાજ્યમાં લઈ ગયો.
રાજાએ જયદેવને પવિત્ર તથા હાથ વિનાના સમજી પોતાની
પુત્રી તેમની સાથે પરણાવી. જયદેવે રાજ્ય તરફથી એક ઠા-
મત ખોલાવ્યું. એક દિવસ સદાતપ લેવા આપુવેશે પે-
ચોર આવ્યા. જયદેવે તેમને ઓગળ્યા, તેથી તેમની બહુ
બરહાસ કરી, સારો સતકાર કરી વિદાયગીરી આપી. ત્રિવર્ણ
લોક તેમને વળાવવા ગયા અને તેમની બહુ બરહાસ કરવા
કારણ પૂછ્યું. ચોર લોકો બોલ્યા: “અમે બધા રાજનોડોર
હતા. જયદેવના કેાઈ ગુનાથી રાજાએ તેમનો વધ કરવા જ-
મને ફરમાવ્યું હતું, પણ અમને દયા આવવાથી તેમના હાથ
કાપીને છોડી મૂક્યા, તેથી અમારા પર તેઓ પ્રમ રાજે છે.”
આ વાત યતી હતી તેવામાં પૃથ્વી કાટી અને ચોર લોકો
અંદર સમાઈ ગયા. સિપાઈઓ ઘેર જઈ જયદેવને વાત કી-
જયદેવ દયાથી ટુંકા હાથ ધસવા લાગ્યા, અંદરે ના-
હાથ ફૂટી નીકળ્યા. આ જયદેવ દરિયું ગીરગોવિંદ નામક
કાવ્ય સંગીતમય છે અને ધણું જ પ્રસિદ્ધ છે.

૨૧૭-નાદજાનું મંદિર ગંગાનું!

એક મુસલમાન બે દરવાજે મનુર પુત્રીમ. એક વખતે કોઈ
વિદ્વાને કી, “અહીં તે કોઈ મ. ના. એ. પદક, કી. ન. એ. ૧
કે. ન. એ. ૨ છે, મ. ન. એ. ૩ છે. મ. ના. પદક. ૩ નિવાસ છે.”

તો તેને બાદશાહ ગરદન મારશે.” આ હુકમ સાંભળી બધાએ માળા પહેરવી છોડી દીધી. માત્ર એક અડગ ભક્ત ભગવાન-દાસે બાદશાહની તે આજ્ઞા પાળી નહિ. તે દિવસથી તેમણે વધારે માળા પહેરી, વિશેષ તિલક કરવાં શરૂ કર્યાં. ઠાણે બાદશાહને ભગવાનદાસની વાત કરી. બાદશાહે તેમને બોલાવવા માણસ મોકલ્યા, ત્યારે ભગવાનદાસે કહેવડાવ્યું કે, “જાઓ બાદશાહને કહો કે ભક્ત તો ભગવાન પાસે બેઠા છે, તેમને છોડીને અત્યારે તમારી પાસે નહિ આવે. અવાશે તો મોડો આવીશ.” બાદશાહ આ વચન સાંભળી ક્રોધથી લાલચોળ બની ભગવાનદાસના મંદિર તરફ ગયો. ત્યાં જઈ તે જુએ છે તો ભગવાનદાસ ધ્યાનાવસ્થામાં બેઠા છે. બાદશાહ ક્રોધથી બળી રહ્યો હતો. બાદશાહ બોલ્યો: “મારા હુકમથી તમે વિરુદ્ધ કેમ ચાલો છો?” ભગવાનદાસ બોલ્યા: “માળાતિલક તો અમારા શાસ્ત્રમાં ધર્મની નિશાની તરીકે મનાયા છે, તેથી હિંદુમાં જ્યારે મરે ત્યારે પણ તિલક આદિ કરવાનો રિવાજ છે. આજે આપ બાદશાહ મને મારવાના છો તેથી તો મેં વધારે માળા ધારણ કરી છે. આપને જે શિક્ષા કરવી હોય તે કરો.” બાદશાહ ભગવાનદાસની વાણી સાંભળી ચૂપ થઈ ગયો અને બિલકું ત્યાં એક મંદિર બનાવી આપ્યું. અત્યારે પણ તે મંદિર હયાત છે!

૩૧૮-પરીક્ષા તો હતી

એક ચતુર્બુજ નામનો રાજા હતો. તે અત્યંત પવિત્ર હતો. તે દરેક મનુષ્યને પ્રભુના ભક્ત માનતો. તેને સાચાજૂઠાની પરીક્ષા હતી, છતાં તે ઠાણે દોષ ન જોતાં સર્વની સેવા

લાગ્યો. ભક્તવત્સલ પ્રભુ બાળકના પ્રેમને વશ થયા. પરમાત્મા
સ્વામીમૂર્તિરૂપે બાળકની સન્મુખ બિભા રહ્યા અને બોલ્યાઃ
“જેને તું બોલે છે તે હું જ છું.” બાળકે કહ્યું: “એ વાત
સાચી, પણ મારા ગુરુ કહે તો જ હું તમને શ્રીકૃષ્ણ માનું.”
બાળક પ્રભુનો હાથ પકડી ઝટ ગુરુ પાસે લઈ જવા લાગ્યો,
એવામાં ગુરુ ત્યાં જ આવી પહોંચ્યા. ગુરુ પ્રભુને જોઈ કૃતકૃત્ય
થઈ ભગવાનના ચરણમાં પડ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે, “એ જ
આ પ્રભુ પોતે કે જેને યોગીઓ રાત્રિદિવસ બોલે છે! આપણાં
પુણ્ય પ્રગટી નીકળ્યાં કે સાક્ષાત્ ઈશ્વરનાં દર્શન થયાં!”
બાળકને માથે હાથ મૂકી પ્રભુ અંતર્ધાન થઈ ગયા.

૩૨૦-ડાળી નીચી નમી

અદ્દહણ નામના ભક્ત જે કંઈ ખાતા તે ઈશ્વરને અર્પણ
કરીને ખાતા અને જે કંઈ કરતા તે કૃષ્ણાર્પણબુદ્ધિથી કરતા.
તેમનો આ ટેક હંમેશાં જળવાઈ રહેતો. એક વખત અદ્દહણ
ભક્ત યાત્રા કરવા ગયા. ત્યાં એકાંતનિવાસમાં તે ઉતર્યા.
ત્યાં ભગવાનને ધરાવવા એક ફેરી બાગવાળા પાસે માગી.
બાગવાળો બોલ્યો: “ફેરી ખાધા વિના ન રહેવાતું હોય તો
તમે જાડ ઉપર ચઢી ઉતારી લો.” આ કહેતાંની સાથે આં-
બાની ડાળ નીચી નમી અને અદ્દહણના આસન પાસે
આવી. ભક્તે એક ફેરી તોડીને તેનો પ્રભુને લોગ ધર્યો.
પાડળથી આ વાત માળીએ રાજાએ કહી. રાજા પણ ત્યાં
આવ્યો અને અદ્દહણનાં દર્શન કરી પ્રસન્ન થયો. રાજાએ
આંબાની ડાળ નીચે નમવાનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે અદ્દહણ
બોલ્યા: “પરમાત્માની કૃપાથી બધું થાય છે. જેના ઉપર
ઈશ્વરની કૃપા હોય, તેને દેવો પણ નમે છે તો વૃક્ષ કેમ ન

નમે ?" આવો ઉત્તર સાંભળી રાજા પ્રસન્ન થયો. ત્યાર પછી તે પથુ પરમાત્માનો ભક્ત બન્યો.

૩૨૧-ગાયો ચારવા જાઓ

ધના ભક્ત નાના હતા ત્યારે તેને ત્યાં એક બ્રાહ્મણ આવ્યો. બ્રાહ્મણે કહ્યું: "બેટા, આ દુનિયામાં ખરો સગો ઈશ્વર છે. ઈશ્વરને આપણે વફાદાર રહેવું જોઈએ. ગર્ભમાં તેણે રક્ષણ કર્યું" અને જન્મની સાથે માતાના સ્તનમાં બાળકને પીણું દૂધ ઉત્પન્ન કર્યું." આ સાંભળી ધના ભક્તની ઈશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા બેઠી. તેણે બ્રાહ્મણ પાસેથી એક મૂર્તિ લીધી અને દર રોજ તેનું પૂજન કરી લોગ ધરવા લાગ્યો. મૂર્તિએ તે ભેટ આપ્યો. નહિ, ત્યારે ધના ભક્તે કહ્યું: "ત્યારે તું ખાઈશ ત્યારે હું ખાઈશ." આમ ધણા દિવસ મળ્યા ત્યાં, ત્યારે ભક્ત વાને ધનાનો સાચો ભાવ જોઈ માનમી પડ્યા માત્રી એક દિવસ અધું ખાધું એટલે ભક્તે ધણી પાસે કહ્યું: "તું એકલો જ બધું ખાઈ જઈશ? હું ધણા દિવસથી મૃત્યુ પામી મને અધું ખાવા આપી દેવે તારે મરુ વાગ્યું પથુ પામી તું બે કલાક ગાયો ચારવા જા." પ્રભુ ગયો ચારવા મથ. ધના ભક્ત ખેતરમાં અનાજ વાવવા મથા. અનાજ તરિક દોઢો મળ્યા. ધનાએ તે બધાને ઈશ્વરરૂપ ભક્તી અનાજ આપી લીધું. ખેતરમાં જઈ ચેતુ-રેતી વાળેને જાણ અભ્યાસી પ્રજ્ઞાપાત્રી તેના ખેતરમાં પુણ્ય અનુષ્ઠાન કરી પેટો અહલ કર્યો કર્યો આવ્યો, તેને ધના ભક્તે કહ્યું: "જરૂર જ મરુ મરુ છે પણ દેશ દિવસ મને મરે ખાઈ દેશે. દેવે તેને મમલુ મથા છે અને તે મરુ મરુ તે પ્રજ્ઞા પાત્રી મરુ મરુ કરે છે."

૩૨૨-સદનો કસાઈ

સદનો જાતે કસાઈ હતો. પૂર્વજન્મના પાપથી તે કસાઈ થયો હતો. પૂર્વજન્મનો સંસ્કારી હોવાથી તે પ્રભુનો પરમ ભક્ત થયો. એ કદી જૂઠું બોલતો ન હતો, તેમ હિંસા પણ કરતો નહિ. તે શાલિગ્રામની પૂજા કરતો અને દુકાન ઉપર શાલિગ્રામથી તે માંસ જોખતો હતો. ા શેરથી મધુ સુધી એક શાલિગ્રામથી જ તોળતો ! તેના દૃઢ વિશ્વાસથી ભગવાન પણ તેટલા જ વંજનવાળા થઈ જતા. તે એક વખત જગન્નાથની જાત્રાએ જતો હતો. રસ્તામાં એક કામુક સ્ત્રી તેના ઉપર મોહિત થઈ, તેથી તે પોતાના પતિને મારીને સદના પાસે આવી. સદનાએ તેનું કહેલું માન્યું નહિ, ત્યારે તેણે ખૂંસો પાડી સદના ઉપર આરોપ મૂક્યો. દરબારમાં સદનાના હાથ કાપવામાં આવ્યા. સદનાએ પૂર્વજન્મના પાપનું ફળ મળ્યું એમ માન્યું. તે જગન્નાથના મંદિરમાં જઈ જેવો દંડવત્ કરી હાથ જોડે છે, તેવા જ તેના કપાયેલા હાથ ફૂટી નીકળ્યા ! સદનાની અલૌકિક ભક્તિનાં સર્વ ઠોઠાં વખાણ કરવા લાગ્યા.

૩૨૩-સોનાનો વરસાદ વરસ્યો !

રઘુરાજ ઉત્તરાયણ આવે એટલે સર્વ વસ્તુનું દાન કરી દેતો. એક વખત બધું દાન કરીને તે ઘરની બહાર એટલે માટીના વાસણમાં જળ લઈને દાતણ કરવા બેઠો હતો, તેવામાં એક બ્રહ્મચારી આવ્યો. રઘુરાજએ માટીના વાસણમાં ચંદન વગેરે લઈને તેની પૂજા કરી ચંચાચોગ્ય સ્વાગત કર્યું. પછી

હાથ ભેડી બોલ્યો: “હે પ્રહાર્યારી! કહો, શી આજ્ઞા છે?”
 પ્રહાર્યારી બોલ્યો: “મારે મારા ગુરુને ચોદ લાખ સોનામહોરો
 ગુરુદક્ષિણામાં આપવી છે, પણ તું તો નિર્ધન બાસે છે તેથી
 શું આપી શકીશ? હું બીજે ભડકું છું.” રમુ બોલ્યો: “હું
 તમને આવતી કાલે જરૂર આપીશ. આપ ધીરજ રાખો.” પછી
 રમુએ વિચાર્યું કે, કોઈને પજવીને ધન લાવવું તેના કરતાં
 મહાન ધનાઢ્ય કુબેર ભંડારીને લૂંટવો તે સારું છે. સોના
 વિચારી પોતાનું મિન્ય લઈ તે બહાર નીકળ્યો અને ધનુષ્યને
 ટંકાર કર્યો, ત્યાં તો સોનામહોરોનો વરસાદ વરસ્યો! પ્રહાર્યારી
 કહો: “હું તો ચોદ લાખ જ લઈ જઈશ.” રમુએ કહ્યું
 “સઘળી તમારા નિમિત્તની છે, માટે બધી લઈ લાઓ.” પ્રહાર્યારીએ
 સઘળી સોનામહોરો લઈને પરેષકારમાં વાપરી દીધી

૩૨૪-કર્માનંદની ત્રાકડી

રજપૂતાનામાં કર્માનંદ નામનો ગરબ દાં ને પ્રખર
 પરમ બ્રહ્મ દત્તો. તે દંત્રિયા પ્રખર ગુણવાન અને
 માત્રા મિત્રા ને કોઈની પુશામન કરતે નહિ પણ વખત
 તે નીચવાયા કર્યા ગયો. પેતાની માથે એક કામડો
 કામડો તેમજ બચાવની મનિ દત્તી. પેત્રી જાણતી
 એક લાડી માથે રાખી દત્તી. તે જ્યાં ગિરે ત્યાં
 જમીનમાં પેત્રી નેના ઉપર પેત્રી જમીનમાં
 વખત નેને ત્યાં જ્યાં પૂજ્યામણોએ જતને: વડા
 પણ ત્યાં જમીનમાં પેત્રી મંત્રે મુકામ કર્યો અને
 જાણતો જાણતો ત્યાં જમીનમાં પેત્રી મંત્રે મુકામ કર્યો અને
 જમીનમાં પેત્રી નેના ઉપર પેત્રી જમીનમાં

ઉઠાવું, તમને ઉઠાવું, છતાં તમે લાકડીની ચાદ પળુ ન આપો? તમે તો અંતઃકરણના પ્રેરક છો. તમે તમારું કામ પળુ મારી પાસે કરાવવા માગો છો?" ભક્તનાં આવાં સાચાં મહેલ્લાં સાંભળી ભગવાને દર્શન દઈ તે લાકડી તેના હાથમાં આપી!

૩૨૫-અક્ષયચક્ષુ

એક ગૃહસ્થે પોતાની સારી સ્થિતિમાં ચાર ચક્ષુ કયાં હતા. દૈવવશાત્ પાછળથી તેની લક્ષ્મી નાશ પામી, છતાં ચક્ષુના પુણ્યથી તે ચોલતો હતો. કોઈએ તેને કહ્યું: "તારે બે ચક્ષુ કળ બેઠું હોય, તો એક ચક્ષુ કળ ધર્મરાજ આપશે." તે ભાથું બાંધી ચક્ષુ કળ લેવા ચાલ્યો. રસ્તામાં તે ભાથું છોડી ખાવા બેઠો. ત્યાં એક ભૂખી કૂતરી આવીને બેઠી રહી. તેણે ભાથામાંથી ચોથો ભાગ કૂતરીને ખાવા નાખ્યો. કૂતરી ભૂખી જ રહી. તેણે બધું ખાવાતું કૂતરીને આપી દીધું. પછી તે ધર્મરાજ પાસે ગયો અને એક ચક્ષુ કળ માગ્યું. ધર્મરાજ બોલ્યા: "તમારા પાંચ ચક્ષુ અહીં જમા છે. પાંચમાં એક અક્ષયચક્ષુ છે." ગૃહસ્થે કહ્યું: "મેં તો ચાર જ ચક્ષુ કયાં છે." ધર્મરાજ બોલ્યા: "તમે રસ્તામાં આવતાં ભૂખી કૂતરીને ખવડાવ્યું, તે તમારો અક્ષયચક્ષુ છે! તમારા બીજા ચક્ષુમાં કળની ઇચ્છા હતી તેથી તે નાશવંત છે. આ ચક્ષુ નિરપેક્ષ હોવાથી અક્ષય છે." આ સાંભળી તે ગૃહસ્થ બહુ રાજી થયો અને પછી તેણે દુનિયામાં કયાધર્મનો પ્રચાર કર્યો.

३२६-आ ले, मारो देह !

શિબિરાજની કથા મહાભારત તથા પુરાણોમાં સિદ્ધાંત
રથી આપેલી છે. શિબિરાજની કથા અને ચરણાગત-વચ્ચે
તાથી તેની કીર્તિ દશે દિશામાં ફેલાઈ હતી. એક વખત
ઈશ્વરે તેની પરીક્ષા કરવાની ઇચ્છા થઈ, તેથી અગ્નિને કપોત
બનાવી અને પોતે ચક્રદોળાજ બની, આગળ કપોત અને
પાછળ બાજપક્ષી એમ બેડતા બેડતા શિબિરાજ પાસે આવ્યા.
હોહો શિબિરાજના ખોળામાં બરાઈ બેડો. તે ભેડ બાજપક્ષી
બોલ્યો: "હે રાજા, આ હોહો મારો ભણ્ય છે, માટે મારો
હે. ને નહિ આપે તો તું દુઃખી થઈશ; કારણ કે જીવો
જીવણ જીવન-જીવ જીવનું જીવન છે." શિબિરાજએ કહ્યું
"તારી વાત ખરી છે, છતાં હું ચરણાગતને નહિ છેડું.
તારે ભેડએ તો મારું રાજ્ય આપું, તારે મારાની જ બંધ
દોષ તો નંદા બરોગર મ.ન. શરીરમથી માગ આપું, જો
હોહો તો નહિ જ આપું " બંધે મ મ લેવનું કહ્યું કહ્યું
એક વચ્ચે મ કહ્યું અને બીજા વચ્ચે મ. શરીરનું મંદ
કાપીને મૂક્યું મ કહ્યું મ. શરીર કપ વુ કહ્યું મ મનું વચ્ચું
કહ્યું વચ્ચું મ કહ્યું મ. શરીર કપ વુ કહ્યું મ મનું વચ્ચું
એમ કહ્યું મ કહ્યું મ. શરીર કપ વુ કહ્યું મ મનું વચ્ચું
કહ્યું મ કહ્યું મ. શરીર કપ વુ કહ્યું મ મનું વચ્ચું
કહ્યું મ કહ્યું મ. શરીર કપ વુ કહ્યું મ મનું વચ્ચું

૩૨૭-પિતાનું કરવંત મૂલ્યું !

મયૂરવંશ રાજા, તેમની રાણી તથા પુત્ર વગેરે આખું કુંડુંબ ટેકવાળું તથા પરમભક્ત હતા. યુધિષ્ઠિરે અશ્વમેધ યજ્ઞનેા અશ્વ છોડી મૂક્યો. તેનો રક્ષક ગાંડીવધારી અર્જુન હતો, જેના બાણથી લીધે અને દ્રોણ જેવા યોદ્ધાઓ માર્યા ગયા હતા. અર્જુનને બે વાતનું અભિમાન હતું. એક તો તે એમ માનતો હતો કે મારા જેવો યોદ્ધો એક પણ નથી. બીજું મારા જેવો કૃષ્ણનો બીજો કોઈ પ્રિય ભક્ત નથી. ભગવાનને અર્જુનનું અભિમાન ઉતારવું હતું, તેથી અર્જુન જ્યારે દિગ્વિજય કરતો કરતો મયૂરવંશ રાજાને ત્યાં આવ્યો, ત્યારે તે યજ્ઞશાળામાં હતો. તેના કુમાર તામ્રધ્વજે અર્જુનને રમત માત્રમાં હરાવી તેનો ઘોડો છીનવી લીધો. અર્જુન શરમાયો. ભગવાને વિચાર્યું: ‘આ બેડ મારા ભક્તો છે.’ પછી પોતે વૃદ્ધ પ્રાહ્લણ બન્યા અને અર્જુનને નાનો બાળક બનાવ્યો. પછી તે બેડ મયૂરવંશની પાસે ગયા. તેણે તેમનો સત્કાર કર્યો. મયૂરવંશે આગમનનું કારણ પૂછતાં ભગવાને જણાવ્યું કે, “માર્ગમાં અમને એક વાઘ મળ્યો. તે આ છોકરાને ખાવા દોડ્યો. મેં તેને રોક્યો, ત્યારે વાઘ બોલ્યો કે, ‘રાજાના કુમારનું જમણું અંગ એના બહલામાં આપો તો હું છોડું.’ આપની ખ્યાતિ સાંભળી હું આવ્યો છું.” રાજા બોલ્યો: “બહુ સારું.” એમ ઠહી પોતાની પત્ની તથા પુત્રને બોલાવી વાત કરી. તેઓ ઘણાં રાજી થયાં. પછી માતૃપિતાએ કરવત હાથમાં લઈ પોતાના પુત્રને વહેવાર માંડ્યો. કુંવરની ઠાળી આંખમાં પાણી આવ્યું, તે બેઠું પ્રાહ્લણે કહ્યું: “હવે તે શરીર અમને નહિ ખપે, કારણ કે આંખમાં પાણી આવ્યું છે.” એટલે રાજા

જગન્નાથના મંદિરમાં મૂકેા. ભગવાન જે ટીકા સ્વીકારે તે ટીકા શ્રેષ્ઠ. ” આ વાત બધાએ કબૂલ કરી. ટીકાઓ મંદિરમાં મૂકી મંદિર બંધ કર્યું. સવારે મંદિર ઉઘાડતાં બધાં પુસ્તક દેહી નાખેલાં દેખ્યાં અને શ્રીધર સ્વામીની ટીકા ભગવાનની સમીપ અનામત પડેલી દેખી. ત્યારથી શ્રીધરની ટીકા પ્રમાણભૂત ગણાઈ.

૩૩૨-દ્વારકાનાં દર્શન થયાં !

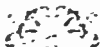
પીપાણ પ્રભુલક્ષ્મી હતા. પાછળથી તે દેવીના ભક્ત થયા. એક વખત દેવીને થાળ ધરાવી તે સૂતા હતા, એવામાં તેમને સ્વપ્ન આવ્યું, દેવી બોલી કે, “હું બૂખી છું, કારણ કે થાળમાં તુળસીદળ છે તેથી તે વિંછળની રસોઈ ગણાય; હું ખાઉં તો મને દાંડ મળે.” પીપાણએ પૂછ્યું: “તને કેાણ દાંડ આપે?” દેવી બોલી: “સર્વનો પ્રેરક ઈશ્વર છે તે.” “ત્યારે હું ઈશ્વરને જ ભજુશ.” એમ કહી પીપાણ ત્યારથી ઈશ્વરભક્ત થયા! તેઓ રાજ્ય છોડીને સીતા નામની રાણી સાથે સાચી દ્વારકાનાં દર્શન કરવા સમુદ્રમાં પડ્યા! ઈશ્વરકૃપાથી તેમને સાચી દ્વારકાનાં દર્શન થયાં. પીપાણએ કહ્યું છે કે—

પીપા પાપ ન કીજીએ, પુન્ય કીયો સો વાર;
જો કીસીકા લીયા નહિ, તો દીયા વાર હમર.

૩૩૩-મક્ત રોહિદાસ

ભક્તળીજ પડરે નહિ, જો લુગ જાય અનંત;
હોય નીચ ધર અવતરે, આગે સંતનો સંત.
ભગવાન ભાખ્યકાર શંકરે લખ્યું છે કે, નીચ કુળમાં જન્મ

થવા છતાં જ્ઞાન થાય ત્યારે સમજી લેવું કે, પૂર્વજન્મનાં તપ
એ કૃણ છે. તે વાત રોહિદાસના દર્શાવેલી રૂપ થાય છે.
રોહિદાસ પૂર્વજન્મમાં ગુરુ આચરણવાળા બ્રહ્મચારી હતા.
તેઓ પ્રસિદ્ધ મહાપુરુષ સમાનંદની સેવામાં રહેતા. તે
વાણિયો તેમનો સંબંધી હતો. વાણિયાની લેણદેણ ચમારો
સાથે હતી. ચમારો પાસેથી મેળવેલા ધનમાંથી વાણિયો બ્રહ્મ
ચારીને પોષતો. એક વખત વાણિયાએ આપેલી સામગ્રી તે
ગુરુ પાસે લઈ ગયા. ગુરુએ લોગ ધરાવી તેનું ભોજન કર્યું. આ
તેમની વૃત્તિમાં ફેરફાર જણાયો! અતઃ કોનું છે? એમ પૂછતાં
બ્રહ્મચારીએ જણાવ્યું કે, વાણિયાનું છે વાણિયાને ત્યાં ૧૫૦
આંબુ તેની તપાસ કરતાં જણાયું કે તે ચમારનું છે સામાનંદ
ક્રોધ કરી બોલ્યા: "તું ચમારનું ખાઈ જાણ થયો અને મને
મને પત્તુ થયો. તારે ચમારને ત્યાં જન્મ લેવો પડશે, હવે
તારું જ્ઞાન વિસ્મૃત થશે નહિ." તે ચમારને ત્યાં જન્મ
અને રોહિદાસ નામ રાખ્યું તેમની સ્થિતિ બહુ કમ
હતી. બગવાને તેમને એક પારંગમણિ આપ્યો. રોહિદાસે તે
દેશ ના પાડી. "હું પારંગમણિને છોડું. નહીં, પણ મને
તો આપની જ જરૂર છે." બગવાન પારંગમણિને હાથમાં પ્રવે
શાવ્યા ગયા. મે.કા. દિવસ પછી પાછા આવી પારંગમણિ
માંગ્યો, ત્યારે રોહિદાસે જણાવ્યું કે, "મને તેની ખબર નથી
તમે જ્યાં મુગેલા દોષ ત્યાંથી ખેડી લો." બગવા રોહિદાસ
આ.વા. ૧૬ પં.૨૫૫.૨૬ દર્શાવેલો. તેમના જીવનમ. અને ચમારો
જીવ.માં આ.વા. ૬૮૧.

૩૩૪-કર્માવાઈનો સ્ત્રીચડો

કર્માબાઈ ભગવાન પ્રત્યે પુત્રભાવથી વર્તતી હતી. જેમ માતા સવારના પહોરમાં બગતાંની સાથે જ પોતાના બાળકની સંભાળ લે છે, તેમ કર્માબાઈ ભગવાનની ખાવાપીવાની સંભાળ રાખતી. તે ઊઠીને તરત નાદ્યા વિના પ્રથમ નાના વાસણમાં ખીચડી મૂકી, ભગવાનને લોગ ધરાવતી. ભગવાન સ્વયં આવીને કર્માબાઈના ખોળામાં બેસી ખીચડી ખાઈ જતા! એક વખત કોઈ પંડિતે કહ્યું: “તું આચારવિચાર પાળી નાહી-ધોઈને લોગ ધરાવ્યા કર.” કર્માબાઈએ તેમ કયું તો બહુ જ વાર લાગી. ભગવાન તેના ખોળામાં બેસી ખીચડી ખાતા હતા, એવામાં જગન્નાથમાં એક સાચા ભક્તે પ્રભુને લોગ ધર્યો. ભગવાન હાથમોડું ધોયા વિના ત્યાં દોડી ગયા. ભક્તે ભગવાનનાં હાથમોડું એમાં બેઠું પૂછ્યું: “હાથ-મેં એમાં કેમ છે?” ભગવાને જણાવ્યું કે, “કર્માબાઈ હંમેશાં મને વહેલી જમાડતી હતી, પણ આજે કોઈએ તેને આચાર શીખવ્યો છે, તેથી મોડું થયું છે.” પેલા ભક્તે કર્માબાઈને વાત કરી. તે બિચારી બહુ રાજી થઈ અને પ્રથમની ચેઠે નાદ્યાધોયા વિના પ્રભુને પૂર્ણ પ્રેમથી ખીચડી આપવા લાગી.

એક ભક્તે ગાયું છે કે—

વહાલો પ્રેમને વશ થયા રાજી રે,
તેમાં શું કરે પંડિતને કાજી રે?

૩૩૫-વિલ્વમંગલ

વિલ્વમંગળ નામે એક પ્રાદ્યુષ હતો. તે અતિશય દુરાચારી હતો. તે એક ચિંતામણિ નામની વેફ્યાના કુંદમાં સપડાયો

ગયો. રાત પડતાં સ્મશાનમાં ભૂત ખાઈ ખાઈ કરતું આવ્યું. ભડતે બળ્યું કે, ભગવાન આવ્યા, તેથી તેણે આંખો ઉઘાડી. ભૂત ભક્તથી ડરીને નાસી ગયું. દૂરથી ચિકિત્સા ભેતા પેલા ઠગને ભૂતે એક અપાટામાં પકડી હેરાન કર્યો. ભક્તની તો સાચી નિષ્ઠા હતી, એટલે ભગવાને સાક્ષાત્ ચતુર્ભુજરૂપે તેને દર્શનન દીધાં !

૩૩૭-પ્રારબ્ધ પ્રમાણે મઠરો

એક પંડિત રાત્રી પાસે ગયો અને કથા વાંચવાનું કહ્યું. રાત્રીએ પૂછ્યું: “કથા વાંચવાનું શું લેશો?” પંડિતે કહ્યું: “જે પ્રારબ્ધમાં હશે તે મળશે.” રાત્રીએ કહ્યું: “હું તો એક મુદ્રા આપીશ.” પંડિતે કથા કરવા માંડી. કથા પૂર્ણ થયા પછી રાત્રીએ પોથી ઉપર એક મુદ્રા ચઢાવી. બ્રાહ્મણ નારાજ થયો. તે એક વાણિયાની દુકાને જઈ સીધાને હિસાબ ચૂકવવા લાગ્યો. પાંચ રૂપિયા બાકી હતા. એક રૂપિયો આપી તે બોલ્યો: “એક રૂપિયો તું લે, ચાર રૂપિયા તારા બાકી રહેશે. તેના બદલામાં આ પુસ્તક લે.” વાણિયો બોલ્યો: “હું ચાર રૂપિયા કથા ઉપર ચઢાવું છું. અને કાલે તમે મારે ત્યાં જમીને જાઓ.” રાત્રીને વાણિયાની વાત કોઈએ કહી કે, “તમે એક મુદ્રા આપી તેથી બ્રાહ્મણ નારાજ થયો છે.” રાત્રીએ એક દ્રધી મંગાવી તેમાં સો રૂપિયા ભરી પ્રાચલિત કરવા કોઈ બ્રાહ્મણને તે દાન કર્યું ! દાન લેનાર બ્રાહ્મણ દ્રધી લઈને જતો હતો, તેવામાં પંડિતને માટે શાક લેવા ચેઠનો નોકર આવતો હતો, તે સામે મળ્યો. બે પૈસા આપી તેણે તે દ્રધી ખરીદી લીધી અને તે પેલા પંડિતને આપી. પંડિતે દ્રધી કાપતાં તેમાંથી સો મુદ્રા નીકળી ! રાત્રીને આ બધી વાતની ખબર પડી.

શું કરવું?" હોલી ગભરાઈ, ત્યારે હોલો બોલ્યો: "મારનાર કરતાં જિવાડનાર મોટો છે. તું શા માટે કહે છે?" એવામાં પારધીએ બાણ છોડ્યું. હોલાહોલીને ન વાગતાં બાણ આકાશમાં બાજને વાગ્યું. બાજ મરણ પામ્યો. સાપ પણ બાણના સપાટામાં આવતાં મૂછાં બાઈ નીચે પારધી ઉપર પડ્યો. તે તેને કહ્યો, તેથી પારધી મરી ગયો. સાપ પણ મરણ પામ્યો. હોલોહોલી આનંદ કરતાં બેસી રહ્યાં.

૩૪૦-મારે વિયોગ ન જોઈએ

એક દિવસ નારદજી સત્યભામા પાસે ગયા. સત્યભામાએ નારદજીને સત્કાર કરી કહ્યું: "અમે પૂર્વજન્મમાં ઘણાં પુણ્ય કર્યાં હશે જેથી શ્રીકૃષ્ણ અમારા પતિ થયા." નારદ બોલ્યા: "એકગણું દાન અને સહસ્રગણું ફળ. જે વસ્તુનું દાન કરીએ તે જ વસ્તુ હજાર ઘણી મળે છે, તો તમે ચોતે શ્રીકૃષ્ણનું દાન કરો કે જેથી તમને હજારો જન્મ સુધી શ્રીકૃષ્ણ મળશે." સત્યભામા રાજી થઈ બોલી: "તમે બહુ સારો રસ્તો બતાવ્યો. હું તમને જ કૃષ્ણ દાનમાં આપું છું. તમારા જેવું પાત્ર કયાંથી મળશે? સુપાત્રને આપેલું દાન જલદી ફળે છે." એમ કહી, સંકટપ મૂંઝી, સત્યભામાએ શ્રીકૃષ્ણનું દાન આપ્યું. એવામાં શ્રીકૃષ્ણ ત્યાં આવ્યા. સત્યભામા તેમને ભેટવા દોડી ભેટલે નારદજીએ રોડીને કહ્યું: "હવે શ્રીકૃષ્ણ તો મારા છે, તમે દાનમાં આપ્યા છે, હવે તમારો હક નથી." પછી શ્રીકૃષ્ણને નારદે કહ્યું: "હવે આપ આ ઘરમાં પેસશે નહિ. તમારે મારે ઘેર આવવું પડશે." સત્યભામાથી ન રહેવાયું, તેથી તે બોલી: "નારદજી, ક્ષમા કરો, અમારે એવું પુણ્ય નથી કરવું. મેં

શ્રીકૃષ્ણનો વિયોગ ઠાઇ દિવસ ન થાય તે માટે કુરુ
 યુ" હતું. તમે તો તેમનો આજેજ વિયોગ કરાવતા હો!
 કા. અમારાથી તે સહન નહિ થાય."

૩૪૧-સંતસમાગમ કીર્તી

એક સાધુએ એવો નિયમ રાખ્યો હતો કે ગંગા, યમુના
 પુષ્કરરાજમાં સ્નાન કરેલાંનાં હથાંન કરીને બોજન કરું.
 એક વખત એરા પ્રદેશમાં જઈ ચલ્લો કે, ત્યાં ઠાઇજ
 મધ્ય મળ્યો નહિ, તેથી તે ભૂખ્યો રહ્યો. આવી રીતે તેને
 ઉપવાસ થયા, એટલે અંતર્યામી પ્રભુએ ત્રણ મનુષ્ય
 માંએ મોકલ્યા. તે તેમને બેઠું પૂછવા તામ્યો કે, "તમ
 માંથી ઠાઇએ ગંગાજળમાં સ્નાન કર્યું છે?" બધાએ ન
 રી. સાધુ નિરાશ થઈ બેઠો. એવામા રાત પડી. સાધુ મૂં
 યો. તેની યાને એક ધાત્રી ગાય આવી ઊભી રહી. કે દિ
 ર પછી તે ત્યાં આંડીને મુંદરી બનીને ચાતી મળી ત્યા
 ધી બીજી ધાત્રી ગાય આવી ઊભી રહી. તે પણ અપ
 જમાં સ્નાન કરી, મુંદર બો બની ચાતી મળી ત્યાં પછી
 એ બીજાર બગદ આપ્યો, તે પણ ડગમ રિવપુત્ર બનીને
 ચાલ્યો ગયો. સાધુએ આ બધું બેઠું લીધું. પછી મહો
 કારિને તેણે જ્વાલા કાઢીને પૂઠ્યું: "આ મું દો."
 બેઠું જલમ આપ્યો કે, "પ્રથમ ધાત્રી મધ્ય દઈ તે
 ધાત્રી, બીજી ધાત્રી મધ્ય તે મનુષ્ય. અને બીજી તે પુત્ર
 એ બધે પાને આજા રિવસનુ પણ બોલું ચલેનું તેણે મન
 મનુષ્ય મદ્ય મધ્ય તે મનુષ્ય, તેમ તે મુંદરે પણ બગદ
 મનુષ્ય તે મુંદરે મધ્ય. પણ તે મુંદરે મધ્ય મધ્ય."

સાંભળી તે ઘણું પ્રસન્ન થયો અને તેણે તે સંતપુરુષોનાં દર્શન કરી અન્ન લીધું !

૩૪૨-વહાલો કોણ ?

એક બાપને ચાર છોકરા હતા. તેમાં ત્રણ વ્યવહારકુશળ અને એક ભોળો હતો. મોટો છોકરો વિદ્યાસંપન્ન હતો અને તેણે વિદ્યાના પ્રભાવથી ઘણાને મહાત્ કયાં હતા. લોકોમાં તેનું માન હોવાથી તે બાપને મૂખ સમજતો. બીજો પુત્ર વ્યાપારમાં બહુ હોશિયાર હતો. કામકામ તેની પેઢીએ હતી. સર્વત્ર તેની હૂંડી સ્વીકારાતી હતી. તે લાખો રૂપિયાનો વ્યાપાર ખેડતો. તે પિતાને ધનહીન-ગરીબ માનતો હતો. ત્રીજો પુત્ર પહેલવાન હતો. તેણે કસરત અને કુસ્તીમાં હજારો ચાંદ મેળવ્યા હતા. પિતાને તે શક્તિહીન સમજતો. આ ત્રણે પુત્રો વિદ્યા, ધન અને બળમાં રચ્યાપરચ્યા રહી પિતાની સામું પણ જોતા ન હતા. ચોથો પુત્ર ગરીબ અને ભોળો હતો પણ પિતૃ-ભક્ત હતો. બાપને તે સર્વસ્વ માનતો. બાપને દુઃખ પડવા દેતો નહિ. બાપની નાના છોકરા ઉપર રહેમનજર હતી. અંતે પિતાએ પોતાની તમામ મિલકત નાના પુત્રને આપી. વખત જતાં વિદ્યા, ધન અને બળનું જોર નરમ પડ્યું, તેથી પેલા ત્રણે ધરખાર વિનાના થઈ ભટકવા લાગ્યા. સમજવાનું એ છે કે, ચારે વેદ ભણેલો રાવણ વિદ્વાન હતો, દુર્યોધન મહા ધનાઢ્ય હતો અને પ્રચંડ સહસ્રાણુંન પરાક્રમમાં પૂરો હતો, છતાં તેઓ પરમાત્માથી વિમુખ રહી પ્રભુસેવા કરતા નહિ, તે આખરે દુઃખને પામ્યા. સુદામાની પાસે એક ઠોડી પણ ન હતી, છતાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે સ્વયં તેમના પગ ધોયા !

૩૪૩-રાજાની શય્યા સુખ આપનારી છે?

એક રાજા હતો. તે ઘણો ચોખ્ખો હતો. તેની શય્યા દાસી દંમેશાં સુંદર રીતે બિછાવી તૈયાર કરતી હતી. તેની પથારીમાં મખમલની તળાઈ ઉપર મુગંધીદાર પુષ્પો પથરાતાં હતાં. એક દિવસ દાસીને ઇચ્છા થઈ કે, “આ શય્યામાં સૂતાં હું કેવું સુખ હશે? હું જરા મૂંઝ તો ભેડા?” તે પથારીમાં પૂતી, એવી જ બાંધી ગઈ. એવામાં રાજા ત્યાં આવ્યો. તે દાસીને પોતાની પથારીમાં સૂનેલી ભેડ કંપે બરાવો અને તેને પડાંગ પરથી પડી નીચે નાખી દીધી! પોતીસને તે જોઈ તેને મારવાનો હુકમ થયો. જ્યારે તેને કોયડાની માર મળી, ત્યારે પચાસ કોયડા પડ્યા સુધી તો તેણે તે દહરે દોડે ખાધા અને ગાદીના પચાસ દોડ દોડને ખાધા. મંત્રી જોતું જોઈ રાજાએ તેને પૂછ્યું: “તું પ્રથમ હમો કેમ અને પાછળથી રમી કેમ?” દાસી બોલી: “તમારા શય્યામુખે આગળ આ કોયડા ગા દિમાગમાં છે, તેથી હું દમી જા મોમ એ થયો કે, બે પડી પથારીમાં એખ કરવાથી મોટું સુખ, તો દંમેશાં બિચાંક એખ કરનાર રાજાની રમી રમી થઈ જાય છે.” આ વચન માંજની રાજા મનિષ વડે જાણ અને ત્યાર પછી રાજાએ એખ છેડી દઈ મંત્રી સાથે રાજાની, રાજાના પાંખમાં જે ના. મમલ અને પતનને વ. પા. ૧૦

૩૪૪-કેમ વર્તનું?

એક મનુષ્યને જે પુત્ર હતા તેણે અને તેના પુત્રને જે પુત્ર હતા તેણે અને તેના પુત્રને જે પુત્ર હતા તેણે અને તેના પુત્રને જે પુત્ર હતા તેણે

હતો. દાતાર પુત્ર સારું અનાજ ખાતો અને બીજાને ખવડાવતો. પોતાને ત્યાં સહય મનુષ્યોને રાખતો. તેના નોકરો શૂરવીર દુશ્મન અને ઉચ્ચ જાતિના હતા. તે બધાની સાથે કુટુંબની પેઠે વર્તી જાહેર મીઠી વાણી બોલતો. પેલો કૃષ્ણ પુત્ર હલકું અનાજ ખાતો અને ખવડાવતો. તેને ત્યાં વાઘરી, વણકર, રાવળિયા વગેરે નોકરો હતા. તેની જોડે તે કઠોર વાણી બોલતો. એક વખત ગામમાં ધાડ પાડવા લૂંટારા આવ્યા. તે બેઠે બાઈનાં ઘર લૂંટવા માંડ્યાં. તે વખતે ઉદાર બાઈના નોકરો તથા ગામના મેળાપી લોકો શસ્ત્ર લઈ દોડી આવ્યા. લૂંટારાઓને મારી કાઢી મૂક્યા. કૃષ્ણના નોકરો સામા ચવાને ગદલે કોઈ ખૂણામાં, તે કોઈ કોઈ પાછળ સંતાઈ ગયા. કૃષ્ણને મારી લૂંટારા ધન લૂંટી લઈ ગયા. તેની વહારે કોઈ આવ્યું નહિ. તે પસ્તાવા લાગ્યો. આ ઉપરથી સમજવાનું કે, મનુષ્યની ફરજ છે કે, ઉદારતા સાથે સારી વાણીથી બધાની સાથે વર્તવું.

૩૪૫-ધણી છતાં વિધવા છું !

એક મનુષ્ય દારૂના નશામાં ચક્રવૃત્ત રહેતો. તેના ઘરમાં દરિદ્રાવસ્થા આવી હતી. તેનાં છોકરાં બૂખ્યાં રહેતાં હતાં. તેની સ્ત્રી હંમેશાં સંતાપ કરતી. એક દિવસ તે દારૂ પીને આવતો હતો, એવામાં દારૂ વધારે ચઢી જવાથી તેને બાન ન રહ્યું. તેના પગ લથડવા લાગ્યા, તે રસ્તામાં ગટરના ખાડામાં પડી ગયો. તેને બાન હતું નહિ. આખી રાત સ્ત્રીએ તેની રાહ જોઈ. પ્રાતઃકાળમાં તે તેને જોળવા નીકળી, ત્યારે તે ગટરની ગંદકીમાં પડ્યો હતો. બાન આવતાં તે નીકળવાનાં ફાંફાં મારતો હતો, પણ બહાર નીકળાવું નહોતું આવી હાલતમાં

તેની ઓઝે તેને દેખ્યો. ઓઝે સમય વર્તીને કહ્યું: "હવે તારૂં ન પીવાનો નિયમ લે. તો બહાર કાઢું, નહિ તો હું કાઢી નથી; કેમકે તમે હયાત છતાં હું વિધવા જ છું." ચેત્તાએ ઘણું જ આશ્ચર્ય કરી, દાડ ન પીવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી, ત્યારે તેને બહાર કાઢ્યો. પછી ઓઝે ધાક રાખી તેને ઠેકાણે પાડ્યો.

૩૪૬-ચુદ્ધિની જડતા

એક મૂખ પુત્ર હતો. તેના પિતાએ રસોઈ બનાવી તેને કહ્યું કે, "હું સ્નાન કરી લઉં, તું આ રસોઈને બરાબર ભેજે. હું હમણાં આવું છું." તે સ્નાન કરીને આવ્યો, ત્યારે ફરસાને રસોઈ ખાતાં રીઠા. મૂખ ઉઠકરો તેની સામે ભેદ રદો હતો. તેના પિતાએ તેને માર માર્યો ત્યારે તે બોલ્યો: "તમે ભેવાનું કહ્યું હતું તેથી હજી પણ હું રસોઈ સામું ભેદ રહી છું. તમે મને ફરસાં કાંકયાનું કયા કહ્યું હતું?" પિતાએ કહ્યું: "પેલી મોટી છત્રી તારા, મારે તેનું પૂજન કરવું છે." મૂખો છત્રી લઈ આવ્યો હતો. એવામાં રસામા તે પૂજા કરી અને ફરી મૂખ પિતા બોલ્યો: "ગરબ, છત્રી કેમ?" મૂખો પામે પરિચાલ દત્તી, તે જમીન ઉપર પડે છે તે બોલ્યો: "આવી રીતે ફરી!" પિતાના પુત્રની આંખે ચુદ્ધિની જડતા ભેદને પિતા કપડે દાઢ મૂકીને રાખે તો

૩૪૭-વચ્ચુંગીની માતા જગ્યાંની ગીંગ્યા?

એક વચ્ચુંગી એક દોડાણે જઈ રહ્યો હતો. પાંચે તે જગ્યાંની ગીંગ્યાની જાણ કરી. તેણે તેણીને કહ્યું: "તારા પાંચે તે જગ્યાંની ગીંગ્યાની જાણ કરી."

જિંથા કુળનો હતો, તેથી પોતે જે ખાવ તે જ નોકરોને આપે. અર્થાત્ તેને ત્યાં પંક્તિલેહ ન હતો. એક દિવસ શેઠને ત્યાં શહેરનો કોઈ કંજૂસ મહેમાન આવ્યો. તેણે નોકરોને સારું અન્ન ખાવા આપતાં જોઈ શેઠને કહ્યું: “તમે આ મોઢું અન્ન નોકરોને શા માટે આપો છો? હલકું અનાજ લાવી તેમને ખાવા આપો તો ઘણું ફાયદો થાય.” શેઠ તેની શિખામણ મानी. તેણે તે દિવસથી નોકરોને હલકું અન્ન આપવા માંડ્યું. નોકરોએ પણ તે દિવસથી કામમાં ખંધાઈ કરવા માંડી. એક દિવસ શેઠ નોકરોને બોલાવ્યા, ત્યારે એક નોકર ‘ફૂકડે ફૂક’ એમ ફૂકડાની વાણી બોલ્યો. બીજે ટૂંક બોલ્યો, ત્રીજે બોં બોં કરી બરાડ્યો. શેઠ કહ્યું: “તમે પશુપંખી ક્યારે થયા?” નોકરો બોલ્યા: “તમે પશુઓના જેવું અન્ન આપવા માંડ્યું તે દિવસથી.” શેઠ શરમાઈ ગયો. પછી તેણે પહેલાંની માફક ઉત્તમ અન્ન આપવું શરૂ કર્યું. નોકરોએ પણ તે દિવસથી સારી રીતે કામ કરવા માંડ્યું.

૩૪૮-જોપ જોનાર

એક જોપીને પોતાના જ્ઞાનનું ઘણું અભિમાન હતું. તે પોતાને સર્વજ્ઞ મનાવતો હતો. જો તેનું કહેવું જૂઠું પડે તો તે હોઠોના કઠણ ગ્રહનો દોષ કાઢતો. જ્યોતિષ વિદ્યાની સાથે સામુદ્રિક રેખાગણિત તેમ સ્વરોદય જ્ઞાનનો પણ તેને બારે ધમંડ હતો. તે એક દિવસ રાજા પાસે જઈ ચઢ્યો. રાજા તેની ખ્યાતિ સાંભળી ગાંઠા બન્યો હતો, તેથી તેને આદરથી બેસાડી તે પોતાનું બવિધ પૂછવા લાગ્યો. જોપીએ કહ્યું: “રાજાજી, ખેલ સાથે મારે કહેવું પડે છે કે, અમુક

પ્રશ્ન પૂછજે, કે, પાંજરામાં પૂરાયલા પોપટને છૂટવાનો માર્ગ કયો છે?" લોકો મહાત્મા પાસે ગયા. વાતચીત કર્યા પછી પોપટનો પ્રશ્ન પૂછ્યો. મહાત્મા વિચાર કરી નદીમાં નાહવા ઊતર્યા અને હાથપગ હલાવ્યા વિના મડકા જેવા બની ગયા. તેમને પાણી જ્યાં તાણી જાય ત્યાં તે તણાવા લાગ્યા. લોકો થોડી રાહ જોઈ પોપટના દુઃખથી આ મહાત્મા પણ દુઃખી થયા છે એમ ધારી એક પામતા પાછા વળ્યા. તેઓએ બનેલી વાત પોપટને કહી. તરત જ પોપટ પાંખો ફેફડાવી આંખો અને પાંખો પહોળી કરી નિઃસ્તબ્ધ બની પાંજરામાં પડી રહ્યો. લોકોને આ જોઈ બહુ દુઃખ થયું. તેઓ કહેવા લાગ્યા કે, "ત્યાં જેવા મહાત્માના હાલ, તેવા અહીં પોપટના હાલ થયા!" તેઓએ પાંજરાનું બારણું ઉઘાડ્યું કે તરત જ પોપટ ઊડી ગયો! સમજવાનું એ છે કે, આ શરીરરૂપી પાંજરા છે અને જીવાત્મા પોપટ છે. જો જીવાત્માને મોક્ષ મેળવવો હોય, તો જીવતાં મરણિયા થઈ શરીરરૂપી કણ્ઠલંગુર પાંજરાનું મિથ્યા અભિમાન છોડી દેવું જોઈએ.

૩૫૦-દુનિયા શોકથી ભરેલી છે

એક દિવસ એક મનુષ્ય કબીર સાહેબનાં દર્શન માટે તેમને ત્યાં ગયો. ઘરમાંથી બહાર મળી કે, ગામમાં કોઈ મરણ પામ્યું છે તેની સ્મરણયાત્રામાં તે ગયા છે. દર્શનાર્થી બોલ્યો: "હું દ્રવ્યી આવું છું. મારે જલદી પાછું જવું છે, તેથી સ્મરણમાં જઈ હું દર્શન કરીશ. તેમને જાણખવાની કંઈ નિશાની છે?" ઘરનાં બોલ્યાં: "તેઓ હંમેશાં માથા ઉપર ચોઠચિહ્ન બોદેલું રાખે છે." પેલો સ્મરણમાં ગયો.

ત્યાં બધાંને માથે ઝોડેલાં ચોકચિહ્ન હતાં. મઠકાને બાજી ત્યાં
ગામ તરફ વળ્યા ત્યારે કોઈ વાતો કરતા, કોઈ હસતા, તો કેઈ
ઠઠામરકરી કરતા હતા. મરનારનું ઘર નજીક આવતું મનું તેમ
તેમ માથે ઝોડેલું કપડું બિંચાડી સો પોતપોતાને ઘેર ચાલ્યો
ગયા. માત્ર કબીરજીએ ચોકચિહ્ન ઉતાર્યું નહિ, તેથી દયાનંદે
તેમને જ કબીરજી સમજી નહીં પણો અને પૂછવા લાગ્યો કે,
“બધાએ ચોકચિહ્ન કાઢી નાખ્યાં અને તમે શા માટે
રાખ્યું છે ?” કબીર જોડ્યા: “દુનિયા નાશવંત છે. તેમાં કેઈ
પદાર્થ સાચો નથી. કોઈ પૂરા મરી જાય છે, તો કોઈ અપૂરા
મરેલા છે. કેટલાક કાળના મોઢામાં છે, કેટલાક ગાય છે,
કેટલાક પકડાય છે. આ વાતને હું ન જૂલું તો જ મારા અંત
કરજીમા પરમાત્મા રહે. જો દુનિયાના પદાર્થને મારા માનું તે
જગવાન અસાધ્ય હશે અને તેને જુલો જાડું. તોડોએ મારા
ઝોડયું ત્યાં મુખી ‘રામ બે.લા, બાઈ રામ’ એમ ચલાવ્યું. પણ
તેઓ રામને જુલો ગયા. હું ચોકચિહ્ન રાખી જગવાન
મન્યતા અને આ દુન્યવી પદાર્થોની અનન્યતા મૂકતો નથી.
પેલો દયાનંદે કબીર નાહોમના દયાનંદ અને ચિત્તનંદને
વચન મૂક્યો માંડો બે.પ પ.મી નજીક ચાલો મારા પર મને

३५१-तुं जीव लनाग ॐ

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

દરિદ્રતા દૂર કરી હતી. બધી પ્રજા સંપત્તિમાં બરાબર થઈ. રાજાના કુટુંબીજનોનું મન બગડ્યું કે, બાપદીકરો પૂજનભજનમાં રહે છે, એટલે રાજ્ય લૂંટી લઈએ. જિભૂતવાહનને આ વાતની ખબર પડી. તેણે પિતાને કહ્યું: “આપ કહેતા હો તો હું ઘડીમાં બધાનો નાશ કરી હાવી દઉં.” પિતાએ કહ્યું: “એક શરીરને માટે આવો કેર આપણે કરવો નથી. યુધિષ્ઠિર વગેરે યુદ્ધ કરી પછી પસ્તાયા છે. ચાલો, આપણે જંગલમાં જઈ તપ કરીએ. રાજસુખ બહુ લોગબું છે.” તેઓ બન્ને તપ કરવા ગયા. ત્યાં જિભૂતવાહનનાં લગ્ન થયાં. એક દિવસ તે ફરવા ગયો, ત્યાં રસ્તામાં તેણે હાડકાનો ઢગલો દેખ્યો. ઢગલા પાસે એક સ્ત્રી બેસી રહતી હતી. તેને પૂછતાં જણાવ્યું કે, “ગરુડ અહીં આવી સાથ ખાઈ નાથ છે, તેનાં આ હાડકાં પડ્યાં છે. આજે મારા પુત્રનો વારો છે. મારે એક જ પુત્ર છે, તેથી હું રડું છું.” જિભૂત બોલ્યો: “તારા પુત્રના બદલામાં હું મરીશ.” બાપએ ઘણી ના કહી, પણ જિભૂતે હઠ લીધી. એવામાં બાપનો પુત્ર શંખચૂડ સપ્ત આવ્યો, તેને પણ જિભૂતે સ્પર્શ કહી દીધું કે, “મારી સમક્ષ તને મરવા નહિ દઉં.” એવામાં ગરુડ અપાટાબંધ ત્યાં આવ્યો અને જિભૂતને ચાંચમાં લીધો. ગરુડે કહ્યું: “તું કોણ છે?” જિભૂત બોલ્યો: “તારા જેવા પ્રાણુ લેનારા લગવાનને સત્કર્યા છે, તો શું મારા જેવા પ્રાણુ આપનારા નથી સત્કર્યા?” ગરુડ આ વચન સાંભળી લનિજત થઈ ગયો. ત્યાર પછી તેણે સપ્ત ખાવા છોડી દીધા. જિભૂત પિતા પાસે આવ્યો. પાછળથી આ વાત તેનાં કુટુંબીઓએ તથા પ્રજાએ બાળી. તેઓ આવીને તેમની હમા માગવા લાગ્યા અને આગ્રહ કરી જિભૂતને ગાદીએ બેસાડ્યો.

ખાળુ પર ઊભો રહી ચારે બાજુ નજર ફેરવવા લાગ્યો. અહીં કોઈ જોતું નથી, એમ ધારી તે પક્ષીના કકડા કરી પાછો આવ્યો. ખીજાએ ઘણી તપાસ કરી, પણ કોઈ ન દેખે તેવી જગ્યા તેને મળી નહિ. રાત પડી ત્યારે તેણે ચંદ્ર અને તારા જોયા. તે ઘોર જંગલમાં ગયો, ત્યાં પણ નીચે કીડીઓને ઉપર વૃક્ષ તથા પક્ષીઓ જોયાં. પછી તેણે શુક્રામાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં તેને યાદ આવ્યું ‘ કે પરમાત્મા અંતર્યામી છે, તે બધું જુએ છે, તો પછી આ જગ્યા એકાંત કેમ કહેવાય ?’ એમ વિચારી પછી તે પક્ષીના કકડા કર્યા વિના ગુરુ પાસે આવ્યો. એકેને જોઈ ગુરુએ કહ્યું: “ પક્ષીના કકડા કરનાર હજી ઈશ્વરનો બોધ પ્રહણ કરવાને લાયક નથી, પણ જેણે સર્વત્ર પ્રભુને જોઈ પક્ષીના કકડા કર્યા નથી, તે પ્રભુ તરફ પ્રયાણ કરવાને યોગ્ય છે.” પછી તેણે એક વાક્યમાં ઉપદેશ આપ્યો કે, “ સર્વત્ર અને સર્વ વસ્તુમાં શ્રીવામુદેવને જોવા અને બધાં શુભ કામ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને જ અર્પણ કરવાં.”

૩૫૪-તારી જાત જુદી છે!

એક સિંહણને જંગલમાં બચ્યું જન્મ્યું. તેને ખાવાનો ખોરાક સિંહ લાવી આપતો. સિંહણ બચ્યાંને સાચવતી. એક વખતે સિંહે એક નાનું બકરીનું બચ્યું પકડ્યું. તેને જોઈને સિંહને દયા આવી. જેવાં મારાં બચ્યાં અને વહાલાં છે, તેવાં સો કોઈને હોય, તેથી તેણે તે બચ્યાને છોડતું સિંહણને આપ્યું. સિંહણે પૂછ્યું: “ તમે છોડતું કેમ લાભ્યા ?” સિંહે કહ્યું: “ તેને મારતાં મારો છુવ ચાલ્યો નહિ.” સિંહણે કહ્યું: “ તો હું પણ તેને નહિ મારું. ભલે તે આપણે ત્યાં રહે. આપણાં

જમ્યાં જોડે ધાવીને તે પણ મોટું થયે. ” એમ કહી તેણે પોતાનાં જમ્યાં સાથે તેને પણ ઉછેરવા માંડ્યું. તે જોડે જમ્યાં સાથે ધારે, રમે અને આનંદ કરે. જકરો સિંહજીને ધાવી એકદમ મે. થયો. તે સિંહના જમ્યાથી મોટો દેખાતો હતો. સિંહજી તેને મોટાભાઈ કહેતી. તેનું જમ્યું પણ તેને મોટાભાઈ તરીકે માન આપતું. એક વખત રમતાં રમતાં જોડે દૂર જંગલમાં જઈ ચડ્યા. ત્યાં દાથીનું ટોચું દેખ્યું. સિંહજી જમ્યું પૂરાડું સાચું દોડ્યું, ત્યારે જકરો કહેવા લાગ્યો: “ અરે મૂખ, પાછો દૂર. દાથીની સામે આપણું ગળું નહિ. તે મોટા માડને પણ તોડી પાડે. ” મોટાભાઈની ચિખામળથી સિંહજી જમ્યું પાછું ફર્યું. જકરે આવી સિંહજીને કહ્યું: “ મા! આજે ભાઈને દાથી મારી નાખત, પણ મેં તેને જચાવ્યો. ” સિંહજી કહ્યું: “ ડાં જાળતમાં રોકાયિયાર છે, પણ તારી અને સિંહની જાળ જુદી છે, માટે તું તારા જકરાના ટોચામાં ચાલ્યો જા. જા. મેં મોટાભાઈ તરીકે તારી આજ્ઞા તેણે પાળી છે. કોઈ વિગત તે નને અને દાથી સર્જને સપાટામાં લઈ લયે. ” જકરો ધ.ને માનેા રખારીની ઝે.કમાં ચાલ્યો ગયો.

૩૫૫-નૈષ્ટિક વ્રતચર્યનું મુખ

સ્થાશ્રમમાં પ્રવેશ કરું છું, તો સ્ત્રી આદિનો ચિંતામિ જાણે અને નથી કરતો તો કામાગ્નિ સતાવે છે. એમ પાસે બેઠેલો મસ્તી પ્રકૃતિનો મનુષ્ય વિચાર કરી રહ્યો હતો. જીજ્ઞાસામાં એવું હતું કે, એક મનુષ્યના હાથમાં ઉઘોગનાં શસ્ત્રો, કામ કરીને તે યાકી ગયો હતો. કપાળે હાથ મૂકીને કા હતો. તે ચિત્ર એમ સૂચવતું હતું કે, વિવાહ કરીને સ્તાઈ રહ્યો છું. તે રાજસી પ્રકૃતિનો માણસ હતો. ત્રીજા ત્રમાં અલમસ્ત યુવાન શરીરે મજબૂત, પ્રસન્નમુખ અને સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળો હતો. તેની નીચે લખ્યું હતું કે, 'આ પ્રસન્નતાનું મૂળ લક્ષિતમાં રહેલું છે. પ્રજ્ઞાનંદ નૈષ્ઠિક પ્રજ્ઞાચારીને લઈ પ્રાપ્ત થાય છે. નૈષ્ઠિકપણું ઇન્દ્રિય ઉપર પૂરો કાબૂ હોય. જ મેળવી શકાય છે. માળાપોએ પોતાનાં બાળકોને બચાવવાથી બેઠી સંગતમાં પડી બગડવા દેવાં નહિ. તેમને શરીરે મજબૂત બનાવી હનુમાન અને ભીષ્મના આદર્શો શીખવવા.' છબિ સાત્ત્વિક મનુષ્યની હતી. દૂંકામાં વિવાહ આદિ અંતે અપહાયક થાય છે અને નૈષ્ઠિક પ્રજ્ઞાચર્ય સુખદાયક બને છે.

૩૫૬-ઈચ્છા ધવી તે દુઃખ છે

એક મહાન વૈરાગ્યશીલ મહાત્મા હતા. તેમની પાસે ઘણા મનુષ્યો આવીને બેસતા હતા. મહાત્મા તેમની સાથે આનંદથી વૈરાગ્યની વાતો કરતા હતા. એક દિવસ વાતો કરતાં કરતાં મહાત્મા અચાનક રોવા લાગ્યા. લોકોએ પૂછ્યું: “આપ શા માટે રુદન કરો છો?” મહાત્મા બોલ્યા: “ગંગસ્નાનાદિ તીર્થ કરવાની મનને ઇચ્છા થઈ છે.” લોકો બોલ્યા: “ધન્ય-ભાગ્ય! તીર્થ કરવાની વૃત્તિ ધવી તે તો મહાન પુણ્યનું ફળ

કહેવાય. તેમાં જોડું શું છે ?” મહાત્માએ કહ્યું: “આત્મા-
શાંતની વૃત્તિ વિના જેટલી ઇચ્છાઓ છે તે દુઃખદાયક છે.
આજ તો મારું ચિત્ત તીથું ઇચ્છે છે, પરંતુ કાલે દુનિયાના
ભોગોને કેમ ન ઇચ્છે ? જો તેમ જને તો કેટલી ખૂશી થાય !
જાની મનુષ્યોએ મનની ઇચ્છાઓને આધીન બનવું ન જોઈએ.”
હોહો મહાત્માનાં આ વચન સાંભળી ખુશ થયા.

૩૫૭-મારો હુકમ સર્વ ઉઠાવે છે

એક રાજા પોતાના પુત્રને રાજ્ય આપી જંગલમાં લઈ
કરવા ગયા. ત્યાં જઈ તેણે ધણી કડજ તપકાવી કરી, મનને
વચ કહ્યું અને તેને જાન તરફ વાળ્યું. તેમને જ્યારે પૂરેપૂરી
જાનચિહ્નિ તથા યોગચિહ્નિ પ્રાપ્ત થઈ, ત્યારે તે એક જંગલ
પોતાની રાજધાનીમાં આવ્યા અને ગામમાં આવેલા મરોત
ઉપર નિવાસ કર્યો. પુત્રને ખબર થતાં જશ્વરને તરફ તે પિતાને
નમસ્કાર કરવા આવ્યો.

જેટલીક વાતચીત થયા પછી જશ્વરે પૂછ્યું: “પિતાજી
આજ જંગમ જાગ્રને શું કમવાઈ આવેને એક દગડો મનુષ્ય
જગ પડે મરી જાય. આ દિગ્ કહેવાય છે આવેને પેર પી
દરે પડેલાં કરત પડે. જ મરી જ રેખાય છે. મને આ એ
મરી આવે છે દરે આવે પેર પડે. તે મરી રેખાય

વમાંથી આ સોય માછલી દ્વારા મંગાવ.” એમ કહી તેમણે સોય તળાવમાં ફેંકી. કુંવર સૂપ રહ્યો. રાજાએ પોતાના યોગ-બળથી માછલીઓને હુકમ કર્યો કે, સોય લાવો. એકદમ એક માછલી સોય મોઢામાં ઘાલીને લાવી. પુત્ર તપસ્વી પિતાના ચરણમાં પડ્યો અને પિતા પાસેથી જ્ઞાન મેળવ્યું.

૩૫૮-એ તો નિઃસ્પૃહી હતા

એક નગરની બહાર બે મહાત્મા રહેતા હતા. બેઉ વૈરાગ્યમાં પૂર્ણ હતા. બે કોઈ મનુષ્ય તેમની પાસે આવે, તો તેમની સાથે તે પ્રેમથી વાતચીત કરે. કોઈ ધનાઢ્ય ગર્વયુક્ત મનુષ્ય આવે તો તેઓની સાથે આખું પશુ મેળવે નહિ, એવા તે નિઃસ્પૃહી હતા. એક દિવસ ત્યાંનો રાજા વજ્ર સાથે મહાત્માઓનાં દર્શન કરવા ગયો. રાજાને આવતા બે મહાત્મા આપસઆપસમાં રાટી માટે લડી ઊઠ્યા. રાજાએ વિચાર્યું કે, ‘આ રંક માણસો એક રાટી માટે લડે છે, તો તેમનામાં જ્ઞાન શું હશે ? માટે તેમની પાસે જ્વાની શી જરૂર છે ?’ એમ વિચારી તે પાછો વળ્યો. મહાત્મા સમજ્યા કે ઉપાધિ ટળી. પોતાના અભિમાનમાં મસ્ત થયેલાનાં મોઢાં બેવાં પશુ સારાં નહિ.

૩૫૯-કીમતી વસ્તુ કઈ છે ?

એક બાઢયાહ પોતાના વજ્ર ઉપર પ્રસન્ન થયો. તેથી વજ્રને એક કીમતી ચાલ દેનામ આપી. શિયાળાની ઋતુ હતી તેથી વજ્ર તે ચાલ જોઢી કચેરી બહાર નીકળ્યો. છીંક આવતાં ચાલ વટે તે નાક લૂંઢવા લાગ્યો. આ બેઢ વજ્રના વિરોધી.

ધીરે ધીરે પતિનો સત્સંગ છૂટી ગયો. તે જે મહાત્મા પાસે જતો હતો, તે મહાત્મા સમજ્યા કે છોકરો પરગામ ગયો હતો. એક દિવસ રસ્તામાં તે જાનેનો મેળાપ થયો. મહાત્માએ તેને નહિ આવવાનું કારણ પૂછ્યું. છોકરાએ કહ્યું: “મારી સ્ત્રી એવી છે કે, તે સ્વયં વાર મારા સિવાય રહી શકે તેમ નથી. તે મને બહુ જ ચાહે છે.” મહાત્માએ કહ્યું: “માત-પિતા બાંધવ મૃત નારી, કરત ખ્યાર સ્વારથ તૈં ભારી.” એ પ્રમાણે સર્વ સંબંધીઓ પોતાની મતલબના ચાર છે, તેમાં તું કસાઈશ નહિ. નહિ તો કરેલું ધૂળધાણી થઈ જશે, જો તું આ વાત ન માનતો હોય, તો આજે પ્રાણાયામ કરી પરીક્ષા કરજે.” તેણે ઘેર જઈ તે પ્રમાણે કર્યું. પેટમાં કુંભવાને તેણે ઢાંગ કર્યો. થોડી વારમાં તે નિશ્ચેષ્ટ થઈ ગયો. તેની સ્ત્રીને ભૂખ લાગી હતી, તેથી તેણે વિચાર્યું કે, ‘અત્યારે બહાર કહીશ તો લોકો આવશે અને હું ભૂખી રહી જઈશ. પતિ મરી ગયો તે કંઈ જીવતો થવાનો નથી. માટે મને પ્રથમ ખાઈ લેવા દે.’ એમ વિચારી તે દહીં અને દમરું ખાવા લાગી. તેના પતિના દાંતમાં સોનાની રેખો હતી તે પણ પથ્થર લઈને તે કાઢવા બેઠી. તેણે દાંત ઉપર પથરો ઉગામ્યો કે તરત તેનો પતિ બોલ્યો: “મારી પતિવ્રતા નાર, તારું સત્ય ચઢ્યું લલાટ, તું દહીંને કુંભરો બાડે, જીવતાં પતિના દાંત શીદ પાડે?” એમ કહી તે ઊભો થયો અને શરૂને ત્યાં ચાલ્યો ગયો, તે પાછો આવ્યો જ નહિ.

૩૬૧—સવ મંતલવ કે ચાર

માતપિતા મૃત બ્રાત્રી ભાગિની, એ સહુ દુગની ટાળી રે;
સ્નેહ વધારી તારું સર્વ લેશે, રહેશે આંખો ચોળી રે.
સુ. પ. ૧૧

[illegible]

૩૬૨-સત્ય વસ્તુને પિછાનતાં નથી

એક સ્થળે હંસ અને ધ્રુવડ રહેતા હતા. વૈશાખ માસમાં હંસે ધ્રુવડને કહ્યું: “આજ સૂર્યનો તાપ બહુ લાગે છે.” ધ્રુવડે કહ્યું: “સૂર્ય છે જ ક્યાં?” હંસ બોલ્યો: “તે આકાશમાં છે અને તેનું તેજ પૃથ્વી પર પડે છે.” ધ્રુવડે કહ્યું: “પ્રકાશ એ શું છે? અમે તો ત્રણ કાળમાં પણ પ્રકાશ દીઠો નથી. એવી જૂઠી વાતોથી શું સૂર્ય સાબિત થાય કે?” આવી રીતે સૂર્યના સંબંધમાં હંસ અને ધ્રુવડ વચ્ચે વાદ ચાલ્યો. ધ્રુવડે કહ્યું: “આહો, અમારી સલામાં.” સલામાં જઈ તે બીજા ધ્રુવડોને કહેવા લાગ્યો: “તમે બધા સાચું બોલો. આ હંસ સૂર્ય છે એમ સાબિત કરવા આવ્યો છે. શું તમને સૂર્ય દેખાય છે?” સલાજનો ગાળુ બિઠ્યા અને એકે અવાજે કહેવા લાગ્યા કે, “સૂર્ય શું કહેવાય? સૂર્ય છે એમ કહેનાર આ હંસ જૂઠો છે.” એમ કહીને હંસને સઘળા ચાંચો મારવા લાગ્યા. હંસ પોતાના રહેઠાણમાં આવીને પસ્તાવા લાગ્યો કે, ‘હું ક્યાં જઈ ચલ્યો?’ સમજવાનું એ છે કે, પ્રકાશરૂપ આત્મા સર્વત્ર વિદ્યમાન છે, છતાં નાસ્તિક તેને માનતા નથી.

૩૬૩-ગમે તે નામે ભજો

કોઈ એક રાજાએ પડિતને પૂછ્યું: “મહારાજ, ગણેશ-પુરાણમાં લખ્યું છે કે, ગણપતિ જ ઈશ્વર છે. ભાગવત અને વિષ્ણુપુરાણમાં લખ્યું છે કે, ચતુર્ભુજ વિષ્ણુ મોક્ષદાતા છે; શિવપુરાણમાં શિવને જ સર્વશક્તિમાન કહેવા છે. સૂર્યપુરાણમાં સૂર્ય જ સુકૃત આપે છે, એમ વર્ણવ્યું છે. દેવીભાગવત-

માં દેવી જ ઉદ્ધાર કરે છે, એમ લખ્યું છે; તો પરંતુ માનવું અને દેને જાજવો?" પંડિતે કહ્યું: "હે રાજા, મારી સાથે ફરવા ચાલો." એમ કહી તેઓ નદીની ગયા. પંડિતે કહ્યું: "નાવ મંગાવો. આપણે નદીની સામે જવું છે." રાજાએ નાવ મંગાવ્યું પંડિતે તે નાવામાં કુંડળીનું મંગાવ્યું, તે પણ નાવામાં કુંડળી. એમ રાજાએ પૂછ્યું નાવ મંગાવ્યા, પણ પંડિતે એક પણ પસંદ કર્યું નહિ, ત્યારે રાજા યાદીને બોલ્યો: "આ જ્યાં રવાણ મારાં છે. આ મને મનુષ્યો તેમ જ બેનીને પાર ગતી લાય છે. જેમા તમે લેમ તે તો તમને પણ પર ગતારું. એમાં મરુ મુ અને બેનું કુંડળી" પંડિતે દશીને કહ્યું "તેથી જ રહે પળા જ્યાં મારા આવે તે પરમામાના નામથી પર ગતી લાય છે. આમાં મરુ પામ્યા છે. તમે પણ જે ન મ નમ તેને મળે પર ગતી"

૩૬૪-કુંડળી માયાનું રક્ષણ કરે છે

દયારીને જતો ભયો. તેણે પ્રદયારીને કહ્યું: “તમારે પૈસા
ખર્ચા હોય તો મારી પાસે છે, તમે કર્યો નહિ. હમુ છોક-
ર ઉપર ધરણું છે, તે ઉતારી લો. જન્મે છે, તે મરે છે.
માં તમારો દોષ નથી.” પ્રદયારી શરમાઈ ગયો અને ધર-
ણું મૂકી નાસી ગયો. ભક્ત છોકરાના મકદાને ધરણું પહેરા-
વી, લાવી ચૂપકીથી માળ ઉપર ચઢી ગયો અને અગાસી
ઉપરથી છોકરાને પડતો મૂક્યો. પછી પોતાની સ્ત્રીને બોલાવી
ખૂમ મારી કે, “હાય, હાય, છોકરો પડી ગયો!” સ્ત્રી રાવા
લાગી. ભક્ત બોલ્યો: “રહે છે શું? તારે પણ તે રહેતે જ
જવાનું છે. હવે બોલીશ નહિ, નહિ તો જમવા બોલાવેલા
સાધુ ભોજન નહિ કરે.” સ્ત્રી ચૂપ રહી. તેણે છોકરાનું
મડકું સંતાડ્યું. સાધુ જમવા બેઠા, એવામાં એક વિરક્ત
સંન્યાસી આવ્યા અને કહ્યું: “તારા છોકરાને બોલાવ, મારે
તેની સાથે ભોજન કરવું છે.” શ્રદ્ધાળુ ભક્તે છોકરાને ખૂમ
મારી. છોકરો ધરની બહાર આવ્યો અને મહાત્માની જોડે
જમવા બેઠા! બધે આનંદમંગળ થઈ રહ્યો. આ પ્રમાણે સાચા
મનુષ્યનું ઈશ્વર સદા ય રક્ષણ જ કરે છે.

૩૬૫-પ્રમુ કેવો છે?

એક ભરવાડ હતો. તે જંગલમાં ઘેટાં ચારતો હતો અને
ત્યાં જ મકાન બાંધી રહેતો હતો. તે દિવસે સૂર્યને અને રાત્રે
ચંદ્ર અને તારાઓને ઢોળી બહુજ રાહ ચતો. તે પરમાત્માનો
ઉપકાર માનતો અને કહેતો કે, “ધન્ય છે ઈશ્વરને કે જેણે
ચાંચલા વિના કે બીજા આધાર વિના અધર આકાશમાં
સૂર્ય, ચંદ્ર તથા તારાને ચોલાવ્યા છે!” જ્યારે બકરાં

પેટાંને જમ્યાં આવે ત્યારે તેના માથા ઉપર દાઢ દેરી દે
કહેતો કે, "વાહ ઈધર! એક પાણીના બુંદમાંથી આવી મુંઝા
આપૂતિ 'તું' બનાવે છે!" ત્યારે તે દોડવા લેમનો તરી
કહેતો કે, "અહો! ઈધરની કારીગરીને કેઈ પોતે તેમ
નાથી! પ્રભુ દાઢમાંસ અને ચામડાંની અંદર દૂધ કેરી રીતે
ઉત્પન્ન કરતો દશે?" તે મોર આદિ પ્રાણી તથા વૃક્ષને કેઈ
સ્વચ્છ થઈ જતો. અર્થાત્ જે કંઈ જોનો તેમાં ઈધરનું ચિન્હ
કરનો. જેમ કરનાં કરનાં તે મિદ્ધ થઈ ગયો. એક દિવસ
ત્યાંના રાજાને રામ આવ્યું કે, "પ્રજાને તૂટી પેમા એકા
કર." રાજાએ વજીરને પોતાનું સ્વયં કહ્યું વજીર બીજી
જંગલમાં નાઠી ગયો. ત્યાં પેટો ભરવાડ મળ્યો. ભરવાડે તેને
પાણી પાવું અને કહ્યું કે, "તું જા, રાજાને કહેજે કે પ્રજાને
પાણી પેમા એકા દાઢ છે, તૂંદવાળી નહિ. તારાં રામ
મન્યાનાં વાળે તેવું છે." વજીરે કહ્યું, "તમને એ કેરી રીતે
જાણવું?" તેણે કહ્યું કે, "રાત્રિવસ પરમાત્મને વાહ કા
વળી દરેકે પંથાનુ મમજાવે છે." વજીરે રાજાને જઈ વા
કહી. રાજા ભરવાડ પાસે જાવો. ભરવાડે જાણે જાણી ઉપર
સ્વયં કહ્યું કે.

३६६-ना हं नो जयं

[illegible]

“ઈ તેમને અગ્નિસંસ્કાર કરીશ.” માણસે કહ્યું: “સંસ્કાર
 થઈ ગયા.” શિષ્ય બોલ્યો: “હું જઈને તેમનાં કૂલ તો
 ગામાં નાખીશ.” માણસ બોલ્યો: “કૂલ પણ ગંગાજીમાં
 ડોંચી ગયાં.” શિષ્ય બોલ્યો: “હું જઈને ભંડારો તો કરું.”
 માણસે કહ્યું: “ભંડારો પણ થઈ ચૂક્યો.” શિષ્ય બોલ્યો:
 “ગમે તેમ હોય પણ હું તો જઈશ. ગુરુના નિવાસસ્થાનનાં
 શાંત કરીશ.” એમ કહી શિષ્ય ત્યાં ગયો. ગુરુ જીવતા હતા.
 તે તેમને નમસ્કાર કરી બેઠો. રસ્તે મળેલા માણસની વાત
 કહી. ગુરુ બોલ્યા: “તે માણસ જૂઠું નથી બોલ્યો. એક શાહુ-
 કાર આવ્યો હતો. તેણે મને ચાર ઘડી ઈશ્વરથી વિમુખ કર્યો
 હતો. પહેલી ઘડીમાં મારું મરણ સમજ્યો. બીજી ઘડીમાં
 સંસ્કાર, ત્રીજી ઘડીમાં ગંગાજીમાં કૂલ અને ચોથી ઘડીમાં
 ભંડારો થઈ ગયો.” તે ગૃહસ્થ ગયો ત્યારે મન પરમાત્મામાં
 યુન: પરોવ્યું ત્યારે જ હું જીવતો થયો છું. મારો આ બીજો
 જન્મ છે.” તાત્પર્ય એ છે કે, જેનું મન સત્યમય ઈશ્વરથી
 હઠી નાય છે, તે જીવતાં છતાં મૃત્યુ ભરાબર છે.

૩૬૭-રોજા રાણી મૂક્યા છે!

કેઈ એક મોલવી સંઘ્યા સમયે એક ગામમાં આવી
 ચઢ્યો. તે ગામ મુસલમાનોનું હતું. મોલવીએ તેમને પૂછ્યું:
 “તમે નમાજ પઢો છો? રોજા રાખો છો?” તેઓએ કહ્યું:
 “અમે રોજાને તથા નમાજને બણતા નથી.” મોલવીએ કહ્યું:
 “નમાજ હંમેશાં પાંચ વખત પઢવાની છે અને રોજા તો અમુક
 ઋતુમાં ચંદ્ર નીકળે ત્યારે આવે છે અને તે ત્રીસ છે.” મુસ-
 લમાનોએ કહ્યું: “હવે ચાંદ નીકળ્યો, ત્યારે રોજા રાખીશું.”

મોતથી રાત રદીને આપ્યા ગયા. તે લોકો ચંદ્રની શરૂઆત
 લાખ્યા. ત્યારે ચંદ્ર જોયો ત્યારે બધા એકઠા થયા અને તે
 "ચાલો, હવે રોજ આવતા હશે, ખોળી લાવીને." તેને
 દેવિયારમંથ રોજ ખોળવા નીકળ્યા. ગામની બહાર ફો
 ફર ગયા, ત્યાં એક મંથ ત્રીમ ડિંટ સાથે આવેલો તે
 બોલ્યા: "મોતથી ચાલેને જરોગરકલું છે. જુઓ, ચંદ્ર ની
 જતાં જ રોજ આવ્યા." તે રોજ માટે સંવચાતા નોંડે હો
 ક્યેં. તેડે જાણના યજ્ઞ માલમો માયા ગયા. આજે મમ
 વાતા વધારે રોજાથી ડિંટ લૂટી લાખ્યા. તેમણે ડિંટને જો
 જમારે પૂતી ગળ્યાં. મોતથી પુનઃ આવ્યા. તેમણે પૂતી
 "કેમ હવે રોજ રાજે. હો ને! નમ જ પડે. હો ને!" મમ
 જમારે તે કથા "જ, ફરીએ મંદિર" બહુ મહેનતથી રોજ
 રોજ ફરી પૂતી ગળ્યા તે નમજને બહુ ખેતી પડી મમ
 નહિ "કે જો આ મમની આગળ પડ્યા અને તેને
 મંદિરમાં પડે હવે આગળ જાવું મમ રોજ જાવું મમ રોજ
 મને મંદિરમાં પડે હવે આગળ જાવું મમ રોજ જાવું મમ રોજ

યુગના અધિકારીઓ છે. તે બે મુખવાળા થયે. વાદી તથા પ્રતિવાદી બેઉની પાસે લાંચ લેયે.” ભીમસેને કહ્યું: “મેં એક ગાય દેખી, તે પોતાની વાછરડીને ધાવતી હતી.” શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા: “તેની મતલબ એ છે કે, ગાય જેમ વાછરડીને ધાવે છે, તેમ કળિયુગના માણસો છોકરી-છોકરાના પૈસા લઈ આજીવિકા ચલાવશે.” અર્જુને કહ્યું: “મેં એક પક્ષી દેખ્યું, તેના મોઢામાં વેદ હતા, પણ તે મડદા ઉપર બેઠું હતું.” શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા: “તે એમ સમજવું કે, કળિયુગના પંડિતો વેદ વગેરે ભણીને પણ મરેલાનું તથા નીચનું દાન લઈને ખાશે!” નકુલે કહ્યું: “મેં ત્રણ કૂવા દેખ્યા, તેમાં વચ્ચેનો કૂવો ખાલી હતો, બાજુના કૂવા ભરેલા હતા.” શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા: “કળિયુગમાં પોતાનો કુટુંબી વચ્ચે ખાલી રહેશે અને બીજા ધનાઢય બેઠે સંજોગ બંધાશે.” સહદેવે કહ્યું: “મેં એક પહાડ પરથી પથરો પડતો દેખ્યો. તે મોટાં વૃક્ષો તોડતો નીચે આવ્યો. નીચે આવતાં તે એક તૃણથી અટકી રહ્યો!” શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા: “તેની મતલબ એ છે કે, જે પથ્થર પડ્યો તે ધર્મ હતો. તે સંસારરૂપી પહાડથી ખસ્યો અને તપ-યોગરૂપી મોટા વૃક્ષને ભાંગતો, સત્યરૂપી તૃણ સરખા પરમાત્માના નામને આશરે રહેશે.” આપું રહસ્ય સાંભળી થોડાં વર્ષ રાજ્ય કરી ધર્મરાજ વૈરાગ્યશીલ બની ગયા અને તપ કરવાને આદ્ય ગયા.

૩૬૯-ધર્મને કલંક લાગત !

એક ગામમાં બ્રાહ્મણના ત્રણ પુત્રો રહેતા હતા. તેમાંના બે મોટા પરણેલા હતા અને નાનો અવિવાહિત હતો. તે ધર્મનિયમ પાળવામાં સારો હતો. તે સવારમાં વહેલો ઊઠી પો-

લાગ્યો નથી.” સુદામા બોલ્યા: “અરે પ્રભુ ! મને શા માટે મોહમાં નાખ્યો છે ? તમારી પાસે શું નથી ? માત્ર તમારી માયાથી મને સાચવજો, એટલી મારી આપને વિનંતિ છે. છતાં વસ્તુને જોયા પછી વસ્તુનો ત્યાગ કરી શકાય, માટે એક વખત આપની માયા મને બતાવો, એટલું જ હું માગું છું.” શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું: “તેમાં કંઈ સાર નથી, છતાં કોઈ દિવસ બતાવીશ.” એમ કહી બેઠે સ્નાન કરવા ગયા. શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું: “સુદામાજી, આપણે નદીમાં ડૂબકી મારીએ.” જેવી ડૂબકી મારી કે તરત સુદામા કોઈ અનુભવ પ્રદેશમાં જઈ ચલ્યા. ત્યાં તે એક સ્ત્રીને પરણ્યા, તેને છોકરાં થયાં. તે દેશમાં એવો આદ્ય હતો કે સ્ત્રી પાછળ પુરુષે પણ સતિયા થવું. સુદામાની સ્ત્રી મરી ગઈ. સુદામાને બળભેરથી સ્મરણમાં લઈ ગયા. સુદામાએ વિચાર્યું કે, ‘અગ્નિમાં મળી મરવું, તેનાથી જળમાં ડૂબી મરવું વધારે સારું.’ એમ સમજી તે દોડીને જળમાં પડ્યા, ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ-ચંદ્રે તેમનો હાથ પકડી કહ્યું: “મેં તમને પકડ્યા છે; ચાલો સ્નાન કરો, ભોજન થઈ ગયું હશે.” સુદામા તો આભા જ બની ગયા ને કહ્યું કે, “આ શું ?” શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું કે, “તેનું જ નામ માયા, કે જે નહિ બનવા જેવી વસ્તુને બતાવે.”

૩૭૧-આજે શું થાય છે ?

રજપૂતાનામાં કર્ણસિંહ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેના લગ્ન કલાવતી નામની વીર સ્ત્રિયકન્યા સાથે થયાં હતાં. એક વાર અઘાઉદીન ખીલજીએ તેના ઉપર ચઢાઈ કરી. રજપૂતો યોદ્ધા સંખ્યામાં હતા, પણ તેઓએ પાછી પાની કરી નહિ. કર્ણસિંહે મોખરે રહી શત્રુપક્ષના ઘણા સૈનિકો કાપી

સાથે લઈ એક વખત સમર્પિઓ યાત્રા કરવાં જતાં તે રસ્તેથી નીકળ્યા. તેઓને ઊભા રાખી લૂંટવા માંડ્યા. ઋષિઓ બોલ્યા: “તું અમારી એક વાત સાંભળ, પછી લૂંટવા હોય તો લૂંટજે. તું નિરંપરાધી યાત્રીઓને શા માટે લૂંટે છે?” તેણે જવાબ આપ્યો કે, “કુટુંબના ચોપણ માટે.” ઋષિ બોલ્યા: “આમ કરવાથી તને જે પાપ લાગે છે, તેનો હિસાબ જ્યારે ઈશ્વર માગશે, ત્યારે તારું કુટુંબ તેમાં લાગીદાર બનશે કે? તું ઘર જઈ તે પૂછી આવ. અમે અહીં બેઠા છીએ.” તેણે ઘર જઈ પૂછ્યું: કે, “હું લૂંટું છું તેમાં જે પાપ થાય તેમાં તમારો ભાગ ખરો કે નહિ?” ઘરનાં બધાં માણસો કાને હાથ દઈ બોલ્યા: “ના, અમે પાપના લાગીદાર નથી. જે કંઈ તે ભોગવે” વાલ્મીકિને મર્મ પર ઘા વાગ્યો. તે પાછા આવ્યા. ઋષિઓને જવાબ સંભળાવ્યો. પછી તેમણે તેમને રામનામનો ઉપદેશ આપ્યો. જતે દિવસે વાલ્મીકિએ રામાયણ લખવા જેટલી શક્તિ પ્રાપ્ત કરી. સાચું જ કહ્યું છે કે—

હરિભજન થકી છાયા હોય તે, સદુધી મોઢા થાય છે;
નહિ વિલંબ લગાડ, જનમ જનમનાં પાતક સર્વે જાય છે.

૩૭૩—સૌ કોઈ ફાવતું કહે છે

એક રસ્તેથી માણસોનું ટોળું જતું હતું. વૃક્ષ ઉપર બેઠેલું એક પક્ષી બોલવા લાગ્યું, તે સાંભળી ટોળામાંથી એક મનુષ્ય બોલ્યો: “આ પક્ષી શું બોલે છે?” ટોળામાં એક મુસલમાન હતો તે બોલ્યો: કે, “ખુદા તેરી કુદરત.” ખ્રિસ્તીએ કહ્યું: “તે તેમ નહિ પણ ઇશુ તેરી અચરજ એમ બોલે છે.” વૈરાગી બોલ્યો: “તમને કાલે તેમ લાગે પણ

પણી તો બોલે છે કે, રામ સીતા, દશરથ." "તમે ન સમજ્યા" એમ કહી માળી બોલ્યો: "પણી કહે છે કે, ભાંજુ નારંગી, જમરખ." એક પહેલવાન હતો તે બોલ્યો: "કે. મગદળ, કમરન." હવે ત'બોળી બોલ્યો: "જરી વાન તો બે કહે છે, પાનપટ્ટી ઢક રખ." વ્યાપારીએ કહ્યું: "તિશરી. મિરચી, અદરખ. ચોખ્ખું સમજાય છે." સાથે જો સ્વરાજ્યવાદી હતો તે બોલ્યો: "તમને કોઈને સ્વરથ ન સમજાયું. તે પછી તો માંધીમજા તાગે છે અને કહે છે કે, ચરખા, પૂત્તી, ચમરખ." આ પ્રમાણે પાનપેતાની પ્રા તત્ત્વ સૌ કોઈને સમજાયું. નમજવાનું એ છે કે, તે પ્રમદે શાસ્ત્રમાં પણ લેકે. પાનપેતાની મનતત્ત્વના બધાં જો છે અને બધાં વિવિધશાસ્ત્રમાં પડે છે. જેને જે જાણે તે પ્રા. જે અને જા. જે તે પદ્ધિ છે, જે હવે જાણી શકું છે

૩૭૪-વનિવ્રતા પોતાનું મ્થાન કયું છે

કેટવાળે તેને ઘેરી. કેટવાળને સમજાવ્યો કે, “રાત્રિના અગિયાર વાગે મારે ઘેર આવજો.” આગળ જતાં વજીર મળ્યો. વજીર પણ એકાંત દેખી તેને સતાવવા લાગ્યો. તેને પેલીએ રાત્રિના બાર વાગે આવવાનું કહ્યું. ઘેર જઈ શાણી સ્ત્રીએ દાસીની જોડે બંધો સંકેત કરી રાખ્યો. દશ વાગ્યા એટલે શેઠ આવ્યો. શેઠને એક કેટડીમાં દાસી સ્નાન કરાવવા લઈ ગઈ. તેના શરીરે તેલ ચોળી ખૂબ સ્નાન કરાવ્યું. એટલામાં કેટવાળ આવ્યો. શેઠ કેટવાળનું નામ સાંભળી ધ્રુજવા લાગ્યો. દાસીએ શેઠને એક કેટડીમાં સંતાડી દીધો. પછી કેટવાળને દાસી સ્નાન કરાવવા લાગી. એવામાં વજીર આવ્યો, ત્યારે કેટવાળ તેને જોઈ કંપી ઊઠ્યો. તેને એક પેટીમાં પૂરી દીધો. વજીરને પણ દાસીએ સ્નાન કરાવી પેટીમાં પૂર્યો. સવારે રાજ્યમાં ખબર આપી. પોલીસો આવીને તે દરેકને પકડી ગયા. રાજા સ્ત્રીની આ ચાલાકી જોઈ ખાઈ ઉપર પ્રસન્ન થયો અને તેને ઈનામ આપ્યું. પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ આવી રીતે ધર્મનું રક્ષણ કરે છે.

૩૭૫—છોકરાં કંઈ છાનાં રહે ?

એક વખતે અકબર બાદશાહ સલા ભરીને બેઠો હતો. બિરબલને આવતાં વાર લાગી, તેથી બાદશાહે તેને બોલાવવા માણસ મોકલ્યું. બિરબલ આવ્યો. બાદશાહે કહ્યું: “આટલો બધો સમય કેમ થયો ?” બિરબલ બોલ્યો: “જહાંપનાહ ! મારો છોકરો રડતો હતો.” બાદશાહ બોલ્યો: “છોકરો રડે તેમાં આટલી વાર ? છોકરો તો જલદી રાજ થઈ જાય.” બિરબલે કહ્યું: “એમ નથી થતું.” બાદશાહના ગળે બિરબલની વાત બિતરી નહિ, ત્યારે બિરબલ બોલ્યો: “જો એમ

દેખ તો હું તમારો છોકરો જનું અને તમે ભાપ લેના. તમારો
 શાકે હા કહી. નિરજત પુત્ર તરીકે રાજા લાગ્યો. તેને મે
 એ કરતો ભેટ બાદ્યારો પૂછ્યું: "તારે મું ભેટને છે?"
 નિરજતે કહ્યું: "ચેરડી." બાદ્યારો ચેરડી મંગાવી આપી.
 નિરજતે રાજાં રાજાં કહ્યું: "તેના કક્કા કરી આપો." જા
 તેના કક્કા કરી આપ્યા. નિરજતે કહ્યું: "હવે હું દહી
 ખાઉં, મારે કૃષ પીવું છે." કૃષ આપ્યું ત્યારે તે રા
 રાજાં ને રાજાં: "કૃષમ. પાણી રેડો તો પીડું." પાણી પી
 રાખું. ત્યારે તે ને રાજાં: "હવે કુંડી દહી તેડી આપી
 કરી આપો અને કૃષ અને પાણી ભુજ કરી આપો." ત
 રાજાં કહ્યું: "એવું તે કઈ લેને?" નિરજતે રાજાં: "જા
 છે. રાજાં જનું કઈ ઉત્તર મેં તે. તમે તેજા પીધ
 રે." આદ્યારો નિરજતનું કહ્યું મનુ મનુ

૩૭૬-નમે ગય ગય મોગા !

રૂપ, ધન, બળ અને બુદ્ધિ. બધા મનુષ્યોને આજ્ઞા આપી કે, 'તમારે જોઈએ તે લઈ લો.' ત્યારે તમે અને બીજા રૂપ અને ધનને લેવા દોડ્યા, બુદ્ધિ સાચું પણ જોયું નહિ. મેં પ્રભુ પાસે બુદ્ધિ માગી, એટલે રૂપ મારા લાગમાં આવ્યું નહિ. આથી હું બુદ્ધિશાળી થયો અને તમે રૂપાળા થયા !" આ યુક્તિભર્યો હાજર જવાબસાંભળી બાદશાહ ખુશી થયો.

૩૭૭-દદનિશ્ચયી વન્યો !

અકબર બાદશાહે એક વખતે પૂછ્યું કે, "યકીન બડા કે પીર?" સૌ ઠાઠ કહેવા લાગ્યું કે, "પીર (દેવ) બડા." બિર-બલ જોડ્યો: "યકીન (વિશ્વાસ) " બાદશાહે પૂછ્યું: "કેવી રીતે?" બિરબલે તેનો જવાબ આપવા એક લાખ રૂપિયા માગ્યા: અકબરે તે આપ્યા. પછી તેણે જૂનાં જૂતાંની એક પોટલીને શાલદુશાલા વીંટી બાડા જોડી તેમાં દાટી. પછી તે પર બિરબલે કબર ચણાવી. 'શહેરમાં નવા પીર પ્રગટ થાય છે,' એવો ઠંઠરો પિટાવ્યો. હજારો મનુષ્યો કબરનાં દર્શન કરવાને આવે અને બાધાઆખડી રાખી ફૂલ-પૈસા ચઢાવે ! બાદશાહ પણ પીરનાં દર્શન કરવા ગયો. દર્શન કરીને તેણે કહ્યું કે, "જો હું મેવાડના રાજા પ્રતાપને વશ કરીશ તો હજાર રૂપિયાનો કિનખાખ ચઢાવીશ !" તે વખતે બીરબલ ત્યાં આવી ચઢ્યો અને કબર જોદાવી જોડાની ગાંસડી બાદશાહને બતાવી અને પૂછ્યું: "યકીન બડા કે પીર? જો આપને યકીન ન હોત તો તમે કિનખાખ ચઢાવવાની માનતા રાખત નહિ." પછી બાદશાહે બિરબલને ઇનામ આપ્યું અને પોતે તે દિવસથી દદનિશ્ચયી બન્યો.

३७८-आखरे वड सुकायो !

પણસી દાપ મરીબડી. કમડુ ન ખાતી જાયઃ
મૂએ દોર કે ચામરો, લોહા બસ્ત્ર દો જાય.

એક વખત દિલ્લીના બાદશાહે પોતાના મોઝરને વિદી
આપી રજપૂત રાજા પાસે મોકલ્યો. તે વિદીમાં લખ્યું હતું
કે, "તમે રાજાનો પાયાસસાદ અથવા વધારે વર્ગ રાજ્ય બંધાવે
છો અને અમે પાંચ કે દસ વર્ગ રાજ્ય કરી મારા પાંચીને
પ્રાપ્તિ, તેનું કારણ શું?" મોઝરને તત્કાલ આપી દત્તી કે
"કારણ બદલા ગિર.પ ૫૦૦ આ.દી.સ ને. તમે મારાન માર
વાની દિશા કરો." તેમજ ત્ય. જરૂર રજાને વિદી આપી અને
મર્ગ દર્શાવ જણાવે. રાજાને જણ્યું કે બહાન દસાજી
જુલો. આ મુદ્દરે વડા તમે તમારો મુકામ કરો. તું તમને
જરૂર તા.દિ. આ.પે.સ. પાડી તમે શુંબેડી જાવે. પાંચુ આ
વા જરૂરે શા.દિ. ત્ય.રે તમને જરૂર મારું. આ વડા
મંજુ.દિ. આ.પે.સ. દસ મે રાજા. આ.પે.સ. તા.દિ. મર્ગ. તે વડે
કરું. વડા મુ.વ. જરૂર અને જરૂર મર્ગે જરૂરે ને. તે
રેડી આ જુલો મર્ગ. દસે આ જરૂર મર્ગ. ગિર.પ. આ.પે.સ. તે
આ.પે.સ. આ.પે.સ. તે ગિર.પ. તે જરૂર મર્ગ. આ.પે.સ. તે
જુલો અને ગિર.પ. આ.પે.સ. તે વડા જરૂરે મુ.વ. તે જરૂર
વડા જરૂરે મર્ગ. તે ગિર.પ. આ.પે.સ. તે જરૂર મર્ગ. તે ગિર.પ.
વડા જરૂરે મર્ગ. તે ગિર.પ. આ.પે.સ. તે જરૂર મર્ગ. તે ગિર.પ.
દસે મર્ગ. તે ગિર.પ. આ.પે.સ. તે જરૂર મર્ગ. તે ગિર.પ.
મર્ગ. તે ગિર.પ. આ.પે.સ. તે જરૂર મર્ગ. તે ગિર.પ.
વડા જરૂરે મર્ગ. તે ગિર.પ. આ.પે.સ. તે જરૂર મર્ગ. તે ગિર.પ.
તે જરૂર મર્ગ. તે ગિર.પ. આ.પે.સ. તે જરૂર મર્ગ. તે ગિર.પ.

કરોડ મનુષ્યોના નિઃશ્વાસથી બાદશાહ એક દિવસમાં મુકાઈ જવો જોઈએ, પણ થોડો પુણ્યશાળી એટલે બેચાર વર્ષ ગાદી ભોગવવા પામે છે. રાજાએ તો પ્રજાને પ્રસન્ન રાખી રાજ્ય કરવું જોઈએ.”

૩૭૯-આ તો વો હૈ, વો હૈ પર વો નહિ હૈ!

એક વાણિયાનું કુટુંબ સ્વેગ ચાલવાથી નાશ પામ્યું. માત્ર સાસુ અને વહુ જીવતાં રહ્યાં. તેઓનું ધન પણ પાય-માલ થઈ ગયું. કુલીન એટલે બહાર કામ કરવા જવાય નહિ, તેથી ઘરમાં કાંતવું-દળવું વગેરેથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવતાં. મોટાઈને મોલો સાચવવા તેઓ સંકેતથી બધી વાત કરે. એક દિવસ રાતે વહુ કાંતતી હતી, એવામાં દીવો ખુઝાવા લાગ્યો, ત્યારે તે બોલી: “અરિ વો જાય હૈ.” સાસુએ કહ્યું: “જાય તો જાન દે, વો નહિ હૈ.” તે વખતે ત્યાંના રાજા નગરથથી જોવા નીકળ્યો હતો, તે આ વાત સાંભળી ગયો. તેણે અનુમાન કર્યું કે, આ ઘર કોઈ હલકી ચાલવાળી સ્ત્રીઓનું છે. એમ વિચારી તે ઘર ગયો અને સવારે કચેરીમાં તે સાસુ-વહુને બોલાવ્યાં. ત્યાં તે બંને કચેરીમાં ગયાં. રાજાએ કહ્યું: “મને તમારા ઉપર વહેમ છે. તમારા ફરતો પહેરો રાખવો પડશે. કારણ કે તમે બંને જીવાન છો. શેઠની કીર્તિને કલંક લગાડશે નહિ.” આ સાંભળી વહુ સાસુ પ્રત્યે બોલી: “અરિ આ તો વો હૈ.” સાસુએ કહ્યું: “વો તો હૈ પર વો નહિ હૈ.” રાજાએ પૂછ્યું: “તમે શું બોલો છો?” સાસુએ કહ્યું: “તે દિવસે દીવો ખુઝાતો હતો ત્યારે વહુએ કહ્યું કે ‘દીવો ખુઝાઈ જાય છે,’ ત્યારે મેં કહ્યું કે ‘ખુઝાવા દે, તેલ નથી.’ આજે વહુએ કહ્યું: ‘રાજા થઈને સાંકેતિક ભાષા સમજતો નથી અને

ખોટો વલેમાંય છે, તેથી પશુ છે.' એ કહ્યું: 'પશુ છે ૧૩
 ચિંમરાં તથા પૂઝકું નથી.' " રાત્રી આટલી પાખી નથી પાખે,
 અને તે દિવસથી તેમને ખોરાકી પૂરી પાડવા લાગ્યે.

૩૮૦-ગેને હી કરતે રહો

૩૮૧-ક્રિયામાં વોધ છે

એક મહાત્મા ગામ બહારની પર્ણકુટીમાં રહેતા હતા. ત્યાં તેમણે પોતાના હાથે એક નાનો સુંદર બગીચો બનાવ્યો હતો. એક દિવસ કેઇ બહારગામના મનુષ્યો તે મહાત્મા પાસે સત્સંગ કરવા આવ્યા. તે વખતે તે મહાત્મા બગીચામાંથી ઘાસ કાઢી નાખી ફૂલના નવા રોપા રોપતા હતા. પેલા મનુષ્યોએ મહાત્માને જોઇ વિચાર કર્યો કે, “તે હલકું કામ કરી રહ્યા છે. જો આપણે જઈશું તો તે શરમાઇ જશે, માટે અત્યારે જવું ઉચિત નથી. વળી મહાત્માઓને આવી ઉપાધિ શી?” એમ કહી તેઓ પાછા વળ્યા. પેલા મહાત્મા આ બધું સાંભળતા હતા, તેથી તેમણે તેઓને પાછા જતા જોઇ બોલાવ્યા. તેઓ આવ્યા. વંદન કર્યું. મહાત્માએ પૂછ્યું: “કેમ આવ્યા હતા? મળ્યા સિવાય પાછા કેમ જતા હતા?” તેઓએ કહ્યું: “સત્સંગ કરવા આવ્યા હતા. તમે કામમાં હતા તેથી પાછા જતા હતા.” મહાત્માએ કહ્યું: “તમને સત્સંગ કરતાં આવડતો નથી. મહાત્માની વાણી તેમજ ક્રિયામાં બોધ રહેલો હોય છે. મારામાંથી તમારે એ બોધ લેવાનો હતો કે અંતઃકરણરૂપી બાગમાંથી કુવાસરૂપી ઘાસ કાપી, સુવાસના રોપાઓ રોપવા જોઇએ.”

૩૮૨-ચંદા પાસે જાઓ

એક રોહનો પુત્ર હતો. તે બી. એ. ગ્રુપી ભણેલો હતો. તેને બહેલી સી સાથે પરણવાની ઇચ્છા હતી, પણ પોતાની

જાનિમાંથી મળી નહિ. તેને ચોટુંક અશરહાન જાણતી ન
 મળી. ઇશ્વરે ઉદાર પ્રકૃતિનો હતો. જાહેર કાર્યોમાં તે રૂ
 શક્તિ મદદ કરતો. ધર્મોદ્ધારમાં તે ચંદા-પૈસા-આપતો. રૂ
 અને તેનો દિસાજ ચોપડામાં લખતો. એક વખત તેની મંત્રે
 રો ચંદા, સાર ચંદા, એવું વાચ્યું આપી તે સમજી રીયા
 નામની ફેણ વેચવા દશે, તેની પામે રોક જતા હશે અને
 તેને આપેલા રૂપિયાનો આ દિસાજ છે! આ મહેલ ન હો
 અને કરે તો જલ્દાજી પગ તે ટાલી ન શકે. તે પ્રમથે તે
 દિવસથી જાહેરાતેજનો મિલજળ તથા રોકે એક દિવસ પ
 પ્રમથ. ત્યારે તે મે.તો: "પેલી ચંદાની પામે જઈને મરે. રી
 જેને રીયા રૂપિયા આપવા હો." તત્કાલ મિથરો મથપો
 નહિ. તેણે પૂછ્યું: "મું હો?" તેણે કહ્યું: "અજવણ રી
 પૂછ્યું હો: તું જા? તમાર કાતા રીની અને ખપા પડે
 રી છે રૂ જીવતી ન અને ચંદા નામની રી પામે રોક
 જાહે. હો, તે રીમ જાહે અવતો?" રી પામે રોક
 નો. રી નહિ, પણ અપુત્ર જન્મતો. રી હો "

૩૮૩-મને તો મૃગ વચ્ચે છે!

છે. ચાલો, ખાવું હોય તો આવું.” જૂખ લાગવાથી રાજાએ તેની સાથે બેસી લાવું ખાવા માંડ્યું. ખાતાં ખાતાં વચ્ચે રાજાએ પૂછ્યું: “તુમારા દેશ કા રાજા ઓર કારભારી કેસે હૈ?” ખેડૂત બોલ્યો: “હમારા દેશના રાજાનો ખાપ સારો હતો. આ પશુ પહેલાં લોક હતો. પણ હવે પરણ્યા પછી તથા કારભારીના કુસંગથી બગડી ગયો છે. ખેડૂતને બહુ દુઃખ દે છે. કારભારી ચમરાજા જેવો છે. વધારે શું કહું? જમાદાર સાખ, લોકો ચુસાઈ ગયા છે.” રાજાએ કહ્યું: “તમે તમારા રાજાને ઓળખો છો?” ખેડૂત બોલ્યો: “ના.” રાજાએ કહ્યું: “હું પોતે જ રાજા છું.” ખેડૂત ગભરાયો અને યુક્તિ કરી બોલ્યો કે, “મહિનામાં ચાર દિવસ મને જૂન વળગે છે. શનિવારને દિવસે મને લાન હોતું નથી. તે જૂન મારા દ્વારા સાચેસાચું કહી દે છે. આજે શનિવાર હોવાથી મને જૂન વળગ્યું છે. તમે નાસી જાઓ, નહિ તો મારામારી કરશે.” રાજા સમજીને ચાલ્યો ગયો, પણ ખેડૂતના કથનનો સાર મહત્ત્વ કરી રાજ્યની ઠાળજી રાખવા લાગ્યો.

૩૮૪-તમે ત્યાગી વન્યા છો !

એક મહાપુરુષ કથા કરતા હતા. તે રથજે હજારો મનુષ્યો કથા સાંભળવા આવતા હતા. તે ગામમાં એક કંજૂસ ધનાઢ્ય રહેતો હતો. તે કોઈ દિવસ પરમાર્થમાં પાર્થ પણ ખર્ચતો નહિ. એક દિવસ તે કથા સાંભળવા આવી ચઢ્યો. તેને કથામાં રસ પડ્યો, તેથી તેણે પુસ્તક ઉપર રૂપિયો મૂક્યો. મહાત્માએ તેનો હાથ પકડી પોતાની પાસે બેસાડ્યો. કથા પૂરી થઈ એટલે શાહુકાર બોલ્યો: “પૈસા બેઠે લોભી લોકો

માન આપે, પણ તમે શા માટે માન આપ્યું? મું જાણ્યું
 પણ તારીનો મોહ ગયો નથી?" મદાત્માને કહ્યું: "તમે
 રૂપિયો આપવાથી મેં તમને માન આપી પામે તો
 નથી, પણ કોઈ દિવસ પુણ્યમાં પાછું પણ વાપરી નહીં જ
 આને રૂપિયાનો ત્યાગ કર્યો, તેથી તમે પણ જાણ્યો કે
 ત્યાગી જન્મ, માટે મારી ત્યાગીની પશ્ચિમા લેણાદા દા
 મને તામે છે કે નહીં તમારી ત્યાગવૃત્તિ જાણી જાઉં, તે
 જામે તો મું પણ માણતું પરમાત્મા પેલાની પામે તમને
 પેલાદાં. ત્યાગનો મદિમાજ જાણે છે. પાતક જુગ ને તો
 મધી જકાર કર્યું, પેલાને મદુષયે ત જાણે સાચું ત્યાગી જાણે

૩૮૫-ચાર પ્રશ્નો

જન્મમાં તો દોલત છે અને બીજા જન્મમાં પણ પામશે, માટે છે, છે અને છે. આ બીજો શેઠનો છોકરો છે, તે પૈસાદાર પણ છે, છતાં પોતાના પૈસા ખરાબ રસ્તે ફના કરી રહ્યો છે. અત્યારે તો તેની પાસે છે, પણ બીજા જન્મમાં નહિ મળે, તેથી છે, છે અને નથી.” ત્રીજા યોગીને બતાવી કહ્યું કે, “આ તપસ્વી પાસે કૌપીન સિવાય બીજું કંઈ નથી, પણ તેમનું એવું કઠણ તપ છે કે, ઇદ્રાસન બેળવી શકાય, તેથી બીજા જન્મમાં તે પામશે, તે માટે નથી, નથી અને છે.” ચોથા પારધીને બતાવી કહ્યું કે, “અત્યારે માછલાં મારી મહામહેનતે તે પોતાનું પોષણ કરી રહ્યો છે. તે પાપ કરે છે તેથી બીજા જન્મમાં પણ તેને કંઈ મળવાનું નથી. તે કારણથી નથી, નથી અને નથી.” રાજા આ સાંભળી ઘણું સંતોષ પામ્યો.

૩૮૬-તમારે સ્વાતું પડશે

એક શેઠ ઘણો ધનવાન હતો. ધર્મમાં પણ એની ઠીક ઠીક શ્રદ્ધા હતી. મોટા કહેવડાવવા માટે તે બારનું સદાવ્રત આપતો. તે બાર પણ સઠેલી અને ઓછા લાવની લાવતો. તે પોતાને બીજા કરતાં વિશેષ પુણ્યશાળી માનતો અને બધાં ત્યાં બોલી જતો કે, “તમારાથી શું થવાનું છે? મારે ત્યાં સદાવ્રત ચાલે છે.” તેને કોઈ કંઈ જવાબ આપી શકતું નહિ. સો કોઈ હાજી, હા કરે. એવામાં તેના છોકરાને પરણાવ્યો. છોકરાની વહુ ખાનદાન કુટુંબની તથા ઉદાર દિલની હતી. સારા પુણ્યમાં જન્મેલી તેથી સાચાબોલી તથા વિવેકી હતી. તેણે પોતાના સસરાની વૃત્તિ બોધ વિચાર્યું કે, “સસરાને સમજાવવા બેઠાએ.” તેણે સઠેલી જીવારને દળી રોટલો બનાવી સસરાને

ખાવા મૂક્યો. સસરાથી તે ખવાયો નહિ તેથી તેને કહે: "મ
પત્ની પાને વીણું ઘણું અનાજ છે, છતાં આનો રોટો. ■
માટે કરો!" વહુ બોલી: "માફ કરશો, તમારે આવડા ડા
આવા રોટલા ખાવાના છે, કારણ કે તમે જે મટેલી મુઠા
દાનમાં આપો છો તે તમને મળ્યે; માટે આજથી અમલ
પડે તો વસમું ભાગે નહિ!" મસરો સમજી ગયો અને ત્યાર
સદામનમાં મારું અનાજ આપવા ભાગ્યો.

૩૮૭-શાહ વડા કેં વાદશાહ ?

— — — — —

મારે ખર્ચ નથી તો ખજાનો શા માટે સાચવું? મુલકનું પૂછતો હોય તો તારી સરહદ બહાર તારું કોઈ નહિ માને. હું સર્વત્ર જઈ મારો હુકમ ચલાવીશ. પૈસા આપે ત્યારે તારું કામ થાય અને સલામ ભરે અને મારે તો પૈસા વિના હજારો સેવકો પગમાં પડનાર છે! જોળી, જંડા અમારી શહેનશાહ-તની નિશાની છે. બોલ, અમે તારા કરતાં કંઈ વાતમાં ઊતરતા છીએ? તારા સિપાઈઓ બળજબરીથી કરવા ધારે છે, તે વાજબી છે? શાહ બડા કે બાદશાહ?”

૩૮૮-તમારી તો આશી જિંદગી ગઈ !

એક નદીને કિનારે ખલાસી રહેતો હતો. તે નાવ ચલાવી પોતાનું શુભરાત ચલાવતો. એક દિવસ કોઈ નવા જમાનાનો મુધરેલો મનુષ્ય વહાણમાં આવી બેઠો. વહાણ આદ્યું. રસ્તામાં પોતાના અંચળ સ્વભાવ અનુસાર કેળવણીની વાતો કાઢી. તેણે ખલાસીને પૂછ્યું: “તું ભૂગોળ જાણે છે?” “ના.” “ખગોળ?” “ના.” “સાયન્સ?” “ના.” “ગ્રેઈંગ?” “ના.” “ત્યારે તું જાણે છે શું?” ખલાસી બોલ્યો: “હું શું કરું? મારા પિતાએ જળમાં હોડી ચલાવતાં અને તરતાં શિખવાડ્યું છે.” શેઠ કહે: “ત્યારે તો તારી પોણી જિંદગી બરબાદ ગઈ.” “હા, સાહેબ, શું કરું?” એમ વાતો કરે છે, એવામાં સામા કિનારા પર હોડી પહોંચી અને ખડક સાથે અથડાઈ. હોડી ફૂળી! સાથે શેઠ પણ ફૂળ્યો. તે ફૂળતો હતો ત્યારે ખલાસી બોલ્યો: “શેઠ! મારી પોણી જિંદગી નકામી ગઈ, પણ તમારી તો આખી ગઈ! જે તરતાં શીખ્યા હોત તો બચી જાત. સમજવાનું એ છે કે, સંસારની

૩૧૦-આદર્શ પુત્ર શ્રવણ

શાંતિપ્રિય નામના એક વૈશ્ય હતા. તે પોતાની પત્ની સાથે તપ કરતા હતા. તપ કરતાં ઘણાં વર્ષો વીતી ગયાં. એક દિવસ શ્રી તેમને કહેવા લાગી કે, “ગૃહસ્થાશ્રમીને પુત્ર-સુખ ન હોય, તે ઇચ્છવા યોગ્ય નથી. આપણે પુત્ર નથી તો આપણું નામ કેણુ રાખશે?” વૈશ્ય જોડ્યા: “પુત્ર નામ રાખે એવો નિયમ નથી. તે સારો હોય તો રાખે, નહિ તો પિતાને કલંક લગાડે. વળી આપણે પુત્ર થશે તો તે અદાર વર્ધનો થશે, ત્યારે આપણે બે આંધળાં થઈશું. પછી લલે તમારી મરજી.” સતીએ આગ્રહ કર્યો કે, ગમે તેમ થાય પણ પુત્રસુખ તો જોવું જોઈએ.” પછી પુત્ર ઉત્પન્ન થયો, તેનું નામ શ્રવણ રાખ્યું. તે યુવાન થયો. માતાપિતા આંધળાં થયાં. શ્રવણ પરણ્યો. તેની શ્રી આજસુ હતી. એક દિવસ શ્રવણને તે કહેવા લાગી કે, “તમારા માળાપ મને બહુ સતાવે છે, તે મારાથી સહન થતું નથી. તમે તેમને કંઈક કહો, નહિ તો હું ચાલી જઈશ.” શ્રવણ જોડ્યો: “હું જ્યારે તને પરણવા આવ્યો, ત્યારે તારી સખીઓ મને કંઈ કંઈ કહેતી હતી, મેં તારા પ્રેમને ખાતર બધું સહન કર્યું. હવે જો તારો મારા પર પ્રેમ હોય, તો મારા માળાપનું કથન તારે સહન કરવું જોઈએ, નહિ તો આ રસ્તો રહ્યો.” શ્રી કંઈ જોડી નહિ. પાછળથી તે જ શ્રવણ કાવડ કરી માળાપને તીથં કરાવવા લઈ ગયો. જંગલમાં એક સ્થળે પાણી ભરવા જતાં દયરથના બાણથી તે મરાયો, પણ આદર્શ પુત્ર તરીકેની કીર્તિ તે મૂકતો ગયો.

३९१-नातपट्टेल वनावो

[illegible]

११०-११११ १११ ११११ ?

1. 1950年10月1日，中华人民共和国成立，标志着中国历史进入了一个新的纪元。

તેથી બોલ્યા: “શ્રીરામનું” નામ છે તે તારકમંત્ર છે અને તેને આધારે વાલ્મિકી આદિ તરી ગયા છે.” તે મનુષ્ય રામમંત્ર લઇ ઉચ્ચારણ કરતો કરતો ગામની ભાગોળે આવ્યો. ત્યાં ઢંકા ઢોઢા મહેમાનને વળાવવા ભાગોળે આવેલા હતા. તેઓ પરસ્પર “રામરામ” બોલ્યા. આથી ભક્તને વહેમ આવ્યો કે, “રામનામને તો ઢંક પણ જાણે છે. તેમાં શું તાકાત હશે ?” તે પાછો ગયો. શુરુએ તેને સમજાવવા એક હીરા આપ્યો અને ભાણવાળાની દુકાને મોકલ્યો. ભાણવાળાએ પાંચ શેર ભાણ આપવા માંડી, પણ તેણે તે લીધી નહિ. પછી તેને મીઠાઈવાળાની દુકાને મોકલ્યો. તેણે પાંચ શેર મીઠાઈ આપવા માંડી, તે પણ તેણે ન લીધી. પછી તે ચોકલીની દુકાને ગયો. ત્યાં હીરાના બદલામાં કેટલુંક સુવર્ણ આપવા માડ્યું. તે નહિ લેતાં તે ઝવેરીને ત્યાં ગયો. ઝવેરીએ કહ્યું: “આનું મૂલ્ય રાત્રે ચંદ્ર જિગશે ત્યારે થશે.” ત્યારે ચંદ્ર જિગ્યો ત્યારે તે હીરાને બહાર ખુલ્લા મેદાનમાં મૂક્યો, તો ચંદ્રનાં કિરણો પ્રકાશમાન થઈ પાણીની પેઠે વહેતાં માલૂમ પડ્યાં ! પછી ઝવેરી બોલ્યો કે, “આમાં જેટલાં કિરણો ફૂટ્યાં છે, તેટલા કરોડ રૂપિયાનો આ ચંદ્રકાંત મળે છે !” તે શુરુ પાસે આવ્યો. શુરુએ કહ્યું: “બધાએ હીરાની કિંમત કરી, પણ ઝવેરીની કિંમત સાચી હતી.” આ રીતે પ્રભુના ખરા ભક્તો તેના નામની કિંમત સમજે છે.”

૩૯૩-લક્ષ્ય ન ચૂકશો

પાંડવ તથા કૌરવોને ધનુર્વિદ્યા બણાવી તેઓની પરીક્ષા લેવા દ્રોણશુરુએ નક્કી કર્યું. એક વૃક્ષ ઉપર બનાવટી પોપટ મૂક્યો અને મેદાનમાં બધા રાત્રકુંવરોને બોલાવ્યા. સ્ત્રીધ્મ

યધને રહ્યો. ગુરુ બીજા શિષ્યોને લઈ યાત્રાએ ગયા. રોજડઠાસ મંદિરમાં એકલો તેથી કામકાજ પુષ્કળ હતું. સવારમાં તે વહેલો નાહીપોષને પૂજન કરતો. પૂજન કરતાં કરતાં રામચંદ્રની નેડે વાતો કરવા લાગ્યો કે, “એક યાત્રા તો રીસ ન કર્યો.” તેનું શુદ્ધ હિલ નોંધ રામચંદ્રે બોલ્યો: “તારી મરણ યાત્રા ત્યારે થાજી ધરજે.” આ પ્રમાણે અઠવાડિયું વીત્યું. રોજડને કામની બહુ બીડ પડવા લાગી, ત્યારે તે રામને હાથ નોંધીને કહેવા લાગ્યો કે, “રસોઈનું કામ ને મારી માતા સીતાને સોંપો તો કેવું સારું? હું તમારો બાળક દુઃખી થાઉં છું.” રામે હસીને સીતા સામે નોંધું. સીતા રાખવા લાગ્યાં! બીજું અઠવાડિયું ગયું ત્યારે તે બોલ્યો: “હું લણ્યો નથી, તો ગુરુને હિસાબ કેવી રીતે આપીશ, માટે હિસાબનું કામ લક્ષ્મણ કરે તો કેવું સારું?” રામે લક્ષ્મણ સામે નોંધું, એટલે લક્ષ્મણે તે સ્વીકારી લીધું. બીજે દિવસે રોજડ બોલ્યો: “ગાયો દોહવાનું ભરત કરે તો કેવું સારું?” ભરતે તે સ્વીકાર્યું. “ગાયોનું છાણવાસીદું શત્રુમને સોંપો, હું થાકી જાઉં છું.” શત્રુમને રાજ થઈ તે કામ કરવા માંડ્યું. પછી તે બોલ્યો: “ગાયોને ચરાવવા કેઈ લઈ જાય તો ઠીક પડે. ને હનુમાન આટલું કામ કરે તો બધી અડચણ દૂર થાય.” હનુમાને તે કામ માથે લીધું. હવે રોજડઠાસ આનંદથી પ્રભુની ભક્તિ કરવા લાગ્યો. થોડા દિવસ પછી ગુરુ પાછા આવ્યા. મંદિરનો ચાલતો કારભાર નોંધ તેઓ પ્રસન્ન થયા અને શિષ્યોને કહેવા લાગ્યા: “જુઓ, સરળ હૃદયના મનુષ્યો શું ન કરી શકે? આપણે યાત્રા કરવામાં જ રહી ગયા ને એણે તો રામને રિઝાવી પણ લીધા.”

રસ્તામાં તેને કૂતરો સામે મળ્યો. કૂતરો કહ્યા વિના ચાલ્યો આવ્યો એમ માની કોથે બરાઈ તેણે તેને તલવાર વડે કાપી નાખ્યો. પછી તેની ડાકેથી ચીઠ્ઠી છોડી વાંચી, કે તુરંત જ તે મૂછાં ખાઈ જમીન પર પડ્યો અને ચોક કરવા લાગ્યો.

૩૧૮-કીર્તિને કલંક લાગે છે

જે વખતે મોગલોએ હિંદને હિમાલયથી રામેશ્વર સુધી ઘેરી લીધું હતું, રાજરાણા બધા દબાઈ ગયા હતા, તે સમયે છત્રપતિ શિવાજી નાના જંગીદારને ત્યાં માતા જીજ્ઞાબાઈને પેટે જન્મ્યા. તે નાનપણથી ધર્મપરાયણ હતા. અધર્મ તેમની આંખમાં કણાની પેઠે ખૂંચતો. તે નાનપણથી જ પોતાના મિત્રોને એકઠા કરી કહેતા કે, “તમારી માતૃભૂમિ પરાધીન છે, ત્યાં સુધી તમારું જીવનું ધૂળ છે.” તે મોટા થયા, ત્યારે સાચા દિલવાળા યશોજી તથા તાનાજી વગેરેની ટોળી ખાંધી મોગલોને પજવવા લાગ્યા. તેમની ટોળીને વાપરવા પૈસા જોઈએ તે ક્યાંથી લાવવા? છેવટે “ભારવો તો મીર” એમ ધારી ખાદ-શાહના જાંડાર ઉપર ચઢાઈ કરતા. તે વખતે સુરતમાં નવાબનું રાજ્ય હતું અને ત્યાં અંબેજીની ઠાંડી હતી. શિવાજીએ તેના ઉપર ચઢાઈ કરી. ત્યાંથી બધો માલ જપ્ત કરી, તેમના સાથી-ઓએ શિવાજી પાસે હાજર કર્યો. શિવાજીએ બધો માલ બધાને સરખે ભાગે વહેંચી દીધો. તે વખતે એક સરદારે નવાબની નવયોવના પુત્રીને પકડી લીધી. સરદાર તેને શિવાજી પાસે હાજર કરી બોલ્યો કે, “આ રૂપાણું રત્ન આપને લેટ કરું છું.” શિવાજી સરદાર સામે આંખો ચઢાવી બોલ્યા કે, “આપણી બહેન પણ કદાચ રૂપાળી હોય તો શું કરવું?”

આપને મું તે વિધવીંઓની પેડે કાફર છીએ! શ્રી બાપુ
 આપણાં દાસ ન નંખાય. આ શ્રીને પકડીને તમે જાણે
 મિત્રને કતલ કરાડ્યું છે. આ તો મારી પુત્રી સમાન છે. તેને
 જ્યાંથી લાવ્યા તેા ત્યાં દમણાં ને દમણાં મારા ભાગના થવું
 પડેમમની માથે પાછી મૂકી આવેા." તે મુશન જાતા જતા
 જતાં મિત્રાને આશીર્વાદ આપતી મહં કે, "તારા મિત્ર
 ધાર્મિક પુરુષનું છવ આખી દુનિયા ઉપર કામમ રહે!"

૩૭૨.—તક લામ્વ સ્પિયા લાવ!

સત્યતા ઉપર વિશ્વાસ લાવી, ગ્રાહણને સૂળાએ લાખ રૂપિયા આપી શિવાજીને પકડી લીધો! ગ્રાહણ રહ્યા લાગ્યો. એવામાં યશોજી આવ્યો અને તેને છાનો રાખ્યો. ગ્રાહણે લાખ રૂપિયા યશોજીને આપ્યા. તે રૂપિયાથી એક દુકડી એકડી કરી. મોગલોની એક દુકડી શિવાજીને લખનો લઈ જતી હતી, તેને આ દુકડીએ ઘેરી હરાવી દીધી અને સૂળાને પકડી લીધો. શિવાજીને છૂટો કરી યશોજી તાનાજી પાસે લાવ્યા. તેમણે સૂળાને છોડી મૂકી કહ્યું કે, “તારા નવાબને કહેજે કે મોગલાઈનો પાયો ઉખાડી નાખવાનો શિવાજીએ નિશ્ચય કર્યો છે.”

૪૦૦-હું તો આપને તાવે છું !

એમ કહેવાય છે કે રામદાસ ગુરુ તે હનુમાનજીનો અવતાર હતા. જેમ હનુમાનજીએ રાવણનો નાશ કરવા રામને મદદ કરી, તેવીજ મદદ મોગલોને ઉખેડવા રામદાસે શિવાજીને કરી હતી. રામદાસે અનેક યુક્તિઓ તથા છૂપા રસ્તા બતાવી, પોતાના આદિગણથી શિવાજીનું રક્ષણ કર્યું હતું. શિવાજીએ ગુરુકૃપાથી હિંદુઓનું રક્ષણ કર્યું. જ્યારે શિવાજીએ પોતાનો માથે રાજછત્ર ધારણ કર્યું, ત્યારે તેણે રામદાસ ગુરુની સારી રીતે સેવા કરી. એક વખત રત્નેશ્વરથી મોહિત થઈ શિવાજી ગુરુને કહેવા લાગ્યો કે, “હું તમને પૂજું છું તેથી બધા તમને પૂજે છે, નહિ તો આ જંગલમાં તમારી ઠાણ સેવા કરે ?” રામદાસે હસીને સામેનો પથ્થર ભાંગવા તેને કહ્યું. પથ્થર ભાંગતાં તેમાંથી એક દેડકી નીકળી અને પથ્થરમાં થોડું પાણી બરેહું દેખાયું ! રામદાસ બોલ્યા: “બોલ, આને પાણી કાણે પાયું ? વિશ્વંશરને શું તું બૂલી ગયો ?” આ વચનો

સાંભળી શિવાજીએ ગર્જા કરી ગયો અને તેમના મનમાં
 થયેને તે કહેવા લાગ્યો કે, "હવે રાજ્ય આપને જ અર્પણ છે"
 રામરાને દમીને કહ્યું: "તું કોને અર્પણ છે?" શિવાજી ને એ
 "હું પણ માથે આપને જ અર્પણ છું" ગુરુ લેખાના "કેમ
 છે તેા મારી વાને આજ્ઞા છે કે માતા નેકર તરીકે તારે રાજ્ય
 કહ્યું." કેમ કહેવાય છે કે ત્યાંથી શિવાજીની મતી મંત્રાને
 ની મંત્રા છે. શિવાજી રાજ્યિન્દ તરીકે જાણે વાળે રાખે?

૨૦૧-પ્રેમવદન પ્રમુ

આવ્યો કે ભગવાનની રજ આપણે માથે હોય કે આપણી ભગવાનને માથે હોય? કોઈ કહે આપણે પૂરા ભક્ત નથી; માટે બળી જઈએ! નારદે ગોપીઓને વાત કરી. ગોપીઓએ પોતાના પગની રજ આપીને કહ્યું: “જલદી જાઓ, અમે પૂરાં ભક્ત છીએ અને કદાચ બળી જઈએ તો પણ હરકત નથી. અમારા પ્રાણપ્રિય કૃષ્ણને હરકત થવી ન જઈએ.” નારદે શ્રીકૃષ્ણ પાસે આવ્યા. ભગવાને કહ્યું: “નારદે, ગોપીઓનો મારા વિષે કેવો અનન્ય પ્રેમ છે તે તમે જાણો ને?”

૪૦૨-કુહાડાનો હાથો ન વનતા

એક કુહાર ઘણા કુહાડા બનાવી, એક દોરડામાં પરોવી પાસેના શહેરમાં વેચવા જતો હતો. રસ્તામાં એક જંગલ આવ્યું. ત્યાં બધાં વૃક્ષો એ કુહાડાની માળા જોઈ ત્રાસી ગયાં. તેઓ આપસઆપસમાં વિચારવા લાગ્યાં કે, હવે આપણું મૃત્યુ આવ્યું. એક કુહાડો સત્યાનાથ વાળે છે, તો આટલા બધા કુહાડા શું નહિ કરે? આથી બધાં વૃક્ષો ભયનાં માર્યાં ધ્રુજવા લાગ્યાં. તે વખતે એક જૂનું અનુભવી વૃક્ષ વૃક્ષ જોડ્યું: “તમે કોઈ ડર્યો નહિ. હજી ડરવાનું કંઈ કારણ નથી. ભલે લાખો કુહાડા એકઠા થાય, પણ તે તમારો વક્રિ વાળ કરી શકશે નહિ. કારણ કે તમારા લાકડાની જાતનો હાથો તેમાં દેખાતો નથી. જ્યારે કોઈ લાકડાનો હાથો થઈ અંદર પરોવાશે ત્યારે જ તમારે ડરવાનું છે. તમે બધા નિશ્ચય કરો કે અમે અમારી વૃક્ષજાતિના નુકસાન માટે કુહાડાનો હાથો નહિ થઈએ. પછી ભલે ઠરોઠો કુહાડા હોય તો પણ તેનો શો બચ છે? તમે કુસંપ કરી એકાદ તેનો હાથો બનશે, તો એક

કુદારો પત્નિ નમારો કન્ધરવાળ વાગ્યો.” ત્યજી ગુણની દિવ્ય
 મન સાંજની જ્યાં તુલ્ય રાત્રિ થયાં અને સોને સંધ થયો ।
 અને કુદારના દાસા નહિ જનીએ. મોકલો જઈ તે કુદાર
 જંગલમાં પડી પડી કટાણા લાગ્યા આખરે એક તુલ્ય તેને
 દાસો લખ્યું. પરિણામે જ્યાં રમણીય જંગલ હતું, ત્યાં જંગલ
 વેરાન થઈ ગયું । કુદારને એ વિદાયનું મુદ્દા છે.

૪૦૩-૧ નો પૂર્વજન્મનાં ફલ છે !

મરી ગયા છે અને તું આંધળો થયો છે. તારે પૂર્વજન્મમાં કરેલાં કર્મનું ફળ ભોગવવું પડે છે, તે માટે હવે ચોક ના કરીશ.

૪૦૪-સાચા રાજાનું શરણ શોધો

જીતના ત્રિમ હરામમેં ઉતના હરમેં હોય,
અલા ભય વૈકુંઠમેં પલા ન પકડે કોય.

એક રાજા વિષયભોગોમાં એવો ફસાઈ ગયો કે રાજકાજનું તેને જ્ઞાન રહ્યું નહિ. રાજાનો દીવાન અંતઃપુરના દરવાજા પાસે જઈ નિત્ય કહેવડાવતો પણ વિષયાંધ રાજા કંઈ સાંભળતો નહિ. એક દિવસ દીવાને દ્વારપાળ સાથે રાજાને ચિઠ્ઠી મોકલી “કે, રાજ્યમાં અંધેર આલે છે, માટે અંતઃપુરમાં રહેવાનો આ સમય નથી, નહિ તો પાછળથી પસ્તાવું પડશે.” રાજા કંઈ બોલ્યો નહિ પણ રાણીએ દીવાનને ધક્કા મરાવી કદાવી મૂક્યો અને ફરીથી આવે તો માર મારવાની સૂચના આપી. જતાં જતાં દીવાને વિચાર્યું કે, ‘અરે! રાજાના બલ્લાની વાત પણ તેણે સાંભળી નહિ. બિલકુલ તેણે મારું અપમાન કર્યું.’ આટલી પ્રીતિ જો હું હનિયાના રાજા ઈશ્વરમાં રાખું તો અવશ્ય મને ભગવાન મળે!’ પછી તે પાસેના જંગલમાં જઈ નિયમિત નતધારી બની ઈશ્વરસ્તુતિ કરવા લાગ્યો. બીજા બાળુ રાજ્યમાં દીવાનના જવાથી બહુ ગડબડ મચી રહી. રાજાને દીવાનની જરૂર પડી, ત્યારે તેણે ઘણી તપાસ કરાવી. બીજા મંત્રીઓને સાથે લઈ તે જંગલમાં દીવાન પાસે જઈ બોલ્યો: “આ શું આદ્યું છે? રાજ્યનું સુખ મૂકી આ જંગલનું દુઃખ શા માટે વહોયું છે?” દીવાને જવાબ આપ્યો: “હે રાજા! આ ગરીબાઈથી મને બહુ લાભ થયો છે. દાખલા તરીકે તમારે

બારો હું ધણા ખાનો પણ તમે મળવા પણ મુશ્કેલ દા
 હવે તમે જાને ચાલીને માત્રી પ્રપત્રીને બારો જાણા છે.
 આવી જીલ્લું હું તમને શું કહું ?" હીરાનની શાન મોંઘડે
 રાજાની આંખ ડાહી મળે છે હું રાજા થાં પણ રાજા
 પણ રાજા જેવા જે મળે તેમને મળે તથા વિના છડી તરે

૮૦૫.—મૃગ્ય કોણ ?

લોજ રાજા કાળિદાસના જવાબથી પ્રસન્ન થયા અને તેમને રૂડી રીતે સત્કાર કર્યો.

૪૦૬-આંખ મીંચાશે!

લોજ રાજાના સમયમાં જ્ઞાનપ્રચાર સારી રીતે થયો હતો. સૌ કોઈ સંસ્કૃત ભાષા બોલતું હતું. એક વખત એક મનુષ્ય રાતના ચોરી કરવા નીકળ્યો. ગરીબનું ચોરખું તે મહાપાપ માની તે રાજાના ભંડારમાં પેઠા. ત્યાં સમીપમાં જ લોજ રાજા સૂતો હતો. અને સૂતાં સૂતાં તેને પોતાની સમૃદ્ધિ યાદ આવવાથી તે બોલ્યો કે:—

चेतोहरा युवतयः सुहृदोऽनुकूलाः ।

सद्वाचवाः प्रणयनम्रगिरश्च भृत्याः ।

वल्गन्ति दन्तिनिवहास्तरलास्तुरंगाः ॥

અર્થાત્ “મારે ત્યાં ચિત્તને હરણ કરનારી સ્ત્રીઓ તથા અનુકૂળ સારા મિત્રો છે, પ્રેમવાળા ભાઈઓ અને વિનયથી નમ્ર-વાણી બોલનારા નોકરો છે, મારે આંગણે હાથીનાં ટોળાં જૂલે છે અને અંચળ ઘોડાઓનો ધણ પારજ નથી.” આમ ત્રણ પાદ તે બોલ્યો, ચોરખું પાદ તે બેસાડી શક્યો નહિ, ત્યારે મહેલમાં ભરાઈ બેઠેલા ચોરે તે પૂરું કયું:—

संमीलने नयनयोर्नहि किंचिदस्ति ॥

અર્થાત્ “હે રાજન ! બે આંખો ગીંચાતા તેમાંનું કંઈ પણ તારું નથી.” પાદ પૂરું કરી ચોર ચાલ્યો ગયો.

અને બીજી બાજુ વિષ્ણુ કેણુ હારે? વચ્ચે પદ્મપાદે ઊભા થઈ સ્તુતિ કરી વાદ કરતા બંધ પાડ્યા. શંકરાચાર્યે કહ્યું: “મારું આયુષ્ય પૂરું થયું છે, હું હવે શરીર છોડું ત્યાં સુધી તમે સૌ ઊભા રહો.” બ્યાસ બોલ્યા: “હજી તમારે તેઓને હરાવી મતમતાંતર અટકાવી વૈદિક સોત્ર વહેવડાવવાનો છે, માટે હું તમને બીજાં સોળ વર્ષનું આયુષ્ય આપું છું! તમે દિગ્વિજય કરો.” પછી શંકર દિગ્વિજય કરવા નીકળ્યા. એક કાપાલિકે વિચાર્યું કે, ‘શંકરને હરકોઈ રીતે મારી નાખ્યા હોય તો સારું.’ આથી શિષ્યોની ગેરહાજરીમાં તે શંકર પાસે ગયો અને કહ્યું: “મેં ભૈરવની ઉપાસના કરી છે. ભૈરવે કહ્યું કે, ‘સમ્રાટનું અથવા સર્વજનું માથું લાવે તો તને સિદ્ધ આપું.’ જો હું સમ્રાટનું માથું લેવા જાઉં તો મને મારી નાખે. તમે સંન્યાસી છો: અદ્વૈતપ્રણેતા જ્ઞાનનારા છો. તમારે આ શરીરે કરવું હતું તે કરી ચૂક્યા છો અને સર્વજ પણ છો, માટે તમારું માથું આપો.” શ્રીશંકરે કહ્યું: “પુશીથી, કાલે સવારે શિષ્યો નાહવા જાય ત્યારે તું આવજે. નહિ તો તેઓ તને અટકાવશે.” બીજે દિવસે સવારે શ્રીશંકર સમાધિમાં ખેડા હતા, ત્યારે કાપાલિક ઉઘાડી તલવારે આવ્યો. જોયો તે તેમને મારવા જાય છે, તેવા જ પદ્મપાદે સ્તાન કરતા ધ્યાન ધર્યું, તો પોતાના શુરને કાપાલિક મારે છે એમ જાણી એકદમ તેમણે નૃસિંહનું સ્મરણ કર્યું અને જો કૂદકે ત્યાં પહોંચી કાપાલિકને મારી નાખ્યો. શ્રીશંકરે તેને સદ્ગતિ આપી.

૪૦૮-પગલે પગલે પદ્મ!

શ્રીમદ્શંકરાચાર્યે ભારતની ચાર દિશામાં ચાર મઠ સ્થાપ્યા છે. ઉત્તરમાં જહરીકાશ્રમ જ્યોતિર્મઠ, પૂર્વમાં જગન્નાથ

નદીમાં વસો ધોવા આવી. તેની પાસે એક નાનું છોકરું હતું. તે યોગીની પાસે સાચવવા મૂક્યું અને પોતે પાસેના ઘાટ પર ધોવા ગઈ. યોગીએ જ્યારે ફરો આંખ ઉઘાડી, ત્યારે બાળક દીકું નહિ. તેમણે વિચાર્યું કે, “તે પાણીમાં ગળડી ગયું હશે, અથવા કોઈ જાનવર ઉપાડી ગયું હશે. હમણાં સ્ત્રી આવી મહાન કોલાહલ કરી દુઃખી થશે. હવે જો હું ચાલ્યો જાઉં તો પણ તે સ્ત્રી સદા પુત્રના શોકમાં નિમગ્ન રહી મને ઢોપ આપશે.” આમ વિચારી યોગબળથી તેઓ પોતે જ બાળક થઈને રમવા લાગ્યા. સ્ત્રીએ કંઈ જાણ્યું નહિ અને સમજી કે, યોગી બાળકને મૂકી ચાલ્યા ગયા હશે. તેઓને જગતની શું પડી છે? બાળકને લઈ તે ઘેર આવી. બાળક જરા મોટું થયું પણ જડભરતની પેઠે તે વર્તવા લાગ્યું. તે કંઈ જ બોલે નહિ. અને ભણે પણ નહિ. એવામાં શ્રીમદ્દશકરાચાર્ય ત્યાં ફરતા ફરતા આવ્યા. છોકરાનો ખાપ આ બાળકને તેમની પાસે લઈ ગયો. જ્ઞાની જ્ઞાનીને બોળખે છે, તેથી શંકર ભગવાન તે બાળકને બોળખી ગયા અને હસીને તેને પૂછ્યું:—

કસ્ત્વં શિશો કસ્ય કુતોઽસિ ગંતા ।

કિન્નામ તે ત્વં કુત આગતોઽસિ ॥

एतन्मयोक्तं वद चार्मक त्वं ।

मत्प्रीतये प्रीतिविवर्धनोऽसि ॥

અર્થાત્ “હે બાળક! તું કોનો પુત્ર છે? તું ક્યાં જનાર છે? તારું નામ શું છે? તું ક્યાંથી આવ્યો છે? હે બાળ! મેં આ જે તને કહ્યું છે, તેનો તું ઉત્તર આપ. તું મારી પ્રીતમાં પ્રીત વધારી રહ્યો છે.”

ત્યારે બાળકે જવાબ આપ્યો:—

માંધાતા સમ મહીપતિઃ ક્ષિતિતલેડ્ડલંકાર ભૂતો ગતઃ ।

સેતુર્યેન મહોદધૌ વિરચિતઃ ક્ષાડ્સૌ દશાસ્પાંતકઃ ॥

અન્યે ચાપિ યુધિષ્ઠિર પ્રમૃતયો યાવન્ન એવાડમવન્ ।

નૈકેનાડપિ સમં ગતા વસુમતી મુંજઃ ત્વયા યાસ્યતિ ॥

અર્થોત્ “ભૂતલના અલંકારરૂપ માંધાન્તા જેવા મંહીપતિ મરણશરણ થયા છે, મહાસાગરને પાજ બાંધનારા તે દશમુખ રાવણના અંતકારી રામચંદ્ર પણ આજે કયાં છે? યુધિષ્ઠિર આદિ બીજા નરપતિઓ પણ હતા ન હતા જેવા થઈ ગયા છે. હે મુંજ! વસુધરા આમનામાંથી એકેની સાથે ગઈ નથી, તો શું તે તારી સાથે આવશે કે જેથી પોતાના પુત્ર જેવા ભત્રીજાને તું મરાવે છે?”

મારાઓને દયા આવી તેથી તેમણે તેને જીવતો છોડી દીધો અને એક સ્થળે તેને સંતાડી રાખ્યો. આ શ્રદ્ધાક લખેલું પાંદડું મારાઓએ મુંજને આપ્યું. મુંજ તે વાંચી રહ્યા લાગ્યો. તે વિચારવા લાગ્યો કે, ‘અહો! મેં આ શું કર્યું? હું ક્યારે આ વિશ્વાસઘાતના પાપથી મુક્ત થઈશ?’ પછી તેણે મારાઓને સર્વ હકીકત પૂછી. મારાઓએ લોજને લાવી હાજર કર્યો. મુંજે સત્વર લોજને બોલાવી ગાદી પર બેસાડ્યો અને પોતે નિવૃત્તિપરાયણ થઈ ધ્વિરચિંત્વન કરવા લાગ્યો.

૪૧૧-પ્રમુ ક્યારે અવતરે છે?

એક રાજા હતો. તેણે પોતાના વજીરને ઠણું કે, “પર-માત્રા સર્વજ્ઞ, સર્વશક્તિસંપન્ન, પણ વિના ચાલનાર, હાથ વિના ગ્રહણ કરનાર અને આંખ વિના દ્રષ્ટા છે, તો પછી જન્મ

૪૧૨-કથાના સાચા અધિકારી કોણ ?

અનન્તમેવ મે વિત્તં યસ્ય મે નાસ્તિકિંચન ।

મિથિલાયાં પ્રદગ્ધાયાં ન મે દહતિકિંચન ॥

અર્થાત્ “મારું આત્મધન અપાર છે. દેખાયું છે તે મારું નથી. મિથિલા બળે તેમાં મારું કંઈ બળતું નથી.”

મહર્ષિ વ્યાસ એક વખત મિથિલા નગરીમાં ગયા હતા. જનક રાજની વિનંતિથી તેઓ ત્યાં કથા કરવા લાગ્યા. વ્યાસજીની સાથે તેમના ઘણા શિષ્યો પણ હતા. તે બધા કથા સાંભળવા બેસતા. જનક રાજ કથાનો સમય થાય એટલે આવીને હાજર થઈ જતા. જો કોઈ દિવસે મોડું થાય, તો વ્યાસમુનિ તેમની રાહ જોતા. જનક આવે એટલે કથાનો આરંભ થાય. આથી તેમના શિષ્યો આપસઆપસમાં કહેવા લાગ્યા કે, “રાજની સર્વ કોઈ માઝા રાખે, તેમ શુરુ પણ લાલચથી માઝા રાખે છે.” વ્યાસ એટલા પરથી સંઘર્ષ સમજી ગયા. શિષ્યોની શ્રાંતિ દૂર કરવા એક દિવસ કથા ચાલતી હતી, તેવામાં પોતાના યોગબળથી તેમણે રાજમહેલ ઇત્યાદિ સજગાવ્યો. અગ્નિ સજગવા છતાં વ્યાસે તો કથા શરૂ રાખી. શિષ્યો અપોચપ ઊભા થઈ પૂછ્યા વિના દોડ્યા અને પોતાના કૌપીન આદિ સંભાળવા લાગ્યા. વ્યાસે જનકને કહ્યું: “રાજન! જાઓ, અગ્નિને કબજામાં લો. તમારું બધું બળી જશે.” ત્યારે જનક ઉપલો ઋલોક બોલ્યા. એવામાં શિષ્યો પાછા આવ્યા ત્યારે વ્યાસજીએ કહ્યું કે, “હું જનકની રાહ લોલચી નથી જોતો પણ તે યથાર્થ અધિકારી છે, માટે રાહ જોઉં છું. તમે લંગોટીને માટે દોડાદોડ કરી મૂંઝી.” પછી તેમણે યોગબળથી અગ્નિ જુગાવી નાખ્યો. શિષ્યો શરમાઈ ગયા.

૪૧૩-एकलपंथी मुसाफर !

જે પરમહંસ સંન્યાસી હોય છે, તેઓ આ દુનિયામાં પણ સાર જોગતા જોગતા જેમ સમરાઓ પુષ્પમાં વિચરે છે તેમ વિચરે છે. એક વખત શુરુ દત્તાત્રેય ચાલ્યા જતા હતા, તેવામાં એક સ્થળે તેમણે જોયું કે, એક ઘરમાં એક બાળા એકલી હતી. તેને ત્યાં બહારગામથી આવેલાં મહેમાનો આવી ચઢ્યા. ઘરમાં કંઈ હતું નહિ. માળાપ કંઈ કામ માટે બહારગામ ગયા હતા. ઘરમાં સારા ચોખા તૈયાર ન હતા. તેથી તેણે કમોદ ખાંડી સારો સાત રાંધવાનો વિચાર કયો. તે કમોદને બીજા ચોરડામાં જઈ ખાંડવા લાગી, ત્યારે તેની પહેરેલી બંગડીઓ ખખડવા લાગી. તેણે એક કાઠી મૂકી તો પણ તે ખખડે. તેણે બે બંગડી રહેવા દીધી, છતાં બે પણ પરસ્પર અથડાઈ અવાજ થવા લાગ્યો. છેવટે તેણે એક જ રહેવા દીધી. પછી નિરાંતે ચોખા ખાંડી સાત રાંધી મહેમાનોને જમાવ્યા. દત્તાત્રેય ભગવાને આ જોઈ તેમાંથી એક શુષ્ક મહણ કરી લીધો કે, અંતે એક બંગડી ન ખખડી, તેમ એકલા રહી એકાકી ઈશ્વરને ભજવામાં આનંદ છે. તેમાં તક-સાર થવાનો સંભવ નથી. તેમણે પેલી અલણ બાળાને પોતાનો શુરુ માની પ્રણામ કર્યો !

૪૧૪-सत्कार्यमां मने सहाय करजो

જોજરાજ વિદ્યાપ્રેમી હોવાથી તે વિદ્વાનોને ઘણું દાન આપતો. તેની એવી ઇચ્છા હતી કે, “કેઈ પણ બ્રાહ્મણ મારા રાજ્યમાં અલણ ન હોય અને સહેલો કુંભાર પણ મારા

નગરમાં સુખથી વસે.” લાજો રૂપિયાનાં દાન આપતાં રાજ્ય-
ભંડાર ખાલી થઈ જશે, એમ ધારી તેના વજરે એક વખત
લોજરાજના કરવા જવાના જગીયામાં લીંત પર લખ્યું કે,
આપદર્યે ધનં રક્ષેત્ । આકૃતમાં કામ આવે માટે ધનનું રક્ષણ
કરવું. લોજે આ સૂત્ર વાંચી તેની નીચે લખ્યું કે, આપદ
આવે ત્યારે ધનની જરૂર પડે એ વાત ખરી છે, પણ શ્રીમતા-
માપદ ક્રુતઃ । સદ્વ્યય કરનાર શ્રીમંતને આપદ હોય જ. કેમ ?
ખીજે દિવસે વજરે લખ્યું. સાચેય પગતાં શ્રીસ્યાત્ । તે લક્ષ્મી
કદાચ નષ્ટ થઈ જાય ત્યારે સંગ્રહ કામ આવે. લોજરાજએ
વિચારીને તેની નીચે લખ્યું કે, સંચિતાઽપિ વિનશ્યતિ । જ્યારે
લક્ષ્મીનો નાશ થશે ત્યારે સંઘરેલી ક્યાંથી રહેશે ? તેના
પણ નાશ થઈ જશે, માટે વહેતે પાણીએ જે કંઈ દાનાદિ
થાય તે કરી, પુણ્યરૂપી પાણી પિવાય તેટલું પી લેવું. લોજ
રાજ અક્ષર પરથી વજરની યુક્તિ જાણી ગયો. વજરને બોલાવી
હસતે મોઢે તેણે કહ્યું કે, “તમારો કહેવાનો ભાવાર્થ હું
સમજ્યો છું. ઈશ્વરેચ્છા એ જ બલવાન છે. હવેથી તમે
સતકાર્યમાં મને સદાય મદદ કરજો.”

૪૧૫-ધનનો સંચય કરશો નહિ !

એક વખત લોજરાજ સલા લરીને બેઠો હતો. એવામાં
એક માખ આવી રાજાના સિંહાસન પર બેઠી અને પોતાના
જાતિસ્વભાવ પ્રમાણે આગલા બે પગને મોં વડે ધસવા લાગી.
તે બેઠું લોજરાજએ પંડિતોને પૂછ્યું કે, “આ માખ શું
કહે છે ?” સૌ કોઈએ કહ્યું : “તે કંઈ કહેતી નથી, પણ
પોતાના જાતિસ્વભાવ પ્રમાણે પગ હલાવે છે.” લોજ રાજએ

કણુ: “એમ નથી, તેની ચેષ્ઠાથી આપણે ચો બોધ લેવો ?”
કેાઈ ન બોલ્યું, ત્યારે છેવટે કવિ કાળિદાસ બોલ્યા: “આ
માખ એમ કહે છે કે:—

દેયં મોજ ધનં ધનં સુકૃત્તિભિર્ના સંચિતવ્યં કદા ।
શ્રીકર્ણસ્ય ચલેથ વિક્રમપતેરદ્યાપિ કીર્તિઃ સ્થિતા ॥
અસ્માકં મધુ દાનમોગરહિતં નદં ચિરાત્સંચિતમ્ ।
નિર્વોળાદપિ પાણિપાદયુગલં ઘર્પત્યહો મશ્કિકા ॥

અર્થાત્ “હે ભોજરાજા ! પુણ્યશાળી મનુષ્યોએ દાનમાં
ધન આપ્યા જ કરવું, તેનો સંચય કેાઈ દિવસ ન કરવો. દાન-
થી જ કણુ, બલિરાજા અને વિક્રમની કીર્તિ અદ્યાપિ ગવાઈ
રહી છે. અમે મધને ન ખાધું, ન દાન કર્યું, માત્ર ઘણા
દિવસથી એકઠું જ કર્યું તો એકદમ નાશ પામ્યું. અર્થાત્
વાધરી મધપૂડો લઈ ગયો. વળી હે રાજા ! આશ્ચર્યની વાત છે
કે, મધનો નાશ થવાથી આ માખ તમને ઉપદેશ આપતી
તમારી સામું બોધ હાથપગ ઘસે છે.” આ ચાતુરી ભરેલો બોધ
સાંભળી ભોજરાજાએ પ્રસન્ન થઈ કાળિદાસને ઇનામ આપ્યું.

૪૧૬-જા તિ સ્વ ભા વ

હમ કખ પરપતિ દેખીઓ, ગજ કખ દેખ્યો નહારે,
જાતસ્વભાવ ન મુંચતિ, તૂટ્યો નાહ બિછાહ.

એક રાજા હતો. તેને ઘણી રાણીઓ હતી, છતાં એક
સારા કુળવાળી અને રૂપાળી રાણીને તે પરણ્યો. તે નાની
ઉંમરની રાણીએ ગોટી રાણીઓ કરતાં સારા શલ્યગારો તથા
ચેષ્ઠાથી રાજાને રાજી કર્યો, ત્યારે અઘ્લત્તહીન રાજા સુમન્યો
કે, ‘નાની ઉંમરમાં પ્રથમથી જ મારી બોડે આટલા હાવભાવ

કરે છે, માટે અવશ્ય તે બગડેલી હોવી જોઈએ.' રાજાને આવી શંકા આવતાં, 'રાજા, વાજા' અને વાંદરાં કાંઈનાં નહિ,' તે પ્રમાણે તેણે તેની જોડેના સંગ્રામ છોડી દીધાં અને તેની આસપાસ સખત પહેરા મૂક્યો. 'સાચને નહિ આંચ.' તે સ્ત્રી પોતાને ભાગ્યશાળી માનવા લાગી કે, "સારું થયું. હવે મુખેથી ઈશ્વરને ભજીશું." રાજા એક દિવસ જંગલમાં શિકાર કરવા ગયો. ત્યાં દૂરથી એક સિંહણને પ્રસવ થતો જોયો. બીજા બાળુથી હાથી આવતો દેખ્યો. 'સિંહણનું બચ્ચું હજી અધું' બહાર નીકળ્યું નહોતું, છતાં હાથીને જોઈને તે ભિછળ્યું! તે વચ્ચેથી તૂટી ગયું અને તેનું ડોકું હાથીને જઈ ચોંટ્યું. આથી રાજાએ કવિતા બનાવી કે, 'તૂટ્યો નહિ વિચાહ-વચ્ચેથી સિંહ તૂટ્યો.' ઘેર આવી રાજાએ કચેરીના બધા સભ્યોને પૂછ્યું. કોઈ પાઠપૂર્તિ ન કરી શક્યું. ધીરે ધીરે નવી રાણી પાસે વાત ગઈ. તે રાણીએ પાઠપૂર્તિ કરી ઉપર લખ્યા પ્રમાણે કવિતા કરીને મોકલી. "અમે પરપુરુષ ક્યારે દેખ્યો હતો અને સિંહના જન્મતા બચ્ચાએ હાથી ક્યારે દેખ્યો હતો? પણ જે ભતિસ્વભાવ છે તે છૂટતો નથી. તેથી તે જન્મતાં જ સિંહનું બચ્ચું હાથીને દેખીને વચ્ચેથી તૂટ્યું અને મેં પોતાના પતિને દેખી શૃંગાર સાથે હાવભાવ કર્યો." આથી રાજા રાજી થયો અને પોતાની અજ્ઞાનતા કબૂલ કરી મનનો વહેમ કાઢી નાખી રાણી પ્રત્યે સન્માનથી વર્તવા લાગ્યો.

૪૧૭-સાંવેલું લઈ દોડી!

એક સ્ત્રી બચપણથી સંસ્કાર પામેલી અને સાવિત્રી ઇત્યાદિના ચરિત્રો વાંચી રહતી સમજનારી હતી. તે પોતાને

સાસરે ગર્હ. તે પતિને પ્રેમથી પૂજતી અને તેની સારી રેઘ કરતી હતી. તે સવારમાં વહેલી ઊઠે. નિત્યકર્મથી પરચારી પતિના કાર્યમાં મદદ કરે. એક દિવસ જપોરને વખતે તે ડાંગર ખાંડતી હતી અને પોતાના પતિએ પીવાનું પાણી માગ્યું, ત્યારે તે સાંબેલું ઊંચું કરેલું તેને લોંચ પર પથ પડવા દીધું નહિ અને જીભી થઈ. સાંબેલું તેના સત્યથી ઊંચું જ રહ્યું ! આ પ્રસંગે ત્યાં એક કુલટા શ્રી બેઠી હતી. તેણે પૂછ્યું કે, “તેં આવી સિદ્ધિ શી રીતે મેળવી ?” સતીએ સમજાવીને કહ્યું કે, “પતિસેવાથી. એકભાવથી પતિની સેવા કરતાં ઘણે દિવસે સત્યથી સ્થિરતા પ્રાપ્ત થાય છે.” પેલી કુલટાએ વિચાર્યું કે, ‘હું પણ સત્ય મેળવું.’ તેથી તે ઘેર ગઈ અને પતિને કહેવા લાગી કે, “કાલે તમારે કંઈ કામ કરવાનું નહિ. હું સઘળું કરીશ. તમારે બેઠા બેઠા માગવું. હું બધું આપીશ. જપોર પછી હું ડાંગર ખાંડવા બેઠું ત્યારે તમારે પાણી માગવું.” પતિ સમજ્યો કે, “આજે કંઈ ભૂત ભરાયું લાગે છે. કોણ જાણે શું કરશે ?” તેના કહેવા પ્રમાણે તે ડાંગર ખાંડવા બેઠી અને પતિએ આવી પાણી માગ્યું. સાંબેલું સતીની પેઠે ઊંચું મૂકી જીભી થવા ગઈ કે તેના માથામાં જ તે વાગ્યું. તે શુસ્સો કરી સાંબેલું લઈ પતિની પાછળ દોડી. પતિ બિચારો નાસી ગયો !

૪૧૮-વાદશાહ ફકીર થયો !

હિંદી ન શકે એક ઊંદિયા, બહુ બોલાવ્યો બાજંદશ
તેને રખીને ત્રાસ ઊપજ્યો, લીધી ફકીરી છાંડ્યા ફંદશ.
બાજંદશાહ નામનો કાળુવનો બાદશાહ પોતાની ફાજને

લઈ બીજો દેશ છૂટવા ગયો હતો. તે વિજય મેળવી પાછો આવતો હતો, ત્યારે રસ્તામાં એક ઊંટ મરી ગયેલું. ત્યાં બધા મનુષ્યો ઊભા રહ્યા. એવામાં બાદશાહ આવ્યો અને પૂછ્યું: “કેમ ઊભા છો?” બધાએ કહ્યું: “ઊંટ મરી ગયું છે.” બાદશાહ બોલ્યો: “એમાં શું મરી ગયું? બધું દેખાય છે. તેને બોલાવો એટલે પૂછીએ.” નોકરોએ બોલાવ્યું પણ મરેલું ઊંટ શી રીતે ઊઠે? બાદશાહ આગળ આવ્યો અને ઊંટને બોલાવવા લાગ્યો, છતાં તે ઊઠ્યું નહિ. ત્યારે તે નોકરોને પૂછવા લાગ્યો કે, “ઊંટ જ મરતું હશે?” વજીરે જવાબ આપ્યો કે, “નામદાર, જગતમાં જે જન્મ્યું તે જવાનું છે. કીડીથી હાથી સુધી અથવા તૃણથી બ્રહ્મા સુધીમાં કોઈ બચવાનું નથી. આપણા બાપદાદા પણ આવી રીતે જ આવ્યા અને ગયા.” બાદશાહે કહ્યું: “મૃત્યુમાંથી બચવાનો કંઈ ઉપાય છે?” વજીરે કહ્યું: “જે માત્ર ખુદાને શરણે જાય તે જ બચે છે.” બાદશાહ ઘેર ગયો નહિ અને કપીર થઈ સીધો જંગલમાં ચાલ્યો ગયો! કપીર સાહેબે કહ્યું છે કે:—

ચલતી ચક્રી દખકે, દિયા કબીરા રોઈ,
દોપડ બીચમેં આપકે, સખૂત રહા ન કોઈ;
ચક્રી ચલે તો ચલન દે, છું કાહે કો રોય,
ખીલેસે વળગ્યા રહે, પીસ શકે નહિ કોઈ.

૪૧૯—હું કીર્તિનો મૂલ્યો નથી

કીર્તિમાં સુખ માનનાર સુખથી, કીર્તિ ભલે મેળવો,
કીર્તિમાં મુજને ન કાંઈ સુખ છે, ના લોભ કીર્તિ તણો;
પોણું છે સૌ જગતને જગતની, પોલી જ કીર્તિ દીસે,
પોણું આ જગ શું થતાં, જગતની કીર્તિ સહેજે મળે.

સોરાષ્ટ્ર દેશમાં મૂળદાસ કરીને એક મહાત્મા થઈ ગયા

છે. તેઓ ગામ બહાર એક મકાનમાં રહેતા હતા. એક દિવસ રાત્રે તેઓ ચંદ્રના અન્વવાળામાં બહાર ફરતા હતા. એવામાં પાસેના કૂવા ઉપર એક સ્ત્રી દીડી. તેની પાસે તેઓ બોલ્યા: “બહેન! તું કોણ છે?” તે બોલી: “તમારે શું કામ છે? મારા હુઃખનો કાંઈ પાર નથી.” મૂળદાસ બોલ્યા: “તું કહે, તારા હુઃખનો હું અંત લાવીશ.” બાઈ બોલી: “હું વિધવા છું. મને ગર્ભ રહ્યો છે. તે વાત જગબહેર થઈ છે. હું મારા કુળમાં કલંકરૂપ થઈ છું. કાલે કોર્ટમાં મને બોલાવવામાં આવશે. મારી પાસે તે આદમીનું નામ લેવડાવવા પ્રયત્ન થશે. તે માણસ આ ગામના નગરચેઠનો એકનો એક પુત્ર છે. તેનું નામ હું નહિ લઉં. જો હું જ મરી જાઉં તો સૌ કોઈનું હુઃખ દૂર થાય.” મૂળદાસ બોલ્યા: “જા બહેન! તું મારું નામ લેજે.” તેમણે ઘણો આગ્રહ કર્યો ત્યારે તેણે માન્યું. બીજે દિવસ બાઈએ કોર્ટમાં મૂળદાસનું નામ દીધું. મૂળદાસ ગામમાં પવિત્ર પુરુષ ગણાતા અને પૂજાતા. સૌ કોઈએ મૂળદાસને મારવા લીધા અને તેમનો તિરસ્કાર કર્યો. બાઈ પણ તેમની સાથે સીમાડે જઈ રહેવા લાગી. મૂળદાસનું તેની પ્રત્યેનું વર્તન પવિત્ર હતું. થોડા દિવસ પછી તે ગામના માણસો રાત્રે મૂળદાસના મકાન પાસેથી આવતા હતા, ત્યારે મૂળદાસને પેલી સ્ત્રી કહેવા લાગી કે, “મેં અસાગલીએ આપનું નામ લઈને આપને મહાદુઃખી કર્યો છે.” મૂળદાસ બોલ્યા: “તું અને તારો ગર્ભ બંધી ગયાં તેથી મને ઘણું જ આનંદ છે. ઈશ્વરની આગળ આપણો સંજોગ કેવો છે, તે જોવાશે. મનુષ્યના કરતાં ઈશ્વરને રાજી રાખવા મનુષ્યે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. જોટી કીર્તિમાં તણાવું ન જોઈએ.” જતે દિવસે ગામના લોકોને મૂળદાસની પવિત્રતાની સંપૂર્ણ ખાતરી થઈ.

૪૨૦-અમૃત ક્યાં છે?

એક સ્થળે ઘણા વિદ્વાનો એકઠાં થયા હતાં. ત્યાં એક પ્રશ્ન મુકાયો કે, અમૃત ક્યાં હશે? એક વિદ્વાન બોલ્યો કે, “તે સમુદ્રની અંદર રહે છે, કારણ કે સમુદ્ર વલોવીને દેવોએ અમૃત ઠાઢયું હતું.” બીજો બોલ્યો: “સમુદ્ર તો ખારો છે, તેમાં અમૃત હોય નહિ. અમૃત તો ચંદ્રની અંદર છે, જે અમૃતથી બધી ઔષધિઓ ચોષાય છે.” ત્રીજો બોલ્યો: “ચંદ્ર તો વધેઘટે છે, એટલે ક્ષયરોગવાળો છે, તેથી અમૃત તેમાં નથી; પણ ચીના મુખમાં છે.” ચોથો બોલ્યો: “તે વાત જુઠી છે. જો ચીની અંદર અમૃત હોય તો તેનો પતિ ન મરવો જોઈએ. ખરેખર, અમૃત તો નાગલોકમાં છે. જ્યારે અશુનને જીવતો કર્યો, ત્યારે ત્યાંથી અમૃત આવ્યું હતું.” પાંચમો બોલ્યો: “તે અસંભવિત લાગે છે. સર્પોના મુખમાં તો ઝેર હોય છે. અમૃત તો સ્વર્ગની અંદર છે, કારણ કે દેવો અમૃત પીને તૃપ્ત થાય છે.” આ બધા બોલી રહ્યા, ત્યારે એક ભક્તપુરુષ બોલ્યા કે, “જ્યારે પુણ્ય ક્ષીણ થાય છે, ત્યારે દેવો પણ મૃત્યુલોકમાં આવે છે તેથી અમૃત ત્યાં નથી. પણ તો જે મનુષ્યો શ્રેષ્ઠ પુરુષને સેવીને ભક્તિ મેળવે છે, તે મર્યાદા છતાં અમર થાય છે, માટે અમૃત તો પ્રભુભક્તો અને સંત પુરુષોના સત્સંગમાં રહેલું છે.”

૪૨૧-અનાસક્તિનો પ્રભાવ

એક વખતે ગોપીઓ અનેક પ્રકારનાં લોજન લઈ શ્રીકૃષ્ણ પાસે આવી. શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું: “તમે યમુના પાર જ્યાં દુર્વાસા રહે

છે તેમને જઈને આપો.” ગોપીઓએ પૂછ્યું: “અમે યમુના પાર શી રીતે ઊતરીએ ?” શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા: “તમે એમ કહેજો કે, ‘હે યમુને ! જો કૃષ્ણ બાળપ્રહારી હોય તો રસ્તો આપ.’” ગોપીઓ ગઈ અને યમુનાએ રસ્તો આપ્યો. દુર્વાસા બધું લોજન ખાઈ ગયા. ગોપીઓ પાછી ચાલી ત્યારે દુર્વાસાને પૂછ્યું કે, “અમે સામે પાર શી રીતે જઈએ ?” દુર્વાસા હસીને બોલ્યા: “તમે જઈ કહેજો કે, ‘હે યમુને ! દુર્વાસા સદા ઉપવાસી હોય તો અમને રસ્તો આપ.’” ગોપીઓએ તે પ્રમાણે કયું. યમુનાએ રસ્તો આપ્યો. આશ્ચર્ય પામતી ગોપીઓ શ્રીકૃષ્ણ પાસે ગઈ અને પૂછ્યું: “તમે પ્રહારી શાથી અને દુર્વાસા ઉપવાસી શાથી ?” શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા: “જે મનુષ્ય યદ્યચ્છા-ઈશ્વરેચ્છામાં સંતોષ માને છે, તે અનાસક્ત મનુષ્ય તે વસ્તુ ભોગવવા છતાં અભોક્તા છે.”

૪૨૨-૬ તો વે જ છે !

એક ચતુર સદાચારિણી સ્ત્રી એક દિવસ કૂવે પાણી ભરવા ગઈ. ત્યાં ચાર વટેમાગુંઓ પાણી પીવા કૂવા ઉપર આવ્યા. તેઓ બોલ્યા: “બહેન, અમે બહુ તરસ્યા છીએ. અમને પાણી પા.” તે બોલી: “ભિલા રહો, થોડું ખાઈ પછી જળ પીઓ. ખાલી કોઠે પીવાથી તુકસાન કરે.” એમ કહી તે ઘેર જઈ ચાર લાડુ લઈ આવી. પછી પાણી પાતાં પૂછ્યું: “તમારાં નામ કામ શું છે ?” પહેલો બોલ્યો: “મારું નામ સુસાકર છે.” તે બોલી: “સુસાકર તો દુનિયામાં જે જ છે. તું ત્રીજો કયાંથી ?” બીજાએ કહ્યું: “મારું નામ ગરીબ છે.” તે બોલી: “ગરીબ આ જગતમાં જે જ છે, તું ત્રીજો કયાંથી ?”

ત્રીજી બોલ્યો: "મારું નામ શુંડા છે." તે બોલી: "શુંડા પૃથ્વીમાં બે જ છે, ત્રીજી કોઈ નથી." છેવટે ચોથાએ જણાવ્યું: "મારું નામ મૂર્ખ છે." તેણે કહ્યું: "મૂર્ખ પણ આખી આલમમાં બે જ છે. ત્રીજી કોઈ નથી." આટલો વાર્તાલાપ કરી તેઓ ચાલ્યા ગયા. કોઈ અવિચારીએ સીના ધણીને કહ્યું કે, "કોઈ અજાણ્યા ચાર માણસો સાથે તે કટ્ટામશ્કરી કરતી હતી." તેના પતિએ વિચાર કર્યા વિના ગામના રાજા પાસે ફરિયાદ કરી. રાજાએ ઘોડા દોડાવી ચાર જણને પકડી મંગાવ્યાં. પછી સ્ત્રી સાથે તેમને અદાલતમાં જિભા રાખ્યા. સ્ત્રી બોલી: "મેં તરસ્યાને પાણી પાઈ મારો ધર્મ પાળ્યો છે. મેં તેમનાં નામ પૂછ્યાં. તેઓએ મુસાફર, ગરીબ, શુંડા અને મૂર્ખ એમ જણાવ્યું. મેં કહ્યું: "મુસાફર તો સૂયં અને ચંદ્ર બે જ છે, જે રાત્રિદિવસ ફર્યા કરે છે. ગરીબ પણ ગાય અને યુત્રી બે જ છે, કારણ કે જ્યાં મોકલે ત્યાં તેમને જવું પડે છે. શુંડાઓ તે પણ કામ અને ક્રોધ. આ બેનું જ શુંડાપણું લોકોમાં ફેલાય છે. મૂર્ખ પણ બે છે. એક તો વિચાર્યા વિના ફરિયાદ કરે તે અને બીજો વિચાર કર્યા વિના ફરિયાદ સાંભળે તે." રાજા સ્ત્રીનાં વચન સાંભળી તેના કહેવાનો મર્મ પૂરો સમજી ગયો અને પ્રસન્ન થયો!

૪૨૩-તૃણાનો ત્યાગ કરો

જ્યારે કોઈ મનુષ્ય કંગાળ સ્થિતિમાં હોય છે, ત્યારે તે મનમાં વિચારે છે કે, 'મને ખાવાને સૂકો ટુકડો મળે તો પેટ ભરીને ખાઈ મુખી થાઉં.' તે મળ્યા પછી તે ગરમ રોટલીઓ યાદ કરે છે. સૂકા ટુકડામાં શું? તે તો ફૂતરાને પણ

છે. દેવવશાત્ ગરમ રોટલી મળવા લાગે, તો મિષ્ટાન્નને ત્યાં
યાદ કરે છે. મિષ્ટાન્ન મળ્યું એટલે વિચારે છે કે, હાથી જેવાને
પણ લાડવા તો મળે છે. રહેવાને ઘર હોય તો ઠીક કહેવાય
ઈશ્વરકૃપાથી ઘર પ્રાપ્ત થયું તો તે વિચારે છે કે, ગૃહિણી ગૃહ
મુચ્યતે—ગૃહિણી જ ઘર કહેવાય. ગૃહિણી વિના ઘર શા
કામનું? ઈશ્વરકૃપાથી ગૃહિણી મળી તો તે પુત્રની આશા કરે
છે. તે કહે છે કે, પુત્ર વિના ઘર સ્મશાન ગણાય છે. અપુત્રસ્વ
ગતિર્નાસ્તિ પુત્ર થયો. પછી ઇચ્છા આગળ વધે છે, કે પુત્ર
પરણાવવાનો લહાવો ન લીધો ત્યાં સુધી મનુષ્યનિંદગી શા
કામની? તે પુત્રને પરણાવીને પોતની ઇચ્છા કરે છે. આમ
કરતાં મનુષ્ય ભુટ્ટો થાય છે, પણ તેની આશા ભુટ્ટી થતી નથી.
તૃષ્ણાની કંઈ હદ નથી, સમજવાનું એ છે કે, તૃષ્ણાક્ષયઃ સ્વર્ગ-
પદં કિમસ્તિ અર્થાત્ તૃષ્ણાના ત્યાગમાં મુખ્ય છે.

૪૨૪-વે સ્વામી છે

મહેલ બન્યો સારો ઘણો, પણ તેમાં બે ખોટા,
કરનારો મરણો કદી, પડશે મહેલ સચોટ.

એક રાજાએ બહુ જ રૂપિયા ખરચીને મુંદર મહેલ બનાવ્યો.
તેના મુકાબલે બીજા મકાનો તુચ્છ ભાસવા લાગ્યાં. મહેલ
બરાબર ચોભાવાળો છે કે કેમ, અથવા કેઈ પ્રકારની ખામી
રહી છે કે કેમ, તે નક્કી કરવા માટે તેમાં ચલા ભરવામાં આવી.
દરેકને કહેવામાં આવ્યું કે, આ મકાનના ચુલ્લખવચુલ્લખ
વર્ણન કરો. સભામાં ઘણા તો રાજાના નોકરો હતા, તેથી
તેઓ રાજાને રાજી રાખવો એ પોતાનું મુખ્ય કર્તવ્ય સમજી
તાઈ કરવા લાગ્યા. વાહ! આવો મહેલ પ્રજાણની ચંદ્રિથી

લઈ આજ સુધી ઠાઠએ બનાવ્યો હોય તેમ સાબિત્યું નથી, તો પછી જોયો કયાંથી હોય? એક જ્ઞાની પુરુષ સભામાં જઈ ચઢ્યા હતા. તેમને માગણુ સમજીને અંતે પૂછવામાં આવ્યું: “કેમ? તમારો શો મત છે? ખામી દેખાતી હોય તો જોઈને કહી દો.” જ્ઞાની માથું ધુણાવી બોલ્યા: “આ મકાનમાં બે ખામીઓ છે, તે તને અભિમાનીને ન દેખાય અને આ તારા પેટભરા નોકરો તે દેખે તો પણ કહી ન શકે. તે ખામી એ છે કે, આ મકાન એક દિવસ જમીનદોસ્ત થઈ જશે અને અત્રે મકદાં બળશે. તેમાં રહેનારો ચાલ્યો જશે, એટલે ખાલી ભૂતખાનું ભાસશે! તે ખામી સુધારી શકાય તો સુધારી લે.” એમ કહી જ્ઞાની ચાલ્યા ગયા. રાજા પોતાની ખામી સમજી શક્યો અને સભાજનો આશ્ચર્યચકિત થયા.

૪૨૫—અંતઃકરણ સાફ જોઈએ

એક રાજાએ બે ચિત્રકારોની પરીક્ષા કરવા બોલાવીને કહ્યું: “તમે બેકે આ દીવાલો પર ચિત્રો કાઢો.” એકબીજાનું ચિત્ર જોવું નહિ. જેનાં ચિત્રો સારાં હશે તેને ઇનામ આપવામાં આવશે.” ચિત્રકારોએ એકેક દીવાલ રોડી ચીતરવાનું કામ ખાંતી શરૂ કર્યું. તેમાંનો એક ચિત્ર કાઢવામાં કુશળ હતો. તેણે ઘણાં ઇનામો લીધાં હતાં. તેણે થોડા દિવસમાં ચિત્ર કાઢી તૈયાર કર્યું. બીજાએ વિચાર્યું કે, ‘ચિત્ર કાઢવામાં હું તેની બરાબરી કરી શકું તેમ નથી, માટે મારી દીવાલ એવી પાર-દર્શક કાચ જેવી બનાવું કે, જેથી સામી દીવાલનાં બધાં ચિત્રો મારામાં દેખાશે અને લોકો તે જોઈ પસંદ કરશે.’ એમ ધારી તે પોતાની દીવાલ સાફ કરવા લાગ્યો. અનેક પ્રકારની ચિનાઈ વગેરે માટી, અનેક પ્રકારનાં તેલો અને રંગોનો લગાવી ચક-નુ. ૧૨

અકિત દીવાલ તૈયાર કરી. પરીક્ષાનો દિવસ આંચો. રાત્રી, પ્રધાન તથા બીજા માણસો ત્યાં હાજર રહ્યા. બંને દીવાલોની વચ્ચેનો પડદો ઉઠાવ્યો. પહેલા ચિત્રકારના ચિત્રોનું અને સૂર્યના તેજનું પ્રતિબિંબ બીજાની દીવાલ પર પડ્યું. તે અત્યંત શોભવા લાગ્યાં. ચિત્રો જોવાવાળા ચિત્રો જોતા જોતા ચિત્રોની પેઠે સ્થિર થઈ ગયા. પહેલાની દીવાલ સામું કોઈએ જોયું પણ નહિ. પંચે બીજી દીવાલવાળાને ઇનામ આપ્યું. સમજવાનું એ છે કે, અનેક તપ અને દાન કર્યા છતાં હૃદયની સ્વચ્છતા ત્યાં સુધી થતી નથી, ત્યાં સુધી ઇશ્વરનો વાસ તેમાં થતો નથી.

૪૨૬-મૃગને વદલે મને મારો!

એક વખત ભગવાન બુદ્ધ જંગલમાં ફરતા હતા. તેમણે એક રાત્રીને હરણ પકડી ઊભેલો જોયો. એક બાળુ નિર્દોષ મૃગનો ભયભીત દેખાવ અને બીજી બાળુ મ્યાનમાંથી બહાર કાઢેલી તલવાર. આ જોતાંની સાથે જ ભગવાન બુદ્ધનું ચિત્ત લાગણીથી વિવશ બન્યું અને તે રાત્રીના ચરણમાં ઢળી પડ્યા. પછી તેમણે રાત્રીને પ્રાર્થના કરી કે, “તમે કંઈ પણ ચિંતા વગર આ તલવારથી મારા શરીરને કાપી નાખો, પરંતુ આ ભયથી કંપના મૃગ ઉપરથી તલવાર ઉઠાવી લો. મને મારા શરીર ઉપર પ્રેમ નથી. આ જિયારા હરણને શરીર ઉપર બંદુ પ્યાર છે.” આવા સાચા હૃદયના શબ્દો સાંભળતાં રાત્રીના હાથપગ ઢીલા થઈ ગયા અને મૃગ છૂટી ગયું. પછી તે રાત્રી ભગવાન બુદ્ધના ચરણમાં પડી રડવા લાગ્યો. તેણે પશ્ચાત્તાપ કરી માફી માગી. બુદ્ધે તેને અહિંસાનો ઉપદેશ આપ્યો.

૪૨૭-સ્ત્રીઓને સાંમઠો

એક પુરુષ પોતાની સ્ત્રીને ઘણી વખત કહેતો કે, "જે કંઈ છે તે પુરુષોની જ શોભા છે. સ્ત્રીઓ તો પરમાત્માએ નકામી બનાવી છે." સ્ત્રી કહેતી કે, "જે હાથે જ તાળી પડે. જે પૈડાં વડે જ ગાડું ચાલે. જે પાંખો વડે જ પંખી ઊડી શકે, તેમ સ્ત્રીપુરુષનું જોડું જે પરમાત્માએ બનાવ્યું છે, તે બરોબર જ છે. તે બેઉમાં શિક્ષણની ખામી જેમાં હોય તે ત્રુટી સદૈવ નડ્યા કરે છે." આવાં નીતિવાળાં સ્ત્રીનાં વાક્યોની તે પુરુષ ઉપર કંઈ અસર થઈ નહિ. એક વખતે એવું બન્યું કે તે બજારમાં બેઠો હતો. એવામાં કોઈ બિખારી તેની દૃષ્ટિએ ચઢ્યો. તે દયાળુ સ્વભાવનો હોવાથી તે પોતાને ત્યાં લોજન માટે તેને લઈ ગયો. તે ગમે તે વસ્તુઓ સ્ત્રી પાસે માગવા લાગ્યો. દોરાધાગા અને મંત્રતંત્રની વાતો કરી બાઈને પુત્ર થવાનો કેલ આપ્યો. પુરુષ બજારમાં સામાન લેવા ગયો. ચતુર બાઈ પેલાની ઠગ વિદ્યા બાળી ગઈ. તેણે વિચાર્યું કે, પતિને આજે બજાર પાડું કે, સ્ત્રીઓમાં કેટલી અછલ છે. તે સુદૃઢ રચીને બોલી: "મહારાજ, તમારી મને દયા આવે છે. મારો પતિ બહુ ક્રોધી છે. તે ઘણી વાર તમારા જેવા ગરીબ માણસને લાવે છે અને ઘરમાં પૂરી શખી માર મારે છે અને પાસે હોય તે બધું લૂંટી લે છે. તેઓ દોરડું અને ધોકો લેવા ગયેલા છે. માટે તમે તમારો બચાવ કરવા ચાલ્યા જાવ તો સારું." પૂર્તને બધા પૂર્ત જ લાગે. આ કહેવત પ્રમાણે તે પૂર્ત ત્યાંથી મૂડીઓ વાળી નાઠો. પેલો પુરુષ સામાન લઈ ઘેર આવ્યો, ત્યારે બાઈએ કહ્યું કે, "તે માણસ

ધોડો અને દોરડું ભાગતો હતો, મેં ન આપ્યું, તેથી વિચાર્યું ને આ રસ્તે તે આવ્યો ગયો છે.” તે પુરુષ ધોડો ને દોરડું લઈ તેની પાછળ તેને આપવા આવ્યો. ઘણી ખૂંચો પાડી પણ તે જિલ્લો ન રહ્યો. પછી પેલો પુરુષ દોડવા લાગ્યો. પેલો સમજ્યો કે, ‘મને મારવા આવે છે.’ પેલો શાણી સ્ત્રી ભેગા બહાર આવી, તેનો પતિ માફીને પાછો આવ્યો. પછી પેલો બાઈએ પોતે કદેલી યુક્તિ પોતાના સ્વામીને કહી સંભળાવી. પતિનો ત્યારથી સ્ત્રીઓની બુદ્ધિ માટે જિંચો ખ્યાલ બંધાયો.

૪૨૮-શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા મળ્યો પણ ગળ્યો નહિ

એક મહાત્માએ પોતાના આશ્રમની અંદર કૂવો, ઝુંકર બાગ અને બેસવાબેઠવાના બોટલા બનાવી રાખ્યા હતા. બિના બાના તાપમાં બપોરે એક તરસ્યો માણસ પાણી પીવા આશ્રમમાં આવ્યો. તે વખતે મહાત્માનો શિષ્ય બહાર બોટલા ઉપર બેસી ઘાસુદેવ સર્વમિતિ આ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાના શ્લોકનો પાઠ કરતો હતો. ગુરુ અંદર બેઠા બેઠા આત્મચિંતન કરતા હતા. પેલા માણસે બેતણું વખત પાણી માગ્યું, પણ તે શિષ્યે ગણકાયું નહિ. પેલાના શબ્દો સાંભળી ગુરુ બહાર આવ્યા અને જુએ છે તો તૃપાત્ અતિથિને ભેગો. તરત જ ઠંડું પાણી પાઈ સ્વાગત કરી તેને બેસાડ્યો. તે થોડી વિચારિતિ લઈ ગુરુની સરજતાનાં વખાણ કરતો આવ્યો ગયો. પછી ગુરુ શિષ્ય પ્રત્યે બોલ્યા: “તારો પાઠ નકામો ગયો છે. કારણ કે જે ભગવાનની શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાનો તું પાઠ કરે છે, તે ભગવાન અતિથિ રૂપે તારી પાસે પાણી માગતા હતા! જીલ વડે પાઠ કરવાથી શું વળ્યું? અતિથિ દેવો મવ એવું વેદ પણ પોકાર કરીને કહે છે. તું પોષ્ટની પેડે ગીતા ભણ્યો પણ ગળ્યો નહિ.”

૪૨૯-સૈનિકો કૂદી પડ્યા !

મહાન રાજા રણજિતસિંહે પોતાની સેનાને લઈને અટક નદીને કિનારે પડાવ નાખ્યો હતો. સામે કિનારે શત્રુની સેના હતી. રાત્રિનો સમય હોવાથી અંધકાર છવાયેલો હતો. ત્યાં નોકા હાજર નહિ હોવાથી તે પેલી પાર કેવી રીતે જઈ શકે? બીજું કંઈ સાધન નહિ હોવાથી સેનાપતિએ મૂંઝાયા અને રણજિતસિંહની આગળ મુશ્કેલીએ બતાવવા લાગ્યા. રણજિતસિંહ તો કોઈ પણ પ્રકારે આગળ જવું એ જ પોતાનું કર્તવ્ય સમજતો હતો. તેણે સૈનિકોને કહ્યું:—

જાકે મનમેં અટક હય, સોઈ અટક રહ્યા,
જાકે મનમેં અટક ના વાકો અટક કહ્યા ?

આ સાંભળતાં જ સૈનિકો નદીમાં કૂદી પડ્યા. તેઓ મોટી નદીને તરીને પાર પહોંચી ગયા. શત્રુપક્ષના માણસો આભા જ બની ગયા. હવે આપણે નહિ પહોંચી શકીએ, એમ સમજી તેઓ નાસી ગયા. ત્યારપછી યુદ્ધમાં રણજિતસિંહની છત ઘઈ, આત્મશ્રદ્ધામાં કેટલું બળ રહ્યું છે !

૪૩૦-તમે મારી માતા છો

દ્વત્રિસાલ નામનો રાજા દ્વત્રિયના ગુણોથી જેવો શોભીતો હતો તેવો જ રૂપમાં પણ અજોડ હતો. તે બાલગચ્છાના પાલન કરતાં પ્રજાના પાલનને વિશેષ દરજ્જે સમજતો. વારંવાર ગામડામાં વેશ બદલીને ફરતું, રાત્રિએ ગલીઓમાં ફરી ગરીબોને પૂછી, તેઓનું દુઃખ જાણી જેમ બને તેમ જલદી દાદ આપવી, તે તેનું મુખ્ય કર્તવ્ય હતું. એક વખતે તે એક બઝારમાં ફરતો

દેવો, ત્યાં તેના જેવી એક સુરવ જોઈને નજર દુષ્ટ થઈ ગયો.
 પછી તે કામદેવે કહ્યું એવી. “હું કદાચ, મને મરણ
 દાણ માંગ્યો.” કદાચ જોઈને તેને પાંચ પહેલો.
 તેણે મતાર માટે આમન આપી આદિત્યની વાત કહી
 પછી દાણમાળ માટે મરણની દરમિયાની બોલી. “પર
 તમારા જેવા પુત્ર એટલે છે.” કદાચ એકમ અગિય વર્ષ
 વિચાર કરી તેના પોતામાં જાણતી પોંડે મૂકે મરણ અને
 માણસ તામ્યો. પછી તે પોતાનો “મતાર” તમારે માટે
 જેવો પુત્ર એટલો દેવ, તે દુષ્ટ આજથી તમારો સાથે
 પુત્ર છું, તેમાં સંશય રાખ્યો નહિ.” કદાચ છે કે, કદાચ
 આવા નિર્દોષ જાણક જેવા અગિયની તે મીનો વિચાર નાથ
 પામ્યો અને તેના રતનમાંથી દુષ્ટ દુષ્ટવા લાગ્યું. કદાચ
 તેને રાજ્યમાતા તરીકે સ્વીકારી. તે સરારમાં પ્રથમ તેને
 નમી પછી પોતાની માતાને નમસ્કાર કરતો.

૪૩૧-વસ્તુ એક જ હતી

એક મનુષ્યે ત્રણ છોકરાઓને સરખે બાગે વહેંચી લેવા
 માટે બેઠાની આપી. ત્રણે બન્ધરમાંથી કંઈક ખાવાનું
 લેવાને કરાવ કયો. તેમાંનો એક અંગ્રેજ, બીજો હિંદી અને
 ત્રીજો ઈરાની હતો. એકબીજાની પૂરેપૂરી ભાષા તેઓ સમ-
 જતા નહિ. અંગ્રેજ છોકરે વોટર મેલન લેવાનું કહ્યું. હિંદીએ
 કહ્યું: “બસ, ગેરકુ” તો હિંદવાના ચાહીએ.” ઈરાની બોલ્યો
 કે, “મુઝે તો તરખૂચ હી હોના.” આ પ્રમાણે વાલવિવાલ થતાં
 કનિયો શરૂ થયો. આમ લડતાં લડતાં તેઓ રસ્તા પર થઈને
 જતા હતા. એવામાં અંગ્રેજ, હિંદી અને ઈરાની ત્રણે ભાષા

જાણનાર એક માણસે તેઓને જોયા. પાસે જઈને તેણે કહ્યું:
“છોકરાઓ, આવો, તમારો કંઈયે પતાવું.” તેણે છોકરાઓ
પાસેથી બેઠાની લીધી. તેઓને એક બાજુ બેસાડ્યા. પછી
તેણે તરખૂચ લાવીને ત્રણ કકડા કર્યા. એક એકને બોલાવીને
એક એક કકડો આપ્યો. પછી કહ્યું: “બેલો, તમારે શું જોઈતું
હતું?” છોકરાઓ બોલ્યા: “આ જ વસ્તુ જોઈતી હતી.”
તેઓ સમજ્યા કે તેમનો વિરોધ માત્ર નામનો જ હતો. આ
પ્રમાણે ધર્મના અંધડા પણ મતભેદથી જ થાય છે.

૪૩૨-પરોપકારથી વહેતી નદી

એક વાર નદી અને તળાવ વચ્ચે અંધડો થયો. તળાવે
નદીને કહ્યું: “બાઈ, તું તારું બધું પાણી-ગંધા વૈભવ સમુદ્રને
આપી દે છે, તે શું તારી મૂર્ખાઈ નથી? તારું જીવન-તારી
સંપત્તિ સમુદ્રને મક્કતની શા માટે આપી દે છે? સાગર તો
કૃતાત્મ છે. તેને તારી એ વસ્તુની શી જરૂર છે? તું તારું બધું
પાણી આપી દે છે, તો પણ ખારો ઝેર જેવો સમુદ્ર મીઠો
થોડો જ થવાનો છે? તારી મિલકત તારી પાસે રાખ, આમ
શા માટે વેકડી નાખે છે?” આ પ્રમાણે સકામી સ્વાધી તળાવે
કહ્યું. ત્યારે નદી બોલી: “મને તમારો ઉપદેશ ન આપશો.
મારી તો ફરજ છે કે, કામ કર્યું જવું. તેનું પરિણામ પરમા-
ત્મા જાણે. કર્મણ્યેવાઽપિકારસ્તે મા ફલેષુ કદાચન। આ પ્રમાણે
નદીએ તળાવને ઉપદેશ આપ્યો. તેણે તળાવનું કહેવું ન માન્યું,
અને પોતાના પરોપકારી સ્વભાવ પ્રમાણે તે સતત વહેતી
રહી અને હજારો પર ઉપકાર કરતી રહી. તળાવ સકામી
હોવાથી થોડા સમયમાં તેનું પાણી ગંધાર્થ મુકાઈ ગયું.

૪૩૩-રાજાની દાનત વગડી છે

રસાદીન ધરા રાઈ છે, દયાદીન ધયો નૃપ;
નહિ તો ના બને આતું, બોલી માતા ફરી રહી.—૧૩૫૧

એક વખત એક રાજા વનમાં મૃગયા રમવા ગયો. ત્યાં તેને તૃપા લાગી. પાસે એક શેરડીનું ખેતર ભેઈ રાજા ત્યાં ગયો. એક ગરીબ ખેડૂતની ટાંસી ત્યાં બેઠી હતી. તેના શરીર પર સારું વસ્ત્ર પણ ન હતું. રાજાને તેના પર દયા આવી. આ લોકોને અવશ્ય મદદ કરવી ભેઈએ, એવો રાજાને વિચાર આવ્યો. પછી તેણે ટાંસી પાસે પાણી માગ્યું. ટાંસીએ શેરડીનો સાંઠો લાવી રસનો ખ્યાલો બરીને રાજાને પાડ્યો. રાજાને તૃપા લાગી હતી, તેથી તે અમૃત કરતાં અધિક સ્વાદિષ્ટ લાગ્યો. તેને વધારે પીવાની મરજી થઈ. રસ પીતાં પીતાં રાજાને વિચાર આવ્યો કે, ‘એક શેરડીના સાંઠામાંથી આટલો રસ નીકળ્યો, તો આખા ખેતરમાંથી આ લોકો કેટલું કમાતા હશે? ખેતરની પેદાશના પ્રમાણમાં તેઓ રાજાને કર બહુ આપે છે. જરૂર કરમાં વધારો કરવો ભેઈએ.’ ટાંસી ફરીથી હાથમાં ખ્યાલો લઈ રસ કાઢવા લાગી. રસ નીકળ્યો નહિ! રાજાએ કારણ પૂછ્યું, ત્યારે ટાંસી બોલી: “આ દેશના રાજાની છુદ્ધ બગડી લાગે છે. નહિતર ધરતી આવી રસકસ વિનાની ન થઈ જાય.” રાજા આ સાંભળી શરમાઈ ગયો. રાજાએ ટાંસીને પોતે રાજા હોઈ પોતાના મનમાં આવેલો વિચાર કહ્યો. રાજાએ તરત જ પોતાનો ખોટો વિચાર બદલ્યો, એટલે ખ્યાલો રસથી ભરાઈ ગયો! રાજા અચાંખે પામી ખેડૂતને રાહત આપવાના નિશ્ચય સાથે ઘર તરફ વળ્યો.

૪૩૪-આવતે જન્મે શું થશે ?

એક વખત ભગવાન બુદ્ધની પાસે બે માણસો આવી પૂછવા લાગ્યા: “ મહારાજ! આ મારા સોળતીની શી ગતિ થશે? તે સદા કૂતરો જેવા વિચારો અને કર્મો કર્યા કરે છે. તે આવતે જન્મે કૂતરો થશે કે શું? ” બીજો બોલ્યો: “ આ મારો મિત્ર બિલાડો જેવો છે, તેની માંજરી આંગો પછુ બિલાડાને મળતી છે. તેની વાણી, નખ, વાળ, તેમ તમામ આંગો પછુ બિલાડાને મળતાં છે. આવતે જન્મે તે બિલાડો થશે કે શું? ” ભગવાન બુદ્ધ જરા સ્મિત કરી બોલ્યા: “ તમારા સંસ્કાર હશે તેવો જન્મ થશે. તમારામાં એકને કૂતરાના અને બીજાને બિલાડાના રાતદિવસ વિચાર આવ્યા કરે છે, તેથી બિલાડો કહેનારો પોતાના હૃદયમાં બિલાડાના વિચારો ભરે છે એટલે તે બિલાડો થશે અને કૂતરો કહેનાર પોતાના હૃદયમાં કૂતરાના સંસ્કાર ગ્રહણ કરે છે તેથી તે કૂતરો અવતરશે. ” તે બેઉ શરમાઈ ચાલ્યા ગયા, ખરેખર મનુષ્યો વિનાકારણે એકબીજાના દોષ જોયા કરે છે. બીજાના દોષ જોવા કરતાં આંતરશુદ્ધિથી પોતાનાં કર્મ તપાસવામાં આવે, તો તે મનુષ્ય સદ્રઘતિને પામે છે.

૪૩૫-સાચી દયા

અમેરિકાનો રાષ્ટ્રપતિ એક વાર કચેરીમાં જતો હતો. રસ્તામાં એક સૂવર કીચડમાં ખૂંપેલું તેણે દીકું. તે બહાર નીકળવા પછો પ્રયત્ન કરતું હતું, પરંતુ તેનાથી બહાર

નીકળાયું નદિ. તે જોઇને રાષ્ટ્રપતિને દયા આવી. તે પહેરેલાં દરગારી વઝો સાથે દીચડમાં ફૂટી પડ્યો અને સૂરને બહાર કાઢ્યું. પછી ઠંથેરીનો વખત થઈ જવાથી ખરડાયેલે વસ્ત્રે તે દરગારમાં ગયો. ઓ તેમના આમું જોઈ રહ્યા. રાષ્ટ્રપતિનાં કપડાં જોઈ સો દસવા લાગ્યા. આ જોઈ તેમણે ખુલાસો કરી બધી વાત કહી સંબળાવી. “મેં સૂર ઉપર દયા નથી કરી, પરંતુ તેને દીચડમાં ફસાવેલું જોઈ મારા દુઃખમાં દુઃખ થયું. મેં તે દુઃખને દૂર કયું છે. મેં સૂર સાથે બક્ષાઈ નથી કરી, પરંતુ મારી પોતાની બાત સાથે બક્ષાઈ કરી છે. કેમકે તેને દીચડમાં ફેળી મને જે દુઃખ થયું, તે તેને બહાર કાઢવાથી મટી ગયું.” લોકો તેના પદોપકારી જીવનનાં વખાણ કરવા લાગ્યા. સાચી દયા તે આનું નામ.

૪૩૬-અમારાં દિલ એક છે

એક અંગ્રેજની સ્વામી રામને મુલાકાત થઈ. તે અંગ્રેજની મડમ રામન કેથલિક ધર્મની હતી અને અંગ્રેજ પ્રોટેસ્ટન્ટ પંથનો હતો. તેઓ બન્ને દરરોજ પોતપોતાના દેવળમાં જતાં. અંગ્રેજ પ્રથમ પોતાની મડમને તેના દેવળમાં મૂકી આવ્યા પછી જ પોતાના દેવળમાં જાય. પાછા ફરતી વખતે પોતાની ઝીને લેવા તેના દેવળમાં જાય. આ રીતે હંમેશાં વ્યવહાર ચાલે. સ્વામી રામે તે સાહેબને પૂછ્યું: “તમે પતિપત્ની બન્ને ભિન્ન પંથનાં છો, છતાં એકબીજા સાથે પ્રેમથી રહી શકો છો?” તેણે જવાબ આપ્યો કે, “ધર્મનો ઈશ્વર સાથે પારમાર્થિક સંબંધ છે. મડમનો અને મારો સંબંધ તો સાંસારિક છે. ઈશ્વરની પાસે મારાં કબોનો જવાબ

દાર હું છું અને તેનાં કર્મોની જવાબદાર તે છે, તેથી વાદવિવાદ કરવામાં અમને શો લાભ ? અમે સાંસારિક સંબંધમાં એકબીજાને અત્યંત ચાહીએ છીએ. તે મારો ધરવ્યવહાર ધણા ખંતથી ચલાવે છે. હું મારી ફરજ બજાવ્યે બઉં છું. પણ તકરારને અવકાશ ક્યાં છે ?” આ ઉપરથી સમજવાનું કે, ધર્મની સહિષ્ણુતા તો તે જ કહેવાય કે જે પોતાના ધર્મ જેટલો જ બીજા ધર્મને પણ ચાહે છે.

૪૩૭-દેશ માટે તત્પર રહીશ

બાળકોના શિક્ષણ ઉપર જ દેશની ઉન્નતિ કે અધોગતિનો આધાર છે. બાળકોને જેવું શિક્ષણ મળશે, તેવા જ તેના આચાર અને વિચાર હશે. જાપાનનું બાળક જ્યારે પહેલ-પહેલું નિશાળમાં દાખલ થાય છે, ત્યારે શિક્ષક તેને પૂછે છે કે, તમારું શરીર શાથી ટકે છે ? બાળક ઉત્તર આપે છે, કે અન્ન વડે. પુનઃ શિક્ષક પૂછે છે, કયા દેશના અન્નથી ? બાળક કહે છે, જાપાનના અન્નથી. ફરી શિક્ષક પૂછે છે, ત્યારે જાપાનનું અન્ન ન હોય તો તમે જીવી શકો ખરા કે નહિ ? બાળક બોલે છે, ના સાહેબ, ન જ જીવી શકાય. શિક્ષક કહે છે, જ્યારે તમારું શરીર જાપાનના અન્નથી બનેલું છે, ત્યારે જાપાનને એટલો હક ખરો કે જ્યારે જરૂર જણાય ત્યારે તમારું શરીર માગી લે ? બાળક બહાદુરીથી જવાબ આપે છે, હા સાહેબ, જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે તે માગી શકે છે. આ પ્રમાણે દેશને માટે પ્રાણ હોમી દેવા તત્પર રહેવાનું શિક્ષણ જાપાનમાં બાળકોને નાનપણથી જ અપાય છે. પરિણામે આજે નાનું સરખું જાપાન આખી દુનિયાનું ધ્યાન પોતાના તરફ ખેંચી રહ્યું છે.

૪૩૮-માલિક ઈશ્વર જ હતો !

એક વખત ઠેટલાંક ઓકરાં રમતાં રમતાં એક ખંડેરમ
જઈ ચલ્યાં. ત્યાં તેમને ઇંડા જેવી ચીજ જડી. તેઓ રાજ
યતાં બહાર આવ્યાં. રસ્તે જતા માણસે ઓકરાંના હાથમાં તે
ચીજ દેખી. ઓકરાંને પૈસા આપી રાજ કરી તે ચીજ તેણે
લઈ લીધી. પછી હાંસભયો તે ચીજ લઈ તે ગામના રાજ
પાસે ગયો. રાજ પણ આ ચીજ દેખી રાજ થયો. તેણે પંડિતો-
ને બોલાવી પૂછ્યું: “આ શી ચીજ છે, તે કહો.” કાંઈ તે
જાણખી શક્યું નહિ. એક ઘરડા માણસને બોલાવી પૂછ્યું:
“કાકા! તમે જાણતા હો તો કહો આ શી ચીજ છે?” વૃદ્ધ
બોલ્યો: “દાણા જેવું કંઈક લાગે છે. પણ મેં કાંઈ દિવસ
આવો દાણો જોયો નથી. અમે નાના હતા ત્યારે વાતો સાંભ-
ળતા હતા કે પહેલાંના માણસો અને ફળો મોટાં થતાં હતાં.
મારા બાપને બોલાવી પૂછો.” એમ કહી તે બે હાથમાં બે
લાકડીને ટેકે ટેકે ચાલ્યો ગયો. તેનો બાપ હાથમાં માત્ર
લાકડીનો એક જ ટેકો લઈને આવ્યો અને બોલ્યો: “આવો
દાણો મેં પણ જોયો નથી. મારા બાપ કહેતા કે પૃથ્વીમાં
રસ ઓછો થયો છે. પહેલાં ઘણાં મોટાં ફળો થતાં હતાં.
હવે કળિયુગ આવ્યો, મનુષ્યો કપટી થયાં, તેમ પૃથ્વીમાં
રસકસ ઓછાં થયાં. મારા પિતાને બોલાવવાથી આપને વધુ
માલૂમ પડશે.” પછી રાજાએ માન સાથે તેના વૃદ્ધ પિતાને
બોલાવ્યો. તે વૃદ્ધ હાથમાં કંઈ પણ પકડ્યા વિના સપાટા-
બંધ આવ્યો. રાજાએ પૂછ્યું: “દાદા, તમે આ ચીજને
જાણો છો?” પુત્રો થોડું હસીને બોલ્યો: “હે રાજા! આ

જાતનું અનાજ નાનપણમાં મેં ખહુજ ખાધું છે. તે વખતનાં દૂધ, ઘી અને આવી જાતના અનાજથીજ આ મારાં હાડકાં અત્યારે પણ ચાલે છે. મારા છોકરાને આજે જોધું સૂઝે છે. તેના છોકરાના તો બધા હાંત પણ પડી ગયા છે અને વાળ સુધ્ધાં ધોળા થઈ ગયા છે. આ બધો પ્રતાપ પરસ્પર કુસંપ, અફીણ, દારૂ વગેરે દુર્બ્યસનોનો જ છે. મેં કેાઈ દિવસ ચા, દારૂ, અફીણ, ગાંજે, ભાંગ, તમાકુ લીધું જ નથી, તેથી હું અત્યારે પણ ચણા, શેરડી વગેરે સુખથી ખાઈ શકુ છું. દસ ગાઉ ચાલવું મારે મન સહેલ છે. અંધારામાં પણ હું વસ્તુ જોળી શકુ છું. આ બધી શક્તિ પહેલાંનાં અનાજ, દૂધ, ઘી અને ઘરની છાશ વગેરેની છે. અમારા જમાનામાં અનાજ વેચવું તે પાપ મનાતું અને ઘી, દૂધ વેચે તે હલકામાં હલકો ગણાતો.” રાજાએ પૂછ્યું: “તે વખતે તમે જેતી કયાં કરતા અને રાજના કર કેવા હતા?” ડોસો આ વખતે ખૂબ હસ્યો અને જોડ્યો: “જે જેડે તેની જમીન. કાવે ત્યાં જેડે. જમીન ભગવાનની અને માણસો પણ ભગવાનના । જમીનનાં ખાતાં અને કર તે તો મારા પુત્રના વહીવટ પછી મેં સાંભળ્યું. પોતપોતાથી ખને તેટલું સૌ પકવતા અને જરૂર કરતાં વધારાનું હોય તે અશક્ત, વૃદ્ધ, રોગી અને નિરાધાર લોકોને આપતા. અમારા જમાનામાં પૈસા હતાજ નહિ, તેથી દાણો વેચવાના પાપથી સહેજે બચાતું. વળી શેઠ, નોકર, રાજા પ્રજા, જિય, નીચ, જીવા ભેડ હતાજ નહિ. સૌ કેાઈ ભાઈચારાથી રહેતા. તમારી આજની ડેાટ’ અને કાયદા સ્વપ્નામાં પણ નહિ હતાં. ઘરના વટીકની સૌ આરા પાળતા.” ડોસાની આવી આવી અફ-ભુત વાતો સાંભળી સૌ આશ્ચર્ય પામ્યા.

૪૩૯-જવાવ મળી ગયા છે !

એક વખત એક રાજાએ સભા ભરીને દરબારીઓને પૂછ્યું: “દરેક કામ આરંભવાનો સમય કયો? વધારે અગત્યનું માણસ કોણ? મહત્વનું કામ શું?” સમાના માણસોએ જુડું જુડું કહ્યું. કોઈ કહે, સવારમાં કામ આરંભવું, અગત્યનો માણસ પોતાનો ગુરુ, મહત્વનું કામ પ્રભુશક્તિ. આ જવાબોથી રાજાને સંતોષ થયો નહિ. તે પોતાના પ્રશ્નો પૂછવા એક વિચારવંત સંતની પાસે જંગલમાં ગયો. સંત એકાંત વનમાં રહેતા હતા. ગામમાં કદી પશુ આવતા નહિ. રાજા કે ધનાઢ્યની તે પરવા રાખતા નહિ. તેથી રાજા અંગરક્ષકોને દૂર મૂકી એકલો સાદા વેશે સંત પાસે જઈ બેસી રહ્યો. આ વખતે પેલા મહાત્મા પશુકુટીની પાસેના જગીયામાં જમીન ખોદતા હતા. રાજાને જોઈ તેમને આવકાર આપી પોતાનું ખોદકામ ચાલુ રાખ્યું. શરીર ફર્નળ હોવાથી ખોદતા ખોદતા તેમને હાંફ થઈતી. રાજા પાસે જઈ બોલ્યો: “પ્રભુ! હું આપને ત્રણ પ્રશ્નો પૂછવા આવ્યો છું. “ખરો સમય કયો? ખરો માણસ કોણ અને ખરું કામ શું?” સંતે રાજાના પ્રશ્નો ધ્યાન રાખીને સાંભળ્યા. ‘આપ થાકી ગયા હશે’ એમ કહી રાજાએ તેમના હાથમાંથી કોદાળી લઈ સપાટામાં બેઠા. ક્યારા ખોદી નાખ્યા. રાજાએ ફરીથી પ્રશ્ન પૂછ્યા, છતાં સંત કંઈ બોલ્યા નહિ. માત્ર કોદાળી હાથવતી માગી. રાજાએ તે આપી નહિ. ફરી ખોદકામ કરી કોદાળી જગીનમાં લોંકી રાજા બોલ્યો: “કૃપા કરી મારા પ્રશ્નના ઉત્તર આપો તો સારું. ના કહો તો હું ઘેર ચાલ્યો જાઉં.” સંત બોલ્યા: “જો પેણું કોઈ દોડવું આવે

આવે છે. આપણે તેની તપાસ કરીએ.” રાજાએ પાછું ફરી જોયું તો એક દાદીવાળા માણસને પેટ ઉપર હાથ રાખીને ભયભીત અવસ્થામાં આવતો દીઠો. તેના પેટમાંથી લોહી વહેતું હતું. રાજા દોડી તેની પાસે પહોંચ્યો. એટલામાં તે મૂછી ખાઈ લોંચ પર પડ્યો. રાજાએ સંતની મદદથી તેનો ધા ધોઈને પાટો બાંધ્યો. આરામ થવાથી તે માણસ જિંધી ગયો. આલીને તેમ જોદીને યાદેલા રાજાને પણ જિંધ આવી. સવારે જાગી પેલા અભણ્યા માણસને તે જોવા લાગ્યો. રાજાને જોઈ ધાયલ મનુષ્ય બોલ્યો: “માફ કરજો.” “હું તમને ઓળખતો પણ નથી, તો માફ શું કરું?” એવો રાજાએ ઉત્તર આપ્યો. ધાયલે કહ્યું: “ભલે તમે નહિ ઓળખતા હો, પણ હું તો તમને ઓળખું છું. પેલા તમારા શત્રુના ભાઈનો વધ કરી તમે મિલકત ખૂંચવી લીધેલી, એટલે તેણે વેર લેવાની પ્રતિજ્ઞા કરેલી તે જ હું તમારો શત્રુ છું. અહીં તમને એકલા આવતા જોઈ તમને ઠાર મારવા હું ધૂમતો હતો. તમારા અંગરક્ષકોએ મને ઓળખી ધાયલ કર્યો. તેઓના હાથમાંથી છટકી હું અહીં આવ્યો છું. જો તમે મારી સારવાર ન કરી હોત તો હું અવશ્ય મરી જાત. હવે હું જિંદગીપર્યંત તમારા મિત્ર અને સેવક તરીકે રહીશ. મારા પુત્રોને પણ આજ શિક્ષણ આપીશ. માટે મને માફી આપો.” કૃતકર શત્રુની સાથે સહેજમાં સમાધાન થયું જાણી રાજાએ પ્રસન્નતાપૂર્વક તેને માફી બક્ષી. પછી સંત પાસે પેલા પ્રશ્નોના જવાબ માગ્યા. સંત જોદેલા કથારામાં બી વાવતાં બોલ્યા: “તારા પ્રશ્નોના ઉત્તર આપોઆપ મળી ગયા છે. ગઈ કાલે મારી નબળાઈની દયા ખાઈ આ કથારા તેં જોધા ન હોત ને જલદી પાછો વળ્યો હોત, તો તારો શત્રુ તારા ઉપર વૃત્તી પડત, માટે મહત્વનો સમય કથારા

ખોદવાનો-વર્તમાન છે. સૌથી અગત્યનો માણસ હું કે જેથી
તું શાંતિ પામીને જઈશ. સૌથી અગત્યનું કામ બીમારની
સેવા કરવી તે છે, તે તેં કરી છે. નહિ તો તારો શત્રુ તારી
જોડે સંધિ કર્યો વિના મરી જાત અને તમારું વેર જન્મે-
જન્મ પહોંચત. ફરી વાર યાદ રાખ કે અગત્યનો સમય
માત્ર એકજ છે ને તે વર્તમાન. કારણ કે તે આપણા કાળમાં
છે. અગત્યનો માણસ તે છે કે જેની જોડે આપણે બેઠા,
બિભા, કે ચાલતા હોઈએ. અગત્યનું કામ શત્રુનું પણ ભડું
ધરણું, કારણ કે તે માટે જ મનુષ્યજીવન મળ્યું છે.” રામ
મહાત્માના આ જવાબ સાંભળી રાજા યતો ઘેર આવ્યો.

૪૪૦-પ્રેમપાઠ શીખો !

એક સમયે કન્યાઓના પર્વ ઉપર આકુલા નામની કન્યા
માલશા નામની તેનાથી નાની કન્યા સાથે રમતી હતી. જર-
કુંડ પાણી પીગળીને આદ્યું જતું હતું. પાસે બિંચી જગામાં
એક પાણીનું ખાખોચિયું ભરાયું હતું. બેઠ જણીએએ કુંડર
નવાં વસ્ત્રો પહેર્યાં હતાં. તહેવાર હોવાથી સારું સારું ખાવાનું
લાવી પરસ્પર આપી તેઓ આનંદ કરતી હતી. પાણીમાં
પડતાં કપડાં જિંયાં લઈ આકુલાએ કહ્યું: “બહેન માલશા,
તું ધીમી ચાલ, મને છાંટા બિડે છે, મારાં નવાં વસ્ત્ર બગડશે.”
માલશા હસીને બાળસ્વભાવ પ્રમાણે જોરથી કાદવમાં પગ
પછાડવા લાગી. આથી આકુલાનાં નવાં વસ્ત્ર બગડ્યાં. તે રડ-
વાની તૈયારીમાં હતી, એવામાં તેની મા આવી, તે માલશાને
પકડી મારવા જતી હતી. તેવામાં દોડતી અને રડતી તેના ઘરમાં
પેસી ગઈ. ઘરમાંથી તેની મા બહાર નીકળીને બોલી: “છોકરીને

મારવા નથી ઉછેરી. તમારાં કરતા મારી છોકરી મને વધારે વહાલી છે.” આકુલાની મા બોલી: “તારી છોકરી તારે ઘેર રાખી મૂક. તોફાન કરે તો માર પણ ખાય.” પેલી કહે: “તું મારનારી દોષ્ટ ? તારું માયુંજ લાગી નાખું. મારી છોકરીને આંગળી અડકાડે તો આંગળીજ, કાપી નાખું.” આ બે બેરીઓના અધ-કામાં મરદોએ લાગ લીધો. લગભગ આખું ફળિયું ભરાઈ ગયું. બેડ પક્ષમા સરખાં સ્ત્રીપુરુષો હતાં, તેથી ધક્કામૂઠી અને ગાળાગાળીનો સારો તાલ આવ્યો. કેટલાકે તો ધોડા પણ લીધા. મામલો વિક્ષેપો. એવામાં એક ડોશી ત્યાં આવી. પણ તે કાપી નહિ. આ બાલુ મહાભારત મંડાયું. બીજી બાલુ ઘરમાંથી નવી નવી ચીજો લાવી આકુલા અને માલશા સંપીને રમતાં હતા. પાણીની નીકમાં કાગળની હોડી ફેરવતાં ફેરવતાં તે બંને ત્યાં આવી પહોંચી. એકબીજીના ખલા ઉપર હાથ નાખીને તેમને ગેલ કરતી જોઈ પેલી ડોશી બોલી: “આ મૂળાઓ ! તમે જેને માટે લડો છો તે કન્યાઓ તો લડાઈ-ટંટો મૂકીને બત્તે હળીમળીને સાથે રમે છે. તમારાથી નાની છોકરીઓ સારી છે કે, બીજીજ ક્ષણે પ્રભુનો પ્રેમપાઠ યાદ કરે છે. કન્યાઓ પાસે જઈ તમે પ્રેમના પાઠ શીખો.” ડોશીના વાક્યથી લોકો શરમાઈને ઝટ પોતપોતાના ઘરમાં પેસી ગયા.

૪૪૧-જનક વિદેહી હતા

મરજવા રસ માણે રે, છવે તેને લેદ જડ નહિ.
તેલ ભરેલી તાંસળી બગચી, શહેર તપાસ્થું એક શાણે રે.

મહર્ષિ વ્યાસના પુત્ર શુકદેવજી જન્મથી જ્ઞાનપિપાસુ હતા. વિષયતૃષ્ણા તેમને બાંધી શકતી નહિ. વ્યાસજી ઉપદેશ

આપતા હતા તે શુકદેવ સમજતા હતા, છતાં તેમના દૃષ્ટ-
માં દૃઢ બોધ થતો નહિ. કેમકે વ્યાસમાં તેમની પિતાશુદ્ધિ
હતી, ગુરુશુદ્ધિ ન હતી. ‘પારદ્રી મા કાન વીધે’ એમ ધારી
વ્યાસે તેમને જનક પાસે મોકલ્યા. જનકને ત્યાં શુકદેવજી
ગયા. જનકે તેમની ઘણી પરીક્ષા કરી. અંતે પોતાની પાસે
આવવા દીધા. શુકદેવજી જનકની પાસે જઈને ભુજે છે તો
અનેક પ્રકારના રાજ્યલોગો અને રજોગુણી ઠાઠ તેમણે દીઠા.
તેમને જનક ઉપર અશ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થવા લાગી. જનકે તેમને
કહ્યું કે, “આ તેલ ભરેલું વાસણ ગામમાં ફેરવીને પાકું
લાવો. જેટલાં ટીપાં પડશે તેટલા ધા તલવારના તમને માર-
વામાં આવશે.” શુકદેવજી મહા મહેનતે તેલનું વાસણ ગામમાં
ફેરવી પાછા આવ્યા, ત્યારે જનકે તેમને પૂછ્યું: “શહેરની
શોભા કેવી છે?” શુકદેવજી બોલ્યા: “મેં તો નથી જોઈ
કારણ કે મારું ધ્યાન તેલની વાંસળી ઉપર હતું.” ચૂક્યા તો
માર્ગ જઈશું, એ ખ્યાલ નિરંતર રહ્યા કરતો હતો.” જનકે
કહ્યું: “હું પણ આ વિષયોની શોભાને જાણતો નથી. ગુરુએ
આપેલું જ્ઞાન ધોવાઈ ન જાય તે માટે સાવધાન થઈને વર્તુ-
છું. કારણ કે જ્ઞાન ધોવાઈ જાય તો પાછળ જમડા ભાલા
લઈને ઊભા છે.” શુકદેવે જનક વિદેહી પાસેથી ખરો બોધ
લીધો અને સર્વ જ્ઞાનીઓમાં ઉત્તમ જ્ઞાની કહેવાયા.

૪૪૨-ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા !

યુધિષ્ઠિર રાજાએ રાજસૂય યજ્ઞ પૂરો કર્યો, ત્યારે પૃથ્વી
પરના લગભગ બધા રાજાઓ આવી યુધિષ્ઠિરને નમન
કરવા લાગ્યા. જ્યારે યજ્ઞ પૂર્ણ થયો, ત્યારે બધા રાજાઓ

લેટ ધરવા લાગ્યા. યુધિષ્ઠિરે ક્રોધની લેટને હાથ લગાડ્યો નહિ. ક્રુદ્ધ શ્રીકૃષ્ણે વીંટી આપી તે પ્રેમથી હાથમાં લઈ આંગળીએ પહેરી લીધી. આથી રાજાએ ઉશ્કેરાયા અને તેઓ કહેવા લાગ્યા કે, “યુધિષ્ઠિર સત્યવાદી કહેવાય છે, પણ પૂરે પક્ષપાતી છે. કારણ કે આપણી લાખો રૂપિયાની લેટને આંગળી પણ ન અડકાડી અને કૃષ્ણની તુચ્છ વીંટીને હાથમાં લઈ પહેરી લીધી.” યુધિષ્ઠિર સમજી ગયા અને બોલ્યા: “તમે ક્રોધ ઉતાવળ ન કરશો. હું કંઈ મૂખ નથી કે પક્ષપાત કરું. જુઓ તમારી સમૃદ્ધિ મારી પાસે આવી છે. તમે બધા મને નમે છો તે જોઈ હું ગર્વિત થયો હતો. જે ગર્વ કારણ કરે છે તે નાશ પામે છે. શ્રીકૃષ્ણે સમજીને મને વીંટી આપી. આ વીંટીમાં લખ્યું છે કે, યહ દિન લી જાયગા, એ દિન લી જાયગા. અર્થાત્ બધાનો શિરોમણી થઈને બેઠો છું, તે દિન પણ જશે અને પ્રારબ્ધમાં દુઃખ આવશે, તે દિન પણ જશે. સુખમાં ગર્વ ન કરવો. ત્યારે બોલો, અધર્મમાંથી ઉગારનાર જગન્નિયંતાના ઉપદેશને હું કેમ ગ્રહણ ન કરું?” બધા રાજાએ ખુશી થઈ ધર્મરાજને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા.

૪૪૩-રાવણનો ઉપદેશ

શ્રીરામ અને રાવણના સંગ્રામમાં રાવણ જ્યારે પડ્યો ત્યારે શ્રીરામે લક્ષ્મણને બોલાવીને કહ્યું કે, “રાવણ બંધે આપણો શત્રુ છે પણ તે આપણાથી વૃદ્ધ છે, વિદ્વાન છે, માટે તેને રાજ્ય સંભાળી તેમજ જીવનને લગતા પ્રશ્નો પૂછી તેના અનુભવને લાભ લેા. આપણા પિતાનું શરીર છટી ગયું છે. આપણે માથે રાજ્યભાર આવી પડ્યો છે, માટે તેના અનુભવ ખપ લાગશે.” પછી લક્ષ્મણે રાવણ પાસે જઈ દેવલાક

પ્રશ્નો પૂછ્યા. તેના ઉત્તરમાં રાવણ જરા હસીને બોલ્યો.
 “અત્યારે હું આ પ્રશ્નોને વધારે ચર્ચી શકું તેવા સ્થાને
 નથી, છતાં બે વાત ટૂંકમાં કહું છું. પ્રથમ આગત્યનું કારણ
 કદી સુલતાની રાખવું નહિ. મારે નરક કાઢી નાખી, સ
 દ્રને મીઠા કરી, સ્વર્ગ સાથે સંબંધ બાંધી, અંધારી રા
 નાબૂદ કરવી હતી, પણ અભિમાનમાં રહ્યો કે, કાલે કરીશ
 શી ઉતાવળ છે? બધા દેવો મારા કબજામાં છે. આવી દીપ
 સૂચતામાં બધાં કામો બાકી રહી ગયાં. બીજું શત્રુને કદ
 નાનો ગણવો નહિ. તમે મનુષ્ય મારું ભક્ષ્ય છે, એમ
 માની મેં તમારી ઉપેક્ષા કરી, તો આ સ્થિતિ હું ભોગવું છું.”
 એમ કહી રામનું નામ લઈ રાવણે છેલ્લો શ્વાસ ખેંચ્યો.

૪૪૪-કૃતમ્ની સિંહ

એક શિકારીએ સિંહ પકડવા લોહાનું પાંજરું બનાવી
 વનમાં મૂક્યું હતું. તેમાં માંસ ખાવાના લોભથી સિંહ પેડો,
 તેવો જ બંદીવાન થઈ ગયો. તેણે ઘણી ગર્જનાઓ કરી, પણ
 પાંજરું તૂટ્યું નહિ. તે હતાશ થઈને આશુભાશુ બુએ છે,
 એવામાં એક શિયાળ તેણે ફરવું દીધું. તેને બોલાવી બહાર
 રથી પાંજરું ખોલવા કહ્યું. શિયાળ બોલ્યું: “હું તને બહાર તો
 કાઢું, પણ તું મારી ખાય તો?” સિંહ બોલ્યો: “અરે! હું જ
 મરવા પડ્યો છું, ત્યાં તને મારવાની કયાં વાત છે? તને
 મારું તો મારા બાપના સોગન, મને પ્રભુ પૂછે!” પછી શિયાળે
 પાંજરું ઉઘાડ્યું કે, તરત જ પોતાની પૂર્વ સ્થિતિને તે ભૂટી
 ગયો. ‘મને બહુ ભૂખ લાગી છે,’ એમ કહી તે મારવા તત્પર
 થયો. શિયાળે કહ્યું: “અરે કૃતમ્ની! તું જેરાવર છે એટલે મને

મારી નાખીશ, પણ તને ખબર છે કે, પ્રભુના દરબારમાં તારા શા હાલ થયે ?” આ પ્રમાણે વિવાદ ચાલતો હતો એવામાં એક માણસ ત્યાં આવી ચઢ્યો. શિયાળે તેને ફરિયાદ કરી. તે મનુષ્ય બોલ્યો: “તમે જેઠ જે સ્થિતિમાં હતાં તેમ ઊભાં રહો, પછી હું ન્યાય આપું.” સિંહ પાંજરામાં જઈ ઊભો અને શિયાળ બહાર રહ્યું, ત્યારે પેલા મનુષ્યે કહ્યું કે, “તું આવ્યું ત્યાં ચાલ્યું જ અને આ કૃતમ્ની બંદે અંદર સડે !”

૪૪૫-સાચા શાહને સાધ્યા !

એક ફકીર એકાંત વનમાં પુદાની બંદગી કરતો હતો. તે દુશ્વરી તેજને હૃદયમાં ધારી આનંદ માણતો. એક દિવસે રસ્તે જતાં માણસો દ્વારા તેણે સાંભળ્યું કે, દિલ્હી શહેરમાં શાહજહાં અને નૂરજહાં રહે છે. અર્થાત્ દુનિયાનો શાહ અને દુનિયાનું તેજ હાલ દિલ્હીમાં ગિરાજે છે. આ વાક્યોથી સાંધ-બાવાને ધૂન લાગી કે, ‘હું જેનું ભજન કરું છું અને જેનું ધ્યાન કરું છું તે દિલ્હીમાં છે, તો તેનાં દર્શન કરી મારે કૃતાર્થ કેમ ન થવું જોઈએ ?’ એમ વિચારી તે નામ ઉપર મોહ પામી દિલ્હી જવા નીકળ્યો. રસ્તામાં સેંકડો ઠોસ કાપી દિલ્હી આવી પહોંચ્યો અને મહામહેનતે બાદશાહ તથા બેગમને મળ્યો. જેવાં તેણે તેઓને દેખ્યાં કે તરત જ તેના દિલમાં તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થયો કે, ‘છટ ! આ ક્યાં દુનિયાનો શાહ અને આ ક્યાં દુનિયાનું તેજ ! ખરેખર આ તો મનુષ્યનાં હાડકાં-ચામડાં છે.’ એમ કહી તે શાહ અને તેજ ઉપર ધૂળની ચપટી નાખી એકાંતમાં જઈ સાચા શાહને પરમ પિતા પ્રભુને સાધવા લાગ્યો.

૪૪૬-તુલસીદાસે શું માગ્યું ?

તુલસીદાસજી યુવાનવયમાં મહાકામાંધ હતા. જ્યારે તેઓ પ્રભુનો તેમ પ્રભુના ભક્તનો મહિમા સમજ્યા, ત્યારે સામાન્ય માણસ જેમ વિદ્યાનો ત્યાગ કરે, તેમ કામાંધતાનો ત્યાગ કરી, તેઓ સાચા અંતઃકરણથી ઈશ્વરની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા: "હે પ્રભો ! કૃપા કરીને મને સાચો ભક્ત બનાવજે ! જો ભક્ત બનવા જેટલાં મારાં સત્કૃત્યો ન હોય, તો ભક્તને ત્યાં જન્મ આપજે ! તેમ બની શકે તેમ ન હોય તો ભક્તોની સેવા કરવાનું મને સાંપજે ! તે માગણી વધારે પડતી હોય, તો ભક્તોના દાસનો દાસ તો કરજે જ ! આટલું પણ જો કદાચ અશક્ય હોય તો ભક્તોના ધરની ગાય બનાવજે, જેથી હંમેશાં ભક્તોનાં દર્શન થાય, તો કેાઈક જન્મે મારું કલ્યાણ થાય ! તે પણ મારા ભાગ્યમાં ન હોય, તો ભક્તોનો ઘોડો બનાવજે, જેથી ભક્તોની સવારીથી હું પવિત્ર થાઉં ! હે ભગવાન ! છેવટે કંઈ છું કે, મને તેઓના ફળિયામાં ફૂતરો તો જરૂર બનાવજે કે ભક્તોની પ્રસાદીથી હું પવિત્ર થાઉં ! અરે પ્રભો ! આ છેવટની માગણી તો સ્વીકારવી જ પડશે કે, ખીલું કંઈ ન બને તો ભક્તના શરીર ઉપર મને કીડો બનાવજે." ખરેખર, આવી શુદ્ધ ભક્તિથી જ તુલસીદાસ ભક્તોમાં અગ્રગણ્ય થયા.

૪૪૭-સુદાનો વંદો કોણ ?

એક રાજાએ શુનેગારને ફાંસીની શિક્ષા ફરમાવી. સર્વ સાંભળતાં જ અપરાધીના હોશકોશ બિટી ગયા. જિંદગીથી નાકેમેદ બની પોતાની બાપામાં તેણે રાજાને ઘણી ગાળો દીધી.

રાજા તેની ભાષા સમજતો ન હતો, તેથી પાસે બિલેલા દુભા-
વિયાને પૂછ્યું. દુભાવિયે વિચાર્યું કે અપરાધીએ રાજાને
ધણી કથોલી ગાળો દીધી છે. રાજા સાંભળ્યો તો ક્રૂરપણાથી
તેને મારી નાખ્યો, તેથી તે બિલટાવીને બોલ્યો: “રાજા! તે કહે
છે કે, જે માણસ પોતાના કોધને શાન્ત રાખે છે અને
જીવો પર દયા લાગે છે, તેને પ્રભુ પોતાનો મિત્ર બનાવે
છે!” તે બોલી રહ્યો કે, તરત એક બીજો દુભાવિયો બોલી
બોલ્યો: “નામદાર! તે તદ્દન જૂઠું બોલે છે. ચોરે આપને
બોલી ન શકાય એવી ગાળો લાંડી છે. તે ચોરનો બચાવ કરવા
માગે છે. આ દુભાવિયાને પણ ચોખ્ખી શિક્ષા થવી જોઈએ.”
રાજા બધું સમજી ગયો અને બોલ્યો: “કદાચ તારી વાત
સાચી હશે પણ તે ચેતાનિયત ભરેલી છે. તેનાં વાક્યો મને
ખુદાનો ખંદો બનાવવા આડે છે. હું પ્રભુનો મિત્ર બનવા માગું
છું.” એમ કહી તેણે તે કેદીને છોડી દીધો. ત્યારબાદ ખૂની
પણ તે દિવસથી સુધરી ગયો.

૪૪૮-વ્યસની સાથે લગ્ન કર્યું !

એક માણસ પૂરો નશાખાજ હતો. તે સારું કમાતો પણ
બધું વ્યસનોમાં જ ફના કરતો. બિલકું તેને માથે દેવું થઈ
ગયું હતું. બિપજથી ખર્ચ અધિક એટલે વ્યસનો તેને પીડા-
રૂપ થઈ પડ્યાં હતાં. બીજી બાજુ તે કુંવારો હતો. એક
દિવસ એક સદ્ગુણી સ્ત્રીનો તેને ભેટો થયો. પોતાની સાથે
લગ્નપ્રતિધી બેઠાવા તેણે તેની પાસે માગણી કરી. સ્ત્રીએ
કહ્યું: “તમારી સાથે પરણવા હું ખુશી છું! હું તમારું વચન
સ્વીકારવા તૈયાર છું, પણ જે તમારાથી સર્વં દુઃખંસનો ત્યાગી

શકાય તેમ હોય તો જ!" વ્યસનીએ સ્વપ્ન થઈ આંખો
 મીંચી વિચાર કર્યો કે, 'અહો! આ શાણી શ્રી કહે છે, તે
 મારા જ કાયદાનું છે. હું વ્યસનોમાં ઘેરાઈને જ દુઃખ પામું છું.'
 આ પ્રમાણે વિચારી તેણે સૂયં લગ્નનાની સામું ભેંઈ દારૂ
 વગેરે ભયંકર વ્યસનોનો પેલી શ્રી સમક્ષ ત્યાગ કર્યો.
 શ્રીએ તેની સાથે લગ્ન કરવાનું ઠણૂક કયું! લગ્નને દિવસે
 પ્રતિજ્ઞા કરી, 'જ્યાં દુઃખ્યંસનોનો ત્યાગ' એવા મથાળાવાળું
 પ્રતિજ્ઞાપત્ર લખી, સારી ક્રેમમાં મઢાવી શ્રીને કરારનામા તરીકે
 લેટ આપ્યું! લોકો આ ભેંઈ ચકિત થઈ વિચારવા લાગ્યા કે,
 લગ્નોમાં આવી લેટ અપાય તો હાંપત્યજીવન સુખમય નીવડે.

૪૪૯-ચાર સાધકો

કોઈ એક મહાત્મા પાસે એક સાધક આવીને કહેવા
 લાગ્યો: "ગુરુજી! હું આપની પાસે રહી શ્રેયસની સાધના
 કરીશ." સંત બોલ્યા: "મારે માટે શેર ચોખા આવે છે, તે
 મારા પૂરતાજ છે. તું અહીં રહીને શું ખાઈશ?" સાધક
 બોલ્યો: "હું ચોખાના આસામણથી નિર્જીવ કરીશ." ત્યાર
 પછી એક બીજો સાધક આવ્યો. તેણે પણ સંત પાસે રહેવા
 વિનંતિ કરી. સંતે ઉપરની હકીકત જણાવી, ત્યારે તે બોલ્યો:
 "હું ચોખાનું ધોવણ પીને રહીશ." થોડા દિવસ બાદ ત્રીજો
 સાધક આવ્યો, તેણે પણ રહેવાની મરજી બતાવી. સંતે કયું:
 "જે જણ આસામણ અને ધોવણથી જીવિકા ચલાવે છે,
 તું શું ખાઈશ?" તે બોલ્યો: "હું ચોખાનું વાસણ ધોઈને
 જીવન નજાવીશ." એવામાં ચોથો સાધક આવીને કહેવા લાગ્યો:
 "કૃપા કરી મને પણ અહીં રાખો." સંતે ખાવા સંબંધી

વિટંબણા કહી સંભળાવી. તે તરત જ બોલી બિધ્યો કે, “પત-
રાણી ઘોઈ પીને મારું શુજરાન ચલાવીશ.” આ પ્રમાણે સાચી
ભાવનાવાળા ચારે સાધકો ત્યાં રહ્યા અને જતે દહાડે સિદ્ધ
થયા! સંતને ત્યાં અણુધારી રીતે પાંચ શેર ચોખા આવવા લાગ્યા.

૪૫૦-અંતઃકરણ અને જીભ

હુકમાન નામના એક હકીમે રાજદરબારમાં રહી સારી
આબરૂ મેળવી હતી. રાજા તેની ઔષધ કરવાની ચતુરાઈ કરતાં
તેનાં સમય સમયનાં વાકયો સાંભળી ખુશ ખુશ થઈ જતો અને
પોતાના જીવનને શુભ ભાગે જોડતો. એક દિવસ રાજાએ પૂછ્યું:
“આ શરીરમાં જે સારામાં સારી વસ્તુ હોય તે બતાવો.”
હુકમાને તરત જ જવાબ આપ્યો કે, “અંતઃકરણ અને
જીભ.” રાજાએ ફરીથી પૂછ્યું: “ઠીક, હવે આ શરીરમાં ખોટા-
માં ખોટી વસ્તુ હોય તે કહો.” આ વખતે પણ હુકમાન બોલ્યો
કે, “અંતઃકરણ અને જીભ.” રાજાએ આશ્ચર્ય પામી પૂછ્યું:
“એમ કેમ બની શકે?” હુકમાને કહ્યું: “નામદાર! અંતઃકર-
ણમાં ભલાઈ અને જીભમાં જ સત્યાઈ છે. આ શરીરમાં તે
બધાથી ઉત્તમ છે. વળી તે જ અંતઃકરણમાં ખોટી વાસના
અને જીભમાં ગૂઠાણું છે, માટે તે બધાથી ખરાબ છે. મનુષ્યો-
એ સારી ભાવના અને સત્યાઈથી આગળ વધવું જોઈએ.

૪૫૧-તું પૂર્વજન્મમાં કાગડો હતો

રામાનુજસ્વામીના મામા શ્રીયાદવ પ્રકાશની પાસે ઘણા
વિદ્યાધીઓ રહીને ભણતા હતા. રામાનુજ મામા પાસે વેદાંત

બહુતા, પણ મામાના આચરણમાં ફેરફાર હોવાથી તેમ
તેમને પૂરી શ્રદ્ધા બેઠી નહિ. ઘણી વખત તેમને પરસ્પર
શાસ્ત્રાર્થ થતો, છતાં શિષ્યભાવ રાખી રામાનુજ વર્તતા.
યાદવ પ્રકાશ હંમેશાં બાણેજ તરફ વૈરવૃત્તિથી ભેટા.
તેમને મરાતી નંખાવવા સુધીના પ્રયોગો કર્યા, પણ “રામ
રાખે તેને કોણુ ચાખે?” એક વખત કરાંચીના રાજાની
કુંવરીને બ્રહ્મરાક્ષસ વળગ્યો હતો. તેને કઢાવવા રાજાએ
હજારો ઉપાય કરી ભેયા, છતાં કંઈ વળ્યું નહિ. અંતે યાદવ
પ્રકાશને બોલાવ્યા. યાદવ પ્રકાશે ઘણા મંત્રોના પ્રયોગો કર્યા
પણ કંઈ વળ્યું નહિ. પછી આપોઆપ પ્રકટ થઈ બ્રહ્મરાક્ષસ
કહેવા લાગ્યો: “તું નકામો પડિત થઈ ફરે છે. પૂર્વજન્મમાં
તું કાગડો હતો, પણ સફલાગ્યથી સાચા વૈષ્ણવોની પતરાળીનું
અનાજ ખાવાથી તું બ્રાહ્મણ થયો છે. હમ્મુ પણ તારી કાગ-
દિ છિ ગઈ નથી. હું પ્રખર વિદ્વાન બ્રાહ્મણ હતો, પરંતુ વિદ્યાને
મેં ગુમ રાખી તેથી જ બ્રહ્મરાક્ષસ થયો છું. તારો ગજ
અહીં નહિ વાગે. જા, પેલા નિરભિમાની બ્રૂકુટીમાં દિશિ રાખી
બેઠેલા શ્રીશેષાવતાર રામાનુજનો મારા માથા ઉપર હાથ
મુકાવ, એટલે મારી સદ્ગતિ થાય!” પછી રામાનુજના
પ્રભાવથી તે બ્રહ્મરાક્ષસની હંમેશને માટે મુક્તિ થઈ.

૪૫૨-તોફાન શમી ગયું

એક મનુષ્યે બણી રહ્યા પછી એક મુશીલ કન્યા સાથે
લગ્ન કર્યાં. વધુ અજ્યાસ માટે દંપતી વિદેશ જવા નીકળ્યાં.
તે ને વદાણમાં બેઠાં હતાં તે વદાણ મધ્યદરિયે પહોંચ્યું કે
બયંકર વાવાઝોડાનું તોફાન થયું. વદાણમાં બેઠેલા લોકો

ગભરાઈ ઈશ્વરની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. જેવો મનુષ્ય હસતે ચહેરે એકીટથે સમુદ્રનાં મોજાં સામું જોતો હતો. આ વખતે તેની પત્ની બોલી: “તમે હૃદય વિનાના લાગો છો. બધા લોકો ભગવાનને ભજે છે, ત્યારે તમને હસવું આવે છે!” તેણે દષ્ટિ ફેરવીને એકદમ રિવોલ્વર કાઢી પત્નીના ગળા ઉપર ધરી. પત્નીને તેના પ્રેમનો પરિચય હતો તેથી બોલી કે, “એમ કંઈ હું થાડી જ કરું તેમ છું? તમે ભલે ધરો પણ મારા ઉપર તમારો હાથ ન જ ઊપડે.” એમ કહીને તે હસી પડી. ત્યારે તે બોલ્યો: “તને તારા પતિ ઉપર જેવો વિશ્વાસ છે, તેના કરતાં મને જગતપતિ પરમેશ્વર ઉપર હજારગણો વિશ્વાસ છે. વળી તારા પતિ કરતાં તે અનંત સામર્થ્યનો ભંડાર છે. બોલ, મને તે વહાણ સાથે કેમ ડુંબાવશે?” આ છેલા શબ્દો બોલતાંની સાથે દરિયાનું તોફાન શમી ગયું.

૪૫૩-લાલચથી લપટાય છે

એક વૃક્ષ ઉપર મધપૂડો હતો. તેમાંથી મધ ટપકતું હતું. ગળપણથી માખીઓ તે ટીપા તરફ વળવા લાગી. માખીઓને નેહ કંદોળિયાઓ બળમાંથી ઊતરી માખીને પકડવા હોડ્યા. કંદોળિયાઓ પૂરું ભણ્ણ કરી રહ્યા ન હતા, એવામાં ગરોળીએ આવી કંદોળિયા ઉપર આક્રમણ કર્યું. ગરોળી કંદોળિયાને પૂરો ગળી ચે ન રહી, ત્યાં બિલાડી દોડી આવી અને તેણે તેને પકડી પાડી. ગરોળી હજી બિલાડીના મોઢામાં છે, ત્યાં પાછળથી મોટા ડાઘિયા ફૂતરાએ આવી બિલાડીની ગરદન દબાવી દીધી. ડાઘિયો બિલાડીને ચૂંચતો હતો, ત્યાં વાઘે ફૂતરાને પટકી નીચે પાડ્યો. વાઘ હવે નિરાંતે ખાવાનો વિચાર

મૂળ છે. પછી રાજ્ય, મણિ, કામધેનુ કે કલ્પવૃક્ષને કુસંપીઓ ક્યાંથી સાચવી શકશે? માટે પરસ્પર સંપ રાતે માગો.” એકને આ વાત રુચી અને સંપની માગણી કરી લક્ષ્મી બોલી: “હવે હું જઈ નહિ શકું!”

૪૫૬-એ જ સ્વરો છે

એક ગામમાં બે મિત્રો હતા. તેમના એક લોકદષ્ટિ પ્રભુનો ભક્ત મનાતો અને બીજો નાસ્તિક ગણાતો. લોકો જેને ભક્ત કહેતા તે પૈસેટકે દુઃખી હતો અને જેને મોજાવે માનતા તે વ્યવહારે સુખી હતો. લોકોને આ વાત રુચતી નહિ; કારણ કે ભક્ત દુઃખી અને નાસ્તિક સુખી તે ઈશ્વરનું અંધેર ગણાય. તે ગામમાં એક મહાત્મા આવ્યા. તેની પાસે લોકોએ ફરિયાદ કરી કે, ઈશ્વરનું ચક્કર અવળું કેમ ચાલે છે?” સંત બોલ્યા: “એમ હોય નહિ.” એમ કહીને પોતે પાસેના તળાવમાં પડ્યા અને ઢાંગ કરી બોલ્યા: “હું દુખી જાઉં છું. કેાઈ પ્રભુનો જાહેર હોય, તો મને જલદી બહાર કાઢો.” લોકો ગભરાયા. ગામમાં કેાલાહલ થઈ રહ્યો, રામ રામ કરતો પેલો ભક્ત પણ ત્યાં આવ્યો. મહાત્મા જીવ પ્રહારે ચઢાવી જળની નીચે જઈ બેઠા. ભક્ત અને લોકો વાતો કરવા લાગ્યા: “પ્રભુને ગમ્યું તે ખરું. મહારાજ સારા હતા, પણ કમોત થયું, તે ખોટું થયું.” એવામાં આ સમાચાર સાંભળી નાસ્તિક આવ્યો. પૂછ્યા વિના તે તળાવની અંદર પડ્યો અને તળિયે જઈ મહાત્માને બહાર ખેંચી કાઢ્યા. બહાર આવી મહાત્મા હસ્યા અને બોલ્યા: “ખુદાનો ખરો જાહેર આ મારી નેરે છે. પ્રભુને ત્યાં અંધેર નથી પણ તમારે ત્યાં છે.”

૪૫૭-ईश्वरने आधीन हतो

એક વખત જૈયાસ પોતાના શિષ્ય સાથે વનમાં ચાલ્યા જતા હતા. તેવામાં નમાજ પઢવાનો સમય થયો, એટલે તેઓ વૃક્ષ તળે નમાજ પઢવા લાગ્યા. એવામાં નજીક આવી સિંહે ઓચિંતી ગજના કરી. સિંહની ત્રાડથી શિષ્યનાં તો હાંન ગગડી ગયાં. તે ઝાડ ઉપર ચઢી ગયો છતાં ધ્રુજવા લાગ્યો. જૈયાસે સિંહની સામું પશુ જોયું નહિ. તે શુદ્ધમાં તક્ષીન થઈ નમાજ પઢતા હતા. થોડી વાર બિલો રહી સિંહ ત્યાંથી ખસી ગયો. શિષ્ય ઉપરથી નીચે જિતયો. નમાજ પૂરી થઈ એટલે બેઠ ચાલતા થયા. રસ્તે ચાલતાં જૈયાસને મચ્છરે ચટકો ભર્યો. આથી તે ભયંકર ચીસ પાડી બેઠા. શિષ્ય બોલ્યો: “આ આશ્ચર્યની વાત ગણાય! હાથીને ધ્રુજવી નાખે તેવા સિંહથી ઉંડકારે! પશુ ન કર્યો અને નાનાશા મચ્છરના ચટકાથી ખૂમ પાડી!” જૈયાસ બોલ્યા: “ભાઈ તે વખતે હું પરમેશ્વરના ધ્યાનમાં રૂબેલો હતો. અત્યારે તારી સાથે-મનુષ્ય સાથે છું.”

૪૫૮-पोथीमांनां रींगणां

એક કથાકાર માણસે લક્ષ્યાલક્ષ્ય સંબંધી વ્યાખ્યાન કરતાં બોલ્યા કે, “ડુંગળી અને લસણ તમાગુણી છે અને રીંગણાં ગરમ છે, માટે તે રાક્ષસોનું ખાણું છે. મનુષ્યોએ તે ત્યાગવાં જોઈએ.” આ પ્રસંગે ભટ્ટાણી કથામાં આવ્યાં હતાં, તેમણે આ વાત ખાસ ધ્યાનમાં રાખી. એક દિવસ ભટ્ટાણી બજારમાં થઈ આવતા હતા ત્યાં ફૂણાં રીંગણાં દેખ્યાં તેથી ચેર લેતા

આબ્યા અને ભટાણીને કહ્યું: “હમણાં સારું મિથાત્ર ખ
નથી, માટે આજે લાડુ સાથે કસ્તૂરી તથા રીંગણાં
બનાવ.” ભટાણી કહે, “આ શું બોલ્યા? હુંગળી, લમણ
રીંગણાં ખાવાનો તમે કયામાં નિષેધ કહ્યો છે. તમારાથી
કેમ ખવાય?” ભટાણી બોલ્યા: “ગાડી! એ નિયમે લોકો
ખાળવાના છે. એ તો પોથીમાંનાં રીંગણાં! આપણે લેવા
નહિ.” ભટાણીએ આ વાત લક્ષમાં રાખીને એક દિ
તરકટ રચ્યું. એક અન્નદયા પુરુષને પોતાની જોડે ખા
બેસાડ્યો અને નોકરને કહ્યું કે, “જા, ભટાણીને સંભળાવ
ભટાણી પરપુરુષ જોડે હાવભાવ કરે છે.” નોકરે આવી વ
કરી. ભટાણી લાલપીળા થઈ દાંત પીસતા આબ્યા
બોલ્યા: “રાંડ, કુલટા! તેં શું કયામાં પતિવ્રતાના ધર્મ ન
સંભળ્યા?” તરત ભટાણી બોલ્યા: “તે તો લોકોને ખાળવા
તેમાં આપણે શું?” આ વાક્યથી ભટાણી ઠંડાગાર થઈ ગ
પછી કયામાં તેમ બોલવું બંધ કર્યું.

૪૫૯-સાચી શાંતિને ચાહનારા હતા

એક શાન્ત્યાનંદ નામના સંન્યાસી ધણી જ સમાજ
દોષથી લોકોએ તેમને સમાજાગર એવું ઉપનામ આપ
હતું. તેઓ એક વખત વહાણમાં બેસી કચ્છભુજ જ
નીકળ્યા. તે વખતે તેમની સાથે અત્યંત દુષ્ટ પ્રકૃતિનો એ
માણસ બેઠો હતો. તે જેની તેની જોડે ઝગડા કરી મુસા
દાને સતાવતો હતો. હવે તે મહાત્માને પણ સતાવવા લાગ્યો
પ્રથમ તેણે પોતાના ખમાથી મહાત્માને ધક્કા માર્યા. પ
અપણાં ક્રોધ લાગ્યો. સંત તો કંઈ પણ બોલ્યા નહિ. સંત

માથું ક્ષીર કરાવેલું ઉઘાડું હોવાથી તે ટકેરા મારવા લાગ્યો। આ વળતે પણ સંત તો શાંત જ હતા. છેવટે એ દુષ્ટે હદ મૂકી અને છરી કાઢી, પછી ‘હું શીળીડોંકટર છું’ એમ લોકોને કહી, હસતાં હસતાં મહારાજના હાથ ઉપર લિસોટા કરી લોહી કાઢ્યું। ‘હુદનું’ આ કૃત્ય કુદરતથી સહન થયું નહિ, તેથી એકદમ આકાશવાણી થઈ કે, “સંત સિવાય આખું વહાણુ ડૂબી જાયો।” તરત સંત બોલ્યા: “શું હું એવો પાપી છું કે હું જે વહાણુમાં બેઠો છું તે વહાણુ ડૂબે?” તરત ફરીથી આકાશવાણી થઈ કે, “સંતને સતાવનાર હુદ માણસ વહાણુમાંથી ઊછળી એકલો ડૂબે.” ફરીથી સંત બોલ્યા: “અરે! હું કેવો પાપી કે મારી પાસે બેસનારનું બેહૂદું મૃત્યુ થાય!” ત્રીજી વાર આકાશવાણી થઈ કે, “તમારી શી ઇચ્છા છે?” મહાત્માએ કહ્યું: “જે માણસના હુદ સ્વભાવથી આ બધું બનવા પામ્યું છે, તેનો તે હુદ સ્વભાવ તેના હૃદયમાંથી નીકળીને સમુદ્રમાં ડૂબે।” પ્રભુની આજ્ઞાથી તેની હુદતા ચાલી ગઈ અને તે હુદ સંતના પગમાં પડી સાચી શાંતિનો પાઠ શીખ્યો।

૪૬૦-આ તો મારો ઘણી છે !

એક બ્રાહ્મણ રસ્તા ઉપરના મંદિરમાં કથા કરતો હતો. ક્રોધનો પ્રસંગ આવતાં તે બોલ્યો કે, “ક્રોધ કરવો તે હલ-કામાં હલકું કામ છે. ક્રોધ માણસના હૃદયને બાળે છે. ક્રોધ ચાંડાલ-બંધિયો છે. બંધિયાનો સ્પર્શ થાય તો હરકત નહિ. પણ ક્રોધનો સ્પર્શ કર્યો નહિ.” આ વાત રસ્તો પાળતી એક બંધિયણે સાંભળી. બીજે જ દિવસે સવારે રસ્તામાં બંધિયણને ભેઠ મહારાજ બોલ્યા: “બિલી રહે, પૂજ લે છે.” એટલે તે સુ. ક. ૧૪

બોલી: “હજારો માણસો આવે-જાય છે. જો હું વારંવાર કીટી રહું તો આખા દિવસમાં પણ આ રસ્તો વાળી શકું નહિ.” માથી પંડિતનો પિત્તો ખસ્યો અને તે ભવાં ચઢાવી બોલ્યા કે, “કમનત ! તારાથી સામું બોલાય જ કેમ ?” એમ કહી એક ઇંટાળો મારી ક્રોધ ઠાલવ્યો. ભંગિયણને તો આવા ટેખાળા અને ગાળો સાંભળવાનો નિત્યનિયમ જેવું હોવાથી રીસ થતી નહિ, પણ કેાંધ ભંગિયો-ચાંડાળ છે એ પુરાણીના મૂળથી બધું રાત્રે જ સાંભળ્યું હતું; તેથી બનર વચ્ચે પંડિતનો હાથ પકડીને તેને ઘર તરફ ધસડવા લાગી. પંડિતને મળશામળ મળ્યું. લોકો “હે હે શું કરે છે ?” એમ બોલતા એમના મયા. ભંગિયણ બોલી: “હું રસ્તામાં વાળતી હતી. પંડિતને મૂળ જિલ્લાથી ક્રોધ ચઢ્યો છે. ક્રોધ તો ચાંડાળ છે. આને ક્રોધ ચડ્યો છે માટે આ ભંગિયો મારો પતિ થાય. તે કાલે કયામાં પણ આમ બોલતા હતા, તેથી હું મારા ભંગિયાને મારે બૂંપડે લઈ જાઉં છું.” પંડિત શરમિંદો થઈને કહેવા લાગ્યો: “બહી ગાઈ ! મને છોડ, હવે હું કેાઈના ઉપર ક્રોધ નહિ કરું.”

૪૬૧-રાજાના સલાહકારો

એક રાજાના દેશમાં એકા પહેરવાનો રિવાજ ન હતો. અત્યારે પણ આફ્રિકા ઇત્યાદિ કેટલાક પ્રદેશમાં એકા પહેરતા નથી. તે રાજાને એક જ પુત્રી હોવાથી ઘણી વડાલી હતી. એક દિવસ રમતાં રમતાં કુંવરીને સખત ઠાંટો વાગ્યો. આથી તે રાજા પાસે આવી બહુ રડવા લાગી. રાજાને પણ પ્રિય પુત્રીને રડતી જોઈને ઘણું દુઃખ થયું. તેથી તેણે માણસોને કાંટાથી રસતું કરવાનો ઉપાય પૂછ્યો. કેાંધે

જણાવ્યું કે, “કાંટા હોય તે કાપી નાખવા અને નવા થવા ન દેવા.” ત્યારે બીજો બોલ્યો: “કાંટા વિના ખેતરનું રક્ષણ ન થાય, માટે ઉપયોગ પૂરતા રાખી બાકીના સળગાવી દેવા.” ત્રીજો બોલ્યો: “બાકી રહેલા કાંટા કોઈ દિવસ પણ વાગે ખરા, માટે રાજપુત્રીને દરવાના પ્રદેશમાં ચામડું મઢી લેવું.” અવિચારી રાજાને ત્રીજાનો મત સારો લાગ્યો. તેણે મંત્રીને હુકમ કર્યો કે, “આનાકાની કથા વિના આપણા સ્થાનની આસપાસ દસદસ ગાઉ જમીન પર ચામડું જડી દો.” હીવાન સમજી હતો, તેથી તરત કાંઈ બોલ્યો નહિ. ચોડા દિવસ પછી રાજકુમારીને પગે બેસતા જોડા લઈને આવ્યો અને બોલ્યો: “જોઈતું ચામડું મળતું નથી. ચામડું જડવાથી ખેતરો નાબૂદ થશે. વળી વરસાદ આવતાં ચામડું ગંધાઈ ભઠ્ઠે, તેથી કુંવરીને પગે ચામડું પહેરાવીએ તો ઠીક.” એમ કહી કુંવરીને જોડા પહેરાવ્યા. એટલે કુંવરી રાજી થઈ. રાજાને પણ પોતાનો હુકમ અવિચારી લાગ્યો અને હીવાનને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો.

૪૬૨—પુત્રવધૂણે સ્વર્ગ રચ્યું !

એક વણિકની સ્ત્રી આજસુ તેમ લોભી સ્વભાવની હતી. તેનો પતિ મોટો વેપારી હોવાથી ઘણી વાર તેને ત્યાં આસપાસના ગામડાંના લોકો આવતા. આવનારને ખાવાનું પૂછવાનું તો એક બાજુએ રહ્યું, પણ પાણીનો પણ ભાવ તેની સ્ત્રી પૂછતી નહિ. વાણિયાનું સ્ત્રીની પાસે ચાલતું નહિ, તેથી તે મીઠી વાણીથી આવનારની સરસરા કરતો. તે જ્યારે ઉધરાણી કરવા જતો ત્યારે લોકો પણ તેનો ખાવાનો ભાવ પૂછતા નહિ. આથી તે આજો દિવસ ભૂખ્યો રહેતો. જોડે ઢબરાં

ખાંધી જાય તે ખાઈને ચલાવતો. એવામાં તેની સ્ત્રી મરી ગઈ અને પુત્રવધૂના હાથમાં ઘરનો કારભાર આવ્યો. તે મુધક, ભણેલી અને ડાહી હતી; તેથી તે ગમે તે આડતિયાને લોજન પાણીનું પૂછ્યા વિના રહેતી નહિ. એક દિવસ શેઠને ઉધરાણીએ જવાનું હોવાથી સાથે લઈ જવાને ભાથું તૈયાર કરવા કહ્યું, ત્યારે પુત્રવધૂ બોલી: “પિતાજી! ભાથું આગળ મોકલ્યું છે.” શેઠ આશ્ચર્ય પામ્યા અને તેના વચન પર વિશ્વાસ રાખી ઉધરાણી કરવા ગયા. તે જ્યાં જાય ત્યાં લોકો તેને કહેવા લાગ્યા: “આજે તમારે રોકાવું જ પડશે. લોજન લીધા વિના જવાય જ નહિ.” આવા આચકથી શેઠ રાજી થયો અને લોકો સમક્ષ બોલ્યો: “જો ઘરમાં આણુઘડ સ્ત્રી હોય તો દેવાલય જેવા ઘરને ભૂતાલય બનાવે છે અને જો મુધક સ્ત્રી હોય તો નાનાશા ઝૂંપડામાં સ્વર્ગ રહે છે.”

૪૬૩-શંઠનું જ્ઞાની કુટુંબ

એક શેઠ ધણો પુણ્યશાળી અને સત્સંગી હતો. તે હંમેશાં ધર્મરક્ષણ અને પુણ્યદાનમાં જ મગ્ની રહેતો હતો. પોતાની વૃદ્ધાવસ્થા જોઈ પોતાની સ્ત્રીને તે કહેવા લાગ્યો:—

કૃતં નવ મયા દાનં, ધૃણુ મમ વચઃ પ્રિયં ।

મૃત્યુર્મમાગતર્થેવ સપ્તાઞ્ય દગ્ધ વાદિનમ્ ॥ ૧ ॥

“હે પ્રિય સ્ત્રી! મારું વચન સાભળ. માન્યથી જેનું મૃત્યુ તેનું પુણ્યદાન થઈ શક્યું નથી અને મારું મૃત્યુ હવે નજીક આવવા દશ દિવસમા આવશે.” તે શેઠને જ સ્ત્રીએ કહ્યું:—

સપ્ત દિનાનિ સર્વાણિ દ્વૌ ગતૌ જન્મમૃત્યુના ।

પંચ દિનાનિ તુભ્યઃ ગર્વ સંધાર્યતે કૃતઃ ॥ ૨ ॥

“સર્વં તું આયુધ્ય સાત દિવસનું જ હોય છે. જે દિવસ જન્મમરણના બાંધ છે. એટલે પાંચ દિવસ મનુષ્યનું આયુધ્ય છે. તેમાં દસ દિવસનો ગર્વ શા માટે ધરાવે છે ?” ત્યારે બીજી સ્ત્રી બોલી:—

શ્રુણુ મમ વચઃ મદ્રે સમ્યક્ સુપ્તો નરો નિશિ ।

ન પશ્યતિ હ્યુપાઃ કાલં, દિવસાનાં તુ કા કથા ॥ ૩ ॥

“હે ભદ્રે, કલ્યાણકારી આચરણવાળી, મારું વચન સંભળ. રાત્રિમાં સારી રીતે સૂતેલો મનુષ્ય પ્રાતઃકાળ પણ દેખતો નથી, તો દિવસોની વાત શી કરવી ?”

ત્યાર પછી તેની પુત્રી બોલી:—

પિત્રા નૈવ યથા બુદ્ધં, માતૃમ્યાં નૈવ બુદ્ધ્યેતે ।

ઘટિકા દ્વય કાલેન, ન જાને કિં ભવિષ્યતિ ॥ ૪ ॥

“પિતાએ જેવી રીતે ન બુદ્ધ, તેવી રીતે એક માતાએ પણ યથાર્થ બુદ્ધ નહિ. કારણ કે જે ઘડીમાં શું થશે તે હું નથી બુદ્ધતી.” ત્યારે દાસી બોલી:—

ન બુદ્ધં પિતૃ માતૃમ્યાં, કન્યયા નૈવ લક્ષ્યતે ।

બહિર્દેશે ગતે શ્વાસે, કા પ્રમા પુનરાગમે ॥ ૫ ॥

“પિતાએ ન બુદ્ધ, જે માતાઓએ પણ ન બુદ્ધ, તેમજ કન્યાએ પણ યથાર્થ બુદ્ધ નહિ; કારણ કે આ પ્રાણ બહાર નીકળે છે, તે પાછો જ આવશે, તેનું શું પ્રમાણ છે ? અર્થાત્ કંઈ નહિ.” આ પ્રમાણે તે કુટુંબમાં આવી વૈરાગ્યથી ભરે આનંદની ગોઠિ ચલી હતી. ધન્ય છે એવા કુટુંબને કલેશને સ્થાન નથી.

૪૬૪-સૌ ઈશ્વરને સોંપી વાળોતર વનો

એક રાજા બહુ સજ્જન હતો. તે ન્યાયપૂર્વક પ્રજાપાલન કરતો. પ્રજા પણ તેના ઉપર પ્રસન્ન રહેતી. છતાં રાજા ઉપરામ રહી હુઃખ પામ્યા કરતો. તે એક દિવસ ગામ બહાર મહાત્મા રહેતા હતા, તેમની પાસે ગયો અને તેમને બધી વાત કહી. “મને એવો ઉપાય બતાવો કે, આ રાજ્યનું હુઃખ દૂર થાય.” મહાત્માએ કહ્યું કે, “તું મારે નામે રાજ્ય કર. કારણ કે તું માહિતગાર છે, પ્રજા તારા પર પ્રસન્ન છે. તારે વાપરવા જોઈએ તેટલો તારો પગાર સમજવો. નફાનુકસાન જે થાય તે તું મારે નામે રાખજે.” રાજાએ એ પ્રમાણે કબૂલ કર્યું. પછી રાજાની મમતા ઊઠી ગઈ અને રાજ્ય બહુ સારી રીતે ચલાવ્યું. પણ તેમાં ફરી મોહ પામ્યો નહિ. આ પ્રમાણે સર્વ વસ્તુ ઈશ્વરને સોંપી આપણે માત્ર ઈશ્વરના વાણોતર બનીએ તો મુખી થઈએ.

૪૬૫-ગુનો કવૃલે તેને નોકર રાખ્યો

એક બાદશાહે વજીરને કહ્યું કે, “એક આદમીને જોળી લાવો, તેની પરીક્ષા કરીને ખાસ મારી પાસે નોકર રાખીશ.” વજીર ગામમાં જઈ તપાસ કરી એક કુશળ માણસને જોળી લાવ્યો. બાદશાહે તે નોકરને કહ્યું: “પેલો કાચનો પ્યાલો લાવો.” એટલે પેલો માણસ તે લાવ્યો. બાદશાહે ફરી તેને કહ્યું: “તેને ફેંદી દો.” તેણે ફેંદી દીધી, એટલે પ્યાલો ભાંગી ગયો. બાદશાહે કહ્યું: “કેમ તોડી નાખ્યો?” નોકરે કહ્યું: “હજારે જ ફેંદી દેવાનું કરાવ્યું હતું, તેમાં મારો

શે વાંક ? ” બાદશાહે કહ્યું : “ જાને કાઢી મૂકો, આ માણસ નોકરીને યોગ્ય નથી. ” તેને કાઢી મૂક્યો અને બીજા નોકરને પસંદગી માટે લાવવામાં આવ્યો. તેને ખ્યાલો ફેંકવાનું કહ્યું, એટલે તેણે તે ફેંક્યો અને ફૂટી ગયો. બાદશાહે કહ્યું કે, “ કેમ ફેડ્યો ? ” તે બોલ્યો : “ હજૂર મારી કસૂર થઈ, માફ કરો. ” બાદશાહે તેને હજૂરી નોકર તરીકે રાખી લીધો. બાદશાહ જીવ્યો ત્યાં સુધી તે નોકરને પોતાનો ખ્યાલો ગણીને રાખ્યો. વજીરે એક દિવસ નોકરો સંબંધી રહસ્ય પૂછ્યું, ત્યારે બાદશાહે જણાવ્યું કે, “ તે નોકર જ ઉત્તમ ગણાય છે, જે પોતાની ભૂલ ઠપ્પૂલ કરે અને પોતાના માલિકનો શુનો પણ પોતાને માથે લઈ લે. ” આ ઉપરથી સમજવાનું એ છે કે, પરમાત્મા સહુનો માલિક છે અને સુખદુઃખ કર્માધીન છે; માટે મનુષ્યે ઈશ્વરને દોષ ન દેવો, પણ તેના શુભો જ ગાવા, જેથી પરમાત્મા પોતાનો કરી સ્થાપે છે.

૪૬૬-ઉદાર તે લોભી ને લોભી તે સંતોષી

કેઈ એક ગામમાં એક ઘણો જ ઉદાર માણસ રહેતો હતો. તેની પાસે દાનમાં નહિ આપવા જેવી વસ્તુ કંઈ હતી નહિ. તેની પાસે કેઈ મહાત્માએ જે કંઈ માગ્યું, તે તેણે માગતાંની સાથે આપી દીધું. મહાત્માએ કહ્યું : “ તું બહુ લાલચુ માણસ છે. ” બીજો એક કૃપણ મનુષ્ય હતો તેની પાસે આપવા જેવું કંઈ નહોતું. અર્થાત્ બીજાનું લેવાનું ઈચ્છે પણ પોતાની પાસેથી પાઈ પણ ન આપે તેવો હતો. તેની પાસે પેલા મહાત્માએ કંઈક માગ્યું. તેણે તે ન આપ્યું. મહાત્માએ કહ્યું : “ તું ઘણો સંતોષી માણસ છે. ” કેઈએ મહાત્માને પૂછ્યું કે, “ આપ આમ

હાલકું દેખ જોલો છો ? ઉદારને લાલચુ ને લાલચુને ઉદાર
કહો છો, તેનું રહસ્ય સમજાવો.” મહાત્મા જોડ્યા: “
દાતા છે તે એ માટે લાલચુ છે, કે તેને એકના હજાર મળ
છતાં તૃપ્ત નહિ થતાં આપ્યા જ કરે છે. લેખિયો સંતોષ
એ માટે છે કે, તે કંઈ દાન આપતો નથી, તેથી તેને આગ
મળશે પણ નહિ; છતાં ભવિષ્ય માટે દરવા જેવી ચિંતા પણ
તે કરતો નથી અને સંતોષ રાખી દાન આપતો નથી
તેથી તે સંતોષી છે.” મહાત્માનાં વચનોનું રહસ્ય સાંભળી
તે સંતોષ પામ્યો.

૪૬૭-સાચો ન્યાય

સત્ય વાત માને નહિ, કરે નકામી ઉઠ.
તે માટે આ ન્યાય છે, ત્યારે સમજે શક.

કોઈ એક વાણિયો વ્યાપારમાં ખોટ જવાથી દેવાદાર થઈ
ગયો. લેણદારોએ બહુ સતાવ્યો, ત્યારે સત્રિએ પોતાની શ્રીને
લઈ તે સમ્રે જવા નીકળ્યો. સસરાના ગામની બાગોળે જઈ
શ્રીને પહેલી મોકલી અને કહ્યું કે, “તને સારી રીતે આવકાર
આપે તો પછી મને જોડાવજે, નહિ તો ચાલી આવજે.” તે
ગઈ. તેને સારો આવકાર મળ્યો નહિ, તેથી તે પાછી ચાલી આવી.
વાણિયો જોડ્યો: “ચાલો આપણે અહીંથી પાછા, જેણે પેટ પાડ્યું
તે પોપણ કરશે.” એમ કહી પાછાં ચાલ્યાં. શ્રી સમ્રાજી હસી
પોતાના ગામની પાને આવનાં પ્રસન્નિને સમય થયો. ત્યારે
તે બાળુના ખેતરમાં બેઠો. પુત્રનો જન્મ થયો. પછી બાળ
કને પીટાયેલો ચીકણો બાળ (ચોર) તેને દાટવા વનિ
... માટે જોડવા માંડ્યા, તો તેમાંથી ચક્ર નીકળ્યો. તે

ઘણો રાજ થયો અને પત્નીને લઈ જલદી ઘેર આવ્યો. પછી લેણુદારોને દેણું ચુકાવી દીધું. લોકો આશ્ચર્ય પામ્યા. ‘આટલા બધા પૈસા ક્યાંથી કાઢ્યા?’ એમ પૂછતાં તેણે સાચેસાચી વાત કહી. જેતરવાળો તેને ત્યાં ગઈકાલે કરવા આવ્યો, ત્યારે બાકી વધેણું આપવા માંડ્યું. પણ તેણે તે લીધું નહિ અને તેના પર દાવો કર્યો. વાણિયો અદાલતમાં ગયો અને જુખાનીમાં સાચેસાચું જણાવ્યું. સાચા મનુષ્યોને સાચા મનુષ્ય ઉપર પ્રેમ થાય છે, તેથી સાચા ન્યાયાધીશે જેતરવાળાને કહ્યું કે, “તારો બાંપ તેને ત્યાં પુત્રરૂપે જન્મ્યો છે, તેથી જન્મતાંની સાથે જ ચરુ તેને મળ્યો છે. માટે એ ચરુ ઉપર તારો કંઈ હક્ક નથી.”

૪૬૮-ઇન્દ્રિયનિગ્રહ

જલ બાંધું, થલ બાંધું, બાંધું જલકી કાપ,
મીરાં સૈયદ બાંધું, હનુમાનકી દોહાઈ.

એક ગામમાં એક મિયાં રહેતો હતો. તે દોરાધાગા કરી શુજરાન ચલાવતો હતો. એક વખતે વરસાદ વરસવાથી તેના ઘરમાં છાપરું ચૂંદને પાણી પડવા લાગ્યું. ત્યારે બીબી બોલી: “મિયાંજી, છાપરું ટપકે છે તેને સુધારીને બીજું કામ કરજો. વરસાદનો સમય છે વખતે બધો સામાન બગડ્યો.” મિયાંએ કહ્યું: “તેમાં શી વાર? કરી નાખીશ.” એવામાં મિયાંને ઠાંઈ ઝાડા નાખવા બોલાવવા આવ્યું. એટલે મિયાં હાથમાં છરી લઈ તૈયાર થઈ ગયા. બીબીએ વિચાર્યું: ‘૨’ કરે છે તે જઈને ખરી.’ તો મિયાં હાથમાં ચરુ ઉપરનો દોહો બોલ્યો. એ બોલી ઠાંગ

એક ઘોલ લગાવી બોલી: “ભડવા, અહીં આવી જળસ્થળ
ખાંધે છે અને ઘરનું છાપરું તો ખંધાતું નથી ! તું શું તારું
કપાળ ખાંધવાનો છે ?” મિયાં નાસીને ઘેર ગયો અને ઝ
છાપરું ખાંધવા લાગ્યો. કહેવાની મતલબ એ છે કે, જે મનુષ્યો
પોતાના શરીરનાં છિદ્રો-ઇન્દ્રિયોને ખંધ ન કરે અને દુનિયા-
ને સુધારવા નીકળી પડે, તે દલી જની શકે નહિ. માટે
પ્રથમ પોતાની સર્વ ઇન્દ્રિયોને શુભ રસ્તે વળાવીને પોતાની
જાતને સુધારવી અને પછી જ બીજાને સુધારવા નીકળવું.

૪૬૯-સુખદુઃખ તો મનની માન્યતા છે

ઠાઈ એક ગામના જે મનુષ્યના જે પુત્રો ધન કમાવા
વિદેશ ગયા હતા. તેઓ ઘણાં વર્ષો ત્યાં રહી, ઘણું સારું
કમાયા. તેમાંથી એક મરી ગયો અને બીજો કમાણી લઈ ઘેર
આવતો હતો. એક પૂતું આ વાત જાણી, એટલે થોડા દિવસ
આગળથી દેશમાં આવી બિલદુ કહ્યું જેનો ઓકરો મરી ગયો
હતો તેને કહ્યું કે, “તમારો ઓકરો પુષ્કળ કમાણી લઈને
આવે છે.” અને જેનો કમાઈને આવતો હતો તેને કહ્યું કે,
“તમારો ઓકરો મરી ગયો છે.” આથી જીવના ઓકરાવાળો
થોડા કરવા લાગ્યો અને મરી ગયેલા ઓકરાવાળો ક્રોધ
કરવા લાગ્યો. આમ થવાનું કારણ એ છે કે, ઈશ્વરચિત
ઓકરો મરી ગયો છે અને મનરચિત ઓકરો જીવે છે અને
બીજાને ઈશ્વરચિત ઓકરો જીવે છે અને મનરચિત મરી
ગયો છે. તેથી જીવના ઓકરાવાળો થોડા કરે છે અને મરેલા
ઓકરાવાળો આનંદ કરે છે. જ્યારે તે ઓકરો આગ્યો, ત્યારે
થોડા કરવાવાળો રાજી થયો અને પ્રસન્નતાવાળો થોડા કરવા

લાગ્યો. સમજવાનું એ છે કે, ઈશ્વર કોઈને સુખદુઃખ નથી આપતો, મનની માનેલી સૃષ્ટિ સુખદુઃખ આપે છે. અર્થાત્ સુખદુઃખ એ દેવળ મનની માન્યતા છે.

૪૭૦-મનમૂતોનો જય

મનસા વિજયઃ સમ્યક્ કર્તવ્યો ભૂતવત્સદા ।

ધનિનાં વશં નીત્વા પ્રાણરક્ષા યથાકૃતા ॥

અર્થાત્ મનનો વિજય ભૂતની પેઠે સારી રીતે કરવો. જેવી રીતે ધનિકે ભૂતને વશ કરીને પ્રાણરક્ષા કરી હતી.

કોઈ એક માણસે સ્મશાનમાં મંતરજંતર જપી વિક્રમની પેઠે ભૂતને વશ કર્યું અને તેને શહેરમાં વેચવા આવ્યો. એક શેઠે પૂછ્યું કે, “તે શું કામ આવશે ?” ભૂતવાળાએ જવાબ આપ્યો: “કરોડો માણસનું તથા કરોડો ગાઉનું કામ તે જલદી કરી નાખે છે. દૂધણ માત્ર એટલું જ છે કે નવરું રહે ત્યારે તે તેના માલિકને જ ખાવા દોડે છે.” શેઠને દેશાવર બહુ દુઝાનો હતી તેથી પૂરતી કિંમત આપી તેને ખરીદી લીધું. પછી તેને કામે વળગાડ્યું. પણ સપાટામાં કામ કરી તે પાંધું આવે અને “કામ બતાવ નહિ તો તને ખાઈ જઈશ” એમ કહે. શેઠને ચિંતા પેડી. શું કરવું તે સૂઝે નહિ. એવામાં એક સંન્યાસી ગામમાં આવેલા, તેમની પાસે જઈ પોતાનું દુઃખ કહ્યું. તેમણે સુક્તિ બતાવી કે, “કામ હોય ત્યાં સુધી કરાવી લેવું અને પછી ઘરના આંગણમાં એક વાસડો રાખી તેના ઉપર ચઢવા-
સ્વાનું તેને સોંપવું પમાણે શેઠે કયું. આથી પછી ગયું અને પૈયું. સમજવાનું કે

મહાન વેગવાળું છે. તેને ગુરુ કહે તે પ્રમાણે હૃદયમાં રામ-
નામરૂપી વાંસ ઉપર ચઢવાબિતરવા માંડે તો વશ થાય તેમ છે.

૪૭૧-તમારું નાક પહેલેથી કપાયું છે !

એક રાજાને એક પુત્રી હતી. તે મીરાંબાઈ જેવી સંસારી
હતી. તેને હંમેશાં એ વિચાર આવતો કે, નારીનું શરીર પરા-
ધીન હોઈ તેમાં અનેક પ્રકારનાં ચંકટો છે. મુખ તો લેશ નહિ.
તેણે એક દિવસ એક રાત્રી મહાત્માની કથામાં સાંભળ્યું કે,
“મનુષ્ય માતાના પેટમાં નવ માસ રહી પીડાયો. આંતે તેણે
બહુ દુઃખી થતાં પરમાત્માની સ્તુતિ કરી અને કહ્યું કે, ‘હે
ઈશ્વર ! જો તું મને આ દુઃખમાંથી છોડીશ તો તારું ભજન કરી
તને જ પામીશ. હું બહુ જ ભટક્યો છું, માટે હવે તને
નહિ બૂલું.’” એ સાંભળીને તે ગાળાને સંસાર ભયંકર ભાસવા
લાગ્યો. ઈશ્વરને ભજવાનો નિશ્ચય કરી, તે રાત્રિએ ઘેરથી નીકળી
પડી અને વૃંદાવન જઈ પહોંચી, ત્યાં રહી પરમાત્માનું એવું
ધ્યાનભજન કરવા માંડ્યું કે, ખાવું પીવું પણ બૂલી જવા
લાગી. અનુક દિવસે તે રાજાને ખગર પડી તો તે લેવાને
આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, “તું મારા કુળમાં કલકરૂપ
થઈ, તેં મારી આબરૂ ઉપર પાણી ફેરવી, મારું નાક કાપ્યું.
ભગવાનને ભજી કેટલા તરી ગયા ? એ તો બધા ટોંગ છે. આવ
ઘેર, રૂઢમાં બેસી વા.” ગાળા કંઈ દેવે કાચી ન હતી. તેણે
પ્રકટ તપ કર્યું હતું. તેથી તેનામાં તપનું તેજ પણ આવ્યું
હતું. તેથી તે બોલી : “તમારા કુળને કુતુંક પ્રથમથી જ લાગેલું
છે, આગરું પણ બગડેલો છે અને તમારું નાક કપાયે ધણી વરો
થઈ ગયાં, કારણ કે તમે ગર્ભમાં કન્યુવ કરેલ ઈશ્વરને ભજવું

છોડી દીધું છે. મેં તો તમારું નાક કાપ્યું નથી, મેં તો રાખ્યું છે, એમ બાણજો. ઈશ્વર સર્વત્ર છે, તે આંધજો નથી. પ્રહલાદે તેના પિતા હિરણ્યકશિપુને ઈશ્વર જતાવ્યો હતો. તમારે પણ જોવો હોય તો કરો તેના જેટલું જોર, તો હમણાં જતાવું.” રાજા સમજી ગયો કે, ‘હવે પુત્રી પરમાત્માની હદ સુધી પહોંચી ગઈ છે;’ તેથી રાજા ચોતાને ઘેર પાછો આવ્યો.

૪૭૨-જોપીનો પુત્રને ઉપદેશ

એક મહાન જ્યોતિષી હતા. તેમનું રાજ્યમાં સારું માન હતું. તેથી ત્યાં ગાદીએ બેસતા. એવામાં તેને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થયો. પુત્રની કૂંડળી મૂકી તો પુત્ર વીસ વર્ષનો થાય ત્યારે ચોરી કરે ને રાજાનો મહાન ગુનેગાર થાય એવું આવ્યું. જોષી તો એ જોઈ ગભરાયા, પણ સમજી હોવાથી પુત્રને પાસે રાખી એવો ભણાવવા માંડ્યો કે, ફરેક ધર્મશાસ્ત્રો ભણાવી દીધાં. ધર્મવિપાક નામનો ગ્રંથ પણ ભણાવ્યો. એમ કરતાં છોકરો યુવાન થયો. એક દિવસ તે આટલે બેઠો હતો એવામાં ચોરાની એક ટોળી નીકળી. તેમણે કહ્યું: “ચાલ ચોરી કરવા.” ત્યારે તેણે રાજા ધર્મ કહ્યું: “તૈયાર છું.” સૌ સાથે ગયા અને “મારવો તો મીર” એ વચનાનુસાર રાજ્યભંડાર તોડ્યો. ચોરા અનેક પ્રકારનાં હીરામાણેક લેવા લાગ્યા. જોષીના પુત્રે જે વસ્તુ હીધી તેમાં ધર્મશાસ્ત્ર અનુસાર તેને દોષ જણાયો. તેથી તે છોડતો ગયો. તેને એક વસ્તુ નિર્દોષ ન જણાઈ. છેવટે ઘોડા બાંધેલા હતા તે સ્થળે ગયો અને ત્યાં ડાંગરનાં છોડાં દીઠાં. તે તેને નિર્દોષ લાગ્યાં. કારણ કે ધર્મશાસ્ત્રમાં તેને માટે દોષ નથી લખ્યો. ગાંસડો બાંધી તે જોવો દરજાએ નીકળ્યો તેવો

પોલીસે તેને રોક્યો અને તે ચોર છે એમ સમજીને પકડ્યો. સવારે તેને કચેરીમાં લાવવામાં આવ્યો. ત્યાં રાજ સાથે તેનો બાપ પણ બેઠેલો હતો. રાજ હસવા લાગ્યો. પંડિતે કહ્યું: “જરા ગાંસડી છોડી જુઓ.” એટલે ગાંસડી છોડી, તો તેમાંથી ડાંગરનાં છોડાં નીકળ્યાં! રાજએ છોડાં લેવાનું કારણ પૂછ્યું. તેણે બધું જણાવ્યું. રાજએ જ્યોતિષીને અને તેના પુત્રનો બહુ સત્કાર કર્યો. સમજવાનું એ કે, જો મનુષ્ય ધારે તો પુરુષાર્થથી પ્રારબ્ધને પણ ફેરવી નાખી શકે છે.

૪૭૩-મક્તિ કેવી કરવી ?

પ્રાણસ્ય સંચાહેતુ યથા પ્રાણસ્ય પ્રિયતા ।

તથા ભગવદ્ભક્તિથેત્કો ન મુંડ્યદ્ધિ યથનાત્ ॥

અર્થાત્ પ્રાણના આલવામાં જેવો પ્રાણ વહાલો છે, તેવી ભગવાનની વહાલપણે ભક્તિ હોય તો બંધનમાંથી કોણ મુક્ત ન થાય ?

એક શિષ્ય ગુરુ પાસે રહેતો અને સેવા કરી યથાર્થજિ ઈશ્વરભક્તિ કરતો હતો. તે ગુરુને કહેતો કે, “શાસ્ત્રમાં ભક્તિ-વાજાને ભગવાન મળવાનું કહ્યું છે. છતાં મને નથી મળતા તેનું કારણ શું ?” ગુરુએ વધારે ન બોલતાં કહ્યું: “અવશ્ય મળશે. હૃદયને સુધારી ઈશ્વર તરફ વાળો.” શિષ્યને આ સમાધાન ઠીક ન લાગ્યું. તે ગુરુ બળી ગયા. તેથી નદીમાં સ્નાન કરવા સાથે ગયા. શિષ્યે દૂગટ્ટી મારી ત્યારે ગુરુએ તેને પાણીમાં ડબાવ્યો. ત્યાં રોકાવાથી તે મૂંઝાયો અને ગુરુને માથું મારીને પાણી નાખ્યા અને જળ બહાર માથું કાઢ્યું. પછી ગુરુ સાવધાન થઈને બોલ્યા કે, “પ્રાણ બચાવતા બધાં વિદ્વાં

દૂર કરીને તેને બચાવી લીધા. તેવી રીતે ઈશ્વરદર્શન વિના મૂંઝા-
ધને બધા વિદ્યો દૂર કરી મહેનત કરે તો ઈશ્વર કેમ ન મળે ?”

૪૭૪-જનમેજય અને વ્યાસ

પાંડવો આદિના પિતાની ઉત્પત્તિ વ્યાસથી થઈ હતી; તેથી પાંડવો પર વ્યાસનો સ્વાભાવિક પેમ રહેતો. વ્યાસ ઘણી વાર તેઓની પાસે આવી સમજાવતા, તે વાત મહાભારતમાં સ્પષ્ટ છે. મહાભારતના યુદ્ધ પછી છત્રીસ વર્ષ રાજ્ય કરી પાંડવો પરી-ક્ષિતને રાજ્યગાદી આપીને હિમાલય તરફ ચાલ્યા ગયા. પછી પરીક્ષિતે તો બાપદાદાઓની પેઠે રાજ્ય કર્યું હતું. અંતે બ્રાહ્મણ-ના શાપથી શ્રીમદ્ભાગવતની સમાહ સંભળ્યા પછી, તક્ષક નામના નાગના કરડવાથી તેમણે દેહત્યાગ કર્યો હતો. તેમનો પુત્ર પ્રતાપી જનમેજય થયો. પોતાના પિતાને સાપે માર્યો છે એ વાત સંભળી, તેણે સર્પસત્ર-યજ્ઞ કર્યો અને તેમાં સર્પો-નો ઘાણુ વાળ્યો. તેને એક વખત વ્યાસ ઉપદેશ આપવા આવ્યા ને બોલ્યા કે, “કળિયુગે હવે કૃષ્ણ વિનાની ભૂમિને ઘેરી લીધી છે. તું પણ તેનાથી બચી શકશે નહિ, માટે ઉત્તર દિશામાં જવું નહિ; અને જાય તો સ્ત્રી મળે તેને લાવવી નહિ, અને લાવે તો તે કહે તે પ્રમાણે કરવું નહિ; તેમ કરે તો યજ્ઞનો પોટો ખરીદવો નહિ; કદાચ ખરીદે તો યજ્ઞ કરીશ નહિ; યજ્ઞ કરે તો યુવાન બ્રાહ્મણને વરુણીમાં ન બેસાડીશ; ને બેસાડે તો તું શસ્ત્ર વિના બેસજે; ને શસ્ત્ર લઈને બેસે તો ક્રોધ કરીશ નહિ; અને જો ક્રોધ કરે તો હથિયાર ઉગામીશ નહિ; નહિ તો તને અઢાર બ્રહ્મહત્યા લાગશે. આટલું હું કહું છું, છતાં ભવિષ્ય બધું તારી પાસે કરાવશે અને તને હત્યાઓ

લાગશે.” તે પ્રમાણે તેને શ્રદ્ધાદત્યાઓ લાગી. વ્યાસે કહ્યું હતું છતાં પ્રારબ્ધને તે ટાળી શક્યો નહિ. આમ કૌર્મ્યને પ્રારબ્ધ મુખ્ય ભાગ ભજવે છે, તેા કૌર્મ્ય રથને પુરુષાર્થ મુખ્ય હોય છે.

૪૭૫-અજ્ઞાની પામે જ્ઞાની

એક પંડિત ઘણા વિદ્વાન અને ઉપદેશક હતા. તેઓ ગામેગામે ફરીને લોકોને સત્યમાર્ગનો ઉપદેશ કરતા હતા. તેથી લોકો પણ તેમના પર પૂર્ણ પ્રીતિ રાખતા. તેઓ જ્યારે એક ગામથી બીજા ગામ જતા ત્યારે લોકો તેમને વળાવવા નીકળતા. લોકો તેમનો સત્કાર કરે, પગે લાગે “પાછા જરૂરી પધારી લાભ આપજો,” ઇત્યાદિ વિનય કરતા. એક વખત એક ગામને પાહરે આ રીતે લોકો મહારાજને વળાવવા આવેલા. આ બધું એક બકરા ચારનાર ભરવાડ દ્વરથી જોતો હતો. તેણે વિચાર કર્યો કે, “આ એકલો માણસ દેવતાને પગે પડતી રમી છે? બધાં મૂર્ખોં છે! એક એક ધોલ મારે તો પણ તેને મારી નાખે, પણ ઠાણુ જાણે તેમણે તેનો શો ગુનો કર્યો છે કે પગે પડી રહે છે! અહીં આવવા દે, હું જ જોને સીધા કરીશ.” તે પંડિતે શ્રુત આશીર્વાદ આપી લોકોને પાછા વાળ્યા અને ‘ઈશ્વરભજન દયાં કરજો’ એમ કહી આગળ રસ્તો કાપવા માંડ્યો. એટલે તેમણે ભરવાડને માજો દેતો, બાંધી ડાંગ લઈ આવતો જોયો. તે જોડતો હતો કે, “જિલ્લો રહે, આજે તને પાંચરો કરું, તું બપોનો ચુરુ થઈને ફરે છે, આજે હું તારો ચુરુ મળ્યો છું.” એમ જોડીને જેવી તાકડી મારવા ભય છે, તેવા જ તે પંડિતે સમવન્યકતા વાપરી એમાં તરડું લઈ રહ્યું કે, “તું મારો ચુરુ છે, મારીશ નહિ.” પછી તે

ભરવાડ બોલ્યો: “જેટમણ, હવે ઘાસ ઉપાડ્યું પડ્યું ને ?”

“જ્ઞાનીનો ગુરુ અને અજ્ઞાનીનો દાસ,
તેં ઉપાડી લાકડો ત્યારે મેં ઉપાડ્યું ઘાસ !”

સમજવાનું કે મૂખની જોડે સમય વર્તી આલીએ તો જ બચીએ.

૪૭૬-જાણું છું પણ નથી જાણતો

છવતી આશા કુંગર જેવડી મરણ પગલાંને હો,
નાનામોઠા મરી ચાલિયા લાખો લખપતિ શો ?

ભૂલ્યો મન ભમરા, હું ક્યાં ભમ્યો ?

એક મનુષ્ય નાની ઉંમરમાં સાધુ થયો હતો. તે એક ગામમાં લોજન લેવા ગયો હતો. જેને ત્યાં લોજન લેવા ગયો હતો, તે બાઈ વિદુષી હતી. તેણે નાની ઉંમરના સાધુને ફેખીને પૂછ્યું કે, “આટલું બધું વહેલું કેમ ?” સાધુએ કહ્યું: “હું એ બધું જાણું છું, છતાં નથી જાણતો.” આ પ્રમાણે વાત થઈ તે પાટોશીની સ્ત્રીએ ન સમજી શકી; તેથી ફેટલોક તો વહેમાવા લાગી. તેમાંની એકે જઈ પૂછ્યું: “બહેન! તમારે સાધુની જોડે શી વાત થઈ એ સમજાવો.” તે બાઈ બોલી: “મેં નાની ઉંમરનાએ સાધુને જોઈને પૂછ્યું કે, “આટલું બધું વહેલું કેમ? અર્થાત્ આશ્રમે ચાર છે, તેમાં પ્રથમ પચીસ વર્ષ સુધી શ્રદ્ધાચર્ય પાળી, પછી બીજાં પચીસ વર્ષમાં ગૃહસ્થાશ્રમ લોગવી, ત્રીજાં પચીસ વર્ષ વાનપ્રસ્થમાં રહ્યા પછી સંન્યાસ લેવાનો સામાન્ય વિધિ છે. પંચોતેર વર્ષ પછી ધારણ કરવાનો આશ્રમ તમે નાની વયમાં કેમ ધારણ કર્યો ? તેનો જવાબ સાધુએ આપ્યો: ‘એ બધું હું જાણું છું છતાં નથી જાણતો’ અર્થાત્ હું જાણું કે, પ્રજ્ઞાચારી મૂલ્યા ગૃહો

મવેત્ત. એટલે કે બ્રહ્મચારી રહીને ગૃહસ્થાશ્રમી બન ' પણ શરીર ક્યારે પડી જશે તે નથી જાણતો માટે જ જલદી કયું છે. ”

૪૭૭-જે કરો તે વિચારીને કરો

એક રાજા હતો. તેણે બાજ પક્ષી પાળ્યું હતું. તે હંમેશાં તેની જોડે જ રહેતું હતું. એક વખત વજીરને સાથે લઈ રાજા શિકાર કરવા ગયો. સાથે પેલું બાજ પક્ષી પણ હતું. ઘોર જંગલમાં જતાં તૃષા લાગી. તેણે વજીરને કહ્યું કે, “ગમે ત્યાંથી પાણી લાવ, નહિ તો મ્રાણ જવાનો વખત છે.” વજીર પાણી લેવા ગયો અને રાજા વડ તળે બેઠો. વડ ઉપર સમડીનો માળો હતો. તેમાં તે બેઠી બેઠી મરેલ સાપને ખાતી હતી. તેની ઝેરી લાળ નીચે પડતી હતી. રાજાએ જાણ્યું પરમાત્માએ મારે માટે પાણી મોકલ્યું છે. તેને વાસણમાં થોડુંક ઝીલવા લાગ્યો કે, તરત જ બાજ પક્ષીએ ઝપટ મારી ટાળી નાખ્યું. રાજા તૃષાતુર હોવાથી અકળાઈને ક્રોધાતુર થયો અને પક્ષીને મારી નાખ્યું. એવામાં વજીર પાણી લઈને આવ્યો. રાજાએ પાણી પીધું અને બધી હદીકત કહી. વજીરે જાંચે જોયું તો સર્પની લાળ હતી, પછી પોતાને ઉમારનાર બાજ પક્ષીને યાદ કરીને તે રાજા રડવા લાગ્યો. પણ પછી પરતાવો શા કામનો?

૪૭૮-સાધુઓ સંયમી કેમ હોય છે?

એક જંગલનિવાસી મદાત્મા એક રાજાને ત્યાં આવી ચડ્યા. રાજાએ તેની સરજસા સારી કરી, પણ મંચય થયો કે, માનુષ્યો આપણી પેઠે આપણીએ તો તેઓ ઇન્દ્રિયનિમગ્ન

કેમ કરી શકતા હશે?" મહાત્મા તેના મનની વાત સમજી ગયા. તેથી તેને સમજાવવા ઝોળીમાંથી કામોત્તેજક ખુટ્ટી આપી અને તેનાથી રાજાને કામે જાદુ સતાવ્યો. હવે તો રાજાની શંકા વધી કે આવી ખુટ્ટી રાજાનાર સાધુ કેાઈ દિવસ ઇન્દ્રિયનિગ્રહ કરી શકે જ નહિ. બીજે દિવસે મહાત્મા આવ્યા ત્યારે રાજાએ તેમને પૂછ્યું. મહાત્મા કહે: "એમ હશે." પછી પહેલાંના કરતાં દસગણી ખુટ્ટી ખવરાવી અને કહ્યું કે, "સવાર થતાં તારું મૃત્યુ થશે." એમ કહી મહાત્મા ચાલ્યા ગયા. રાજાએ જાણ્યું કે, મહાત્માના કથા પ્રમાણે હું મરી જઈશ. એટલે તેને નિદ્રા ન આવી. ચેડા ઉપર ચઢે ને નીચે આવે. આખી રાત મહા હુઃખમાં કાઢી. સવાર થતાં મહાત્માએ પૂછ્યું: "ખુટ્ટીએ કેવી અસર કરી?" રાજાએ કહ્યું: "ખુટ્ટીની અસરને કોણ જાણે છે? મરણના ડરથી મરીએ છીએ." પછી મહાત્માએ કહ્યું: "તેવી જ રીતે સાચા મહાત્માઓ મરણને નજીક રહે છે. તેથી તેમને કામ વ્યાપતો નથી. આ તારા પ્રશ્નનો ઉત્તર છે." આથી રાજા ધણી ખુશી થયો, તેનો સંશય ટળી ગયો અને મહાત્માને પગે લાગ્યો.

૪૭૯-હરિના ભજનનો મહિમા

પ્રીતમનાં ભજનો ગામેગામ સ્ત્રી, વૃદ્ધ, બાળ ઇત્યાદિ કંઈ કરી ગાતાં હતાં. એક સ્થળે પંડિતોની સલાહ બરાબર હતી. તે સ્થળે કેાઈએ પ્રીતમનાં ભજનો ગાઈ પ્રીતમનાં વખાણ કર્યું. ત્યારે પંડિતો બોલી બિઠ્યા કે, "તે તો બારેાટ છે અને કવિતા કરવી તે તેનો ધર્મ છે, તેમાં તેણે શી નવાઈ કરી?" તે વાત પ્રીતમે જાણી ત્યારે તેમણે જણ્યું કે:—

હરિભજન થકી છોડા હોય તે સહુથી મોટા થાય,
 તનતાપ રજો જન્મમરણનાં સંકટ સર્વે જાય—(૧)
 દારીસૂતયાં શુ' હોનપણું જેનું પુણ્યપવિત્ર ચરિત્ર તણું
 થયા નારદ મન ગોવિંદ તણું;—હરિ
 જીઓ શુક્રદેવજીનું મૂળ શોધી, સજનો ઘાતી તે પશુરોધી,
 થયા આપે દંધર અદોધી—હરિ
 જીઓ વાલ્મીકીની વાત ખરી, જેણે દરસશાળામાં રહધરી,
 તેણે શતકોટિ રામાયણું કરી—હરિ
 જીઓ માંડવ્યની મેરઢી માતા, જીઓ વસિષ્ઠ વેશ્યા વિખ્યાતા,
 જીઓ ચતુરંજન પંકજગતા—હરિ
 જીઓ અગસ્ત્ય કુંભધી પ્રગટ થયા અંજલિમાં સાગર શોધી ગયા,
 તે તો વિદ્ય વિરે વિખ્યાત થયા—હરિ
 જીઓ એકલઘ્ ગી હરજિના, વળી વ્યાસમુનિ વજ્રપરજીના,
 જીઓ સૂતપુરાણિક કુળકરજીના?—હરિ
 જેમ માયમ જળ ગંગામાં ભળે, તે ગંગા સરણું થકને પળે,
 જેમ પારસપરસે લોહ રજે—હરિ
 એમ જાતભાત સહુની જાણી, હરિ વાજે તે હરિસરખા પ્રણી,
 કહે પ્રીતમ આગળે આંધાળી—હરિ

પરમાત્માનો મહિમા અગાધ છે. એમ કહેવાય છે કે, તે
 જીવન્મુક્ત મહાત્માનું શરીર હોય, ત્યાં ગમે તેવો દુષ્કાળ પડે
 તો પણ થોટોપળો વરસાદ વરસે છે. અવશ્ય સનદેપરવિત જીવ-
 ન્મુક્ત પુરોહિત જ્યાં રહેતા હોય ત્યાં કુદરત પણ અનુકૂળ વર્તે છે.

૪૮૦—સ્વામીશ્રી મધુમદન સરસ્વતી

શ્રીમધુમદન સ્વામી પૂર્વ અવસ્થાથી જ મદાન વિદ્વાન
 રતા. તેમણે પદ્મી મહાત્મી અને મદનમયી માયત્રીપુરુષ

રણ કર્યું; તો પણ મનમાં છિત ક્ષણ ન પામ્યા; ત્યારે બીજું પુરસ્કારણ કર્યું, તો પણ કંઈ ક્ષણ ન દેખ્યું. આથી તેઓ કંટાળ્યા અને દેવો ઉપરથી શ્રદ્ધા ઉઠાવી લગભગ નાસ્તિકતા પ્રવર્તાવવા લાગ્યા. વિદ્વાન પુરુષોની વાક્યજ્ઞતાં અટપટી હોય છે. જે વસ્તુ હે તેને યુક્તિ-અયુક્તિથી સિદ્ધ કરે અને બીજી વસ્તુનું હજારો તર્કોથી ખંડન કરે છે. મધુસૂદને પણ તેમજ કરવા માંડ્યું. એક મહાત્માએ વિચાર્યું: “આ ઠીક થતું નથી.” તેથી મધુસૂદન પાસે જઈ એક માંત્ર આઠ દિવસ જપવાની વિનંતિ કરી. પ્રથમ તો મધુસૂદને આ માન્યું નહિ; પણ તેમણે આશ્રય કર્યો ત્યારે સ્વીકાર્યું. આઠ દિવસ જતાં કાલિકા પ્રસન્ન થઈ ત્યારે મધુસૂદને પૂછ્યું: “હે માતા! તું આઠ દિવસમાં પ્રસન્ન થઈ અને મેં જે ગાયત્રીપુરસ્કારણ કર્યો તેનું કંઈ ક્ષણ જ મળ્યું નહિ; તેનું શું કારણ?” દેવી બોલી: “તે પૂર્વજન્મમાં અમુક મહાપાપ કર્યું છે. તેનો પ્રતિબંધ છે; હવે એક વધુ પુરસ્કારણ કરીશ એટલે તને વિષ્ણુ દર્શન આપશે. પરમાત્મા તો ખરી કસોટી કરીને જ પ્રસન્ન થાય અને અમાપ ક્ષણ આપે.” મધુસૂદને તે પ્રમાણે કર્યું, એટલે તેમના પર ઈશ્વર પ્રસન્ન થયા. તેમણે “અદ્વૈતસિદ્ધિ” “મધુસૂદની ગીતા” ઇત્યાદિ ગ્રંથો લખ્યા છે.

૪૮૧-વિદ્યારણ્યની વિરક્તિ

વિદ્યારણ્ય નામે શંકરાચાર્યની ગાદીએ એક આચાર્ય થઈ ગયા છે. એમણે પણ ગ્રંથો લખ્યા છે. તેમાં પંચદશી ગ્રંથ જગલહેર છે. તેઓ પૂર્વાધ્રમમાં સાયણ આચાર્ય હતા, એમ કેટલાકનું કહેવું છે. ગમે તેમ હો, પણ તેઓ આદર્શ પુરુષ

હતા. તેઓ અત્યંત દરિદ્રાવસ્થા લોગવતા હતા અને બુદ્ધ
ભૂપતિના આશ્રિત છતાં નિર્દોષી હતા. રાજાએ એક વખત
તેમની પરીક્ષા લેવા માટે ધૌય જવાના સ્થળમાં સોનાની ઇંટો
મૂકી. વિદ્યારણ્યે તે જોઈ. પરદ્રવ્યેષુ લોષ્ટવત્ એવી બુદ્ધિવાળા
થઈને ઇંટો પર ધૌય ગયા. રાજા આ બધા બનાવ જોઈ
અકિત થયો. સ્વામી દિવ્ય સિદ્ધિથી પોતાની આશ્ચર્યકો
અભાવવા ચાહતા હતા; તેથી તેમની વૃત્તિ ઈશ્વર સિવાય
અન્યમાં નહોતી. તેમણે અનેક ઉપાસનાઓ કરી પણ કંઈ
વળ્યું નહિ, ત્યારે તેમણે સંસારત્યાગ કરી અન્યાસાશ્રમ ગ્રહણ
કયો અને વિદ્યારણ્ય નામ રાખ્યું. તેમની પાસે અને પંડિત
માધવાચાર્ય પાસે બુદ્ધ ભૂપતિએ વેદોનું ભાષ્ય કરાવ્યું હતું. તે
હાલ પણ મળે છે. ધન્ય છે એવા આચાર્યોને અને રાજાઓને!

૪૮૨-પરવટી વંધાવો, હંમ આવશે

કોઈ એક રાજાને હિંમતનાં દર્શન કરવાની હતી. થઈ, પણ
ક્યાં જઈને કરવાં નેને માટે એ મુશ્કેલી હતી. રાજામાં એક
મહાત્મા આવ્યા. રાજાએ મહાત્માને ખેંચી લીધો. મહા-
ત્માએ જવાબમાં જણાવ્યું કે, “જો કે-ર જરૂર હોય તો હસનાં
દર્શન થવાં મુશ્કેલી છે કારણ કે-ર જરૂર ને નિર્ભય નથી.
માટે ગામમાં જુ બધા પકડે. એ મહા પામી. એ મહા
પ્રકારનું અનાજ-પાણી મુદ મુદા બન્યા. એ મહા પામી.
સગવડ કર. હસને માટે પણ અત્યંત મુશ્કેલી હતી.
તેમાં ચાલ્યા મોતી રાખી મૂક. એ મહાત્મા મહાત્મા. એ મહા
માત્રી તે મુશ્કેલી હતી. એ મહાત્મા મહાત્મા. એ મહા
પામી આવવા હાલ પણ મહાત્મા મહાત્મા. એ મહાત્મા મહાત્મા.”

મહાત્માને પૂછ્યું: “ હજી સુધી હંસ આવ્યા નહિ અને કદાચ આવે તો શાથી ઝોળખાય ? ” મહાત્માએ જણાવ્યું: “ તેઓના પગ રાતા અને શરીર ઘોળું હોય છે. તેઓનો ખોરાક સાચાં મોતીનો અને દૂધનો હોય છે. દૂધ અને પાણી એકઠાં હોય તો પણ તે દૂધ પી જઈ પાણી મૂકી દે છે. ” તે લક્ષણ રાત્રીએ લક્ષમાં રાખ્યું. એક દિવસ મહાત્માના કહેવા પ્રમાણે એક હંસનું ટોળું આવી ગયું અને આખરે રાત્રીની જિજ્ઞાસા પાર પડી. આથી રાત્રીને અપાર આનંદ થયો.

સમજવાતું એ છે કે, ગૃહસ્થાશ્રમી કે કોઈ જ્ઞાનપિપાસુ માયા અને ઇશ્વરને ભુલાં કરી ઇશ્વરાનંદનો જ આહાર કરનાર હંસને ખોળે, તો તેણે પરબડી બંધાવવી અર્થાત્ રહેઠાણ કરી ખાવા પીવાની સગવડ રાખવી. કોઈ એક દિવસ વિરલ હંસ આવી જાય.

૪૮૩-જહમરત અને રહુગણ રાજા

રહુગૈ સ્તપ્તપસાન યાતિ ન ચેજ્યયા નિર્વપણા દ્વ હાદ્વા ।
ન ચ્છંદસા નૈવ જલાયિ સૂર્યઃ વિના મહત્પાદ રંડજોનેભિકાત્ ॥

અર્થાત્ “ હે રહુગુણ, પરમાત્મપદ તપથી, યશથી, સંન્યાસથી, વેદથી, જલથી, અગ્નિથી કે સૂર્યથી નથી મળતું, પણ મોટા પુરુષની સેવાથી મળે છે. ”

ઉપયુક્ત જહમરતની અવશિષ્ટ જિંદગી એવી વિલક્ષણ હતી કે, બાલોન્મત્ત, પિશાચવત્-ખાળ, ગાંડો અને તરંગીની જેઠે તેઓ વર્તતા હતા. પૂછનાર જે શબ્દ પૂછે તેનો ઉત્તર પણ તે જ અક્ષરમાં આપે. ખેતીમાં પાણી લઈ જવાની નીકની પાળ પર તેમના લાઈઓએ પાળ ફાટેલું નહિ તેની સંભાળ રાખવા

મૂક્યા. પાળ તૂટી ગઈ પણ પોતે પોતાનો અખંડાનંદ પ્રવાહ ન તૂટે તેના લક્ષમાં હતા. એવામાં લાઇએ આવ્યા અને જે સ્થળે પાળ તૂટી હતી તે સ્થળે સુવરાવી તેના ઉપર પૂળ નાખી ચાલ્યા ગયા. જડભરત ત્યાં ને ત્યાં સાંજ સુધી સૂઈ રહ્યા. સાંજે ત્યારે જડાર કાઢ્યા ત્યારે નીકળ્યા !

એક વખત એવું જન્યું છે, રઠૂંગણુ નામનો રાજા પાલ-
ખીમાં બેસી કપિલમુનિનાં દર્શન કરવા જતો હતો. પાછા
આવતાં એક પાલખી ઉઠાવનાર લોઈ માંડો પડ્યો. આખી
ખીત માણસને ખોળતાં જંગલમાંથી જડભરત મળી આવ્યા.
તેમને લઈ ગયા અને પાલખી ઉપડાવી ચાલતા ગયા. ચાલતાં
ચાલતાં કીડીઓનું દર આવ્યું. ત્યાં કીડીઓ પગ તળે કચરાઈને
મરી ન જાય માટે જડભરતે ઠેકઠો માર્યો. આથી રાજાને પાલખી-
માં આવ્યો લાગ્યો. એટલે તે ક્રોધ કરી બોલ્યો: “મારી નાખી-
શ.” બધાએ પેલા નવા લોઈનો વાંક કાઢ્યો. પછી જડભરત
બોલ્યા: “શું મારી નાખીશ? નૈનં છિન્દતિ રમ્યાણિ નૈનં વદતિ
પાયકઃ । આ વાક્ય સાંભળી રાજા એકદમ પાલખીમાંથી
ફૂટકો મારી જડભરતના ચરણમાં પડ્યો અને બોલ્યો: “આપ
મૂઠ્ઠા જાની છે, મારો અપરાધ માફ કરો.” આજે જડતા
મૂઠ્ઠી જડભરત બોલ્યા: “કેનો દોષ? કેણુ માફ કરે? શિકર
ન કરો. દેહાભિમાન છોડી આત્માભિમાન વધારો. આત્મા
નિર્દોષ છે. તેમાં માફ કરવાનું કંઈ હોય નહિ. દેહ દોષાળી
બરપૂર છે, તેમાં માફ કયેં પડે નહિ. માટે અભિમાન છોડી
આવશ્યક છે.” પછી રઠૂંગણે સત્તવગાન ચાલિ । ઇત્યાદિ ઉપદેશ
શ્રીમદ્ ભાગવતમાં આપ્યો છે. ધન્ય છે આના મહાપુરુષોને !

૪૮૪-આજે મોંઘા મહેમાનને વઝાવ્યો

એક સ્થળે શ્રીરામ જેવાં શ્રોતા અને વસિષ્ઠ વક્તા તથા યોગવાસિષ્ઠ જેવા શ્રંથની કથા થતી હતી. ત્યાં કોઈ મોડું આવતું નહોતું. બધા કથાને મુખ્ય જીવન ગાનતા હતા. ખાવાનું ભૂલે પણ કથામાં જવાનો સમય ન ભૂલે. તે વક્તા “પોઘી-માંનાં રીંગણાં” જેવા નહોતા. તેમ જ શ્રોતાઓ “તુમ ણકતે હો એર હમ સુનતે હો” એવા નહોતા. તે સ્થળ વૈકુંઠ આદિને વિસરાવી દે એવું સાર્વિક હતું. ગમે તેવો વક્તા થયેલો મનુષ્ય ત્યાં આવી શાંત થાય. કોઈ મોડું આવે તો પંડિત સારી રીતે ટોકે. જેને ટોકે તે પોતાના હિતનું માની રાજ થાય. એક દિવસ પંડિત પોતે જ અર્ધો કલાક મોડા આવ્યા. એટલે બધા શ્રોતા કહેવા લાગ્યા કે, “આજે પંડિતજીને આપણે ટોફીશું, ઘણે દિવસે વારો આવ્યો છે.” એવામાં પંડિતજી આવ્યા અને ઘણાં વાર થવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે પંડિતજીએ કહ્યું: “આજે એક મોંઘો મહેમાન વળાવ્યો એટલે જરા વાર થઈ. એ માટે હું સભા પાસે સભા માગું છું.” જેનો કથાકાર આટલો વિનયવાળો હોય તેના શ્રોતા કેટલા વિનયવાળા હશે? “કયા ગામનો મહેમાન હતો?” એમ સૌ કોઈએ પૂછ્યું ત્યારે પ્રકુલિત ચહેરે તે બોલ્યા: “આપણા કરુણા-શંકરનો આજે દેહ છૂટી ગયો. તે મહેમાન જ ગણાય, કારણ કે મેં ગૃહસ્થાશ્રમ માંડ્યો ત્યાર પછી તે મારે ત્યાં જન્મ્યો અને પછી ગયો. બધા સંજોધો જ એવા છે.” શ્રોતાઓનો આશ્ચર્ય પામ્યા કે આનું જ નામ શુક્રદેવજી અથવા જનક વિદેહી. આવા વક્તા હોય ત્યાં શ્રોતાઓને અમર થયા વિના રહેતી નથી.

૪૮૫-દુષ્ટનો જલદી સંગ કરવો નહિ

વક્રૈઃ કુરતૈર્લુઘ્વૈર્ન કુર્યાત્પ્રીતિ સંગતિમ્ ।
વસિષ્ઠસ્યા રુરદ્વેનું વિશ્વામિત્રો નિમંત્રિતઃ ॥

અર્થાત્ “વાંકા, કૂર અને લોહીની જોડે પ્રીતિ કે સંગ કરવો જ નહિ. વિશ્વામિત્રને નિમંત્રણ આપ્યું ત્યારે તેણે વસિષ્ઠની ગાયનું હરણ કયું.”

ગાંધી રાજના પુત્ર વિશ્વામિત્ર પોતાના મૈત્ર્ય સાથે એક વખત વસિષ્ઠ મુનિના આશ્રમ પાસે નીકળ્યા. વસિષ્ઠજીએ તેમને જૂળ્યાતરસ્યા બાળી નિમંત્રણ આપ્યું કે, “આજે અહીં રોકાઈ જાઓ.” વિશ્વામિત્રે મૈત્ર્ય સાથે આશ્રમની પાસે પહોંચ નાખ્યો. વસિષ્ઠ પાસે નંદિની ગાય હતી. તે કામદુઃખા ગાયના પ્રભાવથી વસિષ્ઠે ક્ષણવારમાં બધા મનિકેા સાથે વિશ્વામિત્રને લોજનની અનેક સામગ્રી પહોંચાડી. નાની સરખી મૂંપડીમાંથી મોટા મહેલમાંથી ન નીકળે એવા પદાર્થો નીકળતા જોઈ વિશ્વામિત્ર અકિત બની ગયા અને મદા મુનિને પૂછ્યું: “આ બધા પદાર્થો તમે ક્યાંથી લાવેા છો?” મુનિએ કહ્યું કે, “આ નંદિની ગાયનેા બધા પ્રતાપ છે.” હવે વિશ્વામિત્રની ગાય માટે નજર બગડી અને ગાય માગી. પણ “દેવનાર્થ ગાય રાજસી રાક્ષસસદૃશ રાજાઓને ત્યાં ન રહે” એમ કહી વસિષ્ઠજીએ મના કરી. વિશ્વામિત્રે મૈત્ર્યના બળ વડે તે ગાયને બગાડકારે બાંધીને ઉપાડી. આ મદામુનિના તપથી દેવનાર્થ ગાયનું રક્ત કરવા હલદેા દેવનાર્થ મનિકેા દરિયારાખેડ નીકરી આવ્યા. ક્ષણવારમાં વિશ્વામિત્રના મૈત્ર્યને ઝિડમિત્ર ની નાબૂદ. હવે વિશ્વામિત્રને લાગ્યું કે, તપઃપ્રજ્ઞ આત્મ

સૈન્ય વગેરેનું બળ નકાચું છે. તેથી રાજ્ય છોડી ઉઘ તપ કયું અને પ્રથમ રાજ્યનું બન્યા. પછી અંતે જ્ઞાની, નિર્વેર અને હમાયુક્ત થઈ વસિષ્ઠ દ્વારા જ બ્રહ્મચરિની પદવી પ્રાપ્ત કરી. સમજવાનું એ છે કે, મૂળ માણસો ગુણ ઉપર અવગુણ કરે છે અને સારા માણસો ખીજાનું ભલું જ ધરે છે.

૪૮૬-તમાકુ અને ગધેડાનો વાદ

શંકરો માં ગૃહ્ણાતિ ત્વં કિમ્ ત્યજસિ ગર્દભ ।

નરો ગર્દભતાં યાતિ ગર્દભસ્ય તુ કા કથા ॥

અર્થાત્:-“ શ્રીશંકર મને ગ્રહણ કરે છે તો હું ગધેડા । તું મને કેમ છોડે છે? (ગધેડાએ જવાબ આપ્યો:) મનુષ્ય તને અડવાથી ગધેડા થાય છે તો ગધેડાની શી દશા થાય ?”

એક ગધેડા ચરતો હતો. ચરતો ચરતો તે તમાકુના ખેતરમાં જઈ ચઢ્યો. ત્યાં જઈ તે ખીજાં ઘાસને ખાવા લાગ્યો અને તમાકુને તારવી મૂકી. આથી અપમાન માની તમાકુ બોલી: “ અરે ગધેડા, તને લોકો નીચ કહે છે તે પ્રમાણે તું તો નીચ જ છે. કારણ કે ખાખરની ખિસકોલી સાકરના સ્વાદને શું જાણે? મહાદેવજી પણ મને ગ્રહણ કરે છે અને તું હલકી જાતનો મારો ત્યાગ કરે છે. તારા મનમાં તું શું જાણે છે? ” ગધેડા બોલ્યો: “ હું નીચ નથી પણ નીચ તો તું જ છે. કારણ કે હું પૂર્વજન્મમાં મનુષ્ય હતો પણ ત્યાં મેં તારો સંગ કર્યો, તેથી ગધેડાની યોનિ પ્રાપ્ત થઈ. હવે આ યોનિમાં તારો સંગ કરું-તને ખાઉં તો કેણ જાણે મારી શી હાલત થાય ? મહાદેવજી તો તમાકુ ખાતા જ નથી. તેનો દાખલો તો ખોટો આપે છે. મહાદેવજી તો મુવનમય-

મંગ વ્યસનિનઃ । ભુવનના ભયને ભાંગવાના વ્યસનવાળા છે.
ત્યારે મૂખોઓએ મયમંગનો અર્થ ભાંગ બેસારી દીધો !
એમ કહી તે ગદેડાએ તે દિવસથી બીજા એતરમાં ચાલવાનું
રાખ્યું. એક કવિએ ઠીક જ કહ્યું છે:-

હુકાસે હુરમત ગઇ, નિયમ ધર્મ ગમે છૂટ,
દાને બેચ તમાકુ લેત, ગર્હ હિયેકી ફૂટ.
ગર્હ હિયેકી ફૂટ, ચલમ લઇ ધરધર ડાલે,
ચંગા કોઈ નાં કહે, મુખોસે મંદા બોલે.
કહે ગિરધર કવિરાય યમોદા આઠવા રૂકા,
પ્રાણ જાયગા છૂટ તર્લા નહિ છૂટે હુકા.
ભાંગ આદિ વ્યસનોની બૂરાઈ વિષે કવિએ કહ્યું છે કે,
હુકા હુમ્મ્યા પીવતા, અફીણ હરામી ખાઈ,
ભાંગ મરડ નહિ પાંચતા હુક પાસતી ખાઈ.
હુક પાસતી ખાઈ ચર્ચકા પીવતહારા,
ખુર ખુર કરે મરે જાય મહાપાપી હત્યારા.
કહે ગિરિધર કવિરાય હંદોમે કોઈ નહિ મુમ્મ્યા,
પીવત ભે શરાબ ફિરે ગલિયોમે હુમ્મ્યા.

૪૮૭-સાચી સતી

એક બાલિકાને નાનપણથી સાવિત્રી, અરુંધતી, અનમૂયા
જેરે રેવંચોના આચાર્ય ચરિત્રો જણાવવામાં આવ્યાં હતાં.
તેથી તે રેવંચોના પ્રજાવત્ની છાપ આ જાળા પર બંધ જ
હોવી પડી હતી. તેને બધારે માથે મોહતી ત્યારે માતાએ
ગિખામણ આપી: “હે પુત્રી ! શ્રીકૃષ્ણ જનકજન પરધીન છે.
તેને પણ દેવરતું જનું કાન છે. બે આદાં માતાપ, મુખંડા,
કરિષ્ક, મરો પતિ અને દેવરની સારી દૂધા દોવ લેજ

અબળા પવિત્ર હવન ગુનરી શકે છે. વળી યાદ રાખજે કે આપણાથી મોટાને પિતાતુલ્ય અને નાનાને પુત્રતુલ્ય અને સરખી ઉંગરના હોય તેમને ભાઈની સમાન માનીને વર્તવું, તો કોઈ પ્રકારની આંત્રીધૂંટી હવનમાં નહોતે નહિ.”

આ શાણી બાળા સાસરે ગઈ. તે સારા રવલાવની હોવાથી આખા કુટુંબને પ્રિય થઈ પડી. તેના પતિને તો તેના પર અગાધ પ્રેમ વધ્યો. તેનો પતિ તેને નામથી બોલાવવા આહતો, પણ રૂઢિચુસ્તોથી કરી બોલાવી શકતો નહિ. એક દિવસ અતિ પ્રેમ બિભરાવાથી તે બોલ્યો કે, “આવ બેસ, તું તો મારા ઘરની તેમ જ કુળની લક્ષ્મી છો.” આ પવિત્ર સ્ત્રીને લક્ષ્મીની ઉપમા સારી લાગી નહિ તેથી સાસુ પાસે જઈ બોલી:—

“સાસુ! તુમરા પુત્રને ધર્યો લક્ષ્મી મુજ નામ,
યે કુતિયા ઘર ઘર ફિરે મેં કાકે ઘર જાય?”

ડાસીએ પુત્રને કહ્યું: “બેટા! તું તેના ખરા નામથી બોલાવજે પણ લક્ષ્મી ઇત્યાદિ નામથી બોલાવીશ નહિ.” ખરેખર! આવી જ શિક્ષિત અને સંસ્કારી સ્ત્રીઓ પોતાને અને પતિને ઉભળે છે.

૪૮૮—સત્ય અને ન્યાય

વદો સત્યં વદેત્સત્યં ન વદેદ્દાનૃતં કદા ।

પથાત્તાપા દ્વદન્સત્યં ચન્દી મુક્તસ્ય વંધનાત્ ॥

અર્થાત્ સદા સાચું જ બોલવું, જુદું કોઈ દિવસ બોલવું નહિ. પથાત્તાપ કરી સાચું બોલતાં એક કેદી જેલમાંથી છૂટેા થયો. એક ધર્મપાલ નામના રાજાએ યોગ્ય શિક્ષણ આપી પોતાના યશોવર્માં નામના કુમારને ગાદીએ બેસાડ્યો અને પોતે તીર્થસ્થળમાં જઈ રહ્યો. યશોવર્માંએ શાશ્વત્માં ધણા મુ-

ધારા દાખલ કર્યાં. યોગ્ય રાત્રની યોગ્ય પ્રજા તે બધા હમી
 મુખસંપત્તી લોગવતી. તે એટલો બધો સરળ હતો કે સદુન્ની
 દાદ પોતે જ પ્રેમથી સાંભળી નિવેડો કરતો. સત્યનો હાસ
 અને જૂઠનો શત્રુ આ રાત્ર કોઈ કામ સારી રીતે તપાસવા
 વિના સાહસથી કરતો નહિ. એક વખત તે ઠેઠીઓની પરીક્ષા
 લેવા જેલમાં ગયો. ત્યાં માત્ર પાંચજ ઠેઠીઓ હતા. તેઓને
 પૂછ્યું: “કેવા ગુનાથી તમે જેલમાં આવ્યા છો?” તેમનો
 એક જોડ્યો: “મેં કંઈ પણ અપરાધ કર્યો નથી. કારણ વિના
 મને અહીં લાવી મૂકવામાં આવ્યો છે.” પછી બીજાએ કહ્યું:
 “મેં કોઈનું બગાડ્યું નથી છતાં પોલીસોએ મારી આહાલત
 કરી છે.” ત્રીજાએ જણાવ્યું: “મેં લેશ પણ તુકસાન કર્યું
 નથી, માત્ર ખોટા શકથી મને અહીં બેસાડી મૂક્યો છે.”
 પછી ચોથો જોડ્યો: “હું શાદુકાર છું, મારા ભાગિયાએ મારી
 નકામી આ સ્થિતિ કરાવી છે.” ત્યારપછી પાંચમો જોડ્યો:
 “મારો અપરાધ માફ કરો. હું તો ચોર છું. મેં એક ગરીબ
 મુસાફરને લૂંટ્યો તેનું આ ફળ લોગવું છું. તે પણ ઠીક થઈ
 છે. ફરી આવું કામ કરતાં મને આંચકો લાગ્યો.” રાત્રએ
 કહ્યું: “આ ચોર માણેએ ખાસ શાદુકાર (૧) છે, માત્ર તું જ
 છુલ્લો ચોર (૧) છે. માટે શાદુકારોની સાથે ચોર રહેવું
 એ ઠીક નહિ-આડ્યો જા.” એમ કહી તેને છોડી મૂક્યો. અરસ
 માનું દૈવ અને સત્ય વાળી મનુષ્યને મુખ આપે જ છે.

૪૮૨.-નમં દેશરના ચાકર છો કે શંક?

૪૮૨.૩ જાણેએ પૂછ્યું: “અમે ક્યારની જાણી
 કરેલા છીએ અને લોકો. પણ અમને જાણ કરે છે, તે પછી
 ૪૮૨.૪. અમને અપામમ દેમ નહિ લઈ જાય?”

ગુરુએ કહ્યું: “તમે ભક્તિ નિઃસ્વાર્થ કરો છો કે સ્વા-
ર્થથી? જો નિઃસ્વાર્થ હોય તો તમારું માનવું જરોબર છે. અને
જો ધનપુત્રાદિની કામનાઓથી કરતા હો તો તે ઈશ્વરની ભક્તિ
નથી. તે તો ધનની, સંતાનની અને પોતાના સ્વાર્થની ભક્તિ
છે. તેથી તમે ઈશ્વરના ભક્ત નથી બનતા પણ તેને (ઈશ્વરને)
તમારો દાસ બનાવો છો. તે આકર પેઠે હાજર રહે છે. અને
ધનની, સંતાનની વગેરે જરૂર પૂરી પાડે છે. આ તો સૂર્ય
પશ્ચિમમાં જાય એવો જિલ્લો ક્રમ થયો-અવળો ધંધો શરૂ
કર્યો કહેવાય. એવા તુચ્છ વિષયો માટે ઈશ્વરને તકલીફ આ-
પતાં શરમ નથી આવતી? અને જિલ્લો ભક્ત કહેવારાવો
છો? જેમ કોઈ બિખારી તમારી પાસે માગવા આવે તો મોં
ફેરવી દો છો અને કોઈ મહાત્મા આવે તો સામા લેવા
જાઓ છો. તેમ હલકા દિલના યદને તુચ્છ કામનાઓ પર-
માત્મા પાસે માગતા માગતા જશે તો જરૂર બિખારી સમજી
તે મુખ ફેરવી જશે. એને સર્વસ્વ અર્પણ કરીને મહાત્મા
બનશે-મહાત્મા બનીને જશે, તો અવશ્ય ઈશ્વર તમને
લેટશે. બોલો, ઈશ્વરના આકર બનશે કે શેઠ? વળી લક્ષ્મી
ભગવાનની પત્ની છે. જો કોઈ ગરીબની ઊંચીને માગીએ તો
તેને પણ રીસ થડે છે. તો ભગવાનની પત્ની લક્ષ્મીને માગતા
જવું તે કેટલું તુચ્છ ગણાય? કેટલું બધું હલકું ગણાય?”

૪૯૦-એક સાધુની ગોદડી

એક સાધુનો ગોદડી એક પોલીસે ચોરી લીધી. કોણ બાણે
શા કારણથી તે ચોરીદાર મટી ચોર થઈ ગયો? પાસેના પોલી-
સોએ આ વાત બાણી એટલે બાવાજીને સમજાવી ફાજદાર પાસે

લઈ ગયા અને ફરિયાદ નોંધાવવા માંડી. ફોજદારે પૂછ્યું: “તમા
 કું શું ચોરાયું?” સાધુએ કહ્યું: “બધું ચે, એક તો રત્નક
 ગઈ.” “બીજું શું?” સાધુ બોલ્યા: “પછેડી.” “બીજું
 શું?” “પથારી” “બીજું શું?” “ઝોશિકું” “બીજું
 શું?” “આમન” “બીજું કંઈ?” “છત્રી પણ ગઈ”
 “બસ એટલું જ કે વંધારે કંઈ?” “પોતિયું પણ ગયું”
 “કેટલી ચોરી થઈ છે?” “કેટલી વસ્તુ હતી તે બધી ગઈ
 છે.” પેલો ચોરનાર પોલીસ પાસે ઊભો હતો. જલદીથી પેલી
 ગોદડી લાવીને સાધુ તરફ દેહી બોલ્યો: “કેટલો જલમથા!
 જહું બોલે છે? આ રડી તેની ગોદડી. તેની પાસે બીજું કંઈ
 શું નેથી આટલી બધી વસ્તુઓ ગળાવી ગયો?” ફોજદારે
 પૂછ્યું: “આ ગોદડી તારી છે?” મસ્ત સાધુ બોલ્યો: “હા,
 બીજા દેાની આવી હોય?” અને તરત જ ખભે ગોદડી
 નાખી ચાલવા માંડ્યું. ફોજદારે રોકીને ધમકી આપી કહ્યું: “તને
 કેદ કરવામાં આવશે, જડી રહેશો કેમ લણાવી? અમને
 કમવા પાડતો હતો?” મસ્ત સાધુ બોલ્યો: “તમારા જેવું જહું
 અમે બોલતા જ નથી.” એમ કહીને ગોદડી ઓઢીને બોલ્યો:
 “આ મારી રત્નક.” પાથરીને બોલ્યો: “આ મારી પથારી.”
 ઓઢીને કહ્યું: “આ મારી પછેડી.” ચિર ઉપર ધરી બોલ્યો:
 “આ મારી છત્રી” મહેલીને જમીન ઉપર પાથરીને કહ્યું:
 “આ મારું આમન.” ફોજદાર મરમાઈને ચિચારવા લાગ્યો કે,
 “આ તો એક વસ્તુમાં મારું વસ્તુ મારી મરેનશ્યાદ કરવા
 નું મુખ લે છે. આવડું દુશ્મરો વસ્તુઓના મંત્રા કનીને
 પડે હાવશે થમ મનેજી હીલ” એમ ચિચારી તે પને ગામ્યો.

૪૯૧-પગથિયે ચઢવું

ઠોરવપાંડવ જ્યારે બાળક હતા ત્યારે સાથે ભણવા જતા. ત્યાં એક જ ગુરુની પાસે ભણતા હતા. અમુક દિવસ પછી તેમની પરીક્ષા લેવામાં આવી. ત્યારે ઠોઠ ચાર પાનાં, ઠોઠ એક, ઠોઠ બે એમ પોતાનું વાચન બતાવી ગયા. સુધિષ્ટિરને પૂછ્યું ત્યારે તે બીજું ઠોઠ ન બોલ્યા પણ “સત્ય બોલવું, ક્રોધ ન કરવો” એ પંક્તિ ઉપર આંગળી મૂકીને “હજી આને હું ગોખું છું, વ્યવહારમાં નથી લાવી શક્યો.” એટલું જ બોલ્યા. આ વાક્ય સાંભળી સ્થલ દૃષ્ટિવાળા માસ્તરનો મિત્તજ ગયો અને કહ્યું કે, “અરે મૂરખા ! તારા કરતાં આ નાના દુયોધને કેટલું બધું ચાહ કયું” છે, તને શરમ નથી આવતી ?” એમ કહીને એક તમાચો પણ લગાવી દીધો. છતાં સત્ય અને અક્રોધના હિમાયતીએ ક્રોધ ન કર્યો. તેઓ તો પોતાની અંદર એ જ દેખતા હતા કે, પ્રથમનું વાક્ય બરાબર પળાયું છે કે નહિ ? લીમ વગેરે આલા બની ગયા અને વિચારવા લાગ્યા કે, “મોટાભાઈ મુકદ્દાલ જેવા છે નહિ, તો માસ્તર શું મારી નય.” જેણે પહેલા જ પગથિયામાં અસત્ય અને ક્રોધનો તિરસ્કાર કર્યો છે, તેનું નામ ધર્મરાજ.

૪૯૨-મનુષ્યો દેવો કરતાં પળ અધિક છે

એક ઠણુંપરંપરાની વાત છે. તેનો સાર સારો હોવાથી અત્રે ટાંકવામાં આવે છે. ઇન્દ્રનો સાત સૂંઢવાળો હાથી ફરતો ફરતો મનુષ્યલોકમાં આવ્યો. એ હાથીનું નામ ઐરાવત હતું. મનુ-
મુ. ક. ૧૫

યોએ યુક્તિથી તેને પકડીને પગમાં આલાન નાખી દીધી. તે
 હસ્તિ પાછો દેવલોકમાં આવ્યો અને ઇન્દ્રની પાસે ગયો.
 ત્યારે ઇન્દ્રે પૂછ્યું કે, “આ બાંધન તને કેણે કર્યું?” ત્યારે
 તે બોલ્યો: “મૃત્યુલોકમાં મનુષ્યો એટલા બધા યુક્તિગુણ
 છે કે તેણે મને બાંધી લીધો.” ઇન્દ્ર બોલ્યો: “અહીં તેઓ
 યજ્ઞાદિ કરીને બહુ આવે છે. પણ એટલા યુક્તિમાન તો
 દેખાતા નથી!” ત્યારે હાથી બોલ્યો: “અહીં તો સકામી
 અને સ્વાર્થોધ આવે છે. તેમની યુદ્ધિ પહેલેથી બહેર મારી
 ગઈ હોય છે તેથી તેમની કુચળતા નથી રહેતી; પણ નિષ્કામી,
 સ્વાર્થત્યાગી મનુષ્ય અહીં આવે તો માલુમ પડે.” પછી
 રાત્રે સૂતેલા સદાચારી મનુષ્યને ખાટલા સાથે ઇન્દ્રલોકમાં
 લાવ્યા. તેણે ઇન્દ્રને મળતાં વાર જ એક ચિઠ્ઠી આપી. વિષ્ણો-
 સ્તુત્યં નમસ્કાર રાજ્યમર્પય સંપ્રતિ । વિષ્ણુના તારા પ્રતિ નમસ્કાર
 છે. અત્યારે જ રાજ્યનું અર્પણ કરી દે અર્ધાત મને આપ.”
 ઇન્દ્રે વિષ્ણુને હુકમ સમજીને રાજ્ય આપ્યું. ઇન્દ્ર નીચે બેસે
 ને તે ઉપર બેસે. એક દિવસ વિષ્ણુ બગવાન પધાર્યો. ત્યારે
 વિષ્ણુએ કહ્યું કે, “મેં તને ક્યારે કહ્યું હતું?” ત્યારે તે
 માણસ બોલ્યો કે, “ઈશ્વર મર્પણનાં દ્વંદ્વેસેઽર્જુન તિષ્ઠિતિ । તમે
 સ્વયં કહો છો કે મર્પના દ્વંદ્વમાં હું રહું છું, હું સર્વને
 પ્રેરું છું.” એટલે વિષ્ણુ પણ ચૂપ થઈ ગયા. એટલે એરાવત
 બોલ્યો: “કેમ, નિસ્વાર્થો મનુષ્યો કેવા યુક્તિમાન દોષ છે!”
 ઇન્દ્ર હેરાઈ ગયો, પેલો સદાચારી માણસ મનુષ્યલોકમાં આવ્યો.
 આદા મનુષ્યમાં ખાટલી બધી ચાતુરી છે, તો તેને
 મનુષ્યિ કરવી એ શું મિટી વાત છે? પણ અનામદ
 નહીં મુખ કરી કરે અને નિસ્વાર્થો બને ત્યારે ને!

૪૧૩-રાજા દાને અને પ્રજા સ્નાને

એક વખત એક રાજા યાત્રા કરવા નીકળ્યો. ત્યારે તેણે પોતાની પ્રજાને સંભળાવી દીધું કે, “જેને યાત્રા કરવા આવવું હોય તે તૈયાર થાય. ખાધાખચાં રાજ્ય ભોગવશે.” હોંસીલા રાજાની પ્રેમી પ્રજા રાજા સાથે યાત્રાએ ઉપડી. રસ્તાના અવનવા પ્રદેશ તેમજ સૃષ્ટિની મુંદરતા અને જુદા જુદા દેશની રીતભાત પ્રજાને બતાવતો રાજા ઘણે દિવસે ગંગાજી પહોંચ્યો. ત્યાં સૌ કોઈ નાહવા લાગ્યું. ત્યાં પંડ્યો આવીને બોલો રહ્યો. તેણે રાજાને સંકલ્પ કરાવ્યો. રાજાએ એક ગાય, એક જોડ વસ્ત્ર, ઘોડું ધન ઇત્યાદિ તેને આપ્યું. પ્રજાનાં માણસો તાકી રહ્યાં, તેઓની પાસે આપવા જેવું કંઈ સાધન હતું નહિ, કારણ કે ખેડૂતવર્ગ પ્રથમથી જ નિર્ધન હોય તેમાં વળી રાજાને ખર્ચે યાત્રાએ આવેલ તેથી શું આપે ? પંડ્યો સમજી હતો તેથી બધાં માણસોને ખેદવાળાં દેખી બોલ્યો કે, “તમે પણ ભગવાનનું નામ લઈ સંકલ્પ કરો, રાજા પાસે પુષ્કળ ધન છે-મિલકત છે. તે જો સ્નાન ઉપર દાન ન આપે તો તેની યાત્રા પૂરી ન થાય. તમે સંપત્તિહીન છો છતાં શ્રદ્ધાથી ચાલીને આટલે દૂર આવ્યાં છો, માટે તમારી યાત્રાનું ફળ રાજાની બરોબર છે. તમે સાચા સંકલ્પથી સ્નાન કરો, રાજા સ્નાન સાથે દાનથી તરે છે અને પ્રજા સ્નાન માત્રથી તરે છે.” પંડ્યાના આ ઉપદેશથી રાજા અને પ્રજા બન્ને ધણી રાજી થયાં. આવા ઉદાર રાજા, સંતોષી પંડિતો અને ભાવિક પ્રજા હોય તે દેશને ધન્ય છે. !

૪૧૪-આયુષ્યનો વિભાગ

ચાર કરતાં એ કર્યા, કર્યા ન લાંબા દાન,
પૂંછ ન કરતાં મૂંછ કરી, બૂલી ગયો ભગવાન!

કેાઇ દેશમાં એવી દંતકથાઓ ચાલે છે કે બધાં પ્રાણી-
ઓને બનાવીને ભગવાને પૃથ્વી પર મોકલ્યાં. રસ્તે આવતાં
એક મનુષ્ય, એક બળદ, એક કૂતરો, એક બગલો અને એક
જિંટ આ પાંચે એકઠાં મળી પરસ્પર વાતો કરવા લાગ્યા કે,
“ભગવાને તમારી કેટલી આવરદા નક્કી કરી છે?” મનુષ્ય
જોડ્યો: “મારી વીસ વરસની છે.” બાદીનાં પશુઓએ આળીસ
આળીસ વરસની બતાવી. આ સાંભળી મનુષ્યને ખેદ થયો કે,
“મારાથી આ પશુઓની બમણી ઉંમર તે ઠીક કહેવાય નહિ.”
પશુઓએ કહ્યું: “તું ચોક્ક ન કરીશ. અમારામાંથી અધીં
અધીં જિંદગી અને તને આપીએ છીએ. બાદીનાં વીસ વીસ
વર્ષ અમારે માટે ઘણાં છે. આથી તારું આયુષ્ય સો વર્ષનું
થયે.” સો વર્ષ મેળવી મનુષ્ય રાજ થયો અને દુઃખદાયક
અર્થુ આયુષ્ય આપી પશુઓ રાજ થયાં.

આમાં સમજવાનું એ છે કે, જન્મીને વીસ વર્ષ સુધી
મનુષ્ય એ મનુષ્ય જ રહે છે. અર્થાત્ મનુષ્યને ચોમનું વિદા
ઉત્પત્તિ મદલુ કરે છે. વીસ વર્ષ પછી પરંતુ જિંદગી ત્યારે જન્મદાતાં
વીસ વર્ષ આવે છે. અર્થાત્ દિવસ મત્રી મનુષ્યદ થાય છે.
અને રાત્રિવસ કમાણી કરી બેઠની પડે મનુષ્ય મનુ કીડા
કરે છે. આળીસ વર્ષ બાદ કચ્ચાંબચ્ચાં, કાનિ, મનુ વગેરે
જન્મદ. વર્ષ છે, એટલે કુળની જિંદગી આરે છે. અર્થાત્
જિવન છે. જન્મની ઉંમર, કેાઇ દિવસ બોની ઉંમર તેા કેાઇ

દિવસ કુટુંબની ઉપર ચિદાઈને કરડવા દોડે છે. સાઠ વર્ષ પછી બગલાની અવસ્થા આવે છે. પછી હાથમાં માળા લઈ હેયામાં તૃપ્તિ બરી, બગલાની પેઠે ધ્યાન ધરવા બેસે છે. બગલો માછલી દેખી ગટકાવી જાય છે; તેમ સમય આવે તો ખુટ્ટી પછી કાણુ'ધોણુ' કરવા ચૂકતો નથી. આમ જો'સી વર્ષ પૂર્ણ થયાં એટલે વાંકો વળી જાય છે. આગળ માણસ દોરે છે, આથી જાંટની બરોબરી દેખાય છે. આ પ્રમાણે સો વર્ષ નકામાં ગાળે છે. સત્યની શોધ થતી નથી. માટે સમજીઓએ આ અણમોલ આયુષ્યનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ.

૪૯૫-સુસ્વનું સ્થાન આત્મા છે

રે મન તજ નિજ બહિર ગતિ, અંતર વર મુખ હેત;
અંતર્મુખ બિન મુખ નહિ, વહન સનાતન નેત.

મનુષ્ય જ્યારે બાળક હોય છે અને માતાના બોળામાં રહે છે ત્યારે મિત્ર, સર્પ તથા હીરામાણિકનો હાર એ ત્રણે સરખાં બાસે છે. માત્ર તે વખતે મુખરૂપ તો માતાની ગોઠ-ને જ માને છે. પછી જ્યારે બાળક થોડું મોડું થાય છે, ત્યારે માતાનો બોળો છોડી રમકડાં લેવા દોડે છે અને રમકડાંમાં જ પોતાનું સર્વસ્વ મુખ માની લે છે. પછી સરખી ઉંમરનાં બાળકોની જોડે રમકડાં તજી રમવા દોડે છે. અને માતા બોલાવે તો પણ બોલતો નથી. તે વખતે તેને બાળકો મુખરૂપ લાગે છે. પણ તે ક્યાં મુખી? જ્યાં મુખી સંસારચાલક કામદેવની અસર નથી થઈ ત્યાં મુખી જ તેની કૃપા થઈ કે પછી રમણ અને રમણી સિવાય કોઈ સ્થળે મુખ દેખાતું જ નથી. તે થોડા દિવસ મુખનું કેન્દ્ર રહે છે. પછી બાળકની ઉત્પત્તિમાં જ મુખ ધ

કરે છે. બાળકને સર્વ સુખતું સ્થળ માને છે. આમ સુખનાં સ્થળ બદલાતાં જાય છે. વિધિવશાત્ બાળક જો મૂંગું, પાતક, બીમાર અથવા મરણશરણ થાય તો તે સુખ ઊડી જાય છે. પછી કોઈ વિરલાને સમજાય છે કે, આ બધું કંઈ સાચું સુખ નહોતું પણ મૃગતૃષ્ણાની પેઠે સુખાભાસ હતો. માટે સુખરૂપ આત્મામાં જ વિચરવું તે સુખ છે.

૪૯૬-લાહોરના છઞ્જુરામ ભક્ત

દોરંગી દુનિયા સદા, કરે નિંદ-વંખાણ,
સમજન તે નહિ માનતો, ચાહે સત્ય પ્રમાણ.

લાહોરમાં એક છઞ્જુરામ નામના મોટા મહાત્મા થઈ ગયા. તેમની પાસે એક મહાજનનો દીકરો બન્યો આવી. તેની પાસે ધરેણાં હતાં. છઞ્જુરામે તેનાં ધરેણાં ઉતારી લીધાં, કારણ કે રસ્તામાં કોઈ ઉતારી લે અને જહનામ મહાત્માનું થાય. છોકરો ઘેર આવ્યો. તેની માએ ધરેણાં વિશે પૂછ્યું. છોકરાએ કહ્યું: “બડતે ઊતારી લીધાં.” તેણે બીજી શ્રીને કહ્યું: બીજીએ ત્રીજી શ્રીને કહ્યું. એમને એમ “બહા મોર છે, તૂંડારો છે; બહા થયા પજુ દાનત જૂરી” હંત્યાદિ ઘડોમાં નિંદા કરવા માંડી. એવામાં છોકરાનો બાપ આવ્યો. બપો વાન જલ્દી તે બહા પામે ગયો. બડતે જે મનભજાઈ ધરેણાં ઉતાર્યાં હતાં તે કહ્યું અને ધરેણાં આપ્યાં. તે ધરેણાં લઈ ઘેર આવ્યો. તેણે બીજાને કહ્યું કે, “બહા થયા મમજુ છે. હંત્યાદિ રુનિ કરવા માંડી” રુનિ અને નિંદાની બહાને બહાર મગર પડી, બહાલે છઞ્જુરામ રાજની બે ચપટી જરી અને રેડી, એક લે. નિંદા પર અને બીજી રુનિ ૩૫૪. બધું દુનિયાની રુનિ-નિંદાનો ખ્યાલ ન કરવો.

૪૯૭-એક કન્યાની સાચી યાત્રા

એક કન્યા નાનપણથી જ મીરાંબાઈની પેઠે ઈશ્વર ઉપર પ્રેમવાળી હતી. તેને સંસાર મુખડુઃખથી ભરેલ ભાસતાં પ્રશ્નચારિણી અવસ્થામાં જ રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો. તેના માબાપ પણ સંજ્ઞન હતાં. તેથી પવિત્ર મનની પુત્રીની પવિત્ર ભાવનાની આડે આવતાં નહિ. આ ગરીબ ઘરની કન્યા યુવાન થઈ. તે કાશી જવા નીકળી. રસ્તામાં સંઘનો સાથ થયો. આગળ જતાં સૌ કોઈ લોજન કરવા બેઠું. પેલી કન્યા પણ બેઠી એવામાં ખચ્ચાંને જન્મ આપીને એક કૂતરી આવી. કોઈએ કાંઈ પણ ખાવા આપ્યું નહિ. આ કુમારીએ પોતાની પાસે હતું એટલું આપી દીધું. પછી કૂતરી ફૂવાકાંઠે જઈ તલસવા લાગી. આ કુમારી એ વસ્તુ સમજી ગઈ. દોરડું પાસે હતું નહિ, પણ આ સુભગાના વાળ લાંબા હતા, તેથી તોડી તોડી ને દોરી બનાવી જલદી લોટામાં પાણી લઈને પાચું. કૂતરી આશિષ આપી ચાલી ગઈ. સંઘ પણ આ છોકરીની ખબર પૂછ્યા વિના જલદી કાશીવિશ્વનાથનાં દર્શન કરવા ઉપજ્યો. છોકરી ભૂખી હતી તેમાં વાળ તોડ્યા તેથી મૂછો આવી ગઈ. મૂછો ઉતરી ત્યારે ચાલવા લાગી પણ ચાલી શકી નહિ. એમ કહેવાય છે કે, વિશ્વનાથ સ્વયં ત્યાં આવ્યા અને દર્શન દીધાં ! સંઘ કાશીએ ગયો પણ તેમને વિશ્વનાથનાં દર્શન ન થયાં. કારણ કે તેઓએ મંદિરમાં જ ઈશ્વર માન્યો હતો, પણ તેમ નથી. ઈશ્વર તો સર્વત્ર છે. કાગડાકૂતરામાં પણ તે વ્યાપક છે.

કરે છે. બાળકને સર્વ સુખનું સ્થળ માને છે. આમ સુખનાં સ્થળ બદલાતાં જાય છે. વિધિવશાત્ બાળક જે મૂંગું, પાત્ર, બીમાર અથવા મરણશરણ થાય તો તે સુખ ભેડી જાય છે. પછી કોઈ વિરલાને સમજાય છે કે, આ બધું કંઈ સાચું સુખ નહોતું પણ મૃગતૃષ્ણાની પેઠે સુખાભાસ હતો. માટે સુખરૂપ આત્મામાં જ વિચરવું તે સુખ છે.

૪૯૬-લાહોરના છજ્જુરામ ભક્ત

દોરંગી દુનિયા સદા, કરે નિંદ-વખાણ,
સમજન તે નહિ માનતો, આસે સત્ય પ્રમાણ.

લાહોરમાં એક છજ્જુરામ નામના મોટા મહાત્મા થઈ ગયા. તેમની પાસે એક મહાજનનો દીકરો ભણવા આવ્યો. તેની પાસે ઘરેણાં હતાં. છજ્જુરામ તેનાં ઘરેણાં ઉતારી લીધાં, કારણ કે રસ્તામાં કોઈ ઉતારી લે અને જહાનમ મહાત્માનું થાય. છોકરો ઘેર આવ્યો. તેની માએ ઘરેણાં વિશે પૂછ્યું. છોકરાએ કહ્યું: “જાકે ઉતારી લીધાં.” તેણે બીજી સીને કહ્યું. બીજીએ ત્રીજી સીને કહ્યું. એમને એમ “જાકા મોર છે, તૂંડારો છે; જાકા થવા પણ દાનત જૂરી” ઇત્યાદિ ચાંડોમં નિંદા કરવા માંડી. એવામાં છોકરાનો બાપ આવ્યો. બપો વાગ જાણી તે જાકા પામે ગયો. જાકે ને મતલબી ઘરેણાં ઉતારી દેવાં ને કહ્યું અને ઘરેણાં આપ્યાં. તે ઘરેણાં લઈ ઘેર આવ્યો. તેણે બીજાને કહ્યું કે, “જાકા યજ્ઞ સમજ છે. ઇત્યાદિ સ્તુતિ કરવા માંડી.” સ્તુતિ અને નિંદાની જાળને જોઈને ખમર પડી. એટલે છજ્જુરામ રાજની લે ચપટી ભરી અને દેડી, એક લાંબી પાં અને બીજી સ્તુતિ કરી. જાકા નિવાનો સ્તુતિ નિવાનો. જ્ય.વ ન કરવો.

૪૯૮-શવરીનાં વોર

બક્ષાપીજ પક્ષે નહિ, જો લુગ જાય અનંત,
હિંચનીચ ઘેર અવતરે, આગે સંતનો સંત.

શવરી નાનપણથી જ સંસ્કારી હતી. તે જ્યારે યોગ્ય ઉંમરની થઈ ત્યારે તેના પિતાએ લગ્નનો આરંભ કર્યો. શવરી-એ ઘણા પાડા અને બકરા જાંધેલા તેથી પૂછ્યું: “આટલાં બધાં પશુઓ શા માટે જાંધ્યા છે?” પિતાએ જવાબ આપ્યો: “તારા લગ્નમાં ઘણાં મનુષ્યો આવશે તેના ખોરાક માટે આ પાડા અને બકરા કાપવામાં આવશે.” શવરી આ સાંભળીને થોડું ગઈ અને ખેડ કરવા લાગી કે, “અરેરે! મારા લગ્ન માટે આ દંભરો નિરપરાધી છુવેળી કતલ? મારે લગ્ન કરવું જ નથી.” આમ વિચારી તે રાત્રે છાનીમાની વાર બદાર નીકળી ગઈ. પંપાસદોષરની ખાસે મહાત્માઓનો આશ્રમ હતો તેની નજીક તે રહેવા લાગી. મહાત્માઓનો રસનો સાદ રાખવો, કુલકુલ લાવી આપવાં હતાંદિ મેવા તે કરવા લાગી. મોટા જીવિઓ પણ આ છોકરી ઉપર પ્રસન્ન રહેતા અને નિમંજ પ્રેમથી યિજામનુ આપતા કે, “તું તારી ટેક જો કાશમ રાખીય તો ભગવાન પોતે જ તારી પામે આવશે.”

આમ છતાં વીજ કેટલાક જીવિઓ હંધાં કરવા લાગ્યા અને મહાત્મા બરેલી વાળી બેસવા લાગ્યા કે, “આ છોકરીની અને આ જીવિઓની શબ્દન બેઠો છે” તે જીવિઓ બેઠે રિવને સ્વરે નાદવા મવા તે: કન્ય મધે ઇ પ્રાપ્ત જીવિઓ નાદા વિના આપ્યા: સ્વરે મિત મુનિ મે: સ્વરે કે, “નમ: મ મનમ: કદ મિત કદમ કપે: દદે તેમો જ મરે વરે પશુ: ૪૯૯

મેકું કરી નાખ્યું છે, નહિ તો આવું ન જાણે.” આ વાક્યોથી પરમાઈ જઈને તે ઋષિઓ દ્વારા માગવા લાગ્યા કે, “અમારા વિકારથી અમે તમારામાં અને શબરીમાં વિકાર આદેશપતા હતા.” અને પછી ફરીથી નાહવા ગયા તો સરોવરનું પાણી નિર્મળ હતું !

ત્યાર પછી થોડાં વર્ષોમાં બધા ઋષિઓ એક પછી એક મરણ પામ્યા. છેવટે મોટા મુનિએ મરતાં મરતાં શબરીને કહ્યું : “તેં ઘણું તપ અને સેવા કર્યાં છે, હજી તે પ્રમાણે કર્યું કર એટલે શ્રીરામ આવી તને દર્શન આપશે.” શબરીએ પછી ભગવાનને ખાવા બોલ આપી આખીને સંઘરવા માંડ્યાં. ખાટાં બોલ પોતે ખાય અને મીઠાં બોલ ભગવાનને માટે રાખે. ત્યારે શ્રીરામ આવ્યા ત્યારે શબરીએ તે બોલ ધર્યાં. પ્રભુએ પ્રેમથી એ બોલ ખાધાં અને શબરી અંતે પરમપદને પામી.

૪૯૯-માયું તો હિન્દુસ્તાની જ રાક્ષીશ

કંથન હોયે કીચમે, વિષમે અમૃત હોય,
વિધા નારી નીચસોં, તીનકો લીજે સોય.

કેટલાક લોકોનું એવું માનવું છે કે, વિદેશી જાતીને જ વિદેશી વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરી શકીએ. તે માટે વિદેશી વસ્તુ પહેરી વિદેશી જાતી છે. તેથી નકલ આવે છે પણ અક્ષત નથી આવતી. ત્યારે જાણીએ કહે છે કે, વિદેશીઓ જાતી વિના જ સૂર્ય જેમ કિરણ દ્વારા પૃથ્વી પરથી સાર ખેંચે છે, તેમ દૂર રહીને તેની કલાઓ શીખીએ તેઓના વિચારો પણ વંધ્યાપુત્ર સમાન જ રહ્યા. એક કલા પણ પ્રાપ્ત ન કરી શક્યા. ત્યારે બેડ જમાનાને જાણખનારા કહે છે કે, વિદેશી ન જાણે

પણ વિદેશી સાથે મળતા રહીને તેની કળાઓ શીખો તે શીખી શકાયો.

સ્વામી સમતીયું જ્યારે અમેરિકામાં હતા ત્યારે ફેટા હિંદુસ્તાની જ હતો અને જોડા અમેરિકાના હતા. લોકોએ પૂછ્યું કે, “ફેટાની પેઠે જોડા હિંદુસ્તાની કેમ નથી વાપરતા ?” ત્યારે સ્વામીજી બોલ્યા: “માયું તો હિંદુસ્તાની જ રાખીશ પરંતુ પગ તમારા લઈશું.”

અર્થાત્ “મગજની સમજણ અમારી રાખીશું અને કલા-દૌશલ્ય તમારું રાખીશું” આવા વિચાર પ્રમાણે ચલાય તો ભારતવર્ષને ઠોઠ વાતની જૂખ પડે નહિ.

૫૦૦-મંગી કોળ ?

યમુના નદીના કિનારા પર પવિત્ર છાયામાં એક તપસ્વી મહાત્માની સ્વચ્છ પર્ણકુટિ હતી. સંલેગવશાત્ ઠોઠ ધર્મ જાતિનો યાત્રાળુ ત્યાં આવી ચડ્યો. પર્ણકુટિની પાસે નદી ઉપર શુંદર પાકો ઘાટ બાંધેલો હતો. તે જોઈને આ યાત્રિકને નાહવાનું મન થયું. તે નાહ્યો એટલું જ નહિ પણ વચ્ચે પાવા લાગ્યો. પાવાનો અવાજ મહાત્મામાં ચડેલા તપસ્વીના કાને પડ્યો. જુએ છે તો એક શૂદ્ર વચ્ચે પાવો હતો. શૂદ્રના પાવાથી તપસ્વીને તથા પર્ણકુટિના ધાકમાં કંઈ છાંટા ઝિડવા નહોતા, છતાં પણ તપસ્વી તપો ગયા અને દાધમાં પાકો ભળેલ જમીનો જેમ આવી પૂરવામાં આવ્યા વિના દંડપાક રહે કયો. પેલો જિજ્ઞાસુ હતા માત્રવા લાગ્યો પણ હજા કે જુ આપે ? જાતે જ કોઈ મરવનુ જાણ કરું અને સ્વદેશ દેવને દૂર રાખી સ્વદેશ દેવને જાણુ એટલે જાતેજે પણ દૂર જઈ સ્વદેશ

એ નિયમ પ્રમાણે તે હુણું હૃદય દ્રવ્યું અને તેઓ પણ ગૌરાંગદેવની સાથે નાચવાકૂદવા લાગ્યા અને ઈશ્વરનામને ગાવા લાગ્યા. એમ કહેવાય છે કે, એક દિવસ અને એક રાત સુધી તેઓ ઈશ્વરની પૂનમાં ભસ્ત રહ્યાં. ત્યારે જાન આબ્યું ત્યારે તેઓ ગૌરાંગનાં ચરણકમળમાં પડ્યા અને તેમના શિષ્ય થઈને રહ્યા. આ પ્રમાણે અસંખ્ય મનુષ્યોનો ઉદ્ધાર ગૌરાંગદેવે કર્યો હતો. પરોપકારાય સતાં વિમૂતયઃ । ખરેખર એક પુરુષો અને તેમની વિમૂતિ બીજાના ઉપકારને માટે જ હોય છે.

૫૦૨-ચારે ગુણો સ્ત્રીમાં છે

શૂરં મીતં ચ લજ્ઞાતું નિર્લસં તુ સપૈવ ચ ।

સમાનયેતિ મંચુક્તઃ સર્વાલ્યા માનયત્ સીપમ્ ॥

અર્થાત્ “શૂરવીર, ડરપોક, લજ્જાવાન અને નિર્લસજ એમ ચાર વ્યક્તિઓ લાવવા મંત્રીને હજુ : “તેણે ચારે ગુણ સંપન્ન સ્ત્રીને લાવી દાખર કરી.”

એક વખત એક રાજાએ પોતાના મંત્રીને હજુ કે, “અતિ લજ્જાવાન, તેમ અતિ નિર્લસજ, તથા વધારે ડરપોક, વગી પિરેશ શૂરવીર, આવી ચાર વ્યક્તિઓને મારી પામે દાખર કરી.” મંત્રીએ વિચાર કરી એક સ્ત્રીને દાખર કરી. રાજાએ હજુ. “મંત્રી ચાર વ્યક્તિઓ કહી હતી અને આ તો એક વ્યક્તિ છે.” મંત્રીએ ખુલાસો કર્યો : “રાજાના કહેવા પ્રમાણે ચારે ગુણ આ સ્ત્રીમાં મેળવે છે કે જે વખત હાથ દોષ-પાશ બંધનુ હાથ દેશ હજુ ૫૦ જલ્દર નીકળે અને મરુદિ પામે તુરંતે જલ્દર જલ્દર લજ્જાની માત્રી ન કરે, એટલે જલ્દર ને જે જે વખતે લજ્જા વહેરેમઃ મારા હાથે

કે કાંઈ વાંધો-તકરાર જિભાં થાય, ત્યારે છંદેકાઈ ગાજો દેવા માંડે ત્યારે પાસે પિતા, પતિ, શ્વશુર અને પ્રાદાણ જિભા હોય, તો પણ તેની શરમ ન રાખે-આવી તે નિર્લજ્જ છે. કોઈ વખત ઘરમાં ઉદરડા કાંઈ ખખડાટ કરે તો બીકની મારી ચીસ પાડે, આવી તે ડરપોક છે. અને જે પોતાની મનમાની જગ્યાએ જવું હોય તો પછી બલે રાત હોય, વરસાદ ગાજવીજ સાથે મુશળધાર વરસાદ પડતો હોય, એવા વખતે કોઈ જંગલમાં જતાં શૂરવીરો કદાચ ડરે પણ સ્ત્રી ડરે નહિ. આવી તે શૂરવીર છે.”

રાત્ર આમ એક વ્યક્તિમાં ચાર ગુણ સાંભળી અચંબો પામ્યો અને મંત્રીના બુદ્ધિચાતુર્ય માટે ખુશ થયો.

૫૦૩-શ્રી તોટકાચાર્ય

શ્રીશંકરાચાર્યના બધા શિષ્યોમાં તોટક સેવાભાવી હતા. બીજાઓને વિદ્યામઠ હતો. આચાર્યનાં વસ્ત્રો ધોવા તોટક નદી-એ ગયા હતા. કયાનો સમય થવા આવ્યો છતાં તોટક ન આવ્યા. એટલે શિષ્યોએ કહ્યું: “કયાનો સમય થઈ ગયો છે, શ્રોતાઓ હાજર છે.” આચાર્યે કહ્યું: “પેલા તોટકને આવવા દો, પછી કથા શરૂ કરીએ.” ત્યારે બધા શિષ્યો એક સાથે બોલ્યા કે, “જે જડને કયાની શી સમજણ પડવાની છે કે તેની રાહ જોવી? માટે આપણે કથા શરૂ કરો.” ભાષ્યકાર સમજ્યા કે, “આ શિષ્યોને અભિમાન થયું છે. જે શ્રીકૃષ્ણની આજ્ઞા છે કે, તદ્વિદિ પ્રણિપાતેન તે તો બાણતા નથી અને તોટક તો સાધનો આચરે છે, તે આ લોકોના હિસાબમાં નથી” તેથી તેઓનો ગર્વ ઉતારવા સરસ્વતીને તોટક તરફ પ્રેરી. તોટક

શુરુકૃપાથી ક્ષણમાં બધાં શાસ્ત્રોનો વેત્તા થઈ ગયો અને મગ-
ચન્તુ દઘો મૃતિજન્ય જલે ઇત્યાદિ શ્લોકોનું ઉચ્ચારણ કરતો
કરતો આવી, શુરુને નમસ્કાર કરી બેઠો ત્યારે આચાર્યે કહ્યું:
“આ શું બકે છે?” બધા નીચું બેઠી ગયા. તોટકે તોટક-
વૃત્તમાં બોલવું શરૂ કર્યું તેથી તે તોટકાચાર્ય નામે પ્રસિદ્ધ
થયા. આજે પણ તે “તોટકવૃત્ત ગ્રંથ અથવા શ્રુતિસારસમુ-
દ્ધરણ” ગ્રંથ અભિમાની પડિતોનું ગર્વગંજન કરે છે.

૫૦૪-સાચી યાત્રા

એક શિષ્ય એક શુરુ પાસે ગયો અને કહ્યું: “સંસાર-
દાવાનળથી તપેલા મને આપ જ્ઞાનામૃત છાંટી સજીવન કરો.”
શુરુએ કહ્યું: “બહુ સારું, તું આ લાકડી લઈ તીર્થ કરવા
જા અને તેને તીર્થોમાં સ્નાન કરાવજો. જ્યારે તેને પાંદડાં
બિગે ત્યારે પાછો આવજો, તે વખતે હું તને ઉપદેશ આપીશ.”
શિષ્ય થકાતુ દત્તો. મદાપાન મમને જ્ઞાન-મદાપાણો બળિ
પામે છે, તેથી તે લાકડી લઈ તીર્થ કરવા ગયો. અને
તીર્થોમાં ફર્યો અને લાકડીને સ્નાન કરાવ્યું, પણ લાકડીને
પાંદડાં ન આવ્યા. તે આ પ્રમાણે ફરતો ફરતો એક વખત
કોઈ મ.મની નજીક આવે મૂનો દત્તો. એવામાં ચાર માણનો બાપી
અપારે તેની નજીક નજીક ગયા તેઓ જાનો કરવા દત્તો કે,
“કરિયા બ.ક. વ.ચ. પછી આ મ.મને કાઢા પીટી મ.મ.ની ફેરું
છે આપણે મારે બહુ પ્રજા રહેવું, ફેરુંને બદલ નીકળવા
રેખા નીકળ, બપોળે બ.ક. રેખા ” રેખા, શિષ્યે આ વ.ક.
ક.મ.ની અને વિચારું કે “આ પીટીને મ.ક. ન.મ.વ.
એ.બ. નીકળે આ મ.મને ફેરું કરે ” પછી પીટી

માણસ પ્રભુના પ્રસાદને તરછોડે છે તેથી તેનો ઉદ્ધાર મુશ્કેલ છે. આ છેલ્લું વાક્ય સુખમાંથી નીકળ્યું ને પંડ્યાએ તેમના હાથમાં પરીક્ષા માટે પ્રસાદ મૂક્યો. તે એકાદશી હતી. જો પ્રસાદ ખાય છે તો એકાદશી તૂટે છે. પ્રસાદ નથી ખાતા, તો ચોતાનું બોલેલું ફાક થાય છે, તેમ પ્રભુપ્રસાદ હાથમાં રાખી પ્રભુનો ગુણમહિમા આખી રાત્રી એક સ્થળે બિભા રહી વર્ણવ્યા કર્યો. જ્યારે એકાદશી બિતર દાદશી બેડી, ત્યારે પ્રભુપ્રસાદથી પારણાં કર્યાં. લોકો આ ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા કે, “ધન્ય છે, જે આચરી નતા તે જ આચાર્ય!”

